Muhammed b. Isma‘il Es-San‘ani

SUBULU'S-SELAM

1

Naslov originala

سبل السلام شرح بلوغ المرام من أدلة الأحكام

للشيخ الامام محمد بن اسماعيل الأمير اليمني الصنعاني

PREDGOVOR ARAPSKOG IZDAVAČA

Hvala pripada samo Allahu (dželle šanuhu), Gospodaru svjetova, Milostivom, Samilosnom.

Neka je salavat-i selam na najčasnije stvorenje, Muhammeda, poslanika Gospodara svjetova svim ljudima i džinima.

Predočavamo jednu od zbirki hadisa pravnih propisa koja, iako je osrednja po obimu, nije poput malih knjižica koje dosta propuste, a nije ni poput onih veoma obimnih koje izazivaju dosadu, pa je, hvala Allahu (dželle šanuhu), ovo djelo došlo kao zlatna sredina.

Ovako je, zahvaljujući trudu koji je uložen u njezin ispravak i navođenje izvora hadisa, nadmašila, uz Allahovu pomoć, sva ranija izdanja; čak je neće moći dostići neko drugo izdanje bez posebne i velike poteškoće.

Muhammed Isamuddin Emin kaže: *Vokalizirali smo tekst hadisa u cjelini;*

- *vokalizirali smo i u komentaru sve što je bilo potrebno vokalizirati;*
- *kod teksta hadisa upotrijebili smo veća slova kao i kod dijelova hadisa u komentaru kako bi se uočila razlika između termina hadisa i riječi komentatora,*
- *svakoj ideji koja je naumpala autoru, iz bilo koje vrste islamske znanosti, stavili smo naslov da bi se ostvarilo što više koristi;*
- *hadise smo označili brojevima na dva načina: tako što smo koristili redne brojeve od jedan pa nadalje, od*

početka do kraja knjige, i tako što smo označili brojevima posebno svako poglavlje;

- *poslužili smo se kod predstavljanja djela naučnim metodom radi što veće koristi;*
- *dali smo biografiju sakupljača ovih hadisa, imama Ibni Hadžera;*
- *dali smo i biografiju komentatora, šejha Muhammeda Emira, i istakli sve greške koje su se desile u ranijim izdanjima vezanim za biografiju ovog pisca;*
- *označili smo i vrste hadisa na njihovim pravim mjestima;*
- *podijelili smo temu na odgovarajuće pasuse interpretacije hadisa; ukazali smo na stotine grešaka i propusta koji su se dogodili kod ovog djela u ranijim izdanjima;*
- *komentarisali smo više mjesta koje je naveo autor, ali koje je trebalo više navesti i prokomentarisati;*
- *stavili smo naslove na vrhu svake stranice kako bi čitalac lakše mogao spoznati gdje se šta nalazi i označili naslov, glavu i poglavlje.*

Hvala Allahu (dželle šanuhu) na obilatoj blagodati i uputi na onome što je bolje. On je svemoćan. Neka je selam na sve poslanike.

Posljednja naša dova jeste: El-Hamdu lillahi rabbi'l-'alemin!

BIOGRAFIJA IMAMA IBN HADŽERA, AUTORA DJELA *BULUGU'L-MERAM MIN EDILLETI'L-AHKAM*

Njegovo porijeklo

Šihabuddin ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmud b. Ahmed b. Hadžer Kinani, Askalani, Šafi'i, Misri, Kahiri.

Rođenje

Rođen je, neka mu se Allah (dželle šanuhu) smiluje i bude zadovoljan njime, u kući koja se nalazi u četvrti Misr el-'atika na obali Nila, u susjedstvu Daru'n-nuhas, i to 12. ša'bana 773. H., što odgovara 18. februaru 1378. g.

Djetinjstvo

Naš autor, hafiz Ibn Hadžer, rastao je kao siroče, jer mu je otac umro, neka mu se Allah (dželle šanuhu) smiluje, u redžebu 777. H., a prije toga umrla mu je i majka dok je još bio dojenče, i tako je živio kao siroče i bez oca i bez majke.

Obrazovanje

Njegov otac ga je preporučio jednom velikom trgovcu u Egiptu zvanom Zekijuddin ebu Bekir Nuruddin Ali Hurubi, s kojim se on družio za vrijeme boravka u Mekki, što je imalo jakog vjerskog utjecaja na našeg pisca. Rezultat tog utjecaja je ova jedinstvena ličnost u povijesti islamskog spisateljstva. U

petoj godini krenuo je u kuttab (mekteb) kao i ostala djeca njegova vremena i naučio Kur'an napamet u devetoj godini. Prvi učitelj u toj fazi obrazovanja bio mu je šejh Šemsuddin b. Allak. Hifz je završio pred šejhom Sadruddinom Muhammedom b. Abdurezakom. U mektebu je počeo memorirati neka sažeta djela kao što su *Umdetu'l-ahkam* od Makdisija, *Muhtesar fi'l-usul* Ibni Hadžiba, *El-Havi's-sagir* od Kazvinija, *Minhadžu'l-vusul* od Bejdavija, *Elfijju* Imam-i Malika i dr. Jako se isticao među svojim vršnjacima brzinom memorisanja. Poslije toga učio je hadis kod muhaddisa Hidžaza Afifuddina Nešaverija. Interesovao se za nauku, posebno za istoriju i književnost. Međutim, Allah (dželle šanuhu) mu je htio ukazati dobro pa mu je omilio hadiske znanosti. Zaronio je u njih, tako da ga je oblila obilna spoznaja i duboko znanje koje su mu svi priznali.

Naučno putovanje

Među najvažnije aktivnosti tih svijetlih islamskih stoljeća u kojima je živio i Ibn Hadžer bila su putovanja radi obrazovanja, kako bi se znanje direktno slušalo iz usta učenjaka. Otuda i nalazimo da on, Ibn Hadžer, počinje svoja putovanja vrlo rano u Kus, jedan od egipatskih gradova, gdje je učio pred tamošnjim učiteljima koliko su to oni mogli njemu pružiti. S tim se on nije zadovoljio nego je otputovao u Aleksandriju i učio pred profesorima: Šemsuddinom b. Džezerijem, Tadžom ebi Abdillahom, Muhammedom b. Ahmedom Šafi'ijem. Tamo je slušao predavanja Tadža Ahmeda b. Muhammeda b. Harata. Sve što je naučio na tom putu sabrao je u djelu koje je nazvao *Ed-Dureru'l-mudi'e min fevai'di'l-iskenderijje.*

Potom je otputovao u Jemen. To mu je bilo prvo putovanje nešto prije 800. g. U toku tog putovanja susreo se u egipatskom gradu Turu, jednom od gradova na jugu Sinaja, sa grupom

učenjaka koji su također namjeravali otputovati u Jemen, kao što je hafiz Salahuddin Halil b. Muhammed Ufukhesi. U Teizu, jemenskom gradu, susreo je učenjaka Šerefa b. Mukrija, za koga kaže: *Nisam vidio ni jednog čovjeka oštroumnijeg od njega u Jemenu.*

U gradu Zubejdi susreo je fekiha, islamskog pravnika, Abdullatifa Šerdžija. U Adenu se sreo sa Ebu'l-Me'alijem Abdurrahmanom Širazijem. Godine 805. otputovao je u Jemen po drugi put gdje mu je na tom putovanju propala većina njegovih knjiga zbog kojih se jako žalostio. Već je ranije putovao u Hidžaz dok je još bio mlad, ali mu je to putovanje bilo radi obavljanja hadždža 800. g. Hadždž je zaredom obavljao i 805., 806., 815. i 825. Iz ovih svojih putovanja okoristio se znanjem učenjaka Hidžaza. U Džiddi je učio pred Ebu'l-Me'alijem Abdurrahmanom Širazijem.

Otputovao je 802. g. u Siriju gdje je ostao više od tri mjeseca u Damasku i odslušao mnoge dijelove iz hadiskih djela *El-Mu'džemu'l-evsat* od Taberanija, zatim *Ma'rifetu's-sahabe* od Ibn Menda. Hadiske nauke proučavao je i u djelima: *Sunen* od Darekutnija, *Musned* Museddeda, *Muvetta'* imam-i Malika, *Sahih* Ibn Huzejma i Ibn Hibbana i u djelu *Muhtare* od Dija'a, te u *Isti'abu* Ibn Abdulberra.

Ibn Hadžer se susreo sa brojnim učenjacima iz različitih naučnih disciplina, što drugima nije pošlo za rukom. Među te učenjake spadaju: Belkini, Iraki, Ibni Mulekkin, Medžd Širazi, Hejsemi i 'Iz b. Džema'a i brojni drugi. Broj njegovih učitelja od kojih je učio hadis metodom slušanja ili metodom idžazeta kreće se oko 450, kako je navedeno u njegovom djelu: *Inbau'l-gumer.*

Njegovi učenici

Među najistaknutije njegove učenike spadaju: Ibrahim b. Omer b. Hasan Beka'i, Isma'il b. Muhammed b. Ebu Bekr b. Mukri' Jemeni, Zekerija b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerija Ensari Sunejki, Ibn Tagri Berdi, Ibn Kadi Šehbe i Sehavi.

Djela Ibn Hadžera

Imenovani, Allah (dželle šanuhu) mu se smilovao, bio je pravi enciklopedist. Napisao je na stotine djela, od kojih su neka traktati, a neka velika višetomna djela. Najpoznatija su:

- *Ed-Dureru'l-kamine fi e'ajani'l-mi'eti's-samine,*
- *Lisanu'l-mizan,*
- *El-Ihkamu li bejani ma fi'l-Kur'ani mine'l-ahkam,*
- *Divanu ši'r,*
- *El-Kafi'š-Šaf fi tahridži ehadisi'l-Keššaf,*
- *Zejl 'ale'd-Dureri'l-kamine,*
- *Elkabu'r-ruvat,*
- *Takribu't-tehzib,*
- *El-Isabe fi temjizi's-sahabe,*
- *Tehzibu't-tehzib,*
- *Ta'džilu'l-menfe'a bi zeva'idi ridžali 'l-e'immeti'l-erbe'a,*
- *Ta'rifu ehli't-takdis (Tabekatu'l-mudellisin),*
- *El-Medžme'u'l-mu'essesu bi mu'džemi'l-mufehres,*
- *Tuhfetu'l-ehli'l-hadis 'an šujuhi'l-hadis,*
- *Nuzhetu'n-nazar fi tevdih nuhbeti'l-fikr,*
- *El-Medžalis,*
- *El-Kavlu'l-museddedu fi'z-zebbi 'an Musned imam Ahmed,*
- *Divan hutab,*

- *Tesdidu'l-kavsi fi muhtesari'l-firdevsi,*
- *Tebsiru'l-muntebih fi tahriri'l-muštebih,*
- *Ref'u'l-isr an kudati Misr,*
- *Inba'u'l-gumeri bi ebna'i'l-Umer,*
- *Ittihafu'l-mehere bi atrafi'l-ašere,*
- *El-I'lam fi men velije Misr fi'l-islam,*
- *Nuzhetu'l-elbab fi'l-elkab,*
- *Ed-Dibadže fi 'ulumi'l-hadis,*
- *Fethu'l-Bari šerh Sahihi'l-Buhari,*
- *Et-Telhisu'l-habir fi tahridži ehadisi'r-rafi'i'l-kebir,*
- *Tagliku't-te'alik,*
- *Bulugu'l-meram min edilleti'l-ahkam.*

Smrt

Ibn Hadžer se razbolio mjeseca zu'l-ka'dea 852. g. Ljekari, učenjaci i istaknute osobe navraćali bi mu i obilazili ga. Obolio je od stomačne bolesti i dobio jaki proliv, krvario i konačno predao dušu svome Gospodaru slijedećeg mjeseca zbog iste bolesti 852. hidžretske godine, Allah (dželle šanuhu) mu se obilato smilovao!

Znanje svoje je posvetio korisnim naukama od kojih se drugi koriste poslije njegove smrti, neka mu se to na Sudnjem danu stavi na teraziju njegovih dobrih djela! Allah (dželle šanuhu) je Onaj kome se čovjek obraća i kome se nada.

Od Allaha (dželle šanuhu) očekuje se nagrada i neka je selam na poslanike, i neka je hvala Allahu (dželle šanuhu), Gospodaru svjetova!

BIOGRAFIJA VELIKOG ZNALCA MUHAMMEDA B. ISMA'ILA EMIRA HASENIJA SAN'ANIJA

Porijeklo

San'ani, savršeni imam, veliki stručnjak, obnovitelj vjere u svoje vrijeme, poznavalac raznih znanosti, muhaddis, hafiz, veoma precizan učenjak, pouzdanik u Allaha (dželle šanuhu), Muhammed b. Salah b. Muhammed b. Ali poznat je kao i njegovi preci sa Emir, Haseni Jemeni, Kahlani i, najzad, San'ani.

Zove se i Ebu Ibrahim, a nadimak mu je el-Mu'ejjedbillah b. El-Mutevekkilalellah.[1] Ševkani, učenik njegovih učenika, vezuje porijeklo Muhammeda Emira za imama Aliju b. Ebi Talibu (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), i tada navodi njegovo srodstvo: Es-Sejjid Muhammed b. Isma'il, Ibn Salah, Ibn Muhammed, Ibn Ali, Ibn Hifzuddin, Ibn Šerefuddin, Ibn Salah, Ibn Hasan, Ibn Mehdi, Ibn Muhammed, Ibn Idris, Ibn Ali, Ibn Muhammed, Ibn Ahmed, Ibn Jahja, Ibn Hamza, Ibn Sulejman, Ibn Hamza, Ibn Hasan, Ibn Abdurrahman, Ibn Jahja, Ibn Abdullah, Ibn Husejn, Ibn Kasim, Ibn Ibrahim, Ibn Isma'il, Ibn Ibrahim, Ibn Hasan, Ibn Hasan, Ibn Ali, Ibn Ebi Talib.[2]

---

[1] Hajruddin Zirikli, *Kitabu'l-e'alam, Kamusu't-teradžim*, VI, 263 (prim. M. Isamu'd-dina).

[2] Muhammed b. Ali Ševkani, *El-Bedru't-tali'*, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

Rođenje

Muhammed Emir Kahlani San'ani rođen je u gradu Kahlan[3] u petak, polovinom džumade'l-ahire 1099. po H.[4] Mi ovdje nećemo pisati njegovu biografiju kao što su to radili drugi na tradicionalan način, nego ćemo povezati posljedice sa uzrocima i konačnice sa pretpostavkama kao što rade savremeni historičari, i kao što treba pisati historiju, pa kažemo:

---

[3] Jakut Hamevi spominje u knjizi *Mu'džemu'l-buldan* slijedeće: *Riječ Kahlan je na oblik fe'lan, a izvedena je od riječi "kuhl", a to je crnina koja se proizvodi iz materije za surmu. Danas Jemenci ovaj grad nazivaju Kuhlan, a i Kahlan. U njemu su najpoznatiji spomenici Jemena, npr. Bejnun i Ru'ajn, a to su dva čudesna dvorca* (prim. M. Isamu'd-dina).

[4] Za vrijeme mog istraživanja biografije Muhammeda Emira pregledao sam sve što je pisano o njemu, između ostalog i njegovu biografiju u *Subulu's-selamu*, pa sam našao da je on rođen 1059. g., a to je onako kao što kaže istraživač na početku ove biografije prenoseći iz djela *El-Bedru't-tali'*. Ja sam razmotrio djelo *El-Bedru't-tali'* od Ševkanija, i on tamo spominje datum kao što sam ja rekao - 1099. g. Čudno je da se ova greška ponavlja skoro u svim biografijama koje sam pročitao u različitim primjercima *Subulu's-selama.* Do greške je došlo zbog pogrešnog prenošenja i nedostatka detaljnog istraživanja u izvorima i djelima. Mi tebi, poštovani čitaoče, ili istraživaču, navodimo brojeve ovih primjeraka *Subulu's-selama* kako bismo ti to dokazali i potvrdili ispravnost našeg dokaza i suprotstavljanja ovom neprihvatljivom načinu pisanja, jer je istraživanje naučna odgovornost koja treba krasiti istraživača.

Djela i brojevi tih djela su kao što slijedi:

- Kitab *Subulu's-selam,* B, br. 32406, štampa Isa el-Babi Halebi, 578, el-Mektebu't-tidžarijje, Egipat,
- Hadis 2364, izdavač Muhammed Emin Umran, štampa Mustafa el-Babi Halebi,
- 2224, štampa Muhammed Ali Subejh, Azhar šerif u zajednici sa Šerike Hindije, hadis, 53231. Izdavač Mektebetu Atif, 48579, štampa el-Memleketu's-Su'udijje, Džami'atu'l-Imam.., Kullijjetu'š-šeri'a bi'r-Rijad. V. ove primjerke pod gornjim brojem i oznakama u Daru'l-kutub el-misrijje (prim. M. Isamu'd-dina).

Naučni razvoj San'anija

Ševkani nam spominje datum njegova prelaska iz grada Kahlana sa porodicom u grad San'u.[5] Potom - kaže Ševkani - preselio se u grad San'u 1107.[6] U biografiji ovog učenjaka spominje se, u djelu *Tevdihu'l-efkar,* kada je došla 1110. po H., a njemu je tada bilo jedanaest godina, preselio se njegov otac sa porodicom u San'u.[7] Bez obzira koliko je imao godina u to vrijeme, bilo jedanaest, ili osam, kao što neki hoće da kažu, ipak to znači da je bio u mladim godinama. To su godine razvoja i intelektualnog sazrijevanja čovjeka.

Ovo intelektualno sazrijevanje započelo je u kući obrazujući se pred roditeljem, koji je i sam bio čovjek od nauke u Jemenu na što ukazuje Zirikli u djelu *El-E'alam.* On govori o San'aniju i njegovoj porodici slijedeće: *Poznato je da je San'ani dobio nadimak emir kao i njegovi prethodnici, veliki mudžtehidi iz porodice imama u Jemenu "Ibn el-Mutevekkil alellah".*[8] Muhammed Abdulhajj potvrđuje gornji navod i kaže: *Posljednji hafiz svoga vremena iz čuvene je porodice.*[9]

---

[5] San'a je majka Jemena i njezin centar, jer se ona nalazi usred Jemena, udaljena od Adena isto onoliko koliko je udaljena od granice Jemena prema Nedždu i Hidžazu. U predislamsko doba zvala se Ezal, a Sirijci je nazivaju San'au'l-kasba. Arapi imaju običaj da kažu: *Nužno je posjetiti San'u pa makar potrajalo putovanje.* Na taj način ovaj učenjak dobio je nadimak San'ani po San'i, kao što npr. Behrani nosi ime po tom gradu, jer smatraju da je dodatak sa *nunom* lakši od dodatka sa *vavom.* San'a je najstariji grad na zemlji, jer je ovaj grad podigao Sam b. Nuh. Drevni podaci o ovom gradu nalaze se u djelu *Kitabu'l-Iklil* (prim. M. Isamu'd-dina).

[6] *El-Bedru't-tali',* Ševkani, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

[7] *Tevdihu'l-efkar,* pripremio Muhammed Muhjiddin Abdulhamid, 73 (prim. M. Isamu'd-dina).

[8] *Kitabu'l-e'alam,* Hajruddin Zirikli, VI, 263 (prim. M. Isamu'd-dina).

[9] *Fihrisu'l-feharis,* Muhammed Abdulhajj, harf *mim,* 387 (prim. M. Isamu'd-dina).

Amri u djelu *Tuhfetu'l-ihvan* kaže: *Sejjid allame El-Bedr Muhammed b. Isma'il bavio se naukom o hadisu i ulumu'l-isnadom (naukom koja proučava lanac prenosilaca) u danima svoje mladosti.*[10]

Iz ovoga što je navedeno postaje nam sasvim jasno da je ova kuća bila, u odnosu na razvoj San'anija, prva škola. Otac i ukućani ove porodice bili su mu visoki uzor od malih nogu, tako da se razvio i odrastao kao što se razvijaju učenjaci. Stasavao je uz nauku i razvio se u učenjaka. Jasno je da ovo sticanje obrazovanja nije bilo samo od strane njegova roditelja, nego je njegov otac želio da mu sin stiče obrazovanje pred vrhunskim učenjacima u San'i na što ukazuje San'ani riječima: *A onda se preselio sa svojim roditeljem u San'u 1107. g. i tamo učio i obrazovao se pred ulemom San'e.*[11]

Odavdje je počeo njegov novi razvoj u oblasti nauke. Međutim, ovo obrazovanje nije se zadržalo samo pred učenjacima San'e gdje je uznapredovao, već je poduzimao putovanja radi sticanja nauke. Tako je odsjeo u Mekki i Medini. Ševkani kaže: *Otputovao je u Mekku i učio hadis pred velikom i istaknutom ulemom Mekke i ulemom Medine.*[12] *Sigurno je da mu je ovo njegovo putovanje radi nauke mnogo koristilo jer Ševkani ističe: Uznapredovao je, nadmašio svoje vršnjake i postao najistaknutiji alim u San'i.*[13] *Ovo ukazuje na njegovu intelekualnu snagu, širinu znanja i temeljito razumijevanje. Primjećujemo također iz riječi Ševkanija da se San'ani vratio u San'u i možda je više nije ni napuštao, nego bi odlazio nakratko iz nje s vremena na vrijeme. Kako god da je bilo intelektualna*

---

[10] *Tuhfetu'l-ihvan*, Hasan b. Ali Amri, 38 (prim. M. Isamu'd-dina).

[11] *El-Bedru't-tali'*, Muhammed b. Ali Ševkani, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

[12] Isto, Muhammed b. Ali Ševkani, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

[13] Isto, Muhammed b. Ali Ševkani, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

nadgradnja Muhammeda Emira San'anija postala je očitom. Govoreći o ovoj fazi iz života Muhammeda Emira Ševkani kaže: Već su se pojavili znakovi idžtihada. Oslanjao se na dokaze, odbacio taklid i fikhske stavove koji nisu bili argumentirani, tako da je to otvorilo rasprave sa suvremenicima i bio je stavljan na iskušenje.[14]

Intelektualna sklonost Muhammeda Emira nije bila tradicionalna nego prosvjetiteljska i obnoviteljska, shodno riječima Uzvišenoga:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾

Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo s Pravoga Puta.[15]

Zbog toga ga nalazimo kako istražuje u različitim fikhskim pitanjima detaljno ih istražujući novim pogledom, oslanjajući se na Allahove propise i sunnet njegova Poslanika (alejhi's-selam), tragajući za istinom i odbacujući neistinu. Muhammed Emir na tom putu proučavao je fikhska pitanja kroza sve mezhebe, što nema prigovora.

On je time htio usmjerenje prema Allahu (dželle šanuhu) i Njegovoj odredbi. Otuda ga nalazimo da vazda istražuje i navodi različite stavove. To je nešto što traži islam, a posebno od onih koji se bave islamskim pravom.

Uzrok razilaženja i iskušenja kojima je bio izložen Muhammed Emir bila je ta obnoviteljska intelektualna misao,

---

[14] Isto, Muhammed b. Ali Ševkani, 137 (prim. M. Isamu'd-dina).

[15] El-Ahzab, 36 (prim. M. Isamu'd-dina).

kao i činjenica da je odbio pristupiti bilo kom od četiri poznata mezheba. U vezi s tim Muhammed Abdulhajj kaže:

On nije pripadao ni jednom mezhebu, njegov mezheb je bio hadis.[16]

Njegova naučna metoda

Muhammed b. Isma'il Emir je mudžtehid u nauci, jer primjećujemo da se bavio većim brojem naučnih disciplina i u svima njima je bio vrli alim tako da su ga smatrali autoritetom.

Putopisac Osman b. Bišr ističe u djelu *Unvanu'l-medžd: Muhammed Emir bio je veliki znanstvenik u osnovnim znanostima i detaljima tih znanosti. Napisao je veći broj djela odgovarajući nosiocima novotarija i sljedbenicima "vahdeti'l-vudžuda" (panteizma).*[17]

U djelu *Fihrisu'l-feharis* stoji: *Prenijeto je iz idžaze njegova djeteta Sejjida Ibrahima da mu je roditelj imao zvanje tumača Kur'ana i sunneta. On koji je obnovitelj 12. stoljeća u ovoj zemlji, oživotvoritelj je nauke iz oblasti hadisa, koja je bila zanemarena.*[18]

Iz predočenog proističe da je Muhammed b. Isma'il bio alim u pravom smislu riječi čije se znanje nije ograničilo samo na Poslanikov hadis, u kome je pokazao vrhunsko umijeće, nego se proteglo i na druge oblasti tako da je bio mudžtehid u usulu i furu'u (osnovnim i sekundarnim) znanostima islamskoga prava. Napisao je više djela iz raznih oblasti.

---

[16] *Fihrisu'l-feharis*, Muhammed Abduhajj, str. 388 (prim. M. Isamu'd-dina).

[17] *Unvanu'l-medžd fi ta'rihi Nedžd*, Osman b. Abdullah b. Bišr, I, 53 (prim. M. Isamu'd-dina).

[18] *Fihrisu'l-feharis*, Muhammed Abduhajj, 387 (prim. M. Isamu'd-dina).

Primijetili smo prilikom izučavanja djela koje je komentirao ili napisao Sejjid Muhammed Emir da je imao svoj poseban metod, pa npr. kad komentariše neko djelo, zadrži se kod greške, objašnjava uzrok te greške, ili razloge slabosti i skrivene mahane. To argumentira časnim hadisom ili časnim Kur'anom. I ako se radilo o nekom fikhskom pitanju argumentirao bi ga spomenutim dokazima, kao i stavovima mudžtehida, predstavnika fikhskih učenja, ili ashaba, tabi'ina ili posttabi'ina. On se ne bi zadržao na tome, nego bi spomenuo razilaženja, ako ih je tamo bilo, objašnjavajući njegove dalekosežnosti, a onda bi iznio detaljno to pitanje bez pristrasnosti bilo kojoj strani. Dokaz za to su nam riječi Muhammeda Abdulhajja koji kaže: *Napisao je više od sto djela ne priklanjajući se ni jednom mezhebu. Njegov je mezheb bio hadis.*[19] Ševkani ističe: *Koristio je dokaze, a proglasio slabim sve što nije imalo snažnog dokaza.*[20]

Djela

Zirikli u djelu *El-E'alam* navodi: *Napisao je oko sto djela, a Siddik Hasan Han ističe da je najveći dio tih djela kod njega u Indiji.*[21]

Uložio sam krajnji napor u istraživanju njegovih napisanih djela, ali moje istraživanje doseglo je do 24 djela, a ta su:

- *Kasbu's-suker,* versifikacija djela *Nazmu nuhbeti'l-fikr fi ilmi eser* od hafiza Ibn Hadžera,
- *El-Udde,* glosa na komentar *Umdetu'l-ahkam* od Ibn Dekika 'Ida,
- *Et-Tenvir,* komentar na *El-Džamiu's-sagir fi ehadisi'l-*

[19] Isto, 388 (prim. M. Isamu'd-dina).

[20] *El-Bedru't-tali'*, Muhammed b. Ali Ševkani, 133 (prim. M. Isamu'd-dina).

[21] *Fihrisu'l-feharis,* 388 (prim. M. Isamu'd-dina).

beširi'n-nezir od Sujutija u četiri toma; komentarisao ga je prije nego što je naišao na komentar toga djela od Menavija;

- *Et-Tahbir,* komentar djela *Tejsiru'l-vusul ila Džami'i'l-usul,*
- *Er-Revdu'n-nedir,* hutbe,
- *Isbalu'l-metar,* komentar *Nazmu Nuhbeti'l-fikr;* ovo djelo spominje i Zirikli u svom *E'alamu* i kaže: *Isbalu'l-metar ala Kasbi's-suker.*[22]
- *Minhatu'l-gaffar,* komentar na djelo *Dav'u'n-nehar bi šerhi'l-ezhar* od Dželala,
- *Tevdihu'l-efkar,* komentar *Tenkihu'l-enzar fi ulumi'l-asar,*
- *Džemu'š-šetit fi šerh ve zejli ebjati't-tesbit,*
- *El-Ihraz li ma fi Esasi'l-belaga min kinaje ve medžaz,*
- *Semeratu'n-nezar fi ilmi'l-eser,*
- *El-Jevakit fi'l-mevakit,*
- *Šerhu't-tenkih fi ulumi'l-hadis* od imam-i Muhammeda b. Ibrahima El-Vezira, a nazvao ga je *Et-Tevdih,*
- *Es-Sehmu's-saib fi nahri'l-kavli'l-kazib,*
- *Nusretu'l-ma'bud fi reddi ala ehli vahdeti'l-vudžud,*
- *Iršadu'n-nukkad ila tejsiri'l-idžtihad,*
- *El-Envar ala kitabi'l-isar,*
- *El-Mesa'ilu'l-murdijje fi bejani ittifaki ehli sunne ve'z-zejdijje*
- *Idžabetu's-sail,* komentar *Bugjetu'l-emel menzumetu'l-Kafi fi usuli'l-fikh,* a to je veoma korisni komentar od Ibn Mehrana,
- *Tathiru'l-i'tikad an derani'l-ilhad,*

---

[22] Zirikli, *E'alam,* VI, 263 (prim. M. Isamu'd-dina).

- *Ikazu 'l-fikre li muradže 'ati 'l-fitre,*
- *Er-Revdatu 'n-nedijje,* komentar *Et-Tuhfetu 'l- alevijje,*
- *Fethu 'l-Halik,* komentar *Džem'u 'l-haka 'ik ve 'r-reka 'ik fi memadihi Rabbi 'l-hala 'ik,*
- knjiga koju ćemo predočiti *Subulu 's-selam,* sažetak djela *El-Bedru 't-temam* od Magribija, je komentar *Bulugu 'l-meram min edilleti 'l-ahkam* od Ibn Hadžera el-Askalanija, autora djela *Fethu 'l-Bari...,*

U ovom djelu hafiz Ibn Hadžer sakupio je hadise koje su uzimali za podlogu fakihi kod donošenja fikhskih odredaba. Ibn Hadžer prokomentarisao je poslije navođenja svakog hadisa, ko ga od imama *El-Kutubu 's-sitte* i drugih djela bilježi. Ibn Hadžer objasnio je da je hadis koji se navodi tamo sahih, hasen ili da'if oslanjajući se pri tome na valjanost seneda, i poslije toga rasporedio je ovo djelo tematski na fikhska poglavlja.

Na kraju ovog djela naći ćemo da mu je priključio dobar dio hadisa iz oblasti ponašanja i etike, zikra i dova. Ovo je bio *Bulugu 'l-meram* od Ibn Hadžera.

Što se tiče djela *Subulu 's-selam* Muhammeda b. Isma'ila, on je komentarisao i objasnio riječi Ibn Hadžera ističući zašto je ocijenio neki hadis slabim, zašto je drugi podržao, zašto je osudio neki hadis, i sve je to prokomentarisao, tj. zadržao se na onom što potkrepljuje dotični hadis, osuđuje ili proglašava slabim Ibn Hadžer el-Askalani. To je iznio u ovom komentaru i objašnjenju.

Saznajemo iz ovog djela Muhammeda Emira i sličnih djela da je on obnovitelj Poslanikova hadisa, da se ne priključuje ni jednom od fikhskih mezheba, da je bio mudžtehid koji se povinjava samo časnom Kur'anu i sunnetu Njegova plemenitog Poslanika (alejhi's-selam), postupajući prema riječima Uzvišenog:

﴿فَلا وَرَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.[23]

Ranije smo čuli o njemu, kako kaže Muhammed Abdulhajj: *Ne pribjegava ni jednom mezhebu, njegov mezheb je hadis.* Zbog svega toga i onoga što je pred našim očima iz ovog cijenjenog i korisnog djela neka Allah (dželle šanuhu) nagradi autora ovog djela i njegova komentatora nagradom učenjaka koji primjenjuju u svom postupku Kur'an i hadis!

Njegova poezija

Naučni izvori spominju i poeziju koju je San'ani napisao tako da Ševkani, kao primjer, u djelu *El-Bedru't-tali'* navodi*: On ima i svoju harmoničnu i rječitu poeziju koju je sabrao njegov sin, znalac Abdullah b. Muhammed u jednom svesku. U toj poeziji preovlađuje naučna problematika i bol zbog stavova njegovih suvremenika i odgovor na njihove stavove.*[24]

Ševkani nam je otkrio osjećaje koji su se skrivali u dubini duše Muhammeda Emira. Do u detalje je opisao sve stadije njegova naučnog života, tako da nas je doveo i do poezije i tema o kojima je napisao stihove.

U djelu *Tuhfetu'l-ihvan* našao sam jednu njegovu pjesmu koja govori o nauci o senedu, o važnosti idžaze (diplome),

[23] En-Nisa', 65. (prim. prev.).

[24] *El-Bedru't-tali'*, Muhammed b. Ali Ševkani, 138 (prim. M. Isamu'd-dina).

nakon učenja hadisa metodom slušanja i memorisanja, pa ističe da Muhammed Emir kaže:

Pošto sam shvatio da je idžaze jedna od metoda učenja hadisa koju su primjenjivali učenjaci sunneta, jedan od puteva djelovanja, a to je put koji vodi u Džennet, uložio sam sve svoje napore u čitanju hadiskih djela, vađenju bisera iz dubine njegovih mora i ostao pri stavu i mišljenju Hafiza Selefije koji kaže:

Nauka o hadisu je nauka ljudi koji su zanemarili novotarije radi slijeđenja tradicije. Oni bi, kada bi omrkla noć, pisali o hadisu, a kada bi osvanuli, predavali bi se učenju hadisa.

Njegovi profesori

Kao što smo vidjeli iz razvoja Muhammeda Emira, znamo da je učio pred učenjacima San'e, Mekke i Medine, a prije toga pred svojim ocem u gradu Kahlanu. Pred ocem je učio gramatiku, retoriku, hadis i usuliddin, a pred učenjacima San'e učio je pred hafizom znalcem Zejdom b. Muhammedom b. Hasanom b. Kasimom Husnijem San'anijem, zatim pred znalcem Salihom b. Husejnom Ahfeši Kahlanijem, znalcem Abdullahom b. Alijem Vezirom San'anijem, pred kadijom i znalcem Alijem b. Muhammedom Anesijem.

O učenjacima Mekke i Medine u djelu *Tuhfetu'l-ihvan* stoji da je Sejjid Muhammed b. Isma'il otputovao u Mekku i Medinu (Haremejn) i učio pred Salimom b. Abdullahom b. Salimom Basrijem, autorom djela *Imdad bi uluvvi'l-isnad fi Musned imam-i Ahmed b. Hanbel ve Sahih Muslim.*

Učio je i pred hatibom Medine Munevvere Abdurrahmanom b. Ebi Gajsom b. Džemilom *Sahihe* Buharija i Muslima. Učio je i pred drugim učenjacima Haremejna, zatražio

od njih idžazu i oni su mu je dali. Šejh Abdulhalik b. Zejn b. Muhammed Mezdžadži Hanefi, Zubejdi, muhaddis, doputovao je u San'u u vrijeme Mensurabillahi el-Husejna b. Kasima b. Husejna i tamo mu je ukazao čast da predaje hadis pred uglednom grupom stanovnika San'e među kojima bijaše i Sejjid Bedr el-Emir.[25]

Autor djela *Fihrisu'l-feharis* spominje još dvojicu njegovih profesora, a to su Ebu Tahir Kurani i Abdulkadir Bedri. Od ovih i drugih profesora pred kojima je Muhammed Emir učio hadis i koji su ga podučavali zatražio je diplomu i oni su mu je dali.

Učenici Muhammeda Emira

Muhammed Emir ostavio nam je rezultate svoga intelektualnog rada u brojnim djelima. On je iza sebe ostavio također veći broj učenika koji su prenosili poslije njega zastavu nauke, kao da je ona satkana od zlatne niti visokih ličnosti koja se ne prekida. Ovi su jučer bili njegovi učenici, a danas postali učenjaci koji nose bajrak nauke poslije njega.

Prvi koji su se okoristili ovom odgojnom misijom bila su njegova tri sina: Ibrahim, Abdullah i Kasim. Sva trojica su preuzeli obrazovanje od svoga oca Muhammeda b. Isma'ila Emira. Njegovi učenici su također: znalac Ahmed b. Salah b. Ebi Ridžal, znalac Hasan b. Ishak b. Mehdi i znalac Ibn Ishak b. Mehdi i dr.

[25] *Tuhfetu'l-ihvan,* Husejn b. Ali Amri, 3839 (prim. M. Isamu'd-dina).

Šta su drugi rekli i napisali o Muhammedu Emiru

Premda je Muhammed Emir, posjedovao ogromno znanje, strpljivo podnosio poteškoće prilikom izlaganja svojih ideja, kao i iskušenja s kojima se suočio predočavajući nove ideje u društvu koje je zanemarilo Istinu i zalutalo od Pravog Puta, ipak biografska djela nisu dovoljno posvetila pažnju njegovom životu osim djela *El-Bedru't-tali'* od Ševkanija, koji nas je snabdio podacima o životu Muhammeda Emira. Ova pažnja kod Ševkanija rezultat je Emirova utjecaja na njega, jer se Ševkani ubraja među učenike njegovih učenika. Uprkos ovom interesiranju za život imama kao što je Muhammed b. Isma'il San'ani ipak smatramo da je potrebno unijeti više žara u istraživanje i pročišćavanje kako bismo uzeli pouku i lijepu poduku. Sve što se kaže o njemu bit će manje od onoga što zaslužuje čovjek od nauke i pera koji je ostavio brojna djela, možda više i od stotinu, kao što kaže Zirikli: *On ima oko sto djela.*[26]

Sve što je o njemu napisano do sada ne može zadovoljiti znatiželju onih koji se interesuju za njeg, njegova djela i znanje. Rezultati njegova intelektualnog rada i mudrosti koje sada imamo pred sobom najbolja su mu poputbina do Sudnjega dana, kada će ljudi stati pred Gospodara svjetova. To je nepobitan, materijalni dokaz o znanju ovog čovjeka.

U djelu *Fihrisu'l-feharis* stoji: *Hafiz Murteda Zubejdi kaže o njemu u svom Izvatku iz djela "Muselselat" Ibnu'l-'Ukajlija: "Imam, muhaddis, Ebu Abdillah Muhammed b. Isma'il Husejni, poznat pod nadimkom Ibnu'l-Emir, suvremenici njegovi su jednoglasni u vezi njegove učenosti i pouzdanosti, i*

---

[26] Zirikli, *El-E'alam*, VI, 263 (prim. M. Isamu'd-dina).

dodaje da on ima djela i diktate, što govori o njegovom dubokom poznavanju rivajeta. O njemu govori također i u svom "Mu'džemu" kao imamu, istaknutom muhaddisu, poznavaocu brojnih naučnih disciplina. U nastavku kaže: "Bio je jedan od ljudi izvrsne memorije kakve nije bilo u njegovo vrijeme. On potiče iz ugledne i slavne porodice.[27]

U *Tuhfetu'l-ihvanu* stoji: *Muhammed b. Isma'il predano se bavio hadiskom naukom i izučavanjem seneda još od mladih dana.*[28] U djelu *Fihrisu'l-feharis* stoji i ovo: *Predao se nauci i mnogi su se okoristili njegovim znanjem; postao je najistaknutiji poznavatelj naučnih disciplina iz oblasti hadisa. Napisao je više djela iz oblasti brojnih naučnih disciplina.* Autor *Fihrisa* dodaje: *Šejh Salih Fulani opisao ga je u svom djelu i nazvao Sejjidu'l-musnidin El-Hafiz (Predvodnikom muhaddisa).*[29] Ševkani kaže: *Ovaj veliki imam, veliki mudžtehid, rodio se 1099. godine, putovao je u Mekku, slušao hadis pred velikim znalcima Mekke i Medine, istakao se u svim znanostima i postao najveći učenjak u San'i. Njegov idžtihad postao je očit, postupao je prema dokazima, izbjegavao je oponašanje, delegitimirao je sve fikhske stavove i poglede koji nemaju dokaze. Ukratko, on je imam obnovitelj u oblasti vjere.*[30]

Šihab Ahmed b. Abdilkadir Hifzi Šafi'i kaže u djelu *Zehiretu'l-emel,* komentaru djela *'Ikd dževahiri'l-le'ali: Ovaj mudžtehid i veliki muhaddis je obnovitelj vjere u ovim krajevima. Napisao je više od sto djela. Nije se priklonio ni*

---

[27] *Fihrisu'l-feharis* (prim. M. Isamu'd-dina).

[28] *Tuhfetu'l-ihvan* (prim. M. Isamu'd-dina).

[29] *Fihrisu'l-feharis* (prim. M. Isamu'd-dina).

[30] Muhammed b. Ali Ševkani, *El-Bedru't-tali',* 133-138 (prim. M. Isamu'd-dina).

jednom mezhebu, nego je njegov mezheb bio hadis.[31] Ševkani dodaje: *Imam Mensurbillah postavio ga je za hatiba u džamiji San'e.*[32]

Preseljenje na ahiret

Preselio se na ahiret, neka mu se Allah (dželle šanuhu) smiluje, 1182. godine po H. u utorak, 3. ša'bana. Ukopan je na zapadnoj strani minareta džamije pri Medresi povrh San'e. Imao je, kada je umro, 83. godine.[33] Pjesnici toga stoljeća napisali su žalopojke o njemu, među kojima i Sejjid Muhammed Šami Husni San'ani. U svojoj kasidi o njemu dodao je i datum smrti ovog alima pa kaže:

Poslije tebe ljudima će tarih govoriti:
Muhammed je već stigao u rajske bašče vječitosti (1182).[34]

Bibliografija

- *El-E'alam*, VI, Hajruddin Zirikli
- *El-Bedru't-tali'*, Muhammed b. Ali Ševkani
- *Tuhfetu'l-ihvan*, Husejn b. Ali Amri
- *Tevdihu'l-efkar*, I, Muhammed b. Isma'il Emir San'ani
- *Subulu's-selam šerh Bulugi'l-meram*, Muhammed b. Isma'il San'ani, više izdanja

---

[31] Muhammed Abdulhajj, *Fihrisu'l-feharis, 388* (prim. M. Isamu'd-dina).

[32] *El-Bedru't-tali'*, Muhammed b. Ali Ševkani, 134 (prim. M. Isamu'd-dina).

[33] Ovo potvrđuje datum njegovog rođenja, kao što smo to i istakli ... a ne kao što su spomenuli drugi prenoseći jedan od drugoga, da je umro 1059. po h. Prema tome, živio je 83 godine (prim. M. Isamu'd-dina).

[34] Kada se zbroje vrijednosti ovih slova, dobit će se navedena godina njegove smrti (prim. M. Isamu'd-dina).

- *Sifetu džezireti'l-Areb*, Ebu Muhammed Hasan b. Ahmed b. Ja'kub b. Jusuf b. Hemedani
- *Unvanu'l-medžd fi ta'rihi Nedžd*, Osman b. Abdillah Bišr
- *Fehresu'l-hazaneti't-tejmurijje*, III
- *Fehresu'l-feharis*, Muhammed Abdulhajj
- *Mu'džemu'l-buldan*, VII, Ja'kut b. Abdillah Hamevi
- *Mu'džemu'l-matbu'ati'l-'arebijje ve'l-mu'arrebe*, II, Jusuf Ilijas Serkis,
- *El-Mektebetu'l-ezherijje*, I

Strani izvori

- Brockelman, II, 562.

PREDGOVOR AUTORA

Hvala Allahu (dželle šanuhu) koji nam je darovao *Bulugu'l-meram,* djelo u službi Vjerovjesnikovom sunnetu, i koji nam je omogućio da dopremo do uzvišenih ciljeva. Vjerujem da nema drugog Boga osim Allaha (dželle šanuhu) svjedočenjem koje dovodi onoga koji ga izgovara do ahiretskih prostorija. Vjerujem da je Muhammed Allahov rob i Njegov Poslanik (alejhi's-selam), čijim slijeđenjem se može očekivati postignuće iskonskih darova. Neka je salat-i selam na Njegova Poslanika i njegov rod kojima je dodijelio nagradu budućeg svijeta; oni su najbolji ljudi.

Ovo je veličanstveni komentar na djelo *Bulugu'l-meram,* djelo znalca šejhu'l-islama Ibn Hadžera, neka mu Allah (dželle šanuhu) dodijeli Kuću spasa, koga sam sažeo iz komentara kadije i znanstvenika Šerefuddina Husejna b. Muhammeda Magribija, neka mu Allah (dželle šanuhu) dodijeli stepen među uzvišenima, ograničavajući se na definiranje pojedinih termina i objašnjenje njihovih značenja. Namjera mi je postići Allahovo (dželle šanuhu) zadovoljstvo, te približiti djelo učenicima i onima koji ga budu čitali, izbjegavajući navođenje razmimoilaženja i mišljenja. Navodio sam samo ono što je bilo vezano sa dokazom, izbjegavajući sažetost i preopširnost. Tome djelu dodao sam dosta korisnih dodataka. Molim Allaha (dželle šanuhu) da mi ovo djelo bude zalog na budućem svijetu. Allah (dželle šanuhu) mi je dovoljan, divan li je On zaštitnik, Onaj na koga se čovjek može osloniti. I na početku i na kraju od Njega se pomoć traži.

Hvala[35] Allahu[36] (dželle šanuhu) na Njegovim primjetnim i neprimjetnim[37] blagodatima,[38] ranije datim i kasnijim,[39] neka je

[35] *Elhamdu lillah...* - Autor počinje svoje izlaganje zahvalom Uzvišenom Bogu pridržavajući se onoga što se navodi u hadisu što treba donijeti kod počinjanja nekog djela. U nadi da će Allah (dželle šanuhu) blagosloviti autora tog djela jer svaki posao koji je od značaja, a ne bude se počeo zahvalom Allahu (dželle šanuhu), bit će lišen blagodati (bereketa) kao što se iznosi u brojnim hadisima.

Prenosi Ibn Madže u poglavlju "En-Nikah": *Svaki posao od značaja koji ne počinje zahvalom Allahu bit će prekinut.* Ebu Davud i Nesa'i, Ibn Madže i Darekutni bilježe prenoseći od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), od Vjerovjesnika (alejhi's-selam): *Svaki govor koji počinje bez zahvale Allahu (dželle šanuhu) bit će - manjkav* (prim. M. Isamu'd-dina).

Suština i vrste zahvale Allahu (dželle šanuhu)

Menavi ističe u djelu *Ta'rifat* suštinu i značaj zahvale i kaže: Hamd (zahvala) filološki je opis dobrim dobroga u smislu veličanja i poštovanja jezikom. Običajni hamd (el-hamdu'l-'urfi) je čin koji izražava poštovanje i veličinu prema darovatelju s obzirom da je on taj koji dariva, a verbalna zahvala je zahvala jezikom i pohvala Uzvišenog onako kako je Sam Sebe pohvalio i kako su to činili Njegovi vjerovjesnici i poslanici. Praktična zahvala (el-hamdu'l-fi'li) je izvršavanje tjelesnih djela radi Uzvišenog Allaha.

Komentator navodi poznatu definiciju zahvale (hamda) da je to, leksički, opisivanje lijepog nad odabranim lijepim, a terminološki znači radnju koja ukazuje na ispoljavanje poštovanja i veličanja Darovatelja, s obzirom da je On Darovatelj, bila dotična blagodat neprestana ili jednokratna.

[36] Allah (dželle šanuhu) je *Zat* koji nužno opstoji, Koji zaslužuje da Mu se upućuju sve zahvale.

[37] Termin *ez-zahire* i *el-batine* izvedene su iz riječi Uzvišenog:

﴿...وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً...﴾

... *i da vas darežljivo obasipa milošću Svojom, i vidljivom i nevidljivom*... (Lukman, 20). Bejheki navodi u *Su'abu'l-iman* prenoseći od Ata'a koji kaže: *Pitao sam Ibn Abbasa o značenju riječi Uzvišenoga...* وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً... pa je rekao: "Ovo je iz moga znanja, i ja sam pitao Allahova Poslanika (alejhi's-selam) i on mi je rekao: 'Što se tiče termina *ez-zahire,* to znači ono što ti je u stvaranju savršeno dao, a termin *batine* znači blagodat koju ti je dao pokrivajući tvoje sramotne dijelove, a da je to dao da se pojavi, prezirali bi te tvoji i svi drugi."

On također od njega prenosi, kao i Dejlemi i Ibn Nedždžar: Pitao sam Allahova Poslanika (alejhi's-selam) o ovom ajetu, pa je odgovorio: "Što se tiče spoljašnjeg (egzoterično) značenja ni'amet, to je islam i savršenstvo tvog stvaranja i Allahova opskrba koju je obilato izlio na tebe. A unutarnje (ezoterično) značenje ni'met označava ona tvoja djela koja Allah (dželle šanuhu) nije objelodanio."

U jednoj njegovoj verziji koja seže do ashaba (hadis mevkuf) stoji: Egzoterična blagodat je islam, a ezoterična blagodat su grijesi, mahane, određene kazne (hudud) koje ti je Allah (dželle šanuhu) prikrio. Ovo navodi Ibn Mirdevejh prenoseći od Ata'a. U jednom drugom rivajetu od njega koji je također vezan za ashaba stoji: Egzoterična i ezoterična blagodat je "La ilahe illallah." Ovo navodi Ibn Džerir i drugi, a objašnjenje ovog dvoga, kako kaže Mudžahid, glasi: Egzoterična blagodat je izgovor *La ilahe illallah* jezikom, a ezoterična blagodat je u srcu. Ovo bilježi Se'id b. Mensur i Ibn Džerir, a to je prokomentarisao komentator, kako je poznato. Mi mislimo da je objašnjenje koje je merfu' (vezano za Poslanika, alejhi's-selam) i tefsir ranijih pokoljenja selefa, da je bolje osloniti se na to.

[38] Termin *ni'am (blagodati)* je množina od riječi *ni'met*. Razi, Fahruddin b. Omer Hatib, autor *Et-Tefsiru'l-kebir* (544.-606.), kaže: *En-Ni'met* je korisna blagodat koja se čini drugom na način dobročinstva, a Ragib kaže: *En-Ni'met* je djelo kojim se namjerava učiniti dobročinstvo od koristi, a termin *in'am* znači činjenje primjetnog dobra drugom.

[39] Termini *kadimen* i *hadisen (stare i nove)* u tekstu upotrijebljeni su u akuzativu i označavaju dva stanja blagodati. Oblik *ni'am* nije ženskog roda, jer je to množina koja, kada je u genitivnoj vezi, označava vrstu i kao da se govori o vrsti Allahove blagodati. Termin *ni'am* može biti i u akuzativu kao prilog, odn. *ni'am* egzoterična i ezoterična blagodat mogu biti atribut termina *zeman* koji je ukinut, tj. u ranije i novije vrijeme, a ranija je blagodat od vremena kada je udahnuo ruh u njega i u svakom drugom vremenskom trenu. Prema tome, to se odnosi i na stara i na nova vremena, a moguće je da se time misli na drevnu blagodat koja je izlivena na pradjedove, što je blagodat i na sinove, kao što je Allah (dželle šanuhu) naredio Israilcima da se sjete Allahove blagodati koju je On izlio na njihove pradjedove govoreći u ajetu:

﴿يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ...﴾

O, sinovi Israilovi, sjetite se blagodati Moje koju sam vam podario.. (El-Bekare, 40).

Komentator, Allah (dželle šanuhu) mu se smilovao, ukazuje na ove ajete na pojedinim mjestima u Kur'anu: *Ja Beni Isra'ile...*, ali kaže da znači: *Tilavet (učenje) je Moja blagodat, što je vjerovatno autorov lapsus.* Pod "novom blagodati" misli se na blagodat koju je Allah (dželle šanuhu) izlio na Svoga roba od momenta udahnuća duše u njega. To je bila nova blagodat u odnosu na onu darovanu precima.

salat-i[40] selam[41] na Njegova vjerovjesnika[42] i poslanika,[43]

---

[40] Ovdje su povezane dvije imenske rečenice, da li su one iskazne ili ekspresivne istraživači se razilaze. One su, ustvari, po formi iskazne, a po cilju ekspresivne, jer je u pitanju zahtjev. Pošto je vjersko i svjetovno savršenstvo i sve ono što je od koristi za ovaj i onaj svijet izljev iz najsvetije strane ljudima posredstvom ovog plemenitog Poslanika (alejhi's-selam), odgovara da se iza *El-Hamdu lillah* navede i salat-i selam na Božijeg Poslanika (alejhi's-selam) primjenjujući naredbu:

﴿...يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

O, vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav! (El-Ahzab, 56), kao i sadržaj hadisa: *Svaki razgovor u kome se ne spomene Allahovo ime i ne donese salavat na mene bez blagoslova je.* Ovo se navodi u komentaru, a ne kaže od koga. U djelu *El-Džami'u'l-kebir* navodi se da ovaj hadis bilježe Dejlemi i Hafiz Abdulkadir b. Abdillah Rehavi u zbirci *Četrdeset hadisa* koju prenosi od Ebu Hurejrea. Rehavi kaže da je hadis garib, jer salat na Poslanika (alejhi's-selam) spominje samo Ismail b. Ebi Zijad Šami, a on je veoma slab. Ne uzima se u obzir njegov rivajet.

Salavat od strane Allaha (dželle šanuhu) na Poslanika (alejhi's-selam) je ukazivanje časti i plemenitosti, pa onaj koji kaže *Allahumme salli ala Muhammed...*, on traži za Poslanika (alejhi's-selam) još više časti i plemenitosti, a neki kažu da se ovdje misli da mu se da *el-vesile*, a to je ono što Allahov Poslanik (alejhi's-selam) traži od ljudi - da mole za njega, kao što će doći u poglavlju o ezanu.

[41] Ragib Isfahani (u. 1108. po h.) kaže: *Selam i selamet označavaju lišenje svih unutarnjih i spoljnih nesreća i nedostataka, a pravi selamet bit će samo u Džennetu, jer se u Džennetu ostaje trajno, bez iščeznuća, živi u bogatstvu bez siromaštva, ponosno bez poniženja, i u zdravlju, bez bola.*

[42] Na sintagmu *'ala nebijjihi (na Njegova Poslanika, alejhi's-selam)* odnose se dva ranije spomenuta termina (*salat* i *selam*). Pojam *nebijj* je od nubuvve, znači uzdizanje, podizanje, tj. *el-munbi* - koji od Allaha (dželle šanuhu) prenosi ono što je prihvatljivo razumu, a *nubuvvet* samo po sebi znači posredstvo između Allaha (dželle šanuhu) i Njegovih robova, razumnih, radi odstranjenja nedostataka u životu na ovom i budućem svijetu.

[43] *Nebijj* u šeriatu je oznaka za čovjeka kome je objavljen šeriat od strane Allaha (dželle šanuhu) putem Objave i ako mu je naređeno da to prenese drugima, bit će nazvan *resulom* (poslanikom).

U djelu *Envaru't-tenzil*, *resul* je onaj koga je Allah (dželle šanuhu) poslao sa obnoviteljskim šeriatom i koji poziva ljude tom šeriatu, a *nebijj* ima općenitije značenje od resula (prim. M. b. Isma'ila es-San'anija).

Jer *nebijj* u jeziku šeriata znači osobu kojoj je poslan zakon, a resul je onaj

Muhammeda,[44] na Poslanikov rod[45] i njegove ashabe,[46] koji su predano hodili putem potpomaganja njegove vjere,[47] na njihove

kome je poslan zakon i naredba da to prenese drugom; otuda je nebijj (vjerovjesnik) općenitiji pojam od resul (poslanik), i svaki resul (poslanik) je nebijj (vjerovjesnik), a nije svaki nebijj (vjerovjesnik) resul (poslanik) (prim. M. Isamu'd-dina).

[44] Ime *Muhammed*, iako je apozicija terminu nebijj, ipak je vlastita imenica izvedena iz glagola *hammede* u pasivu, tj. onaj koji ima mnogo svojstava zbog kojih se hvali daleko više nego iko drugi. Ovaj pojam ima intenzivnije značenje od pojma *Mahmud*, jer je ovaj termin izveden od proširene, a *Mahmud* od prve vrste glagola. Ovaj termin ima intenzivnije značenje i od termina *Ahmed*, jer je i *Ahmed* superlativ izveden od *hamd*, o kome postoje dva suda, da li znači da više hvali Allaha (dželle šanuhu), pa je on od zahvalnih najzahvalniji Allahu (dželle šanuhu), ili u smislu da se on najviše hvali, pa bi imalo značenje kao i Muhammed. I o ovom pojmu postoje razilaženje i rasprave, a odabrano je i prihvatljivije ono što smo prvo rekli, a to su prihvatili i istraživači. O ovom pojmu Ibn Kajjim govori opširnije na početku djela *Zadu'l-me'ad fi hedji hajri'l-'ibad*.

[45] Učenje dove za Poslanikov rod poslije činjenja dove za Poslanika (alejhi's-selam) je primjena hadisa koji govori o podučavanju, o čemu će biti govora u poglavlju o namazu koje će uskoro uslijediti.

[46] Termin *sahbun* je množina od riječi *sahib*, a šta se time želi reći postoje različita mišljenja. Autor u djelu *Nuhbetu'l-fikr* kaže da je ashab lice koje je susrelo Vjerovjesnika (alejhi's-selam) kao vjernik i umrlo kao musliman. Razlog da se ashabi i rod Alejhi's-selamov hvale tako što se čini dova za njih je isti kao i u slučaju hvale Alejhi's-selama, nakon što se izjavi zahvala Gospodaru, jer su i ashabi i rod posrednici u prenošenju šeriata ostalim ljudima i otuda oni zaslužuju da im se ukazuje dobročinstvo učenjem dove (prim. M. b. Isma'ila es-San'anija).

Kod interpretacije riječi ashab ima više mišljenja. Jedno od njih je da je ashab onaj koji je vidio Vjerovjesnika (alejhi's-selam) kao musliman makar i ne prenosio od njega hadise, niti se družio (ولا جالسه) s njim. Neki smatraju da je ashab samo onaj koji se dugo družio sa Poslanikom (alejhi's-selam), po drugima ako je prenosio hadise od njega, a neki kažu da je ashab ako je umro kao musliman. V. predgovor Ibn Hadžera u djelu *El-Isabe fi ma'rifeti's-sahabe* (prim. M. Isamu'd-dina).

[47] Sentenca *oni koji su nastojali pomoći njegovu vjeru* je atribut za dvije grupe ljudi, za Poslanikov rod i ashabe. Ovdje se misli da su oni potpomagali donositelja vjere, onoga koji saopćava, a to je Poslanik (alejhi's-selam). Opisujući ih ovako, ukazuje se da i oni zaslužuju spomen i dovu u tome.

tabi'ine koji su naslijedili njihovo znanje.[48] Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika (alejhimu's-selam).[49] Allah (dželle šanuhu) ih je počastio i kao nasljednike i kao naslijeđene.[50]

A zatim,[51] ovo je sažetak koji sadrži osnovne[52] hadiske[53] dokaze[54] u šeriatskim[55] odredbama,[56] zapisane krajnje precizno[57]

---

[48] Tj. znanje o Kur'anu i hadisu.

[49] Ova misao uzeta je iz hadisa koji glasi: *Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika*, koga navodi Ebu Davud, ali smatra da je slab.

Na ovo ukazuju neki učenjaci iz Poslanikovog roda riječima: *Nauka je nasljedstvo vjerovjesnika - tako stoji u tekstu -, a učenjaci su ti koji su tu nauku naslijedili. Odabrani nije iza sebe ostavio ništa do svoj hadis među nama, to je njegova roba i oprema.*

[50] Pojam *mevrus* znači onaj koji je naslijeđen. Moguće je da se ovi atributi odnose i na rod Poslanikov i na ashabe i na tabi'ine, jer rod Poslanikov i ashabi naslijedili su naukovanje Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a to su poslije naslijedili tabi'ini, što znači da su oni i nasljednici i naslijeđeni. Isto tako, tabije su naslijedili naukovanje od prethodnika i ostavili ga drugima u nasljedstvo, a tako i posttabije, pa bi ovo možda bilo bolje općenito shvatiti.

[51] Termin ba'd stoji umjesto svoga uvjeta, a ba'd je prilog koji se može javiti u tri padeža, u genitivnoj vezi, npr.

﴿قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَا أُمَمٌ...﴾

...prije kojeg su bili i nestali drugi narodi... (Er-Ra'd, 30), (pošto se *kablu* i *ba'du* isto tretiraju); bez genitivne veze, pa je nepromjenljivo, a u nominativu, npr.

﴿...لِلَّهِ الأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدُ...﴾

...i prije, i poslije, Allahova je odluka... (Er-Rum, 4) i odvojeno bez ikakve genitivne veze, pa ima nunaciju:

Fe saga lije šerabu fe kuntu kablen
Ekadu egussu bi'l-mai'l-furati.

Klizilo je meni piće, i bio sam prije,
Skoro da sam se zagrcnuo vodom Eufrata.

[52] *Usul* je množina od *asl*, a to je ono na čemu se nešto gradi.

[53] Pripisuje se hadis Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam).

[54] *Edille* je množina od riječi *delil*, a to filološki znači upućivač na željeno, vodič ka željenom, kod usulijjuna ono što vodi do cilja u šeriatskim

kako bi postao svaki onaj koji ih memoriše dobar znalac među svojim savremenicima i čime bi se koristio učenik početnik[58] i svaki koji želi steći ovo znanje bit će mu ovo djelo potrebno.[59]

Objasnio sam poslije svakog hadisa ko od imama navodi[60] dotični hadis da bi poslužio kao savjet[61] muslimanima. Pod pojmom *seb'a*[62] mislio sam na sedmericu: Ahmeda,[63] Buharija,[64]

propisima, a kod logičara označava ono iz čijeg poznavanja nužno slijedi nešto drugo, a četiri su šeriatska dokaza: Kur'an, sunnet, idžma i kijas.

55 Za njih je rekao da su šeriatske da bi se razlikovale od racionalnih. Šeriat su norme koje je Allah (dželle šanuhu) propisao ljudima kako se navodi u *Kamusu*, a u drugim izvorima označava *jasan, utrt put*, dok se u prenesenom smislu misli na Allahov Pravi Put u vjeri.

56 *Ahkam je* množina od riječi *hukm* (šeriatska norma), a u islamskoj pravnoj teoriji znači Allahov govor koji se odnosi na djela obveznika, a ima ih pet: vadžib, haram, mendub, mekruh i mubah.

57 Tj. prečistio.

58 Tj. ko je na početku učenja hadiskih naučnih disciplina.

59 Da bi dostigao željeni cilj, tj. ovo djelo će koristiti i mladim studentima i kompletnim i vještim stručnjacima.

60 Navodi hadis sa senedom u djelu i sve njegove verzije.

61 Ovo je razlog zašto on navodi one koji bilježe hadis, a to je da je u tome nekolicina savjeta muslimanima, od čega je objašnjenje da se hadis nalazi u meritornim zbirkama, da je prihvaćen od strane islamskih autoriteta, zatim ocjene o autentičnosti hadisa, a bilo bi lijepo da je autor rekao ko ga od imama navodi i šta se kaže o hadisu, da li je sahih, hasen ili daif, jer on spominje ko ga navodi u većini slučajeva.

62 Tj. kada kažem poslije hadisa, navode ga sedmerica; jer se tim terminom ne podrazumijeva isto kod svih autora. Ovdje je broj zamijenio navođenje njihovih cjelokupnih imena.

63 To je Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel. Komentator, Allah (dželle šanuhu) ga nagradio, o biografiji ove sedmerice naširoko govori, a mi ćemo se ograničiti na onoliko koliko je dovoljno da se predoče njihova plemenita svojstva, vrijeme rođenja i smrti. Otuda kažemo: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, rodio se mjeseca rebui'l-evela 164. godine. Još kao dječak posvetio se hadisu pa je putovao radi hadisa u Siriju, Hidžaz, Jemen i neka druga mjesta, tako da su ga prihvatili kao imama koga krasi bogobojaznost i predanost Allahu (dželle šanuhu). Ebu Zur'a kaže: *Broj njegovih knjiga iznosio je 12 tovara deve, kažu da je sve znao napamet, da je znao*

Muslima,[65] Ebu Davuda,[66] Tirmizija,[67] Nesa'ija,[68] i Ibn

---

napamet 1.000.000 hadisa, a Šafi'i dodaje: *Napustio sam Bagdad a u njemu nisam ostavio bogobojaznijeg, niti skromnijeg, niti znanijeg od Ahmeda b. Hanbela. Napisao je "El-Musnedu'l-kebir",* najveći, najljepše napisan i sa najjačim kriterijima među musnedima. U svoj musned nije unio ništa bez dokaza za to, prečišćavajući više od 750.000 hadisa. Umro je 241. g. prema najvjerodostojnijim podacima, u Bagdadu. Njegov kabur je u Bagdadu veoma poznat i posjećen. O njemu su napisana brojna djela.

64 Imam, vođa i uzor u ovoj nauci, Ebu Abdillah Muhammed b. Isma'il Buhari. Rođen je 194. g. u mjesecu ševvalu. Predao se izučavanju hadisa još dok je bio mlad. Ispravio je grešku jednog od svojih profesora u svojoj jedanaestoj godini. Učio je hadis u gradu Buhari, zatim posjetio razna mjesta i učio hadis pred velikom grupom učenjaka, od čega je i sačinio svoj Sahih. Sastavio je svoj *Sahih* iz izbora 600.000 hadisa i napisao ga je u Mekki. On ističe: *...u ovaj Sahih nisam unio ništa drugo do samo sahih hadise.* Znao je napamet 100.000 sahih hadisa i 200.000 hadisa koji nisu sahih. Objašnjenje ovog broja navodi se u komentaru. O njemu su pisali mnogi, a autor od toga iznosi poveći dio u predgovoru *Fethu'l-Barija.* Umro je u Semerkandu, u subotu, na Ramazanski bajram 256., napunivši 62. godinu manje 13 dana. Nije imao djece.

65 To je poznati imam, čije je puno ime Muslim b. El-Hadždžadž Kušejri, jedan od imama iz ove oblasti. Rođen je 204. g. Predao se izučavanju hadisa još dok je bio mlad. Izučavao je hadis pred profesorima Buharija i dr., a od njega prenose veliki učenjaci njegova vremena. Napisao je korisna djela, od kojih je najkorisnije njegov *Sahih,* koji je nadmašio svojim lijepim rasporedom, sistematiziranjem i izvrsnom metodom druga djela. Učenjaci, kada govore o prednosti Buharija i Muslima, razilaze se. O tome jedan mislilac u stihu kaže:

Prepirali se ljudi o Buhariju i Muslimu preda mnom
i govorili ko od njih dvojice ima prednost,
Ja rekoh: Buhari je nadmašio Muslima vjerodostojnošću,
a Muslim je nadmašio Buharija ljepotom izvedbe.

Umro je u predvečerje, u nedjelju 26. redžepa 261. g. Ukopan je u ponedjeljak u Nejsaburu, gdje mu je kabur veoma poznat i posjećen.

66 Puno mu je ime Sulejman b. Eš'as Sidžistani. Rođen je 202. g. Učio je hadis pred Ahmedom, Ku'nubijem, Sulejmanom b. Harbom i dr., a od njega su učili brojni kao što su Tirmizi i Nesa'i. On kaže: *Zapisao sam od Poslanika (alejhi's-selam) 500.000 hadisa i odabrao iz toga ono što sadrži djelo "Sunen", čiji broj iznosi 4.800 hadisa.* U njemu nema ni jednog hadisa koji je konsenzualno slab. Njegov Sunen je izučavan u Bagdadu, i stanovnici

Madžea.[69] Pod pojmom *šest* mislio sam na njih bez Ahmeda, a

---

Bagdada ga prenose. On je svoj Sunen predočio Ahmedu i ovaj ga je pohvalio i smatrao lijepim. Hattabi kaže: *To je djelo bolje napisano i sa više fikha od dva Sahiha.* Ibnu'l-E'arabi kaže: *Onome kod koga se nalazi Allahova Knjiga i Sunen Ebu Davuda ne treba ništa drugo.* Gazali izjavljuje da je ovo djelo dovoljno mudžtehidu koji se bavi hadisima normativnog karaktera. To su prihvatili mnogi učenjaci. Ebu Davud je umro 275. g. u Basri.

[67] Puno ime mu je Ebu Isa Muhammed b. Isa b. Sevre et-Tirmizi iz Tirmiza, drevnog grada, na obali Džejhuna u Belhu. Komentator ne spominje datum njegova rođenja, pa ni Zehebi ni Ibn Esir. Hadis je učio pred Buharijem, a i pred profesorima Buharija. Bio je pouzdani imam i autoritet u hadisu. Napisao je djelo *Sunen* iz oblasti hadisa, zatim *Kitabu'l-ilel.* Bio je slijep.

On kaže: *Izložio sam svoje djelo, tj. Sunen* zvani *El-Džami'* učenjacima Hidžaza, Iraka i Horasana, pa su se oduševili njime. Onaj koji ima ovo djelo u svojoj kući, kao da ima Vjerovjesnika (alejhi's-selam) koji govori. Hakim kaže: *Čuo sam Omera b. Aleka gdje kaže: "Buhari je umro, a iza njega nije ostao niko u Horasanu kao što je bio Ebu Isa u nauci, pamćenju, bogobojaznosti i zuhdu.* Umro je u Tirmizu, koncem redžepa 267. g.

[68] Puno mu je ime Ebu Abdurrahman Ahmed b. Šu'ajb b. Ali b. Bahr b. Sinan Nesa'i, Horasani. Zehebi ističe da je Nesa'i rođen 215. g., a hadis je učio pred Se'idom, zatim pred Ishakom b. Rahevejhom i drugim imamima i znalcima ove naučne discipline u Horosanu, Hidžazu, Iraku, Egiptu, Šamu i Arapskom poluotoku. Bio je izvrstan znalac u ovoj oblasti. Nastanio se u Egiptu. Brojni istaknuti stručnjaci hadisa kažu da je imao bolju memoriju od Muslima, autora *Sahiha.*

U njegovom Sunenu ima najmanje slabih hadisa, izuzevši Sahihe Buharija i Muslima. Iz svog *Sunena* on je izabrao hadise i utkao u djelo zvano *El-Mudžteba,* jer je od njega traženo da izdvoji samo sahih hadise iz svog djela *Sunen.* Umro je u ponedjeljak 13. safera 303. g. u Remli. Ukopan je u Kudsu, a pripisuje se gradu Nesa, a to je grad u Horasanu koji je dao veliki broj uglednika.

[69] Puno mu je ime Ebu Abdillah Muhammed b. Jezid b. Abdillah b. Madže Kazvini. Rođen je 207. g. Predao se izučavanju hadisa i proputovao mnoga mjesta izučavajući hadis. Putovao je po svijetu, čak je slušao od učenika Malika i Lejsa. Od njega prenosi hadis veliki broj učenjaka, a sam je bio istaknuti znalac.

Sačinio je *Sunen* koji ne doseže nivo ranijih sunena, jer u njemu ima i slabih hadisa, pa čak i odbačenih. Prenosi se od hafiza Mizzija da je većina hadisa koje jedino on navodi slabo. Stariji učenjaci mjesto *Sunena* Ibn Madže navode među istaknutih šest knjiga *Muvettu* imam-i Malika. Ovaj pisac kaže

pod pojmom pet mislio sam na njih bez Buharija i Muslima. Katkada[70] bih rekao *erbe'a (četiri)* čime se misli na autore sunena, tj. bez Ahmeda i druge dvojice šejhova. Pod pojmom *tri* mislio sam bez prve trojice[71] i posljednjega.[72] Pod pojmom *muttefekun alejh* mislio sam na Buharija i Muslima.[73] Katkada ne bih spomenuo uz njih nikog drugog,[74] a ako se navodi osim ovog spomenutog,[75] to je objašnjeno.[76]

Djelo sam nazvao[77] *Bulugu'l-meram*[78] *min edilleti'l-ahkam.*[79] Molim[80] Allaha (dželle šanuhu) da ne učini ono što smo uradili protiv nas.[81]

---

da je prvi koji je priključio Ibn Madžeovo djelo među šest hadiskih djela Ebu'l-Fadl b. Tahir u svom djelu *El-Atraf.* Tako stoji u djelu *Šurutu e'imme sitte,* zatim ga slijedi hafiz Abdulganijj u svome djelu *Esma'u'r-ridžal.* Umro je u utorak 22. ramazana 275. ili 273. g.

[70] Umjesto peterica, tako da dolazi do izmjene u izrazu, a ne mijenja se namjera.

[71] Tj. mislim na trojicu osim prve trojice, Buharija, Muslima i Ahmeda.

[72] Tj. bez Ibn Madžea. Kad se izuzmu oni, ostanu samo Ebu Davud, Tirmizi i Nesai, a ovo su trojica na koje se misli.

[73] Ako hadis prenose od istog ashaba.

[74] Tj. zadovoljio se pripisati hadis samo Muslimu i Buhariju, mada su taj hadis registrirali i neki drugi.

[75] Tj. ako hadis navodi neko drugi, osim ove sedmerice.

[76] Tj. spomenuto je njegovo ime, kao što je Ibn Huzejme, Bejheki, Darekutni.

[77] Tj. ovaj sažetak.

[78] Osnovno značenje bi bilo da ostvarim željeno.

[79] Kao da je time nazvao svoj *Muhtesar,* tj. dostizanje dokaza odredaba koje istraživač želi.

[80] Tj. molim Allaha (dželle šanuhu), a nikog drugog.

[81] Tj. i teret i loša posljedica. Molio je ovom dovom, jer neko dobro, ako ne bude bilo isključivo radi Boga, prerasta u loše i grijeh.

Molio sam da nas opskrbi radom i djelom kojim će On (subhanehu ve te'ala) biti zadovoljan.[82]

[82] Smatram Ga Uzvišenim i Čistim od svake mahane i nedostatka. Često je tesbih povezan sa svojstvom uzvišenosti, kao *Subhane rabbije'l-e'ala,* ili *Sebbihisme rabbike'l-e'ala.*

I. GLAVA

ODRŽAVANJE ČISTOĆE

El-Kitab (knjiga)[83] i et-tahare (čistoća) su u osnovi dvije glagolske imenice, koje se upotrebljavaju kao ime za brojna fikhska pitanja.

Autor je slijedio metod koga su učenjaci ranije primjenjivali navodeći prvo Kitabu't-tahare i značenje riječi *tahare*

Autor je počeo terminom *taharet* (čišćenje) primjenjujući praksu ranijih učenjaka dajući prednost vjerskim pitanjima i posvećujući svoju pažnju onome što je najvažnije, a to je namaz. Pošto je taharet (čišćenje) jedan od uvjeta za namaz, autor i počinje njime. Suština čišćenja jeste upotreba jednog od dva sredstva za čišćenje, tj. vode i zemlje, ili jednog od njih, na propisani način radi odstranjenja prljavštine (nedžaset) i nečistoće (hades). Islamski pravnici, fekihi, raspravljaju o djelima i postupcima onih koji su zaduženi nekom obavezom (vadžib) ili drugim propisom. Pošto je voda naznačena kao sredstvo za čišćenje, to je u osnovi data prednost izlaganju o vodi.

---

[83] *Kitab* se upotrebljava kao naslov što okuplja u sebi poglavlja, a *taharet* u jeziku označava čistoću i čišćenje od prljavštine, a u šeriatu označava pravno stanje u kome je nekome dozvoljeno obavljanje namaza (prim. M. Isamu'd-dina).

I. POGLAVLJE

POGLAVLJE O VODAMA

Smisao ovog poglavlja

Bab u jeziku znači ono kroza što se ulazi i izlazi; Uzvišeni kaže:

...navalite im na kapiju...[84] ﴿...ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ...﴾

﴿...وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا...﴾

U kuće na vrata njihova ulazite...[85] - ovdje je upotrijebljeno u prenesenom smislu. Uporedio je ulazak u raspravu o posebnim pravnim pitanjima sa fizičkim ulaskom na neko mjesto, pa je tome dao i posebno poglavlje (bab).

Značenje pojma *mijah* (vode) u jeziku

Mijah je množina od *ma'* , a u osnovi je m-v-h pa se *h* pojavilo u množini. Ovaj termin upotrebljava se za vrstu, i za malo i za mnogo vode. Međutim, upotrijebljen je u množini s obzirom na različitost vrsta vode, shodno šeriatskoj odredbi, tako da se neka voda zabranjuje, a neka se smatra pokuđenom. Imajući u vidu da se razlika javlja i kod nekih voda, npr. mora, komentator prenosi razilaženje Ibn Omera i Ibn Amra u vezi sa čišćenjem morskom vodom.

---

[84] El-Ma'ide, 23 (prim. M. Isamu'd-dina).

[85] El-Bekare, 189 (prim. M. Isamu'd-dina).

Razlog zašto je autor Kitabu't-tahare počeo sa hadisom o čistoti morske vode

U djelu *Nihaje* spominje se da je morska voda čisteća nasuprot nekih mišljenja iz prvog stoljeća islama. Upravo zbog tog starog razilaženja o ovom pitanju, autor i prelazi na hadis kojim se potvrđuje čistoća morske vode, što je dokaz koji potvrđuje mišljenje većine učenjaka:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم في الْبَحْرِ: هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ الحِلُّ مَيْتَتُهُ أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ والتِّرْمِذِيّ, وَرَوَاهُ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيّ وَأَحْمَدُ

1./1.[86] Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao je o morskoj vodi[87]: "Ona je čista[88] i čisteća i dozvoljeno[89] je ono što je u njoj uginulo."

(Navode ga četverica i Ibn Ebi Šejbe.[90] Tekst hadisa je Ibn

---

[86] Treba imati na umu da se prvi broj odnosi na poglavlje, a drugi broj je broj u nizu od početka knjige do kraja. Tako npr. kada u poglavlju o abdestu primijetiš hadis 6/34 znači da je broj 6 broj hadisa u poglavlju o abdestu, a broj 34 da je to u nizu od početka knjige (prim. M. Isamu'd-dina).

[87] O njenom šeriatsko-pravnom tretmanu.

[88] To je ime za ono čime se može očistiti, ili čista i čisteća, kao što stoji u rječniku, a u fikhu znači sredstvo kojim se čisti.

[89] *El-Hillu* - upotrijebljeni termin ovdje je suprotan značenju termina *haram*. Umjesto riječi *el-hillu* kod Darekutnija stoji *halal*.

[90] Ibn Ebi Šejbe je Ebu Bekr. Zehebi kaže o njemu da je on hafiz hadisa i nema mu sličnoga stručnjaka. Puno ime mu je Abdullah b. Muhammed b. Ebi Šejbe, autor je *Musneda* i *Musannefa* i drugih djela.

Ebi Šejbin. Ibn Huzejme[91] i Tirmizi[92] drže da je ovaj hadis sahih. Bilježe ga, također, Malik, Šafi'i i Ahmed).

Osnovni podaci o Ebu Hurejreu

Ebu Hurejre je ugledni ashab i hafiz hadisa koji ih je mnogo prenio. Razilaze se o njegovu imenu i imenu njegova oca na oko 30 mišljenja. Ibn Abdulberr kaže u djelu *El-Isti'ab fi ma'rifeti'l-ashab: Ono čime bi se čovjek mogao zadovoljiti u vezi sa ovim mišljenjima je da je njegovo ime Abdurrahman b. Sahr. To kaže i Muhammed b. Ishak.* Hakim Ebu Ahmed kaže[93] da se u *Musnedu* Beki'a b. Muhalleda za Ebu Hurejrea kaže da je prenio 5.374 hadisa, da je on među ashabima prenio najviše hadisa, da nema ni jednog ashaba koji je toliko prenio, ni približno. Mislim da ovo stoji u komentaru, a u djelu *Isti'ab* od Ibn Abdulberra pročitao sam da stoji: *Abdullah ili Abdurrahman je osoba koja je poznata po nadimku u islamu, a onda kaže da u ovom djelu stoji da je umro u Medini 59. godine po Hidžri, a imao je 78 godina i ukopan je na mezarju Beki'.* Neki kažu da je umro u Akiku, a da mu je dženazu klanjao Velid b. Ukbe b. Ebi Sufjan, koji je bio emir Medine, kako kaže Ibn Abdulberr.

Bio je jedan od učitelja Buharija, Muslima, Ebu Davuda i Ibn Madžea.

[91] Zehebi kaže o njemu: *Istaknuti stručnjak, hafiz i imam imama, šejhu'l-islam Ebu Bekr Muhammed b. Ishak b. Huzejme. Postao je najistaknutiji učenjak u hadisu u svoje doba u Horasanu.*

[92] Tirmizi, poslije navođenja ovog hadisa, kaže da je hadis hasenun sahih. Ja sam pitao M. b. Isma'ila Buharija o ovom hadisu i on kaže: *Hadis je sahih.* Ovo je Tirmizijev izraz, kao što stoji u djelu *Muhtesaru's-sunen* od hafiza Munzirija. Ovdje ima dodatak u tekstu koji glasi: *Prenosi ga također Malik, Šafi'i i Ahmed* (prim. M. Isamu'd-dina).

[93] I to smatra ispravnim, jer Ebu Hurejre spada u osobe koje su poznate po nadimku, a o njihovim imenima postoje različita mišljenja (prim. M. Isamu'd-dina).

Definicija sahih hadisa kod muhadisa

Sahih hadis kod muhadisa je hadis koga prenosi potpuno pravedna i potpuno precizna osoba od pravedne i precizne osobe, kontinuiranim senedom, bez ikakve skrivene mahane i proturječnosti sa drugim predajama.

Navođenje ovog hadisa

Ovaj hadis navodi autor u *Et-Telhisu* u devet verzija od deveterice ashaba, ali ni jedna od verzija nije bez prigovora mada spomenuti autoriteti odlučno kažu da je sahih. Također, Ibn Abdulberr, Ibn Mende, Ibn Munzir i Ebu Muhammed Begavi[94] smatraju ga sahih hadisom. Autor kaže: *Donosi se sud o ispravnosti većeg broja hadisa, iako nisu ni blizu vjerodostojnosti ovog hadisa, pa ni približno.*[95] Ovaj hadis se smatra jednim od temeljnih hadisa u islamu. Zerkani kaže u komentaru *Muvetta'a: Ovaj hadis je jedan od temelja (usula) islama, koga su prihvatili imami i koristili fekihi raznih oblasti kroz razna stoljeća u svim zemljama.* Njega prenose ugledni imami, a onda on nabraja one koji ga smatraju sahih hadisom. Hadis je odgovor na pitanje, kao što stoji u *Muvetta'u,* - kako prenosi Ebu Hurejre (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), - : *Došao je neki čovjek -* u *Musnedu* Ahmeda b.

[94] Ibn Dekik Id spominje u komentaru djela *Imam* uzroke skrivene mahane ovog hadisa. Ibn Mulekkin donosi to sažeto u djelu *El-Bedru'l-munir:* prvo, što se ne zna o Se'idu b. Selemeu i Mugireu b. Ebi Berdeu ništa pouzdano, a njih dvojica se spominju u senedu ovog hadisa s obzirom da je od ovog prvog prenosio samo Safvan b. Sulejn, a od drugog Se'id b. Seleme; drugo, razilaze se u imenu Se'ida b. Selemea; treće, slabost u povezivanju sa Poslanikom (alejhi's-selam) (irsal) jer ga povezuje Jahja b. Se'id; četvrto, slabost se javlja u konfuznosti hadisa (prim. M. Isamu'd-dina).

[95] V. ostale stavove o autentičnosti ovog hadisa u djelu *Nejlu'l-evtar* od Ševkanija, prvi hadis (prim. M. Isamu'd-dina).

Hanbela *iz plemena Mudledž*, a Taberani ističe da mu je ime Abdullah - *došao je Resulullahu (sallallahu alejhi ve sellem) i upitao:*

- Božiji Poslaniče, mi često plovimo po moru i nosimo sa sobom malo vode. Ako to upotrijebimo za abdest, nećemo imati za piće. Možemo li koristiti njegovu vodu za abdest - kod Ebu Davuda stoji: *morsku vodu - našto je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:*

Ona je čista i čisteća i dozvoljeno je ono što je uginulo u vodi.

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) obavijestio ga je da je morska voda čista i čisteća sve dok ne izgubi jedno od svojstava, o čemu će kasnije biti riječi.

Spajanje norme i njenog razloga i davanje opširnijeg odgovora na pitanje da bi se postigla veća korist

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije odgovorio riječima: "Da", mada bi time ispunio cilj, nego je odgovorio gornjim izrazom da bi povezao odredbu sa razlogom, a to znači maksimalni stepen čistoće i čišćenje kao da je osoba koja je pitala, kada je vidjela da se morska voda razlikuje od druge vode zbog njezinog slanog okusa i specifičnog mirisa, posumnjala da se ne misli na nju u riječima Uzvišenoga:

﴾...فَاغْسِلُوا...﴿

...operite...[96], tj. poznatom vodom, na koju se misli u riječima: ...فاغسلوا... (*...operite...*) pomislivši na riječi Uzvišenoga:

[96] El-Ma'ide, 6 (prim. M. Isamu'd-dina).

﴿...وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾

...i Mi s neba čistu vodu spuštamo,[97] te da za nju važi poseban propis, pa je pitao za tu vodu, našto je Poslanik (alejhi's-selam) odgovorio izricanjem propisa o toj vodi dodajući drugu odredbu za koju ovaj nije ni pitao, a to je da je dozvoljeno ono što je uginulo u moru. Rafi' kaže: *Pošto je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uočio da pitalac ne poznaje propis o morskoj vodi, on se pobojao da ovaj ne poznaje ni propis o uginulim morskim životinjama, čemu je vrlo često bio izložen mornar toga vremena, te je objasnio i taj propis.* Ibnu'l-'Arebi kaže da je lijepo kod donošenja fetve da se u odgovoru kaže više nego što je pitano - da bi se postiglo više saznanja i koristi. To je posebno bitno u slučajevima kada nas interesira pravni tretman nečega, kao što je ovdje, jer onaj koji se dvoumi o čistoći morske vode, u daleko većoj je nedoumici da li su uginule morske životinje dozvoljene, s obzirom da mu je poznato da je sve ono što nije zaklano na šeriatski propisan način - zabranjeno.

Ovdje se misli pod *uginulim* na životinje koje žive u vodi, a ne općenito na one koje uginu u vodi, a ne žive u njoj, makar se jezički može reći da je uginula u moru. Hadis ukazuje na dozvoljenost svih životinja koje žive i uginu u moru bez obzira kako se zvale. O tome će biti kasnije više govora.[98]

---

[97] El-Furkan, 48 (prim. M. Isamu'd-dina).

[98] Jedna od koristi ovog hadisa jeste ukazivanje na opravdanost davanja odgovora koji je opširniji od samog pitanja da se ostvari veća korist, odn. nije obavezno biti kratak kod odgovora. Zbog toga je Buhari i naslovio jedno cijelo poglavlje "Babu men edžabe's-saile bi eksere mimma se'elehu" (Poglavlje o onome ko je odgovorio osobi koja je pitala više nego što je ona pitala) (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ أَبِي سَعِيد الخُدْرِيِّ رَضِيَ الله تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِنَّ المَاءَ طَهُورٌ لاَ يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ. أَخْرَجَهُ الثَّلاَثَةُ وَصَحَّحَهُ أَحْمَدُ

2./2. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Voda je čista, ništa je ne može onečistiti.

(Navode trojica, autori Sunena bez Ibn Madžea; Ahmed b. Hanbel ističe da je ovaj hadis sahih.)

Osnovni podaci o Ebu Se'idu Hudriju

Sa'd b. Malik b. Sinan Hazredži Ensari Hudri vezuje se za Hudr, jedno naselje ensarija, kako stoji u *Kamusu*, a Zehebi kaže: Bio je jedan od učenih ashaba. Prisustvovao je prisegi na Hudejbiji. Prenosi brojne hadise i jedno vrijeme je donosio fetve. Živio je 86 godina. Umro je početkom 74. g. po H. Hadisi su mu brojni i mnogi ashabi prenose od njega, tako da su Buhari i Muslim zabilježili u svojim zbirkama 84 hadisa koje on prenosi.

Ko sve navodi ovaj hadis

Navode ga autori *Sunena* osim Ibn Madžea. Hafiz Munziri kaže u *Muhtesaru's-sunenu: O njemu su govorili neki, ali on kaže da se prenosi od imam-i Ahmeda da je rekao da je hadis u kome se govori o Bi'ru buda'a - sahih.* Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasen, a Ebu Usame smatra da je hadis dobar.[99] Verzija

[99] Ovo navodi Šafi'i u djelu *El-Umm* i Nesa'i (prim. M. Isamu'd-dina).

hadisa Ebu Se'ida o Bi'ru buda'a[100] koju u drugim verzijama prenosi Ebu Usame je najbolja verzija ovog hadisa. Ovaj hadis prenosi se i u drugim verzijama od Ebu Se'ida.

Povod ovog hadisa

Ovaj hadis ima svoj povod, a to je da je neko pitao Poslanika (alejhi's-selam): *Hoću li uzeti abdest iz bunara Buda'a, a to je bunar u koga su bacane razne nečistoće.* Poslanik (alejhi's-selam) odgovori: *Voda je čista.* Ovako stoji u Sunenu Ebu Davuda. U jednom drugom hadisu stoji: *Inne'l-ma'e (Zaista je voda...)* kao što i autor navodi. Znaj da je autor u komentaru o ovome mnogo komentarisao i iscrpio sve što je rečeno o tretmanu voda, pa ćemo se ograničiti samo na ono u čemu su saglasni ovi hadisi i što je dovoljno da se spozna argumentacija različitih stavova i način dokazivanja.

Hadisi u kojima se tretira pitanje vode

Navodi se više hadisa iz kojih se izvlači tretman vode, među kojima je hadis: *Voda je čista, neće je onečistiti ništa,* zatim hadis:

Kada količina vode iznosi dva kulleta, neće biti uprljana...

Zatim, naredba o izlijevanju kofe vode na mokraću beduina u džamiji, pa hadis: *Kada se neko od vas probudi iza sna, neka ne stavlja ruku u posudu prije nego je opere tri puta.*

---

[100] Ebu Davud kaže: *Čuo sam Kutejbea b. Se'ida gdje govori: "Pitao sam nadzornika bunara Buda'a o njegovoj dubini: "Koliko najviše može biti u njemu vode?" On kaže: "Do pupka." A kada se smanji? - dalje sam pitao, "Do ispod spolnog organa" - odgovorio je.* Ebu Davud kaže: *Mjerio sam ovaj bunar, tzv. Bi'r buda'a, svojim ogrtačem pa sam ga ispružio i izmjerio laktovima. Širina bunara je bila šest lakata* (prim. M. Isamu'd-dina).

Neka ni u kom slučaju niko od vas ne mokri u stajaću vodu, a zatim da se pere njome.

Kada naloče pas posudu nekog od vas...

Hadis u kome je naredba da se prolije vode iz posude koja je nalokana. Ovo su potvrđeni hadisi o kojima će biti govora u riječima ovog autora.

Razilaženje učenjaka o vodi s kojom se pomiješala nečist (nedžaset), a voda nije izmijenila ni jedno od svojih svojstava

Učenjaci, Allah (dželle šanuhu) im se smilovao, ne slažu se o vodi kada se s njom pomiješa nečist a nije izmijenila ni jedno od svojih svojstava. Kasim, Jahja b. Hamza i jedna grupa Ali bejta, zatim Malik, zahirije, Ahmed u jednom svom mišljenju i jedna grupa ashaba uče da je voda čista, bilo je malo ili mnogo, oslanjajući se na hadis *El-Ma'u tahur (Voda je čista)*, ali su prosudili da nije čisteća kada nečist izmijeni neko njezino svojstvo. Ovo je saglasno prihvaćeno kao što će kasnije biti riječi o tome.

Hanefije, hadevije i šafije uglavnom smatraju kada je mala količina vode, apsolutno će joj štetit nečist, a kada je voda u većim količinama, neće biti nečista osim ako promijeni jedno od svojih svojstava. Razilaze se u količini koliko je malo i koliko je mnogo vode pa hadevije uče da je granica za malu vodu kada misli onaj koji upotrebljava vodu u koju je upala prljavština da će i prljavštinu upotrijebiti kod upotrebe vode. Ako ne dođe do toga, tretira se da je mnogo vode. Hanefije smatraju da će biti mnogo vode onda kada je količina vode kao malo jezerce, pa ako bi čovjek uzburkao vodu na jednom kraju, njezin talas ne bi dotakao drugi kraj. Ovo je stav Imama, a stav njegovih učenika,

Ebu Jusufa i Muhammeda b. Hasana Šejbanija, je: *Ako je voda deset puta deset aršina, velika je, a ako je ispod toga, onda se smatra malom vodom.*

Šafije ističu ako je dva kulleta (oko 500 ritlova) i više vode, radi se o velikim količinama, a ako je ispod te količine, onda je riječ o malim količinama vode.

Povod ovom razilaženju

Povod ovom razilaženju jeste proturječnost hadisa koje smo ranije naveli. Hadis o buđenju i drugi hadis koji govori o stajaćoj vodi ukazuju da i malo nečistoće onečisti vodu koja je mala, a također i hadis koji govori o nalokavanju vode i drugi koji govori o prolijevanju vode iz posude koju je nalokao pas, a njima se protivi hadis o mokrenju beduina i naredba o izlijevanju vode na to mjesto iz određene posude, što znači da neznatna nečistoća neće onečistiti ni vodu u manjim količinama. Poznato je da se očistilo to mjesto koje je bilo poprskano mokraćom beduina izlijevanjem vode iz dotične posude. Isto tako i hadis koji glasi: *Vodu neće onečistiti ništa.*[101]

Rasprava o nailaženju vode na nečistoću i nečistoće na vodu

Ovo je pitanje koje smo mi istraživali u glosama na komentar djela *El-Umde* i glosama djela *Dav'u'n-nehar.*

---

[101] Ševkani kaže u *Nejlu'l-evtaru: Nema proturječnosti između hadisa koji govore o "dva kulleta" određenoj količini vode i hadisu koji govori da je voda čista i da je neće onečistiti ništa. Ako dostigne količinu dva kulleta pa nadalje, neće je onečistiti doticaj prljavštine osim ako voda izmijeni jedno od svojih svojstava - kada je nečist, konsenzualno. Konsenzusom se specificira hadis koji govori o dva kulleta i hadis da vodu neće ništa onečistiti* (prim. M. Isamu'd-dina).

Rezultat je bio da su učenjaci zaključili, ako naiđe prljavština na vodu koja je mala voda, onečistit će je. A kada naiđe mala količina vode na nečistoću - neće biti onečišćena. Razlog neonečišćavanja vode, prema njima, je nailaženje vode na nečistoću, a nije tako, nego je pravi razlog da kada naiđe voda na prljavštinu nailazi malo pomalo sve dok ne odstrani suštinu prljavštine, pa suština nečistoće iščezne prije nego ode voda. Posljednji dio vode koji dolazi na prljavštinu nailazi na mjesto na kome je bila nečistoća ili ostane neki dio koji iščezava i razlaže se kod susretanja tog dijela na koji nailazi voda. Isto kao što će iščeznuti nečistoća i razložiti se kada naiđe na veliku vodu pri doticaju s vodom, tako da nema razlike između ovog iščeznuća i između velike količine vode u kojoj iščezava nečist. Posljednji dio (vode) koji nailazi na prljavštinu razložit će samu prljavštinu zbog velike količine u odnosu na preostali dio prljavštine. Razlog da neće biti onečišćena voda svojim nailaskom na nečistoću jeste velika količina vode u odnosu na nečistoću, a ne samo nailaženje; otuda nije shvatljivo praviti razliku između ova dva nailaženja, pa da jedno onečišćava vodu, a ne i drugo.

Najprihvatljiviji stav koga je odabrao komentator o ovoj temi

Ako imaš u vidu ono što smo spomenuli da nema dokaza za definiranje ni mnogo ni malo vode, onda najbliži sud s obzirom na dokaz su riječi Kasima b. Ibrahima i njegovih istomišljenika, a to je sud i grupe ashaba, kao što stoji u djelu *El-Bahr*. To je prihvatila i grupa kasnijih imama iz porodice Poslanika (alejhi's-selam). To je odabrao među njima i

Šerefuddin.[102] Ibn Dekik Id kaže u djelu *El-Imam* da je to i Ahmedov stav, koga su podržali i neke kasnije njegove pristalice. Od pristalica Šafi'ija podržao je ovaj stav Kadi Ebu'l-Hasan Revijani, autor djela *Bahru'l-mezheb*. Ibn Hazm u djelu *El-Muhalla* kaže: *Prenosi se ovo od Aiše, majke pravovjernih, Omera b. Hattaba, Abdullaha b. Mes'uda, Ibn Abbasa, Hasana b. Alija b. Ebi Taliba, Mejmune, majke pravovjernih, Ebu Hurejrea, Huzejfea b. Jemana, Esveda b. Jezida i njegova brata Abdurrahmana, Ibn Ebi Lejla, Se'ida b. Džubejra, Ibn Musejjeba, Mudžahida, Ikrimea, Kasima b. Muhammeda, Hasana Basrija i dr.*

وعَنْ أَبِي أُمامَةَ البَاهِلِيّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قالَ: قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إنّ المَاءَ لاَ يُنَجّسُهُ شَيْءٌ إلاّ مَا غَلَبَ عَلَى رَيحِهِ وَطَعْمِهِ وَلَوْنِهِ أخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَه، وَضَعّفَهُ أَبُو حَاتِمٍ، وَلِلْبَيْهقِيّ: المآءُ طَهُورٌ إلاّ إِن تَغَيّرَ رِيحُه أو طَعْمُه أو لَونُه بنَجَاسَةٍ تَحدُثُ فِيهِ

3./3. Prenosi se od Ebu Umamea Bahilija (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Vodu neće ništa onečistiti sve dok se ne nadvlada neko njezino svojstvo: miris, okus ili boja.

(Hadis navodi Ibn Madže. Ebu Hatem kaže da je daif. Kod Bejhekija stoji: *Voda je čista i čisteća osim ako izmijeni svoj miris, okus ili boju nečistoćom koja dospije u nju.*)

---

[102] Oni kažu: *Malo vode bit će onečišćeno ako dođe u doticaj sa nečistoćom, makar ta voda i ne izmijenila ni jedno od svojih svojstava, jer bi se kod upotrebe vode koristila i nečistoća* na osnovu hadisa: *Neka niko od vas ne mokri u stajaću vodu,* i hadisa o "dva kulleta" vode. Daje se prednost zabrani nad dopuštenjem (prim. M. Isamu'd-dina).

Osnovni podaci o Ebu Umami Bahiliju

Ocu Ebu Umame Suda Bahilija bilo je ime Adžlan. Ibn Abdulberr kaže u djelu *El-Isti'ab fi ma'rifeti'l-ashab: Nisu se razilazili o imenu njegovu i njegova oca.* Jedno vrijeme je stanovao u Egiptu, zatim prelazi u Hims, gdje je umro 81. g., po nekima 86. g. po H. To je posljednji ashab - kako kažu - koji je umro u Siriji. Bio je jedan od ashaba koji mnogo hadisa prenose od Allahova Poslanika (alejhi's-selam).

Osnovni podaci o Ebu Hatemu

Zehebi kaže o njemu da je Ebu Hatem Razi, istaknuti učenjak, Muhammed b. Idris b. Munzir Hanzali. Rođen 195. g. po H., a umro 277. g. u 82. godini života. Pohvalio ga je rekavši da Nesa'i kaže da je bio pouzdan.

Zbog čega smatraju slabim ovaj hadis i definicija slabog hadisa

Ovaj hadis smatraju slabim zato što se u njegovu lancu nalazi Rišdin b. Sa‘d. Ebu Jusuf ističe da je Rišdin bio dobar čovjek u vjeri, ali je počeo zaboravljati pa je pomiješao hadise, te je odbačen (metruk). Slabi je onaj hadis kojemu nedostaje jedan od uvjeta sahih ili hasen hadisa. Šest je poznatih razloga slabosti hadisa koje je autor naveo u komentaru.

Osnovni podaci o Bejhekiju

Bejheki je hafiz, veliki učenjak Horasana. Puno ime mu je Ebu Bekr Ahmed b. Husejn, napisao je više djela, kakvih će se rijetko naći. Bio je veoma pobožan i bogobojazan. Proputovao je Hidžaz i Irak. Za njega Zehebi kaže da se broj njegovih djela približava 1.000 tomova, a Bejhek je mjesto blizu Nejsabura.

Osvrt na ovaj hadis

Autor kaže da Darekutni ističe: *Ovaj hadis nije potvrđen,* a Šafi'i kaže: *Ja nisam rekao da voda, kada izmijeni okus, miris ili boju, postaje nečista, da se to prenosi od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) na način koga ne potvrđuju muhadisi.* Nevevi kaže: *Muhadisi su se složili da je hadis slab. Misli se: slaba je verzija u kojoj postoji izuzimanje, a ne osnovni hadis, jer je to potvrđeno u hadisu o bunaru Buda'a.* Međutim, učenjaci su prihvatili da se prema ovom dodatku donosi sud.[103] Ibn Munzir dodaje: *Učenjaci su prihvatili da voda, bilo je malo ili mnogo, kada u nju dospije nečistoća i izmijeni joj okus, boju ili miris postaje nečista. Prema tome, konsenzus je dokaz da je nečisto sve ono što mijenja jedno od svojstava vode, a ne ovaj dodatak u hadisu.*

وعنْ عَبدِاللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِي اللّهُ تَعَالَى عَنْهُما قالَ: قَالَ رسولُ الله صــلى الله عليه وسلم: إِذَا كَانَ المَآءُ قُلّتَيْنِ لَمْ يَحمِلِ الخبَثَ وفي لَفْظٍ: لَمْ يَنْجُسْ أَخرَجَهُ الأَرْبَعَةُ, وَصَحّحَهُ ابنُ خُزَيْمَةَ وابْنُ حِبّانَ وَالحَاكِمُ

4./4. Prenosi se od Abdullaha b. Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ako je količina vode dva kulleta, ne trpi nečistoću,[104] a u drugom rivajetu: *neće biti onečišćena.*

---

[103] Ibn Mulekkin u djelu *El-Bedru'l-munir,* a sažetak bi bio: ... *da je spomenuto izuzimanje slabo te idžma ostaje jedini dokaz* (prim. M. Isamu'd-dina).

[104] To je nečistoća, a drugi kažu da je to nešto u čemu nema nikakva dobra, a treći kažu šljaka u rudama (prim. M. Isamu'd-dina).

(Hadis navode četverica (autori sunena), a Ibn Huzejme, Hakim i Ibn Hibban ovaj hadis smatraju sahihom.)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Omeru, raviji ovog hadisa

Abdullah je sin Omera b. Hattaba. Islam je primio u Mekki, još dok je bio maloljetan. Prvo mu je učestvovanje u bitki bilo na Hendeku. Dugo je živio i od njega prenose mnogi. Bio je riznica znanja (hadisa). Umro je u Mekki 73. g. gdje je i ukopan, na mjestu Zi Tuva - groblje muhadžira.

Osnovni podaci o Hakimu

Hakim je veliki imam, imam istraživača. Ime mu je Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah Nejsaburi. Poznat pod imenom Ibn Bej'. Autor je brojnih djela. Rođen je 321. g. Još kao veoma mlad predao se ovoj nauci i sa dvadeset godina proputovao je kroz brojne gradove i zemlje. Nakon obavljenog hadždža boravio u Horasanu i Transoksaniji. Neki kažu da je izučavao hadis pred dvije hiljade profesora, ili približno tome, metodom slušanja. Od njega prenose Darekutni, Ebu Ja'la Halili, Bejheki i mnogi drugi. Napisao je brojna djela. Poznato mu je djelo *El-Mustedrek* i *Historija Nejsabura* i još neka. Umro je u mjesecu saferu 405. g.

Osnovni podaci o Ibn Hibbanu

Prema riječima Zehebija, Ibn Hibban je stručnjak iz oblasti hadisa, a puno mu je ime Ebu Hatem Muhammed b. Ahmed b. Hibban el-Busti. Autor je brojnih djela. Učio je hadis metodom slušanja pred velikim brojem imama, da se ne može ni pobrojati,

od Egipta do Horasana. Od njega hadis prenose Hakim i drugi. Bio je poznavalac fikha, hafiz hadisa, medicine, astronomije i drugih naučnih disciplina. Napisao je *El-Musnedu's-sahih, Et-Tarih, Kitabu'd-du'afa'*. Predavao je fikh u Semerkandu. Smatra se da je bio najbolji poznavalac hadisa, fikha, jezika i propovjedništva svoga vremena, veoma inteligentan i razborit. Umro je u mjesecu ševalu 354. g. u osmoj deceniji života.

Dokaz šafija da se tretira voda da je velika kada dostigne dva kulleta, a što se spominje u ovom hadisu i odgovor hanefija šafijama

Rečeno je da je ovaj hadis uzet kao dokaz od strane Šafi'ija da se velikom vodom smatra količina od dva kulleta. Međutim, hanefije i hadevije ne prihvataju ovaj hadis jer se u njemu javlja proturječnost (اضطراب) u tekstu, pošto se u drugoj verziji spominje: *Voda se neće onečistiti kada dostigne količinu od tri kulleta, a u jednom rivajetu stoji jedan kulle,* i što se ne zna koliko iznosi kulle i šta bi sve moglo značiti.

Sentenca u hadisu *ne trpi nečistoću* moguće je da znači da je ne može da podnese, nego joj *šteti,*[105] a moguće je da se u vodi rastoči nečistoća. Na sve ovo šafije su odgovorile, a što je autor podrobno iznio u komentaru, osim posljednje misli koju ne spominje zbog njezine slabosti, jer verzija *...neće je onečistiti...* pokazuje jasno da prvo značenje nije moguće.

---

[105] Pretpostavlja se da voda ne prima nečistoću nego je odbacuje od sebe. A kad bi bio smisao da voda ne može da podnese nečistoću, ne bi imalo smisla spominjanje dva kulleta, a pogotovo manje od toga (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قال: قَالَ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لا يَغْتَسِلُ أَحَدُكُمْ فِي المَاءِ الدَّائِمِ وَهُوَ جُنُبٌ أخرجه مسلم وللبخاري: لاَ يَبُولَنَّ أَحدُكُم فِي المآءِ الدَّائِمِ الَّذي لاَ يَجْرِي, ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ ولمُسْلِمٍ مِنْه وَلأبي دَاوُد وَلاَ يَغْتَسِلُ فيه مِنَ الجَنَابَةِ

5./5. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Neka se niko ne kupa u stajaćoj vodi dok je džunup. (Hadis navodi Muslim.) U Buharijevoj verziji susrećemo još i slijedeće: *Neka niko od vas ne mokri u stajaću vodu, vodu koja ne otiče, a zatim da se u njoj okupa.* Kod Muslima *njome okupa,* a kod Ebu Davuda *i neka se u njoj ne kupa kada je džunup.*

Zabrana mokrenja u stajaću vodu uopće

Muslimova verzija ukazuje samo na zabranu kupanja ovakvom vodom - ukoliko je ne ograničava predaja Buharija o zabrani mokrenja u takvu vodu i zabranu kupanja takvom vodom, a tu je i predaja Ebu Davuda kod koga stoji: *Neka niko od vas ne mokri u stajaću vodu, niti da se kupa u njoj,* što znači da je i jedno i drugo zabranjeno.

Razlika između izraza *njome* i *u njoj*

U hadisu stoji *...u njoj...*, a kod Muslima *...njome...* Prva verzija ukazuje da nije dozvoljeno da se okupa zaronivši u nju, a druga ukazuje da nije dozvoljeno ni da se okupa njome.

Razlika u ovoj zabrani između malo i mnogo vode

U komentaru stoji: *Ova zabrana kupanja u vodi čija je količina velika ukazuje na pokuđenost, a u vodi koja je mala i neznatna je strogo zabranjeno kupati se, što znači da ovdje upotreba vode i termina "zabranjeno" ima značenje i stvarno i apstraktno, i možda bi bilo bolje da ima općenito apstraktno značenje, jer se zabrana upotrebljava u označavanju općenito nečinjenja koje obuhvata i ono što je strogo zabranjeno, i ono što je mekruh tenzih.*

Šeriatskopravni tretman stajaće vode

Što se tiče stajaće vode i njezinog onečišćenja mokraćom, ili da se neće moći koristiti za kupanje poslije onečišćenja (džunupluka), kod onih koji tvrde da će se voda onečistiti samo onda kada izmijeni jedno od svojih svojstava, oni kažu da ova zabrana ne podliježe racionalnom obrazloženju, a voda je sama po sebi čista. Ovo je stav malikija; oni kažu da je dozvoljeno čistiti se takvom vodom, jer za tu zabranu kažu da je mekruh, a zahirije upotrebu takve vode tretiraju zabranjenom, jer ako zabrana i ne bi bila radi onečišćenja vode, već bila racionalno neobjašnjiva, ipak je princip zabrane *stroga zabrana.*

Oni koji prave razliku između male i velike količine vode kažu: *Ako je velika količina vode, a svako od njih ima svoju definiciju velike količine i ne izmijeni ni jedno od svojih svojstava, ona je čista.* Dokaz da je voda čista i čisteća potvrđuje ovo specificiranje općenitog izraza. Međutim, može im se reći: *Ako kažete da se zabrana tretira kao mekruh u većoj količini vode, onda nema uposebljavanja općenitog značenja hadisa koji je u naslovu ovog poglavlja, a ako je manja količina vode, a svako od njih ostaje kod svoje definicije male količine onda se*

zabrana tretira strogom, jer tada voda nije ni čista ni čisteća shodno njihovom principu da je razlog zabrane nečistoća.

U komentaru se navodi više sudova[106] o mokrenju u vodi, a to je da nije haram ako je voda velika i tekuća, kao što se da razumjeti iz ovog hadisa, mada je bolje kloniti se toga, a ako se radi o maloj tekućoj vodi, jedni kažu da je to činiti mekruh, a drugi kažu da je haram, što je ispravnije.

Ja kažem: Ispravnije je suprotno od toga, jer hadis govori o zabrani mokrenja u vodu koja ne teče, prema tome, ne obuhvata tekuću vodu, bila ona mala ili velika.

Da, kad bi se reklo da je mekruh, bilo bi bliže. A ako se radi o stajaćoj vodi u velikim količinama neki kažu da je to apsolutno mekruh, a drugi kažu: *Mekruh je ako je to učinio namjerno, a ako se to dogodi dok je još u vodi, onda nije mekruh.* U komentaru stoji: *Kada bi rekli da je haram (zabranjeno), bilo bi ispravnije, shodno očitom značenju zabrane, jer to dovodi do kvarenja vode drugima i šteti muslimanima.*

Ako bi bilo malo stajaće vode koja je onečišćena, sasvim je jasno da je zabranjena na osnovu ovoga hadisa. Ovdje se postavlja pitanje da li se zabrana mokrenja u malu količinu vode proteže i na druge nečistoće, kao što je velika nužda? Većina kaže da se zabrana odnosi i na vršenje velike nužde utoliko prije, dok Ahmed b. Hanbel kaže da se ne može protezati na ostalu nečistoću nego se ovaj hadis odnosi samo na mokraću.[107]

---

[106] Nevevi kaže: *Ova zabrana tretirat će se kod nekih voda da je stroga zabrana, a kod nekih da je mekruh* (prim. M. Isamu'd-dina).

[107] Uočljivije je da se poredi velika nužda sa mokraćom, jer velika nužda izaziva odvratnost kod ljudi više nego mokraća (prim. M. Isamu'd-dina).

Objašnjenje za mokrenje u vodu i bacanje mokraće u vodu

Sasvim je jasno da je zabranjeno mokriti u vodu i da to treba izbjegavati, ali ako neko mokri u posudu i istresa posudu u stajaću vodu, primjenjuje se potpuno isti sud.

Davud smatra da to neće onečistiti vodu i da je zabranjeno samo mokriti u stajaću vodu.[108]

Uzimanje abdesta u stajaćoj vodi u kojoj je neko mokrio tretira se isto kao i kupanje. Navedeno je u jednom rivajetu: *Neka niko od vas ne mokri u stajaću vodu, zatim da njome uzme abdest.* U komentaru stoji ovaj rivajet, ali se ne pripisuje nikome. Međutim, bilježe ga: Abdurrezak, Ahmed, Ibn Ebi Šejbe i Tirmizi dodajući da je hadis hasenun sahih. Navodi ga, također, Ibn Hibban prenoseći ga od Ebu Hurejrea kao merfu‘. Njega bilježi i Tahavi, Ibn Hibban i Bejheki sa dodatkom: ... *ili da pije.*

وعَنْ رَجُلٍ صَحِبَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ تَغْتَسِلَ الْمَرْأَةُ بِفَضْلِ الرَّجُلِ, أَوِ الرَّجُلُ بِفَضْلِ الْمَرْأَةِ, وَلْيَغْتَرِفَا جَمِيعاً أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَآئِيّ, وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ

6./6. Prenosi se od jednog Vjerovjesnikova (sallallahu alejhi ve sellem) ashaba[109] da je rekao:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio je da se žena kupa ostatkom vode poslije kupanja muža, ili

---

[108] Ovo je njegov kruti stav zasnovan na bukvalnom shvatanju izraza (prim. M. Isamu'd-dina).

[109] Naknadnim provjeravanjem utvrdili smo da se radi o poznatom ashabu Ebu Musa Eš‘ariju (prim. prev.).

obratno, da se muž kupa ostatkom vode nakon kupanja žene. Nego neka zajedno grabe vodu iz iste posude.

(Hadis navodi Ebu Davud i Nesa'i. Sened mu je sahih.)

Mišljenje o kupanju muža ostatkom vode poslije ženinog kupanja i njezino kupanje ostakom vode poslije muža

Ovim se ukazuje na odbijanje mišljenja Bejhekija koji kaže da je navedeni hadis u ravni *mursela* (vezan do ashaba), ili na mišljenje Ibn Hazma koji kaže da je jedan od prenosilaca ovog hadisa slab. Što se tiče prvog mišljenja, da je hadis mursel, to je zbog anonimnosti sahabije, a to ne šteti jer su svi ashabi, prema mišljenju muhaddisa, pouzdani (*udul)*. Što se tiče drugog mišljenja, to dolazi otuda što Ibn Hazm misli da je hadis slab zbog Davuda b. Abdullaha Evdija, a, ustvari, on je pouzdan, i kao da je Bejheki bio zaveden u djelu *El-Bahr* riječima Ibn Hazma pa kaže, poslije citiranja hadisa, da je prenosilac ovog hadisa slab i da ga je uz to pripisao nepoznatoj osobi. Autor djela *Fethu'l-Bari,* Askalani,[110] ističe da su svi prenosioci ovog hadisa pouzdani: *Nismo naišli ni na kakvu skrivenu mahanu,* prema tome, on je sahih mada se sukobljava sa slijedećim hadisom:

وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَغْتَسِلُ بِفَضْلِ مَيْمُونَةَ رَضِي الله تعالى عنها أخرجه مسلم ولأصْحَابِ السُّنَنِ:

[110] Askalani navodi u djelu *Fethu'l-Bari* slijedeće: *Sve ravije ovog hadisa su pouzdane. Oni koji ga smatraju slabim ne navode čvrst dokaz, a tvrdnja Bejhekija da je hadis mursel ne prihvaća se, jer anonimnost ashaba ne šteti, a tabija jasno kaže da je ta osoba srela Poslanika (alejhi's-selam)* (prim. M. Isamu'd-dina).

اغْتَسَلَ بَعْضُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي جَفْنَةٍ, فَجَآءَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم لِيَغْتَسِلَ مِنْهَا, فَقَالَتْ له: إِنِّي كُنْتُ جُنُباً, فَقَالَ: إِنَّ المَاءَ لاَ يَجْنُبُ وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيّ وَابنُ خُزَيْمَةَ

7./7. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom, da se Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) kupao ostatkom vode Mejmune, (svoje supruge) (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome). (Hadis navodi Muslim.)

Kod autora sunena stoji: *Neka od Vjerovjesnikovih (sallallahu alejhi ve sellem) supruga kupala se u jednoj posudi (teknetu), pa je došao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i okupao se ostatkom te vode. Supruga mu reče: "Ja sam bila džunup", a Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) joj odgovori: "Ništa ne smeta* (ان الما لايجنبُ - *voda se ne džunupi)".*

(Tirmizi i Ibn Huzejme smatraju da je ovaj hadis sahih.)

Osnovni podaci o Ibn Abbasu

Rođen je tri godine prije Hidžre. Postao je veoma poznat u nauci zahvaljujući dovi Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da mu podari mudrost i razumijevanje vjere do te mjere da bi svako daljnje objašnjenje i definiranje bilo nepotrebno. Umro je u Taifu 68. g. posljednjih dana Ibn Zubejra, nakon što je oslijepio.

U rivajetu Amra b. Dinara stoji: *Koliko ja znam i kako se sjećam, mene je obavijestio Ebu Ša'sa' o ovom hadisu.* I zbog ovog kolebanja neki su ovaj hadis smatrali nepouzdanim, međutim, on se navodi kod Buharija i Muslima riječima:

Vjerovjesnik (alejhi's-selam) i Mejmuna kupali su se iz jedne posude.

Očito je da ovdje nema nikakve proturječnosti jer je moguće da su se kupali zajedno.[111]

Pravni tretman kupanja muža ostatkom vode nakon kupanja žene, i obratno

Značenje ovog hadisa navedeno je i u drugoj verziji koja se navodi u komentaru, a njegov smisao se suprotstavlja prošlom hadisu, tj. da je dozvoljeno da se muž okupa ostatkom vode kojom se okupala žena, i obratno, jer su u istom položaju, međutim, između ova dva slučaja postoji razlika, a očito je da se dozvoljava i jedno i drugo, a zabrana je, možda, ovdje u blažoj formi.

وعَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: طُهُورُ إِنَاءِ أَحَدِكُمْ إِذَا وِلَغَ فِيهِ الكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرّاتٍ، أُولاَهُنَّ بِالتّرَابِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، وَفِي لَفْظٍ لَهُ فَلْيُرِقْه وَلِلتّرمِذِيّ: أُخْرَاهُنَّ أَوْ أُولاَهُنَّ بالتّراب

8./8. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Čišćenje posude nekog od vas koju je nalokao*[112] *pas je pranje sedam puta, prvi put trljanjem zemljom (pijeskom).*

---

[111] Formalna strana hadisa Ibn Abbasa i Mejmune suprotstavljaju se hadisu: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) zabranio je da se žena kupa ostatkom vode muža.* Ne može se reći da se postupak Vjerovjesnika (alejhi's-selam) ne suprotstavlja njegovim riječima koje se odnose na Ummet, jer mi mislimo da objašnjavanje hadisa da je moguće da voda ne postaje nečista govori da se to ne veže samo za Poslanika (alejhi's-selam) (prim. M. Isamu'd-dina).

[112] Bilo da se radi vrhom jezikom, ili da uvuče jezik u vodu i loče je.

(Navodi Muslim.) Kod njega se nalazi i druga verzija sa dodatkom: *Neka se prolije voda koju je nalokao pas,* a kod Tirmizija se navodi da se posuda prilikom pranja istrlja zemljom *kod posljednjeg ili prvog puta.*

Nečistoća usta psa i prolijevanje vode koju je nalokao

Hadis ukazuje na slijedeće odredbe:

- usta paščeta su nečista, jer se naređuje da se posuda opere nakon što je pašče nalokalo njezin sadržaj i zahtijeva da se voda prospe;
- sentenca *čišćenje posude nekog od vas* znači da nema obaveze pranja osim kada je nečista...;
- da je voda čista, ne bi bilo naređeno da se voda prolije, jer je njezino prosipanje vid upropaštavanja imetka, što je zabranjeno;
- ostalo tijelo psa, analogno nečistoći usta, također se smatra nečistim.

Ko poistovjećuje tijelo psa sa njegovim ustima i dokaz za to

I ostali dijelovi paščeta, analogno, tretiraju se jednako, a to je zbog toga što je utvrđeno da je nečista njegova pljuvačka, a ona je dio koji ističe iz njegovih usta - a to je, ustvari, znoj-, onda su mu i usta nečista, jer je znoj dio koji ističe iz tijela. Tako isto i ostali dijelovi njegova tijela. Međutim, neko kaže da naredba da se opere posuda nije zbog nečistoće paščeta nego je možda nečistoća bila u njegovim ustima i pljuvački, jer je možda koristio usta za neku nečistoću, kao što je najčešći slučaj, pa se odredba zasniva shodno pretežnim slučajevima, da pašče jede i

nečistoću ustima. Doticanje nečistoće od strane paščeta ne govori da je i samo ono nečisto, međutim, mišljenje da je pašče nečisto stav je većine. Tome se suprotstavljaju Malik, Davud i Zuhri.

Dokaz prvih je ono što si čuo, a dokaz drugih koji kažu da je naredba o pranju data radi vršenja ibadeta, a ne radi prljavštine, jer kad bi bilo radi prljavštine moglo bi se zadovoljiti i čišćenjem sa manje od sedam puta. Odgovoreno je da je princip ove odredbe vezane za pranje logičkog značenja i moguće ju je obrazložiti nečistoćom. Temeljni princip je razložnost propisa, pa se uzima u obzir pretežno, a ibadetska strana je sadržana u broju, tako stoji u komentaru, a prenijeto je iz komentara djela *El-Umde.* Mi smo u glosi toga djela ustvrdili suprotno njegovoj tvrdnji da je većina propisa razložna. O tome smo tamo dugo raspravljali.

Ko kaže da je nužno prati posudu sedam puta, a ko kaže da nije

Druga odredba: hadis ukazuje da je nužno oprati posudu sedam puta, što je jasno. Onaj koji kaže da je nije potrebno oprati sedam puta, već se nalokavanje posude od strane psa tretira kao i ostale nečistoće, a pranje sedam puta je lijepo (pohvalno), za to koristi dokaz što prenosilac ovog hadisa, Ebu Hurejre, kaže da će se posuda oprati tri puta poslije lokanja psa iz nje, kao što bilježe Tahavi i Darekutni. Odgovara se na ovo da se postupa po onome što se prenosi, a ne po fetvi prenosioca. Osim toga, protivi se onome što je ranije prenijeto od Ebu Hurejrea i što je on sam donosio fetvu da se opere posuda sedam puta. Ova verzija je boljeg seneda i poklapa se sa verzijom koja je merfu‘ (vezana do Poslanika, alejhi's-selam). Dokaz gornjem mišljenju je i verzija koja se prenosi od Poslanika (alejhi's-

selam) da je on rekao o psu koji naloče posudu: ...*oprat će se tri puta, pet ili sedam puta*... Zastupnici ovog mišljenja kažu da ovaj hadis ukazuje da nije strogo određeno pranje sedam puta,[113] nego je po izboru, a kod nečega što je određeno nema izbora. Odgovara se da je ovaj hadis slab i da ne može poslužiti za dokaz.

Da li je potrebno posudu oprati zemljom ili pijeskom i način pranja time

Treća odredba govori da je obavezno oprati posudu zemljom ili pijeskom, jer je to potvrđeno u hadisu. Zatim, ovaj hadis ukazuje i na prašinu, zemlju, da se koristi kod prvog pranja. Onaj koji kaže da je to potrebno kod prvog pranja ističe da nema nikakve razlike u tome što bi se voda pomiješala sa zemljom i što bi se pomutila, ili obratno, da izlije vodu na zemlju ili pijesak, ili istrese zemlju, odn. pijesak u vodu. Neki koji kažu da je potrebno prati sedam puta ističu da nije obavezno prati zemljom, jer u hadisu to nije potvrđeno, međutim, odgovoreno je da je potvrđeno u vjerodostojnom rivajetu, u koji nema sumnje, a dodatak pouzdanog prenosioca se prihvaća.

Rivajeti koji se razilaze o nužnosti čišćenja zemljom

Prigovara se da je verzija u kojoj se govori o korišćenju zemlje kod čišćenja posude konfuzna, pa se prenosi da se zemlja koristi kod prvog pranja, ili kod posljednjeg pranja, ili kod bilo kog drugog pranja, sedmog ili osmog. Ova konfuznost utječe na

---

[113] Ovo je stav Ebu Hanife Nu'mana, a hafiz Ibn Hadžer u *Fethu* kaže: *Opravdava ga Tahavi i drugi sa nekoliko elemenata, između ostalog, verzijom hadisa Ebu Hurejrea da je fetvu davao da se očisti posuda sa tri pranja, čime je potvrđeno da je dokinut hadis u kome se govori o sedam puta* (prim. M. Isamu'd-dina).

vjerodostojnost pa je treba odbaciti. Na ovo se odgovara da konfuznost utiče samo kada su rivajeti jednaki, a ovdje nema te jednakosti. Verzija u kojoj se govori da treba upotrijebiti zemlju kod prvog pranja pretežnija je zbog većeg broja ravija koji to prenose, zatim što to navode Buhari i Muslim, i tome se daje prednost kod suprotstavljanja. Izrazi ovih verzija kojima se suprotstavlja verziji o korištenju zemlje kod prvog pranja ne dostižu snagu suprotstavljanja ovoj verziji.

Objašnjenje ovoga je da je verzija u kojoj se spominje da se koristi zemlja kod posljednjeg pranja usamljena i nema oslonca u hadiskim djelima. Verzija u kojoj se spominje upotreba zemlje kod sedmog pranja ima izvjesnog razilaženja, pa nije ravna verziji u kojoj stoji da se zemlja koristi kod prvog pranja. Verzija u kojoj stoji: ... *u jednom od njih...* ne nalazi se u glavnim djelima, nego to prenosi Bezzar, pa pod pretpostavkom i da je vjerodostojna, ona je općenita i mora se specificirati, a verzija u kojoj se spominje *kod prvog pranja, ili posljednjeg* da se pravi izbor i ako je to rekao ravija, onda je to sumnja koju je on izazvao i treba se obratiti na ono što je pretežnije. Verzija u kojoj stoji *kod prvog pranja* pretežnija je, i ako su to riječi Poslanika (alejhi's-selam), to je njegov odabir pa je potrebno dati prednost verziji o prvom pranju zemljom, jer se jedino ta verzija spominje u djelima Buharija i Muslima, kao što ti je poznato.[114]

Riječi ... *posuda jednog od vas...* genitivna su veza koja ne proizvodi nikakve posljedice, jer čišćenje i nečistoća nisu

[114] Hafiz Ibn Hadžer kaže: *Način usklađivanja ovih rivajeta je da je verzija u kojoj stoji* "kod jednog od pranja" *neodređena, a verzija u kojoj stoji "da se zemlja koristi kod prvog pranja" je određena makar se i kod toga može shvatiti izbor. Svođenje neograničenog na ograničeno zahtjeva da se jedna verzija svede na drugu, u smislu da to podrazumijeva dodatak u odnosu na određeni rivajet. Ovo je izričito naveo Šafi'i u tekstu u djelu "El-Umm".* V. *Fethu'l-Bari..* (prim. M. Isamu'd-dina).

vezani za vlasništvo posude. Isti je slučaj i kod rečenice ... *neka je opere*... Ne znači da je vlasnik posude taj koji mora da je opere.

Tretman onoga što je pašče nalokalo

Misao u kojoj stoji ... *neka se prolije voda*... izrazi su Muslimova rivajeta, a to je naredba da se prolije voda ili hrana koju je nalokao pas. Ovo je najjači dokaz da je to nečisto, jer izraz *prolijevanje* ima obuhvatnije značenje od toga da se radi o vodi ili hrani, a da je taj ostatak nalokanog čist, ne bi bilo naređeno da se prolije mada autor djela *Fethu'l-Bari* prenosi da ovaj termin nije prenijet od stručnjaka hadisa kao vjerodostojan. To potvrđuju i riječi Abdulberra koji kaže: *Niko od hafiza, stručnjaka hadisa, učenika A'mešovih, nije to prenio, a Ibn Mende ističe da je nepoznato da je to prenijeto od Vjerovjesnika (alejhi's-selam).*

Mišljenje o pranju osam puta posude koju je nalokao pas

Autor je zanemario spomenuti osmo pranje, a ono je potvrđeno kod Muslima, gdje se kaže: *...operite ga kod osmog pranja zemljom*... Ibn Dekik Id kaže: *To prihvata i Hasan Basri i više niko drugi.* Možda se misli da je ovo stav ranijih učenjaka. Ovaj hadis čvrsto ukazuje na to, a onaj koji ne kaže da je potrebno osmo pranje treba to protumačiti na adekvatan način, koji ne bi bio bez usiljenosti.

Kažem da ovaj način, tj. usiljeni način navodi u svom objašnjenju samo Nevevi pa kaže da se misli pod ... *operite je sedam puta*... jednom od toga zemljom i vodom, i kao da je ovdje zemlja upotrijebljena umjesto jednog pranja i na taj način

nazvano osmo pranje. Nešto slično prokomentarisao je i Demiri u komentaru *Minhadža*. On dodaje da je ovo pranje nazvano trljanjem zemljom u alegoričnom smislu.

Ja mislim da je sasvim jasno da je autorovo zanemarivanje da to spomene kao i tumačenje onoga koji je stvarno značenje preobratio u preneseno, ustvari, odbrana mezheba, a istina je na strani Hasana Basrija.

Ostali propisi vezani za pse bit će razrađeni u poglavlju "Lov", ako Bog da.

وعن أَبِي قَتَادة رضي الله تعالى عنه أَنّ رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ في الهِرّةِ: إِنّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ، إِنّمَا هِيَ مِنَ الطّوّافِينَ عَلَيْكُمْ أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ، وَصَحّحَهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ خُزَيْمَةَ

9./9. Prenosi se od Ebu Katadea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao o mački:

Ona nije nečista; ona stalno kruži oko vas!

(Hadis navode četverica, a Tirmizi i Ibn Huzejme ovaj hadis smatraju sahihom.)

Osnovni podaci o Ebu Katadeu

Pretežno se misli da je to Haris b. Rib'i,[115] ensari. Mnogi kažu da mu je ime El-Haris b. Rib'i. Bio je konjanik Resulullahov (alejhi's-selam). Učestvovao je na Uhudu i u svim

[115] Ibn Rib'i je Ibn Beldeme, ili Belzeme. Drugi kažu da mu je ime Haris Omer, a neki kažu Nu'man, a Bog najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

kasnijim bitkama. Umro je 54. g. u Medini. Neki kažu u Kufi za vrijeme Alije (radijallahu anhu). Bio je sa Alijom (radijallahu anhu) u svim bitkama koje je vodio.

Povod ovom hadisu

Hadis ima svoj povod, a to je da je Ebu Katadeu nalivena voda za abdest, pa je tada došla mačka i nalokala je. Ebu Katade je poslužio mačku vodom koja je bila u posudi da pije dok se nije napila, pa mu je neko nešto rekao o tome i on je odgovorio da je Poslanik (alejhi's-selam) rekao: *Mačka nije nečista (tj. nije nečisto ono što je ona dotakla)!*

Značenje termina *tavvafin*

Ibn Esir kaže da je *taif* sluga, onaj koji te služi sa osjećajem i pažnjom, a termin *tavvaf* je slično slugi koji kruži oko svoga gospodara, a izvedena je iz riječi Uzvišenoga:

﴿...طَوَّافُونَ عَلَيْكُم...﴾

...ta vi jedni drugima morate ulaziti...[116]

U verziji Malika, Ahmeda, Ibn Hibbana, Hakima i dr. dodaje se i termin *tavvafat.* Prvo se odnosi na pravilnu množinu muškog roda s obzirom da je upotrijebljen pojam *hirr* (mačak), a ovdje je pravilna množina ženskoga roda.

---

[116] En-Nur, 58.

Zašto se ostatak vode nalokane od mačke ne smatra nečistim

Budući da je Uzvišeni Allah (dželle šanuhu) mačku uporedio sa slugom, obzirom na mnoštvo njezinih kontakata sa ukućanima i predmetima u kući, onda je Allah (dželle šanuhu) olakšao ljudima da se mačka ne smatra nečistom.

Odredbe koje proističu iz ovog hadisa i kada će usta mačke biti čista

Hadis ukazuje na čistoću mačke i ostatka onoga što ona naloče,[117] makar ona i dotakla nečistoću, i da čistoća njezinih usta nije ograničena vremenom. Neki kažu, ako se ona dotakne nečega što je nečisto, njezina usta neće biti čista sve dok ne prođe vrijeme koliko je jedna noć, ili dan, ili neko vrijeme, ili dok ne popije vode, ili dok ne prevagne mišljenje da je čista, ili dok ne iščezne nečistoća iz njezinih usta. Ovo posljednje je najjasnije mišljenje jer ako se zadržava u njezinim ustima sama nečistoća, tretira se da je nečisto to, a ne njezina usta, i ako se to odstrani ili iščezne, onda će se, kako kaže zakonodavac, smatrati da mačka nije nečista.

وعَنْ أنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي اللهُ تعالى عنه قال: جَآءَ أعرابيٌّ, فَبَالَ في طَآئِفَةِ المَسْجِدِ, فَزَجَرَهُ النَّاسُ, فَنَهَاهُمْ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم, فلما قَضَى بَولَهُ أمَرَ النّبيّ صلى الله عليه وسلم بِذَنُوبٍ من مَآءٍ فأُهْرِيقَ عَلَيْه مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

[117] Ovo je prihvatio Šafi'i, jer kaže o ostatku nalokanog od strane mačke da je to čisto, nije mekruh, što je prihvatio i Hadi, a Ebu Hanife kaže: *Nalokano od strane mačke je nečisto kao i od krvoločnih zvijeri, međutim, data je olakšica pa je ostatak nalokanog mekruh, a većina učenjaka smatra da čak nije ni mekruh.* I ovo je tačno (prim. M. Isamu'd-dina).

10./10. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah zadovoljan njime):

Dođe jednog dana neki beduin i pomokri se u jednom kraju džamije. Ljudi na njega povikaše, i Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabrani im to. Kada je beduin završio sa mokrenjem, Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredi da se donese posuda (zenub) vode i da se izlije na to mjesto.

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Enesu (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime)

Ebu Hamza, Ensari, Nedžari, Hazredži služio je Vjerovjesniku (alejhi's-selam) nakon Vjerovjesnikova dolaska u Medinu pa sve do njegove smrti. Kada je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) došao u Medinu, Enes je, po nekima, imao deset, po drugima devet, a po trećima osam godina. Živio je u Basri za vrijeme halife Omera podučavajući tamo ljude islamskim propisima. Živio je dugo, sto tri godine po nekima, a neki kažu manje od toga. Ibn Abdulberr kaže da je najvjerovatnije živio devedeset i devet godina. On je posljednji ashab koji je umro u Basri 91., 92. ili 93. g. po H.

Mišljenje o beduinima, i šta se misli pod beduinom spomenutom u ovom hadisu

Beduin je stanovnik pustinje, bez obzira bio Arap ili nearap. U nekim izvorima navodi se da je to bio Zu'l-Huvejsire iz Jemena.[118] Bio je grub čovjek pa je mokrio u jednom dijelu

[118] A drugi kažu Akra' b. Habis Temimi, a ima mišljenja da je to bio Ujejne b. Hisnulfezzari (prim. M. Isamu'd-dina).

džamije. Ljudi su se podigli da mu to spriječe, a drugi kažu da su ashabi rekli: *Stani, stani!* Allahov Poslanik (alejhi's-selam) im je to spriječio riječima: *Pustite ga,* a u drugim verzijama stoji: *...ne prekidajte ga dok mokri...* U jednoj verziji stoji da je umjesto posude (*zenub*) upotrijebljen izraz *sedžl* sa istovjetnim značenjem. Termin *fe uhrika alejh* u osnovi je bilo *urika alejh,* pa je slovo *h* došlo na mjesto hemzeta, pa je postalo *hurika alejh.* Potom je dodato na početku jedno hemze na mjesto zamijenjenoga prvoga i dobio se izraz *fe uhrika.*

Iz sadržaja ovog hadisa da se izvući zaključak da je ljudska mokraća nečista, što je konsenzusom prihvaćeno, te da se zemlja, ukoliko je uprljana, kao i sve drugo, čisti vodom.

Postavlja se pitanje da li se zemlja može očistiti nečim drugim. Jedni kažu da može izlaganjem suncu i vjetru, jer je djelovanje sunca i vjetra djelotvornije i od same vode.[119]

Jedan hadis kaže: *Čišćenje zemlje je njezino sušenje.* Hadis navodi Ibn Ebi Šejbe. Prigovara se da je ovaj hadis mevkuf, nisu riječi Allahova Poslanika (alejhi's-selam), kao što kaže Abdurrezzak navodeći hadis Ebu Kilabea, također mevkuf, koji glasi: *Sušenje zemlje je njezino čišćenje.* Ni jedan ni drugi hadis ne mogu služiti kao dokaz.

---

[119] Šafi'i, Malik i Zufer, jedan od učenika Ebu Hanife, smatraju da se nečista zemlja ne može očistiti sušenjem, izlaganjem vjetru ili suncu, jer kad bi to bilo dovoljno, onda se ne bi zaduživalo da se traži voda. Ebu Hanife i njegov učenik Ebu Jusuf smatraju da sunce i vjetar mogu očistiti, jer oni odstranjuju nečistoću. Nismo pronašli mišljenje drugog učenika Ebu Hanifina, Muhammeda b. Hasana Šejbanija, o tome (prim. M. Isamu'd-dina).

Razlika između prhke i čvrste zemlje kod čišćenja od nečistoće

Hadis dalje ukazuje da se izlijevanjem vode može očistiti zemlja, bila ona rastresita ili tvrda. Neki kažu da se tvrda zemlja može prati kao i sve drugo uprljano, a zemlja džamije Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) u Medini je bila rastresita i dovoljno je bilo izliti vodu[120] na nju.

Čistoća zemlje ne ovisi o povlačenju vode, ni o kopanju, ni o bacanju zemlje na nju

Hadis jasno ukazuje da čistoća zemlje ne ovisi o prolaženju vode, jer Poslanik (alejhi's-selam) nije uvjetovao ništa kod izljeva vode na mokraću beduina, i to je odabrao Mehdi u djelu *El-Bahr,* niti uvjetuje zakopavanje mokraće zemljom. Neki kažu, kada je zemlja čvrsta, onda je obavezno iskopati je i nabacati zemlje na to, jer voda nije obuhvatila ni gornji ni donji sloj zemlje, jer se navodi u nekim verzijama ovog hadisa da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao: *Odstranite zemlju na koju je mokrio (beduin) i bacite je, a onda izlijte vodu na to mjesto.* Autor u djelu *Et-Telhis* kaže da ovaj hadis ima dva povezana seneda, jedan od Ibn Mes'uda, a drugi od Vasila b. Eska'a, mada ima prigovora i za jedan i za drugi sened. Kada bi bio potvrđen ovaj dodatak, bile bi netačne riječi onoga koji kaže: *Zemlja mjesta na kome klanja Allahov Poslanik (alejhi's-selam) (u džamiji) je prhka, jer on kaže: "Kopa se i baca zemlja samo ako je zemlja čvrsta!"*

---

[120] U hanefijskim djelima stoji: *Zemlja kada je prhka da u nju prodire voda tako da nečistoća prođe kroz nju - takvo čišćenje ne zahtijeva zakopavanje nečistoće, a kada je zemlja čvrsta, onda je nužno nečistoću zakopati i baciti na nju zemlje.* V. *Šerhu'l-muhtar,* hanefijsko djelo (prim. M. Isamu'd-dina).

Puno poštovanje džamija i osuda svakoga ko džamijama nanosi štetu

U ovom hadisu su brojne koristi, između ostalih:

- ukazivanje poštovanja džamijama, jer je Poslanik (alejhi's-selam) pozvao beduina, nakon što je završio sa mokrenjem, i rekao mu: *Ovo je mjesto gdje se sedžda čini (džamija), ne može se u njoj mokriti, niti prljati! Džamije su mjesto gdje se čini zikr Allahu (dželle šanuhu) i Kur'an uči,* a kada su ashabi požurili da osude onog beduina, Poslanik (alejhi's-selam) je potvrdio njihovu osudu, ali im je naredio da budu pažljivi i sažaljivi, kao što stoji u verziji jedne grupe prenosilaca, koju, osim Muslima, prenose i drugi gdje stoji da je Poslanik (alejhi's-selam) rekao: *Vi ste poslati da olakšavate, a niste poslati da otežavate,* a da osuda nije bila dozvoljena, Poslanik (alejhi's-selam) bi im rekao: *Beduin nije uradio ništa što izaziva vašu zabranu njemu da to čini.*

Sažaljenje prema neznalici i lijep postupak Poslanika (alejhi's-selam)

Među koristi ovog hadisa spada i lijep postupak prema neznalici i blagost prema njemu. To je došlo do izražaja u lijepom postupku Poslanika (alejhi's-selam) kod podučavanja. Iz hadisa se može zaključiti da se udaljavanje kod obavljanja nužde odnosi samo na onoga koji hoće da obavi veliku, a ne i malu nuždu, jer udaljavanje kod obavljanja male nužde nije bio običaj kod Arapa što je zakonodavac i potvrdio.

Udaljenje onoga koji hoće da obavi veliku nuždu i odstranjenje velike štete malom

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je mokrio i postavio iza sebe jednog čovjeka da ga zakloni.

Jedna od koristi ovog hadisa jeste opravdanost odstranjenja veće štete lakšom štetom, jer da je prekinuo mokrenje, to bi moglo izazvati štetu po organizam pa bi, pored prljanja džamije, moglo doći do prljanja beduinova tijela i odjeće i drugih mjesta gdje bi mogla pasti njegova mokraća.

وعن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ، فَأَمَّا الْمَيْتَتَانِ فَالْجَرَادُ وَالْحُوتُ، وَأَمَّا الدَّمَانِ فَالْكَبِدُ وَالطِّحَالُ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وابْنُ مَاجَه، وَفِيهِ ضَعْفٌ

11./11. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Dopušteno nam je dvoje uginulih (ne kolju se) i dvoje što sadrži krv. Pod uginulim se misli na skakavce i ribu, a pod onim što sadrži krv na slezenu i jetru.

(Hadis navode Ahmed i Ibn Madže, ali u njemu ima nedostataka.)

Mišljenje o senedu hadisa

U hadisu se javlja izvjesna slabost jer ga prenosi Abdurrahman b. Zejd b. Eslem, od svoga oca, pa dalje od Ibn Omera. Ahmed b. Hanbel misli da su njegove predaje neprihvatljive (munker), međutim, tačno je da je ovaj hadis mevkuf (seže do ashaba), kako ističu Ebu Zur'a i Ebu Hatem.

Hadis mevkuf ima tretman merfu'a

Ako je potvrđeno da je ovaj hadis mevkuf, onda on ima tretman merfu'a, jer su riječi ashaba, npr. *Dozvoljeno nam je to i to..., Zabranjeno nam je to i to...,* kao da je rekao: *Naredio nam je...,* ili *Zabranio nam je...,* pa je valjan dokaz.

Dozvoljeno je jesti skakavca

Ovo bi značilo da je dozvoljeno jesti skakavca, bez obzira bio ubijen ili sam uginuo.

Ovaj hadis je dokaz za onoga koji uvjetuje da je skakavac mrtav, da je do uginuća došlo na prirodan način ili eventualno otkidanjem glave; u protivnom, bio bi zabranjen.

Dozvoljeno je jesti uginulu ribu i mišljenje o ribi koja pluta na površini vode

Ovaj hadis također ukazuje da je dozvoljeno jesti uginulu ribu u kome god stanju ona bila pronađena, bila na površini ili ne. Hadis govori da je dozvoljeno jesti uginulu ribu. Neki kažu da je dozvoljeno samo ako je uginula zbog ljudskog postupka, ili ju je izbacila plima, ili se voda povukla.[121] Međutim, riba koja pluta na površini vode nije dozvoljena na osnovu hadisa koji glasi: *Ono što izbace more ili plima - jedite, a što ugine u moru i pluta na površini - to ne jedite!*

Hadis navode Ahmed i Ebu Davud prenoseći ga od Džabira. Ovaj hadis ima posebno značenje pa specificira opće

---

[121] Hafiz Ibn Hadžer kaže u djelu *Fethu'l-Bari: Analogija zahtijeva da je riba dozvoljena, jer da je riba uginula na kopnu bez klanja, mogla bi se jesti, a i kada bi se povukla voda i ona krepala, mogla bi se jesti, pa je isti tretman ako tako ugine u moru* (prim. M. Isamu'd-dina).

značenje dva gornja hadisa. Odgovara se da je ovaj hadis slab na osnovu jednoglasnog mišljenja imama, stručnjaka hadisa.

Nevevi ističe: *Nije dozvoljeno uzimati za podlogu hadis koji prenosi Džabir i kad mu se ne bi ništa protivilo, a ima hadisa koji mu oponiraju.* Prema tome, njime se ne može specificirati opće značenje, jer Allahov Poslanik (alejhi's-selam) jeo je meso ribe, koju je izbacilo more pred učesnike jedne vojne i nije pitao zbog čega je riba uginula, kao što se navodi u hadiskim i u biografskim djelima (siri) Poslanika (alejhi's-selam).

Mišljenje o jetri i slezeni

Jetra je dozvoljena na osnovu jednoglasnog mišljenja, a tako isto i slezena, i ona je halal, mada se u djelu *El-Bahr* kaže: *Slezenu je mekruh jesti na osnovu hadisa koji prenosi Alija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): "Slezena je zalogaj šejtana" (tj. voli je šejtan jesti).* Međutim, ne zna se ko navodi ovaj hadis.

وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ، ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءً، وَفِي الآخَرِ شِفَاءً أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ وَأَبُو دَاوُدَ، وَزَادَ: وَإِنَّهُ يَتَّقِي بِجَنَاحِهِ الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ

12./12. Prenosi se od Ebu Hurejrea da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada upadne muha u tečnost koju pije neko od vas, neka je zagnjuri,[122] *a onda neka je izvadi, jer je u jednom njezinom krilu otrov, a u drugom lijek.*[123]

(Hadis navode Buhari i Ebu Davud koji dodaje: *...ona se štiti svojim krilom u kome je otrov.*)

U Buharijevoj verziji se kaže: *...izbacite je, jer je u jednom njezinom krilu otrov, a u drugom lijek.* Kod Ahmeda i Ibn Madžea stoji: ... *ona prvo zaroni krilo pod kojim je otrov, a zadržava ono pod kojim je lijek.*

Ubijanje muhe, a ono u što ona upadne neće biti nečisto

Hadis ukazuje da je dozvoljeno ubiti muhu da bi se odstranila šteta koju uzrokuje. Treba je baciti, a ne pojesti. Ako muha ugine u tečnosti, ta tečnost nije nečista,[124] jer je Poslanik (alejhi's-selam) naredio da se muha zaroni, a poznato je da će ona zbog toga i krepati,[125] posebno ako je jelo vrelo. A da je muha nečista, bilo bi naređeno da se baci jelo, a Poslanik (alejhi's-selam) naređuje samo da se jelo dovede u normalno stanje.

---

[122] U rivajetu Buharija stoji: ...*zagnjurite je svu*..., a to potvrđuje i izraz Ebu Davuda koji kaže: ...*zamočite je*..., a kod Ibn Sekena: ... *neka je zamoči*...

[123] Ovo je objašnjenje naredbe da se zamoči. Smisao naredbe da se zaroni u cjelini je da se spoji lijek koji je u njoj sa jelom ili pićem, isto onako kao što se spojio otrov, tako da se izravnaju šteta i korist i otkloni šteta. V. šta se govori o ovoj temi u djelu *Et-Tibbu'n-nebevi* od Ibnu'l-Kajjima Dževzija, pripremio Abdu'l-Mu'ti Kal'adži (prim. M. Isamu'd-dina).

[124] Hadis ukazuje da i malo vode u kojoj ugine insekt - neće biti nečisto, jer nije napravljena razlika između uginulog i živog (prim. M. Isamu'd-dina).

[125] Tj. muha će krepati sa zaronjavanjem u vodu, što je dozvoljeno zato što ona ujeda (prim. M. Isamu'd-dina).

Pravni tretman insekata

Ova odredba se proteže na sve insekte (koji nemaju krv poput drugih životinja), kao što je pčela, osa, pauk i sl., jer odredba obuhvata sve ono što obuhvata njen razlog i iščezava sa iščezavanjem samog razloga, a pošto je razlog onečišćenja krv koja se sakupi u životinji kada umre, a toga nema kod kukaca koji nemaju takve krvi, tako prestaje odredba o onečišćenju sa prestankom postojanja dotičnog razloga.

Ako je pod jednim njezinim krilom otrov, pod drugim je lijek

Naredba da se muha potopi u vodu data je radi isticanja lijeka iz nje, isto onako kao što je istekao otrov. Poznato je da muha ima moć trovanja hrane, na što ukazuje i otok i svrabež koji dolazi kao posljedica njezinog uboda... itd. Taj ubod je njezin odbrambeni mehanizam, pa ako dospije u nepriliku, muha se njime brani, kao što kaže Allahov Poslanik(sallallahu alejhi ve sellem) : *...ona se štiti svojim krilom u kome je otrov.*

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naređuje da se taj otrov dočeka lijekom koji je Allah (dželle šanuhu) dao u njezinom drugom krilu njezinim potapanjem tako da pusti korisnu materiju koja ništi onu otrovnu i odstranjuje štetu. Neki ljekari tvrde, ako se ubodeno mjesto od uboda akrepa ili ose natrlja muhom, pomoći će i umiriti bol. Prema tome, to može uslijediti samo zbog lijeka koji je u njezinom drugom krilu.

وعَنْ أَبِي واقِدٍ اللَّيثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: مَا قُطِعَ مِنَ البَهِيمَةِ، وَهِيَ حَيَّةٌ، فَهُوَ مَيِّتٌ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيِّ، وَحَسَّنَهُ، وَاللَّفْظُ لَهُ

13./13. Prenosi se od Ebu Vakida Lejsija (neka je Allah zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Sve što se odsiječe od životinje dok je još živa - strvina je.

(Navode Ebu Davud i Tirmizi, koji ovaj hadis smatra hasenom, a ova verzija je Tirmizijeva.)

Osnovni podaci o Ebu Vakidu Lejsiju

Ebu Vakidovo puno ime je Haris b. Avf, a ima i drugih mišljenja. Neki kažu da je učestvovao u Bitki na Bedru, a drugi da je primio islam na dan oslobođenja Mekke. Prvo mišljenje je prihvatljivije. Umro je 68. ili 65. g. u Mekki. Vezuje se za Lejsa jer je on potomak Amira b. Lejsa.

Pod pojmom *behime,* بهيمة (životinja) misli se na svakog četveronošca, bez obzira gdje živio, na kopnu ili moru i svako živo biće koje nije razumno. Pojam بهيمة podrazumijeva i mladunčad ovce i koze. Možda se ovdje misli na ovo posljednje, ili na prvo, kao što će doći objašnjenje, ako Bog da.

Gornji hadis Tirmizi smatra hasenom, a i termini upotrijebljeni u hadisu su njegovi.

Ovaj hadis ima četiri verzije od četverice ashaba: Ebu Se'ida, Ebu Vakida, Ibn Omera i Temima Darija. Hadis Ebu

Vakida[126] prenose Ahmed i Hakim ovako: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) došao je u Medinu u kojoj su ljudi otkidali masnoću sa repa ovaca i grbe deva, i tada je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: "Sve što se odsiječe od životinje dok je još živa - strvina je".*

Sve što se odsiječe od životinje dok je još živa - strvina je, i šta se misli pod izrazom *behime* (životinja) u hadisu

Hadis ukazuje da je sve odsječeno od životinje dok je još živa strvina. Povod hadisa ukazuje da se ovdje pod izrazom بهيمة misli na četveronožnu životinju, što bi bilo prvo značenje, jer se u njemu spominje deva, a ne posljednje značenje, kako se navodi u *Kamusu,* ali je hadis specificiran onim što se otkine od ribe pa makar se radilo o četveronošcu, ili se misli na neko srednje značenje, a to je sve živo, ne praveći razliku među njima, pa se izuzimaju skakavci, riba i sve ono što u sebi nema uobičajene krvi.

Riječi: ... *to je strvina...* ukazuju da ono što je odsječeno mora prethodno biti živo.

[126] V. djelo *Nejlu'l-evtar* od Ševkanija.

II. POGLAVLJE

O POSUĐU

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: لاَ تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ وَلاَ تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الآخِرَةِ مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

1./14. Prenosi se od Huzejfea b. Jemana (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ne pijte iz zlatne i srebrene posude! Ne jedite iz posuđa zlatnog i srebrenog, jer su ona njihova (idolopoklonička) na ovom, a vaša na budućem svijetu.

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Huzejfi b. Jemanu

Huzejfe b. Jeman je Ebu Abdillah Huzejfe b. Jeman. I on i otac su mu ugledni ashabi. Učestvovali su u Bitki na Uhudu. Bio je ashab od Resulullahova (alejhi's-selam) povjerenja. Od njega hadis prenosi veliki broj ashaba i tabi'ina. Umro je u Medainu 35. ili 36. g., četrdeset dana poslije ubistva halife Osmana.

Sud o zabrani jela iz zlatnih i srebrenih posuda

Hadis ukazuje na zabranu upotrebe zlatnog i srebrenog posuđa kod jela i pića, bez obzira da li posuđe bilo od čistog zlata ili miješano sa srebrom, jer ono u sebi sadrži zlato i srebro.

Nevevi ističe da je konsenzusom prihvaćena zabrana jela i pića iz zlatnog i srebrenog posuđa.

Razilaženje oko razloga zabrane

Razilaze se o razlogu zabrane korištenja zlatne i srebrene posude, pa neki kažu da je to zbog oholosti, a drugi kažu samo zato što su od zlata i srebra, i ništa više.[127]

Posuda koja je pozlaćena i posrebrena

Razilaze se kod pozlaćene i posrebrene posude, da li je zabranjena ili dozvoljena. Pa kažu, ako je moguće rastaviti zlato ili srebro, zabranjeno je konsenzusom, jer se time koristi i zlato i srebro, a ako ih nije moguće rastaviti, onda nije haram.

Posude okovane zlatom i srebrom

Što se tiče posuda okovanih zlatom i srebrom, konsenzusom je dozvoljeno jesti i piti iz njih. Kod ovoga nema razilaženja.

Upotreba zlatnog i srebrenog posuđa za nešto drugo osim jela

O upotrebi zlatnog i srebrenog posuđa u druge neophodne svrhe postoji razilaženje. Neki kažu da ta upotreba nije

---

[127] Neki kažu da korištenje zlatnih posuda ponižava siromahe, međutim, dozvoljava se korištenje posuda na kojima ima skupocjenog dragog kamenja. Neki kažu da je zabranjena upotreba zlatnog i srebrenog posuđa jer bi se time sličilo na strance (prim. M. Isamu'd-dina).

zabranjena, jer se u tekstu navodi samo jelo i piće. Drugi kažu da je zabranjeno upotrebljavati ih i u druge svrhe na osnovu konsenzusa. Ovo posljednje osporili su neki od kasnijih učenjaka, rekavši: *U tekstu se govori samo o jelu i piću, a ni o čemu drugom. Povezivanje ostalih upotreba posuda od zlata i srebra sa jelom i pićem putem analogije nije moguće, jer ne postoje uvjeti analogije.* Ispravna je tvrdnja da nije zabranjeno zlatno i srebreno posuđe osim kod jela i pića, jer je to tekstom utvrđeno, a tvrdnja o postojanju konsenzusa ovdje ne bi bila ispravna.[128] To je zlokobna posljedica zamjene Poslanikova (alejhi's-selam) izraza nečim drugim, jer je u hadisu navedena samo zabrana jela i pića iz tih posuda. Oni su odstupili od eksplicitnog značenja teksta i protumačili ga kao upotrebu općenito, ostavivši Poslanikov (alejhi's-selam) izraz i zamijenivši ga svojim tumačenjem. Slično ovome se javlja u njihovim tekstovima.

Zbog toga autor i spominje ovaj hadis ovdje da bi skrenuo pažnju da je zabranjeno uzimati abdest iz zlatne i srebrne posude, jer se time upotrebljavaju zlato i srebro što je po njegovu mezhebu zabranjeno. Osim toga, naslov poglavlja ovog hadisa glasi "Poglavlje o jelu i piću". Ovdje se postavlja pitanje da li se ovaj propis odnosi i na drago kamenje, poput smaragda i sl. U tome, također, postoji razilaženje, mada je očito da se, na osnovu ovog hadisa, zabrana ne veže ni za što osim za srebro i zlato, nego je dozvoljeno shodno principu izvorne dopustivosti, jer nema dokaza koji ukazuju na drugačiju normu.

---

[128] Temeljni je princip dopustivost. Nema zabrane bez dokaza koji je prihvaćen od oponenta (prim. M. Isamu'd-dina).

وعن أُمّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعالَى عَنها قالت: قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: الّذِي يَشْرَبُ فِي إنَآءِ الفِضّةِ إنّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

2./15. Prenosi se od Ummu Seleme (neka je Allah zadovoljan njome) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

U stomaku onoga koji pije iz srebrene posude[129] *klokoće*[130] *džehennemska vatra.*

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Ummu Selemi

Ummu Selema, majka vjernih, supruga je Vjerovjesnikova (alejhi's-selam). Ime joj je Hinda, kćerka je Ebu Umejjea. Iselila je zajedno sa svojim mužem u Abesiniju, koji je umro u Medini na povratku iz Abesinije. Četvrte godine po Hidžri oženio ju je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) u Medini. Umrla je 59., a neki kažu 62. g. Ukopana je u greblju Beki', a živjela je osamdeset i četiri godine.

Zemahšeri kaže da se ovaj hadis prenosi i u verziji u kojoj je riječ vatra upotrijebljena u nominativu, tj. da je ona subjekat glagolske radnje u prenesenom smislu, jer vatra u stvarnosti ne klokoće u stomaku takve osobe, već su pijenje vode iz ovakvih posuda koje su zabranjene i kazna koja slijedi zbog njihove

[129] Ovako stoji kod Buharija i Muslima, a Muslim navodi u drugom rivajetu: ... *iz srebrene i zlatne posude...*

[130] Upotrijebljeni termin *džerdžere* je glas koji se čuje kada voda pada u utrobu i glas deve kada guta, tako da je pijenje i gutanje nazvano klokotanjem.

upotrebe poistovjećeni sa klokotanjem džehennemske vatre metaforički. Ovaj hadis ukazuje na ono što ukazuje i prvi hadis koga prenosi Huzejfe.

وعَنِ ابْنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا دُبِغَ الإِهَابُ فَقَدْ طَهُرَ أَخْرَجَهُ مُسلِمٌ, وَعِنْدَ الأَرْبَعَةِ أَيّما إِهابٍ دُبِغَ

3./16. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada se sirova koža uštavi, ona postaje čista.

(Hadis navodi Muslim, a kod četverice (autora sunena) stoji: *Koja god se sirova koža uštavi...*)

Ko sve navodi ovaj hadis i njegov povod

Ovaj hadis navode peterica, ali se razilaze u terminima, a spominje se u njima i povod, a to je da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prošao pored uginule Mejmunine ovce i tom prilikom rekao: *Zar se nećete okoristiti njezinom sirovom kožom, jer je štavljenje sirove kože njezino čišćenje?* Buhari, prenoseći hadis Sevde, bilježi da je rekla: *Uginula nam je jedna ovca i mi smo učinili njezinu kožu i u njoj kiselili dok nije postala pohabana mješina.*

Da li štavljenje čisti kožu životinje i mišljenje učenjaka o tome

Hadis je dokaz da se štavljenjem čisti koža lešine svake životinje, na što ukazuju riječi: *Koja god...,* da se time očisti njezina i unutrašnja i spoljašnja strana. O ovom pitanju postoji sedam različitih mišljenja:

1. Štavljenjem se očisti i unutrašnji i vanjski dio kože uginule životinje, i ništa se iz ovoga ne izuzima prema hadisu koji prenosi Ibn Abbas. Ovo se prenosi od Alije i Ibn Mes'uda;[131]

2. Štavljenje ne čisti kožu. Ovo je stav većine hadevija. Prenosi se od grupe ashaba. Uzimaju za dokaz hadis Šafi'ija koga navode Ahmed, Buhari u svom *Tarihu,* i četverica autora *Sunena,* Darekutni, Bejheki i Ibn Hibban, prenoseći od Abdullaha Ukejma, koji kaže: *Došlo nam je pismo Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) prije nego što je umro, i u tom pismu stoji da se ne koristite uginulom životinjom, ni njezinom kožom, ni njezinim žilama...,* a u rivajetu Šafi'ija, Ahmeda i Ebu Davuda stoji: *...prije smrti Allahova Poslanika (alejhi's-selam) na jedan mjesec,* dok u nekim rivajetima stoji: *...jedan ili dva mjeseca...* Tirmizi navodi da je hadis hasen.

Propis iz ovog hadisa je prihvatio i Ahmed b. Hanbel govoreći: *Ovo je posljednja od dvije spomenute odredbe.* Kasnije je ostavio ovo mišljenje. Hadevije kažu: Ovaj hadis je dokinuo hadis Ibn Abbasa jer ukazuje da je zabranjeno koristiti se lešinom, njenom kožom i žilama.[132]

---

[131] Nevevi kaže da je ovo stav Davuda i zahirija, a prenosi se i od Ebu Jusufa, učenika Ebu Hanife (prim. M. Isamu'd-dina).

[132] Ovo mišljenje prenosi se od Ibnu'l-Hattaba i njegova sina, i ovo je poznatiji od dva rivajeta imama Ibn Hanbela (prim. M. Isamu'd-dina).

Odgovara se na ovo slijedećim:

Prvo, da je ovo konfuzan hadis u svom senedu, jer se jednom prenosi iz pisma Vjerovjesnika (alejhi's-selam), a drugi put od šejhova plemena Džuhejne, koji su čitali ovo Vjerovjesnikovo pismo. Hadis je, također, konfuzan i u svom tekstu, jer se prenosi u većini rivajeta bez ikakva ograničenja, a prenosi se i sa vremenskim ograničenjem, mjesec, dva mjeseca, trideset dana ili tri dana.

Zatim, hadis se osporava i činjenicom da je to mursel predaja, pošto Abdullah b. Ukejm nije slušao ovaj hadis od Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Hadis je slab i zbog prekida seneda, jer Abdurrahman b. Ebi Lejla nije slušao taj hadis od Ibn Ukejma. Zbog toga Ahmed b. Hanbel ostavlja ovo mišljenje kasnije, a ranije je bio prihvatio ovaj stav, kao što kaže Tirmizi.

Drugo, ovaj hadis nije dovoljno jak da bi se njime derogirao prvi hadis, jer je hadis o štavljenju vjerodostojniji, a to je hadis koga su zabilježili Buhari i Muslim. Muslim navodi u brojnim verzijama više hadisa sličnog značenja od grupe ashaba, među kojima se prenose dva hadisa od Ibn Abbasa, od Ummu Seleme tri, od Enesa dva, zatim se prenosi od Seleme b. Muhabbika, Aiše, Mugirea, Ebu Umamea i Ibn Mes'uda.

Zatim, mora biti utvrđeno da je derogirajući hadis izrečen kasnije, a ovdje nema dokaza da je hadis Ibn Ukejma uslijedio kasnije. Verzija koja govori o datumu ovog hadisa da je rečen mjesec, ili dva mjeseca prije smrti Allahova Poslanika (alejhi's-selam), također je slaba i ne može poslužiti kao dokaz za dokidanje. Čak ako bi verzija u kojoj se spominje datum bila ispravna, ona ne potvrđuje kategorički da je taj hadis posljednji od dvije naredbe.

Ne može se reći, ako nema derogacije, da se dva hadisa suprotstavljaju, hadis Abdullaha b. Ukejma i hadis Ibn Abbasa i drugih koji kažu isto kao i Ibn Abbas, a kod suprotstavljanja dvaju hadisa pribjegava se davanju prednosti jednom od njih ili se obustavlja primjena dok se ne razjasni šta je pretežnije, jer tada odgovaramo da se suprotstavljanje može desiti samo kada su hadisi na istom nivou, a ovdje toga nema, kao što si saznao iz hadisa koga prenose Ibn Abbas i brojni prenosioci s njim, za razliku od hadisa koga prenosi Ibn Ukejm.

Treće, termin اهاب (sirova koža), kao što se nalazi u *Kamusu* i djelu *Nihaje*, naziv je za ono što nije štavljeno, po jednom od dva mišljenja. Nadr b. Šumejl kaže: *Termin "ihab" koristi se za ono što nije štavljeno, a kada je uštavljeno, onda se za kožu kaže "šenn" i "kirba".* To je i odlučan stav Dževherija.

Neki kažu: Pošto je moguće dvoje, dva hadisa su navedena u formi suprotstavljanja, mi smo ih doveli u sklad na taj način da je zabranjeno koristiti sirovu kožu sve dok ne bude učinjena, a kad bude učinjena, neće se zvati sirovom kožom (*ihab*) te je ne obuhvata zabrana. Smatram da je ovo dobro usklađivanje.

3. Očistit će se štavljenjem koža uginule životinje čije se meso jede,[133] a ne i koža drugih životinja, mada se tome protivi općenitost značenja sintagme *Koja god se sirova koža...;*[134]

---

[133] Ovo je stav Evza'ija, Ibn Mubareka, Ebu Sevra i Ishaka b. Rahevejha. Oni argumentuju svoj stav činjenicom da se u nekim hadisima štavljenje kože poistovjećuje sa klanjem životinje čime se postiže njezino čišćenje (prim. M. Isamu'd-dina).

[134] U Usuli fikhu je potvrđeno da se ono što ima opće značenje ne može ograničiti na svoj povod i neće biti uredu pridržavati se činjenice da je povod ovoga hadisa ovca Mejmune (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome). V. djelo *Iršadu'l-fuhul* od Ševkanija (prim. M. Isamu'd-dina).

4. Očistit će se sve kože izuzev svinjske, jer svinja i nema kože, što je stav Ebu Hanife.[135]

5. Očistit će se sve kože štavljenjem osim svinjske, ali ne zato što ona nema kože, nego zato što je ona رجس (nečista) na osnovu riječi Uzvišenoga: ﴿... فإنّه رجس...﴾ ... *to je doista pogano...*[136] Lična zamjenica koja je ovdje upotrijebljena govori da je svinja u cjelini nečista. Analogno svinji, norma obuhvata i psa zbog istog razloga, nečistoće. To je stav Šafi'ija.[137]

6. Sve se kože mogu očistiti s vanjske, ali ne i sa unutarnje strane, pa se može koristiti u suhom, ali ne kod tečnog. Može se i klanjati na tome, ali ne i u tome - ovo se prenosi od Malika, pokušavajući da se usklade proturječni hadisi.

7. Može se koristiti koža uginule životinje i ako nije štavljena njezina i vanjska i unutarnja strana, kako navodi Buhari u verziji Ibn Abbasa, misleći na hadis kada je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prošao pored uginule ovce i rekao: *Zašto se ne okoristite njezinom sirovom kožom?* Ashabi rekoše: *Ali to je strvina?!* Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) im reče: *Zabranjeno je samo jesti uginule životinje!* Ovo je stav Zuhrija.[138] Na ovo se odgovara da je ovaj hadis uopćen, a ograničavaju ga hadisi o štavljenju o kojima je bilo riječi.

---

[135] Šafi'i uzima dokaz riječi Uzvišenoga: ...فإنّه رجس..., tj. nema kože analogno psu (prim. M. Isamu'd-dina).

[136] El-En'am, 145.

[137] I ovdje on koristi iste riječi Uzvišenoga.

[138] Nevevi ističe da je ovo izolirano mišljenje. Ovaj stav Zuhrija možda je uslijedio zato što on nije imao u vidu ostale hadise i verzije koje govore o tome (prim. M. Isamu'd-dina).

وعن سَلَمَةَ بْنِ المُحبِّقِ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: دِبَاغُ جُلُودِ المَيْتَةِ طَهُورُهَا صَحّحَهُ ابْنُ حِبّانَ

4./17. Prenosi se od Selemea b. Muhabbika (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Štavljenjem (činjenjem) (sirovih) koža uginulih (životinja) kože postaju čiste.

(Hadis navodi Ibn Hibban i smatra da je hadis sahih.)

Osnovni podaci o Selemeu b. Muhabbiku

Seleme je ashab, ubraja se u Basrijce. Od njega hadise prenosi njegov sin Sinan, koji se, također, smatra ashabom.

Ko navodi hadis i neki njegovi termini

Hadis navodi Ibn Hibban i kaže da je sahih. Ovaj hadis prenose, ali na drugi način Ahmed, Ebu Davud, Bejheki i Nesa'i preko Seleme riječima: دباغ الاديم ذكاته، دباغها ذكاتها، دباغها طهورها، ذكاتها دباغها، ذكاة الاديم دباغها ... (*Štavljenje sirove kože je njeno čišćenje),* a negdje stoji: *Njezino štavljenje je njezino čišćenje.* U nekim stoji: *Njezino čišćenje je njezino štavljenje,* kao i *Čišćenje sirove kože je njezino štavljenje.*

U ovom poglavlju su hadisi u tom smislu, a dokazuje ono na što ukazuje i hadis Ibn Abbasa. Poređenje štavljenja sa klanjem naznačava da je štavljenje, kao vid čišćenja, u ravni klanja ovce u smislu halala, tj. da klanje čisti ovcu i dozvoljava konzumaciju njezinog mesa.

وعنْ ميمونة رضي اللَّهُ تعالى عنْهَا قَالَتْ: مَرّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم بَشَاةِ يَجُرّونها، فقال: لَوْ أَخَذْتُمْ إهَابَها فقَالُوا: إنّهَا مَيْتَةٌ، فَقَال: يُطَهّرُهَا المَاءُ والقَرَظُ أخرجه أبُو دَاوُدَ والنسائي

5./18. Prenosi se od Mejmune (neka je Allah zadovoljan njome):

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) jednog dana je prošao pored ovce koju su teglili, pa je rekao: "Da ste bar uzeli njezinu kožu!" Nato će oni: "Uginula je." "Očistit će je voda i mimozino lišće (karez)," reče Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).

(Hadis navode Ebu Davud i Nesa'i.)

Osnovni podaci o Mejmuni b. Haris Hilaliji

Mejmuna, majka vjernika, supruga je Resulullaha (alejhi's-selam), kćerka Harisa Hilalija. Ranije se zvala Berra, pa joj je Poslanik (alejhi's-selam) promijenio ime u Mejmuna. Oženio ju je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) sedme g. po H. mjeseca zu'l-ka'dea. Umrla je 61. godine, neki kažu 51., a drugi 66., mada ima i drugih mišljenja. Ona je tetka Ibn Abbasova. Poslije nje Poslanik (alejhi's-selam) se nije ženio.

Drugi termini kojima se prenosi ovaj hadis

Darekutni ga navodi preko Ibn Abbasa riječima: ...*Zar voda i mimozino lišće je neće očistiti?* Postoji drugi rivajet u kome se kaže: *Zar nema šes*[139] *i mimozino lišće u sebi ono što će kožu očistiti?*

---

[139] Biljka ugodnog mirisa kojom se štave kože (prim. M. Isamu'd-dina).

Nevevi smatra da je ovaj hadis ovim izrazom nepouzdan, tj. nema podloge.

Čime je dozvoljeno štaviti kožu

U komentaru Muslima stoji da se za štavljenje kože može koristiti sve ono što bi osušilo kožu, učinilo je i spriječilo da ne dođe do njezina kvarenja, kao što su: šes, mimozino lišće, kora od nara i svako drugo sredstvo za čišćenje.

Ne može se najvjerovatnije očistiti na suncu, osim prema stavu hanefija, niti zemljom, pepelom i solju.

وعَنْ أبِي ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إنّا بِأرْضِ قَوم أهْلِ كِتَاب، أفَنَأكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ قَالَ: لاَ تَأكُلُوا فيهَا إلاّ أنْ لاَ تَجِدُوا غَيْرَهَا، فَاغْسِلُوهَا، وَكُلُوا فيهَا مُتَفقٌ عَلَيْه

6./19. Prenosi se od Ebu Sa‘leba Hušenija (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

Rekao sam: "Božiji Poslaniče, mi živimo u zemlji gdje su ehl-i kitabije, pa da li ćemo jesti iz njihova posuđa?" "Nemojte jesti iz njih!" kaza Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), "osim u slučaju da ne možete naći druge posude. U tom slučaju ih operite i jedite iz njih!"

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Ebu Sa‘leb Hušeni, vodi porijeklo od Hušejna b. Nemire, iz plemena Kuda‘a. Ime mu je Džurhum b. Našib, ali je poznat po spomenutom nadimku. Dao je prisegu, poznatu kao bej‘atu ridvan, Vjerovjesniku (alejhi's-selam). Dat mu je udio u plijenu od Bitke na Hajberu. Allahov Poslanik (alejhi’s-selam) ga je

poslao njegovu narodu pa su njegovim posredovanjem primili islam. Odselio je u Siriju i umro 75. g., a ima i drugih mišljenja o tome.

Stav o nečistoći posuda ehl-i kitabija

Na osnovu ovog hadisa zaključuje se da posude ehl-i kitabija nisu čiste.

Ko kaže da nisu čiste i razlog te nečistoće

Da li su nečiste zbog njihove nečistoće, ili što jedu svinjetinu i piju alkohol, ili je zbog gadljivosti? Prvi stav prihvatili su oni koji kažu da su oni nečisti. To je stav hadevija i kasimija. Za ovo koriste riječi Uzvišenog:

﴿... إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ...﴾

...mnogobošci su sama pogan...[140] i što se kitabija naziva mušrikom, jer kažu da je Mesih sin Božiji, a i Uzejr da je sin Božiji.

Ko kaže da su oni čisti i dokaz za to

Drugi predstavnici ehl-i bejta, poput Muejjedabillah, kao i Šafi'i ističu njihovu čistoću, a to je tačno na osnovu riječi Uzvišenoga:

﴿...وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ...﴾

... i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i

---

[140] Et-Tevbe, 28 (prim. M. Isamu'd-dina).

vaša jela su njima dozvoljena...[141] zatim što se Vjerovjesnik (alejhi's-selam) abdestio iz mješine mnogoboškinje, i na osnovu hadisa Džabira, koji je zabilježen kod Ahmeda i Ebu Davuda, a glasi: *Bili smo u bitki sa Poslanikom (alejhi's-selam) pa smo zadobivali posude politeista, mušrika, i njihove mješine sa vodom, i Poslanik (alejhi's-selam) nam nije prigovorio.* Odgovara se da je ovo bilo poslije osvajanja, a to nije sporno. Mi kažemo: *Ima i drugih dokaza koji mogu nadomjestiti ovaj. Od njih je i hadis koga bilježi Ahmed b. Hanbel prenoseći od Enesa, gdje stoji da je Vjerovjesnika (alejhi's-selam) pozvao neki Jevrej na ječmeni hljeb i loj i Poslanik (alejhi's-selam) je jeo.*

U djelu *El-Bahr* stoji: Da su oni bili nečisti, to bi bilo općepoznato među ashabima jer su oni tada bili malobrojni, a mnogo su koristili njihove proizvode (odjeću, hranu). Obično se u takvim slučajevima raširi saznanje o tome.[142]

Neki kažu: *Hadis Ebu Sa'leba možda govori o prijezirnosti (mekruh) jela u njihovim posudama zbog gadljivosti, a ne zato što su nečiste, jer kad bi bile nečiste, ne bi se postavio uvjet da nema drugih, jer onečišćena posuda, poslije odstranjenja nečistoće s nje, u istoj je ravni sa onom koja nije bila onečišćena, ili ne postoji zabrana, ili je ona nečista zbog toga što se u njoj kuha, a ne zbog njih samih, kao što to saopćava*

[141] El-Ma'ide, 5 (prim. M. Isamu'd-dina).

[142] Kažu da pranje, kad bi bilo uslijed nečistoće, onda ne bi bilo uvjetovano nenalaženjem drugih posuda, pošto između onoga što je nečisto i onoga što nije nečisto nema razlike kada se odstrani nečistoća. To je samo zbog osjećaja odvratnosti (gadljivosti), također je takvo i pranje suđa zbog uprljanosti, bilo vinom ili svinjskim mesom, a Allah (dželle šanuhu) je dozvolio da se jede njihova hrana, i to otvoreno dozvolio, a hrana neminovno dolazi u doticaj s njima. V. *Nejlu'l-evtar* od Ševkanija (prim. M. Isamu'd-dina).

verzija Ebu Davuda i Ahmeda riječima: Mi živimo u susjedstvu ehl-i kitabija i oni kuhaju u svojim loncima svinjsko meso, piju iz posuda alkohol. Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) im reče: "Ako nađete drugu posudu ..."

Prvi hadis ima apsolutno, a ovaj suženo značenje i vezan je za posude u kojima se kuha i pije, pa se apsolutno time ograničava.

Filološko značenje riječi *nedžes* upotrijebljene u ajetu za mušrike jeste: smatrati nešto nečistim, poganim, a to ima općenitije značenje od šeriatskog značenja. Neki kažu da ono označava osobu pri kojoj se nalazi nečistoća, jer pri takvim osobama je širk, što se tretira kao nešto nečisto, pošto se oni niti čiste, niti kupaju, niti se klone prljavštine. Prema tome, to je uz njih i to ih prati. Na ovaj način se dovodi u sklad ovo i ajet iz *El-Ma'ide* kao i hadisi koji su u skladu sa odredbom ovoga. Ajet iz poglavlja *El-Ma'ide* jasniji je u definiranju šta se pod ovim misli.

وعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ الله تعالى عنهما: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وأَصْحَابَه تَوَضَّؤُوا مِن مَزَادَةِ امْرَأَةٍ مُشْرِكَةٍ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ

7./20. Prenosi se od Imrana b. Husajna (neka je Allah zadovoljan njime) da su Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) i njegovi ashabi uzimali abdest iz mješine žene mnogoboškinje.

Ove riječi navode Buhari i Muslim u podužem hadisu.

Osnovni podaci o Imranu b. Husajnu

Imran b. Husajn je Ebu Nudžejd Huza'i Ka'bi. Primio je islam u godini Bitke na Hajberu. Stanovao je u Basri sve do smrti 52. ili 53. g. Bio je jedan od istaknutih ashaba i fakiha.

Definiranje termina *mezada*

Za mezadu (mješinu) se kaže da može biti sastavljena samo iz dvije kože između kojih se nalazi i treća, da bi bila što veća. Tako stoji u *Kamusu*.

Buharijeva verzija i termini u ovom hadisu

Buhari prenosi ovaj hadis nešto duže, riječima: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao je Aliju i još jednog ashaba na jednom od svojih putovanja da potraže vodu, nakon što im je vode ponestalo, rekavši im: "Idite i potražite vode!" Oni su otišli i naišli na ženu pred kojom je bila kamila sa dvije mješine. Upitali su je: "Gdje je voda?" a ona odgovori: "Moje ročište za vodu je bilo jučer u ovo vrijeme." Oni dodadoše: "Idi do Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem)". Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zatražio je posude pa ispraznio dvije mješine. Ljudi su bili pozvani: "Pijte i tražite da pijete koliko ko može", pa se napio ko se napio i tražio je da se napije ko je htio.* U hadisu se govori da je preostalo vode, što je vid vjerovjesničke mu'džize.

Čistoća posude politeista i kože uginule životinje sa štavljenjem

Cilj navođenja gornjeg slučaja jeste isticanje da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uzeo abdest iz mješine

mnogoboškinje, što je dokaz za ranije navođeni komentar hadisa koga prenosi Ebu Sa'lebe o čistoći posuđa mnogobožaca. Hadis također ukazuje na čistoću kože uginule životinje štavljenjem, jer su spomenute mješine bile od kože životinja koje su mušrici zaklali, a ono što oni zakolju smatra se strvinom.

Osim toga, hadis ukazuje na čistoću mnogobošca, jer mnogoboškinja je doticala tu vodu, a ta voda je bila manja količina od dva kulleta, jer je nemoguće da deva nosi više od toga.

A onaj koji kaže da su oni sami nečisti, kaže da će voda biti nečista samo kada izmijeni jedno od svojih svojstava, a hadis ukazuje na to.

وعن أَنَسِ بْنِ مَالك رَضِيَ الله تعالى عنه: أَنّ قَدَحَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم انْكَسَرَ فَاتَّخَذَ مكَانَ الشّعْبِ سِلْسِلَةً مِنْ فِضّةٍ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيّ

8./21. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah zadovoljan njime) da je posuda Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) pukla pa je na mjestu pukotine stavio srebrenu vezu.[143]

(Hadis navodi Buhari.)

Dozvoljeno je okovati posudu srebrom

Ovaj hadis je dokaz da je dozvoljeno povezivanje posude srebrom i u tome nema razilaženja, kao što je rečeno.

[143] *Silsila* znači krug od željeza ili nešto slično, mada se ovdje misli na povezivanje nečega nečim.

Ko je stavio vezu na posudu Allahova Poslanika (alejhi's-selam)

Postoji razmimoilaženje oko toga ko je postavio ovu vezu. Bejheki prenosi od nekih da je to učinio Enes b. Malik. Ibn Salah to odlučno tvrdi, ali ističe da oko toga ipak postoji dilema, jer se u Buhariji prenosi od Asima Ahvela slijedeće: *Vidio sam posudu Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kod Enesa b. Malika, bila je napuknuta, pa ju je povezao srebrom.*

Ibn Sirin navodi da je na njoj bila halka od željeza, pa je Enes htio da umjesto nje postavi halku od zlata ili srebra, našto mu je Ebu Talha rekao: *Nemoj ništa mijenjati što je napravio Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem),* pa je to ovaj ostavio. Ovako prenosi Buhari.

Povratna zamjenica u rečenici فسلسله (*povezao ju je)* može se odnositi na Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem), a moguće je i na Enesa, kao što kaže Bejheki. Međutim, posljednji hadis potvrđuje da je to uradio prvi. Ta posuda se nije izmijenila. Ostala je kakva je bila u vrijeme Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem).

Smatram da veza nije isto što i halka koju je Enes htio izmijeniti. Jasno je da se rečenica فسلسله (*povezao ju je)* odnosi na Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), i to je dokaz ovome što je rečeno.

III. POGLAVLJE

ODSTRANJENJE NEČISTOĆE (NEDŽASETA)

Objašnjenje šta je nečistoća i čime se čisti

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنِ الخَمْرِ تُتَّخَذُ خَلاًّ قال: لاَ. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ حَدِيثٌ حسَنٌ صَحِيحٌ

1./22. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: "Upitan je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) o vinu: 'Može li se uzeti za sirće?' Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: *Ne*!"

(Hadis bilježe Muslim i Tirmizi. Tirmizi kaže da je hadis *hasenun sahih.*)

Pretvaranje u sirće vina neće ga očistiti

Ovdje se tretira pitanje pretvaranja vina u sirće, kao i u hadisu Ebu Talhe, koji glasi: *Kada je vino postalo zabranjeno, Ebu Talha je pitao Vjerovjesnika (alejhi's-selam) o vinu koje je bilo kod njega, a pripadalo je maloljetnoj djeci, može li ga zakiseliti (pretvoriti u sirće), i Poslanik (alejhi's-selam) mu naredi da ga prolije.* Ovo navode Ebu Davud i Tirmizi. Primjena ovog hadisa je stav hadevija i Šafi'ija, na osnovu značenja ovog hadisa, jer kad bi se zakiselilo, vino ne bi bilo dozvoljeno, niti bi bilo prečišćeno.

Smisao hadisa jasno ukazuje da se ova norma odnosi na bilo koji način pretvaranja vina u sirće, pa makar i sa njegovim

prenošenjem iz hlada na sunce, ili obratno. Neki kažu bit će očišćeno i bit će dozvoljeno.

Pitanje kada se vino pretvori u sirće samo od sebe

Kada se pretvori vino u sirće samo od sebe, bez ikakvog dodatnog postupka, ono će biti čisto i dozvoljeno.[144] Ipak u djelu *El-Bahr* stoji: *Većina naših učenjaka kažu da se time vino neće prečistiti makar se ono pretvorilo u sirće samo od sebe bez ikakvog tretmana.*

Mišljenje uleme o pretvaranju vina u sirće

Učenjaci imaju tri stava o pretvaranju vina u sirće. Prvo, kada se vino pretvori u sirće nenamjerno, dozvoljeno je takvo sirće. Kada se vino pretvori u sirće namjerno, zabranjeno je takvo sirće.

Drugo, zabranjeno je apsolutno svako sirće koje je proizvedeno iz vina.

Treće, dozvoljeno je sirće koje je proizvedeno iz vina namjerno ili nenamjerno, s tim što će onaj koji to čini biti griješan Bogu i narušio je svoju čestitost što ga nije prolio u času kada je postalo vinom, a to je bila obaveza, na šta je ukazao hadis Ebu Talhe.

---

[144] Ovo je stav Ebu Hanife (neka mu se Allah smiluje).

Kako se pretvara vino u sirće bez zakiseljavanja

U komentaru stoji: *Dozvoljeno je sirće koje je nastalo od vina, i ono se tretira kao sirće i jezički i zakonski.* Neki kažu da se vino može pretvoriti u sirće u nekim slučajevima i bez zakiseljavanja, kao npr. kada se izlije sok od grožđa u posudu u kojoj je stajalo sirće. Ono će se pretvoriti u sirće, a neće u vino. Drugi slučaj je kada se otkinu od grozda bobe grožđa pa se njima napuni posuda, začepi grlo posude blatom ili nečim sličnim. To će se pretvoriti u sirće, a neće u vino. Postoji još jedan način, ako se iscijedi sok grožđa, a onda se, prije nego što počne vrijenje, na to stavi pravo sirće, i ono će se pretvoriti u sirće, a neće u vino.

وعَنْهُ قَالَ: لَمّا كَانَ يَومُ خَيْبَرَ أَمَرَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم أَبَا طَلْحَةَ فَنَادَى: أَنّ اللّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحومِ الحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ، فإِنّها رِجْسٌ مُتّفَقٌ عَلَيْه

2./23. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Na dan Hajbera Allahov Poslanik (alejhi's-selam) naredio je Ebu Talhi da naglas viče, telali: "Allah (dželle šanuhu) i Njegov Poslanik (alejhi's-selam) zabranili su vam meso domaćih magaraca, jer je to nečisto!"*

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Mišljenje o zajedničkom spominjanju lične zamjenice koja se odnosi na Uzvišenoga i lične zamjenice koja se odnosi na Allahova Poslanika (alejhi's-selam)

Na dan Hajbera Allahov Poslanik (alejhi's-selam) naredio je Ebu Talhi da naglas viče, telali: "Allah (dželle šanuhu) i

Njegov Poslanik (alejhi's-selam) zabranili su vam ..." Lična zamjenica u dvojini odnosi se na Uzvišenog Allaha i Njegova Poslanika (alejhi's-selam), a dokazano je da je Poslanik (alejhi's-selam) rekao govorniku koji je rekao u toku svoje hutbe: *Ko se pokori Allahu (dželle šanuhu) i Njegovu Poslaniku (alejhi's-selam) - on se i uputio, a ko bude prema njima griješio... - pogriješio je, zalutao je: "Loš si ti govornik naroda!" zbog toga što je povezao ličnu zamjenicu koja se odnosi na Allaha (dželle šanuhu) i ličnu zamjenicu koja se odnosi na Poslanika (alejhi's-selam). "Nego reci: 'Ko pogriješi prema Allahu (dželle šanuhu) i Njegovu Poslaniku (alejhi's-selam).*" Činjenica je da ovdje dolazi do suprotstavljanja, a u riječima Allahova Poslanika (alejhi's-selam) nalazi se također zamjenica upotrijebljena u dvojini koja glasi: *...da budu Allah (dželle šanuhu) i Njegov Poslanik (alejhi's-selam) njemu draži od svega mimo njih dvojice...(mimma sivahuma).*

Odgovara se da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) zabranio ovom govorniku, jer govorništvo zahtijeva jednostavnost i jasnoću, pa ga je odatle uputio da navede ime, a ne zamjenicu, a nije ukor tom govorniku što je on povezao zamjenicu Uzvišenoga i zamjenicu Allahova Poslanika (alejhi's-selam). Drugo je da Poslanik (alejhi's-selam) može da poveže dvije zamjenice, a ne drugi, jer Poslanik (alejhi's-selam) poznaje uzvišenost svoga Gospodara i Njegovu veličinu.

Meso domaćeg magarca, kao što će se kasnije istaći, nečisto je, ističu Buhari i Muslim.

Hadis kako ga navodi Buhari

Hadis bilježi Buhari, a prenosi od Enesa da je Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) došao neki čovjek i rekao: *Jedeno je*

meso magarca, a onda mu je došao i drugi čovjek i rekao: *Jeo sam meso magarca,* pa mu je došao i treći čovjek govoreći: *Iščezoše magarci,* pa je Poslanik (alejhi's-selam) naredio glasnogovorniku da objavi: *Allah (dželle šanuhu) i Njegov Poslanik (alejhi's-selam) zabranjuju vam meso domaćih magaraca, jer je to nečisto,* pa su prevrnuti lonci, a u njima je kvrcalo magareće meso.

Hadisi koji potvrđuju zabranu jedenja mesa domaćih magaraca

Zabrana jedenja mesa domaćeg magareta je utvrđena hadisom koji se prenosi od Alije, Ibn Omera, Džabira b. Abdullaha,[145] Ibn Ebi Evfa,[146] Bera'a, Ebu Sa'lebe,[147] Ebu Hurejrea, Irbada b. Sarija, Halida b. Velida, Amra b. Šu'ajba od njegova oca od njegova djeda, Mikdama b. Ma'dikeriba i Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima). Svi su ovi hadisi pouzdano navedeni u islamskim zbirkama. U komentaru su navedeni svi oni koji ga citiraju i sve to ukazuje da je zabranjeno jesti meso domaćeg magarca.

Tretman jedenja mesa domaćeg magarca

Jedenje mesa domaćeg magareta zabranjuje veća grupa ashaba, tabi'ina i onih koji su slijedili poslije njih na osnovu

---

[145] U hadisu Džabira b. Abdullaha stoji da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) zabranio jedenje mesa domaćeg magareta, a dozvolio jedenje konjskog mesa (prim. M. Isamu'd-dina).

[146] U hadisu Abdullaha b. Ebi Evfa stoji: *Zadesila nas je glad u vrijeme Bitke na Hajberu, i kada je došao taj dan, mi smo pohvatali domaće magarce i poklali ih. Kada je došlo do kuhanja magarećeg mesa u loncima, glasnik Allahova Poslanika (alejhi's-selam) je pozivao: "Prevrnite lonce!"* (prim. M. Isamu'd-dina)

[147] Hadis Ebu Sa'leba glasi: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je zabranio jedenje mesa domaćeg magareta* (prim. M. Isamu'd-dina).

ovih dokaza. Ibn Abbas smatra da jedenje mesa domaćeg magarca nije zabranjeno. U Buhariji se od njega navodi da je rekao: *Ne znam da li je zabranjen zbog toga što je korišten kao jahalica, ili zbog toga što je haram (sam po sebi)?*[148] Primjetno je da je ovaj sud slab, jer je princip kod zabrane - haram, makar i ne znali razlog. Ibn Abbas argumentira svoj stav riječima Allaha (dželle šanuhu):

﴿قُلْ لا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا...﴾

Reci: "Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno..."[149]

On je to proučio kao odgovor osobi koja ga je pitala o zabrani jedenja mesa domaćeg magarca, zatim, on se oslanja i na hadis Ebu Davuda u kome stoji da je došao Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) Galib b. Ebdžer i rekao: *Allahov Poslaniče, pogodila nas je velika glad. Ja nisam imao ništa čime bih mogao nahraniti svoju porodicu do magareću masnoću, a ti si zabranio jedenje mesa domaćeg magareta, i Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Nahrani svoju porodicu masnoćom svojih magaradi! Ja sam zabranio jedenje mesa domaćih magaradi zbog njihovog lutanja po naseljima."* Želi time reći da ta magarad jedu balegu.

Odgovara se da su ovi vjerodostojni hadisi specificirali općenitost značenja ajeta, da je hadis Ebu Davuda *mudtarib* (konfuzan) i da se u njemu nalazi dosta proturječnosti. Ako je ovaj hadis i vjerodostojan, onda ga je moguće protumačiti da je

---

148 Tj. da je zabrana bila zbog određenog razloga, pa kada je nestalo razloga, nestalo je i zabrane, kao što kažu oni koji smatraju zabranjenim konjsko meso, da je ono bilo zabranjeno zbog toga što su konji sredstvo za vođenje džihada (prim. M. Isamu'd-dina).

149 El-En'am, 145 (prim. M. Isamu'd-dina).

dozvoljeno jesti meso domaćeg magarca samo kad je velika nevolja, kao što na to ukazuju riječi: *Zadesila nas je velika glad...*

Znači li zabrana nečega da je to nečisto

Ova dva hadisa autor navodi u poglavlju o nečistoćama i njihovo nabrajanje temelji se na principu da zabrana podrazumijeva nečistoću toga. Ovo je sud većine, jer ima i razilaženja.

Istina je da su stvari u osnovi čiste, a zabrana ne prati nečistoću. Tako npr. hašiš je zabranjen, a čist je, isto tako i droga i otrovi koji ubijaju su čisti, i nema dokaza da su nečisti.

Nečistoću prati zabrana, a zabranu katkada prati nečistoća

Nečistoću prati zabrana. Sve što je nečisto zabranjeno je, a nije obratno,[150] a to je zbog toga što je osnovna norma u pogledu nečistoće da je zabranjena u svakom slučaju. Sud o nečistoći nečega je sud o njegovoj zabrani, suprotno sudu o zabrani, jer je zabranjeno oblačenje svile i nošenje zlata muškarcima, a njih dvoje su čisti prema zakonu šeriatskopravne nužde i prema konsenzusu.

Kad imaš u vidu ovo, onda zabrana jedenja mesa domaćeg magareta i konzumiranje alkohola, na što ukazuju tekstovi, ne podrazumijeva da su nečisti, nego o tome treba tražiti drugi dokaz, u protivnom, ostali bi na principu koji je prihvaćen, a to je da su čisti, a ko tvrdi suprotno trebao bi donijeti dokaz za to.

[150] Jedno ima šire, a drugo uže značenje (prim. M. Isamu'd-dina).

Zbog toga mi kažemo da nema potrebe da autor donosi ovdje hadis Amra b. Haridže, koji će doći uskoro, dokazujući da je pljuvačka jahaće životinje čista.

Dokaz o nečistoći kože uginule životinje prije štavljenja

Što se tiče kože uginule životinje, da nije navedeno u hadisu: *Štavljenje sirove kože je njezino čišćenje* i hadisa: *Koja god sirova koža se učini - postat će čista,* mi bismo rekli da je sirova koža čista, jer se u Kur'anu navodi zabrana jedenja mesa, ali mi smo prosudili da je to nečisto, jer postoji dokaz, mimo dokaza o zabrani.

وعن عَمْرِو بْنِ خَارِجَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: خَطَبَنَا رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم بِمِنًى وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَلُعَابُهَا يَسِيلُ عَلَى كَتِفِي أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيّ وَصَحَّحَهُ

3./24. Prenosi se od Amra b. Haridžea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Držao nam je predavanje Vjerovjesnik (alejhi's-selam) na Mini sa svoje jahalice, a pljuvačka njegove jahalice padala je po mojoj plećki.*

(Hadis navode Ahmed i Tirmizi, a Tirmizi smatra da je hadis sahih.)

Osnovni podaci o Amru b. Haridžeu

Amr je ashab, ensarija. Ubrajaju ga među Sirijce. Bio je saveznik Ebu Sufjana b. Harba. To je osoba o kojoj prenosi Abdurrahman b. Ganem da je on čuo Allahova Poslanika

(alejhi's-selam) kako govori za vrijeme predavanja: *Allah je dao svakome koji ima neko pravo to pravo te nema oporuke za nasljednika!* Ovdje je upotrijebljena riječ za jahalicu “rahile”, a to je deva podobna za putovanje.

Tretman pljuvačke životinje čije se meso jede

Hadis ukazuje da je pljuvačka životinje čije se meso jede - čista. Neki kažu da je to na osnovu konsenzusa, a to je, također, i osnovni princip. Hadis govori i objašnjava taj osnovni princip, a to je da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) znao da na njega pljuvačka jahaće životinje pada, i to je prešutno odobrenje Poslanika (alejhi's-selam).

وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كانَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يَغسِلُ المَنِيّ ثُمّ يَخرُجُ إلِىَ الصّلاَةِ في ذَلكَ الثّوبِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى أَثَرِ الغَسّلِ فِيهِ. متفق عليه ولمسلم: لَقَدْ كُنْتُ أَفْرُكُه منْ ثَوب رَسولِ الله صلى الله عليه وسلم فَرْكاً، فَيُصلِيّ فِيهِ وَفِي لفظِ لَهُ: لَقَد كُنْتُ أَحُكّهُ يَابِساً بِظُفرِي مِنْ ثَوْبِهِ

4./25. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) prao bi menju (spermu), a zatim odlazio na namaz u toj odjeći. Kao da vidim trag tog pranja.*

(Hadis prenose Buhari i Muslim, a kod Muslima stoji još i ovo: *...istirala bih dobro odjeću Allahova Poslanika (alejhi's-selam) i on bi klanjao u njoj...,* u jednoj od njegovih verzija stoji: *... strugala sam suhu spermu svojim noktom sa njegove odjeće...*)

Osnovni podaci o Aiši (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome)[151]

Aiša (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) majka je vjernika, kćerka Ebu Bekra Siddika. Njezina majka je Ummu Rumana b. Amir. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) ju je zaprosio u Mekki i oženio se njome mjeseca ševvala 10. g. po poslanstvu, a kada ju je zaprosio imala je šest godina. Preveo ju je u svoju kuću u Medini, u mjesecu ševvalu, 2. g. po H., a neki navode drugi datum. Tada je imala devet godina. Poslanik (alejhi's-selam) je umro kada je imala 18 godina. To je jedina djevojka s kojom se Poslanik (alejhi's-selam) oženio. Zatražila je od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da joj da nadimak, pa je Poslanik (alejhi's-selam) rekao: *Zvat ćeš se po sinu svoje sestre Abdullahu b. Zubejru.* Bila je pravnica, veoma obrazovana i vrla. Prenijela je veliki broj hadisa od Božijeg Poslanika (alejhi's-selam). Dobro je poznavala historiju Arapa i njihovu poeziju. Od nje prenosi grupa ashaba i tabi'ina. O njezinoj nevinosti objavljeno je u Kur'anu i govori se kroz deset ajeta u suri En-Nur. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) umro je u njezinoj odaji i ukopan je tu.[152] Umrla je u Medini 57. g., a neki kažu 58., u utorak 15. ramazana. Ukopana je u greblju Beki', a dženazu joj je klanjao Ebu Hurejre, namjesnik Mervanov u Medini.

Drugi termini ovog hadisa

Buhari navodi ovaj hadis također prenoseći od Aiše, raznim riječima, i kaže da je ona prala spermu sa Resulullahove

[151] Siddika, kćerka Ebu Bekra Siddika, dobro je poznata i ugledna i nema ni potrebe govoriti o njoj (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome i njezinim ocem) (prim. M. Isamu'd-dina).

[152] Ovo je dovoljno da se vidi koliko ju je Poslanik (alejhi's-selam) cijenio (prim. M. Isamu'd-dina).

odjeće, a u drugoj verziji stoji: *...a trag tog pranja na njegovoj odjeći je primjetan...,* a na drugom mjestu stoji: *...Poslanik (alejhi's-selam) odlazio bi na namaz a tragovi vode na njegovoj odjeći.* Zatim stoji i ovo: *... trag pranja na odjeći od prskanja vode...* i napokon: *...gledam ga, a na odjeći prskotina...*

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Bezzar kaže da se ovaj hadis Aiše zasniva na prenošenju Sulejmana b. Jesara, a on nije imao priliku da sluša hadis od Aiše. O tome je prije govorio i Šafi'i u djelu *El-Umm* prenoseći mišljenje drugih. Odgovara se na riječi Bezzarove da ga Buhari navodi kao sahih, i da se Muslim slaže da je to vjerodostojno, što govori da je Sulejman b. Jesar slušao hadis od Aiše, prema tome, ispravno je da je ovaj hadis merfu'.

Ko kaže da je sperma (menijja) nečista i dokaz za to

Oni koji kažu da je sperma (menija) nečista oslanjaju se na ovaj hadis, a to su hadevije, hanefije, Malik,[153] i Ahmed b. Hanbel u jednom svom mišljenju. Oni kažu: *Pranje može biti*

---

[153] Malik je kod ova dva suda primijenio analogiju, tj. kod nečistoće sperme i njezina odstranjenja vodom. Da je sperma nečista objašnjava se analogijom na nekoliko načina:

- da su otpaci koji se razlažu nečisti, a sperma (menijja) je jedno od toga, pa je i ona nečista;
- sve ono što traži čišćenje je nečisto, i sperma je jedno od toga, tj. od onoga što zahtijeva čišćenje;
- da sperma prolazi kroz mokraćni kanal pa je, prema tome, i ona nečista. Što se tiče načina odstranjenja sperme s obzirom da je nečista, odstranjuje se vodom osim tragova koji se tolerišu. Pojedinosti su usko vezane sa općim, međutim, nema mjesta analogiji uz postojanje teksta, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

samo kada je nešto nečisto, analogno drugim nečistoćama koje izlaze iz tijela poput mokraće i izmeta. To je zato što sve ide na jedno mjesto i sve nastaje kao posljedica uzimanja hrane. Ono što traži čišćenje je nečisto. Sperma je jedno od toga, i ona prolazi kroz mokraćni kanal, pa se mora oprati vodom kao i ostale nečistoće. Protumačili su hadis koji slijedi na način kako je to izložio autor.

Muslim, prenosi od Aiše, verziju koju ne bilježi Buharija, a glasi: *...istirala bih dobro odjeću Allahova Poslanika (alejhi's-selam)...*, što potvrđuje da je ona to trljala i strugala.

Termini *hakke, fereke, hatte* (struganje i istiranje) sperme sa odjeće

Muslim se opredijelio kod navođenja ove verzije za termin *fereke,* a taj termin ne navodi Buhari. Termin *hatte* i *fereke* navode Bejheki, Darekutni, Ibn Huzejme, Ibn Dževzi prenoseći hadis od Aiše. Kod Bejhekija on glasi: *Ponekad sam strugala spermu sa odjeće Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a on klanja,* a kod Darekutnija i Ibn Huzejmea stoji: *...ona bi sastrugivala spermu sa odjeće Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a on klanja.* Kod Ibn Hibbana stoji: *Kao da se vidim kako istirem spermu sa odjeće Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a on klanja.* Prenosioci ovog hadisa su pouzdani.

Dokaz za onoga koji tvrdi da je sperma čista

Nešto slično ovom hadisu je hadis Ibn Abbasa koga bilježe Darekutni i Bejheki. Bejheki poslije navođenja ovog hadisa kaže: *Njega prenose Veki' i Ibn Ebi Lejla, kao hadis mevkuf koji seže do Ibn Abbasa, što je tačno.* Neko je upitao Allahova Poslanika (alejhi's-selam) o spermi koja bi pala na odjeću i

Poslanik (alejhi's-selam) kaže: *Ona je poput slina, pljuvačke i ispljuvka,* i dodaje: *Bit će ti dovoljno da je obrišeš krpom ili izhirom (mirisnom žukvom).*

Stav onih koji govore da je sperma nečista i odgovor njima

Oni koji kažu da je sperma nečista objašnjavaju hadise koji govore o istiranju (ferk) sperme sa odjeće, da se misli na istiranje uz pranje vodom, što je daleko. Šafije kažu da je sperma čista i oni koriste za dokaz da je sperma čista ove hadise govoreći: Hadisi koji govore o pranju sperme - možda se pod tim misli da je lijepo oprati, ali pranje nije dokaz da je sperma nečista. Možda je to radi čistoće i odstranjenja prljavštine i slično tome. Poređenje sperme sa ispljuvkom i slinom, dokaz je da je ona čista. Naredba da se sperma obriše krpom ili izhirom (mirisnom žukvom) bila je radi odstranjenja prljavštine čije je zadržavanje na odjeći osobe koja klanja pokudno. Da je bila nečista, ne bi bilo dovoljno obrisati je. Što se tiče poređenja sperme sa ostacima prljavštine poslije mokrenja i obavljanja velike nužde, kao što govore oni koji kažu da je sperma nečista, odgovara se da nema mjesta analogiji ako postoji izričit tekst.

Prvi ističu da se ovi hadisi o struganju odnose na spermu Poslanika (alejhi's-selam), a njegove izlučevine su čiste i drugi se ne mogu porediti s njim. Odgovara se da je Aiša (radijallahu anha) izvijestila da je ona sastrugivala spermu sa Poslanikove odjeće, a moguće je da je ona od spolnog općenja i da se sa njom izmiješala ženska sperma, pa se ne može jasno ustvrditi da se radi samo o Poslanikovoj spermi.

Hanefije ističu da je sperma (menijja) nečista, kao i ostali, ali navode da se ona čisti pranjem ili istiranjem ili odstranjenjem izhirom (mirisnom žukvom) ili krpom oslanjajući se na ova dva

hadisa.[154] Između ove dvije grupe, grupe koja zastupa mišljenje da je sperma nečista i grupe koja smatra da je čista, postoje duže rasprave i dokazi koje smo mi izložili u glosi na komentar *El-Umde.*[155]

وعَن أَبِي السَمْحِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: يُغسَلُ مِنْ بَولِ الجَارِيَةِ، وَيُرَشّ مِنْ بَولِ الغُلاَمِ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَسائِيّ، وَصَحَحَه الحَاكِمُ

5./26. Prenosi se od Ebu Semha (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Oprat će se zbog mokraće ženskog dojenčeta, a poprskati zbog mokraće muškog dojenčeta!"*

(Navode Ebu Davud i Nesa'i, a Hakim kaže da je hadis sahih.)

Osnovni podaci o Ebu Semhi

Ime mu je Ijad, a bio je sluga Allahova Poslanika (alejhi's-selam). On je prenio samo jedan hadis.

Ko navodi ovaj hadis i njegovi termini

Ovaj hadis navode i: Bezzar, Ibn Madže i Ibn Huzejme prenoseći ga od Ebu Semha koji kaže: *Služio sam Vjerovjesnika*

[154] Hanefije slijede hadis koji govori o istiranju suhe sperme, a analogijom zaključuju da se pere vlažna sperma. Oni ne smatraju da bi bilo dovoljno istrati je pa da bi bilo čisto. V. hanefijsko djelo *Šerhu'l-muhtar* koje je bilo obavezno za hanefije u srednjim vjerskim školama El-Azhera (prim. M. Isamu'd-dina).

[155] V. *Nejlu'l-evtar* radi više objašnjenja (prim. M. Isamu'd-dina).

(alejhi's-selam) i neko donese Hasana ili Husejna i on se pomokri na prsa Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Ja sam došao da to operem, a Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Pere se zbog mokraće djevojčice..." (i navede hadis).

Ovaj hadis navode Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Ibn Huzejme, Ibn Madže i Hakim prenoseći ga od Lubabe bint Harisa koja kaže: *Bio je to Husejn...* (i citira hadis).[156]

U jednoj verziji stoji: *...oprat će se zbog mokraće ženskog djeteta, a poprskat će se (natopiti) odjeća zbog mokraće muškog djeteta.*

Spomenuti muhaddisi navode ovaj hadis, kao i Ibn Hibban, prenoseći ga od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), koji kaže: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao je u vezi sa mokraćom dojenčeta: "Poprskat će se (natopiti) mokraća dječaka,[157] a oprati mokraća djevojčice."* U rivajetu Katadea stoji: *Ovo se sve odnosi na dojenčad dok nisu počela jesti, a kada počnu jesti, potrebno je oprati.*

U ovom poglavlju navode se hadisi koji su i merfu' (vezani do Poslanika, alejhi's-selam) i mevkuf (vezani do ashaba), a oni svi, kako kaže hafiz Bejheki, kada se dodaju jedan drugome, postaju snažni (pouzdani).

---

[156] Hadis Lubabe glasi: *Husejn b. Ali se pomokrio u krilo Vjerovjesnika (alejhi's-selam) pa sam rekla: "Allahov Poslaniče, daj mi svoju odjeću, a obuci nešto drugo da je ja operem", a Poslanik (alejhi's-selam) odgovori: "Samo se poprska odjeća poslije mokrenja muškog djeteta, a opere mokraća ženskog djeteta."* (prim. M. Isamu'd-dina)

[157] Zemahšeri kaže: *Termin "gulam" upotrebljava se za dječaka sve dok ne bude brijao brkove, ako mu se poslije toga kaže gulam, to znači da je ova riječ upotrijebljena u prenesenom smislu, a određeno je da se poprska odjeća uprljana mokraćom dječaka dok ne bude počeo jesti* (prim. M. Isamu'd-dina).

Razlika između mokraće dječaka i djevojčice prije nego što počnu jesti

Ovaj hadis ukazuje na razliku između mokraće dječaka i mokraće djevojčice u tretmanu, ali prije nego što počnu jesti hranu, kao što to definira Ibn Ravi. Hadis koji precizira da se ovaj propis odnosi na dojenčad prije no što počnu jesti običnu hranu veže se za Poslanika (alejhi's-selam). U *Sahihu* Ibn Hibbana i *Musannefu* Ibn Ebi Šejbea prenosi se od Ibn Šihaba: *Sunnet je da se poprska (natopi) po mokraći djeteta koje nije jelo hranu,* a misli se dok nisu počeli jesti i drugu hranu, ne samo mlijeko. Neki navode i druga mišljenja.

Stavovi učenjaka o ovom pitanju

Učenjaci o ovoj temi imaju tri stava:

Prvo, hanefije, hadevije i malikije smatraju da je potrebno prati mokraću i jednog i drugog djeteta, kao i svaku drugu nečistoću (nedžaset) poredeći njihovu mokraću sa ostalim nečistoćama i tako su protumačili ove hadise, a to je davanje prednosti analogiji nad tekstom.[158]

Drugo, stav šafija. Po njihovom učenju, a to je jedno od mišljenja Šafi'ija koje je kod njih najprihvatljivije, a ono glasi da je dovoljno poprskati (nakvasiti) mokraću dječaka, a ne djevojčice, jer je njezina mokraća nečista kao i druge nečistoće, primjenjujući hadise koji se navode i govore o razlici između jednoga i drugoga. Ovo je stav Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), Ata'a, Hasana, Ahmeda, Ishaka i dr.

---

[158] Hanefije i malikije kažu: *Pod iskazom "lem jagsilhu" (nije odjeću prao) misli se na temeljito pranje. Ovaj njihov sud suprotan je očitom (zahir) značenju* (prim. M. Isamu'd-dina).

Treće, dovoljno je poprskati i navlažiti mokraću i jednog i drugog, a to je stav Evza'ija.[159]

Da li je mokraća dječaka čista ili nečista

Kod pitanja da li je mokraća dječaka čista ili nečista većina smatra da je nečista, ali je zakonodavac olakšao kod čišćenja te mokraće.

Termin "nedeha" (poprskati, natopiti) po mokraći dječaka

Termin koji je ovdje upotrijebljen (*nedh*) znači, kako navodi Nevevi u komentaru Muslima, da ono na što je pala mokraća treba dobro nakvasiti vodom, ali ne da voda teče ili kapa, za razliku od natapanja u drugim slučajevima, jer kod ovog drugog uvjetuje se da natapanje bude tako da voda teče preko njega i kapa, mada se i ovdje ne uvjetuje cijeđenje. Ovo je pouzdano i odabrano. Ovo je stav Imamu'l-haremejna i istraživača ovog pitanja.

وعَنْ أَسْمَآءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ فِي دَمِ الحَيْضِ يُصِيبُ الثَّوْبَ: تَحُتُّهُ، ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالمَاءِ، ثُمَّ تَنْضَحُهُ، ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ مُتَّفَقٌ عَلَيهِ

6./27. Prenosi se od Esme bint Ebi Bekr (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvoma), da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao o krvi menstruacije koja padne na odjeću:

---

[159] Ovaj stav navedeni hadisi odbacuju (prim. M. Isamu'd-dina).

Ostrugat će se, zatim trljati u vodi, ponovo preliti vodom, a onda klanjati u njoj.

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Esmi, kćerci Ebu Bekra

Esma, kćerka Ebu Bekra, je Ummu Abdillah b. Zubejr. Primila je islam vrlo rano u Mekki i dala prisegu Vjerovjesniku (alejhi's-selam). Ona je starija od Aiše deset godina. Umrla je u Mekki, nakon što je bio ubijen njezin sin na manje od mjesec dana. Živjela je 100 godina. Umrla je 73. g. Nije joj bio ispao ni jedan zub, niti je poremetila u pameti (poseninila), ali je oslijepila.[160]

Način čišćenja odjeće na koju je pala krv menstruacije

U hadisu je upotrijebljen termin *tehuttuhu,* a misli se *ostrugati bit, glavninu nečistoće,* a misao termina *takrusuhu,* koji je upotrijebljen ovdje, znači trljati odijelo u vodi i odstraniti krv vrhovima svojih prstiju da bi se rastvorila na taj način i izašlo ono što je odjeća bila upila u sebe.

Druge verzije i termini ovog hadisa

Ovaj hadis prenosi Ibn Madže na slijedeći način: *..trljaj ga u vodi i operi ga...,* Ibn Ebi Šejbe na način: ... *trljaj ga u vodi, operi ga i klanjaj u njemu...,* Ahmed, Ebu Davud, Nesa'i, Ibn Madže, Ibn Huzejme, Ibn Hibban prenoseći hadis Ummu Kajs b.

[160] Ona je nazvana *Zatu'n-nitakajn,* ili *Zatu'n-nitak.* V. njezine vrline u hadisu koji govori o hidžri Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i njezina oca, zatim hadisu koji govori o njezinom mužu i sinovima (prim. M. Isamu'd-dina).

Muhassan, kažu da je ona pitala Allahova Poslanika (alejhi's-selam) o krvi menstruacije koja padne na odjeću i Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: *Ostruži je kamenom i operi je u vodi i lotosu.* Ibn Kattan kaže da je sened ovog hadisa veoma pouzdan. Ja ne znam da ima bilo kakvu skrivenu mahanu.

Nečist krvi menstruacije i temeljito pranje te krvi, a nije neophodno odstraniti trag nečistoće

Hadis ukazuje da je krv menstruacije nečista i da je obavezno oprati je, zatim uložiti sve da bi se odstranila, jer se spominje struganje, temeljito pranje i prelijevanje kako bi se odstranio trag toga. Očito je da se ne insistira ni na čemu višem od toga, a ako ostane trag toga ne treba upotrijebiti nešto oštro da bi se taj trag odstranio, jer se to ne spominje u hadisu, tj. u hadisu Esme, a ovaj hadis to objašnjava. Osim toga, navodi se i u drugim hadisima i kaže: *Ništa ti neće štetiti trag toga.*

وعَنْ أَبِي هَرِيْرَةَ رضي الله تعالى عنه قال: قَالَتْ خَوْلَةُ: يَا رَسُولَ اللهِ فَإِن لَمْ يَذْهَبِ الدَّمُ قَالَ: يَكْفِيكِ المَاءُ، وَلاَ يَضُرُّكِ أَثَرُهُ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيّ، وَسَنَدُهُ ضَعِيفٌ

7./28. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Havla je rekla: "O, Allahov Poslaniče, a ako ne iščezne krv?" Poslanik (alejhi's-selam) odgovora: "Dosta ti je voda, ništa ti neće štetiti trag toga."*

(Hadis navodi Tirmizi, sened mu je slab.)

Osnovni podaci o Havli b. Jesar

Havla je Bintu Jesar, kako saopćava Ibn Abdulberr u djelu *El-Isti'ab.*

Druge verzije i termini ovog hadisa

Ovaj hadis navodi Bejheki, a s obzirom da se u njemu spominje Ibn Lehi'a, Ibrahim Harbi kaže da nismo čuli za Havlu b. Jesar, do u ovom hadisu, a hadis prenosi i Taberani u djelu *El-Kebir* navodeći hadis Havle b. Hakim, sa senedom slabijim od prethodnog.

Izmjena traga krvi menstruacije

Ovaj hadis navodi i Darimi prenoseći hadis od Aiše kao mevkuf (vezan za nju) i kaže: *Kada žena pere krv pa krv nije iščezla, onda neka je izmijeni koristeći biljku safru ili šafran.* Ovaj hadis bilježi i Ebu Davud također od Aiše kao mevkuf. Korištenje safre i šafrana ne znači odstranjenje samog traga krvi, nego mijenja boju čisteći je.

Mišljenje o upotrebi nečega oštroga da bi se odstranio trag nečistoće

Ovaj hadis je dokaz da nije potrebno, kao što smo ranije rekli, upotrijebiti nešto oštro da bi se odsjekao trag nečistoće i odstranila ona sama. Ovo je prihvatila jedna grupa ehl-i bejta, zatim neke hanefije i šafije. Oni koji smatraju da je obavezno upotrijebiti nešto oštro jesu hadevije, jer je cilj čišćenja da musallija bude u najpotpunijem obliku i najbolje obučen, a za hadis: *...trljaj ga i odstrani ga od sebe izhirom (mirisnom žukvom)...* u komentaru stoji: *Znaš, na osnovu onoga što je spomenuto, da to govori o poželjnom, pa je prvi sud pretežniji.* Ovo su njegove riječi. Možda će neko reći da je navedena naredba o pranju krvi menstruacije vodom i sidrom, a sidr je oštar.

Hadis koji je naveden o tome, veoma je pouzdan, kao što ti je poznato, i ograničava ono što je neograničeno spomenuto u drugim hadisima.

Hadis ograničava upotrebu nečeg oštroga samo na krv menstruacije, a ne može se odnositi na druge nečistoće analogno krvi menstruacije, jer za to ne postoje uvjeti analogije. A tumači se hadis: *...neće ti štetiti ako ostane kakav trag...* i hadis Aiše u kome stoji: *...nije iščezao,* tj. poslije upotrebe oštrog predmeta.

Ovi hadisi u ovom poglavlju tretiraju nečistoću vina, mesa domaćih magaradi, sperme, mokraće djevojčice i dječaka i krv menstruacije. Da je autor ovdje spomenuo i mokraću beduina u džamiji i štavljenje sirove kože u ovom poglavlju, bilo bi bolje.

IV. POGLAVLJE

ABDEST

Važnost abdesta

Abdest je jedan od najvažnijih uvjeta za namaz. To navode Buhari i Muslim prenoseći hadis od Ebu Hurejrea koji seže do Poslanika (alejhi's-selam) (merfu'): *Allah (dželle šanuhu) neće primiti namaz ni jednog od vas ako izgubi abdest sve dok ga ponovo ne uzme.*

To je potvrdio i hadis koji glasi: *Abdest je dio imana. Njega je Allah (dželle šanuhu) propisao u Kur'anu riječima:*

﴿يَاأَيُّهَاالَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ...﴾

O, vjernici, kada hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka ...[161] objavljen u Medini.

Gdje je propisan abdest

Učenjaci se razilaze da li je abdest bio propisan u Medini ili Mekki. Istraživači prihvataju da je propisan u Medini, jer nema teksta koji govori suprotno tome.

O vrijednosti abdesta navode se brojni hadisi. Jednu od tih vrijednosti spominje hadis koga navodi Ebu Hurejre, a nalazi se

[161] El-Ma'ide, 6.

kod Malika i drugih autoriteta, kao hadis merfu', a glasi: *Kada musliman ili vjernik uzima abdest i opere svoje lice, iz lica će mu iščeznuti svaka greška koju je vidio svojim očima sa vodom ili sa posljednjom kapi vode. A kada opere svoje ruke, izići će mu iz njegovih ruku svaka greška koju je počinio rukom, sa vodom ili posljednjom kapi vode. Kada opere svoje noge, iščeznut će svaka greška koju je on počinio hodajući svojim nogama sa vodom ili posljednjom kapi vode. Tako da će izaći čist bez grijeha.*[162]

O vrijednostima abdesta govori opširnije hadis koga bilježi Malik prenoseći ga od Abdullaha b. Senabihija: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Kada vjernik uzme abdest pa izapere usta, izaći će grijesi iz njegovih usta; kada očisti nos, izaći će grijesi iz njegova nosa, a kada opere svoje lice, nestat će grijeha sa njegova lica; čak će izaći grijesi i iz trepavica njegovih očiju. Kada opere svoje ruke, izaći će greške iz njegovih ruku, čak i ispod nokata njegovih ruku. Kada mesh učini po glavi, iščeznut će grijesi iz njegove glave, čak će izaći i iz ušiju, a kada opere noge izaći će grijesi čak i iz nokata njegovih nogu, a onda se uputi ka džamiji i svome namazu; to će mu biti dodatak na sve.* U ovom smislu ima više hadisa.

Da li je abdest specifičnost ovog ummeta

O ovome postoji razilaženje. Istraživači kažu da abdest nije specifičnost ovog ummeta nego je specifičnost ovog ummeta *gurre i tahdžil* (bjelina na licu, na rukama i nogama od pranja).

[162] Ovo će biti ako namjerava da napusti ova loša djela; u protivnom, od abdesta će imati samo da mu je dozvoljen pristup namazu. V. o tome u djelu *El-Medhal* od Ibn Hadždža (prim. M. Isamu'd-dina).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله تعالى عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم
أَنَّهُ قَالَ: لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ أَخْرَجَهُ
مَالِكٌ وَأَحْمَدُ وَالنَّسَائِيّ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ، وَذَكَرَهُ الْبُخَارِيّ تَعْلِيقاً

1./29. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kad ne bi bilo teško mome ummetu (muslimanima), naredio bih im da upotrebljavaju misvak (četkicu za zube) kod svakog abdesta.

Hadis navode Malik, Ahmed b. Hanbel i Nesa'i; Ibn Huzejme smatra da je sahih, a Buhari ga navodi kao mu'allek (navodeći samo dio hadisa, odnosno ispuštajući jednog ili više prenosilaca sa početka seneda).

Mišljenje o senedu hadisa

U komentaru stoji: *Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim prenoseći ga od Ebu Hurejrea, a ovo je verzija Ebu Hurejrea.* Ibn Mende kaže da su svi prihvatili da je sened ovog hadisa sahih. Nevevi dodaje: *Neki istaknuti učenjaci pogriješili su i smatraju da ga Buhari nije naveo.* Kažem: Očito je da postupak autora ovdje podrazumijeva da ga nije naveo ni jedan od šejhova (Buhari i Muslim), a on je jedan od hadisa koji se navode u djelu *Umdetu'l-ahkam* u kojem se spominju samo hadisi koje navode Buhari i Muslim, s tim što kod njega stoji: *...kod svakog namaza.*

Hadisi u značenju ove predaje koji ukazuju na vrijednost upotrebe misvaka

Brojni prenosioci navode predaje o važnosti upotrebe misvaka. U ovom smislu navodi se više hadisa od većeg broja ashaba. Među tim hadisima prenose i hadis Alije kod Ahmeda; Zejda b. Halida kod Tirmizija; Ummu Habibe kod Ahmeda; Abdullaha b. Omera, Sehla b. Sa'da, Džabira i Enesa kod Ebu Nu'ajma, Ebu Ejjuba kod Ahmeda i Tirmizija, zatim hadis Ibn Abbasa i Aiše kod Muslima i Ebu Davuda. Naredba o tome spominje se i u hadisu koji glasi: *Upotrebljavajte misvak jer on čisti usta.* Navodi ga Ibn Madže u kome je izvjesna slabost, ali on ima i brojne šahide (prateće hadise) koji ukazuju da naredba o upotrebi misvaka ima svoju osnovu. Navodi se u hadisima da je "*misvak praksa svih poslanika, ...karakteristika prirodnog ponašanja..., ...sredstvo za čišćenje..., ...namaz prije koga je korišten misvak bolji je od onoga gdje nije korišten za sedamdeset puta...*" Ovo navodi Ahmed, Ibn Huzejme, Hakim, Darekutni i drugi.

Veliki gubitak za onoga ko izostavi misvak

U djelu *El-Bedru'l-munir* se kaže: *O misvaku govori više od sto hadisa pa je čudno da o nečem govori toliki broj hadisa, a onda ga veliki broj ljudi zanemaruje, štaviše, i veliki broj fakiha . Ovo je veliki gubitak.*

Misvak filološki i terminološki

Misvak je imenica i muškog i ženskog roda, množina je *suvuk.*[163] Terminološki, misli se na upotrebu drveta (uda) ili

[163] Nevevi kaže: *Termin sivak izveden je iz riječi "sake", a znači trljati* (prim. M. Isamu'd-dina).

nečeg sličnog kao četkice kod čišćenja zuba da bi se odstranilo žutilo i sl.

Upotreba misvaka kad čovjek nema zuba

Ističem da je i kod iščeznuća zuba propisan misvak na osnovu hadisa koga prenosi Aiša u kome kaže: *Upitala sam Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) hoće li misvak koristiti i osoba bez zuba, a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao: Da.*

- *Kako će ga upotrijebiti?* - pitala sam.

- *Stavit će prst u usta* - odgovorio je.

Hadis prenosi Taberani u djelu *Evsat* u kome je iznio njegovu slabost.

Tretman misvaka

Upotrebu misvaka većina učenjaka smatra sunnetom, a neki čak vadžibom.[164] Hadis na početku ovog poglavlja je dokaz da nije obavezan misvak na osnovu riječi u hadisu u kojima stoji: *Le emertuhum... (Svakako bih im naredio ...)* tj. naredio bih im kao obavezu, ali Poslanik (alejhi's-selam) ostavlja naredbu o tome zbog poteškoće, ali ne i preporuku, što je potvrđeno bez ikakve sumnje.

[164] Prenosi Ebu Hamid Isferajini od Davuda Zahirije da je on smatrao obaveznim upotrebu misvaka prije namaza. Nevevi kaže: *Kasniji naši učenjaci su osudili Ebu Hamida i druge koji prenose od Davuda da je smatrao upotrebu misvaka vadžibom, ističući da je njegov mezheb da je misvak sunnet, kao što kažu ostali pravnici, premda se zahirije čvrsto drže vanjskog smisla hadisa* (prim. M. Isamu'd-dina).

Hadis ukazuje na vrijeme kada se upotrebljava misvak, a to je pri svakom abdestu. U komentaru stoji da je preporučljivo upotrebljavati misvak u svim vremenima, a naročito je preporučeno upotrijebiti ga u pet slučajeva: prvo kod namaza, bez obzira očistio se čovjek vodom ili zemljom ili ne čistio se, kao kada ne bi našao ni vodu, ni zemlju; drugo, kod uzimanja abdesta; treće, kod učenja Kur'ana; četvrto, poslije buđenja iza sna; peto, kada god se osjeti zadah usta.

Razlog upotrebe misvaka kod namaza

Ibn Dekik Id kaže: *Razlog je upotrebe misvaka kod namaza u tome što nam je naređeno da se upotrijebi misvak u svim situacijama približavanja Allahu (dželle šanuhu) da bi čovjek bio savršen i čist ispoljavajući čast prema ibadetu.* Neki kažu da je ta naredba vezana za meleka jer on stavlja svoja usta na usta učača i biva uznemiravan odvratnim zadahom. Zbog toga je misvak propisan, i to je lijepo objašnjenje.

Misvak u namazu

Hadis jasno govori da upotreba misvaka kod namaza nije ograničena na to da li postio ili ne. Šafi'i kaže: *Nije propisan misvak poslije podneva kada čovjek posti kako se time ne bi odstranio zadah usta koji je drag Allahu (dželle šanuhu).* Odgovara se da misvak ne odstranjuje zadah iz usta, jer zadah proističe iz zadaha stomaka, što se ne može odstraniti misvakom.

Da li je propisan misvak musalliji pa makar bio sa abdestom

Da li je propisan misvak za musalliju makar on bio sa abdestom kao što se navodi u hadisu: ... *pri svakom namazu...* Neki kažu da je to propisano. Drugi kažu: *Propisano je samo kada se uzima abdest,* na osnovu hadisa: "*...pri svakom abdestu...*" Ovaj hadis ograničava onaj koji govori *...pri svakom namazu...*, pa se misli kod uzimanja abdesta za svaki namaz, makar bilo rečeno da se treba voditi računa o smislu radi čega je propisan misvak.

Sredstva koja mijenjaju zadah iz usta

Ako je prošlo dosta vremena, izmijenit će se zadah iz usta na jedan od načina koje smo spomenuli, a to je ako se jede nešto što ima odvratan miris, duga šutnja, mnogo pričanja, ostavljanje jela i pića, tada je propisan misvak, makar ne uzimao abdest, a ako nema toga, onda ako hoće.

Najbolje čime će se odstraniti zadah iz usta

U riječima gdje se govori o misvaku terminološki i sl. govori se o nečemu sličnom, poput uda (drveta), a pod tim se podrazumijeva sve što odstranjuje zadah kao što je gruba krpa, prst i četkica, a najbolje da misvak bude od drveta erak koje služi za misvak, osrednje čvrstoće, ali ne da je suviše suho pa da rani desni, niti previše vlažno ili mehko pa da ne odstranjuje ono što se želi njime odstraniti.

وعَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ رضي الله تعالى عنه: أَنَّ عُثْمَانَ دَعَا بِوَضُوءٍ فَغَسَلَ كَفَّيْهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَذَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

2./30. Prenosi se od Humrana da je Osman tražio vodu da uzme abdest pa je oprao svoje ruke tri puta, zatim dobro isprao usta i nos ušmrkujući vodu u njega i išmrkujući je, oprao lice tri puta, svoju desnu ruku do lakta tri puta, zatim lijevu kao i desnu, učinio mesh po glavi, zatim je oprao svoju desnu nogu do iznad članaka tri puta, pa lijevu isto tako, a potom dodade: *Vidio sam Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) da uzima abdest upravo ovako kako sam ja uzeo.*

(Navode ga Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Humranu, oslobođenom robu Osmana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime)

Humran b. Eban je oslobođeni rob Osmana b. Affana. Ovog Humrana je poslao Halid b. Velid Osmanu, nakon što ga je zarobio u jednoj bitki i ovaj ga oslobodio.

Pranje šaka je sunnet kod abdesta i pranje kod buđenja

Prema jednoglasnom mišljenju učenjaka, pranje šaka pri abdestu tri puta je sunnet. Pod ovim pranjem ruku ne misli se na ono nakon buđenja o čemu će kasnije biti riječi. Međutim, ako bi

se probudio i želio uzeti abdest, na osnovu vanjskog smisla ovih hadisa, trebao bi oprati ruke tri puta nakon buđenja, a zatim tri puta radi abdesta, ali je moguće i da se ruke peru svega tri puta.

Upotrijebljeni termin *madmada* znači da se stavi voda u usta i promulja, a onda izbaci, tako stoji u komentaru, a u rječniku stoji: *pokretanje vode u ustima bez izbacivanja vode*. U hadisu Osmana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) ne spominje se da li je to uradio jedanput ili tri puta, međutim, u hadisu Alije stoji da je uzeo vodu u usta i nos i išmrkuno se lijevom rukom, i to je uradio tri puta, a onda kaže: *Ovo je postupak kod čišćenja Vjerovjesnika (alejhi's-selam).*

Termini istinšak (ušmrknuti) i istinsar (išmrknuti)

Istinšak znači ušmrknuti vodu u unutrašnjost nosa, uvući je disanjem što dalje, a za *istinsar* većina filologa, muhaddisa i fakiha kažu da je to izbacivanje vode iz nosa, nakon uvlačenja.[165]

[165] Učenjaci se razilaze o tome da li je vadžib, ili nije vadžib (obavezno). Imam-i Ahmed, Ishak, Ebu Ubejd, Ebu Sevr, Ibn Munzir i od ehl-i bejta Hadi, Kasim i Muejjedbillah ističu da je obavezno oprati usta, ušmrknuti vodu u nos i išmrknuti. Za tu obaveznost oni uzimaju podlogu da je to sastavni dio dopune pranja lica i pošto je naređeno da se pere lice, onda je naređeno i ovo. Malik, Šafi'i, Evzai, Lejs, Hasan Basri, Zuhri, Rebi', Jahja b. Se'id, Katade, Hakem, Muhammed b. Džerir Taberi i Nasir iz ehl-i bejta uče da nije obavezno. Ebu Hanife i njegovi učenici, zatim Sevri, Zejd b. Ali od ehl-i bejta smatraju da je to farz kod dženabeta, a sunnet kod abdesta. Ovo je najispravniji sud. Mi se zadovoljavamo time i to prihvaćamo (prim. M. Isamu'd-dina).

Pranje ruku do lakata i ulazak lakata u pranje

U hadisu se objašnjava općenitije ono što je u ajetu sažeto rečeno ...وَ أيـديكم... ...*i ruke svoje*..., zatim da se daje prednost desnoj ruci (uz pranje laktova). ...إلـى المرافـق... ...*do iza lakata*...Prijedlog *ila* znači kraj, ali se upotrebljava i u značenju *sa,* pa se u hadisima ističe da se ovdje misli, kao što je došlo u hadisu Džabira: *Vodom je oblijevao preko svojih lakata,* tj. Vjerovjesnik (alejhi's-selam). Ovo navodi Darekutni slabim senedom. On navodi boljim senedom, u opisu abdesta Osmanova, da je on oprao svoje ruke sa laktovima, čak je potrao i jedan dio mišica, a to ističu Bezzar i Taberani prenoseći hadis Va'ila b. Hudžra u opisu abdesta: *Oprao je svoje podlaktice tako da je obuhvatio i laktove.* Kod Tahavija i Taberanija stoji prenoseći hadis od Sa'leba b. Ubadea pa dalje od njegova oca: ... *zatim je oprao svoje podlaktice tako da mu je voda tekla preko njegovih lakata.* Ovi hadisi pojačavaju jedan drugoga. Ishak b. Rahevejh kaže da prijedlog *ila* u ajetu moguće da ima značenje cilja, a da znači i *sa*, a sunnet Poslanikov kaže da *ila* znači *sa.* Šafi'i dodaje: *Ja ne znam nikakvo protivljenje da i laktovi obavezno ulaze u abdest.*[166]

Na osnovu ovoga saznaješ da je dokazano da i laktovi ulaze u abdest. Zemahšeri navodi da prijedlog *ila* ima značenje cilja općenito, a ulazak toga cilja u odredbu i stavljanje izvan odredbe ovisi o dokazu i tada on navodi primjer za to. A ti si već spoznao da ovdje taj dokaz govori da i pranje laktova ulazi u sastav abdesta.

---

[166] O obaveznosti ulaska laktova u abdest razilaze se samo Zufer b. Huzejl, učenik Ebu Hanife i Davud Zahiri, jer su oni prokomentarisali prijedlog *ila* da se odnosi na cilj. V. djelo *El-I'rabu'l-menhedži li'l-Kur'ani'l-kerim* dr. Muhammeda Sadika (prim. M. Isamu'd-dina).

Mesh po glavi

Činjenje mesha po glavi je u skladu sa ajetom gdje je upotrijebljen prijedlog *bi (sa)*, a glagol *meseha* je prelazni i sa *bi* i bez prijedloga; Kurtubi kaže da je *bi* ovdje prijelazno, dozvoljeno je da bude ukinuto, ali i da ostane. Neki kažu da je navođenje prijedloga *bi* ovdje u značenju koje govori da pranje u jeziku znači da se nešto njime pere, a *mesh* u jeziku znači da se nešto potare. Da je u tekstu rečeno *potarite vaše glave,* bilo bi dozvoljeno potrati rukom bez vode, a ovdje kao da je rečeno potarite vaše glave vodom, i ovdje je došlo do promjene, a osnova je u tome: *...potarite vodom vaše glave.*

Da li je obavezno potrati (mesh učiniti) cijelu glavu

Učenjaci se razilaze da li je obaveza mesh činiti po cijeloj glavi ili po jednom njezinom dijelu. Neki kažu da sam ajet ne definira tačno ni jednu od dvije odredbe, jer riječi Uzvišenoga: وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ[167] *..a glave svoje potarite...* dozvoljavaju obje mogućnosti, tj. cijelu glavu, ili jedan dio glave, a nema dokaza u ajetu da se obuhvata ili ne obuhvata cijela glava.

Dokaz onoga koji kaže da je mesh potiranje jednog dijela glave

Onaj koji kaže da je dozvoljeno mesh učiniti samo po jednom dijelu glave[168] ističe da sunnet objašnjava jednu od dvije mogućnosti, a to je ono što bilježi Šafi'i prenoseći hadis Ata'a koji glasi da je Poslanik (alejhi's-selam) uzimao abdest, zadigao svoj saruk sa glave i mesh učinio po prednjem dijelu

[167] El-Ma'ide, 6.

[168] To su Šafi'i i Taberi (prim. M. Isamu'd-dina).

svoje glave. Ovaj hadis, iako je mursel, ipak njega podupire drugi hadis koji će doći, a koji je merfu' i koga prenosi Enes. U ovom senedu, iako ima i nepoznata osoba, njega podupire hadis koga navodi Se'id b. Mensur prenoseći hadis Osmana u kome se govori o opisu abdesta: *...da je potrao prednji dio svoje glave...*[169]

U ovom hadisu se susreće i ravija o kome se razilaze. Prenosi se, kao potvrđeno, od Ibn Omera da se čovjek može zadovoljiti meshom po jednom dijelu glave, a Ibn Munzir i drugi kažu da ovo njemu nije osudio ni jedan ashab.

Ko ističe da se mesh čini po jednom dijelu glave uz dopunu po saruku (ahmediji)

Neki učenjaci ističu da je mesh koji se učini po jednom dijelu glave potrebno dopuniti meshom po saruku[170] na osnovu hadisa koga prenosi Mugire i Džabir, a koga navodi Muslim.

Neponavljanje mesha po glavi

U ovom rivajetu ne spominje se ponavljanje mesha po glavi, kao što se to navodi u drugima, mada sadrži spominjanje ponavljanja kod ispiranja usta. Ono što nije spomenuto, poznato ti je, ne može se ni uzeti za dokaz. O tome će kasnije biti više riječi.

---

169 Ahmed smatra da se mesh čini po prednjem dijelu glave. To je stav i Zejna b. Alije, Nasira, Bakira i Sadika iz ehl-i bejta (prim. M. Isamu'd-dina).

170 Ibn Kajjim kaže: *Nije vjerodostojan ni jedan hadis od Poslanika (alejhi's-selam) da se on ograničio samo na jedan dio glave, nego kada bi mesh činio po tjemenu, dopunio bi ga po saruku.* V. više: *Zadu'l-me'ad fi hedji hajri'l-ibad* (prim. M. Isamu'd-dina).

Pranje nogu i stav da i članci ulaze u sastav nogu i šta su oni

Zatim je oprao svoju desnu nogu do iznad članaka tri puta ... Ovdje je riječ o istom propisu kao i u slučaju gdje se govori o pranju njegove desne ruke do iza lakta, s tim što ne postoji razmimoilaženje u značenju liječi lakat za razliku od članaka. O tome šta se misli pod ovim pojmom postoji razilaženje. Poznato je da je članak isturena kost tamo gdje se spajaju cjevanica i stopalo. To je stav većine, dok se od Ebu Hanife i imamija prenosi da je to kost koja je pozadi stopala gdje se veže kajiš na obući. O ovom pitanju postoje razni stavovi. U komentaru stoji: Najbolji dokaz za mišljenje većine je hadis Nu'mana b. Bešira u kome se govori o svojstvu saffa u namazu: *Vidio sam jednog čovjeka od nas kako se njegov članak priljubio uz članak onoga koji klanja do njega...* Ja mislim, a što nije tajna, da to ne može biti dokaz jer onaj koji se suprotstavlja tome kaže: *Ja sam nazvao to člankom i ne razilazim se u tome s vama, ali mislim da se ne misli na to u ajetu o abdestu, jer člankom se naziva i članak i peta, a najviše što ima u hadisu koga prenosi Nu'man je da je on nazvao ispupčenje člankom, i tu nema razilaženja u imenu.* Mi smo u glosi djela *Dav'u'n-nehar* dali prednost i prioritet stavu većine navodeći tamo i dokaz.

Dopuna hadisa i vrlina uzimanja abdesta kako valja

Dopuna ovog hadisa glasi: *...Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Ko uzme abdest poput ovog moga abdesta, zatim klanja dva rekjata i ne bude se predao zaboravu bit će mu oprošteni svi grijesi koje je ranije učinio,"* tj. ne bude se predao za vrijeme ta dva rekjata ovosvjetskim stvarima i onome što nije vezano za namaz, pa ako bi nešto pred njega iskrslo i on samo odbije to, bit će mu oprošteno i neće se smatrati da je bio predan sam sebi, tj. ovosvjetskim stvarima.

Zapamti da ovaj hadis ukazuje na redoslijed pranja organa, jer je povezano s riječcom *zatim (summe).*

Trostruko pranje kod abdesta

Hadis ukazuje na pranje tri puta, ali ne ukazuje da je to obaveza, vadžib, jer se radi o svojstvu djela koje je pohvalno, ali ne znači da namaz nije valjan bez tog svojstva, niti se navodi bilo kakav termin koji govori da su obavezna i svojstva djela. Što se tiče redoslijeda kod uzimanja abdesta, u tome se razilaze hanefije i kažu da redoslijed nije vadžib, a što se tiče pranja tri puta, ni to nije vadžib, na osnovu konsenzusa, ali i ovdje ima izoliranih mišljenja.

Dokaz da nije obavezno trostruko pranje je izričito spominjanje u hadisima da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) uzimao abdest perući po dva puta ili po jedanput, neke dijelove i po tri puta, a neke manje puta. U hadisu u kojem se govori o pranju jedanput izričito se naglašava da namaz neće biti kod Allaha (dželle šanuhu) primljen bez takvog abdesta.

Što se tiče pranja usta i nosa, i tu se razilaze u vezi s tim da li ih je obavezno prati. Neki kažu da je obavezno jer je potvrđena naredba o tome u hadisu Ebu Davuda ispravnim senedom gdje stoji: *Dobro isperi usta osim kada postiš* i ovo je prakticirao kod svih svojih abdesta. Neki kažu da je to sunnet na osnovu hadisa Ebu Davuda i Darekutnija u kome stoji: *Neće biti upotpunjen namaz ni jednog od vas dok ne uzme abdest kako valja, kako je naredio Allah (dželle šanuhu), pa da opere svoje lice i ruke do iza lakata, potare svoju glavu i opere svoje noge do iznad članaka.* Ovdje se ne spominje ispiranje usta i nosa, nego se ograničilo na ono što je vadžib, bez čega Allah (dželle šanuhu) neće primiti namaz. Na osnovu toga naredba u hadisu u kojem se ona spominje tumači se kao preporuka (mendub).

وعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ فِي صِفَةِ وُضُوءِ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم
قَالَ: وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَاحِدَةً أخرجه أَبُو دَاوُدَ، وَأَخْرَجَهُ النَّسَائِيّ وَالتِّرْمِذِيّ بِإِسْنَادٍ
صَحِيحٍ، بَلْ قَالَ التِّرْمِذِيّ: إِنَّهُ أَصَحّ شَيْءٍ فِي البَابِ

3./31. Prenosi se od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji je opisivao Vjerovjesnikovo (sallallahu alejhi ve sellem) uzimanje abdesta riječima: *Jedanput je po glavi mesh činio.*

(Hadis navodi Ebu Davud. Također su ga zabilježili Tirmizi i Nesa'i sa vjerodostojnim senedom. Tirmizi kaže da je ovo najvjerodostojniji hadis u ovom poglavlju.)

Osnovni podaci o Aliji b. Ebi Talibu (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime)

Alija, emiru'l-mu'minin, je Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi Talib, amidžić Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Po mišljenju većine, prvi muškarac koji je primio islam, ali se razilaze u tome koliko je tada imao godina. Niko nije rekao da je tada imao osamnaest godina, nego se mišljenja kreću u rasponu od šesnaest pa do sedam godina. Učestvovao je u svim bitkama osim na Tebuku, kada ga je Poslanik (alejhi's-selam) ostavio da ga zamjenjuje u Medini riječima: *Zar ti nije drago da budeš u odnosu na mene ono što je Harun bio u odnosu na Musa'a, alejhime's-selam?*

Postavljen je za halifu kada je ubijen Osman (radijallahu anhu) u petak, 18. zu'l-hidžeta 35. godine po Hidžri. Pao je kao šehid izjutra u petak u Kufi, 17. ramazana 40. g. Umro je poslije tri udarca Ibn Muldžema, a drugi kažu drugačije. Bio je halifa četiri godine, sedam mjeseci i nekoliko dana. O njemu i njegovu životu napisana su brojna djela. Mi smo jedan dobar dio toga

uvrstili u djelo *Er-Revdatu'n-nedijje,* komentar djela *Et-Tuhfetu'l-'alevijje.*

Ovaj hadis je samo jedan dio dugog hadisa u kome se govori o svojstvu abdesta od početka do kraja.

Hadis je dokaz da se mesh po glavi čini samo jedanput

Hadis saopćava ono što govori hadis Osmana. Samo što je autor ovdje naveo hadis koji izričito govori ono što ne govori hadis Osmana, a to je da je mesh učinio po glavi samo jedanput. Izričito je naglašeno da se mesh čini jedanput, uz jasno navođenje da se tri puta peru ostali dijelovi organa kod abdesta.

Razilaženje učenjaka o broju potiranja po glavi

Učenjaci se kod toga razilaze pa neki kažu da se mesh čini tri puta, kao što se radi i kod drugih organa koji se peru kod abdesta, jer je i mesh u okviru tih organa. U jednom hadisu se govori da se mesh čini tri puta, mada to nije rečeno u svakom hadisu u kome se navodi pranje ostalih organa tri puta. Ovo navodi Ebu Davud prenoseći hadis od Osmana o činjenju mesha tri puta. On to navodi na dva načina. Za jednog od njih Ibn Huzejme kaže da je sahih, i to je dovoljno da bi se potvrdio ovaj sunnet. Drugi kažu: *Nije propisan mesh po glavi tri puta jer su hadisi Osmana svi pouzdani, kako kaže Ebu Davud, a to dokazuje da se mesh po glavi čini jedanput.* Zatim, da je mesh baziran na principu olakšavanja pa se otuda ne može porediti s pranjem, i kad bi bilo propisano da se mesh po glavi čini tri puta, onda bi to dobilo formu pranja. Odgovara se, kaže autor, da riječi Ebu Davuda obesnažuje ono što sam prenosi, a što sahihom smatra Ibn Huzejme, kao što smo rekli.

Mišljenje da se mesh gradi na olakšici je analogija nasuprot teksta te je neprihvatljiva, a mišljenje da trostruko obavljanje mesha poprima formu pranja ne može se uzeti u obzir nakon što je ono potvrđeno od Zakonodavca. Najzad, verzija koja govori o napuštanju ne suprotstavlja se verziji koja govori o činjenju, makar verzije koje govore o napuštanju bile mnogobrojne, jer nije riječ o tome da je to obaveza, već sunnet, koji se nekada čini, a nekada izostavlja.

Ko navodi ovaj hadis

Hadis navodi i Ebu Davud u šest verzija od kojih se u nekima od njih ne spominje pranje usta i nosa, a u nekima se kaže: *...učinio je mesh po glavi tako da nije voda kapala.*

وعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ رضي الله تعالى عنه فِي صِفَةِ الوُضُوءِ قَالَ: وَمَسَحَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم بِرَأْسِه فَأَقْبَلَ بِيَدَيْه وَأَدْبَرَ مُتفقٌ عَلَيْه. وَفِي لَفْظٍ لَهُمَا: بَدَأَ بِمُقَدَّمِ رَأْسِه حَتَّى ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ، ثُمَّ رَدَّهُمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى المَكَانِ الّذِي بَدَأَ مِنْهُ

4./32. Prenosi se od Abdullaha b. Zejda b. Asima (neka je Allah zadovoljan njima dvojicom) koji je, opisujući abdest, rekao:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je mesh činio po glavi rukama naprijed i nazad.

(Prenose Buhari i Muslim, u čijoj predaji stoji: *...počeo bi od prednjeg dijela glave do potiljka, zatim bi povratio na isto mjesto odakle je počeo.*)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Zejdu

Abdullah b. Zejd b. Asim Nedžar je Ensarija, Mazini. Učestvovao je u Bitki na Uhudu. Ubio je Musejlemu Kezzaba, u čemu mu je pomogao i Vahši. Ubijen je šezdeset i treće godine. To nije Abdullah b. Zejd b. Abdu Rabbihi, o kome će biti riječi u poglavlju o ezanu. Neki muhaddisi su u tom pogledu pogriješili, zbog čega ovdje na to i upozoravamo.

Značenje termina *akbele* i *edbere* kod mesha po glavi

Termin *akbele bihima,* tj. počeo je sa rukama otpozadi glave, jer termin *ikbal* znači kada ide naprijed otpozadi glave, mada u verziji Buharija stoji: ...*povukao je ruke nazad i naprijed*... Hadis ukazuje na način obavljanja mesha po glavi, a to je da se pokvase ruke vodom i povuče ih se naprijed i nazad.[171]

Razilaženje učenjaka o načinu mesha po glavi

Učenjaci se razilaze na tri stava kod činjenja mesha po glavi. Prvo, jedni kažu da će se početi sa prednjim dijelom glave, tj. od lica prema zatiljku, zatim će ih povratiti na mjesto odakle je i počeo, a to je početak kose od čela lica.[172] Na ovo očito ukazuje tekst hadisa, a to je da će se početi od prednjeg dijela svoje glave i povlačiti ih prema zatioku, a onda ih povratiti dok se ne vrati na mjesto odakle je počeo, mada se ovome prigovara da se u hadisu kaže da je on (Alejhi's-selam)

[171] Neki kažu da je lijepo ruku povući nazad pri činjenju mesha onome ko ima kosu neopletenu, a ko nema kose ili mu je kosa opletena to se ne smatra lijepim, jer je beskorisno (prim. M. Isamu'd-dina).

[172] To je stav malikija i šafija (prim. M. Isamu'd-dina).

...povukao ruke nazad i naprijed... jer povlačenje ruku prema zatioku je *idbar,* a povratak prema čelu je *ikbal.* Odgovara se da veznik *vav* (*i*) ne zahtijeva redoslijed pa to znači *edbere* i *akbele.*[173]

Drugo mišljenje je da treba početi odzada i da se ide prema licu, a onda se povraća ka pozadi vodeći računa o terminima naprijed - nazad, prema tome, *ikbal* znači ići prema licu, a *idbar* znači ići prema zadnjoj strani. Ovo svojstvo navedeno je u sahih hadisu na način: *...počeo je otpozadi svoje glave,* a moguće je i da je razilaženje u terminima ovih hadisa rezultat brojnosti ovih slučajeva.

Treće je da počne sa perčina i povlači ruku prema licu, a onda ponovo povlači prema pozadi glave, tako da se vrati na mjesto odakle je počeo, a to je perčin. Onaj koji ovo kaže možda je imao na umu riječi hadisa koje glase: *Počeo je sa prednjeg dijela glave* vodeći računa o izrazu *akbele* i *edbere,* jer kada počne sa perčina, istina je da je počeo sa prednjim dijelom glave, a istina je da je krenuo prema strani lica, a to je naprijed. Ebu Davud navodi, prenoseći hadis Mikdama, da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam), kada je došao do mesha po glavi, stavio svoje šake na prednji dio svoje glave i povukao ih dok nije dostigao zatiljak, zatim ih povratio na mjesto odakle je počeo. Ovo jasno ukazuje na gornji smisao. Očito je da se ovdje radi o izboru, a namjera je u tome da se obuhvati sva glava meshom.

---

[173] Ibn Dekik Id kaže u djelu *El-Udde šerhu'l-Umde: Ja imam drugi odgovor, a to je da i "ikbal" i "idbar" imaju relativno značenje, tj. da se pripisuje onome čemu se ide i onome od čega se vraća, pa termin mu'ehhar (zadnji dio) znači mjesto prema kojemu se može ići i od koga se može vraćati, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna* (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله تعالى عنهما، في صِفَةِ الوُضُوءِ قَالَ: ثُمَّ مَسَحَ صلى الله عليه وسلم بِرَأْسِهِ وَأَدْخَلَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّاحَتَيْنِ فِي أُذُنَيْهِ، وَمَسَحَ بِإِبْهَامَيْهِ عَلَى ظَاهِرِ أُذُنَيْهِ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ، وَصَحَّحَه ابْنُ خُزَيْمَةَ

5./33. Prenosi se od Abdullaha b. Amra (neka je Allah zadovoljan njima dvojicom) koji je, opisujući abdest Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem), rekao:

Zatim je mesh učinio po glavi, a onda stavio svoje kažiprste u uši i palcima potrao vanjski dio ušne školjke.

(Navode hadis Ebu Davud i Nesa’i, a Ibn Huzejme ističe da je sahih.)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Amru

On je Ebu Abdurrahman, ili Ebu Muhammed Abdullah b. Amr b. As b. Va’il Sehmi Kurejši. Sreće se u lozi sa Božijim Poslanikom (alejhi's-selam) na Ka‘bu b. Lu’ejju. Primio islam prije svog oca, koji je od njega bio stariji svega trinaest godina. Bio je veoma obrazovan, hafiz Kur'ana i veoma pobožan. Umro je 63., a neki kažu 70., a ima i drugih mišljenja. Ne zna se tačno gdje je umro: u Mekki, Taifu, Egiptu ili na nekom drugom mjestu.

... *a onda stavio svoje kažiprste u uši* ...Pod dva kažiprsta misli se na kažiprste desne i lijeve ruke, a u arapskom jeziku su nazvani *sebbahatejni* jer se pokreću kod tespiha.

Ovaj kao i prethodni hadis govori o svojstvu abdesta, samo što ga je ovdje autor donio zbog navođenja mesha po ušima, o čemu ne govore prethodni hadisi, pa se zbog toga on i ograničio na to kod ovog hadisa.

Mesh po ušima spominje se u većem broju hadisa

O meshu po ušima imamo više hadisa. Od tih je hadis Mikdama b. Ma'dikeriba kod Ebu Davuda i Tahavija sa dobrim senedom. Zatim hadis Rubejji'e[174] koga navodi Ebu Davud, pa hadis Enesa koga bilježi Darekutni i Hakim, hadis Abdullaha b. Zejda u kome stoji *da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) mesh učinio po ušima drugom vodom, a ne onom kojom je mesh činio po glavi*, o čemu će kasnije biti govora. Bejheki kaže: *Ovaj sened je sahih, mada ga je popratio Ibn Dekik Id riječima: "Ono što se spominje u ovom hadisu su riječi: '...potrao je glavu vodom, ne onom koja je preostala na njegovim rukama ...' i nije spomenuo uši."* Njega potkrepljuje autor, da se tako nalazi i kod Ibn Hibbana i Tirmizija.

Učenjaci se razilaze da li će se uzimati druga voda za mesh po ušima ili će se mesh činiti sa ostatkom vode kojom je učinio mesh po glavi. Hadisi govore i o jednom i o drugom, o čemu će uskoro biti riječi.

وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله تعالى عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَلْيَسْتَنْثِرْ ثَلاَثاً، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيْشُومِهِ مُتفَقٌ عَلَيْهِ

6./34. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

[174] Rubejji'a je kćerka Mu'avveza, a njezin hadis navode Ebu Davud i Ahmed, a glasi da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) uzimao abdest kod nje, mesh učinio po glavi, meshom potrao cijelu glavu iznad kose na sve strane gdje pokriva kosa, ali ne pokrećući kosu sa njenog mjesta (prim. M. Isamu'd-dina).

Kada se neko od vas probudi iza sna neka ušmrkne vodu i izbaci je na nos tri puta, jer šejtan prespava u nosnoj šupljini.

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Značenje ušmrknuti *(istinšak)* i išmrknuti *(istinsar)*

Očito je da se ovdje radi poslije buđenja, nakon spavanja noću ili danju. U nekim hadisima dolazi do spajanja izraza *ušmrknuti* i *išmrknuti.*

Pravni tretman išmrkivanja vode iz nosa

Hadis ukazuje da je obavezno očistiti nos na gornji način poslije spavanja, mada kod Buharija stoji: *Kada se neko od vas probudi iza sna i uzima abdest, neka išmrkne vodu tri puta jer šejtan ....* Naredba se ovdje ograničava sa namjerom uzimanja abdesta, a spavanje noćnim spavanjem, našto ukazuje termin *jebitu* (provesti noć). Može se reći da se u hadisu spominje ono što je češće, pa nema razlike između dnevnog i noćnog spavanja. Ovaj hadis je dokaz onih koji kažu da je vadžib išmrkivanje, a ne i ispiranje usta (*madmada*). Ovo je stav Ahmeda b. Hanbela i jedne grupe. Većina misli da nije vadžib ispiranje nosa, nego je mendub i za to uzimaju kao dokaz riječi Allahova Poslanika (alejhi's-selam) upućene beduinu: *Uzmi abdest kako ti je Allah (dželle šanuhu) naredio.* To je definirao riječima: *Ni jedne osobe neće namaz biti kompletan sve dok ne uzme abdest kako valja, kako mu je Allah (dželle šanuhu) naredio. Oprat će svoje lice i ruke do iza lakata, mesh učiniti po glavi i oprati noge do iza članaka.* Ovaj hadis navodi Ebu Davud prenoseći ga od Rifa'a, jer ovo je potvrđeno sa nekoliko verzija koje govore o svojstvu abdesta Poslanika (alejhi's-selam), a to su hadisi koje

prenosi Abdullah b. Zejd, Osman i Ibn Amr b. As ne spominjući to dvoje kod opisa abdesta Poslanika (alejhi's-selam). U nekim hadisima se ovo dvoje spominje, što je dokaz da je mendub (preporučljivo).

Značenje riječi "šejtan prespava u nosnoj šupljini"

Kadi Ijad kaže: *Moguće je da je to stvarnost, jer je nos jedan od otvora tijela koji se povezuje sa srcem putem mirisanja. A na ljudskom tijelu nema otvora koji na sebi nema zatvora osim nosa i ušiju.* U jednom hadisu stoji: *Šejtan ne otvara zatvoreno,* a kod zijevanja navodi se naredba da je potrebno prigušiti ga kako ne bi ušao šejtan na usta. Moguće je da je ovo metafora jer prašina i vlaga koje se zadržavaju u nosnoj šupljini su neka vrsta prljavštine, što odgovora šejtanu. Ja se odlučujem za prvo mišljenje.

وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله تعالى عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلاَ يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلاَثاً، فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وَهَذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ

7./35. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada se neko od vas probudi, neka ne gnjura svoju ruku u posudu dok je ne opere tri puta, jer čovjek ne zna gdje mu je ruka prenoćila.

(Hadis navode Buhari i Muslim, a ovo je Muslimov citat.)

Hadis ukazuje da je vadžib oprati ruke kada god se čovjek probudi, iz dnevnog ili noćnog sna. Mada Ahmed b. Hanbel iz riječi *prenoćila* izvodi zaključak da se ovdje misli samo na noćno spavanje, dok Ebu Davud i Tirmizi smatraju da je obuhvaćeno i dnevno i noćno spavanje.[175]

Ko kaže da je naredba pranja ruku na nivou menduba (pohvalnosti)

Neki učenjaci, među kojima su Šafi'i, Malik i drugi, smatraju da naredba u verziji izražena riječima *...pa neka opere...* znači preporuku. Zabrana koja se navodi u ovoj verziji odnosi se na pokuđenost, našto ukazuje spominjanje broja, jer spominjanje broja vezano za ono što nije supstancijalno nečisto ukazuje na preporuku, a i stoga što je obrazložio naredbu nečim što podrazumijeva sumnju, a sumnja ne zahtijeva obaveznost (vadžib) u ovom propisu, pozivajući se na princip čistoće, a kerahet će se odstraniti sa tri pranja. Ovo je za onoga koji se probudio iza sna, a ako želi uzeti abdest bez spavanja, to mu je svakako lijepo, što je navedeno u opisu abdesta; a ako izostavi, neće biti mekruh, jer ne navodi se zabrana u ovom slučaju.

Razlog navođenja naredbe da se operu ruke

Većina misli da je zabranjeno zagnjuriti ruke u vodu, i naredba u vezi s tim je možda zbog mogućnosti da na ruci ima prljavštine, jer kad bi znao gdje mu je prenoćila ruka, tretirao bi se kao onaj koji je zamotao ruku, i kada bi se probudio, a ona ostala kakva je bila, onda ne bi bio mekruh da zagnjuri svoju

[175] Rafi' kaže u komentaru *Musneda*: *Moglo bi se reći da je pokuđenost (mekruh) zaronjavanja u vodu za onoga ko je spavao noću strožija nego za onoga koji je spavao danju* (prim. M. Isamu'd-dina).

ruku, mada bi i tada bilo bolje oprati ruku kao i kod onoga koji se probudio. Drugi kažu da je naredba da se opere ruka neka vrsta ibadeta, i otuda nema nikakve razlike između onoga koji sumnja da li je čista i onoga koji je uvjeren.

وعَنْ لَقِيطِ بْنِ صَبِرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَسْبِغِ الوُضُوءَ، وَخَلِّلْ بَيْنَ الأَصَابِعِ، وَبَالِغْ فِي الاسْتِنْشَاقِ إلاّ أَنْ تَكُونَ صَائِماً أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ وَلأَبِي دَاوُدَ فِي رِوَايَةٍ: إِذَا تَوَضَّأْتَ فَمَضْمِضْ

8./36. Prenosi se od Lekita b. Sabirea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Uzmi abdest kako treba, operi između prstiju, dobro isperi nos, osim ako postiš.

(Navode ga Ebu Davud, Tirmizi, Nesa'i i Ibn Madže, Ibn Huzejme ističe da je hadis sahih, a kod Ebu Davuda još stoji: *...kada uzimaš abdest, isperi i usta...*)

Osnovni podaci o Lekitu b. Sabireu

Ebu Rezin je, kao što kaže Ibn Abdulberr, poznati sahabija Lekit b. Sabire. Ubrajaju ga među stanovnike Taifa.

Riječi *esbigi'l-vudu'* znači upotpuniti i oprati sve organe koji se peru kod abdesta. Pod *trljanjem između prstiju* misli se na prste i na rukama i na nogama. O ovome jasno govori hadis koga prenosi Ibn Abbas: *Kada uzimaš abdest protrljaj između prsta svojih ruku i nogu.*

Ovaj hadis navode Ahmed, Šafi'i, Ibn Džarud, Ibn Hibban, Hakim, Bejheki. Tirmizi, Begavi i Ibn Kattan ga smatraju sahihom.

Hadis ukazuje da abdest treba uzimati valjano i potpuno

Hadis ukazuje da abdest treba uzimati valjano i potpuno perući temeljito sve organe. U *Kamusu* stoji da *esbigi 'l-vudu'* znači oprati svako mjesto i svaki organ, a oprati tri puta ne ulazi u značenje ovih riječi, nego je to mendub. Ne treba prati više od tri puta, i ako se čovjek dvoumi kod pranja nekog organa da li je oprao dva ili tri puta, postupit će kao da je oprao dva puta. Kako kaže Džuvejni: *Oprat će i treći put, ali ne više, da ne bi unosio novine u vjeru.* Verzija koja se prenosi od Ibn Omera da je on prao svoje noge sedam puta ne može se uzeti kao dokaz, jer postupak ashaba nije dokaz, a moguće je ovo protumačiti da je on prao noge četiri puta zbog prljavštine koja se ne može odstraniti bez tolikog pranja.

Tretman trljanja prostora između prstiju i način tog trljanja

Dokaz o obaveznosti trljanja između prstiju[176] je potvrđen hadisom Ibn Abbasa, kao što smo rekli, a što navode Tirmizi, Ahmed, Ibn Madže i Hakim, a Buhari ga smatra hasenom. Način toga pranja je da protrlja malim prstom svoje lijeve ruke i počne

[176] Ibn Sejjidinnas kaže: *Neki smatraju da je sastavni dio kod uzimanja abdesta trljanje između nožnih prsta za vrijeme pranja nogu. Ovo je kada voda dolazi do između prsta bez uvlačenja prsta, a kada su prsti spojeni i voda može doći među njih samo sa uvlačenjem prsta i trljanjem, tada je to provlačenje prsta vadžib, ne samo po sebi nego radi obavljanja propisa pranja* (prim. M. Isamu'd-dina).

od gornjih prstiju, a da će pranje vršiti lijevom rukom nije izričito rečeno u tekstu, osim što Gazali kaže da je pranje lijevom rukom između prsti analogno podapiranju (čišćenju poslije obavljanja nužde). Ebu Davud i Tirmizi prenose hadis Mustevreda b. Šeddada, u kome stoji: *Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da, kada uzima abdest, trlja svojim malim prstom prostor između nožnih prsta.*

Kod Ibn Madže stoji: *...provlači između prstiju...,* umjesto *..trlja...* Hadis ukazuje i na dobro uvlačenje vode u nos radi ispiranja kada čovjek ne posti. Postač nema pravo pregoniti u tome da ne bi nešto od te vode došlo u njegovo grlo što bi ga omrsilo. Istovremeno hadis govori da pretjerano uvlačenje vode u nos nije obavezno, jer kad bi bilo obavezno, ne bi ga mogao izostaviti.

Tretman ispiranja usta i nosa kod uzimanja abdesta

U verziji Ebu Davuda stoji: *Kada uzimaš abdest, operi usta* što ukazuje da je obaveza oprati usta. Onaj koji misli da nije vadžib (obavezno) tumači ovu naredbu da je to lijepo (mendub) dokazujući to navedenim hadisom Rifa'a b. Rafi'a, a vezano za naredbu Allahova Poslanika (alejhi's-selam) beduinu kada je objašnjavao svojstva abdesta bez koga nije dozvoljen namaz. U ovom hadisu Poslanik (alejhi's-selam) ne spominje ispiranje usta i nosa.

وعَنْ عُثْمَانَ رضي الله تعالى عنه: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُخَلِّلُ لِحْيَتَهُ فِي الوُضُوءِ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيّ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

9./37. Prenosi se od Osmana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) protrljao bradu kod uzimanja abdesta. (Hadis navodi Tirmizi, a Ibn Huzejme ga smatra sahihom.)

Osnovni podaci o Osmanu b. Affanu (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime)

Ebu Abdillah Osman b. Affan, Umejević, Kurejšija, treći je halifa. Jedan je od deseterice koji su obradovani Džennetom. Primio je islam među prvima. Selio se u Abesiniju dva puta. Oženio se sa Resulullahovim (alejhi's-selam) dvjema kćerkama: Rukajjom, a kada je ona umrla, oženio se sa Ummi Kulsumom. Izabran je za halifu 1. muharrema 24. g., a ubijen u petak 18. zulhidžeta 35. g. Ukopan je u subotu u mezaristanu Beki'a u svojoj 82. g., a ima i drugih mišljenja.

Hadis navode pored Tirmizija i Hakim, Darekutni i Ibn Hibban prenoseći od Amira b. Šekika, a ovaj od Ebu Va'ila. Buhari ga ubraja u kategoriju hasen hadisa, a Hakim smatra da nema u njemu ništa što bi podsjećalo na slabost. Ibn Me'in smatra ga slabim, a Hakim mu donosi i šahide (pratioce) prenoseći od Enesa, Aiše, Alije i Ammara. Autor kaže: *Hadis prenose i Ummu Selema,*[177] *Ebu Ejjub, Ubejj Umame,*[178] *te Ibn Omer,*[179] *Džabir, Ibn Abbas i Ebu Derda.*

---

[177] Prenose ga Taberani i Ukajli u svome djelu *Ed-Du'afa'u'l-kebir*, a Bejheki riječima: ...*uvlačio bi prste u bradu i trljao bi njezine strane*... Ševkani kaže da se u senedu ovog hadisa nalazi Halid b. Ilijas, a njegovi hadisi su slabi (munker). V. *Nejlu'l-evtar* (prim. M. Isamu'd-dina).

[178] Ovaj hadis prenosi Ebu Bekr b. Ebi Šejbe, a Taberani kaže da mu je sened slab (prim. M. Isamu'd-dina).

[179] Njega prenosi i Taberani. Sened mu je slab. Od njega prenose Ibn Madže, Darekutni i Bejheki. Ibn Seken smatra ga sahihom navodeći ga

Govori se o svim ovim hadisima da su slabi osim hadisa Aiše (neka je Allah zadovoljan njome).

Tretman trljanja brade

Abdullah b. Ahmed, prenoseći od svoga oca, kaže da o uvlačenju prsta i trljanju brade nema ništa što bi bilo sahih. Ovaj hadis Osmanov ukazuje na opravdanost utrljivanja brade kod uzimanja adesta, a da li je obavezno, razilaze se.[180] Kod hadevija je obavezno i kod golobrade osobe, na osnovu hadisa u kojima se naređuje trljanje, međutim, ti hadisi nisu bez slabosti i ne mogu poslužiti kao dokaz da je obavezno.

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أُتَى بِثُلُثَي مُدّ فَجَعَلَ يَدْلُكُ ذِرَاعَيْهِ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

10./38. Prenosi se od Abdullaha b. Zejda (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) donijete su dvije trećine mjerice mudd vode i počeo je da trlja svoje mišice.

---

riječima: ...*kada bi uzimao abdest trljao bi strane brade nekoliko puta, a onda bi promiješao svoju bradu prstima počevši odozdo* (prim. M. Isamu'd-dina).

[180] Hasan b. Salih, Ebu Sevr i zahirije smatraju da je obavezno protljati bradu kod uzimanja abdesta i kupanja uzimajući za to navode nekih hadisa u kojima stoji: *Ovako mi je naredio moj Gospodar.* Međutim, malikije, Šafi'i, Sevri i Evza'i kažu: *Uvlačenje prstiju i utrljivanje brade nije obavezno kod abdesta.* Malik i jedna grupa stanovnika Medine smatraju da nije obavezno to raditi ni kod kupanja zbog džunupluka. Međutim, većina učenjaka, među kojima su: Šafi'i, Ebu Hanife, Sevri, Ahmed b. Hanbel i Taberi, smatraju da je uvlačenje prstiju i trljanje brade obavezno kod kupanja zbog džunupluka, a nije obavezno kod abdesta. Ovo je mišljenje s kojim smo i mi zadovoljni (prim. M. Isamu'd-dina).

(Hadis navodi Ahmed, a Ibn Huzejme ga smatra sahihom.)

Koliko iznosi jedan *mudd*

U *Kamusu* *mudd* je mjerica za zapreminu količine dva *ritla* (funte), ili *ritla* i jedne trećine, ili pregršt ruku srednje veličine kada ih napuni vodom. Ja sam to probao i uvjerio se u to.

Ebu Davud prenosi preko Ummu Ammare, ensarijke, dobrim senedom, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uzeo abdest iz posude u kojoj je bilo koliko dvije trećine mudda vode. Bilježi Bejheki prenoseći hadis Abdullaha b. Zejda.

Najmanja količina vode koja se prenosi da ju je Poslanik (alejhi's-selam) utrošio za uzimanje abdesta

Najmanja količina vode kojom je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uzimao abdest je dvije trećine mudda. Hadis koji govori o jednoj trećini nije pouzdan. Ebu Zur‘a prenosi od Aiše (neka je Allah zadovoljan njome) i Džabira (neka je Allah zadovoljan njime) da bi se Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kupao vodom količine jednog sa‘a, a abdest uzimao količinom vode jednog mudda.

Muslim, također, prenosi hadis od Sefine, a Ebu Davud od Enesa: *Uzimao bi abdest (Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem) iz posude zapremine dva ritla.*

Tirmizi, pak, navodi slijedeće riječi: *Dovoljna su za abdest dva ritla vode.*

Sve ovo govori da ne treba pretjerivati sa trošenjem vode pri uzimanju abdesta. Poznato je da je Allahov Poslanik

(alejhi's-selam) zabranio prekomjerno trošiti vodu i izjavio da su ljudi koji pregone kod uzimanja abdesta i koji pređu ono što kaže zakonodavac da je dovoljno, pretjerali i učinili grijeh.

Neki kažu: *Ova količina je približna, a ne definitivna, što nije daleko. Najbolje bi bilo oponašati ahlak Allahova Poslanika (alejhi's-selam) kod ovog propisa i povoditi se za tim u količini utrošene vode kod abdesta.*

Propis trljanja organa kod uzimanja abdesta

U ovom hadisu je dokaz da je propisano trljanje organa kod uzimanja abdesta, pa ipak, kod ovoga postoji razilaženje. Onaj koji kaže da je obavezno trljanje oslanjaju se na ovo, a onaj koji kaže da nije obavezno oslanja se na ono što je naređeno o abdestu u Kur'anu, a to je pranje, a ne spominje se trljanje, o čemu će biti kasnije govora.

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ: أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَأْخُذُ لأُذُنَيْهِ مَاءً خِلاَفَ المَاءِ الَّذِي أَخَذَهُ لِرَأْسِهِ أَخْرَجَهُ البَيْهَقِيُّ، وَقَالَ: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ، وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيّ أَيْضاً. وَهُوَ عِنْدَ مُسْلِمٍ مِنْ هَذَا الوَجْهِ بِلَفْظِ: وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ بِمَاءٍ غَيْرِ فَضْلِ يَدَيْهِ وَهُوَ المَحْفُوظُ

11./39. Prenosi se od Abdullaha b. Zejda da je vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kako je za pranje ušiju koristio drugu vodu, a ne onu kojom se koristio pri potiranju glave.

(Hadis navodi Bejheki, a Muslim ovaj hadis citira riječima: *Mesh bi činio po glavi drugom vodom, a ne preostatkom od pranja ruku.* Hadis je *mahfuz*[181].)

Ovaj hadis je mahfuz jer ga autor navodi u *Et-Telhisu od Ibn Dekika Ida,* da je to bila ona osoba koju je on vidio a koja se spominje u rivajetu ovim izrazom koga navodi autor. Autor dalje navodi da je to hadis koji se susreće i u *Sahihu* Ibn Hibbana i u rivajetu Tirmizijevom, a ne spominje se u djelu *Et-Telhis* da ga je naveo i Muslim, niti smo ga mi primijetili kod Muslima.

Uzimanje nove vode za mesh po glavi kod abdesta i riječi o uzimanju vode za potiranje ušiju

Ako je tako, onda uzimanje nove vode radi mesha po glavi znači da je to naredba koja se mora izvršiti. Na to ukazuju i brojni hadisi. Ovaj hadis Bejhekija je dokaz za Ahmeda i Šafi'iju da se nova voda uzima za uši kod abdesta, i ovo je očiti dokaz. U hadisima koji su ranije spomenuti skoro niko ne navodi da je Poslanik (alejhi's-selam) uzimao novu vodu, međutim, ako se ne spominje, to nije dokaz da se to ne čini. Ipak, riječi prenosilaca ashaba koje se odnose na mesh po glavi Resulullaha (alejhi's-selam) i uši samo jedanput govore jasno da se to radi jednom vodom. Hadis u kome stoji *dva uha su sastavni dio glave,* iako u senedu ima prigovora, ipak mnoštvo verzija tog hadisa podupire jedan drugoga, i potvrđuju to hadisi, da je potrao uši potiranjem glave samo jednom, a takvih je više hadisa koji se prenose od Alije, Ibn Abbasa, Rebi'a i Osmana, i svi govore da je mesh činio po ušima meshom po glavi jedanput, tj.

[181] U hadiskoj terminologiji pod *mahfuzom* se podrazumijeva hadis kojeg prenosi pouzdaniji prenosilac drugačije od predaje pouzdanog prenosioca (prim. prev.).

jednom vodom, našto ukazuje termin *jedanput*, jer kada bi uzimao novu vodu za uši, ne bi bilo potvrđeno da bi činio mesh po glavi i potrao uši istom vodom jedanput, iako je moguće da se ovdje želi reći da on nije ponavljao potiranje po ušima i da je za uši koristio novu vodu, međutim, ova pretpostavka je daleko.

Objašnjenje hadisa da je za potiranje ušiju uzimao novu vodu, suprotno je onome gdje se kaže da je potrao njome svoju glavu. Najprihvatljivije što bi se ovdje moglo reći je da nije preostalo vlage na njegovoj ruci koja bi bila dovoljna za potiranje ušiju, pa je zbog toga uzeo novu vodu.[182]

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: إِنَّ أُمَّتِي يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ, فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ

12./40. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje kaže:

Moj ummet će doći na Sudnji dan sa bjelinom pranja lica, ruku i nogu, kao posljedica uzimanja abdesta, pa ko može da uveća tu svoju bjelinu - neka to učini."

(Hadis navode Buhari i Muslim, a ovo su riječi Muslimove.)

---

[182] Ibn Kajjim kaže u djelu *Zadu'l-me'ad fi hedji hajri'l-ibad: Nije potvrđeno da je on za potiranje ušiju koristio novu vodu, mada je tačno da se to prenosi od Ibn Omera* (prim. M. Isamu'd-dina).

Šta se misli pod pojmom *bjelina* (*gurre*) u ovom hadisu

Osnova ove riječi znači sjaj bjeline koja se javlja na čelu konja, a u djelu *Nihaje* stoji da se pod tim pojmom misli na bjelinu lica ljudi od svjetla abdesta na Sudnjem danu.

Termin *muhadždželin* u djelu *Nihaje* označava bijela mjesta zbog uzimanja abdesta na rukama i nogama, i ovdje je metaforična upotreba kao trag abdesta na licu, rukama i nogama čovjeka bjelinom koja se javlja na čelu konja, na njegovim rukama i nogama kao posljedica uzimanja abdesta.

Ko može od vas da produži svoju bjelinu ... govori se samo o jednoj od njih, jer se podrazumijeva i druga. U jednom rivajetu kod Muslima stoji: ... *neka produži svoju bjelinu na čelu, rukama i nogama...*

Da li ovaj hadis ima poruku obaveznosti ili pohvalnosti

Očitost konteksta u kome stoji: ... *pa ko može...* ukazuje da nije obavezno (vadžib) jer se radi o mogućnosti ko to od vas može, a da je bila obaveza vadžib, ne bi se u tekstu time ograničilo. Nu'ajm u jednom svom rivajetu kaže: *Ja ne znam da li su riječi : "...pa ko može..." riječi Vjerovjesnika (alejhi's-selam) ili riječi Ebu Hurejrea. Ja nisam vidio ove riječi u Fethu'l-Bariju ni u jednom rivajetu ashaba koji prenose ovaj hadis, a njih je deseterica, niti u rivajetu koji se prenosi od Ebu Hurejrea, osim kod ovog rivajeta Nu'ajmova.*

Hadis ukazuje na propisanost produženja bjeline na čelu, rukama i nogama.

Učenjaci se razilaze koliko bi bilo lijepo od toga pa neki kažu: kod ruku - do ramena, a kod nogu - do koljena.[183]

Ovo je potvrđeno rivajetom i mišljenjem Ebu Hurejrea i postupkom Ibn Omera. Ovo navodi Ibn Ebi Šejbe i Ebu Ubejd dobrim senedom (hasen). Neki kažu: *Do pola mišice i cjevanice.* Bjelina na licu - kažu da se pere do obje strane vrata. Mišljenje da to nije propisano[184] i tumačenje hadisa Ebu Hurejrea da se pod tim pojmom misli ustrajati na uzimanju abdesta protivno je jasnom značenju hadisa, a odgovara se na to da ravija najbolje zna šta prenosi. Kako kad je smisao toga vezan za Poslanika (alejhi's-selam) i ne postoji način njegova negiranja?[185]

Ranije je dokazano da je abdest specifičnost ovog ummeta, dokazano ovim hadisom i hadisom Muslima vezanim do Poslanika (alejhi's-selam), a glasi:

...ovo je znak posebno za vas, ni za kog drugog... Ovo je navedeno da bi se potvrdilo da je abdest bio propisan i za ranije narode, pa se kaže da je ono što je specifičnost ovog ummeta bjelina na licu, rukama i nogama.

---

183 Učenjaci se razilaze o količini koja bi bila mustehab (lijepa) na tri gledišta. Jedno od njih je da bi bilo lijepo da bjelina prelazi lakte kod ruku i članke kod nogu, bez nekog drugog procjenjivanja. Drugi misle da bi bilo lijepo da se bjelina kod nogu proteže do pola cjevanice i do pola mišice, a treći do ramena kod ruku i kod nogu do koljena (prim. M. Isamu'd-dina).

184 Oni koji kažu da nije propisano, nego je neispravno su: imam Ebu Hasan b. Betal i Kadi Ijad (prim. M. Isamu'd-dina).

185 Autor u djelu *Fethu'l-Bari* ograničio je svoj osvrt ovdje na tekst koji glasi: *Njihovo objašnjenje pojma "poželjnog produženja" sa ustrajavanjem na uzimanju abdesta protivi se tome što ravija najbolje zna smisao onoga što prenosi i kako to izgleda, a otvoreno je rečeno da je ovaj hadis merfu' (spojen do Muhammeda, alejhi's-selam)* (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ الله تعالى عنها قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُعْجِبُهُ التَّيَمُّنُ فِي تَنَعُّلِهِ وَتَرَجُّلِهِ وَطُهُورِهِ، وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

13./41. Prenosi se od Aiše (neka je Allah zadovoljan njome) da se Vjerovjesnik (alejhi's-selam) oduševljavao davati prednost desnoj strani kod obuvanja, češljanja kose, čišćenja i ostalih poslova.

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Specificirano opće značenje

Ibn Dekik Id kaže da je opće značenje izraza *kullihi (u svemu)* specificirano, tj. izuzima se ulazak u zahod, izlazak iz džamije i sl., kada se započinje lijevom nogom. Neki kažu da pojačanje terminom *u svemu* ukazuje da općenitost ostaje, a odbacuju sud da se neki slučajevi izuzimaju, našto se može reći: *Suština riječi "posao" odnosi se na ciljani posao, a poslovi gdje je poželjno dati prednost lijevoj strani ne spadaju u namjeravana djela, nego spadaju u izostavljanje ili nenamjeravana djela.*

Šta je lijepo početi desnom, a šta lijevom stranom

Hadis ukazuje da je lijepo početi sa češljanjem desne strane glave, kod pranja i brijanja, kod uzimanja abdesta, kupanja, jela, pića itd. Nevevi kaže: *Pravilo šeriata je vazda početi desnom stranom kod svih poslova koji ulaze u okvir plemenitog i ukrašavanja. Sve što je suprotno tome lijepo je početi lijevom stranom. Uskoro će doći hadis koji se odnosi na abdest. Ovo su dokazi hadisa, dokazi koji objašnjavaju da glagol "oduševljavao" ukazuje da je to lijep propis. Mi smo to naveli*

detaljnije u glosi na komentar djela "El-Umde" kada smo govorili o ovom hadisu.[186]

وعَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضي الله تعالى عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَءُوا بِمَيَامِنِكُمْ أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

14./42. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada uzimate abdest počinjite sa desnim dijelovima tijela.

(Hadis navode Ebu Davud, Nesa'i, Tirmizi i Ibn Madže, a sahihom ga smatra Ibn Huzejme.)

Hadis navode Ahmed, Ibn Hibban i Bejheki i dodaje: ... *i kad se oblačite...,* a Ibn Dekik Id kaže: *Zaslužuje da bude vjerodostojno.*

---

[186] San'ani u svom komentaru djela *Udde* kaže doslovno: *Komentator nije govorio o ovom glagolu "oduševljava ga", da li to ukazuje da je to lijepo (mendub) ili na neku drugu odredbu, jer oduševljavanje ne ukazuje ni na kakvu odredbu, a prakticiranje onoga što ga oduševljava nije i propis, npr.* وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ *"...makar te i zadivila ljepota njihova..." (El-Ahzab, 52), a katkada ukazuje i na ukor, npr.* بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ *"Ti se diviš, a oni se rugaju* (Es-Saffat, 12); وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ *A ako se čudiš, pa - čudo su riječi njihove: "Zar ćemo, zaista, kad zemlja postanemo, biti stvoreni ponovo?"* (Er-Ra'd, 5). Nekada ovaj izraz dolazi u značenju hvaljenja, kao u hadisu: *Naš Gospodar se oduševio narodom koji se vodi u Džennet u lancima,* a to su nevjernici koji su bili zarobljeni u bitki sa muslimanima, pa su primili islam. Izvjesno je da ovaj izraz ovdje ukazuje na ljubav, tj. da je Poslanik (alejhi's-selam) volio obavljati poslove počevši sa desne strane. Svako djelo koje je drago Allahu (dželle šanuhu) i drago Njegovom Poslaniku (alejhi's-selam) je između vadžiba i menduba. Razlog oduševljavanja je u tome što je riječ *jemin* izveden iz riječi *jumn,* a znači blagoslov (bereket), a da su desničari (*ashabu'l-jemin*) - stanovnici Dženneta (prim. M. Isamu'd-dina).

Počinjanje desnom stranom i kod pranja ruku i kod pranja nogu

Hadis ukazuje da se počinje sa desnom stranom kod abdesta prilikom pranja ruku i nogu. Što se tiče ostalog, kao što je pranje lica i potiranje glave, očito je da i oni potpadaju pod smisao ovog hadisa, ali niko o tome nije ništa govorio, niti se navodi u hadisima o poučavanju uzimanju abdesta, za razliku kod ruku i nogu. Hadisi koji govore o poučavanju navode da se daje prednost desnoj strani nad lijevom, tako je u hadisu Osmana o kome je bilo riječi, i u drugim, a ajet koji je dat sažeto objasnio je hadis.

Učenjaci se razilaze u pogledu obaveznosti toga, a nije sporno da je to bolje. Hadevije kažu da je to obavezno na osnovu hadisa navedenog u ovom dijelu u kome je izražena naredba, a to znači da je obavezno u principu. Zatim, na osnovu ustrajnosti postupka Vjerovjesnika (alejhi's-selam) u tome, jer se ne prenosi da je on uzeo abdest suprotno tome, osim u hadisu Ibn Abbasa koji slijedi. Potom, on je to radio objašnjavajući obligatnost (vadžib) pa je to obavezno. Na ovo ukazuje hadis Ibn Omera, Zejda b. Sabita i Ebu Hurejrea a glasi da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) uzimao abdest perući jedno za drugim, a zatim je rekao: *Ovo je abdest bez koga Allah (dželle šanuhu) neće primiti namaz.* Ovaj hadis ima više verzija i jedna drugu potkrepljuju.

Redoslijed kod pranja dijelova tijela kod abdesta

Hanefije i jedna grupa učenjaka smatraju da nije neophodan redoslijed pri pranju određenih dijelova tijela u abdestu, niti je obaveza početi sa desnom ili lijevom kod pranja ruku ili nogu. Oni kažu da *vav* (veznik *i*) u ajetu Kur'ana koji se odnosi na ovo pitanje ne zahtijeva redoslijed. Čak se prenosi

hadis od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je on počinjao sa pranjem lijeve strane i govorio: *Ja ne marim da li ću početi sa lijevom ili desnom stranom ako upotpunim abdest.* Na ovo se odgovara da su to dva hadisa - esera, vezana za ashaba, nepotvrđena, i ne može se poslužiti njima za dokaz, niti se oni mogu suprotstaviti onome što je ranije rečeno, iako je Darekutni naveo hadis Alije i nije ga proglasio slabim, nego ga iznio u nekoliko verzija sa raznim terminima, ali su i oni svi mevkuf, tj. sežu samo do ashaba.

وعَنِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رضي الله تعالى عنه، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم تَوَضَّأَ فَمَسَحَ بِنَاصِيَتِهِ وَعَلَى العِمَامَةِ وَالخُفَّيْنِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

15./43. Prenosi se od Mugirea b. Šu'bea (neka je Allah zadovoljan njime) da je *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) uzimao abdest i mesh činio po tjemenu (perčinu), pa i saruku i mestvama.*

(Hadis navodi Muslim.)

Osnovni podaci o Mugireu b. Šu'beu

Mugire b. Šu'be po nekima nosi nadimak Ebu Abdillah, a po drugima Ebu Isa. Primio je islam u godini Bitke na Hendeku. Ubraja se među muhadžire. Prvo mu je učestvovanje bilo na Hudejbiji, a umro je 50. g. po H. u Kufi gdje ga je Muavija bio postavio za guvernera.

Mesh po saruku i mestvama

Ovaj hadis navodi Muslim, a Buhari ga ne bilježi. Onaj koji ga pripisuje i jednom i drugom autoru - pogriješio je.

Hadis ukazuje da nije dozvoljeno ograničiti se na samo tjeme (perčin). Zejd b. Ali i Ebu Hanife smatraju da je dozvoljeno ograničiti se samo na tjeme. Ibn Kajjim tvrdi da ni jedan hadis od Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) nije pouzdan u kome se kaže da se kod mesha po glavi ograničavao samo na jedan njezin dio, nego kada bi mesh činio po prednjem dijelu glave (perčinu), dovršio bi meshom po saruku, kao što je navedeno u ovom hadisu Mugirea. Darekutni kaže da ovaj hadis spominje šezdeset ravija.

Što se tiče ograničenja na saruk kod činjenja mesha, većina učenjaka ne misli tako. Ibn Kajjim ističe da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) katkada mesh činio po glavi, a katkada i po saruku, katkada i po perčinu i po saruku. O meshu po mestvama bit će govora u posebnom poglavlju, a doći će i hadis koji govori o meshu po zavoju.

وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله تعالى عنهما فِي صِفَةِ حَجِّ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ صلى الله عليه وسلم: اِبْدَءُوا بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيّ هَكَذا بِلَفْظِ الأَمْرِ، وَهُوَ عِنْدَ مُسْلِمٍ بِلَفْظِ الخَبَرِ

16./44. Prenosi se od Džabira b. Abdillaha (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom), koji je, opisujući hadždž Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), istakao da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Počnite s onim čime je i Allah počeo.

(Navodi hadis Nesa'i ovako u imperativu, a Muslim na način obavještenja, *počinjemo*...)

Osnovni podaci o Džabiru b. Abdillahu

Džabir je Ebu Abdillah Džabir b. Amr b. Huram, Ensari, Sulemi, istaknuti ashab. Buhari kaže da je učestvovao u Bitki na Bedru donosivši vodu borcima. Nakon Bedra učestvovao je sa Resulullahom (alejhi's-selam) u još osamnaest ratnih okršaja. To spominje Hakim Ebu Ahmed. Borio se na Sifinu uz Aliju (radijallahu anhu).

Bio je među onima koji su prenijeli veći broj hadisa i ubrajao se u hafize. Oslijepio je pri kraju života, a umro je u Medini 94. ili 97. g. kada je imao devedeset i četiri godine. On je posljednji ashab koji je umro u Medini.

Sintagma "O osobinama hadždža Vjerovjesnika (alejhi's-selam)" ukazuje na časni hadis o kome će biti govora u poglavlju o hadždžu kada je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao: *Počnite onako kako je Allah (dželle šanuhu) počeo...*

Riječi hadisa su: *...zatim je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) izašao na vrata harema u pravcu Safe i kada joj se približio, proučio je kur'anske riječi:*

﴿انَّ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ...﴾

Safa i Merva su Allahova časna mjesta...[187] *i počeo je obred na Safi onako kako je izraženo u ovom ajetu.* Autor navodi ovaj odlomak hadisa Džabirova ovdje zbog toga što govori kako je Allah (dželle šanuhu) počeo navodeći to u Kur'anu, da se tako i u praksi čini. To su riječi Mudroga, a On

[187] El-Bekare, 158.

ne spominje ništa tu a da ne zaslužuje da se tako i djelom postupi.

Filološka rasprava o sistemu početka u ovom terminu i dokaz o redoslijedu kod uzimanja abdesta i pranja dijelova tijela

Sibevejh zbog toga kaže: *Arapi bi davali prednost onome što je važnije i ukazivali bi pažnju tome. Ovaj termin je opći, a ono što je opće ne može se ograničiti na svoj povod, mislim na ono čime je počeo Allah (dželle šanuhu), jer čestica "ma" je odnosna, a odnosne čestice imaju opću poruku.*

Ajet koji govori o abdestu glasi:

﴿... فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَ اَيْدِيَكُمْ الى الْمَرَافِقِ وَ امْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَ اَرْجُلَكُمْ الَى الْكَعْبَيْنِ ...﴾

... lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka...[188] ulazi u sastav naredbe izražene u riječima Allahova Poslanika (alejhi's-selam) gdje kaže: *Počnite onim čime je počeo Allah (dželle šanuhu),* otuda je obavezno početi sa pranjem lica, zatim poslije toga po redoslijedu, iako ovaj ajet ne govori da se daje prednost desnoj strani nad lijevom kod pranja nogu i ruku, o čemu je malo prije bilo riječi.

Hanefije i dr., kao što je rečeno, ne ističu nužnim redoslijed kod abdesta za što koriste kao dokaz hadis koga prenosi Ibn Abbas:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi oprao lice, ruke, potom noge, a zatim bi činio mesh po glavi ostatkom vode.

---

[188] El-Ma'ide, 6.

Odgovara se da je nepoznata verzija ovog hadisa koja bi bila sahih pa da bi se ovaj hadis mogao koristiti kao dokaz. Osim toga, očito je da je bilo bolje i preče dati prednost ovom Džabirovom hadisu nad hadisom Mugirea pa taj hadis Džabirov povezati sa hadisom Ebu Hurejrea, jer imaju približno isto značenje.

وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ الله رضي الله تعالى عنهما قَالَ: كَانَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم إِذَا تَوَضَّأَ أَدَارَ المَآءَ عَلَى مِرْفَقَيْهِ أَخْرَجَهُ الدَّارَقُطْنِي بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ

17./45. Prenosi se od Džabira b. Abdillaha (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi kod uzimanja abdesta pustio da voda teče niz laktove.

(Hadis navodi Darekutni, ali sa slabim senedom.)

Osnovni podaci o Darekutniju

Darekutni je veliki stručnjak iz oblasti hadisa, da mu nema sličnog u memoriranju. Za njega Zehebi kaže: *Ebu'l-Husejn Alija b. Omer b. Ahmed Bagdadi je hafiz hadisa svoga vremena i autor Sunena.* Rođen je 306. g., učio je pred velikim brojem stručnjaka i pokazao izvanredan uspjeh. Hakim ističe da je on bio bez premca u svom stoljeću u pogledu memoriranja, razumijevanja, pobožnosti, te veliki poznavalac kiraeta i sintakse arapskog jezika. Napisao je brojna djela. Svjedočim da niko na zemlji poput njega nije rođen. Hatib Bagdadi kaže: *Bio je jedinstven u svom vremenu, imam svoga vremena; dostigao je vrhunac u nauci o hadisu, slabostima i skrivenim mahanama hadisa ('ilel), imenima ravija, uz poznavanje njihove*

vjerodostojnosti, pouzdanosti i ispravnog vjerovanja. Imami hadisa su mnogo hvalili ovog čovjeka. Umro je 8. zu'l-ka'dea 385. g.

Mišljenja o senedu ovog hadisa

Spomenuto je da je sened slab. Njega navodi i Bejheki sa senedom Darekutnija. I u jednom i u drugom senedu nalazi se Kasim b. Muhammed b. Akil, a on je odbačen (metruk). Smatraju ga slabim Ahmed i Ibn Me'in i drugi. Ibn Hibban ga ipak ubraja u pouzdane, međutim, negativna kritika ima prednost nad pozitivnom makar bili brojniji oni koji daju pozitivnu, a u ovom slučaju negativne kritike su brojnije. Grupa hafiza hadisa, kao što su Munziri, Ibn Salah i Nevevi, izjavljuju da je ovaj hadis slab. Autor kaže: Dovoljan je hadis Ebu Hurejrea kod Muslima "da je on uzimao abdest tako da je započeo sa mišicom i dodaje: *Ovako sam vidio Allahova Poslanika (alejhi's-selam) da uzima abdest.* Ja kažem: Da je to naveo ovdje, bilo bi bolje.

وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: لاَ وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللّهِ عَلَيْهِ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ وَالتِّرْمِذِيّ عَنْ سَعِيد بْنِ زَيْدٍ وَأَبِي سَعِيد نَحْوَهُ وَقَالَ أَحْمَدُ: لاَ يَثْبُتُ فِيهِ شَيْءٌ

18./46. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Nema abdesta onaj ko ne počne sa Bismillah.*

(Hadis navode Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madže slabim senedom.)

Tirmizi bilježi sličan hadis od Se'ida b. Zejda i Ebu Sei'da. Ahmed b. Hanbel kaže da nema vjerodostojnog hadisa na ovu temu.

Dopuna ovog hadisa

Ovo je samo dio hadisa koga su gore spomenuti muhaddisi naveli, a glasi: *Nema namaza bez abdesta, niti abdesta bez spominjanja Božijeg imena.*

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Hadis se prenosi u verziji Ja'kuba b. Seleme od svog oca, a on od Ebu Hurejre, a Jakub je Ibn Seleme Lejsi kome Buhari prigovara riječima: *Jakub b. Seleme nije slušao hadis od svog oca, niti njegov otac od Ebu Hurejrea.* Hadis ima i drugi sened kod Darekutnija i Bejhekija,[189] ali svi su oni slabi.

Taberani navodi ovaj hadis prenoseći ga od Ebu Hurejrea u formi naredbe na slijedeći način: *Kada uzimaš abdest, reci:* باسم الله و الحمد لله - *Bismillah ve'l-hamdu lillah i tada ti tvoji čuvari pišu dobra djela sve dok ne izgubiš abdest.* Međutim, i ovaj sened je slab.

Osvrti na sened hadisa

Se'id b. Zejd je Ibn Amr b. Nufejl, jedan od deseterice obradovanih Džennetom. Istaknuti i cijenjeni ashab. Autor nije rekao: "Tirmizi", nego "ve li't-Tirmizi", jer ga nije prenio u

[189] Ukazuje šta je naveo Darekutni i Bejheki prenoseći od Ebu Hurejrea riječima: *Nije uzeo abdest onaj koji nije spomenuo Allahovo ime, niti je klanjao onaj koji abdest nije uzeo* (prim. M. Isamu'd-dina).

Sunenu, nego u djelu *Ilel.* Autor je stoga promijenio formulaciju da bi na ovo ukazao, a, također, i zbog činjenice da ga nije prenio od Ebu Hurejrea. Hadis navode Bezzar, Ahmed, Ibn Madže, Darekutni i dr. Tirmizi ističe da je Muhammed, što će reći Buhari, rekao da je ovo nešto najbolje u ovom poglavlju, ali je ipak hadis slab jer se u njegovom rivajetu nalaze dvije nepoznate osobe. Verziju Ebu Se'ida Hudrija zabilježio je Tirmizi i dr. prenoseći od Kesir b. Zejda[190] a on od Rebiha pa dalje od Abdurrahmana, a on od Ebu Se'ida, ali je Kesir b. Zejd uvršten u slabe ravije, a i Rebih također. Hadis o Bismilli prenosi se od Aiše, zatim Sehla b. Sa'da, Ibn Sebrea, Ummu Sebrea, Alije i Enesa. Sve ove verzije imaju slabosti, ali one podupiru jedna drugu tako da nisu bez snage. Zbog toga Ibn Ebi Šejbe kaže: *Potvrđeno nam je da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) to rekao.* Kada imaš u vidu to, onda hadis ukazuje na propisanost Bismille u abdestu.

Pravni tretman Bismille u abdestu

Očita je poruka riječi: *Nema abdesta ...* da neće biti abdest u redu, niti će biti valjan bez Bismille, jer je osnovni princip kod negiranja da se odnosi na suštinu. Učenjaci se razilaze kod toga, pa hadevije uče da je Bismilla obavezna (farz) onom ko se sjeti,[191] a Ahmed b. Hanbel i zahirije ističu da je Bismilla obavezna i onom ko zaboravi, a u jednom od dva mišljenja Hadija stoji da je Bismilla sunnet. I hanefije i šafije uče da je to sunnet[192] na osnovu hadisa koga prenosi Ebu

---

190 Za njega Buhari kaže: *Njegov hadis se odbacuje,* a Ahmed smatra da je nepoznat (prim. M. Isamu'd-dina).

191 Kao dokaz za ovo navode hadise ovog poglavlja (prim. M. Isamu'd-dina).

192 Za to navode kao dokaz i hadis Ibn Amra koji je merfu', vezan do

Hurejre, a koji glasi: *Ko spomene Allahovo ime na početku svoga abdesta, očistit će svoje cijelo tijelo, a ko ne spomene Allahovo ime očistit će samo mjesta pranja (koje je oprao kod abdesta).* Navode Darekutni i drugi, ali je hadis slab.

Ko pravi razliku između onoga koji spominje Allahovo ime pri abdestu i onoga koji zaboravi da to učini

Onaj ko pravi razliku između osobe koja je spomenula ime Božije i onoga ko je zaboravio poziva se na gornji hadis i kaže: Prvi se hadis odnosi na onoga koji to namjerno učini, a drugi hadis na onog koji zaboravi. Ovaj posljednji hadis Ebu Hurejrea, iako je slab, njegovo ukazivanje na neobligatnost potkrepljuje hadis koji glasi: *Uzmi abdest kao što ti je Allah (dželle šanuhu) naredio...* koji je ranije naveden, a on je dokaz za objašnjenje negiranja istaknutog u hadisu ovog poglavlja, da se pod tim misli da nema kompletnosti u abdestu, jer se ovaj hadis prenosi i riječima: *Nema kompletnog abdesta...,* samo što autor navodi da on nije primijetio hadis izražen ovako.

Bejheki u svom Sunenu kaže poslije navođenja ovog hadisa: *I on je također slab.* Ebu Bekr Dahiri, misli na jednog od prenosilaca u ovoj verziji, nije pouzdan kod muhaddisa. Na izjavu da je ovaj hadis afirmativan i da ukazuje na obaveznost te da stoga ima prednost odgovara se da on nije potpuno potvrđen do te mjere da bi zahtijevao obaveznost Bismille nego su njegove verzije onakve kao što ti je poznato.

Da je ovaj propis sunnet ukazuje hadis: *Pri svakom važnom poslu...* pa se osnažuju ovaj i hadis u naslovu poglavlja da je

Poslanika (alejhi's-selam), a glasi: *Ko uzme abdest i spomene Allahovo ime bit će čisto cijelo njegovo tijelo, a ko uzme abdest a nije spomenuo Allahovo ime bit će čisti dijelovi tijela koji su obuhvaćeni abdestom* (prim. M. Isamu'd-dina).

općenito propisano, a najmanje može biti da je spominjanje Bismille u abdestu pohvaljeno (mendub).

وعَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَفْصِلُ بَيْنَ المَضْمَضَةِ وَالاسْتِنْشَاقِ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ

19./47. Prenosi se od Talhe b. Musarrifa, od njegova oca, a ovaj od djeda (neka je Allah zadovoljan njima): "Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da pravi razmak između ispiranja usta i nosa."

(Hadis navodi Ebu Davud slabim senedom.)

Osnovni podaci o Talhi b. Musarrifu

Talha je Ebu Muhammed, ili Ebu Abdillah Talha b. Musarrif. Bio je od istaknutih i potvrđenih znalaca, tabi'ina. Umro je 112. godine. Njegov je otac Musarrif koji prenosi od svog djeda Ka'ba b. Amra Hemedanija, a neki kažu Ibn Omera. Ibn Abdulberr ističe: *Poznatije je da je to Ibn Amr, jedan od ashaba.* Neki osporavaju da je bio ashab, ali nema razloga za to osporavanje, a onda Ibn Abdulberr navodi ovaj hadis.

Mišljenja o senedu ovog hadisa

Sened ovog hadisa je, također, slab, jer se u njegovu rivajetu nalazi Lejs b. Ebi Sulejm, a on je slab prenosilac. Nevevi kaže da to tvrde svi učenjaci te da je Musarrif, otac Talhin, potpuno nepoznat. Ebu Davud ističe da je čuo da Ahmed govori: *Smatraju da ga je Ibn Ujejne osporavao govorivši: "Šta je ovo: Talha b. Musarrif od svoga oca, on od djeda...?!"*

Rastavljanje između ispiranja usta i nosa

Hadis ukazuje da se pravi razmak između pranja usta i nosa time što će se za nos upotrijebiti druga voda. To potvrđuje hadis Alije i Osmana, gdje stoji da treba zasebno prati usta, pa nos, jer: *Ovako smo primijetili Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) da uzima abdest.* Ovu predaju navodi Ebu Ali b. Seken u svom *Sihahu.*

Stav fakiha o ovom pitanju

Jedna grupa učenjaka prihvata ovakvo uzimanje abdesta - razdvajanje pranja usta i nosa, dok hadevije smatraju da je sunnet ta pranja povezati jednom šakom vode, što temelje na predaji koju bilježi Ibn Madže, a prenosi Alija (neka je Allah zadovoljan njime): *Ispirao je usta i nos tri puta jednom šakom vode.*

Njega navodi Ebu Davud. Povezivanje ispiranja usta i nosa navodi se od Alije (neka je Allah zadovoljan njime) u šest verzija. Jedna od njih će biti iznijeta uskoro. To se navodi i u hadisu koga prenosi Osman, a bilježi Ebu Davud i dr. Kod Ibn Hibbana on glasi: ... *tri puta trima šakama vode...,* a kod Buharija: ... *tri puta jednom šakom vode...* Obzirom da se navode dva rivajeta: u jednom se povezuje pranje usta i nosa, a u drugom razdvaja, najprihvatljivije je mišljenje mogućnost izbora, te da je i jedno i drugo sunnet, mada je verzija u kojoj se spominje povezivanje pranja usta i nosa brojnija i vjerodostojnija. U komentaru je odabrao ovo mišljenje i kaže da je to stav imam-i Jahja'a.

Znaj da ovo spajanje može biti i sa jednom i sa tri šake vode, na što otvoreno ukazuju riječi u ovom hadisu, a glase: ... *iz jedne šake... ...iz jednog zahvatanja...* Katkada je ovo

spajanje sa tri zahvatanja, kao što se izričito navodi tri puta sa tri šake vode. Bejheki u svom *Sunenu* ističe poslije navođenja ovog hadisa: ...To znači, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna, da je činio pranje usta i išmrkavanje svaki put iz jedne šake, zatim je to učinio tri puta sa tri šake. On dodaje: *Na to ukazuje hadis Abdullaha b. Zejda koga navodi sa senedom u kome stoji:*

"Zatim je zahvatio vode rukom iz posude, izaprao usta, ušmrknuo vode u nos i išmrknuo tri puta sa tri zahvatanja vode", potom je dodao: Ovo prenosi Buhari u svom Sahihu i time je razjašnjeno da je ovaj način jedino prihvatljiv.[193]

وعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ فِي صِفَةِ الوُضُوءِ : ثُمَّ تَمَضْمَضَ صلى الله عليه وسلم وَاسْتَنْثَرَ ثَلاَثًا، يُمَضْمِضُ وَيَنْثُرُ مِنَ الكَفِّ الَّذِي يَأْخُذُ مِنْهُ المَآءَ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ

20./48. Prenosi se od Alije (neka je Allah zadovoljan njime) o opisivanju abdesta Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem):

---

[193] Neki kažu da pranje usta i nosa može biti na pet načina:
- da spoji pranje usta i nosa sa jednom šakom za usta, i to tri puta, a onda i nos iz iste šake tri puta;
- da se spoji pranje usta i ispiranje nosa sa jednom šakom vode za usta i za nos, naizmjenično po tri puta;
- da spoji pranja usta i nosa sa tri šake vode, i to svaki put izapirući usta jednom šakom, zatim nos na isti način;
- da rastavi pranje usta i ispiranje nosa sa dvije šake vode, jednom od njih izaprat će usta tri puta, a drugom šakom vode izaprat će nos tri puta;
- da rastavi pranje usta i nosa sa šest zahvatanja vode, tri puta perući usta, a tri puta perući nos (prim. M. Isamu'd-dina).

Zatim je izaprao usta Sallallahu alejhi ve sellem i izaprao nos tri puta ispirajući i usta i nos istom šakom kojom je uzimao vodu.

(Hadis navode Ebu Davud i Nesa'i.)

Ovo je jedan od argumenata kako je moguće spojiti pranja usta i nosa, a moguće je da je to uradio sa jednim ili sa tri zahvatanja vode.

وعَنْ عَبْدِ الله بْنِ زيْدٍ رضي الله تعالى عنه فِي صِفَةِ الوُضُوءِ : ثُمَّ أَدْخَلَ صلى الله عليه وسلم يَدَهُ فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفٍّ وَاحِدٍ، يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلاَثًا مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

21./49. Prenosi se od Abdullaha b. Zejda koji je, opisujući abdest Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem), rekao:

Zatim je stavio Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) svoju ruku (u posudu za vodu) i izaprao usta i nos jednom šakom vode. To je uradio tri puta.

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

U ovom hadisu ne spominje se išmrkivanje, jer je ovdje cilj da se istakne da je dovoljna jedna šaka vode koja se unosi u usta i nos, a nije namjera u ovom hadisu da se govori o izbacivanju vode iz usta i nosa.

Jasno se vidi da je bila dovoljna jedna šaka za tri ispiranja, mada je moguće da je htio reći da je izaprao i usta i nos zasebno sa po jednom šakom, uzimajući za svako od tri pranja novu vodu. I ovaj hadis, kao i prethodni, govori o mogućem spajanju pranja usta i nosa. Nadalje, i ovaj i prethodni hadis su samo dijelovi dužih dvaju hadisa koji govore o abdestu, što je, slično

tome, ranije navedeno, međutim, autor se ovdje ograničava samo na ovaj dio kao dokaz za spajanje pranja usta i nosa.

وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله تعالى عنه قَالَ: رَأَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم رَجُلاً وَفِي قَدَمِهِ مِثْلَ الظُّفْرِ لَمْ يُصِبْهُ المَاءُ، فَقَالَ: اِرْجِعْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ

22./50. Prenosi se od Enesa (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) je primijetio kod jednog čovjeka da je na njegovu stopalu ostalo suho poslije abdesta koliko nokat, pa mu reče: "Vrati se i uzmi abdest kako treba".

(Hadis navode Ebu Davud i Nesa'i.)

Drugi hadisi u značenju ovog hadisa

Ima i drugih hadisa koji govore o istoj temi. Sličan hadis navodi Muslim prenoseći ga od Džabira, a on od Omera, samo što se za ovaj hadis kaže da seže do Omera, tj. da je hadis mevkuf. Njega navodi i Ebu Davud u verziji Halid b. Ma'dana prenoseći ga od nekog ashaba Vjerovjesnika (alejhi's-selam), a glasi: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) primijetio je nekog čovjeka kako klanja, a otraga na njegovoj nozi bijaše suho koliko jedan dirhem, tj. nije ga dohvatila voda, pa mu je naredio Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) da ponovo uzme abdest i ponovo klanja.* Kada je Ahmed b. Hanbel upitan za sened ovog hadisa, rekao je da je dobar.

Dokaz o obuhvatanju vodom dijelova tijela koji se peru kod abdesta

Da, ovo je dokaz da je obavezno obuhvatiti dijelove tijela koji se peru kod abdesta vodom. To je tekstom rečeno za nogu, analogno tome i za ostale dijelove tijela. Jedan drugi hadis potvrđuje to i kaže: *Teško petama od vatre!* Allahov Poslanik (alejhi's-selam) kaže to o jednoj grupi koja nije dotakla vodom svoje pete. Ovo je prihvatila većina. Prenosi se od Ebu Hanife da je rekao: *Oprašta se koliko pola jednog organa ili četvrtina ili manje od jedne drahme,* po nekim verzijama koje se, navodno, pripisuju njemu.

Ko uzima za dokaz ovaj hadis da je obavezan kontinuitet kod uzimanja abdesta i odgovor na to

Ovim hadisom se ukazuje i da je obavezan kontinuitet kod pranja, jer je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) naredio da se ponovi abdest, a nije se ograničio na naredbu da se opere samo ono što je izostavljeno. Neki kažu da nema dokaza za to, nego on je htio da pojača osudu i da ukaže time ako neko nešto ne opere, kao da je ostavio sve - ako je izostavio nešto. Očita je slabost ovog stava.[194]

Najbolje bi bilo da se kaže da riječi ravije da je Poslanik (alejhi's-selam) naredio da se obnovi abdest znače da se opere ono što je izostavio. Nazvao je to ponavljanjem uzimajući u obzir mišljenje onoga koji je uzeo abdest, jer je on klanjao misleći da je uzeo abdest kako valja i kako je dovoljno, a nazvao ga je abdestom u riječima gdje govori da ponovi abdest, jer je to abdest (*vudu'*) u filološkom smislu. U ovom hadisu je dokaz da

[194] Jer Poslanik (alejhi's-selam) nije ništa drugo naredio do da se abdest lijepo uzme (prim. M. Isamu'd-dina).

se i neznalica i onaj koji je zaboravio tretiraju kao i onaj koji je to namjerno izostavio.

وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله تعالى عنه قال: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

23./51. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi uzimao abdest vodom količine jednog mudda (dva ritla), a kupao bi se količinom jednog sa'a ili do pet mudda.

(Hadis navode Buhari i Muslim.)

Kolika je količina *mudda* ranije je rečeno, a kupao se sa četiri *mudda* pa je zbog toga i rekao *do pet mudda,* kao da je htio reći *kupao se sa četiri ili pet mudda.*

Termin *mudd* označava količinu od jedne pregršti, a *sa'* četiri pregršti.

Ranije je rečeno da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) uzimao abdest sa dvije trećine mudda, a istakli smo da je to najmanja količina vode kojom je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) uzimao abdest. Da je autor taj hadis zabilježio ovdje ili ovaj prenio tamo, bilo bi bolje s obzirom na raspored.

Količina vode koju je koristio Poslanik (alejhi's-selam) kod abdesta

Očito je da ovaj hadis govori o maksimalnoj količini vode koju je koristio Allahov Poslanik (alejhi's-selam) kod abdesta i pranja. Ovaj hadis ne protivi se hadisu koga navodi Buhari od

Aiše (neka je Allah zadovoljan njome) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uzimao abdest iz jedne posude zvane *ferek*, čija je zapremina 19 ritala (1 ritl - oko 500 g.) vode. Međutim, ovdje je riječ samo o posudi, jer se u njenom hadisu ne navodi da li je posuda bila puna, što znači da sintagma *iz posude* ukazuje na dio vode s kojom je uzeo abdest.

Gornji hadis koga prenosi Enes (neka je Allah zadovoljan njime) od Abdullaha b. Zejda ukazuje da treba štedjeti vodu i zadovoljiti se onim što je najnužnije.

Buhari ističe da su muhaddisi osuđivali trošenje veće količine vode od one koju je koristio Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).

وعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُسْبِغُ الوُضُوءَ, ثُمَّ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاّ اللَّهُ, وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ, وأَشْهَدُ أَنَّ مُحمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ, إِلاّ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الجَنَّةِ الثَّمَانِيَّةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيّ, وَزَادَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوابِين وَاجْعَلْنِي مِنَ المُتَطَهِّرِين

24./52. Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Nema nikoga među vama koji uzme abdest kako valja, potom donese šehadet (kaže اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمدا عبده و رسوله *- Ešhedu en la ilahe illallah vahdehu la šerike leh. Ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh, a da mu se potom ne otvori osam džennetskih vrata da uđe u Džennet kroz koja želi.* Navode ga Muslim i Tirmizi kod koga

se dodaje: *Allahummedž'alni mine't-tevvabin, vedž'alni mine'l-mutetahhirin (Bože moj, učini me od onih koji se često kaju i koji se mnogo čiste).*

Osnovni podaci o Omeru b. Hattabu

Ebu Hafs Omer b. Hattab, Kurejšija, sastaje se u lozi sa Vjerovjesnikom (alejhi's-selam) na Ka'bu b. Lu'ejju. Primio je islam šeste godine po poslanstvu Resulullaha (alejhi's-selam), a drugi kažu pete godine kao 41. čovjek. Prisustvovao je svim bitkama sa Resulullahom (alejhi's-selam) i mnogim bojevima i osvajanjima, između ostalih, Iraka i Sirije.

Umro je početkom muharrema 24. g. od posljedica uboda kopljem Ebu Lu'lu'a, koji je bio sluga Mugirea b. Šu'bea. Bio je halifa deset i po godina.

Ko navodi ovaj hadis

Ovaj hadis navode Muslim, Ebu Davud i Ibn Madže, a Tirmizi je dodao: *Bože moj, učini me od onih koji se često kaju i koji se mnogo čiste.* Povezao je to dvoje podsjećajući na riječi Allaha (dželle šanuhu):

﴿...إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾

...Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste.[195]

Pošto je tevba unutarnje čišćenje čovjeka od grijeha, a abdest vanjsko čišćenje i pranje od svega onoga što sprječava približavanje Allahu (dželle šanuhu), vrlo je umjesno njihovo

[195] El-Bekare, 222 (prim. M. Isamu'd-dina).

spajanje, tj. traženje toga od Allaha (dželle šanuhu) je krajnje umjesno, kada onaj koji moli traži da bude omiljen kod Allaha (dželle šanuhu) i u grupi omiljenih.

Iako Tirmizi kaže poslije navođenja ovog rivajeta: *U ovom hadisu u njegovom senedu ima konfuznosti, ipak, prvi dio hadisa je potvrđen kod Muslima.*[196]

Ovaj dodatak prenosi Bezzar i Taberani u *Evsatu,* prenoseći od Sevbana riječima: *Ko zatraži vodu za abdest pa uzme abdest i u momentu kada završi abdest kaže: "Ešhedu en la ilahe illallah ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Allahummedž'alni mine't-tevvabine vedž'alni mine'l-mutetahhirin"* (*Bože učini me od onih koji tevbu čine i učini me od onih koji se čiste)*. Njega navodi Ibn Madže prenoseći hadis Enesa i Ibn Sunnija u poglavlju *Amelu'l-jevmi ve'l-lejle* i Hakim u *Mustedreku* prenoseći hadis Ebu Se'ida riječima: *Ko uzme abdest i kaže: Subhanekkellahumme ve bi hamdike ešhedu en la ilahe illa Ente, estagfiruke, ve etubu ilejke* bit će upisan na papir, a onda će biti zapečaćen i neće biti otvoren do Sudnjeg dana. Nesa'i kaže da je ovaj hadis mevkuf (vezan do ashaba). Ovaj zikr se uči neposredno poslije abdesta. Hadis ukazuje na pohvalnost učenja spomenute dove, a nema sahih hadisa o drugim abdeskim dovama. Nevevi ističe da njegovi istomišljenici kažu da je lijepo također proučiti to poslije kupanja.

Ovim se završava poglavlje o abdestu. Autor ne spominje dove kod uzimanja abdesta. Spominje samo Bismillu na početku

[196] Ibn Madže ga također navodi prenoseći hadis Enesa, a Nesa'i dodaje u poglavlju *Amelu'l-jevmi ve'l-lejle* nakon njegovih riječi: *...mutetahhirin... Subhanekellahume ve bi hamdike, ešhedu en la ilahe illa Ente, estagfiruke ve etubu ilejke (Uzvišen si Ti, Bože moj, Tebi pripada hvala, vjerujem da nema drugog Boga osim Tebe, molim Te za oprost i tevbu činim Tebi)* (prim. M. Isamu'd-dina).

abdesta i ovu dovu koju smo naveli na kraju abdesta. Što se tiče dova kod pranja dijelova tijela u abdestu, njih ne spominje, jer se radi o slabim hadisima po jednoglasnom stavu. Nevevi kaže da dove za vrijeme abdesta nemaju nikakve podloge niti su ih učile ranije generacije. Ibn Salah o ovome kaže da nema ni jednog vjerodostojnog hadisa.[197]

Primjetno je da je autor završio poglavlje o abdestu ovom dovom koja se uči po završetku abdesta, a on je to rekao kad je završio svoje pisanje donoseći i svoj dokaz.

Autor je popratio izlaganje o abdestu govorom o meshu po mestvama, jer i mesh po mestvama spada u odredbe abdesta pa kaže:

[197] Odgovora se šafijama u vezi s dovama koje se navode u njihovim djelima da se uče kod pranja u abdestu dijelova tijela, kao što su riječi da se kaže kod pranja lica: *Allahumme bejjid vedžhi...* Rafi' kaže: *Ove se dove uče kao poruka dobrih ljudi, a Nevevi, jedan od šafija, kaže da ova dova nema podloge.* Ibn Kajjim ističe da nije zapamćeno da se kod uzimanja abdesta bilo šta govorilo osim Bismille. Svi hadisi koji govore o dovama u abdestu su netačni i izmišljeni. O tome Poslanik (alejhi's-selam) nije rekao ništa, niti je tome podučavao svoj Ummet. Ništa nije potvrđeno do učenje Bismille na početku i dove: *Ešhedu en la ilahe illallah ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Allahummedž'alni mine't-tevvabine vedž'alni mine'l-mutetahhirin* na kraju abdesta. V. *Zadu'l-me'ad...* (prim. M. Isamu'd-dina).

V. POGLAVLJE

MESH PO MESTVAMA

Navođenje šeriatskog dokaza o tome

عَنِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم, فَتَوَضَّأَ فَأَهْوَيْتُ لأَنْزِعَ خُفَّيْهِ, فَقَالَ: دَعْهُمَا فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وللأَرْبَعَةِ عَنْهُ إِلاَّ النَّسَائِيَّ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم مَسَحَ أَعْلَى الخُفِّ وَأَسْفَلَهُ وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ

1./53. Prenosi se od Mugirea b. Šu‘bea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime):

Bio sam[198] *sa Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) pa je on počeo uzimati abdest,*[199] *a ja sam se sageo*[200] *da mu izujem mestve,*[201] *pa mi reče: "Ostavi ih!*[202] *Obukao sam ih*

---

[198] Tj. na jednom putovanju, kako kaže Buhari, a kod Malika i Ebu Davuda precizira se putovanje i kaže se da je to bilo za vrijeme Bitke na Tebuku, a da je bio sabah-namaz.

[199] Tj. počeo je uzimati abdest kao što o tome govore brojni hadisi. U jednom stoji: *izaprao je usta i nos tri puta,* a u drugom: *...mesh je učinio po glavi.* Ovo znači da je počeo, a ne da je komletirao abdest, što se jasno vidi iz samog izraza.

[200] Tj. pružio sam ruku i sageo se.

[201] Kao da on nije znao za povlasticu mesha, ili je možda znao, ali je pomislio da će Allahov Poslanik (alejhi's-selam) uraditi ono što je bolje, s obzirom da je pranje bolje. Bit će kasnije riječi o ovom razmimoilaženju. Ili možda nije znao šta je uvjet mesha? Ovo posljednje mišljenje vjerovatno je najprihvatljivije.

[202] Tj. mestve.

čistih[203] *nogu." Pa je mesh po njima učinio.*

(Hadis navode Buhari i Muslim. Ovaj hadis također prenose četverica osim Nesa'ija (Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madže) riječima: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) činio je mesh po mestvama i odozgo i odozdo.* U senedu ovog hadisa ima izvjesnih slabosti.)

Tretman mesha po mestvama

Bezzar ističe da je ovaj hadis prenijet preko šezdeset lanaca prenošenja od Mugirea, a Ibn Mende da je prenesen preko četrdeset pet lanaca prenošenja.

Hadis ukazuje da je dozvoljeno mesh činiti po mestvama za vrijeme putovanja, što se jasno primijeti. O meshu po mestvama u mjestu boravka bit će govora u trećem hadisu.

Razilaženje fekiha oko dozvole mesha po mestvama

Šeriatski pravnici, iako se razilaze oko mesha po mestvama, ipak većina smatra da je dozvoljen mesh po mestvama za musafira na bazi ovog, a za mukima na bazi drugih hadisa. Ahmed b. Hanbel ističe da je takvih hadisa četerdeset koji se prenose od ashaba, a svi su merfu'. Ibn Ebi Hatem kaže da ovaj hadis prenosi četrdeset i jedan ashab, Ibn Abdulberr u djelu *El-Istizkar* kaže da prenosi od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) hadis o meshu po mestvama oko četrdeset ashaba. Ibn Munzir kaže, prenoseći od Hasana Basrija,

---

[203] Stanje stopala, kao što će objasniti verzija Ebu Davuda, gdje stoji: *Ja sam obukao mestve na stopala, a stopala su bila čista.*

da je rekao: *Prenijelo mi je sedamdeset ashaba Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mesh činio po mestvama,* a Ebu'l-Kasim b. Mende navodi imena ravija ovog hadisa u svom djelu *Tezkire* i taj broj iznosi osamdeset ashaba.

Stav o dozvoljenosti mesha po mestvama je stav Emiru'l-mu'minina, Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), Sa'da b. Ebi Vekkasa, Bilala, Huzejfea, Burejdea, Huzejmea b. Sabita, Selmana, Džerira Bedželija i drugih. Ibn Mubarek kaže: *Među ashabima nema razilaženja u pitanju mesha po mestvama, jer od svakog koji negira mesh prenosi se i hadis koji potvrđuje mesh.* Ibn Abdulberr ističe: *Ne znam da se prenosi od bilo kog ranijeg učenjaka o negiranju mesha po mestvama osim Malika, iako postoji i druga valjana verzija njegovog stava koja govori o valjanosti takvog čina.*[204]

Autor kaže da veća grupa hafiza izričito smatra da su hadisi koji govore o meshu po mestvama - mutevatir. To ističu i Ebu Hanife i Šafi'i i drugi koristeći gornji hadis.

Hadevije, imamije i haridžije ističu da nije dozvoljen mesh po mestvama, i to argumentiraju kur'anskim ajetom:[205]
﴿...و ارجلكم الى الكعبين...﴾ ... *i noge svoje do iza članaka operite* ... u kome se izričito spominje pranje nogu. Oni su koristili i hadise koji govore o podučavanju uzimanju abdesta, a koji su navedeni u poglavlju o abdestu. Svi oni određuju pranje nogu i dodaju: Hadisi koje ste spomenuli o meshu po mestvama su

---

204 Šafi'i ukazuje u svom djelu *El-Umm* na osudu malikija. Ustanovljena su kod njih sada dva suda: da je apsolutno dozvoljeno, a drugi je da je dozvoljeno samo za musafira, a ne i za mukima. Ibn Nafi' ističe u djelu *El-Mebsuta* da je Malik u tome bio uzdržan za sebe, a da je davao fetvu drugima da je dozvoljen mesh. V. djelo *El-Umm* (prim. M. Isamu'd-dina).

205 El-Ma'ide, 6.

dokinuti ajetom iz sure *El-Ma'ide,* a dokaz su riječi Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), da je Kitab dokinuo (pretekao) mesh po mestama, zatim riječi Ibn Abbasa da Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije činio mesh po mestvama poslije objave sure *El-Ma'ide.*

Odgovara se na to:

Prvo, da je ajet o abdestu objavljen povodom Bitke na Merisiji, a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mesh je činio za vrijeme Bitke na Tebuku, pa kako onda da bude dokinut kasniji tekst ranijim?

Drugo, kad bi bilo pouzdano da je objavljen kasnije ajet iz sure El-Ma'ide, pa ni tada nema proturječnosti između mesha po mestvama i ovog ajeta, jer riječi Uzvišenog ... *ve erdžulekum...* apsolutni su izraz, a ograničavaju ga i specificiraju hadisi o meshu po mestvama.

Hadis koji se prenosi od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), je munkati' (prekinut), kao i hadis koji se prenosi od Ibn Abbasa. Uz to su oni oprečni drugim njihovim mišljenjima u vezi s meshom. Njihovim hadisima se suprotstavlja ono što je vjerodostojnije od tih hadisa, a to je hadis Džerira Bedželija. Kada je prenio da je on vidio Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da mesh čini po mestvama, bio je upitan: *Da li je to bilo prije ili poslije objave sure El-Ma'ide?,* pa je odgovorio: *Ja i nisam primio islam do iza objave sure El-Ma'ide.* Ovaj hadis je sahih.

Što se tiče hadisa o podučavanju uzimanju abdesta, u njima se ne spominje ništa što bi nijekalo dozvolu mesha po mestvama. U njima se spominje onaj koji nije sa mestvama, pa kakav je to dokaz za negiranje mesha? Osim toga, kaže se da je potvrđeno u ajetima poglavlja El-Ma'ide i kiraet sa genitivom -

ve erdžulikum, tj. vezano na ono po čemu se mesh čini, a to je glava, pa se tumači da se odnosi na mesh po mestvama, kao što je to i objasnio sunnet. Mesh po mestvama je potvrđen sunnetom i Kur'anom, i to je najbolji način tumačenja kiraeta ovog ajeta sa genitivom.[206]

Uvjeti mesha po mestvama

Ako ti je ovo poznato, onda mesh kod onih koji ga dozvoljavaju ima dva uvjeta:

Prvo, uvjet na koji ukazuje ovaj hadis, a to je da se mestve obuju na potpuno čista stopala, što znači da se uzme abdest kako treba, a onda da se mestve nazuju, a kada se abdest izgubi (*malim hadesom*), pri ponovnom njegovu uzimanju dozvoljen je mesh po mestvama na osnovu onoga što se htjelo u riječima *tahiretejn (čistih nogu)* - potpuna čistoća. Neki kažu da je moguće da su one čiste, na sebi nemaju nečistoće, što se prenosi od Davuda. Kasnije će biti navedeni hadisi kojima se potvrđuje prvi sud.

Drugo, pod pojmom mestve podrazumijeva se da je ona kompletna, što se da razumjeti iz samog naziva, a to je da

---

[206] Ševkani navodi u djelu *Nejlu'l-evtar: Znaj da u ovom kontekstu ima zapreka za tvrdnju o dokinuću na koju niko nije obratio pažnju koliko je meni poznato, a to je da je abdest propisan jednoglasno prije objave sure El-Ma'ide. I ako je mesh po mestvama utvrđen i prije objave ovog ajeta, njegovo navođenje uz potvrdu jedne od dvije naredbe, mislim na pranje, a da se drugo i ne spominje, tj. mesh, ne zahtijeva dokinuće mesha po mestvama, pogotovo ako je istinito ono što neki kažu da se uči ovo "erdžulikum" u genitivu, da se misli time mesh po mestvama. A ako mesh nije potvrđen prije objave ove sure, znači da nije kategorično dokinut. Da, moglo bi se reći, prema prvoj procjeni, da naredba o pranju nogu zabranjuje ono što je protivno tome, a mesh po mestvama je suprotan pranju koje je naređeno. Međutim, princip da naredba nečega predstavlja zabranu suprotnog je predmet spora i razilaženja, kao i da je mesh po mestvama suprotnost pranju* (prim. M. Isamu'd-dina).

prekriva, da je čvrsta, da sprečava prodor vode, da nije pocijepana. Otuda se ne može mesh činiti po onome što ne prekriva pete, niti po pocijepanoj kroz koju se može vidjeti ono što treba prati, niti na pređi, ako ne sprečava prodor vode, niti na otetoj, jer je nužno skinuti je i vratiti.

Hadis Mugirea ne objašnjava kako se čini mesh, niti koliko puta treba potrati, niti mjesto po čemu se čini mesh, nego na to ukazuju slijedeće riječi autora:

Mjesto mesha po mestvama

Dio hadisa koji se prenosi od četverice, osim Nesa'ija, u kome se govori da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) činio mesh i iznad i ispod mestava, slabog je seneda, objašnjava da se mesh čini i po gornjem i po donjem dijelu mestve. Bit će riječi ko je to prihvatio. Međutim, ovdje je autor ukazao da je hadis slab, a u djelu *Et-Telhis* objasnio je uzrok slabosti, a to je da su imami hadisa proglasili ovaj hadis slabim zbog pisara Mugire. Također, pojasnio je gdje se čini mesh po mestvama, suprotstavljajući hadisu Mugirea slijedeći hadis:

وعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: لَوْ كَانَ الدّينُ بِالرّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلُ الخُفّ أَوْلَى بِالمَسْحِ مِنْ أَعْلاَهُ, وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَمْسَحُ عَلَى ظَاهِرِ خُفّيْهِ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ

2./54. Prenosi se od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao:

Kada bi bila vjera po logici,[207] *onda bi donji dio mestve bio preči da se po njemu čini mesh od gornjega, ali vidio sam Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) kako mesh čini po gornjem dijelu svoje mestve.*

(Hadis navodi Ebu Davud dobrim senedom.)

Iz hadisa se vidi po kojim dijelovima mestve treba činiti mesh, da je to odozgo, a ne odozdo.

Mesh po mestvama

O meshu po mestvama učenjaci imaju dva suda. Jedan je da onaj koji uzima abdest zaroni svoje ruke u vodu, zatim postavi unutarnji dio svoga dlana lijeve ruke pod petu mestve, a dlan desne ruke na vrhove prsta, zatim povuče desnu ruku prema svojoj cjevanici, a lijevu ruku prema vrhovima svojih prsta. Ovo je stav Šafi'ija. On uzima dokaz za ovaj način mesha hadis koji navodi Mugire i koji kaže da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) mesh činio po mestvama postavivši svoju desnu ruku na svoju desnu mestvu, a svoju lijevu ruku na lijevu svoju mestvu, zatim potrao gornji dio svojih mestava jedanput i kao da ja vidim njegove prste kako se odslikavaju na mestvama. (Prenosi Bejheki, hadis je munkati' i ne predstavlja pojašnjenje spomenutog načina.)

Drugi je da je potrao gornji dio mestve, a ne i donji, a na to ukazuje ovaj hadis Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime).

---

207 Tj. po analogiji i navedenom objašnjenju, tj. preče bi bilo da se mesh čini po onome što je ispod stopala od onoga što je iznad stopala, jer je to mjesto koje se dotiče u hodu, mjesto na koje pada ono što treba odstraniti, za razliku od gornjeg dijela mestve.

Koliko je dovoljno potrati po mestvama

O tome koliko je dovoljno učiniti mesha po mestvama ima više stavova. Neki kažu da se mesh po mestvama ne može činiti manje od tri prsta,[208] drugi kažu da je dovoljno makar sa jednim prstom, a treći: *mesh je dozvoljen po mestavama samo ako potare veći dio mestve.* U spomenutim hadisima Alije i Mugirea o ovome se ne spominje ništa. Od Alije se prenosi da je vidio Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako mesh čini po leđima (gornjem dijelu) mestvi ocrtavajući liniju prstima. Nevevi kaže da je hadis slab. Prenosi se od Džabira da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) pokazao nekima koje je učio kako se čini mesh da čine mesh svojom rukom od početka prednjeg dijela mestvi pa do grlića jedanput i rastavljenim prstima. Za ovaj hadis Askalani kaže da je njegov sened veoma slab.

Prema tome, nema ni jednog pouzdanog hadisa o načinu i koliko se obuhvata meshom, osim hadisa Alije (neka je Allah zadovoljan njime) gdje objašnjava gdje se čini mesh po mestvama.

Ovo govori, ako obveznik učini ono što se zove meshom po mestvama, jezički, dovoljno mu je. Što se tiče vremenskog trajanja, tj. koliko je dozvoljen mesh, to objašnjava slijedeći hadis:

وَعَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسّالٍ رضي الله تعالى عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم يَأْمُرُنا إِذَا كُنّا سَفراً أَن لاّ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلاَثَةَ أَيّامٍ ولَيَالِيَهُنّ إِلاّ مِنْ جَنَابَة،

---

[208] To je stav Ebu Hanife (prim. M. Isamu'd-dina).

وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبُولٍ وَنَوْمٍ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيّ وَالتِّرْمِذِيّ, وَاللَّفْظُ لَهُ, وَابْنُ خُزَيْمَةَ وَصَحَّحَاهُ

3./55. Prenosi se od Safvana b. Assala da je rekao:

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) bi nam naređivao kad bismo bili na putu da ne skidamo naše mestve tri dana i tri noći, osim u slučaju potrebnog kupanja,[209] *ali*[210] *ne i poslije obavljanja velike i male nužde i spavanja.*[211]

(Hadis navode Nesa'i, Tirmizi i Ibn Huzejme. Riječi su ovdje Tirmizijeve, a dvojica potonjih ističu da je hadis sahih.[212])

Osnovni podaci o Safvanu b. Assalu

Safvan b. Assal Muradi živio je u Kufi.

Vrijeme trajanja mesha po mestvama

Ovaj hadis govori da je dužina trajanja mesha po mestvama kod musafira tri dana i tri noći. Istovremeno on ukazuje da se mesh vezuje samo za abdest, a ne i za kupanje, i to je konsenzualno prihvaćeno.

---

209 Tj. skidao bi ih pa makar i prije isteka tri dana.

210 Ne bi ih skidao.

211 Tj. radi ovih događaja, osim ako bi prošlo predviđeno vrijeme.

212 Tj. Tirmizi i Ibn Huzejme, a prenose ga i Šafi'i, Ibn Madže, Ibn Hibban, Darekutni i Bejheki. Tirmizi kaže, prenoseći od Buharija, da je hadis hasen, dobar.

Buhari još kaže da o vremenskom trajanju mesha po mestvama nema ništa vjerodostojnije od hadisa koga prenosi Safvan b. Assal Muradi. Tirmizi i Hattabi smatraju da je ovaj hadis sahih.

Riječi *naredio nam je* ukazuju na obaveznost, ali je konsenzusom zaključeno da je to mubah, odn. mendub.[213]

Znanstvenici iz ove oblasti razilaze se da li je bolje učiniti mesh po mestvama ili ih skinuti i oprati stopala. Tako autor kaže, prenoseći od Ibn Munzira, da je mesh bolji, dok Nevevi kaže da njegovi istomišljenici smatraju da je oprati stopala bolje, pod uvjetom da se potpuno ne izostavi mesh s namjerom da se izbjegne sunnet, kao što su rekli o davanju prednosti skraćivanju namaza nad upotpunjavanjem.

وعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: جَعَلَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم ثَلاَثَةَ أَيّامٍ ولَيَالِيَهُنّ لِلْمُسَافِرِ, ويَوماً ولَيْلَةً لِلْمُقِيمِ, يَعْنِي فِي المَسْحِ عَلَى الخُفّيْنِ أخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

4./56. Prenosi se od Alije b. Ebi Taliba (neka je Allah zadovoljan njime): *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) odredio je tri dana i tri noći za putnika, a dan i noć za onog ko je kod kuće (mukima), tj. da čine mesh po mestvama.*[214]

(Hadis navodi Muslim.[215])

---

[213] Učenjaci se razilaze o vremenu trajanja mesha po mestvama, pa Malik i Lejs b. Sa'd kažu da nije određeno nikakvo vrijeme za mesh po mestvama i ko obuče mestve, a da je čist, mesh će činiti koliko želi. U tome su i musafir i mukim jednaki. Tako nešto prenosi se i od Omera, Ukbea b. Amira, Abdullaha b. Omera i Hasana Basrija.

Ebu Hanife i njegovi istomišljenici, zatim Sevri, Evza'i, Hasan b. Salih b. Hajj, Šafi'i, Ahmed b. Hanbel, Ishak b. Rahevejh, Davud Zahiri i Muhammed b. Džerir Taberi kažu o trajanju mesha po mestvama da je za mukima dan i noć, a za musafira tri dana i tri noći. To je sud koga mi prihvaćamo! (prim. M. Isamu'd-dina).

[214] Ovo je ubačeni dio (mudredž) riječi Alijine ili nekog drugog prenosioca.

[215] Njega prenose, također, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Hibban.

Vremensko trajanje mesha po mestvama za putnika

Hadis ukazuje da je dužina trajanja mesha po mestvama kod putnika, kao što smo i malo prije istakli, tri dana i tri noći, a dokazuje i osnovanost mesha i za mukima odredivši vrijeme za mesh dan i noć. Dugi rok mesha po mestvama za musafira dat je kao povlastica u odnosu na mukima, jer musafir na svome putu nailazi na razne poteškoće.

وعَنْ ثَوْبَانَ رضي الله تعالى عنه قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم سَرِيَّةً فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَمْسَحُوا عَلَى الْعَصَائِبِ, يَعْنِي الْعَمَائِمَ, وَالتَّسَاخِينَ, يَعْنِي الْخِفَافَ رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ, وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ

5./57. Prenosi se od Sevbana (neka je Allah zadovoljan njime):

Uputio je (jednog dana) Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) jednu vojnu izvidnicu i naredio im da mesh čine po sarucima (ahmedijama) i po mestvama.

(Hadis navode Ahmed, Ebu Davud, a Hakim smatra da je sahih.)

Osnovni podaci o Sevbanu

Sevban, Ebu Abdullah ili Ebu Abdurrahman (Ibn Abdulberr kaže da je prvo vjerodostojnije), ibni Buždud, a neki kažu ibni Džahder, je iz Surąta, mjesta koje se nalazi između Mekke i Medine. Neki kažu da je iz Himjera, da je bio zarobljen, pa ga je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) otkupio i oslobodio. Pratio je Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i na putu i kod kuće sve dok nije umro Allahov Poslanik

(sallallahu alejhi ve sellem). Tada se nastanio u Šamu i kasnije se preselio u Hims, gdje je umro 54. g.

Tretman mesha po ahmediji (saruku) i da li se i tu uvjetuje čistota glave i vrijeme trajanja mesha

Iz hadisa se može primijetiti da je dozvoljen mesh po saruku kao i po mestvama. Pitanje je, međutim, da li je potrebna čistoća glave i postoji li vremensko ograničenje kao kod mesha po mestvama. O tome nisam našao nikakvo mišljenje znalaca. Jedino sam našao u glosi Kadi Abdurrahmana na *Bulugu'l-meram* da on uvjetuje kod dopuštanja mesha po saruku da saruk bude zamotan poslije potpune čistoće glave, tj. abdesta.[216] Isto što se radi i kod mesha po mestvama. I dodaje: *Mesh po saruku prihvatili su neki učenjaci, ali ne navode dokaz za ono što tvrde.*[217]

Da li je potreban razlog ('uzr) za mesh po ahmediji (saruku) i da li je potrebno da voda dotakne glavu

Iz spomenutog hadisa se vidi da se ne uvjetuje postojanje neke isprike za mesh po ahmediji, nego je dozvoljeno činiti mesh, makar voda uopće ne dotakla glavu.

Ibn Kajjim prenosi da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mesh činio samo po saruku, zatim po tjemenu i

---

216 Ebu Sevr kaže da se po saruku, ahmediji i šalu može mesh činiti samo ako su stavljeni na čisto (pod abdestom), analogno obuvanju mestava (prim. M. Isamu'd-dina).

217 Uzimaju za dokaz hadis koga bilježi Taberani prenoseći hadis Ebu Umamea, gdje stoji da je Poslanik (alejhi's-selam) *mesh činio po mestvama i saruku (ahmediji) tri dana na putu, a dan i noć kada je mukim.* Međutim, u senedu ovog hadisa se spominje Mervan b. Seleme za koga Ibn Ebi Hatem kaže da nije pouzdan, a Buhari da je on odbačen ravija (prim. M. Isamu'd-dina).

završio po saruku. Neki smatraju da je ovakav postupak samo kod isprike, jer u hadisu koga prenosi Ebu Davud stoji da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao vojnu izvidnicu i na putu su se nahladili. Kada su došli Resulullahu (sallallahu alejhi ve sellem), on im je tada naredio da mesh čine po sarucima, ahmedijama i mestvama. Iz ovoga se da shvatiti da za mesh po saruku treba imati opravdanje. Međutim, ovakav sud je dalek, iako je autor pokazao sklonost za takvim tumačenjima u komentaru, jer je potvrđen u hadisima mesh po saruku i mestvama bez ikakve isprike.

وعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ مَوْقُوفاً, وأنس مَرْفوعاً: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ وَلَبِسَ خُفَّيْهِ فَلْيَمْسَحْ عَلَيْهِمَا, وَلْيُصَلِّ فِيهِمَا, وَلاَ يَخْلَعْهُمَا إِنْ شَاءَ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ

أَخْرَجَهُ الدَّارَقُطْنِيّ وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ

6./58. Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) (kod Omera hadis je mevkuf,[218] kod Enesa merfu‘[219]): *Kada neko od vas uzima abdest i obuje mestve, neka mesh po njima učini[220] i neka klanja u njima. Neka ih ne skida ako hoće,[221] osim u slučaju da bude džunup, radi kupanja.*

(Hadis navode Darekutni i Hakim koji kaže da je sahih.)

---

218 *Mevkuf* su riječi ashaba koje se ne pripisuju Resulullahu (alejhi's-selam).

219 *Merfu‘* su riječi koje se pripisuju Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam).

220 Spominjanje obuvanja mestvi i mesha po mestvama, da je to nakon abdesta, dokaz je da se pod čistoćom nogu podrazumijeva da su pod abdestom.

221 Ovo veže sa htijenjem otklanjajući obligatnost koju zahtijeva naredba u hadisu, kao i zabranjenost skidanja mestvi koju podrazumijeva zabrana, osim u slučaju dženabeta kada ih se svakako mora skinuti.

Hadis govori o dužini mesha po mestvama

On govori o uvjetu čistoće, bez vremenskog ograničenja, ali je ograničen hadisom Safvana i Alije.

وعَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِي الله تَعالى عنه عَنِ النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم, أَنَّهُ رَخَّصَ لِلْمُسَافِرِ ثَلاَثَةَ أَيّامٍ وَلَيالِيَهُنّ, وَلِلْمُقِيمِ يَوْماً ولَيْلَةً, إِذَا تَطَهّرَ فَلَبِسَ خُفَّيْهِ, أَنْ يَمْسَحَ عَلَيْهِمَا أَخْرَجَهُ الدّارَقُطْنِيّ وَصَحّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

7./59. Prenosi se od Ebu Bekrea (neka je Allah zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) dozvolio putnicima tri dana i tri noći,[222] a mukimu dan i noć, ako uzmu abdest[223] i na to obuku mestve, da mesh čine po njima.

(Navode ga Darekutni i Ibn Huzejme[224] kao sahihom.)

Osnovni podaci o Ebu Bekreu

Ebu Bekre, Ibn Mesruh, a po nekima Ibn Haris, bi govorio: "Ja sam oslobođeni rob Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem)" i odbijao bi svaku drugu pripadnost. Iz tvrđave Taif izašao je sa grupom taifskih mladića dok je grad opsjedan.

---

[222] Tj. mesh po mestvama.

[223] Tj. važi i za mukima i za musafira kada uzmu abdest pa onda obuku mestve.

[224] Njega smatra sahihom i Hattabi, a Bejheki prenosi da ga je i Šafi‘i smatrao sahihom. Zabilježili su ga i Ibn Hibban, Ibn Džarud, Ibn Ebi Šejbe, Bejheki, a i Tirmizi ga navodi u djelu *El-Ilel.*

Ovaj hadis je poput hadisa Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime). On daje saznanje o dužini vremena mesha po mestvama za putnika i mukima, a poput hadisa Omera i Enesa, u vezi sa uvjetom abdesta. U hadisu se nalazi objašnjenje o meshu da je to olakšica (ruhsa), kako je to ashab nazvao.

Primio je tada islam i Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mu je tada dao slobodu. Bio je ugledni ashab. Ibn Abdulberr kaže: *Bio je poput Nadra b. Ubadea.* Umro je u Basri 51. ili 52. g. Njegovi potomci su bili veoma istaknuti u nauci i vlasti u Basri i okolini. Imao je brojne potomke.

وعَنْ أُبَيِّ بْنِ عِمَارَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ الله أَمْسَحُ عَلَى الخُفَّيْنِ قَالَ: نَعَمْ, قَالَ: يَوْماً قَالَ: نَعَمْ, قَالَ: ويَوْمَيْنِ قَالَ: نَعَمْ, قَالَ: وثَلاَثَةَ أَيَّامٍ قَالَ: نَعَمْ, وَمَا شِئْتَ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ, وَقَالَ: لَيْسَ بِالقَوِيِّ

8./60. Prenosi se od Ubejja b. Imarea (neka je Allah zadovoljan njime) da je rekao:

- *Božiji Poslaniče, da li da mesh činim po mestvama*?
- *Da* - reče Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).
- *Jedan dan*? - upita Ubejj.
- *Da* - odgovori Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).
- *I dva dana*?
- *Da* - ponovi isti odgovor Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem).
- *I tri dana*?
- *Da, i koliko hoćeš* - završi sa odgovaranjem Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).

(Hadis navodi Ebu Davud, ali kaže da nije pouzdan.)

Osnovni podaci o Ubejju b. Imari

Ubejj b. Imare je iz Medine, ali se nastanio u Egiptu. Smatra se ashabom. Ovaj autor (Askalani – prim. prev.) u djelu *Et-Takrib* kaže da je Ubejj b. Imare iz Medine, nastanio se u

Egiptu. Bio je ashab Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

U senedu ovog hadisa susrećemo konfuziju. Nešto slično kaže i Ibn Abdulberr u djelu *Isti'ab.* Hafiz Munziri u djelu *Muhtesaru's-sunen* kaže: Ono što je rekao Ebu Davud u vezi ovog hadisa slično je ustvrdio i Buhari. Imam Ahmed kaže: *Prenosioci ovog hadisa su nepoznati,* a Darekutni ističe da ovaj sened nije potvrđen. Ibn Hibban ističe: *Ja se ne oslanjam na sened njegova hadisa,* a Ibn Abdulberr da nije dokazan, niti da ima svoga postojanog seneda. Ibn Dževzi je pretjerao pa je ovaj hadis ubrojao u apokrifne hadise (mevdu‘at).

Ko nije odredio vrijeme za mesh po mestvama i odgovor na to

Hadis ukazuje da nema određenog roka trajanja mesha po mestvama ni za mukima (onoga koji je kod kuće), ni za musafira, međutim, kako to smatra i Ebu Davud, hadis nije pouzdan. Ovo je stav Malika, a to je bio i raniji stav Šafi‘ija.

Međutim, ovaj hadis ne može se porediti sa hadisima koji su ranije izrečeni, niti im je približne snage. Ako bi se čak potvrdilo da je tačan, onda bi on bio ograničen tim hadisima isto kao što je ograničen uvjetovanjem uzimanja abdesta, o čemu oni govore.

Devet je hadisa koji se navode u poglavlju o meshu po mestvama, a u komentaru je nabrojano osam, za što nema podloge.

VI. POGLAVLJE

ŠTA KVARI ABDEST

(Sve ono što kvari abdest kvari i tejemmum, jer je tejemmum zamjena za abdest.)

عَنْ أَنَسِ بن مالك، رضي الله تعالى عنه، قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ الله صلي الله عليه وسلم عَلَى عَهْده يَنْتَظِرُونَ العشَآءَ حتّىَ تَخْفِقَ رُءُوسُهُم، ثُمّ يُصَلّونَ وَلاَ يَتَوَضّئُونَ. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَصَحّحَهُ الدّارَقُطْنِيّ, وَأَصْلُه فِي مُسْلِمِ

1./61. Prenosi se od Enesa b. Malika koji kaže:

Ashabi bi u vrijeme Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) iščekivali jaciju toliko dugo da bi im glave[225] *klonule*[226] *od sna, onda bi ustali i klanjali, a ne bi uzimali abdest.*

(Hadis prenosi Ebu Davud, a Darekutni smatra da je sahih. Osnova ovog hadisa nalazi se u Muslimu. Prenosi ga i Tirmizi i kaže: *Budili bi se iz namaza,* zatim dodaje: *Kao da sam čuo da neki od njih hrču, zatim su ustajali i klanjali, a ne bi uzimali abdest.*)

Vrsta ovog spavanja

Grupa učenjaka svodi ovo na spavanje sjedeći. Ovo objašnjenje se odbacuje, jer u verziji koju prenosi Enes stoji: *spustili bi se na stranu,* što prenosi Jahja b. Kattan, a Ibn Dekik

225 Tj. od sna.

226 Tj. nagele se.

Id kaže: *Moguće je da je to bio lahki san*, i navodi da za takav san ne odgovara ni hrkanje, ni buđenje, jer se hrkanje i buđenje javljaju kod onoga ko je u dubokom snu. Kad imaš u vidu sve ovo, onda ovi hadisi obuhvataju: obaranje glave, hrkanje, buđenje i spuštanje na stranu. I sve ovo govori kao da oni poslije ovoga nisu uzimali abdest. Učenjaci se o ovom pitanju razilaze na osam mišljenja.

Mišljenja učenjaka o kvarenju abdesta ovom vrstom spavanja

1. Svaki san općenito kvari abdest[227] u svakom slučaju, na osnovu općeg dokaza iznijetog u hadisu Safvana b. Assala o kome je ranije bilo riječi o meshu po mestvama u kome stoji: *Ko mokri, obavi veliku nuždu ili zaspi...* tako da je san općenito upoređen sa velikom nuždom i mokraćom kada se radi o kvarenju abdesta. Hadis koga prenosi Enes, u svim verzijama u kojima je prenesen, nije dokaz da im je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) to odobrio, niti da ih je primijetio. Ovo znači da je to samo postupak ashaba i ne zna se kako se tačno dogodilo, a dokaz može biti samo ono što su postupci Poslanika, njegove riječi i odobrenja.

2. Ovakav san neće uopće pokvariti abdest[228] na osnovu hadisa koga prenosi Enes i kazivanja o spavanju ashaba kako je

---

[227] To je stav Hasana i Muzenija i jedno mišljenje Šafi'ija, a kod Ibn Hazma san sam po sebi kvari abdest, bio duži ili kraći, zaspao čovjek sjedeći ili stojeći, bio u namazu ili izvan namaza, na ruku'u ili sedždi, oslonio se ili legao, oni koji su oko njega uvjerili se da nije izgubio abdest ili se ne uvjerili. On se drži vanjskog smisla, što je njegov mezheb (prim. M. Isamu'd-dina).

[228] Ovo se prenosi od Se'ida b. Musejjeba, Ebu Midžleza, Humejda b. Abdurrahmana i E'aredža. Ibn Hazm tvrdi da je to prihvatio Evza'i. To je utvrđeno mišljenje grupe ashaba i drugih, između ostalih: Ibn Omera, Mekhula i Ubejdea Selmanija (prim. M. Isamu'd-dina).

navedeno u hadisu. Da je nekim slučajem kvario abdest, ne bi im to Allah (dželle šanuhu) prihvatio i objavio bi Svome Poslaniku kao što mu je objavio o nečistoći obuće. Utoliko prije je namaz valjan onima koji klanjaju za njim. Međutim, na to im se odgovara hadisom Safvana b. Assala.

3. San kvari abdest, ali izuzimaju se dva klimanja glavom, makar uslijedili jedan za drugim, pa i više klimanja u razmacima. Ovo je stav hadevija.[229] A klimanje je obaranje glave zbog sna, i to da mu glava stalno pada i ne stoji sve dok se ne probudi. A kod koga glava nije nageta, oprašta mu se drijemež koliko jedno klimanje, tj. koliko da mu padne brada na prsa, a analogno snu koliko jedno klimanje. Hadise Enesa objašnjavaju da je to drijemež kod čovjeka koji još uvijek uočava razliku, što bi bilo daleko.

4. San sam po sebi ne kvari abdest nego je samo pretpostavka za moguće kvarenje abdesta, ništa drugo. Ako čovjek zaspi sjedeći priljubljen uz tlo, neće pokvariti abdest, u protivnom, ako zaspi i pomakne zadnjicu od tla, pokvarit će. To je stav Šafi'ija. Za to uzima kao dokaz hadis Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Oko je stega stražnjice, pa ko zaspi neka uzme abdest.*

Hadis prenosi Tirmizi i smatra da je dobar. Međutim, u njemu se nalazi ravija Bekijje b. Velid čiji hadis ne može biti dokaz. Ovaj hadis je mu'an'an. Hadise Enesa tumače da se odnose na onoga ko je priljubljen za zemlju usaglašavajući tako hadise, a hadis Safvana je ograničen hadisom Alije.

[229] Ibn Munzir kaže da je to sud Zuhrija, Rebi'a, Evza'ija, Malika i Ahmeda po jednom rivajetu. A kod Tirmizija stoji: *Neki kažu kada neko zaspi i nadvlada mu san pamet, obavezno mu je uzeti abdest* (prim. M. Isamu'd-dina).

5. Ako bi zaspao na bilo koji način klanjača: na ruku'u, sedždi ili kijamu, neće pokvariti abdest, bio u namazu ili izvan namaza, a ako bi zaspao ležeći ispruživši se ili legao na zatiok, pokvarit će abdest.[230] Za to se kao dokaz koristi hadis: *Kada zaspi neko na sedždi Allah (dželle šanuhu) se njime hvali melekima govoreći: "Moj rob, njegova duša je kod Mene, a njegovo tijelo sedždu čini preda Mnom".* (Prenose Bejheki i dr., mada se hadis smatra slabim.)

6. Kvari abdest sve osim ako zaspi na ruku'u i sedždi[231] na osnovu ranije spomenutog hadisa koji, iako se odnosi samo na sedždu, analogno se proteže i na ruku', kao što se odnosi hadis prije njega na ostale položaje musallije.

7. San u namazu ni u kom slučaju ne kvari abdest, a kvari ako se zaspi izvan namaza.[232] Dokaz za to je spomenuti hadis jer je on istovremeno dokaz za sva tri ova mišljenja.

8. Dugo spavanje u svakom slučaju kvari abdest, dok kratak san ne kvari. Oni koji zastupaju ovaj stav kažu da san ne kvari abdest sam po sebi nego da je pretpostavka za kvarenje abdesta; kod dugog spavanja ono je ostvarivo, za razliku ako se malo dremne. Hadisi koje prenosi Enes objašnjavaju da je malo dremnuo, mada ne govore koliko traje to malo, niti koliko traje to mnogo kako bi se njihove riječi mogle shvatiti kako valja, niti se može shvatiti da li to spada pod jedno od mišljenja ili ne?

Ovo su stavovi učenjaka o spavanju gdje dolazi do razlike u stavovima zbog razlike samih hadisa koje smo spomenuli.

---

[230] Ovo je stav Ebu Hanife, Davuda Zahirija, a to ističe i Hammad b. Ebi Sulejman i Sufjan (prim. M. Isamu'd-dina).

[231] To je stav Ahmeda b. Hanbela, kako navodi Ibn Tin (prim. M. Isamu'd-dina).

[232] To je mezheb Šafi'ija (prim. M. Isamu'd-dina).

U ovom poglavlju ima i hadisa koji nisu bez slabosti a koje mi nismo donijeli.

Ispravan sud o tretmanu spavanja onoga koji iščekuje namaz

Najprihvatljivije je mišljenje da spavanje kvari abdest na osnovu hadisa koga prenosi Safvan i koga je Ibn Huzejme, kako ti je poznato, proglasio sahihom, kao i Tirmizi i Hatabi. Međutim, termin spavanje u njegovom hadisu je uopćen, a dokazivanje zajedničkim spominjanjem je slabo, pa se ne može reći da je spavanje spomenuto sa mokraćom i velikom nuždom, a to dvoje u svakom slučaju kvari abdest. Obzirom da se u hadisu koga prenosi Enes općenito govori o spavanju ashaba, da oni nisu uzimali abdest makar i hrkali u snu, da su oni i na strani ležali, da su se budili, a ashabi su cijenjeni i ne znači da nisu znali šta kvari abdest, posebno što je hadis koga prenosi Enes vezan za ashabe, a istovremeno je poznato da je među njima bilo znalaca vjere, posebno namaza, koji je najuzvišeniji stub islama, a pogotovo što su neki od njih iščekivali namaz zajedno sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), a bili su uglednici ashabi, pa ako je to tako, onda se ograničava općenitost hadisa Safvana na duboki san kada čovjek gubi spoznaju/svijest, a objašnjava se hrkanje koje se spominje u hadisu Enesa i lijeganje na stranu i buđenje sa nezaranjanjem u san, jer ima i onih koji hrču na početku samog spavanja prije nego što su zaronili u dubok san, a ležanje na stranu ne uvjetuje zaranjanje u dubok san, jer bi se i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) spustio na stranu poslije dva rekjata sunneta sabah-namaza, a ne bi spavao i ustajao bi da klanja farz nakon što je ležao, iako neki kažu da je to specifičnost Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i da njegov san ne kvari abdest, a poznato je da se

može i leći, a ne zaspati, a samo buđenje katkada se javlja kada čovjek počinje da spava pokušavajući time da spriječi san.

Šta se nadovezuje na spavanje u ovakvoj situaciji

Nadovezuje se na spavanje i nesvijest, ludilo i pijanstvo bez obzira čime čovjek bio opijen, bitno je da mu to zanosi pamet.

U komentaru autor spominje da su svi učenjaci prihvatili da ovo kvari abdest pa bi se moglo reći, ako je vjerodostojno, da bi dokaz bio konsenzusom.

وعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: جَآءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلاَ أَطْهُرُ، أَفَأَدَعُ الصَّلاَةَ قَالَ: لاَ، إِنَّمَا ذَلِك عِرْقٌ وَلَيْسَ بِحَيْضٍ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ حَيْضَتُكِ فَدَعِي الصَّلاَةَ، وإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ ثُمَّ صَلِّي مُتَفَقٌ عَلَيْهِ وَلِلْبُخَارِيِّ: ثُمَّ تَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلاَةٍ وَأَشَارَ مُسلِمٌ إِلى أَنَّهُ حَذَفَهَا عَمَدًا

2./62. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome), da je rekla: *Fatima kćerka Ebu Hubejša došla je Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i upitala ga:*

- "Allahov Poslaniče, ja sam žena sa istihadom,[233] *ne mogu da se očistim, pa da li da ostavljam namaz?"*

Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: "Ne. To je irk[234] *(obična krv), a nije krv menstruacije.*[235] *Kada nastupi*[236]

[233] Žena kod koje teče krv iz spolnog organa u nevrijeme.

[234] U *Fethu'l-Bariju* stoji da se ovaj termin *irk* u arapskom naziva još 'azir (عاذر) ili 'azil (عاذل).

menstruacija, ostavi namaz,[237] *a kada prođe,*[238] *okupaj se*[239] *i klanjaj.*"

(Prenose Buhari i Muslim. Kod Buharija stoji: ... *zatim uzimaj abdest za svaki namaz.* Muslim je ovo namjerno izostavio.)

Osnovni podaci o Fatimi b. Ebi Hubejš

Fatima, kćerka Ebu Hubejša, je Kurejšijka Esedijja, supruga Abdullaha b. Džahša.

Tretman istihade razlikuje se od tretmana menstruacije

Ovaj hadis ukazuje da se *istihada* dešava i da za nju važi propis drugačiji od onoga za menstruaciju. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je to objasnio. Uputio ju je da ne ostavlja namaz dok teče krv nego da iščekuje vrijeme menstruacije kada

---

235 Jer krv menstruacije ističe iz dubine maternice, tako da je to obavještenje o različitim izlazima krvi. To je istovremeno odgovor na njezine riječi *ne mogu da se očistim...* jer je vjerovala da čišćenje žene koja ima menstruaciju postaje očito samo sa prestankom krvi i da nema čistoće dok ne prestane krv. Istovremeno, znala je da žena koja ima menstruaciju ne može klanjati, pa je pomislila da je to slično tečenju krvi, pa je Poslanik (alejhi's-selam) objasnio da to nije menstruacija, da je čista i da je obavezna klanjati namaz.

Uzimat će abdest za svaki namaz i da klanja sa tim abdestom samo jedan farz, ili da klanja što god hoće u jednom namaskom roku sve dok ne dođe drugo vrijeme namaza kada će ponovo uzeti abdest. Ovo je stav hanefija (prim. M. Isamu'd-dina).

236 Misli se pod ovim pojmom početak krvi prilikom menstruacije.

237 Sadrži zabranu ženi koja ima menstruaciju da klanja; njezin namaz bi, ukoliko bi klanjala, bio pokvaren - konsenzusom je zaključeno.

238 To je početak prestanka perioda menstruacije.

239 U tekstu hadisa stoji *operi krv, tj. okupaj se,* a to se razumije iz drugih dokaza.

će izostavljati namaz, a kada prođe vrijeme menstruacije, oprat će krv i okupati se[240], kao što se navodi u nekim verzijama Buharija: *...okupaj se...* , a u nekim rivajetima, kao što je iznio autor, skraćeno je na: ... *oprati krv*.

Tretman žene koja ima istihadu u pogledu čistoće i namaza

Ukratko, naređeno je u nekoliko sahih hadisa da je potrebno odstraniti krv i oprati se; neki prenosioci ograničili su se na jedno, a drugi na drugo, a onda se naređuje klanjanje namaza.

Kada će se tečenje krvi tretirati istihadom a kada hajzom, učenjaci daju dva suda.

Jedan je da će ona uočavati razliku među njima oslanjajući se na svoj uobičajeni period pojave menstruacije. Početak menstruacije je pojava krvi prvog dana uobičajenog perioda, a prestaje sa istekom njezinog uobičajenog roka trajanja menstruacije.

Oslanjanje na običaj spominje se u hadisu Fatime, kako to neki kažu: *Ostavi namaz u onim danima za koje ti, po običaju, imaš menstruaciju.* O tome će biti kasnije više riječi.

Drugi stav je da se oslanja na izgled krvi, kao što stoji u hadisu Aiše vezano za slučaj Fatime b. Ebi Ḥubejša, a tamo stoji "da je krv menstruacije jako crna, i po tome se i poznaje i kada se primijeti to, onda ostavi namaz! Kada nastupi druga krv, okupaj se i klanjaj!" O tome će biti govora u poglavlju o hajzu.

---

[240] U hadisu Ebu Davuda stoji dodatak: ... *prala bi se u leđenu u sobi svoje sestre Zejnebe b. Džahš, supruge Allahova Poslanika (alejhi's-selam), tako da se crvenilo krvi izdiglo na površinu vode* (prim. M. Isamu'd-dina).

Shodno ovome, nastup menstruacije će biti sa nastupom takvog izgleda krvi, a prestanak sa prestankom takvog izgleda. Kasnije će doći naredba o oslanjanju na običaj žene, i sve će biti objašnjeno. Bit će navedeni i razni stavovi učenjaka; svako od njih je prihvatio sud da se postupa prema nekom od pojavnih znakova.

Kod Buharija stoji i ovo u hadisu koga prenosi Aiša: *Zatim uzimaj abdest za svaki namaz.*

Muslim ukazuje da je ovaj dio namjerno izostavio i ističe u svom Sahihu poslije navođenja hadisa: ... *u hadisu koga prenosi Hammad izostavili smo to,* a Bejheki kaže: *To su riječi "uzmi abdest" jer taj dodatak nije sačuvan; prenosi ga samo jedan ravija od jednog od prenosilaca hadisa.*

Autor tvrdi u *Fethu'l-Bariju* da je to ustanovljeno preko nekoliko verzija, što dokida sud o usamljenosti ovog dodatka na koji se pozvao Muslim.

Sud je da žena koja ima istihadu uzima abdest za svaki namaz, odn. za svako namasko vrijeme

Znaj, da ovaj autor navodi hadis vezan za ženu koja krvari u poglavlju "Šta kvari abdest" i ovdje za ovo poglavlje se mogao navesti samo ovaj dodatak, a ne cio hadis, jer je to iz oblasti odredaba poglavlja žene koja krvari i menstruacije, i o tome će biti govora tamo. Ovaj dodatak je dokaz da je krv žene koja krvari jedna od brojnih pojava koje kvari abdest; zbog toga je Zakonodavac naredio da se uzima abdest u ovom slučaju za svaki namaz, i kada završi namaz, bit će pokvaren njezin abdest. Ovo je stav većine, tj. da će uzimati abdest za svaki namaz.

Hadevije i hanefije smatraju da će ona uzeti abdest za jedno namasko vrijeme svakog namaza i da abdest ovisi o tom vremenu. Da će klanjati farz dotičnog vremena i nafile koje hoće i spojit će dva farza - po mišljenju onih koji to dozvoljavaju zbog neke isprike, i oni kažu: Ovaj hadis ima i pretpostavljeni dodatak, a to je: *...za svako namasko vrijeme.*

Malikije smatraju da je tada lijepo uzeti abdest, ali je obavezno uzeti abdest samo radi drugog razloga koji kvari abdest. O tome će biti govora u hadisu Hamne b. Džahš u poglavlju o menstruaciji, inšallah, a odredbe u kojima se ona razlikuje od žene sa hajzom navest će se tamo; to je mjesto gdje treba govoriti o tome. U komentaru je to naveo ovdje, ali je spomenuo samo s obzirom da ovo krvarenje kvari abdest.

وعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبِ رضي الله تعالى عنه قَالَ: كُنْتُ رَجُلاً مَذَّاءً فَأَمَرتُ الْمِقْدَادَ أَن يَسْأَلَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: فِيهِ الوُضُوءُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللَّفْظُ لِلْبُخَارِيِّ

3./63. Prenosi se od Alije b. Ebi Taliba (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), da je rekao: *Bio sam čovjek nadražljiv pa sam naredio Mikdadu*[241] *da pita Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem)*[242] *pa ga je on pitao i Poslanik je odgovorio: Potrebno mu je uzeti abdest.*

(Prenosi Muslim i Buhari, a termini su Buharijevi.)

[241] To je Ibn Esved Kindi.

[242] Tj. šta je dužnost onome koji je bio nadražen i ovaj je pitao Poslanika (alejhi's-selam).

Šta znači *mezja*

Termin koji je ovdje upotrijebljen je *mezza'*, a označava osobu kod koje se javlja prozirna, nježna voda, koja nastaje ili se javlja na spolnom organu kod nadraženosti.[243]

Razne verzije termina ovog hadisa

U nekim terminima Buharija stoji poslije ovoga na više mjesta: "Ja sam se stidio da pitam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) zbog njegove kćerke u odnosu na mene." A kod Muslima stoji: "Zbog Fatime".

Kod Ebu Davuda, Nesa'ija i Ibn Huzejme prenosi se od Alije ovako: "Bio sam čovjek nadražljiv pa sam se kupao zbog toga i u zimi dok nisam osjetio bol u leđima". Kod Buharija se dodaje: "Uzmi abdest i operi svoj spolni organ". A kod Muslima: "Operi spolni organ i uzmi abdest!"

Ko je bila osoba koja je pitala Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) o mezji

Razilaze se o osobi koja je pitala, da li je to Mikdad, kao što stoji u ovoj verziji, ili Ammar kao što stoji u drugim verzijama. U jednoj od verzija stoji da je Alija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) pitao. Ibn Hibban dovodi u sklad ove verzije na način da je Alija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) naredio Mikdadu da pita, a onda da je i sam pitao. Međutim, prigovoreno mu je da njegove riječi: *Ja*

[243] Nevevi kaže: *Mezja je prozirna, bijela i ljepljiva tečnost koja se javlja kod nadražaja, ali bez strasti i ejakulacije. Nju ne prati strast, pa možda čovjek i ne osjeti kada se javi. Ona se javlja na mokraćnom kanalu kod zabavljanja i ljubljenja* (prim. M. Isamu'd-dina).

sam se stidio da pitam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) zbog njegove kćerke u odnosu na mene, ukazuju da Alija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) nije pitao direktno nego je pitanje njemu pripisano u rivajetu onoga koji kaže: *da je Alija pitao* u prenesenom smislu, s obzirom da je on naredio da se pita.

Tretman osobe koja je nadražljiva

Hadis ukazuje da *mezja* kvari abdest; zbog toga to autor spominje u ovom poglavlju. Hadis je i dokaz da se ne treba dotični kupati. Ovo je prihvaćeno konsenzusom. U verziji u kojoj stoji: *...uzet će abdest i oprati spolni organ...* ne uvjetuje se uzeti prije abdest, jer veznik *i* (ve) ne zahtijeva redoslijed - pošto termin u verziji Muslima objašnjava šta je cilj. Pošto se spominje i termin *svoj spolni organ,* značilo bi oprati ga u cjelini, a nije tako, jer je obaveza vadžib oprati mjesto gdje izlazi dotična tečnost, jer je upotrijebljeno ime za sve, a znači neki dio. To se može spoznati iz pravila šeriata.[244]

Neki smatraju da treba oprati ud u cjelini postupajući po izrazu hadisa, a to potvrđuje i rivajet Ebu Davuda u kome stoji da će se oprati spolni organ i mošnje (testisi) i uzeti abdest. Taj isti kaže: oprat ćeš od toga svoj spolni organ i mošnje i uzet ćeš abdest za namaz. Međutim, rivajet o pranju mošnji je problematiziran. Mi smo to objasnili u glosi djela *Dav'u'n-nehar,* a to je da je to rivajet Urvea koji prenosi od Alije, a Urve

[244] Učenjaci su saglasni da je *mezja* nečista. Tome se protive samo neke imamije donoseći dokaz da polijevanje ne odstranjuje mezju, a da je nečista, onda bi bilo obavezno odstraniti je. Na osnovu toga trebali su reći da je i izmet čist jer je Poslanik (alejhi's-selam) naredio da se obrišc nečistoća sa obuće zemljom i da se klanja u toj obući, a brisanje i potiranje ne odstranjuje tu nečistoću u potpunosti (prim. M. Isamu'd-dina).

nije imao priliku da sluša hadis od Alije. No, hadis bilježi Ebu Avane u svom *Sahihu* prenoseći ga preko Ubejdea od Alije sa dodatkom.

Autor u djelu *Et-Telhis* kaže da je njegov sened neupitan, pa pošto je ispravan, onda nema razloga da se ne postupa prema njemu.[245] Neki kažu da je smisao ovoga: Ako se opere cijeli organ, skupit će se i prestati izlaženje mezje. Spomenutim hadisom argumentira se nečistoća mezje.

وَعَنْ عَائِشَةَ، رضي الله تعالى عنها، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَبَّلَ بَعْضَ نِسَآئِهِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلاَةِ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَضَعَّفَهُ البُخَارِيّ

4./64. Prenosi se od Aiše da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poljubio neku od svojih žena, a onda izašao da klanja, a nije ponovo uzeo abdest.

(Hadis navodi Ahmed, a Buhari ga smatra slabim.)

Ko navodi hadis

Ovaj hadis navode Ebu Davud, Tirmizi, Nesa'i i Ibn Madže. Tirmizi kaže: *Čuo sam Muhammeda b. Ismaila*[246] *da smatra ovaj hadis slabim.* Ebu Davud navodi ovaj hadis preko Ibrahima Tejmija od Aiše, međutim, Ibrahim nije imao priliku da sluša hadis od Aiše; prema tome, ovaj hadis je mursel, a

[245] Neke hanbelije i dijelom malikije smatraju da je obavezno oprati spolni organ i mošnje kod mezje iako je mjesto mezje samo na nekim dijelovima mošnji. A većina smatra da je obavezno oprati mjesto tijela na kome je pala mezja i ne treba obuhvatati pranjem cijeli spolni organ i mošnje (prim. M. Isamu'd-dina).

[246] Namjerava reći imama Buharija (prim. M. Isamu'd-dina).

Nesa’i ističe da nema boljeg hadisa o ovom pitanju od ovoga, ali je, i on ističe, hadis mursel.

Načini na koje je prenijet ovaj hadis

Autor kaže: *Prenijet je na deset načina od Aiše, a naveo ih je Bejheki u djelu "El-Hilafijjat" i smatra ih slabim.* Ibn Hazm kaže: *Nema ništa pouzdano o ovom pitanju, a ako ima to se odnosi na ono što je bilo propisano prije naređenja da se abdest uzima nakon doticanja ženske osobe.*

Tretman doticanja i ljubljenja supruge u odnosu na abdest

Kada imaš u vidu ovo, onda hadis ukazuje da doticaj supruge i poljubac neće kvariti abdest. Ovo je osnova, i hadis potvrđuje to, i to su prihvatile sve hadevije, a od ashaba Alija. Šafije smatraju da doticaj onoga s kim nije zabranjeno sklapanje braka kvari abdest, na osnovu kur’anskog ajeta:

﴿...أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاءَ...﴾

... ili ako ste se sastajali sa ženama...[247]

Prema tome, potrebno je uzeti abdest poslije doticaja. Oni kažu da se ovaj doticaj odnosi prije svega na doticaj rukom. Potvrđuje to i značenje kiraeta: او لمستم النساء (*vaše doticanje žena*). Primjetno je da se odnosi samo na doticaj čovjeka, bez ikakve aktivnosti žene. Ovo govori da ovaj termin ostaje u svom stvarnom značenju. Zato što je osnovni princip podudarnost značenja oba kiraeta.

---

[247] En-Nisa’, 43 (prim. M. Isamu’d-dina).

Odgovara se da se odstupa od osnovnog značenja ako ima dokaz, pa se shvata metaforički, a termin ovako upotrijebljen *doticanje* odnosi se podjednako i na spolni akt i na doticanje, što se da vidjeti iz hadisa koga prenosi Aiša iako je od nekih kritikovan, ali različite verzije jedna drugu osnažuju. Bilježi Buhari da je ona ležala na postelji popriječena prema Kibli gdje je Poslanik klanjao i kada bi Poslanik ustao da klanja, dotakao bi je i ona bi pokupila noge, tj. kada bi činio sedždu, a kada bi ustao na kijam, ona bi ih ispružila. Ovo ukazuje da sam doticaj ne kvari abdest.

Što se tiče interpretacije autora u djelu *Fethu'l-Bari* u vezi sa ovim hadisom da je to možda bilo preko nekog prekrivača, ili se možda odnosi samo na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), ona je daleka, jer se suprotstavlja jasnom značenju hadisa. Alija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) objašnjava ovo doticanje spolnim aktom. I Ibn Abbas je to tako objasnio, a njemu je Poslanik (alejhi's-selam) učio dovu da ga Allah (dželle šanuhu) poduči tumačenju. Od njega prenosi Abd b. Humejd da je prokomentarisao doticanje nakon što je stavio svoja dva prsta u uši, što bi značilo vršenje spolnog akta. Od njega prenosi i Tasti da je pitao Nafi'a b. Ezreka o doticanju pa je i on protumačio da se radi o spolnom aktu, jer i konstrukcija časnog ajeta i njegov stil ukazuju da se ovdje misli na spolni akt. Naime, Allah (dželle šanuhu) je naveo da je potrebno uzeti tejemmum nakon obavljanja velike nužde naznačujući malu nečistoću, a doticanje je spomenuo kao oznaku za veliku nečistoću, što odgovara riječima Uzvišenoga u naredbi o kupanju vodom, u ajetu:

﴾...وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا...﴿

...a ako ste džunubi, onda se okupajte...[248]

Kada bi izraz *mulamese* (*obostrano doticanje*) bio prokomentarisan sa doticanjem koje kvari abdest, onda bi nestalo i upozorenje da zemlja zamjenjuje vodu kod odstranjenja velike nečistoće i suprotstavljao bi se početku ajeta. Hanefije o tome govore naširoko, ali za to nemaju dokaza.

وعَنْ أبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ فِي بَطْنِهِ شَيْئاً فَأَشْكَلَ عَلَيْهِ, أَخَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ أَمْ لاَ فَلاَ يَخْرُجَنّ مِنَ المَسْجِدِ، حَتّى يَسْمَعَ صَوْتاً أَوْ يَجِدَ رِيحاً. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

5./65. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas osjeti nešto u svom stomaku i posumnja da li je šta izišlo ili nije, neka ne izlazi iz džamije[249] *dok ne čuje glas*[250] *ili oćuti smrad.*[251]

(Prenosi Muslim.)

---

[248] El-Ma'ide, 6 (prim. M. Isamu'd-dina).

[249] Ako je unutra, radi obnavljanja abdesta.

[250] Da je izišao.

[251] Nisu čujenje glasa ili osjećaj smrada uvjet u tome, nego je cilj uvjerenje da je abdest pokvaren.

Kome postane problematično izlaženje nečega iz stomaka i kada će njegov abdest biti pokvaren

Pod ovim se podrazumijeva da se uvjeri da je izgubio abdest.

Stvari ostaju onakve kakve jesu sve dok se čovjek ne uvjeri suprotno tome

Ovaj hadis je temelj u *usulu* i jedno važno pravilo u *fikhu*, a to je da se stvari tretiraju onakvima kakve jesu sve dok se čovjek ne uvjeri suprotno tome. Iskrsla sumnja ne utiče, i ko bude sumnjao da je izgubio abdest, a siguran je da je sa abdestom, neće biti prisiljen da uzme abdest sve dok ne bude uvjeren da ga je izgubio, kao što stoji u hadisu *sve dok ne čuje glas ili ne osjeti smrad.* On ga je vezao za ono što se osjeća, ali ovo dvoje je naveo samo kao primjer, jer se tako tretiraju i ostale stvari koje kvare abdest, kao što su *mezja* i *vedja*. Doći će i hadis Ibn Abbasa u kome stoji "da će šejtan prouzrokovati da se čovjeku učini da je izgubio abdest, a nije izgubio abdest, pa neka se ne vraća da uzme abdest sve dok ne čuje glas ili osjeti smrad."

Hadis ima opću poruku i za onoga ko je u namazu i za onoga ko je izvan namaza. Ovo je stav većine učenjaka. Kod malikija nalazimo detalje i razlike kod ove pojave kada je čovjek u namazu i izvan namaza,[252] za što nema dokaza.

---

[252] Prenose se od Malika u vezi s ovim dvije verzije. Jedna je da mora uzeti abdest ako sumnja kada je izvan namaza, a nije kada je u namazu. Druga verzija je da je potrebno uzeti abdest u svakom slučaju. Prva verzija se prenosi od Hasana Basrija, i to je usamljeno mišljenje (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: مَسَسْتُ ذَكَرِي، أَوْ قَالَ: الرَّجُلُ يَمَسُّ ذَكَرَهُ فِي الصَّلاَةِ أَعَلَيْهِ وُضُوءٌ؟ فَقَالَ النبي، صلى الله عليه وسلم،: لاَ إِنَّمَا هُوَ بَضْعَةٌ مِنْكَ. أَخْرَجَهُ الخَمْسَةُ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ، وَقَالَ ابْنُ المَدِينِي: هُوَ أَحْسَنُ مِنْ حَدِيثِ بُسْرَةَ

6./66. Prenosi se od Talka b. Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže:

Neko reče: "Dotakao sam spolni organ", ili kaže: "Kada čovjek dotakne svoj spolni organ u namazu, da li je obavezan promijeniti abdest?" i Poslanik na to odgovori: "Ne,[253] to[254] je jedan od tvojih organa."[255]

(Navode peterica, a Ibn Hibban ga smatra sahihom.)

Ibn Medini[256] ističe da je ovaj hadis bolji od hadisa Busre.

Osnovni podaci o Talku b. Aliji

Talka b. Ali je Jemami, Hanefi, a i Ibn Abdulberr kaže da je on iz Jemame.

Ovaj hadis prenose također Ahmed i Darekutni, a Tahavi kaže da mu je sened ispravan i nije konfuzan. Taberani i Ibn

---

253 Zbog toga se ne uzima abdest.

254 Tj. penis.

255 Organ kao ruka, noga i sl., a poznato je da se zbog doticanja tih organa ne uzima abdest.

256 Ibn Medini se pripisuje djedu, a on je Alija b. Abdullah Medini za koga Zehebi kaže da je hafiz hadisa svoga stoljeća i uzor u ovoj oblasti. Rođen je 161., a među učenicima su mu bili: Buhari, Ebu Davud i drugi poznati muhaddisi. Ibn Mehdi kaže da je Ali b. Medini bio jedan od najobrazovanijih ljudi iz oblasti hadisa, a Nesa'i ističe da je on bio stvoren za ovo, a Muhjiddin Nevevi kaže da je Ibn Medini imao oko sto djela.

Hazm smatraju ga sahih hadisom, dok ga Šafi‘i, Ebu Hatem, Ebu Zur‘a, Darekutni, Bejheki i Ibn Dževzi smatraju slabim..

Hadis ukazuje na princip da neće kvariti abdest doticanje spolnog organa od strane osobe sa abdestom. Ovo se prenosi od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), hadevija i hanefija.

Jedna grupa ashaba i tabi‘ina smatraju da će doticanje spolnog organa kvariti abdest,[257] a od predstavnika mezheba to smatraju Ahmed i Šafi‘i koristeći slijedeći hadis:

وعَنْ بُسْرَةَ بِنْتِ صَفْوَانَ، رضي الله تعالى عنها، أَنَّ رَسُولَ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ. أخرجَهُ الخَمْسَةُ، وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ حِبَّانَ، وَقَالَ البُخَارِيّ: هُوَ أَصَحّ شَيْءٍ فِي هَذَا البَابِ

[257] Hazimi navodi u svome djelu *El-'Itibar* nakon navođenja hadisa Talka b. Alije slijedeći tekst (koga mi navodimo u cijelosti zbog njegove koristi):

Učenjaci se razilaze o ovom pitanju. Neki su prihvatili ove hadise i smatraju da ne mora uzeti abdest onaj ko je dotakao spolni organ. To se prenosi od Alije b. Ebi Taliba, Ammara b. Jasira, Abdullaha b. Mes'uda, Abdullaha b. Abbasa, Huzejfe b. Jemana, Imrana, Ebu Derda'a, Se'ida b. Musejjeba, prema jednoj verziji, Se'ida b. Džubejra, Ibrahima Neha'ija, Rebi'a b. Abdurrahmana, Sufjana Sevrija, Ebu Hanife i njegovih istomišljenika, Jahje b. Me'ina i učenjaka Kufe. Drugi se protive tome i smatraju da je obavezno uzeti abdest onome ko dotakne penis. Neki koji su prihvatili ovo tvrde da je hadis koga prenosi Talk dokinut. Oni od kojih se prenosi da je nužno uzeti abdest u ovom slučaju, među ashabima su: Omer b. Hattab, njegov sin Abdullah, Ebu Ejjub Ensari, Zejd b. Halid, Ebu Hurejre, Abdullah b. Amr b. As, Džabir, Aiša, Ummu Habiba, Busra b. Safvan, Sa'd b. Ebi Vekas u jednoj verziji, Ibn Abbas, u jednoj verziji, a od tabi'ina su: Urve b. Zubejr, Sulejman b. Jesar, Ata b. Ebi Rebah, Eban b. Osman, Džabir b. Zejd, Zuhri, Mus'ab b. Sa'd, Jahja b. Ebi Kesir, Se'id b. Musejjeb, prema jednoj verziji, Hišam b. Urve, Evza'i, većina učenjaka Sirije, Šafi'i, Ahmed, Ishak. Poznato je i mišljenje Malika da je smatrao obaveznim uzimanje abdesta u ovom slučaju. Oni koji su prihvatili ovo mišljenje smatraju da je hadis Talka dokinut pod pretpostavkom da je autentičan, a onda su donijeli dokaze o obaveznosti uzimanja abdesta (prim. M. Isamu'd-dina).

7./67. Prenosi se od Busre, kćerke Safvana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko dotakne svoj spolni organ neka uzme abdest.

(Prenose peterica, a Tirmizi i Ibn Hibban smatraju da je hadis sahih. Buhari ističe da je ovaj hadis najvjerodostojniji u ovom poglavlju.)

Osnovni podaci o Busri b. Safvan

Busra je kćerka Safvana b. Nevfela, Kurejšijka, Esedija. Bila je jedna od žena koja je dala prisegu Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem). Od nje prenose hadise Abdullah b. Omer i drugi.

Ko citira hadis i ko ga smatra sahihom

Ovaj hadis navode Šafi'i, Ahmed, Ibn Huzejme, Hakim i Ibn Džarud. Darekutni kaže da je hadis potvrđen, a Jahja b. Me'in, Bejheki i Hazimi smatraju ga sahihom. Kritika da ovaj hadis prenosi Urve od Mervana ili od nepoznate osobe nije utemeljena, jer je potvrđeno da je Urve ovaj hadis čuo od Busre direktno bez posrednika, kao što to odlučno kaže Ibn Huzejme i drugi imami hadisa. Njemu prigovaraju i to što Hišam b. Urve, ravija, prenosi ovaj hadis od svoga oca, a nije ga čuo od njega, što nije ispravno. Potvrđeno je da ga je on čuo od svoga oca i na taj način je otklonjena povredljivost ovog hadisa i hadis je sahih.

Ko uzima za dokaz ovaj hadis da će abdest biti pokvaren osobi koja dotakne svoj spolni organ

Ovaj hadis koriste kao dokaz neki ashabi, tabi'ini, Ahmed i Šafi'i, i kažu da doticaj spolnog organa kvari abdest, a pod doticanjem se misli na direktno. Ibn Hibban u svom *Sahihu* prenosi hadis od Ebu Hurejrea: *Ko dotakne od vas spolni organ na kome nema prekrivača niti zastora njemu je potrebno promijeniti abdest.* Hakim i Ibn Abdulberr smatraju da je ovaj hadis sahih, a Ibn Seken ističe da je to nešto najbolje što se prenosi u vezi sa ovim pitanjem.

Šafije smatraju da je ovo doticanje samo dlanom, a neće pokvariti ako dotakne spoljašnjim dijelom svoje šake. Istraživači to odbijaju i kažu da doticanje (*ifda),* termin upotrijebljen ovdje, jezički ima općenitije značenje od doticanja, bilo dlanom, bilo poleđinom dlana. Međutim, Ibn Hazm kaže da nema dokaza tome što oni zastupaju ni u Kur'anu ni u Sunnetu, ni u konsenzusu, pa ni u riječima ashaba, ni u analogiji, niti u ispravnom mišljenju.

Hadis Busre potkrepljuju hadisi koje prenosi sedamnaest ashaba i koji se nalaze u hadiskim djelima, među kojima i Talk b. Ali, ravija hadisa da doticaj neće pokvariti abdest. Onaj ko spominje njegov hadis o nekvarenju abdesta, tumači ga činjenicom da je on izrečen u početku islama. On je došao početkom Hidžre prije nego je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) sagradio svoju džamiju, pa je njegov hadis dokinut hadisom Busre, jer je ona kasnije primila islam. Međutim, bolje je od mišljenja o dokidanju sud o protežiranju. Tako je hadis Busre pretežniji jer ga mnogi imami smatraju sahihom, a i sam ima brojne *ševahide* (prateće hadise). Busra prenosi ovaj hadis u muhadžirluku među muhadžirima i ensarijama, a oni su brojni i niko ga nije odbacio, štaviše, poznato nam je da su neki

postupali po ovom hadisu, među kojima je Urve, koji se vratio na njezin sud, a ranije ga je odbacivao, a Ibn Omer prenosi od nje ovaj hadis i uzimao je abdest ako bi dotakao spolni organ sve do svoje smrti.

Davanje prednosti hadisu koji govori o uzimanju abdesta nakon doticanja spolnog organa

Bejheki kaže da je dovoljno da se da prednost hadisu Busre nad hadisom Talka b. Alije to što ga nisu naveli Buhari i Muslim, niti se oslanjaju ni na jednog od njegovih prenosilaca, a oslanjaju se na sve prenosioce hadisa Busre. Hadis koga prenosi Talk je u verziji Kajsa b. Talka za koga Šafi'i kaže: *Pitali smo za Kajsa b. Talka i nismo pronašli nikog ko ga poznaje, pa otuda mi ne prihvaćamo njegov haber (hadis).* Ebu Hatem i Ebu Zur'a kažu da se Kajs b. Talk ne ubraja među ravije čiji se hadisi mogu uzeti kao dokaz, i smatrali su ga slabim.

Malik, pošto su navedeni hadisi u kontradikciji, kaže da je uzeti abdest onome koji dotakne spolni organ mendub, a nije waždib.

وعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا، أَنّ رَسُولَ اللّه، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: مَنْ أَصَابَهُ قَيْءٌ أَوْ رُعَافٌ أَوْ قَلَسٌ أَوْ مَذْيٌ، فَلْيَنْصَرِفْ فَلْيَتَوَضّأْ، ثُمّ لِيَبْنِ عَلَى صَلاَتِهِ، وَهُوَ فِي ذَلِكَ لاَ يَتَكَلّمُ أخْرَجَهُ بنُ مَاجَه، وَضَعّفَهُ أحْمَدُ وَغَيْرُهُ

8./68. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Koga zadesi povraćanje, krvarenje, podrigivanje ili mezja[258] *neka uzme abdest, a onda neka nastavi klanjati tamo gdje je stao,*[259] *ali da pri tome nije govorio.*

Hadis navodi Ibn Madže, a Ahmed i drugi smatraju da je hadis slab. Razlog slabosti ovog hadisa, kako kažu, jeste njegovo povezivanje sa Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem), što je greška. Istina je da je hadis mursel. Ahmed i Bejheki ističu da je ovaj hadis mursel. Onaj koji drži da je hadis mursel dokaz kaže: kvarit će abdest ono što je spomenuto u hadisu. Kvarenje abdesta povraćanjem je stav hadevija i hanefija. Hadevije uvjetuju da to bude iz stomaka i punih usta, jer se ne može nazvati povraćanjem (*kaj'*) ako nije iz stomaka. Zatim da bude povraćanje punih usta, odjednom, a to je *povraćanje iz stomaka odjednom i što punijih usta,* zato što se u nekim hadisima to ograničava time, kao što stoji u hadisu Ammara, mada je i ovaj hadis slab. Zejd b. Ali smatra da povraćanje kvari abdest apsolutno bez postavljanja ikakvih uvjeta na osnovu ovog hadisa, i kao da mu je nepoznat hadis Ammara. Grupa učenjaka iz ehl-i bejta, Šafi'i i Malik smatraju da povraćanje ne kvari abdest jer nije potvrđeno da je hadis Aiše merfu'. Prema tome, osnovni je princip da to ne kvari abdest bez snažnog dokaza.

Riječ o krvarenju, da li i to kvari abdest

I kod krvarenja se razilaze da li će ono pokvariti abdest ili neće. Onaj koji kaže da će pokvariti abdest postupa po ovom hadisu, a onaj koji kaže da neće pokvariti postupa prema osnovi,

---

[258] Tj. u namazu.

[259] Tj. kada se vrati i uzme abdest.

a ne prihvaća ovaj hadis. Što se tiče krvi koja izlazi iz bilo kog mjesta iz tijela, osim dva poznata izlaza, o tome će biti riječi u hadisu Enesa koji kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) *puštao krv, klanjao, a ne bi uzimao abdest.*

Pitanje vezano za bljuvanje

Što se tiče bljuvanja (*kals*), a to je ono što izlazi iz grla, punim ustima i nepunim, a nije povraćanje (*kaj'*), jer ako se to bude povratilo - onda je povraćanje, i većina smatra da to ne kvari abdest jer nema dokaza i ne iskače iz osnove.

O mezji je bilo riječi. Ona kvari abdest - svi su suglasni.[260]

Što se tiče značenja hadisa koji govori o nadovezivanju namaza nakon izlaska iz namaza i obnove abdesta, kada dotični nije govorio, i o tome ima razilaženja.

Prenosi se od Zejda b. Alije, hanefija i Malika, a ranije je bio i jedan od stavova Šafi'ija, da će čovjek nastaviti da klanja, a namaz mu neće biti pokvaren pod uvjetom da ne bude počinio nešto drugo što kvari namaz, kao što na to ukazuje hadis ... *a da pri tome nije govorio.*

Hadevije i Nasir kažu, a i Šafi'i u posljednjem svome stavu ističe da će gubljenje abdesta pokvariti namaz, kao što će doći u hadisu Talka b. Alije, gdje stoji: *Kada neko od vas pusti vjetar u namazu, neka ode i uzme abdest i obnovi namaz.* Prenosi Ebu Davud. O tome će biti riječi kasnije.

---

[260] V. hadis nedavno izložen 3/63 (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم،: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الغَنَمِ قَالَ: إِنْ شِئْتَ قَالَ: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الإِبِلِ قَالَ: نَعَمْ. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

9./69. Prenosi se od Džabira b. Semurea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je neko pitao Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) da li će uzeti abdest nakon što je jeo meso sitne stoke. *Ako hoćeš* - odgovara Poslanik. Čovjek dalje pita da li će uzeti abdest nakon jedenja mesa deve. *Da* - odgovori Poslanik, *uzet ćeš abdest.*

(Hadis navodi Muslim.)

Osnovni podaci o Džabiru b. Semureu

Džabir b. Semure je Ebu Abdullah i Ebu Halid Džabir b. Semure el-Amiri. Nastanio se u Kufi i umro u njoj 74., a neki kažu 66. g.

Drugi hadisi u značenju ovog hadisa

Nešto slično prenose i Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madže i dr. od Bera'a b. Aziba gdje stoji:

Allahov Poslanik je rekao: "Uzmite abdest nakon jela devijeg mesa, a ne uzimajte nakon jela mesa sitne stoke." Ibn Huzejme primjećuje da ne postoji razilaženje među hadiskim znanstvenicima; svi smatraju da je ovaj hadis vjerodostojan u pogledu prenošenja hadisa, jer su njegovi prenosioci pouzdani.

Ova dva hadisa su dokazi da jedenje devijeg mesa kvari abdest. To prihvataju Ahmed, Ishak, Ibn Munzir, Ibn Huzejme, a odabrao je ovaj stav i Bejheki prenoseći ga od muhaddisa

općenito. Šafi'i kaže: Ako je ovaj hadis o devijem mesu sahih, onda i ja to prihvaćam. Bejheki ističe da su o ovome dva hadisa autentična, hadis koga prenosi Džabir i hadis koga prenosi Bera'.

Jedna grupa ashaba, tabi'ina i hadevije suprotstavljaju se ovome. Prenosi se od Šafi'ija i Ebu Hanife koji kažu: *Ili su ova dva hadisa dokinuta hadisom "Posljednja od dvije naredbe Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) bila je da se abdest ne uzima nakon što se jelo ono što je pečeno na vatri."* Ovaj hadis prenose četverica, a Ibn Hibban navodi ga od Džabira. Tvrdnja da je hadis dokinut je netačna, tvrdi Nevevi, jer ovo posljednje ima opće značenje, a hadis o jedenju devijeg mesa posebno, prema tome, *has* (posebno) ima prioritet nad *amom* (općim).

Ovaj njegov sud bazira se na davanju prednosti posebnom nad općim bez obzira da li posebni tekst bio izrečen ranije ili kasnije, a to je sporno pitanje među znalcima usula. Ili se misli pod abdestom očistiti se, a to je pranje ruku radi neugodnog mirisa, kao što se spominje abdest kada se uzima mlijeko, jer ono ima masnoću. Navodi se kod mlijeka da je potrebno izaprati usta nakon njegovog pijenja.

Neki smatraju da je uzeti abdest nakon jedenja devijeg mesa mustehab (lijepo), a ne obaveza, međutim, ovo proturječi formalnoj strani naredbe izrečene u ovom hadisu.

Mišljenje o jedenju mesa sitne stoke

Jedenje mesa sitne stoke ne kvari abdest - jednoglasno je prihvaćeno, mada u djelu *Šerhu's-Sunne* stoji da je nužno uzeti abdest nakon svega što je dotakla vatra.

Prenosi se da je Omer b. Abdulaziz uzimao abdest i nakon jedenja slatka.

Kažem da se u hadisu govori o uzimanju abdesta na abdest, i donosi se sud da ne kvari abdest jedenje mesa sitne stoke, ali je dozvoljeno uzeti abdest, obnoviti ga, tj. uzeti abdest na abdest.

وعَنْ أَبِي هُرَيرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم،: مَنْ غَسَّلَ مَيِّتاً فَلْيَغْتَسِلْ، وَمَنْ حَمَلَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ. أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيّ وَالتِّرْمِذِيّ، وَحَسَّنَهُ، وَقَالَ أَحْمَدُ: لاَ يَصِحّ شَيْء فِي هَذَا البَابِ

10./70. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko okupa mrtvaca - neka se okupa, a ko ga nosi - neka abdest uzme.

Ovaj hadis bilježe Ahmed, Nesa'i i Tirmizi koji kaže da je hadis hasen. Ahmed ističe da nije ništa vjerodostojno o ovom pitanju.

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Ahmed ovo misli zbog toga što je prenijet verzijom u kojoj ima i slabosti, ali ga ipak Tirmizi smatra dobrim, a Ibn Hibban autentičnim, jer se prenosi i verzijom u kojoj nema nikakve slabosti.

Maverdi ističe da su neki muhaddisi prenijeli ovaj hadis i u 120 verzija. Ahmed ističe da je ovaj hadis dokinut na osnovu Poslanikovih riječi koje bilježi Bejheki prenoseći od Ibn Abbasa:

Niste obavezni okupati se zbog toga što ste okupali vašeg umrlog, jer je vaš mrtvi umro čist, a nije nečist, pa će vam biti dovoljno da operete vaše ruke!

Bejheki smatra da je ovaj hadis slab. Međutim, autor je osporio Bejhekijev sud istakavši da je Bejheki rekao: On je slab, a misli na Ebu Šejba. No, Ebu Šejbe je Ibrahim b. Ebi Bekr b. Šejbe, koga Nesa'i uzima za dokaz, a učenjaci misle da je pouzdan. Osim toga, prenosioce prije njega prihvata i Buhari. Hadis je, dakle, tvrdi autor dobar.

Tretman kupanja nakon kupanja mrtvaca

Usklađujući hadis Ibn Abbasa i obavezu kupanja koja stoji u hadisu koga prenosi Ebu Hurejre, autor kaže da je ta naredba u smislu menduba, a ja mislim da tome ide u prilog hadis koga prenosi Ibn Abbas i hadis koga prenosi Ibn Omer kod Abdullaha b. Ahmeda u kome se kaže: *Kupali smo naše umrle i neki od nas bi se okupali, a neki ne bi.*

Autor kaže za sened ovog hadisa da je autentičan i da je to najbolje čime se mogu uskladiti ovi hadisi.

Što se tiče riječi u ovom hadisu: *...ko nosi umrloga neka uzme abdest...,* za njih se kaže da se ne zna da iko smatra da je abdest obavezan onome koji je nosio umrlog, pa čak ni da je mendub. Međutim, obzirom da hadis može poslužiti kao dokaz, nema isprike da se po njemu ne postupi.

Abdest se ovdje tumači kao pranje ruku, našto ukazuje obrazloženje u hadisu: *Vaš umrli umire čist*, pa ako se dotakne nešto što je čisto, nije obavezno zbog toga prati ruke, što proističe da je poslije nošenja umrloga lijepo oprati ruke iz pobožnosti, jer se misli, kada ga nosi, da ga je direktno dotakao

za što je dokaz kontekst u kome se kaže *...umire čist...* i to se odnosi samo na onoga koji je dotakao njegovo tijelo za vrijeme nošenja.

وعَنْ عَبْدِ الله بن أبِي بَكْرٍ، رضي الله تعالى عنهما، أنّ فِي الكِتَّابِ الّذِي كَتَبَهُ رَسولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ: أنْ لاَ يَمَسّ القُرْآنَ إلاّ طَاهِرٌ. رَوَاهُ مَالِكٌ مُرْسَلاً، ووَصَلَهُ النَسَائِيّ وابْنُ حِبّانَ، وَهُوَ مَعْلُولٌ

11./71. Prenosi se od Abdullaha b. Ebi Bekra (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da u pismu koje je napisao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) Amru b. Hazmu stoji:

Kur'an može doticati samo čista osoba.

(Prenosi Malik kao mursel hadis, a Nesa'i ga prenosi spojenim senedom, kao i Ibn Hibban, ali u sebi ima skrivenu mahanu.)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Ebi Bekru

Abdullah b. Ebi Bekr Siddik sin je Ebu Bekra, on i Esma su brat i sestra od iste majke. Rano je primio islam i učestvovao sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) u Bitki na Taifu. Strelica ga je pogodila, što je izazvalo poteškoće poslije nekoliko godina pa je i umro od posljedica toga u ševalu 11. godine po Hidžri. Dženazu mu je klanjao njegov otac Ebu Bekr.

Osnovni podaci o Amru b. Hazmu

Amr b. Hazm b. Zejd Hazredži Nedžari imao je nadimak Ebu'd-Dahhak. Prva mu je vojna bila Hendek i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ga je postavio za namjesnika Nedžrana kada je imao sedamnaest godina da bi tamošnje stanovništvo podučavao vjeri i Kur'anu i ubirao porez. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mu je poslao pismo u kome su izloženi propisi o farzovima, sunnetima, zekatu, sadeka-i fitru i krvarini. Umro je u vrijeme Omerova hilafeta u Medini. Ovo navodi Ibn Abdulberr u djelu *El-Isti'ab*.

Hadis sa skrivenom mahanom

Hadis *ma'lul* je hadis čiji se propust otkriva poređenjem verzija. Takav hadis naziva se *mu'allel* ili *ma'lul*, a bolje je da se kaže *mu'all*. Slab je zbog toga što u sebi ima skrivene mahane koje utječu na hadis i povređuju ga. To je najnejasnija vrsta hadisa. Tu skrivenu mahanu može otkriti samo onaj kome je Allah (dželle šanuhu) dao duboko razumijevanje, jaku memoriju, poznavanje kategorija ravija, zatim snažnu prirodnu nadarenost da poznaje senede i tekstove hadisa. Autor kaže da je ovaj hadis ma'lul jer ga prenosi Sulejman b. Davud Jemani, koga muhaddisi jednoglasno izostavljaju, kao što kaže Ibn Hazm. Ibn Hazm je previdio kod toga i misli da je u pitanju Sulejman b. Davud Jemani, što nije tačno, nego je posrijedi Sulejman b. Davud Hulani, koji je pouzdan. Hvalio ga je Ebu Zur'a, Ebu Hatem, Osman b. Se'id i grupa hafiza hadisa. Jemanija jednoglasno smatraju slabim.

Pismo Amra b. Hazma učenjaci su prihvatili kao vjerodostojno. Ibn Abdulberr ističe: *Ovaj hadis - pismo sliči mutevatiru jer su ga učenjaci svesrdno prihvatili. Jakub b.*

Sufjan ističe: Ja ne znam ni jedno pismo vjerodostojnije od ovog pisma. Ashabi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i tabi'ini obraćali su se na ovo pismo i ostavljali svoja mišljenja. Hakim kaže: *Omer b. Abdulaziz i imam hadisa toga vremena Zuhri ističu vjerodostojnost ovog pisma.*

Drugi hadisi u značenju ovog hadisa

Hadis koga prenosi Hakim b. Hazm: *Kur'an može doticati samo čista osoba,* iako ima prigovora na njegov sened, ipak ga navodi Hejsemi u djelu *Medžme'u'z-zevaid* bilježeći hadis Abdullaha b. Omera, koji kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kur'an može doticati samo čista osoba,* a nakon toga kaže da su prenosioci ovog hadisa svi pouzdani, navodeći mu i dva *šahida* (prateća hadisa). Ali je ostalo pitanje šta se misli pod pojmom *tahir* (čist)? Jer se pojam tahir upotrebljava i za onoga koji je čist od velike nečistoće (velikog hadesa), ali i od manje nečistoće (malog hadesa), označava i mu'mina i osobu na čijem tijelu nema prljavštine. Da bi se definiralo na šta se pod tim misli potreban je dokaz. A što se tiče riječi Uzvišenog:

﴿لاَ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ﴾

...dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti...[261] najvjerodostojnije je da se zamjenica *hu* odnosi na Levh-i mahfuz, koji je ranije spomenut na početku ajeta, a da su *čisti* - meleki.[262]

---

[261] El-Vaki'a, 79.

[262] Ovo je dokaz onih koji ne dozvoljavaju džunupu da dotiče Kur'an, jer oni kažu da se riječi Uzvišenog لاَ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ (*...dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti...*) mogu shvatiti samo ako se ova zamjenica odnosi na Kur'an. Međutim, očito je da se ovo odnosi na Levh-i mahfuz, a pod pojmom *mutahherun* (čisti) misli se na meleke. A pod pretpostavkom da to

وعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ، صلى الله عليه وسلم، يَذْكُرُ اللّهَ عَلَى كُلِّ أُحْيانِهِ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ، وَعَلّقَهُ البُخَارِيّ

12./72. Prenosi Aiša (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) *da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) činio zikr u svakoj situaciji.*

(Prenosi Muslim, a i Buhari kao mu'allek hadis.)

Hadis koji govori o spominjanju Allahovog imena osobi koja je džunup

Hadis potvrđuje osnovni princip da se zikrullah čini u svakoj situaciji. Njegovo ukazivanje na općenitost zikra je očito, pa tu ulazi i učenje Kur'ana makar bio i džunup mada ovaj hadis specificiraju riječi Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) u poglavlju o kupanju u kojima stoji: *Poslanik nam je učio Kur'an ako nije bio džunup.* I drugi hadisi u istom smislu uslijedit će kasnije.

Smisao ovog hadisa je specificiran stanjem onoga koji obavlja malu i veliku nuždu ili za vrijeme spolnog snošaja. Pod pojmom *u svakoj* situaciji misli se u većini situacija, kao što kaže Allah (dželle šanuhu):

---

značenje i nije očito, u najmanju ruku to je jedna od mogućnosti, pa obzirom da se ne zna po kojoj od ove dvije mogućnosti postupiti onda se oslanja na izvornu dopustivost.

Čak i pod pretpostavkom da se u ajetu konkretno misli na Kur'an, njegovo ukazivanje na zabranu džunupu da ga dotakne nije prihvatljiv, budući je čista osoba *(mutahher)* ona koja nije nečista (nedžis), a vjernik ne može biti nečist (nedžis), kako se navodi u hadisu: *Vjernik ne može biti nečist* (Bilježe ga Buhari i Muslim), te stoga nije moguće protumačiti riječ *mutahher* kao onaj ko nije džunup ili sa menstruacijom, ili ko nije pod hadesom, ili zaprljan nekom nečistoćom. Nego ju je moguće protumačiti samo kao onaj ko nije politeist (mušrik), a Allah najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

﴿...يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ...﴾

... koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju...[263]

Autor spominje ovaj hadis da se ne bi pomislilo da ono što kvari abdest sprečava zikrullah.

وعَنْ مُعَاوِيَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: العَيْنُ وِكَاءُ السَّه، فَإِذَا نَامَتِ العَيْنَانِ اسْتَطْلَقَ الوِكَاءُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيّ، وَزَادَ: وَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ وَهَذِهِ الزِّيَادَةُ في هَذَا الحَدِيثِ عِنْدَ أَبي دَاودَ مِن حَدِيثِ عَلِيّ دُونَ قَوْلِهِ: اسْتَطْلَقَ الوِكَاءُ وَفِي كَلاَ الإِسْنَادَيْنِ ضَعْفٌ

13./73. Prenosi se od Mu‘avija da je Poslanik rekao:

Oko[264] *je stega zadnjice, pa kada oči zaspu, odriješi se stega.*

(Prenose Ahmed i Taberani koji dodaje: *Ko zaspe neka promijeni abdest.* Ovaj dodatak hadisa nalazi se i kod Ebu Davuda koga prenosi Alija, ali bez riječi *razveže se sveza.* I u jednom i u drugom senedu se javlja izvjesna slabost.)

Osnovni podaci o Mu‘aviju b. Ebi Sufjanu

Mu‘avi ibn Ebi Sufjan b. Sahr b. Harb primio je islam kad i njegov otac u vrijeme oslobođenja Mekke. Ubraja se u mu’ellefeti’l-kulub. Omer ga je postavio za namjesnika Sirije nakon smrti Jezida b. Ebi Sufjana i ostao je tamo do kraja svoga života 40 godina.

---

263 Alu Imran, 191.

264 Misli na vrstu, a misli se na dva oka svakog čovjeka.

Umro je 60. g. po H., u mjesecu redžepu u Damasku, kada je imao 78 godina.

Mišljenje o senedu hadisa

U senedu hadisa Mu‘avija i senedu hadisa Alije nalazi se izvjesna slabost, jer se u senedu hadisa Mu‘avija nalazi Bekijje od Ebu Bekra b. Ebi Merjem, a on je slab, a u hadisu Alije je također Bekijje od Veddina b. Ata'a.

Ibn Ebi Hatem kaže: *Pitao sam oca o senedima ovih hadisa pa mi je rekao da nisu jaki.*

Ahmed kaže da je hadis koga prenosi Alija pouzdaniji od hadisa Mu‘avijeva. Munziri, Nevevi i Ibn Salah smatraju da je hadis koga prenosi Alija dobar (hasen).

Da li spavanje kvari abdest samo po sebi

Ova dva hadisa ukazuju da spavanje samo po sebi ne kvari abdest nego je pretpostavka njegovu kvarenju. Dokaz za to je činjenica da će abdest pokvariti samo duboko spavanje, o čemu je bilo više riječi.

Smatramo da je bilo bolje, s obzirom na raspored, da je autor djela *Bulugu'l-meram* spomenuo ovaj hadis nakon onog koga prenosi Enes na početku poglavlja *Šta kvari abdest.*

وَلأَبِي دَاوُدَ أَيْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاس، رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمَـــا، مَرْفُوعــاً: إِنَّمَـــا الوُضُوءُ عَلَى مَنْ نَامَ مُضْطَجِعاً. وفي إسناده ضعف أيضاً

14./74. Ebu Davud bilježi također od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) hadis merfu‘ (vezan za Poslanika):

Abdest je potrebno uzeti samo onome ko je zaspao ležeći, ispružen.

Ovaj hadis također ima slabosti.

Ko kaže da abdest kvari samo spavanje ležeći

I kod ovog seneda su izvjesne slabosti, jer Ebu Davud kaže da je hadis munker (odbačen) i objašnjava u čemu se javlja slabost.[265]

U ovom hadisu je još jedno ograničenje da će abdest pokvariti samo spavanje osobe koja se ispružila, tj. legla i ništa drugo, pa makar osoba u nekom drugom položaju i zaronila u duboki san.

Usklađivanje ovog i ranijih hadisa moguće je na način da se u ovom hadisu tretira najčešći položaj spavanja, a to je spavanje ležeći i tada nema proturječnosti.

وعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ،: أَنّ النّبِيّ ،صلى الله عليه وسلم، احْتَجَمَ وَصَلّى، وَلَمْ يَتَوَضّأْ. أَخْرَجَهُ الدّارَقُطْنِيّ، وَلَيّنَهُ

[265] Riječi koje bilježi Ebu Davud su: *Ne treba obnavljati abdest onaj koji je zaspao sjedeći, nego jedino onaj koji je zaspao ispružen (ležeći), jer se u tom položaju opuštaju njegovi zglobovi.* Konsultiraj djelo *Avnu'l-me'abud,* komentar *Sunena* Ebu Davuda (Allah, dželle šanuhu, nam pomogao da ga objavimo!) (prim. M. Isamu'd-dina).

15./75. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) pustio krv i klanjao, a nije obnovio abdest.

(Navodi Darekutni i smatra ga slabim.[266])

Hadisi koji potvrđuju da izlazak krvi iz tijela mimo dva izlaza ne kvari abdest

Hadis potvrđuje da izlazak krvi iz tijela, osim na dva poznata otvora, neće pokvariti abdest. U ovom poglavlju su i hadisi koji govore da neće biti pokvaren abdest u ovom slučaju a prenose se od Ibn Omera, Ibn Abbasa i Ibn Ebi Evfa.

Razilaženje učenjaka o ovom pitanju

Učenjaci se razilaze o ovom pitanju. Hadevije smatraju da će pokvariti abdest ako krv bude tekla, ili bude bila kao ječmeno zrno i bude tekla u jedno vrijeme na jednom mjestu, osim ako je to moguće zaustaviti.

Zejd b. Ali, Šafi'i, Malik, Nasir i jedna grupa ashaba i tabi'ina kažu: "Izlazak krvi iz tijela osim na dva izlaza neće pokvariti abdest na osnovu ovog hadisa koga prenosi Enes i hadisa koji to potvrđuju, a koje smo spomenuli, i na osnovu riječi Sallallahu alejhi ve sellema:

Abdest će izgubiti kada se čuje glas ili smrad.

Hadis navode Ahmed i Tirmizi koji kaže da je hadis sahih, zatim Ahmed i Taberani riječima: *Abdest će izgubiti samo kada se osjeti smrad ili čuje zvuk,* jer je u osnovi da izlazak krvi ne

[266] Slab je jer se u njegovom senedu nalazi Salih b. Mukatil, nije pouzdan pa ga Nevevi navodi u poglavlju o slabim hadisima.

kvari abdest, i to je tako sve dok ne uslijedi nešto što će odstraniti taj temeljni princip, a za to ovdje nemamo dokaza.

وعَنِ ابْنِ عَبّاسٍ، رضي الله تعالى عنهما، أَنّ رَسُولَ الله، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: يَأْتِي أَحَدَكُمُ الشّيْطَانُ فِي الصّلاَةِ فَيَنْفُخُ فِي مَقْعَدَتِهِ، فَيُخَيِّلُ إِلَيْهِ أَنّهُ أَحْدَثَ، وَلَمْ يُحْدِثْ، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ فَلاَ يَنْصَرِفْ حَتّى يَسْمَعَ صَوْتاً أَوْ يَجِدَ رِيحاً. أَخْرَجَهُ البَزّارُ وَأَصْلُهُ فِي الصّحِيحَيْنِ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ وَلِمُسْلِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، نَحْوهُ

16./76. Prenosi Ibn Abbas (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Dok je neko od vas u namazu, doći će đavo i puhnuti u njegovu zadnjicu, tako da će dotičnom izgledati da je izgubio abdest, a nije ga izgubio. Kada se dogodi to, neka se ne vraća da uzme abdest sve dok ne čuje zvuk ili ne osjeti smrad.[267]

(Navodi Bezzar.)

Osnova ovog hadisa nalazi se u dva *Sahiha* koga prenosi Abdullah b. Zejd, a kod Muslima Ebu Hurejre.

Kod Muslima se nalazi sličan hadis koga prenosi od Ebu Hurejrea.

---

[267] Moguće je da je šejtan subjekat glagola "juhajjilu", jer on navodi na pomisao da je musallija izgubio abdest, a moguće je da je glagol naveden u pasivu "juhajjelu".

Osnovni podaci o Ebu Bekru Bezzaru

Ebu Bekr Bezzar je hafiz hadisa i istaknuti znalac - Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdulhalik Basri, autor djela *El-Musnedu'l-kebir;* studirao je hadis kod Taberanija i drugih. Njega spominje Darekutni i hvali ga, a Zehebi ne navodi datum njegova rođenja niti smrti.

Abdest će izgubiti čovjek samo kada je uvjeren u to

U hadisu je već iznesen njegov smisao i značenje, a to je da šejtan dolazi čovjeku čak i u najčasnijem ibadetu, kako bi mu ga pokvario, a to mu neće štetiti. Dotični neće izgubiti abdest sve dok ne bude uvjeren u to. O tome je iznijet i hadis Ebu Hurejrea:

وَلِلْحَاكِمِ عَنْ أبي سَعِيد مَرْفُوعــاً: إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ الشَّيْطَانُ، فَقَالَ: إِنَّكَ قَــدْ أَحْدَثْتَ، فَلْيَقُلْ: إِنَّكَ كَذَبْتَ. أَخْرَجَهُ ابْنُ حِبَّانَ بَلَفْظِ: فَلْيَقُلْ فِي نَفْسِهِ

17./77. Kod Hakima se nalazi hadis koga prenosi Ebu Se'id[268] kao hadis merfu' (vezan za Poslanika), a koji glasi:

Kada nekom od vas dođe šejtan i kaže[269]: "Ti si izgubio abdest!" neka ovaj uzvrati: "Lažeš![270]"

(Hadis navodi Ibn Hibban, ali riječima: ...*neka kaže u sebi*[271] ...)

---

[268] Ebu Se'id Hudri.

[269] Tj. zavodi ga govoreći.

[270] Moguće je da to kaže i glasno i u sebi.

[271] Objašnjava da nije ono što kaže šejtan.

Hadis Hakimov prenosi se za izvjesnim dodatkom nakon riječi *kezzebte osim ko primijeti smrad ili čuje zvuk svojim ušima.*

Ranije je naveden hadis koji potvrđuje ovo, i da je autor ovu verziju priključio uz hadis Ebu Hurejrea koga je ranije naveo bilo bi bolje s obzirom na raspored.

Nastojanje šejtana da pokvari ibadet ljudima

Ovi hadisi ukazuju na žudnju šejtana da pokvari ibadet ljudima, posebno namaz i ono što je vezano za namaz. On čovjeku pristupa unošenjem sumnjičenja u vezi sa taharetom, katkada riječima, katkada djelom. I otuda znaš da se oni koji prihvate to šejtansko zavođenje povode za njegovim riječima ili djelom.

VII. POGLAVLJE

O PRISTOJNOM OBAVLJANJU NUŽDE

Pod pojmom *el-hadže* (nužda) misli se na mokrenje i obavljanje velike nužde, što je preuzeto iz riječi Poslanika: *Kada sjede neko od vas da obavi nuždu...*

O tome fakihi govore u *Babu'l-istitabe* na osnovu hadisa: *Nije lijepo očistiti se desnom rukom.* A kod muhaddisa se govori u poglavlju *Babu't-tehalli* preuzeto iz riječi Sallallahu alejhi ve sellema *kada neko od vas uđe u klozet* (da obavi nuždu)... , i iz riječi: ... *obavljanje nužde na izvorima* ..., o čemu će kasnije biti govora.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، رضي الله تعالى عنه، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، إِذَا دَخَلَ الخَلاَءَ وَضَعَ خَاتَمَهُ. أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ، وَهُوَ مَعْلُولٌ

1./78. Prenosi se od Enesa b. Malika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Kada bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ušao u klozet, skinuo bi svoj prsten.*

Prenose četverica, mada hadis ima skrivenu mahanu (*ma'lul*). Pod pojmom *Kada bi ušao u klozet,* podrazumijeva se da obavi nuždu.

Zašto hadis ima skrivenu mahanu

Hadis ima skrivenu mahanu zato što se u rivajetu spominju prenosioci Hemam od Ibn Džurejdža, od Zuhrija, od Enesa. Ovi

prenosioci su svi pouzdani, ali Ibn Džurejdž ipak nije mogao učiti hadis od Zuhrija, nego je to čuo od Zijada b. Sa'da, a on od Zuhrija ali drugim riječima, koje glase da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) napravio prsten od srebra, a zatim ga bacio. Ova sumnja se javlja kod Hemmama, kao što prenosi Ebu Davud. Hemmam je pouzdan po riječima Ibn Me'ina,[272] a Ahmed kaže da je ovaj prenosilac pouzdan kod svih učenjaka. Ovaj hadis prenosi se kao merfu' (vezan za Poslanika) od Enesa, na drugi način, a ne preko Hemmama.

Mišljenje o skidanju prstena kod obavljanja velike nužde

Bejheki ovom hadisu navodi i šahida (hadis koji ga prati), a prenosi ga i Hakim riječima: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) stavio je prsten na kome je bilo urezano "Muhammedun resulullah", i kada bi ulazio u klozet, skidao bi taj prsten.*

Hadis ukazuje da je potrebno udaljiti se kod obavljanja nužde, na što ukazuje i termin *hala*, a znači usamljeno mjesto i mjesto pripremljeno za obavljanje nužde.

U hadisu koga prenosi Mugire naići ćemo na jasniji termin od ovoga koji kaže: *...udaljio se dok se nije sklonio,* a kod Ebu Davuda: *Kada bi htio obaviti nuždu, otišao bi tako daleko dok ne bi zamakao.*

U hadisu je i dokaz da prilikom obavljanja nužde treba odstraniti od sebe predmete na kojima je upisano Allahovo ime.

---

[272] Mensurbillah protivi se ovome i kaže da nije lijepo skidati prsten na kome je ispisano Allahovo ime jer to vodi gubljenju prstena.

Neki učenjaci smatraju da je zabranjeno bez krajnje nužde unositi mushaf u klozet. Neki kažu, ako bi zaboravio odstraniti ono na čemu je spomenuto Allahovo ime i počeo obavljati nuždu, sklonit će to u usta ili staviti za saruk, ahmediju ili sl. Ovo je postupak Allahovog Poslanika, a što daje saznanje da je potrebno čuvati ono na čemu je spomenuto ime Allaha (dželle šanuhu) i ne unositi to na nepristojna mjesta. Ovo je mendub, a ne odnosi se samo na prsten nego na sve što se nosi, a na čemu je upisano Allahovo ime.

وعَنْهُ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، إِذَا دَخَلَ الخَلاَءَ قَالَ: اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الخُبُثِ وَالخَبَائِثِ. أَخْرَجَهُ السَّبْعَةُ

2./79. Enes (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) također prenosi da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi htio da uđe u klozet, rekao: اللهم انى اعوذ بك من الخبث و الخبائث - *Allahumme inni e'uzu bike mine'l-hubsi ve'l-haba'is* (*Bože, utječem Ti se od šejtana muškaraca i žena).*

Kod prvog pojma (*hubs*) misli se na šejtane muškarce, a kod drugog pojma (*haba'is*) na šejtane žene.

Ovaj hadis citiraju sedmerica, a Se'id b. Mensur prenosi da je Poslanik (alejhi's-selam) govorio: *Bismikellahumme (U ime Tvoje, Bože...)* i nastavlja hadis. Kaže autor djela *Fethu'l-Bari: Njega prenosi i Ma'meri, sa senedom po uvjetu Muslima,* u kome se nalazi dodato: *U ime Tvoje...* To nisam primijetio kod drugih hadisa.

Poslanik bi govorio ovo kada bi htio ući u zahod, jer ne bi to govorio kad bi već ušao. To jasno ističe i Buhari u djelu *El-Edebu'l-mufred* u hadisu koga prenosi Enes:

Kada bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) htio da uđe u zahod...

Ova dova propisana je za mjesta koja su pripremljena za obavljanje nužde, jer Ibn Bettal kaže u rivajetu: *Kada bi ušao,* što ima općenito značenje.

Propisi o spominjanju ove dove na mjestima koja nisu pripremljena za obavljanje nužde

Propisano je spominjanje ove dove i na mjestima koja nisu pripremljena za obavljanje velike nužde, iako hadis spominje zahod, jer i u njemu prisustvuju šejtani. Ove riječi propisano je da se kažu na mjestima koja nisu pripremljena za obavljanje nužde da ih kaže kada podiže odijelo prije nego počne obavljati nuždu, a kod pripremljenih mjesta prije ulaska u njih.

Hadis koga prenosi Enes ističe da bi Poslanik (alejhi's-selam) ovo učio naglas pa se izvlači zaključak da je lijepo učiti naglas.

وَعَنْهُ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، يَدْخُلُ الخَلاَءَ. فَأَحْمِلُ أَنَا وَغُلاَمٌ نحْوِي إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ، وَعَنَزَةً فَيَسْتَنْجِي بِالمَآءِ. مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

3./80. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi htio obaviti nuždu,[273] *a ja i još jedan dječak*[274] *mojih godina bi nosili*

[273] Termin *hala* koji je ovdje upotrebljen odnosi se na obavljanje nužde na otvorenom, zbog štapa, jer on bi, kada bi uzimao abdest, klanjao okrenut

malu posudu od kože[275] *sa vodom i štap.*[276] *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi se podapirao vodom.*

(Prenose Buhari i Muslim.)

Ko je drugi dječak spomenut u ovom hadisu

Učenjaci se razilaze ko bi mogao biti taj dječak, neki kažu da je to bio Ibn Mes'ud, on je nazvan tako u prenesenom smislu, a to negira upotreba riječi *nahvi (poput mene),* jer je on tada bio stariji, a nije kao Enes po godinama. Pod pojmom *nahvi (kao ja)* moguće je ove riječi shvatiti da je služio Božijeg Poslanika, kao i Enes, što bi bilo uredu, jer je on nosio njegovu obuću i misvak. Ili je to opet upotrijebljeno u prenesenom smislu, kao što se kaže u komentaru. Neki kažu da je to bio Ebu Hurejre, Džabir b. Abdullah... Hadis ukazuje da se djetetu mogu izdati neki zadaci.

Dokaz o dopuštenosti korištenja vode kod podapiranja

Hadisi to potvrđuju i nema razloga to pobijati. To je prihvatljivije nego korištenje kamenčića kod podapiranja. Malik ovom prigovara jer smatra da je to opterećenje, jer se mora voda nositi. Većina učenjaka kažu da je najbolje koristiti i druga sredstva i vodu, a ako bismo se ograničili na jedno od tog dvoga,

---

na otvorenom polju prema štapu ili bi ga koristio kao sutru stavljajući na njega nešto svoje odjeće, ili radi nečega drugoga radi obavljanja nekih potreba koje bi mu iskrsle.

[274] Termin *gulam* (dječak) je osoba do sedme godine, a neki kažu do vremena kada mu počne rasti brada, a upotrebljava se u prenesenom značenju i u drugim slučajevima.

[275] Termin *idave* je mala posuda od kože radi zahvatanja vode.

[276] To je duži štap na čijem vrhu je željezni šiljak, a neki kažu i kratko koplje.

onda je bolje upotrijebiti vodu. Neki kažu da je dozvoljeno upotrijebiti kamenčiće, ali nije vadžib.[277] Kod podapiranja vodom smatra se da je lijepo potrati ruku zemljom, kao što navodi Ebu Davud navodeći hadis Ebu Hurejrea gdje kaže: *Kada bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) otišao da obavi nuždu, ja bih mu donio vode u zdjelici. On bi se podaprao, zatim bi otrao ruku o zemlju.* Ovo bilježi Nesa'i prenoseći hadis Džerira i kaže: *Bio sam sa Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) kada je otišao da obavi nuždu, pa ju je obavio nakon čega je rekao: "Džeriru, daj nešto da se očistim!", pa sam mu donio vodu i on se podaprao. To je uradio svojom rukom, a onda je otrao o zemlju.* Nešto slično bit će riječi i kod kupanja.

وعَنِ المُغيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، رضي الله تعالى عنه، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: خُذْ الإدَاوَةَ، فَانْطَلَقَ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي، فَقَضَى حَاجَتَهُ. مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

4./81. Prenosi se od Mugirea b. Šu'bea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi mu Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Uzmi kožnu zdjelu i idi dok se ne skloniš od mene i tada bi obavio prirodnu potrebu.

(Prenose Buhari i Muslim.)

---

[277] To su šafije i hanefije, na osnovu hadisa: *Kada neko od vas ode da obavi nuždu, neka se očisti sa tri kamenčića i to je dozvoljeno* (prim. M. Isamu'd-dina).

Propis o sklanjanju prilikom obavljanja nužde

Hadis je dokaz da se treba skloniti prilikom obavljanja nužde. Ovo ne treba radi same radnje nego radi pokrivanja stidnih mjesta od očiju drugih. U jednom hadisu se navodi izraz: *zakloniti se* koga prenosi Ebu Hurejre, a bilježi Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madže da je Sallallahu alejhi ve sellem rekao:

Ko ode da obavi nuždu neka se prekrije, a ko ne nađe ništa drugo neka napravi gomilicu od pijeska i okrene leđa, jer se šejtan poigrava sa čovjekom. Ko to uradi postupio je dobro, a ko ne uradi - pa ne smeta ništa.

Ovaj hadis ukazuje da je lijepo skloniti se, a ukazuje i da neće biti griješan ako to ne učini. Ovo nije sklanjanje samo od ljudi nego je vezano i za šejtana, jer kada bi čovjek bio na otvorenom prostoru gdje nema ljudi, i tada je lijepo da se zakloni nečim pa makar bilo sa sabiranjem gomilice pijeska.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله تعالى عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: اِتَّقُوا اللاَّعِنَيْنِ، الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ، أَوْ فِي ظِلِّهِمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ

5./82. Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Čuvajte se dvojice prokletnika! To je onaj koji obavlja nuždu na putu ili u hladu.

(Prenosi Muslim.)

U jednom drugom rivajetu koga bilježi Muslim stoji da su ljudi pitali ko su ta dva prokletnika, pa je on odgovorio riječima gornjeg hadisa.

Šta se misli pod pojmom *prokletnici* i zašto su tako nazvani

Hatabi ističe da se pod pojmom prokletnici podrazumijevaju oni koji izazivaju prokletstvo ljudi, jer njihovo djelo zaslužuje prokletstvo i grdnju, tj. da je u običaju ljudi da to proklinju, i to je uzrok da se njima pripiše prokletstvo.

Ovdje se misli na onog koji obavlja nuždu tamo gdje prolaze ljudi, a to ih zbog smrada i prljavštine uznemiruje i izaziva prokletstvo. Ako je to dozvoljeno, onda prouzrokuje njihovo prokletstvo, a to je udaljivanje od Božije milosti, a ako nije dozvoljeno, to bi prouzrokovalo pripisivanje grijeha drugome proklinjući ga.

Ako bi neko pitao šta se misli ovdje, da li smrad ili uznemiravanje, Taberani govori o tome u *El-Kebiru* prenoseći senedom koji je hasen, a Hafiz Munziri od Huzejfea b. Esida da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko ezijeti muslimane na njihovu putu - prouzrokuje protiv sebe njihovo prokletstvo.

(Bilježi se u *Evsatu* i Bejheki putem pouzdanih prenosilaca, osim Muhammeda b. Amra Ensarija, ali Ibn Me'in i za njega kaže da je pouzdan.)

Hadis koga prenosi Ebu Hurejre glasi: *Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje govori: "Ko istrese svoj izmet na put kojim prolaze muslimani neka je na njega prokletstvo Allaha (dželle šanuhu), meleka i svih ljudi."*

Ovi hadisi ukazuju da takva osoba zaslužuje prokletstvo.

Onaj koji obavlja nuždu u hladu

Pod pojmom *hlad* ovdje se misli na hlad u kome na podne ljudi počivaju i odsjedaju, jer nije svaki hlad hlad pod kojim je zabranjeno obavljati nuždu. I Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je sjedio u gaju palme radi obavljanja nužde, a palma sigurno ima svoju sjenu.

Gornje dopunjuje hadis koga prenosi Ahmed: *...ili sjeni koju ljudi uzimaju sebi za hlad.* Prema tome, hadis ukazuje da je zabranjeno obavljati nuždu na putu gdje ljudi prolaze i u hladu gdje odsjedaju, jer to uznemirava muslimane.

وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاذٍ: وَالْمَوَارِدَ وَلَفْظُهُ: اتَّقُوا الْمَلَاعِنَ الثَّلَاثَةَ، الْبَرَازَ فِي الْمَوَارِدِ، وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ، وَالظِّلِّ.

6./83. Ebu Davud dodaje prenoseći od Mu‘aza (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i pojilišta, izvore, a hadis koga on prenosi glasi:

Čuvajte se triju prokletstava:
- *obavljanja nužde na pojilištima,*
- *putu, i*
- *u hladu.*

Druga mjesta na kojima je zabranjeno obavljati veliku nuždu

Riječ koja je ovdje upotrijebljena, *beraz* znači prostrano mjesto, a koristi se i da označi obaviti nuždu, a riječ *mevarid* su mjesta na koja ljudi dolaze radi izvora ili rijeke, da se napiju ili da uzmu abdest.

Kari‘atu’t-tarik znači široki put po kome ljudi prolaze.

ولأحمد عَنِ ابْنِ عبّاسٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهما،: أَوْ نَقْعِ مَآءٍ وَفِيهِمَا ضَعْفٌ

7./84. Kod Ahmeda stoji hadis koga prenosi od Ibn Abbasa: *ili mjesta gdje se voda skuplja.*

I kod jednog i kod drugog hadisa javlja se slabost, tj. u hadisu Ahmeda i Ebu Davuda je izvjesna slabost. Hadis koga prenosi Ebu Davud je slab, jer on poslije njega kaže da je mursel pošto ga prenosi Ebu Se'id Humejri, a on nije zapamtio Mu'aza, pa bi u tom slučaju hadis bio prekinut, međutim, njega navodi Ibn Madže na isti način. Hadis Ahmeda je slab jer se u njemu spominje Ibn Lehi'a, a i ravija koji prenosi od Ibn Abbasa je sumnjiv.

وَأَخْرَجَ الطَّبَرَانِيُّ: النَّهْيَ عَنْ قَضَاءِ الحَاجَةِ تَحْتَ الأَشْجَارِ المُثْمِرَةِ وَضَفَّةِ النَّهْرِ الجَارِي، مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

8./85. Taberani navodi hadis o zabrani obavljanja nužde pod plodonosnim stablom i na obali tekuće rijeke. Ovo se prenosi preko Ibn Omera, ali sa slabim senedom.

Osnovni podaci o Taberaniju

Taberani je, kako kaže Zehebi, autoritet (hudždže) u hadisu, a puno mu je ime Ebu'l-Kasim Sulejman b. Ahmed Taberani. Rođen je 260. g. i učio je hadis počevši od 273. g. Odselio je u Medain i proputovao Šam, Haremejn, Jemen, Egipat, Bagdad, Kufu, Basru, Isfahan i Džeziru, kao i neka druga mjesta. Prenosi hadis od hiljadu ili više šejhova. Bio je jedan od prvaka u ovoj oblasti, veoma iskren i pouzdan. Svi imami hadisa ga hvale.

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Za ovaj hadis se kaže da mu je sened slab, jer je jedan od njegovih ravija zanemaren, a to je Furat b. Sa'ib. Ovo se navodi u djelu *Et-Telhis*.

Prema tome, ono što se saznaje iz ovih hadisa jeste da je na šest mjesta zabranjeno obavljati nuždu:

- put ili raspuće,
- hlad,
- pojilište, izvori,
- mjesto gdje se sabire voda,
- pod plodonosnim stablima i
- na obali rijeke.

Ebu Davud dodaje u *Merasilu* predaju Mekhula: *Zabranio je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) da se mokri na vratima džamija.*

وعَنْ جَابِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صـلى الله عليـه وسلم،: إِذَا تَغَوَّطَ الرَّجُلاَنِ فَلْيَتَوَارَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَنْ صَاحِبِهِ، وَلاَ يَتَحَدَّثَا، فَإِنَّ اللَّهَ يَمْقُتُ عَلَى ذَلِكَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَصَحَّحَهُ ابْنُ السَّكَنِ وَابْنُ الْقَطَّانِ، وَهُوَ مَعْلُولٌ.

9./86. Prenosi se od Džabira da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada dva čovjeka obavljaju nuždu, neka se jedan od drugoga zaklone[278] *i neka ne pričaju,*[279] *jer Allah (dželle šanuhu) se žesti*[280] *zbog toga.*

---

[278] Naredba je vadžib.

[279] U vrijeme obavljanja nužde.

[280] To je najgora mržnja.

Prenosi Ahmed, Ibn Seken kaže da je hadis sahih, a Ibn Kattan da ima skrivenu mahanu (ma‘lul).

Osnovni podaci o Ibn Sekenu

Ibn Seken je hafiz, hudždže u hadisu, a pravo ime mu je Ebu Ali Se‘id b. Osman b. Se‘id b. Seken Bagdadi. Naselio se u Egiptu. Rođen je 294. g. po H. i jako se zainteresirao za hadis. Sabirao hadise, pisao i daleko se pročuo njegov glas. Brojni imami hadisa prenose od njega. Umro je 353. g.

Osnovni podaci o Ibn Kattanu

Ibn Kattan je također hafiz, znanstvenik, a ime mu je Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdulmelik Farisi, zvani Ibn Kattan. Jedan od najsposobnijih ljudi koji su se bavili hadisom. Najviše pamtio imena ravija i najviše se interesovao za rivajete. Ima brojna djela. Predavao je hadis i drugo. Ostavio je iza sebe djelo: *Kitabu'l-vehm ve'l-iham* koje je napisao kao komentar na *El-Ahkamu'l-kubra* od Abdulhakka, što ukazuje na njegovu veliku sposobnost memorisanja i snagu razumijevanja, ali je bio preoštar u ocjeni ravija. Umro je 628. g., u mjesecu rebiu'l-evvelu.

Mišljenje o senedu hadisa

Za hadis se kaže da je sa skrivenom mahanom, ali se u komentaru ne spominje ta skrivena mahana. Na nju ukazuje Ebu Davud rekavši da je ona u tome što ga prenosi samo Ikrime b. Ammar Idžli Jemani koga je prihvatio Muslim u svome *Sahihu*, dok neki znalci smatraju slabim hadis kada ga on prenosi od Jahjaa b. Ebi Kesira.

Muslim navodi hadis koga on prenosi od Jahjaa b. Ebi Kesira, a Buhari ga uzima samo kao šahida.

O zabrani razgovora za vrijeme obavljanja nužde prenose Ebu Davud i Ibn Madže u hadisu od Ebu Se'ida i Ibn Huzejme u svome *Sahihu*, ali svi oni prenose verzije Ijada b. Hilala, ili Hilala b. Ijada. Hafiz hadisa Munziri kaže da ne zna da li je pouzdan, niti da je nepouzdan. On se ubraja među nepoznate osobe.

Hadis ukazuje na obavezu pokrivanja sramnog dijela tijela i zabranu razgovora za vrijeme obavljanja nužde. Ova zabrana je haram, a razlog je srdžba Allahova protiv toga, tj. da se Allah (dželle šanuhu) mnogo srdio činiocu što pojačava zabranu. Međutim, u djelu *Bahr* se navodi da nije haram konsenzusom, nego da je pokuđeno (mekruh), ako je konsenzus ispravan, a ako nije, onda je u principu haram.

Sallallahu alejhi ve sellem je izostavio odgovoriti na selam, a on je vadžib, kod obavljanja nužde. Grupa muhadisa, osim Buharija, navode od Ibn Omera da je neko prošao pored Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) dok je on mokrio i nazvao selam Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem), a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mu nije odgovorio.

وعَنْ أَبِي قَتَادَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رسول الله، صلى الله عليه وسلم،: لاَ يُمْسِكَنَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ وَهُوَ يَبُولُ، وَلاَ يَتَمَسَّحْ مِنَ الخَلاَءِ بِيَمِينِهِ، وَلاَ يَتَنَفَّسْ فِي الإِنَاءِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ

10./87. Prenosi se od Ebu Katadea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Neka niko od vas ni u kom slučaju ne dohvata svoj spolni organ desnicom[281] *dok mokri, niti se briše poslije obavljanja velike nužde desnom rukom. Neka niko ne puše u zdjelu.*[282]

(Hadis prenose Buhari i Muslim, a ovako je naveo Muslim.)

Hadis ukazuje na zabranu doticanja spolnog organa desnom rukom dok čovjek mokri, jer u principu zabrana ukazuje na haram, kao što ukazuje da je zabranjeno brisanje desnom rukom poslije obavljanja velike nužde.

Ovakva zabrana (haram) mogla bi se odnositi i na mokraću na osnovu hadisa koga prenosi Sulejman, a koji će doći.

Zabranjeno je, također, puhanje u posudu za vrijeme pijenja iz nje. Zahirije smatraju da su svi ovi postupci haram, a jedna grupa šafija smatra da je haram podapiranje desnom rukom. Većina učenjaka misli da je to lakša zabrana, a kad Buhari govori o tome, on stavlja naslov "Bab nehj 'ani'l-istindža' bi'l-jemin" (*Poglavlje koje govori o zabrani podapiranja desnom rukom)* i navodi hadis.

Autor *Fethu'l-Barija* Ibn Hadžer kaže da je Buhari upotrijebio izraz *nehj* (zabrana), što sugerira da mu nije jasno da li je to strožija (*tahrim)* ili blaža (*tenzih)* zabrana, ili da indicija koja bi ukazivala da zabrana nije stroga nije očita.

Ovo se odnosi kod podapiranja vodom ili eventualno služenja kamenčićima, a kada bi doticao desnom rukom, to je zabranjeno idžma'om. Ovo istovremeno govori o časti desne ruke i njenoj zaštiti od prljavštine.

---

281 Ovaj termin je upotrijebljen u značenju obavljanja velike nužde, kao što ti je poznato da se tim imenom često naziva.

282 Kod pijenja iz nje.

Zabrana puhanja u posudu objašnjava se da taj koji puše ne bi uprljao posudu koju bi koristio i drugi, ili da mu slučajno ne bi ispalo nešto iz usta ili nosa, što bi smetalo drugom kod upotrebe te posude. Prema tome, očito je da je to stroga zabrana, dok većina smatra da je to iz etičkih razloga.

وعَنْ سَلْمَانَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: لَقَدْ نَهَانَا رَسُولُ اللهِ، صَلَّى اللهُ عليه وسلم، أَن نَسْتَقْبِلَ القِبْلَةَ بِغائطٍ أَوْ بَوْلٍ، أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِالْيَمِينِ، أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِأَقَلَّ مِنْ ثَلاَثَةِ أَحْجَارٍ أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِرَجِيعٍ أَوْ عَظْمٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

11./88. Prenosi se od Selmana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Zabranio nam je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) da se okrećemo prema Kibli kada obavljamo veliku ili malu nuždu*[283] *ili da se podapiremo desnom rukom*[284] *ili kod čišćenja da upotrijebimo manje od tri kamenčića,*[285] *ili da vršimo čišćenje sa fuškijom ili kosti.*

(Hadis prenosi Muslim.)

Osnovni podaci o Selmanu Farisiju

Selman je Ebu Abdillah Selman Farisi. Za njega se kaže Selmanu'l-hajr. Oslobođeni je rob Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), porijeklom je iz Perzije. Putovao je

---

283 Misli se da je zabranjeno okretanje prednjim i zadnjim dijelom tijela kod obavljanja velike nužde ili mokrenja.

284 Ovo je druga zabrana mimo one da se dotiče spolni organ desnom rukom kod mokrenja, koja je navedena u prethodnom hadisu.

285 Pojam *istindža* koji je ovdje upotrijebljen znači odstranjenje nečistoće bilo vodom, bilo kamenčićima.

radi vjere, primio kršćanstvo i pročitao mnoga djela, o njemu se prenose dragocjene dogodovštine, a onda je i dalje putovao dok nije došao do Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), povjerovao mu i primio islam. Bio je veoma ugledan među muslimanima. O njemu Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: *Selman je iz moje porodice, Ehl-i bejta.* Halifa Omer ga je postavio za guvernera Medaina. Imao je dug život. Neki kažu da je živio čak 250 g. Ima kazivanja i 350. Izdržavao se sam od sebe i mnogo dijelio. Umro je u Medini 50. g. po Hidžri, a neki kažu 32. g. po H.

Zabrana okretanja prema Kibli za vrijeme mokrenja i obavljanja velike nužde

U hadisu se navodi zabrana okretanja prema Kibli, a misli se na Kabu, kao što to objašnjava hadis Ebu Ejjuba koji glasi: *Našli smo klozete sagrađene prema Kabi, pa smo se okretali ustranu i govorili "Estagfirullah" - tražili oprosta od Allaha (dželle šanuhu).* Zatim zabrana okretanja i zadnjim dijelom navodi se u hadisu Ebu Hurejrea koga prenosi Muslim kao merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), a glasi: *Kada neko od vas čučne radi obavljanja prirodne potrebe, neka se ne okreće prednjim dijelom prema Kibli, niti svojim zadnjim dijelom.* O ovome ima i drugih hadisa.

Učenjaci se razilaze da li se radi ovdje o strogoj zabrani ili ne. O ovom pitanju ima pet mišljenja:

1. Radi se o lakšoj (tenzih) zabrani bez obzira bilo to na otvorenom polju ili naselju, što znači da bi taj postupak bio mekruh (pokuđen).[286] Hadise koji govore da je ovo zabranjeno

[286] To je stav Urvea b. Zubejra, Rebi'a, Malikovog šejha, i Davuda zahirije (prim. M. Isamu'd-dina).

treba tako protumačiti (lakša zabrana) što potvrđuje i hadis koga prenosi Džabir, a glasi: *Vidio sam ga prije smrti na jednu godinu kako se okrenuo prema Kibli.* Hadis navode Ahmed i Ibn Hibban i još neki. Tome ide u prilog i hadis koga prenosi Ibn Omer *da je vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kako obavlja nuždu okrenut prednjim dijelom prema Bejtu'l-makdisu, a zadnjim prema Kabi.* Hadis prenose Buhari i Muslim.

To potvrđuje i hadis Aiše koji glasi: *Okrenuli su moju šolju prema Kibli.* Misli se na ono na čemu je sjedila kod obavljanja velike nužde. To prenose Ahmed i Ibn Madže čiji sened je dobar. Početak hadisa govori da je neko spomenuo u prisustvu Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da neki ljudi osuđuju da se okrenu svojim prednjim dijelom prema Kibli pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Primijetio sam kako okreću moju šolju prema Kibli.* Ovo su riječi Ibn Madžea, a Zehebi u *Mizanu,* kada govori o Halidu b. Ebi's-Saltu, kaže da je ovaj hadis munker (odbačen).

2. Zabranjeno je okretanje ovim dijelovima tijela i u jednom i u drugom slučaju[287] na osnovu očitog značenja hadisa o zabrani. Hadise koji su navedeni kao dokaz da je to mekruh tenzih (lakša zabrana), treba protumačiti da je to bilo zbog nekog posebnog razloga i da je to kazivanje o postupku Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem) koji nema značenje općenitosti.

3. Dozvoljeno je okretanje prema Kibli i na otvorenom i u naselju i kažu da su hadisi o zabrani dokinuti hadisima o dozvoljenosti, jer se u ovim hadisima ograničava sa *prije godinu* i sl. Autor u svome komentaru smatra ovaj stav jakim.

---

[287] To je stav Mudžahida, Ibrahima Neha'ija, Sevrije i Ebu Sevra (prim. M. Isamu'd-dina).

4. Zabranjuje se samo na otvorenom prostoru, a ne i u naselju[288] jer hadisi koji govore o dopuštenosti govore o naselju, pa se i odnose na naselje, a hadisi o zabrani imaju opću poruku. Nakon izuzimanja iz zabrane naselja, na osnovu Poslanikova (alejhi's-selam) postupka koji je naveden u prethodnom hadisu, zabrana je ostala važiti za otvoreni prostor. Ibn Omer kaže da je to zabranjeno samo kada se obavlja nužda na otvorenom prostoru: *a kada se između tebe i Kible nalazi nešto što te zaklanja, onda ne smeta.* (Prenose Ebu Davud i dr.) Ovakvo tumačenje nije daleko od istine zato što hadisi koji govore o zabrani, iznijeti na početku poglavlja, imaju svoje mjesto, a i hadisi koji to dozvoljavaju ostaju na snazi.

5. Razlika je između okretanja licem, koje je u oba slučaja (otvoreni prostor i naselje) zabranjeno, i okretanja zadnjim dijelom koje je dozvoljeno.[289] Ovaj stav je odbijen na osnovu zabrane i jednog i drugog u hadisima Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) podjednako.

Ovo je pet stavova, a najprihvatljiviji je četvrti.

Razlog zabrane okretanja prema Kibli na otvorenom polju kod mokrenja i obavljanja velike nužde

Razlog zabrane okretanja prema Kibli na otvorenom polju kod mokrenja i obavljanja velike nužde spominje se kod Ša'bija, da ta mjesta nisu bez klanjača: meleka, ljudi ili džina, pa možda neko od njih baci pogled na sramotni dio tijela. (Prenosi Bejheki.)

---

[288] Ovo je stav Malika, Šafi'ija i dr., a prenosi se od Abdullaha b. Omera, Ša'bija, Ishaka b. Rahevejha i Ahmeda b. Hanbela u jednom od dva rivajeta (prim. M. Isamu'd-dina).

[289] To je sud Ebu Jusufa, učenika Ebu Hanife Nu'mana.

Ša'bi je upitan o proturječnosti dvaju hadisa, hadisa koga prenosi Ibn Omer da je vidio Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako se okrenuo prema Kibli zadnjim dijelom i hadisa Ebu Hurejrea o zabrani toga, pa kaže: *Svi su uredu. Međutim, riječi Ebu Hurejrea, odnose se na otvoreno polje, jer ljudi, meleki i džini radi Allaha (dželle šanuhu) mole se pa neka se niko od njih ne okreće prema njima kada mokri ili obavlja veliku nuždu, niti da okreće svoj zadnji dio prema njima. Što se tiče klozeta, oni su u kućama koje su podignute i u kojima nema Kible.*

Ovo je specifično za Kabu. Na ovo se nadovezuje i Bejtu'l-makdis na osnovu hadisa Ebu Davuda: *Božiji Poslanik (alejhi's-selam) je zabranio okretati se prema dvjema Kiblama u vrijeme obavljanja velike ili male nužde.*

Ovaj hadis se smatra slabim i ne može ukinuti osnovni princip, a još je slabiji od njega hadis koji govori da je mekruh okretati se prema Suncu i Mjesecu, kao što će doći kasnije u hadisu.

O podapiranju desnom rukom bilo je riječi, a riječi *ili da se odstranjuje nečist sa manje od tri kamena* ukazuje da nije dozvoljeno manje od tri, a bilo je i govora kako upotrijebiti tri kamena u hadisu koga prenosi Ibn Abbas.

Razilaženje učenjaka kod tretmana odstranjenja nečistoće kamenčićima

Učenjaci se razilaze kod odstranjenja nečisti kamenčićima. Hadevije misle da je to obavezno samo kada je čovjek sa tejemmumom ili kada se boji prehlade pa ne može odstraniti vodom. U drugim slučajevima je mendub (pohvalno), a nije

obavezno (vadžib). Obavezno je podaprati se vodom radi namaza.[290]

Šafi'i misli da čovjek može praviti izbor da li će uzeti vodu ili kamen, a bilo koje da upotrijebi, dozvoljeno je.

Kada čovjek za ovu svrhu koristi kamenčiće, on smatra da su obavezna tri brisanja, mada sama nečist bila odstranjena i prije tri brisanja. Neki kažu, kada se čistoća postigne sa manje od tri brisanja, i to je dozvoljeno, a ako se nije postigla čistoća sa tri, onda se mora povećati, a lijepo je da bude neparan broj. Lijepo je upotrijebiti tri brisanja za spolni organ i tri za čmar, pa je to ukupno šest kamenčića - brisanja. Ovo se navodi u jednom hadisu. Međutim, ja mislim da hadisi ne govore da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) tražio više kamenčića od Ibn Mes'uda, Ebu Hurejrea i drugih, nego samo tri. Govori se o načinu upotrebe kamenčića, o čišćenju čmara - otpozadi, a ne o čišćenju spolnog organa. Da se mislilo da je Sallallahu alejhi ve sellem tražio šest kod čišćenja pa makar u nekim slučajevima, tražio bi ih kada bi htio obaviti nuždu.

Šta se može upotrijebiti umjesto kamenčića kod čišćenja

Čišćenje se može obaviti i nečim drugim osim kamenčića čime bi se postiglo čišćenje, čemu se suprotstavljaju zahirije koji kažu da se samo kamenčići mogu upotrijebiti pridržavajući se

[290] Na ovo se odgovara: Kada je to utvrđeno da je obavezno upotrijebiti vodu? U hadisu je rečeno da se mogu koristiti i kamenčići, da je dovoljno. Prenosi se od Mu'aze, a ona od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome), da je rekla: *Naredite vašim muževima da odstranjuju pranjem trag poslije obavljanja velike i male nužde. Tako je radio Allahov Poslanik (alejhi's-selam).* Hadis je odgovor onima koji prigovaraju da je Poslanik (alejhi's-selam) koristio vodu za pranje (prim. M. Isamu'd-dina).

formalne strane hadisa. Odgovara se da je to zbog toga što je to najčešće korišteno jer je bilo dostupno. Na to ukazuje i zabrana o upotrebi fuškije i kosti kod čišćenja. Da je dozvoljeno čišćenje samo kamenčićima, bilo bi zabranjeno koristiti sve druge stvari. Također, zabranjeno je korištenje uglja za čišćenje. Ebu Davud bilježi hadis: *Naredi svom Ummetu da ne koriste kod čišćenja fuškiju ili ugalj, jer je Allah (dželle šanuhu) u njima dao opskrbu.*

I za kost se navodi da je to hrana za džine[291], kao što se navodi u hadisu koga bilježi Muslim od Ibn Mes'uda da je Sallallahu alejhi ve sellem rekao džinnima kada su ga upitali o popudbini - hrani: *Vaša je svaka kost na kojoj je spomenuto Allahovo ime obilnija nego meso, a svaka balega hrana vaših životinja.* Ovome se ne protivi objašnjenje vezano za fuškiju *da je ona nečist* u hadisu Ibn Mes'uda kada je od njega tražio Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) da mu donese tri kamenčića, pa mu je donio dva kamenčića i treću balegu,[292] pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) baci i reče: *To je nečist!* Moguće je neku normu obrazložiti sa više razloga.

Ovo govori da nema smetnje da to bude i nečist, a da se ta nečist koristi kao hrana životinja koje koriste džini.

Ono što ukazuje da nije zabranjeno okretati se prema Suncu ili Mjesecu kod obavljanja nužde je slijedeći hadis:

---

291 Razlog zabrane upotrebe kosti prilikom čišćenja, kako neki kažu, jeste u njenoj glatkoći koja ne odstranjuje nečistoću (prim. M. Isamu'd-dina).

292 Razlog zabrane čišćenja balegom je što je ona nečista, a nečistoća se ne može otkloniti nečistoćom (prim. M. Isamu'd-dina).

وَلِلسَّبْعَةِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي أَيُّوبَ: لاَ تَسْتَقْبِلُوا القِبْلَةَ بِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ, وَلاَ تَسْتَدْبِرُوهَا, وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا

12./89. Sedmerica prenose hadis od Ebu Ejjuba ensarije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Ne okrećite se prema Kibli ni prednjim ni zadnjim dijelom kod obavljanja velike ili male nužde, nego se okrećite prema istoku ili zapadu.*

Osnovni podaci o Ebu Ejjubu

Ime Ebu Ejjubu je Halid b. Zejd b. Kulejb Ensari. Bio je jedan od uglednih ashaba koji je učestvovao u Bitki na Bedru. Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) je odsjeo kod njega kada je došao u Medinu. Umro je kao ratnik 50. g. u tadašnjoj Bizantiji, a neki kažu poslije 50. g.

Hadis je merfu‘ (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), čiji početak glasi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada odete da obavite veliku nuždu...*

Na kraju ovog hadisa navode se riječi Ebu Ejjuba: *Došli smo u Siriju i tamo našli klozete podignute u smjeru Kabe...* hadis koji je ranije naveden. Hadis: *Nemojte se okretati prema Kibli ni prednjim ni zadnjim dijelom vašeg tijela, za vrijeme obavljanja male ili velike nužde, nego prema istoku ili zapadu* izričito govori da je dozvoljeno okretati se prednjim ili zadnjim dijelom prema Suncu ili Mjesecu, jer su oni uglavnom[293] ili na istoku ili na zapadu.

[293] Hadis također ukazuje na zabranu okretanja prema Kibli kod mokrenja i obavljanja velike nužde, osim uz uvjete koje navode šeriatski pravnici (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ الله تعالى عنها، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ:
مَنْ أَتَى الغَآئِطَ فَلْيَسْتَتِرْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

13./90. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ko ode da obavi veliku nuždu neka se zakloni.*

(Prenosi Ebu Davud.)

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Ovaj hadis se nalazi u *Sunenu*, a pripisao ga je Ebu Hurejreu. Navodi se također i u *Et-Telhisu* i ističe da se veže za Ebu Se'ida Hibranija iz Himsa. Kod ovog prenosioca postoji neslaganje. Neki kažu da je bio ashab, što nije tačno, a razilaze se i o raviji koji prenosi od njega.

Tekst ovog hadisa

Hadis, kao i prethodni, ukazuje da je nužno skloniti se kod obavljanja nužde. Naveli smo dio tog hadisa, koji se nalazi u *Sunenu*, a prenosi ga Ebu Hurejre od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem):

Ko podvlači surmom oči neka to učini nepar - to bi bilo bolje, a ko ne postupi tako ništa ne smeta. Ko kod brisanja koristi kamenčiće - neka to učini nepar, i to je dobro, a ko ne - ništa ne smeta. Ko nešto jede pa iščačka nešto - neka to izbaci, a što jezikom prevrće - neka proguta, to je bolje. Ko ne postupi tako - ništa ne smeta. Ko ode da obavi veliku nuždu - neka se skloni, pa ko ne nađe ništa drugo do gomilu pijeska - neka se time zakloni jer se šejtan poigrava sa ljudima dok to obavljaju. Ko tako uradi - bolje je, a ko ne uradi - ništa ne smeta.

Ovo je hadis koga bilježi Ebu Davud prenoseći ga od Ebu Hurejrea, a od Aiše ovdje nema verzije. Hadis je slab iz razloga koji je ranije spomenut. Autor je trebao vezati ovaj hadis za Ebu Hurejrea, a onda ukazati na ono što je po običaju ukazivao vezano za hadis. On je to izostavio, jer kaže u *Fethu'l-Bariju* da mu je sened hasen, a u *Bedru'l-muniru* ističe se da ovaj hadis sahihom smatra jedna grupa učenjaka, među kojima su Ibn Hibban, Hakim, Nevevi i dr.[294]

وعَنْهَا، رَضِيَ الله عَنْهَا، أَنّ النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الغَائِطِ قَالَ: غفْرَانَكَ. أَخْرَجَهُ الخمسة وصححه أَبُو حَاتِمٍ وَالحَاكِمُ

14./91. Prenosi se od Aiše da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi završio obavljanje nužde rekao: *Gufranek* (Tražim Tvoj oprost).

(Navode ga peterica, a Ebu Hatem i Hakim smatraju da je hadis sahih.)

Izraz "izašao" (haredže) sugerira da se radi o izlasku iz prostorije, kao što je rečeno u vezi izraza "ušao" (dehale). No, hadis ima općenitije značenje jer se ovdje misli kada bi obavio nuždu pa makar i u pustinji.

Neki kažu da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) tražio oprost zbog toga što je izostavio zikrullah kada je obavljao nuždu, jer je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) u

---

[294] U ovom hadisu je naredba da se čovjek treba zakloniti kod obavljanja nužde obrazlažući to da šejtan prisustvuje kad čovjek obavlja nuždu jer tada ne čini nikakav zikr koji odgoni šejtana, pa kada dođe vrijeme obavljanja nužde, šejtan naređuje čovjeku da otkrije sramotni dio svoga tijela i kaže da je lijepo da mokri na krutom mjestu gdje dolazi do prskanja kod mokrenja (prim. M. Isamu'd-dina).

svako vrijeme činio zikr, a u momentu činjenja nužde bi to izostavio. Taj izostanak smatrao je kao propust pa je to popravljao istigfarom.

Neki kažu da to znači teobu zbog nedostatnosti zahvale Allahu na blagodatima kojima ga je obasuo. On ga je nahranio, zatim je to stomak preradio i olakšao mu sa izlaskom onoga što je višak, pa je smatrao da se ne može nazahvaljivati za ove blagodati i požurio je sa istigfarom. Ovo je najprikladnije hadisu koga prenosi Enes u kome se kaže da bi Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi izašao iz zahoda, govorio:

الْحَمْدُ لله الَّذِى أَذْهَبَ عَنِّى الأَذَى وَ عَافَانِى

El-hamdu lillahillezi ezhebe 'anni'l-eza ve 'afani -

- Hvala Allahu (dželle šanuhu) što je odstranio od mene ono što me je mučilo i dao mi zdravlje.

(Prenosi Ibn Madže, a nalazi se i kod opisa postupka Nuha (sallallahu alejhi ve sellem) da bi on u svojoj sveukupnoj zahvali nakon obavljanja nužde govorio to isto, s tim što bi dodao:

الْحَمْدُ لله الَّذِى أَذْهَبَ عَنِّى الأَذَى وَ لَوْ شَاءَ حَبَسَهُ فِيَّ

El-hamdu lillahillezi ezhebe 'anni'l-eza ve lev ša'e habesehu fijje -

- A da je htio mogao je to zadržati u meni!)

Otuda Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) opisuje Nuha (sallallahu alejhi ve sellem) da je bio zahvalan rob. Ja mislim da je moguće njegovo donošenje istigfara iz dva razloga istovremeno te i zbog nečeg drugog što mi ne znamo, jer on (sallallahu alejhi ve sellem), ako bi i ostavio zikr jezikom u momentima kada obavlja nuždu, srce njegovo ne bi zikr izostavljalo.

U ovom poglavlju stoji u hadisu koga prenosi Enes da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio:

الْحَمْدُ للهِ الَّذِى أَحْسَنَ إِلَيَّ فِي أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ

El-hamdu lillahillezi ahsene ilejje fi evvelih ve ahirih -

- Hvala Allahu (dželle šanuhu) koji mi čini dobro i na početku i na kraju ovoga, dok u hadisu koga prenosi Ibn Omer stoji da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio kada bi završio nuždu:

الْحَمْدُ للهِ الَّذِى أَذَاقَنِى لَذَّتَهُ وَ أَبْقَى فِيَّ قُوَّتَهُ وَ أَذْهَبَ عَنِّى أَذَاهُ

El-hamdu lillahillezi ezakani lezzetehu ve ebka fijje kuvvetehu ve ezhebe anni ezah, -

- Hvala Allahu (dželle šanuhu) koji mi je dao da osjetim slasti u ovome što jedem i ostavio ono što je potrebno za ishranu, a odstranio ono što muči.

Senedi ovih hadisa su slabi, a Ebu Hatem kaže da je najvjerodostojniji hadis koga prenosi Aiša. Ja mislim da ne smeta proučiti sve ovo iz zahvalnosti prema blagodatima i u ovakvom slučaju nije uvjet da hadis bude sahih.

وعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: أَتَى النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، الغَآئِطَ، فَأمَرَنِي أنْ آتِيَهُ بِثَلاَثَةِ أَحْجَارٍ، فَوَجَدْتُ حَجَرَيْنِ، وَلَمْ أَجِدْ ثَالِثاً، فَأَتَيْتُه بِرَوْثَةٍ، فَأَخَذَهُمَا وَأَلْقَى الرَّوْثَةَ، وَقَالَ: إِنَّها رِكْسٌ. أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ وَزَادَ أَحْمَدُ وَالدَّارَقُطْنِيّ: ائتني بِغَيْرِها

15./92. Prenosi se od Ibn Mes‘uda (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) *da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi*

ve sellem) došao da obavi veliku nuždu i naredio mi da mu donesem tri kamenčića. Ja sam našao dva, a nisam trećeg, pa sam donio fuškiju. On je uzeo ova dva kamenčića, a bacio fuškiju govoreći: "Ovo je nečisto", ili "prljavo".

(Hadis bilježi Buhari, a Ahmed i Darekutni dodaju: *...daj mi nešto drugo, a ne fuškiju...*)

Osnovni podaci o Ibn Mes'udu

Ibn Mes'ud je Abdullah b. Mes'ud za koga Zehebi kaže: "To je učeni imam Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ummu Abd Huzeli, ashab Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i njegov sluga. Jedan od prvih koji su primili islam i učestvovali na Bedru. Bio je istaknuti fekih. Primio je islam rano i naučio je iz usta Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) sedamdeset sura. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: *Ko želi da uči Kur'an onako kao što je objavljen bez promjene neka ga uči po kiraetu Ibn Ummu Abda.* Njegove su vrline brojne. Umro je u Medini 32. g. kada je imao oko šezdeset godina.

Ibn Huzejme dodaje, prenoseći gornji hadis, da je fuškija bila magareća.[295] Ovaj hadis Šafi'i, Ahmed i neki autori hadiskih zbirki prihvatili su i uvjetovali da ne može biti manje od tri kamenčića, ali uz vođenje pažnje o čistoći. Ako se ne postigne čistoća sa tri, dodavat će se sve dok se ne ostvari čistoća. Lijepo je da budu kamenčići nepar, o čemu je bilo govora, dok po hadisu koga prenosi Ebu Davud nije potreban nepar, jer on kaže: *Pa ko ne nađe - ne smeta!*

---

[295] Tejmi kaže da riječ *revs* znači fuškiju konja, mazge ili magareta (prim. M. Isamu'd-dina).

Hattabi dodaje: Ako je bila namjera da se ostvari samo čistoća, onda je uvjetovanje broja beskorisno, a pošto je uvjetovan broj, a i čistoća se podrazumijeva, to znači da su obavezne obje stvari, a ono što kaže Tahavi: "Kada bi bila tri uvjet, tražio bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i treći kamenčić", a odgovara se da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i tražio treći kamenčić, kako stoji u spomenutom rivajetu Ahmeda i Darekutnija.

U riječima autora u djelu *Fethu'l-Bari* stoji da su prenosioci hadisa pouzdani, ali ako se nije ustanovilo da je bilo tri kamenčića, onda bi odgovor Tahaviju bio da se Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) zadovoljio prvom naredbom, tj. tražio je tri, a kada je odbacio fuškiju, Ibn Mes'ud je shvatio da nije ispunio njegovu naredbu sve dok nije donio i treći.

Moguće je da se Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) zadovoljio jednom stranom od ta dva kamenčića, pa je učinio treće potiranje time, jer se traže tri potiranja pa makar to bilo stranama jednog kamenčića. Ovo bi značilo tri potiranja za jedno od izlaznih mjesta iz tijela. On uvjetuje i za drugi organ tri, pa bi bilo šest kamenčića (potiranja) na osnovu hadisa koji govori o tome, a nalazi se u *Musnedu* Ahmeda b. Hanbela.

Premda bi čovjek mogao pomisliti da je tražio šest kamenčića, ipak nije poznato da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) tražio šest istovremeno, mada je ponovio traženje i kod Ebu Hurejrea i kod Ibn Mes'uda.

Hadisi koji govore o upotrebi tri kamenčića

U hadisima u kojima se govori: *Ko ode da obavi nuždu*, kao što je hadis koga prenosi Aiša: *Kada neko od vas ode da obavi nuždu, neka se očisti sa tri kamenčića, to je dovoljno..* a

koji se nalazi kod Ahmeda, Nesa'ija, Ebu Davuda i Darekutnija koji kaže da je sened pouzdan i da *gait,* iako označava veliku nuždu, neminovno se odnosi i na malu.

U hadisu Huzejmea b. Sabita stoji da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) upitan o načinu čišćenja pa je odgovorio: *Sa upotrebom tri kamenčića, ali ne i izmeta!* (Hadis navodi Ebu Davud.)

Ovo pitanje odnosi se i na mokrenje i na obavljanje velike nužde, ili možda samo na jedno od njih.

U hadisu Selmana stoji: *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nam je naredio da se ne možemo zadovoljiti sa manje od tri kamenčića,* i to je i za mokraću i za obavljanje velike nužde.

Ko uvjetuje šest kamenčića bazira svoj stav na hadisu koga bilježi Ahmed, za čiju vjerodostojnost ja ne znam. Ja sam istražio sve hadise koji se navode u vezi sa ovim pitanjem, upotrebom tri kamenčića i zabranom manje od tri, i vidio sam da se svi odnose na veliku nuždu, a glase: *Zabrana je da se vrši čišćenje sa manje od tri kamenčića*, ili: *Ko se čisti neka se čisti sa tri...* te da je zabranjeno brisanje sa kosti.

Za čišćenje prednje strane ne govori se o broju, nego se želi postići odstranjenje traga mokraće, pa je dovoljno makar sa jednim, dok je kod čišćenja poslije obavljanja velike nužde upotreba tri kamenčića, jedan za otpozadi i dva za dvije strane.

وعَنْ أَبِي هُرَيرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: إِنّ رَسُولَ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، نَهَى أَنْ نَستَنْجِيَ بِعَظْمٍ أَوْ رَوْثٍ، وَقَالَ: إِنّهُمَا لاَ يُطَهّرَانِ. رَوَاهُ الدّارَقُطْنِيّ وَصَحّحَهُ

16./93. Prenosi se od Ebu Hurejrea da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio upotrebu kostiju i fuškije kod čišćenja ističući da to dvoje ne može očistiti.

(Hadis prenosi Darekutni i smatra da je autentičan.)

Druge verzije ovog hadisa

I Ibn Huzejme prenosi ovaj hadis istim riječima, a Buhari približno njima i dodaje u njemu da je Ebu Hurejre pitao kada je završio nuždu: *Ma zašto (je zabranjena) kost i fuškija?* pa mu je odgovorio: *Jer je to hrana džina!*

Bejheki to prenosi u nešto dužoj verziji, tako isto u komentaru, a navodi se i u njegovom *Sunenu da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao Ebu Hurejreu (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): "Potraži mi kamenčiće da se očistim njima, ali nemoj donositi kost niti fuškiju,* pa sam mu donio kamenčiće u svom skutu odjeće i postavio pored njega. Kada je obavio nuždu i ustao, ja sam mu se približio i upitao ga: *Zašto ne kost i fuškiju?* Odgovori: *Došla mi je delegacija Nesibina (džinna) i tražili hrane, ja sam se obratio dovom Allahu (dželle šanuhu) radi njih da ne prođu pored fuškije, niti kosti, da ne nađu na njima nešto što se može jesti.*

Zabranu u ovom poglavlju prenose Zubejr, Džabir, Sehl b. Hunejf i dr. sa senedima, a svakom od njih se može prigovoriti, ali svi zajedno jedan drugog podupiru.

Objašnjeno je da kost i fuškija ne mogu očistiti, zatim da su oni hrana džina. Objašnjeno je i da je fuškija nečista i dat je komentar da se njome ne može čistiti, jer je ona nečist. Što se tiče nemogućnosti čišćenja kosti, to je zbog toga što je glatka, ne

zadržava skoro ništa, ne upija prljavštinu niti isušuje vlagu. Nakon što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objasnio da su kost i fuškija hrana džina, Ibn Mes'ud ga je upitao: *Šta im to pomaže, Allahov Poslaniče?* On odgovori: *"Džini, kad god nađu kost, na njoj će naći i mesa koje je nekad bilo na njoj. Također i fuškiju, kad god nađu, naći će u njoj i zrnevlje koje je bilo onog dana kada je jedeno.* Prenosi Ebu Abdullah Hakim u *Delailu.* Ovo se ne protivi hadisu u kome se govori da je fuškija hrana njihovih životinja. U ovom hadisu je dokaz da upotreba kamenčića ostvaruje čistoću i da tada nije obaveza upotreba vode iako je lijepo upotrijebiti i vodu.

Međutim, kosti i fuškija ne čiste pa se da zaključiti da druga sredstva mogu očistiti.

وعَنْ أبي هُريرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: اسْتَنْزِهُوا مِنَ البَوْلِ، فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ القَبْرِ مِنْهُ. رَوَاهُ الدّارَقُطْنِيّ.

17./94. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Držite se daleko od mokraće, jer je većina kazne[296] *u kaburu posljedica mokraće.*[297]

(Prenosi Darekutni.)

---

[296] Pretežno se kažnjavaju zbog mokraće.

[297] Zbog toga što se ne čuvaju mokraće.

Nečuvanje od mokraće ubrzava kaznu u kaburu

Hadis naređuje udaljavanje od mokraće i da slijedi kazna ukoliko se čovjek ne čuva nje, i to kazna čak u kaburu. Potvrđen je hadis koga prenose Buhari i Muslim, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prošao pored dva mezara u kojima su bili ljudi mučeni, zatim je obavijestio da jednoga kažnjavaju jer se nije držao daleko od mokraće, te nije stavljao nikakav zastor između sebe i mokraće koji bi sprječavao da ga poprska, odn. nije se čuvao mokraće.

I jedan i drugi termin nalazi se u raznim verzijama, a sve govori o zabrani prskanja mokraćom i nečuvanjem od nje.

Fekihi se razilaze da li je odstranjenje prljavštine (*nedžaseta*) farz ili ne. Malik kaže da odstranjenje prljavštine nije farz.

Šafi'i ističe da je njezino odstranjenje farz osim onoga što se oprašta. Kao dokaz da je farz donosi hadis mučenja zbog nečuvanja od mokraće, a to je neka vrsta prijetnje koja će uslijediti samo nakon izostavljanja farza.

Ima opravdanja za Malika u vezi sa ovim hadisom jer je moguće da će se kažnjavati onaj koji bude ostavio mokraću da ona teče i u tom slučaju klanja bez čistoće, a abdest ne može biti u redu ako se nalazi mokraća. Poznato je također da hadisi koji govore o naredbi odstranjenja mokraće na neki način govore da treba očistiti kamenčićima ishodište mokraće, a to ukazuje na nužnost odstranjenja prljavštine.

Nečistoća ljudske mokraće

Hadis ukazuje da je mokraća nečista i hadis tekstom govori o ljudskoj mokraći, tj. o mokraći, na što ukazuju i riječi

Buharija o dvojici koji su mučeni u mezarima: ... *jedan od njh se nije čuvao svoje mokraće*.... Ko misli da se ovaj hadis odnosi na mokraću uopće, pa i na mokraću deve kako to autor *Fethu'l-Barija* kaže, on je pretjerao,[298] što smo objasnili na margini *Fethu'l-Barija*.

وَلِلْحَاكِمِ: أَكْثَرُ عَذَابِ القَبْرِ مِنَ البَوْلِ وَهُوَ صَحِيحُ الإِسْنَادِ

18./95. Hakim bilježi: *Većina kazne u mezaru uslijedila je zbog mokraće.*

Sened hadisa je autentičan.

Mišljenje o senedu ovog hadisa

U djelu *Et-Telhis* stoji: Hakim,[299] Ahmed i Ibn Madže bilježe: *Većina kazne u mezaru uslijedila je zbog mokraće*... Ebu Hatem nalazi mu izvjesnu mahanu i kaže da nije ispravno povezivati ga za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Ovo nije popratio nikakvim drugim riječima, a odlučno ovdje kaže da je hadis autentičan. Njegova dva mišljenja se razilaze, kao što primjećuješ, i autor nije upozorio na to pa zbog toga ove njegove riječi navodi ovdje.

I ovaj hadis govori što i prvi. I ovdje se razilaze kod neodstranjenja mokraće, da li to spada u velike ili male grijehe. Uzrok razilaženja je hadis vezan za ove dvije osobe u kaburu, a glasi:

---

[298] Buhari kaže da se spominje samo ljudska mokraća, a Ibn Bettal ističe da je Buhari mislio da se želi reći sa "nije se čuvao mokraće" na mokraću čovjeka, a ne na mokraću ostalih živih bića (prim. M. Isamu'd-dina).

[299] Prenosi ga Ebu Hurejre.

Nisu kažnjeni zbog velikog grijeha, dakako, on je velik. Nakon što je spomenuo da je jedan od njih mučen zbog nečuvanja od mokraće, a kaže se da negiranje Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je veliki grijeh za koga se ipak kažnjavaju ukazuje da je on mali grijeh. Odgovor je na ovo njegovim riječima: *Dakako, on je veliki...* Neki kažu da je mislio time da nije veliki kada se radi o njihovom, ili uvjerenju prisutnih, a što je kod Allaha (dželle šanuhu) veliko. Neki kažu da nije veliki po tome što ga se nije bilo teško uščuvati, to zastupa Begavi i Ibn Dekik Id. Neki kažu[300] drugo, prema tome, u pitanju je veliki grijeh.

وعَنْ سُرَاقَةَ بْنِ مَالِكٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: عَلَّمَنَا رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، فِي الخَلَاءِ أَنْ نَقْعُدَ عَلَى اليُسْرَى وَنَنْصِبَ اليُمْنَى. رَوَاهُ البَيْهَقِيَ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

19./96. Prenosi se od Surake b. Malika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Učio nas je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kako se ponašati kod obavljanja velike nužde, a to je da se oslonimo na lijevu, a podignemo desnu nogu.*

(Ovo prenosi Bejheki, ali mu je sened slab.)

---

[300] Neki kažu da sam po sebi nije veliki, nego postaje veliki ustrajnošću na tome, jer ih je opisao na način koji ukazuje da se to kod njih ponavljalo, a ustrajavanjem na malom grijehu mali grijeh prelazi u veliki (prim. M. Isamu'd-dina).

Osnovni podaci o Suraki b. Maliku

Suraka (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) je Ebu Sufjan Suraka b. Malik b. Džu'šum, a to je osoba čijeg su konja stopala potonula u pijesak kada je došao do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada je napuštao Mekku. Kazivanje je sasvim poznato.[301] Tom prilikom Suraka, obraćajući se Ebu Džehlu, kaže:

Ebu Hakime, Boga mi, da si ti bio prisutan,
šta je bilo s mojim konjem kada su
stopala njegova u pijesak potonula,
i ti bi shvatio i ne bi ni najmanje sumnjao
da je Muhammed poslanik sa jasnim dokazom,
pa ko onda da mu se suprotstavi?!

Suraka je umro 24. godine na početku hilafeta h. Osmana.

Ovaj hadis prenosi Taberani, a Hazimi kaže da se u njegovu senedu nalazi i onaj koji nam je nepoznat, a o ovome ne znamo drugi hadis.

Smisao sjedenja na lijevu nogu pri obavljanju velike nužde

Neki kažu da je smisao ovakvog sjedenja pri obavljanju nužde u lakšem pražnjenju crijeva, jer je i stomak na lijevoj strani, a neki kažu, neka se osloni na lijevu nogu da se ukaže poštovanje prema desnoj nozi.

---

[301] V. kazivanje u *Siri* od Ibn Hišama (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ عِيسَى بْنِ يَزْدَادَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،:
إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلْيَنْتُرْ ذَكَرَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

20./97. Prenosi Isa b. Jezdad od svoga oca (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada mokri neko od vas, neka otrese spolni ud tri puta.

(Prenosi Ibn Madže slabim senedom.)

Ovo prenosi Ahmed u *Musnedu,* a Bejheki, Ibn Kani' i Ebu Nu'ajm u *Ma'rifetu,* a Ebu Davud u *Merasilu,* a Ukajli u *Du'afa'u.* Svi oni prenose od spomenutog Isa'a.

Ibn Me'in ističe da je nepoznat Isa i njegov otac, a Ukajli da nema pratećeg hadisa i da je samo ova verzija poznata. Nevevi u djelu *Šerhu'l-muhezzeb* ističe da su svi prihvatili da je hadis slab, međutim, smisao ovog hadisa se nalazi u dva *Sahiha,* vezan za dvojicu u kaburu prema verziji Ibn Asakira, koja se nisu čuvali od mokraće tako da je tekla pokoja kap i poslije uzimanja abdesta.

Obaveznost čišćenja nakon mokrenja

Smisao je u svemu tome da se dobije uvjerenje da u cijevi nije ostalo ništa što bi moglo izaći.

Neki smatraju obaveznim čuvanje od mokraće na osnovu hadisa jedne od dvije spomenute osobe u kaburu, a on je istovremeno i šahid (dokaz) za naslovni hadis.

وعَنِ ابْنِ عَبّاسٍ، رضي الله تعالى عَنْهما، أَنّ النّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، سَأَلَ أَهْلَ قُبَآءٍ فقَالَ: إِنّ اللّهَ يُثْنِي عَلَيكُمْ فقَالُوا: إِنّا نتّبِعُ الحِجَارَةَ المَاءَ. رَوَاهُ البَزّارُ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ وَأَصلُه فِي أَبِي دَاوُدَ وَالتّرْمِذِيّ، وَصَحّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، بِدُونِ ذِكْرِ الحِجَارَةِ

21./98. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) pitao stanovnike Kuba'a riječima: *Bog vas hvali?* A oni kažu: *Mi koristimo i pranje vodom nakon upotrebe kamenčića.*

(Ovo prenosi Bezzar slabim senedom. Osnova ovog hadisa je kod Ebu Davuda. Ovaj hadis proglašava Ibn Huzejme sahihom prenoseći ga od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), u kome se ne spominju kamenčići.)

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Bezzar ističe: *Ne znamo nikoga da prenosi ovaj hadis od Zuhrija, osim Muhammeda b. Abdulaziza, niti da neko prenosi od njega do njegov sin.*

Muhammed je slab ravija, a i ravija koji preuzima od njega, Abdullah b. Šebib, također je slab. Ovaj hadis navodi i Tirmizi u Sunenu prenoseći od Ebu Hurejrea, ovaj od Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem) da je rekao:

Ajet :

﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا...﴾

...u njoj su ljudi koji vole da se često peru...[302] objavljen

302 Et-Tevbe, 108 (prim. M. Isamu'd-dina).

je radi stanovnika Kuba, i dodaje: *jer su oni koristili vodu nakon obavljanja velike nužde pa je zbog toga i objavljen ovaj ajet.*[303]

Munziri ističe da Tirmizi kaže da je ovaj hadis garib, tj. nema druge verzije, a njega navodi Ibn Madže.

Mišljenje o upotrebi i kamenčića i vode

Nevevi kaže u *Šerhu'l-muhezzebu: Na osnovu brojnih verzija hadisa poznato je da su oni koristili vodu pri pranju, a ne da su koristili i vodu i kamenčiće.*

Ibn Rif'at je to popratio riječima: *Ovo se ne nalazi u hadiskim djelima.* Nešto slično kaže i Muhibb Taberi. Autor nastavlja i kaže: *Verzija Bezzara navodi se iako je slaba. Ja mislim da je moguće da su oni htjeli kazati da se ovaj hadis ne nalazi u hadiskim djelima sa sahih senedom.* Ali bolje bi bilo odgovoriti sa onim što se navodi u djelu *El-Ilmam* gdje se kaže da je sahih. U djelu *Bedr* stoji: Nevevi ima opravdanje jer je to jedina verzija veoma sklonjena, a čak kad bi se i devama tragalo, bilo bi malo.

Mislim - kaže autor - da iz svega ovoga proističe da je bolje koristiti vodu poslije obavljanja velike nužde nego kamenčiće, međutim, upotrijebiti i jedno i drugo je još bolje, nakon proglašenja autentičnim ovog hadisa u *El-Ilmamu*, ali nismo našli da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) koristio i jedno i drugo.

---

[303] Prenose Ahmed, Ibn Huzejme, Taberani i Hakim od Uvejma b. Sa'ide hadis sličan ovome. Njega Hakim bilježi prenoseći od Mudžahida: *Kada je objavljen ovaj ajet, Vjerovjesnik (alejhi's-selam) pozvao je Uvejma b. Sa'idu i upitao: "Kakvo je to čišćenje zbog kojeg vas Allah (dželle šanuhu) hvali?" i on odgovori: "Niko od nas, ni čovjek ni žena, nisu obavili veliku nuždu, a da se nisu oprali."* I Poslanik (alejhi's-selam) tada reče: *To je to* (prim. M. Isamu'd-dina).

Broj hadisa u poglavlju "Obavljanje nužde"

Broj hadisa koji govore o obavljanju nužde je dvadeset i jedan, a u komentaru stoji petnaest; to zbog toga što on kao da je brojao hadise o prokletstvu kao jedan hadis, a nema razloga za to, jer su to, ustvari, četiri hadisa koje prenose: Ebu Hurejre (zabilježio Muslim), Mu'az (zabilježio Ebu Davud), Ibn Abbas (zabilježio Ahmed), Ibn Omer (zabilježio Taberani). Tako da se razilaze i ashabi i oni koji ih citiraju.

Istovremeno, on je ubrojio dva hadisa o zabrani okretanja prema Kibli u jedan hadis, a, ustvari, to su dva hadisa, jedan prenosi Selman (zabilježio Muslim), a drugi Ebu Ejjub (zabilježili njih sedmerica).

VIII. POGLAVLJE

O KUPANJU I TRETMANU DŽUNUP OSOBE

Upotrijebljeni termin *gusl* znači kupanje, a *džunup* je osoba koja se onečistila.

عَنْ أَبِي سَعِيد الخُدْرِيَّ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: المَاءُ مِنَ المَاءِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ، وَأَصْلُهُ فِي البُخَارِيِّ

1./99. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Voda je od vode.

(Prenosi Muslim, a nalazi se i kod Buharija.)

Gornje riječi hadisa znače: Kupanje je zbog ejakulacije. Voda prvospomenuta je poznata, a drugo je *menijja (sperma).* U hadisu je došlo do pune asonance.[304]

---

[304] Pod terminom, ovdje upotrijebljenim, *el-džinasu't-tam (puna asonanca),* misli se na dva izraza koja su i slovima i brojem slova, oblikom i rasporedom jednaki, a u značenju suprotni. To govori da je u hadisima Poslanika (alejhi's-selam) dolazilo do retoričnosti (belaga), kao što se ponekad javlja i u Kur'anu:

﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ...﴾

A na Dan kad nastupi Čas oživljenja, zločinci će se zaklinjati da su u grobovima samo jedan čas ostali... (Er-Rum, 55) (prim. M. Isamu'd-dina)

Da li je potrebno trljanje kod kupanja

Osnova pojma *kupanje - gusl* znači dovesti vodu na sve dijelove tijela. Učenjaci se razilaze da li je potrebno i trljati tijelo pri pranju, neki kažu da treba trljati, a drugi kažu da ne treba. Ustvari, ovo je jezičko pitanje jer u Kur'anu stoji pranje organa kod abdesta, a trljanje ovisi o tome da li ono ulazi u smisao pojma *gusl,* a za *gusl* u Kur'anu stoji:

﴿... وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا...﴾

...a ako ste džunubi, onda se okupajte...[305]

U ovom terminu se javlja nešto više od onoga što se zove gusl, a najmanje je trljanje. Allah (dželle šanuhu) ne mijenja termin u ibadetu a da ta razlika u terminu ne ukazuje na razliku između te dvije stvari. Jasno je da se pod pojmom *gusl* (kupanje) ne traži trljanje, jer se kaže *okupao ga znoj ili kiša*; prema tome, nužan je vanjski faktor koji bi ukazivao na nužnost trljanja kod pranja dijelova tijela kod abdesta, za razliku od situacije kod kupanja džunupa ili osobe sa menstruacijom.

Kod kupanja se upotrebljava termin *tathir* kao što smo rekli, a kod menstruacije:

﴿...فَإِذَا تَطَهَّرْنَ...﴾[306]

...a kada se okupaju..., mada će doći u hadisu koga prenose Aiša i Mejmuna riječi koje ukazuju da se Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) zadovoljio kod odstranjenja džunupluka samo guslom (oblijevanjem vodom), bez trljanja. Pravi smisao zašto je upotrijebljen kod pranja dijelova tijela kod

---

[305] El-Ma'ide, 6 (prim. M. Isamu'd-dina).

[306] El-Bekare, 222 (prim. M. Isamu'd-dina).

abdesta termin *gusl,* a kod odstranjenja džunupluka termin *tathir* (čišćenje), Allah (dželle šanuhu) zna, mada i jedno i drugo ima isti način obavljanja.

Što se tiče *mesha,* to znači prevući rukom preko nečega, dohvatilo što dohvatilo, pa se ne može reći da nema nikakve razlike između pranja i mesha ako kod pranja (gusla) nije bilo trljanja.

Ko prenosi prvi hadis ovog poglavlja

Prvi hadis u naslovu spominje Muslim. I autor ga pripisuje njemu po kazivanju Itbana b. Malika. Hadis prenose Ebu Davud, Ibn Huzejme i Ibn Hibban, kao što stoji u knjizi, a Buhari također prenosi kazivanje, ali ne spominje hadis, pa zbog toga autor kaže da se hadis nalazi i kod Buharija, a to je da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao Itbanu b. Maliku: *Kada si požuren ili nisi polucirao, uzmi abdest.*

Ovaj hadis ima nekoliko verzija koje prenose grupa ashaba: Ebu Ejjub, Rafi‘ b. Hadidž, Itban b. Malik, Ebu Hurejre i Enes.

Kod Muslima stoji: *Samo je voda od vode,* što znači da nema kupanja dok ne dođe do ejakulacije, niti ima kupanja kada se sretnu dva spolna organa. To je prihvatio Davud i nešto malo ashaba i tabi‘ina. Kod Buharija stoji da je pitan Osman za osobu koja je spolno općila sa svojom suprugom, a nije došlo do ejakulacije, pa je rekao: *Uzet će abdest kao što uzima za namaz i oprat će spolni ud.* Osman (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) dodaje: *To sam čuo od Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem),* a tako su govorili i Alija, Zubejr, Talha, Ubejj b. Kab i Ebu Ejjub koji ga veže za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

Buhari kaže: Pranje je sigurnije, a većina kaže: *Gornje shvatanje je dokinuto*[307] *hadisom Ebu Hurejrea koji glasi:*

وعَنْ أبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: إذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا، فَقَدْ وَجَبَ الغُسْلُ مُتَفَقٌ عَلَيْه، وَزَادَ مُسْلِمٌ: وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ

2./100. Prenosi se od Ebu Hurejrea, koji kaže: Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao:

Kada se spusti[308] *između njezina četiri organa*[309] *i dođe do spolnog odnosa - potrebno je kupanje.*[310]

(Hadis prenose Buhari i Muslim, a Muslim dodaje: ... *iako nije došlo do ejakulacije.*)

Šta se misli pod četiri organa

Pod *četiri organa* podrazumijevaju se njezine dvije ruke i dvije noge, a neki kažu dvije noge i dva njezina stegna, drugi njezine cjevanice i njezina stegna, a sve je to aluzija na spolni akt.

---

[307] Ovo je ono što prihvatamo, jer je to blizu konsenzusa, pošto većina islamskih pravnika, fekiha, kažu da je nužno kupanje nakon susreta dva spolna organa, a u početku je bilo samo *voda je od vode* (prim. M. Isamu'd-dina).

[308] Tj. čovjek što se podrazumijeva iz teksta.

[309] Tj. žene.

[310] Kod Muslima stoji *summedžtehede (potrudio se)*, a kod Ebu Davuda: ... *elzeka... (približio spolni organ spolnom organu) i onda je nadražio.* Autor *Fethu'l-Barija* kaže da je pojam nadražiti ovdje upotrijebljen u zamjenu za *uvući u organ.*

Ovaj hadis koristi većina učenjaka da iskažu da je dokinuto shvatanje hadisa *Voda je od vode* i ističu da je ovo posljednja naredba kako to prenose Ahmed i drugi od Zuhrija, a on od Ubejja b. Ka'ba gdje stoji: *Fetva u kojoj se kaže "Voda je od vode" je olakšica koju je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dozvolio u prvim danima islama, a zatim je naredio kupanje.*

Hadis vjerodostojnim smatraju Ibn Huzejme i Ibn Hibban, a Isma'ili kaže da je ovaj hadis sahih po uslovima Buharija koji otvoreno govori o dokidanju prethodnog hadisa o gusulu, tj. hadis koji govori o kupanju makar i ne došlo do ejakulacije je preči i kad ne bi bila potvrđena derogacija, jer on izričito govori o obavezi kupanja, a drugi hadis nije tako izričit. Izričiti smisao ima prednost nad neizričitim, makar neizričiti smisao bio sukladan principu izvorne neobaveznosti. To potvrđuje i ajet iz Kur'ana, naime, da je potrebno kupanje, jer Uzvišeni kaže:

﴿... وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا...﴾

...a ako ste džunubi, onda se okupajte...[311]

Šafi'i kaže da se izraz *dženabe* u arapskom jeziku koristi za stvarno spolno općenje makar i ne došlo do ejakulacije i dodaje da se za svakog za koga se kaže da je taj i taj odžunupio se zbog te i te podrazumijeva da je on vršio spolni akt s njom iako nije ejakulirao. Učenjaci se ne razilaze da je zinaluk, koji se kažnjava bičevanjem, spolno općenje makar i ne došlo do ejakulacije. I Kur'an i Sunnet potkrepljuju da je potrebno kupanje kod ubacivanja spolnog organa u spolni organ.

[311] El-Ma'ide, 6 (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ أنَس، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم، فِي المَرأةِ تَرَى فِي مَنَامِها مَا يَرَى الرّجُلُ، قال: تَغْتَسِلُ. مُتّفَقٌ عَلَيْهِ، وَزادَ مُسلِمٌ: فَقَالَتْ أمّ سَلَمَةَ: وَهَلْ يَكُونُ هَذا قَالَ: نَعَمْ، فَمِنْ أيْنَ يَكُونُ الشَّبَهُ.

3./101. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) rekao o ženi koja sanja u snu ono što i čovjek sanja: *Okupat će se!*

(Prenose Buhari i Muslim, s tim što Muslim dodaje da je Ummu Selema pitala: *Da li to može biti,* a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, joj je rekao: *Da, pa odakle da bude sličnost?*)

Pitanje neke žene o tome da li žena može polucirati

Buhari i Muslim slažu se da ovaj hadis prenose u verzijama Ummu Selema, Aiša i Enes. Ovo pitanje je postavila Havla bintu Hakim, jedna od ashabijki, bilježe Ahmed, Nesa'i i Ibn Madže, a Taberi kaže da je to bila Sehla bintu Suhejl b. Taberani, a kod Ibn Ebi Šejbea - Busra bintu Safvan.

Dokaz da i žena osjeća u snu što i čovjek

Hadis dokazuje da i žena može sanjati isto što i muškarac, a misli se da dolazi do ejakulacije kao što stoji kod Buharija: *Da, kada primijeti tečnost,* tj. spermu poslije buđenja, a u jednom rivajetu stoji: *One su kao i ljudi,* što ukazuje da se dešava i kod većine žena isto kao i kod ljudi.[312]

[312] Ibn Abdulberr ističe da ovaj hadis ukazuje da ne dolazi kod svih žena do polucije i, za to uzima hadis Muslima koji glasi: *Aiša je rekla: Uh, tebe! Zar i žena može da sanja to?!* Njemu je odgovoreno da je Aiša to nijekala jer je bila

To je odgovor onima koji kažu da se tečnost žene ne javlja.

Pa odakle da bude sličnost je i upitni i odrični i potvrdni oblik da dijete ponekad sliči ocu, a nekada majci, tetkama i dajdžama, zavisno od toga čija tečnost prevlada, na njega će dijete pretežno sličiti.

وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم، يَغْتَسِلُ مِنْ أَرْبَعٍ: مِنَ الجَنَابَةِ، وَيومَ الجُمُعَةِ، وَمِنَ الحِجَامَـــةِ، وَمِـــنْ غُسْلِ المَيِّتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَصَحَّحَهُ ابنُ خُزَيْمَةَ

4./102. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla da se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kupao u četiri slučaja: zbog džunupluka, petka, puštanja krvi i kupanja mrtvog.

(Prenosi Ebu Davud, a Ibn Huzejme kaže da je hadis sahih.)

Hadis prenose i Ahmed i Bejheki, i u njemu se spominje ravija Mus‘ab b. Šejbe, a njemu se prigovara.

Hadis ukazuje na obavezu kupanja u ova četiri slučaja. Što se tiče džunupluka, obaveznost je očita.

Tretman kupanja petkom

O kupanju petkom, i tretmanu tog kupanja i samog vremena postoje razna mišljenja. Većina misli da je to sunnet na osnovu hadisa koga prenosi Semure:

---

mlada i što je bila sa svojim mužem, pošto nije dobila menstruaciju prije nego što je došla njemu. Zbog toga i nije znala za poluciju (prim. M. Isamu'd-dina).

Ko uzme abdest petkom - dobro je, a ko se okupa - kupanje je bolje!

Ovaj hadis će doći uskoro, a Ebu Davud i drugi kažu da je kupanje vadžib na osnovu hadisa:

Kupanje petkom je vadžib svakom punoljetnom. I ovaj hadis će biti tretiran uskoro. Njega prenose sedmerica preuzimajući ga od Ebu Se'ida. Odgovara se da se pojam obaveznost ovdje tretira kao pritvrđeni sunnet.

I kod vremena kupanja postoji razilaženje. Hadevije misle da je to od zore petkom pa do ikindije, a drugi da je to radi namaza i nije propisano poslije namaza, sve dok nije nastupilo vrijeme ikindije. Hadis *Ko ide na džumu-namaz neka se okupa* dokaz je za drugo mišljenje, a hadis Aiše dokaz je prvom mišljenju.

Što se tiče kupanja zbog puštanja krvi, a to je stav hadevija, neki kažu da je to sunnet, o čemu je govorio hadis Enesa, da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) pustio krv, klanjao, a nije uzeo abdest, što ukazuje na sunnet da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) katkada radio kao što kaže ovaj hadis koga prenosi Aiša, a drugi put ostavljao, kao što prenosi Enes. Od Alije se prenosi da je kupanje poslije puštanja krvi sunnet, da time čisti svoje dijelove tijela, a ako se samo uzme abdest, dovoljno je!

Kupanje zbog kupanja mrtvaca bilo je ranije tretirano. O tome učenjaci imaju tri stava. Neki kažu da je to sunnet, što je najbliže, drugi vadžib, a treći da nije ni mustehab.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فِي قِصَّةِ ثُمَامَةَ بْنِ أُثَالٍ عِنْدَمَا أَسْلَمَ وَأَمَرَهُ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم، أَنْ يَغْتَسِلَ. رَوَاهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَأَصْلُهُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

5./103. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) u kazivanju Sumamea b. Usala, kome je, kada je primio islam, Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da se okupa.

(Hadis prenosi Abdurrezak.)

Osnova ovoga hadisa je u *Sahihima* Buharija i Muslima.

Osnovni podaci o Ibn Usalu

Ibn Usal je poglavica stanovnika Jemame.

Osnovni podaci o Abdurrezaku

Abdurrezak je veliki znalac, hafiz, sin je Hemmama San'anija, autor brojnih djela. Prenosi od Ubejdullaha b. Omera i brojnih drugih, a od njega Ahmed, Ishak, Ibn Me'in i Zuheli. Zehebi kaže za njega da su mnogi rekli da je on pouzdan. Hadisi mu se nalaze u *Sahihima*. Bio je riznica znanja u hadisu. Umro je 211. g. u mjesecu ševalu.

Mišljenje o kupanju nakon primanja islama

Hadis ukazuje na propisanost kupanja nakon primanja islama, jer riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) *naredio mu je* ukazuju na obavezu. I ovdje se učenjaci razilaze. Kod hadevija stoji da, kada je ejukulirao kao nevjernik, trebat će mu

kupanje radi džunupluka, međutim, ako je bio okupan u momentu nevjerovanja, onda se to od njega ne zahtijeva.

Hadis *Islam anulira ono što je bilo prije* ne podudara se sa ovim riječima. Hanefije smatraju ako se on već bio okupao kao nevjernik, nema potrebe za ponovnim kupanjem. Šafi'i i drugi smatraju da nije obavezno kupanje nakon primanja islama iako je bio džunup na osnovu hadisa koji glasi: *Islam anulira ono što je bilo prije.* A ako nije bio nečist (džunup) dok je bio nevjernik, lijepo mu je da se okupa, ništa drugo.

Ahmed kaže da je njemu dužnost da se okupa na osnovu ovog hadisa i na osnovu hadisa koga prenosi Ebu Davud preko Kajsa b. Asima gdje kaže: *Došao sam Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) u želji da primim islam i on mi je naredio da se okupam vodom i lotosom (sidr).*

(Prenosi Tirmizi, a i Nesa'i slično tome.)

وعَن أَبِي سَعِيد الخُدْرِيّ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنّ رَسُولَ الله، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: غُسْلُ يَوْمِ الجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلّ مُحْتَلِمٍ. أَخْرَجَهُ السَّبْعَةُ

6./104. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kupanje u petak je dužnost svakom punoljetnom.

(Hadis citiraju sedmerica.)

Tretman kupanja petkom i mišljenje učenjaka o tome

Ovo je dokaz Davudu da je obavezno kupanje petkom, a većina učenjaka interpretiraju ga onako kako si maloprije shvatio da je kupanje bilo vadžib u početku, jer je u to vrijeme

bilo teško ekonomsko stanje, pretežna njihova odjeća je bila od vune, a oni žive u krajevima gdje je jako toplo. Oni bi se znojili kod sakupljanja da klanjaju džumu-namaz u džematu pa im je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da se okupaju. Kada se popravilo stanje i muslimani počeli oblačiti odjeću od pamuka, olakšano im je to.

وَعَنْ سَمُرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم، : مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ، وَمَنِ اغْتَسَلَ فَالغُسْلُ أَفْضَلُ.
رَوَاهُ الْخَمْسَةُ، وَحَسَّنَهُ التِّرمِذِيّ

7./105. Prenosi se od Semurea b. Džunduba (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko uzme abdest petkom - divno je to, a ko se okupa - kupanje je bolje.

(Prenose peterica, a Tirmizi smatra da je hadis hasen.[313])

Osnovni podaci o Semureu b. Džundubu

O Semureu je bilo riječi, a on je Ebu Se‘id, prema većini mišljenja. Semure b. Džundub Fezari je saveznik ensarija, nastanio se u Kufi i bio valija u Basri, pa ga ubrajaju među Basrijce. Bio je jedan od hafiza, onih koji prenose veliki broj hadisa u Basri. Umro je koncem 59. g. po Hidžri.

313 Onaj koji kaže da je Hasan slušao od Semurea kaže da je hadis sahih, a da li je slušao od njega, o tome postoji spor.

Hadis ukazuje da kupanje petkom nije vadžib, i to je dokaz većine pravnika, kao što ti je poznato da protumače na svoj način hadis o obaveznosti kupanja. Međutim, tu se postavlja pitanje kako da bude kupanje bolje od abdesta, jer kupanje je sunnet, a abdest je farz, a razumljivo je da je farz na osnovu jednoglasnog mišljenja bolji. Odgovor na ovo je da se ne radi o davanju prednosti nad samim abdestom, nego nad abdestom koga ne prati i kupanje, jer kao da je rečeno: Ko uzme abdest i okupa se - to je bolje od uzimanja samo abdesta.

Hadis Muslimov potvrđuje također da kupanje petkom nije farz, a glasi: *Ko uzme abdest kako valja, a zatim dođe da klanja džumu, odsluša hutbu i šuti za to vrijeme, bit će mu oprošteno sve između dvije džume i još više tri dana na to.*

Davud može reći: *Ovo je ograničeno hadisom u kome se kupanje naređuje.* Odlučan argument je hadis Semurea, mada je hadis koji govori o obaveznosti kupanja petkom autentičniji, jer ga navode sedmerica za razliku od hadisa Semurea, koga ne navode Buhari i Muslim. Stoga je bolje za vjernika da ne ostavi kupanje petkom. U Poslanikovim (alejhi's-selam) uputama naredba o kupanju petkom je veoma potvrđena, i ona je strožija od obaveze vitr-namaza, učenja Bismille u namazu, uzimanja abdesta nakon doticanja žene, doticanja spolnog organa, zatim i od uzimanja abdesta od glasnog smijanja u namazu, puštanja krvi i povraćanja.

وعَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ، صلى الله عليه وسلم، يُقْرِئُنَا القُرْآنَ مَا لَمْ يَكُنْ جُنُباً. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالأَرْبَعَةُ، وَهَذَا لَفْظُ التِّرْمِذِيِّ، وَحَسَّنَهُ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ.

8./106. Prenosi se od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi nam učio Kur'an ukoliko ne bi bio džunup.*

(Prenose ga peterica,[314] a ovo su riječi Tirmizija koji ga smatra hasenom, a Ibn Hibban sahihom.)

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Autor navodi u djelu *Et-Telhis* da su ovaj hadis smatrali vjerodostojnim Tirmizi, Ibn Seken, Abdulhakk i Begavi.

Ibn Huzejme prenosi ga senedom od Šu'bea, da je Šu'be rekao: *Ovaj hadis je trećina moga imetka; nisam prenio ni jedan hadis ljepši od njega.* Što se tiče riječi Nevevija da se Tirmizi suprotstavio većini koja ga smatra slabim, autor na to odgovara: *Njegovo izdvajanje Tirmizija da je smatrao ovaj hadis sahihom dokaz je da on nije znao da su ga i drugi muhaddisi smatrali sahihom.* Međutim, mi smo, pored Tirmizija, naveli i od drugih da je on sahih.

Mišljenje o učenju Kur'ana osobe koja je džunup

Darekutni prenosi od Alije hadis mevkuf (vezan za ashaba): *Učite Kur'an sve dok vas ne zadesi džunupluk, a ako čovjeka to zadesi, onda neka ne uči, pa ni riječi.* Ovaj hadis podupire prvi hadis ovog poglavlja, međutim, Ibn Huzejme kaže da nema dokaza u ovom hadisu za onoga ko je zabranio nečistom da uči Kur'an, jer tamo se ne ističe zabrana nego je to kazivanje o postupku, a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije objasnio da se on sustegao da uči Kur'an zbog džunupluka.

---

[314] Ovako stoji u primjerku djela *Bulugu'l-meram*, a bolje bi bilo da je rečeno četverica. U nekim djelima se spominje tako.

Prenosi Buhari od Ibn Abbasa da ni Abbas nije smatrao ružnim da džunup uči Kur'an. Mišljenje da je rivajet u kome se kaže: *Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) nije sprečavalo da ne uči Kur'an ništa osim džunupluka,* koga bilježi Ahmed, sastavljači Sunena, Ibn Huzejme, Ibn Hibban, Hakim, Bezzar, Darekutni i Bejheki izrazitiji dokaz da je zabranjeno učenje Kur'ana džunupu od prvog hadisa, nije potpuno očito, jer svi ti termini govore da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ostavljao učenje Kur'ana za vrijeme džunupluka, a samo to izostavljanje učenja nije dokaz za neku normu. Ranije je bio istaknut hadis Aiše koja kaže da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uvijek zikr činio.

Mi smo istakli da je spomenuti hadis specificiran hadisom Alije, ali on ipak ne govori o zabrani na stepenu harama nego je moguće da je izostavljanje učenja Kur'ana radi pokuđenosti (mekruh) ili sl.

Međutim, Ebu Ja'la donosi hadis Alije gdje kaže: *Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako uzima abdest, a onda prouči nešto iz Kur'ana i dodade: "Ovako je za onoga koji nije džunup, a ako je džunup, on neće učiti ma ni jedan ajet."*[315]

[315] Na ovo odgovaraju oni koji kažu da nije haram učiti Kur'an, da prvi hadis u ovom poglavlju ne sadrži ništa što ukazuje na strogu zabranu, nego najviše što sadrži ovaj hadis je da je Poslanik (alejhi's-selam) ostavljao učenje kada je bio džunup. Tako nešto ne ukazuje ni da je to mekruh, a kamoli da je haram. Na hadis koga prenosi Alija da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam), kada bi uzimao abdest i proučio nešto iz Kur'ana, rekao: *Ovako će raditi onaj koji nije džunup, a ako je džunup, ma ni jedan ajet...* odgovorili su da je ovaj hadis mevkuf, a nije vezan za Poslanika (alejhi's-selam). Uostalom, i Buhari navodi, prenoseći od Ibn Abbasa, da ni Ibn Abbas nije smatrao lošim da džunup uči Kur'an. To potvrđuje i hadis koga prenosi Aiša da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) u svakoj situaciji činio zikr Allaha (dželle šanuhu) (prim. M. Isamu'd-dina).

Hejsemi kaže da su ravije ovog hadisa pouzdani i ovo ukazuje na strogu zabranu učenja. To mu je smisao, a podupire ono što je ranije rečeno.

Što se tiče hadisa Ibn Abbasa koji je merfu‘ (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) a glasi: *Kad neko pristupi svojoj supruzi i kaže: "Bismillah..."* nema dokaza u njemu da je dozvoljeno učiti Kur'an džunupu, jer se ovim izrazom ne namjerava učenje Kur'ana, i stoga što je to bilo prije spolnog akta i postanka džunupom.

Hadis Ibn Ebi Šejbe koji kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kad bi spolno općio sa svojom suprugom i ejakulirao, rekao: *Bože moj, ne daj da u onome čime si me ti opskrbio ima udio šejtan,* i tu se ne spominje Bismilla, pa u njemu nema ništa problematično.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدرِيِّ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ, ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ، فَلْيَتَوَضَّأْ بَيْنَهُمَا وُضُوءًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ، زَادَ الحَاكِمُ: فَإِنَّهُ أَنْشَطُ لِلْعَوْدِ

9./107. Prenosi se od Ebu Sei‘da Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem):

Kada neko pristupi svojoj supruzi da spolno opći, zatim želi ponovo to da uradi, neka uzme abdest između jednog i drugog općenja.

(Hadis prenosi Muslim, a Hakim dodaje: ... *to aktivira povratak.*)

Time kao da se želilo reći da se operu pojedini dijelovi tijela, ali kako je propisano - abdest, a spominje se u verziji Ibn Huzejme i Bejhekija da uzme abdest kako se uzima za namaz.

Pravni tretman abdesta kod ponovnog općenja

U ovom hadisu je dokaz da je propisano da se uzme abdest ko hoće da ponovi spolni akt sa svojom ženom,[316] međutim, potvrđeno je da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) imao odnos sa svojim ženama, ali nije uzimao abdest između dva akta. A potvrđeno je da bi se i okupao poslije svakog akta, što znači da je i jedno i drugo dozvoljeno.

وَلِلأَرْبَعَةِ عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعالَى عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، يَنَامُ وَهُوَ جُنُبٌ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَمَسَّ مَآءً. وَهُوَ مَعْلُولٌ

10./108. Prenose četverica hadis Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) koja kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) spavao a bio je džunup, bez ikakvog doticanja vode. Ovaj hadis ima skrivenu mahanu.

Autor objašnjava tu skrivenu mahanu, tj. da je on u verziji Ebu Ishaka koji prenosi od Esveda i dalje od Aiše. Ahmed kaže da ovaj hadis nije sahih, a Ebu Davud je posumnjao i kazao da Ebu Ishak nije imao priliku da prenosi hadis od Esveda. Bejheki kaže da je hadis sahih i dodaje da je Ebu Ishak slušao hadis od Esveda i time pobija sud koji kaže da su se muhaddisi saglasili da je to bila greška od Ebu Ishaka.[317]

---

[316] To je stav zahirija i Ebu Habiba (prim. M. Isamu'd-dina).

[317] Ibn Arebi navodi u djelu *Šerhu't-Tirmizi* "Objašnjenje greške Ebu Ishaka", a to je da je hadis koga prenosi Ebu Ishak sažet i skraćen, preuzet

Tirmizi kaže: Ako se pretpostavi da je hadis sahih, onda je moguće da se misli da on *nije doticao vodu za kupanje (da se nije kupao)*. Kažem da se to onda podudara sa hadisima Buharija i Muslima jer je u tim hadisima jasno rečeno da je Poslanik (alejhi's-selam) uzimao abdest i prao spolni organ radi spavanja, jela, pića i spolnog akta.

Tretman abdesta onoga koji hoće da ponovi spolni snošaj

Učenjaci se razilaze da li je ili nije obavezno uzeti abdest kod ponovnog spolnog akta. Većina kaže da nije obaveza na osnovu naslovnog hadisa u kome se sasvim otvoreno govori da nije doticao vodu i hadisa u kome se govori da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) općio sa svojim ženama sa jednim kupanjem, također.

U njemu nema dokaza za onoga koji tvrdi da je uzimao abdest. Davud i jedna grupa ističu da je obavezan abdest zbog navođenja naredbe o kupanju u hadisu koji navodi Muslim gdje kaže: *Neka uzme abdest i neka spava.* A kod Buharija: *Operi svoj spolni organ, a onda uzmi abdest,* što znači da je obaveza.

Većina fekiha protumačili su ovo da je uzeti abdest lijepo (mustehab) radi usklađivanja dvaju dokaza. I prema hadisu koga navode Ibn Huzejme i Ibn Hibban u svojim Sahihima prenoseći

---

iz drugog dužeg hadisa, te je došlo do greške u njegovu skraćivanju tog hadisa. Tekst ovog dugog hadisa glasi: *Prenosi Ebu Gassan slijedeće: 'Došao sam do Esveda b. Jezida, a on je bio moj dobar prijatelj, i rekao sam mu: 'O, Ebu Omere, prenesi mi hadis koji je tebi prenijela Aiša, majka vjernika, koji govori o namazu Allahova Poslanika (alejhi's-selam), pa je on rekao: 'Aiša je rekla da bi Poslanik (alejhi's-selam) spavao početkom noći i ustajao krajem noći; ako bi imao kakvu potrebu, obavio bi tu potrebu, zaspao bi prije nego što bi upotrijebio vodu, a kada bi čuo prvi poziv za namaz, skočio bi, -a možda je rekla-, ustao bi i oblio se vodom* (prim. M. Isamu'd-dina).

od Ibn Omera koji glasi da je on pitao Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) može li neko od nas, kao džunup, leći da spava i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mu odgovori: *Da, i neka uzme abdest ako hoće.*

Osnova ovog hadisa nalazi se i kod Buharija i Muslima, ali bez riječi: ... *ako hoće.* Pa ipak, ocjena hadisa autentičnim od strane onih koji ga spominju i navođenje u *Sahihu* dovoljno je da se postupi prema tome. To potvrđuje i hadis: ...*ne bi doticao vodu*..., te nema potrebe interpretaciji Tirmizija, a potvrđuje i temeljno načelo da nije obavezno uzeti abdest onome ko želi da kao džunup spava, kao što smatra većina učenjaka.

وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الجَنَابَةِ يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَهُ، ثُمّ يُفْرِغُ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ، ثُمّ يَتَوَضّأُ ثُمّ يَأْخُذُ المَآءَ فَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي أُصُولِ الشّعْرِ، ثُمّ حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ، ثُمّ أَفَاضَ عَلَى سَآئِرِ جَسَدِهِ، ثُمّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ. مُتّفَقٌ عَلَيْهِ، وَاللّفْظُ لِمسلِمٍ.

وَلَهُمَا فِي حَدِيثِ مَيْمُونَةَ: ثُمّ أَفْرَغَ عَلَى فَرْجِهِ وَغَسَلَهُ بِشِمَالِهِ، ثُمّ ضَرَبَ بِهَا الأَرْضَ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَمَسَحَهَا بِالتّرَابِ وَفِي آخرِهِ: ثُمّ أَتَيْتُهُ بِالمِنْدِيلِ فَرَدّهُ، وَفِيهِ: وجَعَلَ يَنْفُضُ المَآءَ بِيَدِهِ.

11./109. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) slijedeće:

Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi počinjao kod kupanja[318] *od džunupluka sa pranjem ruku*[319] *polijevajući*

[318] Tj. kada se htio okupati.

[319] U hadisu Mejmune: ... *dva ili tri puta*...

desnom po lijevoj, onda bi oprao spolni organ i uzeo abdest.[320] *Ponovo bi upotrijebio vodu uvlačeći svoje prste u korijene dlake*[321] *i istresajući na glavu tri pregršti vode.*[322] *I tako bi vodu izlijevao i na ostalo svoje tijelo,*[323] *a potom oprao noge.*[324]

(Prenose Buhari i Muslim, a termin je ovdje Muslimov. Njih dvojica prenose i drugi hadis Mejmune[325] da bi istresao vode na spolni organ, oprao ga lijevom rukom, a onda ruku otrao o zemlju. I u drugom rivajetu se spominje da bi ruku otrao o zemlju, a na njegovom kraju stoji: ... *a onda sam mu dala peškir i on ga je odbio i počeo otresati vodu svojom rukom.*[326])

Način kupanja Allahova Poslanika (alejhi's-selam) poslije džunupluka

Ova dva hadisa govore o načinu kupanja od početka do kraja. Počelo bi se sa pranjem ruku prije stavljanja ruku u posudu ako bi se probudio iza sna, kao što je to jasno rečeno.

---

[320] U hadisu Mejmune stoji: ...*abdest kao što se uzima za namaz.*

[321] Tj. kose na glavi, a u rivajetu koga bilježi Bejheki stoji: ...*trljao bi prstima desnu stranu svoje glave, - korijen kose, zatim bi to uradio i sa lijevom stranom.*

[322] U hadisu Mejmune stoji: ...*On bi izlio na glavu tri pregršti.* Međutim, u većini Muslimovih rivajeta stoji: *koliko jednu pregršt.*

[323] Kod Mejmune stoji: ..*oprao bi* umjesto *oblio bi*...

[324] Većina smatra da je mustehab oprati noge na kraju gusula. Kod Malika stoji: *Ako je mjesto nečisto, lijepo je odgoditi pranje nogu, u protivnom, oprati ih prije, tj. vodeći računa o redoslijedu pranja organa kod abdesta.* Kod Šafi'ija, o tome šta je bolje, postoje dva suda. Nevevi, poznati šafija, ističe da je ispravniji i poznatiji stav da treba upotpuniti abdest, tj. oprati noge (prim. M. Isamu'd-dina).

[325] Hadis o načinu kupanja od početka do kraja, međutim, autor se ograničio samo na ono što nije spomenuto u hadisu Aiše.

[326] Neki kažu da se ovo nalazi u hadisu njih dvojice, Buharija i Muslima: ... *da se sklonio ustranu sa svog mjesta, pa je oprao svoje noge, a onda sam mu dala peškir* ... (zatim nastavlja hadis do kraja).

Pranje je bilo iz posude, kao što potvrđuje hadis Mejmune, dva ili tri puta, zatim bi oprao spolni organ.

U komentaru stoji da hadis ukazuje na pranje općenito pa je dovoljno onda samo jedanput, a potiranje ruke po zemlji je da bi se odstranio vonj sa ruke. Ne spominje se da bi on ponovo prao spolni organ nakon toga, jer ako se ruka čuje, onda znači da ima ostataka i na spolnom organu. Ovo se da razumjeti iz hadisa.

Ovo ukazuje i na to da voda koja se koristi za čišćenje mora biti čista i čisteća, zatim da kupanje prati nijet kojim se odstranjuje prljavština i nečisto stanje (hades).

Hadis ukazuje da ne smeta ako se i dalje čuje vonj nakon pranja određenog mjesta.

Pranje kod džunupluka je samo jedanput

Hadis ukazuje da je kupanje, oblijevanje vodom poslije džunupluka samo jedanput. Ovo su njegove riječi, a moguće je da na ruci nije ostao vonj, nego je on otrao ruku o zemlju da bi odstranio ljepljivost sa ruke, pod pretpostavkom da je to različito od vonja. Što se tiče uzimanja abdesta prije kupanja, možda se radi o abdestu koji je potreban za namaz i da je on valjan da se uzme prije odstranjenja velikog onečišćenja (hades-i ekber), da je pranje ovih organa dovoljno za pranje od džunupluka, zatim da ulazi jedno čišćenje u drugo prema mišljenju Zejda b. Alije, Šafi'ija i grupe učenjaka, a Ibn Bettal prenosi konsenzus o tome. Moguće je da je oprao organe tijela koji se peru kod abdesta radi džunupluka unaprijed iz ukazivanja časti tim organima, a da ih je potom oprao radi abdesta i namaza, ali to nije izričito preneseno, a moguće je da ih je oprao abdesteći se radi namaza, a onda oblio po njima vodu sa izlijevanjem vode na ostale dijelove tijela radi džunupluka.

Tekst ...*izlio je vodu na ostale dijelove tijela*... ne ide ovome u prilog, jer je očito da dovođenje vode na ostale dijelove tijela koje nije dotakla voda označava preostale, a ne sve dijelove.

Ova dva hadisa dovoljno ukazuju da je organe kod abdesta od džunupluka potrebno jedanput prati i da nije uvjet za ispravnost abdesta da se odstrani velika nečistoća. Ko kaže da se ne spajaju ova dva postupka i da je on uzimao abdest poslije cjelokupnog kupanja - za to nema dokaza.

Ulazak abdesta u kupanje

U *Sunenu* Ebu Davuda stoji da bi se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) okupao i klanjao dva rekjata sabah-namaza, a ne bi doticao vodu. Prema tome, nisu ispravne riječi da nema u hadisu koga prenose Mejmuna i Aiša, da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao poslije kupanja, a ne bi bio dokaz da abdest ulazi u gusul, jer je potvrđeno da je on klanjao poslije toga, a mi kažemo da je potvrđeno u hadisu u *Sunenima* da je klanjao sa gusulom. Da, autor nije spomenuo kod abdesta za kupanje da je mesh činio po glavi. Međutim, kaže se da to obuhvataju riječi Mejmune koja kaže: ...*abdest za namaz*..., zatim njezine riječi: ... *potom je izlio vodu* tako da voda teče.

Istovremeno se na osnovu ovoga dokazuje da nije obavezno trljanje, i da u pojam gusula/kupanja ne ulazi i trljanje, jer u Mejmuninom izrazu kod kupanja stoji *gusl,* a Aiša izražava da je izlio vodu - ima isto značenje, i izlijevanje vode je bez trljanja, a također i gusul-kupanje.

Maverdi kaže: *To ne može poslužiti za dokaz, jer izlijevanje vode ima značenje kupanja -gusul, a razilaženje kod gusula (kupanja) - postoji.*

Da li će se oprati tri puta organi kod uzimanja abdesta pri kupanju

Ovo se ne spominje u hadisu koga prenose Aiša i Mejmuna. Kadi Ijad ističe da nema ni jednog rivajeta o tome, a autor da se to nalazi u sahih hadisu koga prenosi Aiša i u riječima Mejmune da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zadnje prao svoje noge.

U verziji Aiše se ne spominje to, pa je moguće da je on ponovo prao svoje noge nakon što ih je prao kod abdesta na osnovu jasnih njezinih riječi, a to je: *Uzimao je abdest kao za namaz*. Ovo znači da tu ulazi i pranje nogu.

Učenjaci se razilaze u vezi s tim. Neki kažu da se noge peru prilikom uzimanja abdesta, a drugi kažu da se peru poslije svega. Iz ovoga se uzima zaključak da je dozvoljeno rastaviti pranje organa kod abdesta pri kupanju.

Tretman posušivanja organa kod kupanja i abdesta

Mejmuna dalje kaže: *Donijela sam mu peškir i on ga ne prihvati,* što govori da nije propisano posušiti organe tijela koji se peru kod abdesta. O tome ima više mišljenja, a najpoznatije je da je lijepo izostaviti ga. Neki kažu da je to mubah (dozvoljeno), a ima i drugih sudova.

U ovom hadisu je dokaz da otresanje vodu s ruke kod abdesta nije loše. Međutim, tome se protivi hadis: *Ne otresajte vaše ruke, jer bi to bilo osvježenje za šejtane*. Ovaj hadis je slab[327] i ne može se suprotstaviti uvodnom hadisu ovog poglavlja.

---

[327] Prenosi ga Ibn Hibban u djelu *Ed-Du'afa* kod iznošenja podataka o Bahteriju b. Ubejdu gdje kaže: *Nije dozvoljeno uzimati ga za dokaz* (prim. M. Isamu'd-dina).

وعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، رضي الله تعالى عنها، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أَشُدُّ شَعَرَ رَأْسِي، أَفَأَنْقُضُهُ لِغُسْلِ الجَنَابَةِ وَفِي رِوَايَةٍ: وَلِلْحَيْضَةِ فَقَالَ: لاَ، إِنَّمَا يَكْفِيكِ أَنْ تَحْثِي عَلَى رَأْسِكِ ثَلاَثَ حَثَيَاتٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ

12./110. Prenosi se od Ummu Seleme (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Božiji Poslaniče, ja sam žena koja upleće kosu na glavi, da li ću ih ja rasplesti radi kupanja zbog džunupluka?*

U jednom drugom rivajetu stoji: *i radi menstruacije*... Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovara: *Ne, nego ti je dovoljno da izliješ na glavu tri sipanja.*

(Prenosi Muslim.)

U jednoj verziji stoji: *...uplećem kosu u pletenice...* umjesto *kosu na glavi...*

Pravni tretman raspletanja kose žene kod kupanja

Hadis ukazuje da nije obavezno rasplesti kosu ženi pri kupanju od džunupluka ili menstruacije i da nije uvjet da voda dođe do korijena kose. Kod ovog pitanja se učenjaci razilaze.

Hadevije kažu nije nužno rasplesti kose kod kupanja od džunupluka, ali poslije menstruacije i porođaja (nifasa) obavezno je, na osnovu riječi Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem) Aiši: *Raspleti svoje kose i okupaj se.* Odgovara se da je ovo suprotno ovom hadisu. Otuda se ova dva hadisa dovode u sklad da je naredba rasplesti kosu u smislu menduba (preporuke), a neki odgovaraju da je kosa Ummu Seleme bila rijetka i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je znao da će voda doći do njezinog korijena.

Neki kažu da je obavezna rasplesti kosu ako voda nije došla do korijena kose. Ako je došla zbog toga što je kosa rijetka, onda nije obavezno raspletanje, ili, ako su pletenice povezane, moraju se raspustiti. U protivnom, nije obavezna rasplesti je, jer voda dolazi do njezina korijena. Hadis: *Skvasite kosu i očistite lice*... ne može oponirati hadisu Ummu Seleme. Što se tiče postupaka Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i uvlačenja svojih prstiju - kako je to rečeno - u kosu za vrijeme kupanja zbog džunupluka, pa to je postupak, a on ne ukazuje na obaveznost. Osim toga, ovo se odnosi na ljude, a hadis Ummu Seleme se odnosi na kupanje žena. Ovako stoji u komentaru.

Pa ipak nije nepoznato da hadis Aiše govori o situaciji kada je ona bila na hadždžu kada je obukla ihram radi umre, a onda dobila menstruaciju prije nego je ušla u Mekku, pa joj je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da rasplete svoju kosu, iščešlja se, okupa i donosi telbiju. Ona tada nije bila čista jer je imala menstruaciju pa je to uradila radi čistoće, a ne radi menstruacije. Otuda se ovaj hadis uopće ne protivi hadisu Ummu Seleme i ne treba ulaziti u tumačenja koja su krajnje slaba, jer razlikovanje u rijetkosti kose od druge traži dokaz, a riječi da je ova povezana, a ova ne i formulacija ravije o jednom i drugom sa izrazom *nakd* (raspletanje) tvrdnja je bez dokaza.

Da, o ovom pitanju ima jasan hadis koga prenosi Darekutni u *Efradu,* Taberani, Hatib u *Et-Telhisu,* i Dija' Makdisi preko Enesa kao hadis koji se veže za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a glasi: *Kada se okupa žena od menstruacije, rasplest će svoje kose potpuno, oprat će je vodom sa sljezom i sapunicom. A kada se okupa od džunupluka, izlit će dosta vode na glavu i ocijediti kosu.*

Ovaj hadis, premda ga navodi Dija', a on uvjetuje ispravnost za hadise koje citira, izaziva sumnju da li će se

postupiti po njemu. Moguće je da je ovo radi pohvale, jer se spominju sljez i sapunica, ali ništa ne govori da je to neophodno; prema tome, to je mendub. Hadis Ummu Seleme tumači se kao obaveznost kao što je rečeno: *Dovoljno ti je,* ako tome doda i raspletanje kose, bit će pohvalno (mendub).

Hadis koga prenose Muslim i Ahmed ukazuje da nije obavezno rasplesti kosu, a glasi: *Aiša je čula da je Ibn Omer naređivao ženama kada se kupaju da raspleću kose svojih glava pa je rekla: "Ja čuda sa Ibn Omerom! On naređuje ženama da raspleću svoje kose, e, pa zar im ne bi naredio da i briju svoje glave?! Ja sam se kupala sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) iz jedne posude i nisam izlijevala na svoju glavu više od tri puta.*

Iako njezin hadis govori o kupanju poslije džunupluka, očito je - prema onome što se prenosi od Ibn Omera - da je on naređivao ženama da raspleću kosu kod kupanja poslije menstruacije i džunupluka.[328]

وَعَنْ عَآئِشَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللّهُ، صلى الله عليه وسلم،: إِنِّي لاَ أُحِلُّ المَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلاَ جُنُبٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَصَحَّحَهُ ابْــنُ خُزَيمَةَ

13./111. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve

[328] Moguće da im je naređivao to, kao nešto što je lijepo, a ne kao vadžib. Razlika je između džunupluka, menstruacije i tečenja krvi nakon porođaja (nifasa) u tome što se ovo prvo ponavlja i ne treba raspletanje kose, za razliku od menstruacije i tečenja krvi poslije porođaja (prim. M. Isamu'd-dina).

sellem) rekao: *Ja ne dozvoljavam da prolaze kroz džamiju*[329] *i zadržavaju se u njoj žena koja ima menstruaciju i džunup osoba.*

(Prenose Ebu Davud, a Ibn Huzejme smatra da je hadis sahih.[330])

Tretman ulaska i prolaska kroz džamiju ženi sa menstruacijom i džunupu

Hadis ukazuje da nije dozvoljeno ženi koja ima menstruaciju ili osobi koja je džunup da ulazi u džamiju, i to je stav većine učenjaka, a Davud i drugi kažu da je dozvoljeno - kao da je on to zasnivao na temeljnoj dozvoljenosti i da ovaj hadis ne odstranjuje to. Što se tiče samog prolaska kroz džamiju, smatra se da je dozvoljeno na osnovu riječi Uzvišenog:

...osim ako ste putnici...[331] ﴿...إلا عَابِرِي سبيلٍ...﴾

To se misli na osobu koja je džunup, a analogno i na ženu koja ima menstruaciju.

Pod ovim se misli na mjesta na kojima se klanja namaz, a na to se odgovara da ovaj ajet govori o osobi koja je postala džunup u samoj džamiji[332] i on tada izlazi radi kupanja, što se suprotstavlja očitosti. Ima i drugih mišljenja.

---

[329] Tj. ulazak u džamiju i zadržavanje u džamiji.

[330] Neće se uzimati u obzir riječi Ibn Rif'ata da među njegovim prenosiocima ima odbačenih (metruk), jer su neki hadiski učenjaci odbacili njegove riječi.

[331] En-Nisa', 43 (prim. M. Isamu'd-dina).

[332] Hadis navodi Ibn Džerir od Jezida b. Ebi Habiba, a glasi da su dvojica ensarija imali vrata prema džamiji. Odžunupili su se, nisu mogli da nađu vode, niti drugog puta do kroz džamiju, i tada je Uzvišeni Allah (dželle šanuhu) objavio:

﴿...وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا...﴾

...i kada ste džunubi - osim ako ste putnici - sve dok se ne okupate... (En-Nisa', 43) (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْهَا، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا، قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، تَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ، مِنَ الْجَنَابَةِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وَزَادَ ابْنُ حِبَّانَ: وَتَلْتَقِي أَيْدِينَا

14./112. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) koja kaže:

Kupali smo se ja i Allahov Poslanik (alejhi's-selam) iz jedne posude zbog džunupluka, a naše ruke su se miješale[333] *u posudi prilikom uzimanja vode.*

(Prenose Buhari i Muslim, a Ibn Hibban dodaje: *...naše ruke su se susretale.*)

Kupanje muža i žene iz jedne posude

Hadis ukazuje da je dozvoljeno da se čovjek i žena kupaju vodom iz jedne posude, a o ovome je bilo riječi u poglavlju "O vodi".[334]

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: إِنَّ تَحْتَ كُلِّ شَعَرَةٍ جَنَابَةً، فَاغْسِلُوا الشَّعْرَ، وَأَنْقُوا الْبَشَرَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيّ، وَضَعَّفَاهُ.

15./113. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

---

[333] tj. kod zahvatanja vode.

[334] V. hadis 6./6. i 7./7. ove knjige (prim. M. Isamu'd-dina).

Ispod svake dlake je nečistoća (džunupluk) pa operite kosu i održavajte čistoću na vašoj koži.

(Prenose ga Ebu Davud i Tirmizi koji ga smatraju slabim. Ahmed prenosi od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) sličan hadis, ali i u ovom hadisu je jedan ravija nepoznat.)

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Ebu Davud i Tirmizi ističu da je ovo slab hadis jer, po njihovom shvatanju, slabost je zbog predaje u kojoj učestvuje Haris b. Vedžih, za koga Ebu Davud kaže da su njegovi hadisi munker, a on sam slab.

Tirmizi ističe da je ovaj hadis garib (nema druge verzije), poznat je u rivajetu samo ovog Harisa, a on nije za prenosioca. Šafi'i kaže da hadis nije potvrđen, a Bejheki da ga znalci hadisa poput Buharija, Ebu Davuda i dr. osuđuju. Međutim, u ovom poglavlju nalazi se i hadis Alije, koji je merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) u kome se kaže: *Ko ostavi suhog tijela koliko jednu dlaku kupajući se od džunupluka, on nije oprao to mjesto i bit će s njim tako i tako. Tada sam se povratio i oprao kosu tri puta.*

Sened ovog hadisa je sahih, kao što kaže autor, ali Ibn Kesir u svom *Iršadu* kaže da je ovaj hadis koga prenosi Alija u verziji Ataa b. Sa'iba, a on je loše memorije. Nevevi kaže da je hadis slab. Mislim da je razlog razilaženja istaknutih stručnjaka kod autentičnosti ovog hadisa i njegove slabosti u tome što je Ata b. Sa'ib miješao hadise u poznije doba svoga života. Otuda ko prenosi hadis od njega prije nego je došlo do nepreciznosti (senilnosti) rivajeti su ispravni, a ko je prenosio hadis od njega kada je postao senilan i neprecizan verzije takvoga su slabe.

Ovaj hadis koga prenosi Alija je također predmet razilaženja, tj. da li ga je prenio prije nego što je miješao hadise ili poslije, i otuda je došlo do razilaženja kod njih da li je ovaj hadis sahih ili slab. Najispravnije je ne opredjeljivati se o njegovoj vjerodostojnosti sve dok ne dođe dokaz za to, a neki kažu da je ispravno da je hadis mevkuf, tj. da se prenosi od Alije, a ne od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

Šta je potrebno oprati kod kupanja od džunupluka

Hadis ukazuje da je nužno oprati cijelo tijelo u slučaju džunupluka i ništa se ne smije izostaviti. Neki kažu da o tome postoji konsenzus, osim ispiranja usta i nosa, o čemu se razilaze. Neki kažu da je na osnovu ovog hadisa pranje usta i nosa obavezno, a drugi da nije obavezno na osnovu hadisa Aiše, koji je ranije naveden, i hadisa Mejmune. Hadis o obaveznosti pranja usta i nosa nije vjerodostojan, niti može oponirati tome. Što se tiče kazivanja da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) uzimao abdest kao za namaz i to je postupak koji ne ukazuje na obaveznost, osim da se kaže da je to objašnjenje za sažeti tekst, jer je kupanje u Kur'anu dato sažeto, a objašnjava ga praksa.

وَلأَحْمَدَ عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا، نَحْوُهُ، وَفِيهِ رَاوٍ مَجْهُولٌ.

16./114. Ahmed prenosi od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) sličan hadis, ali je u njemu nepoznat prenosilac.

Drugi hadis u značenju ovog hadisa

Autor nije spomenuo hadis u *Et-Telhisu,* niti je imenovao prenosioce. Ako je u njemu neko nepoznat, onda hadis ne može poslužiti kao čvrst dokaz.

Broj hadisa u ovom poglavlju je 17.[335]

[335] U izdanju kojeg smo koristili u našem prijevodu, kao što se vidi, broj hadisa je 16 (prim. prev.).

IX. POGLAVLJE

O TEJEMMUMU

Tejemmum u jeziku znači namjera, a u šeriatu namjera da se dotakne površina zemlje radi mesha po licu i rukama s ciljem da se može obaviti namaz i sl. Učenjaci se razilaze da li je tejemmum ruhsa - povlastica ili azima - osnovni propis. Neki kažu da je osnovni propis kada nema vode, a povlastica kada postoje druge isprike.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ الله، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنّ النَّبِــيّ، صـــلى الله عليــه وسلم، قَالَ: أُعْطِيتُ خَمْساً لَمْ يُعْطَهُنّ أَحَدٌ قَبْلِي، نُصِرْتُ بِالرّعْــبِ مَســيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً، فَأَيّما رَجُــلٍ أَدْرَكَتْــهُ الصّــلاَةُ فَلْيُصلّ... وذَكَرَ الحَدِيث

1./115. Prenosi se od Džabira b. Abdullaha (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Meni je dato petero od čega nikome ništa nije dato prije mene:*

- *potpomognut sam strahom na rastojanju od jedan mjesec hoda,*
- *zemlja mi je učinjena mesdžidom (mjestom gdje mogu klanjati) i očistiti se, pa koga god pristigne neki namaz neka ga klanja ...* (i citira hadis do kraja.)

Džabir prenosi ovaj hadis od Poslanika (alejhi's-selam) govoreći o Allahovoj blagodati i objašnjavajući šeriatske propise.

Neke osobenosti Poslanika (alejhi's-selam)

Poznato je da te blagodati nisu date nikome ni poslije Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) pa bi značilo da su to specifičnosti koje su vezane samo za njega. Ne namjerava se istaći gore navedeni broj jer je dokazano da su ta davanja daleko veća od pet. Te osobenosti je Sujuti pokušao pobrojati u djelu *Hasa'is* i nabrojao ih je više od 200. Ovo bi se moglo reći da je samo ukratko rečeno.

Pod riječima *potpomognut sam strahom na rastojanju od jedan mjesec hoda* misli se na odstojanje od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i neprijatelja, a Taberani bilježi: *Potpomognut sam strahom protiv svoga neprijatelja na odstojanju od dva mjeseca.* Isto tako navodi se i objašnjenje tog odstojanja od Sa'iba b. Jezida da se radi u hadisu o razmaku mjesec dana prostorno iza leđa Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i mjesec ispred Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

Neki kažu da je ovdje upotrijebljen termin rastojanje od mjesec dana hoda jer u to vrijeme nije bio ni jedan neprijatelj Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) udaljeniji od ovog odstojanja. Ovo se odnosi na njega pa makar bio i sam. A da se odnosi i na Ummet, postoji razilaženje.

Pod pojmom *mesdžid* podrazumijeva se mjesto gdje se sedžda čini, a ne nešto drugo. Ovo nije bilo dozvoljeno drugim poslanicima do njemu, kao što stoji u jednom rivajetu: "Prije mene su se molili Bogu samo u svojim bogomoljama", a u drugom: "Ni jedan od poslanika nije klanjao sve dok ne bi došao u svoj mihrab." Ovaj tekst otvoreno govori da ovu specifičnost nije uživao niko od poslanika prije Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem).

Pojam *tahuren* upotrijebljen u hadisu znači čisto mjesto na kome je dozvoljeno klanjati.[336]

O čistoti zemlje i dozvoljenosti uzimanja tejemmuma

U ovom hadisu je dokaz da se pomoću zemlje odstranjuje nečistoća (hades), kao i vodom, jer i jedno i drugo učestvuju u čišćenju, a katkada se to osporava pa se kaže da je samo dozvoljeno da se klanja namaz, kao i vodom.

Hadis ukazuje na dopuštenost tejemmuma svim dijelovima zemlje. U jednom od rivajeta stoji: *Cijela zemlja je učinjena meni i mom ummetu kao mjesto za klanjanje (mesdžiden) i čišćenje (tahura).*

Ovo se prenosi u hadisu Ebu Umamea koga bilježe Ahmed i drugi. Riječi onih koji to zabranjuju oslanjajući se na neke rivajete u *Sahihu* gdje stoji: *Njezinu prašinu (turbe) učinio sam čistom za čišćenje,* što navodi Muslim, u tome nema dokaza da je uvjet da to bude prašina, kako ti je poznato iz Usul-i fikha - da spominjanje pojedinih dijelova općega ne znači da se odnosi samo na njih.

U riječima Uzvišenog u suri El-Ma'ide[337] se kaže:

﴿...فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ...﴾

...onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite... što očito govori da se

[336] Ibn Tin dodaje: "Pod sentencom *zemlja je učinjena Poslaniku (alejhi's-selam) mesdžidom (mjestom na kome je dozvoljeno klanjati)...* misli se da je to učinjeno i za druge, ali nije učinjena sredstvom za čišćenje, jer se za Isaa kaže da je putovao po zemlji i klanjao tamo gdje ga je stigao dotični vakat" (prim. M. Isamu'd-dina).

[337] El-Ma'ide, 6.

podrazumijeva *turab* (površina zemlje), to stoga što riječ *min* znači dio nečega, kao što stoji u *Keššafu*, gdje se kaže: *Niko od Arapa neće shvatiti kad neko kaže: "Potrao sam uljem ili zemljom po svojoj glavi", a da ne misli na dio toga.* Prema tome, ovdje se misli samo na zemlju, a ne na kamenje.

U hadisu se podrazumijeva da svaki čovjek koga pristigne namaz treba da ga klanja u svakom slučaju i ako ne bude našao mjesto, a ni vode, tj. klanjat će sa tejemmumom, kao što objašnjava rivajet Ebu Umame: *Koga god čovjeka između moga ummeta stigne neki vakat, a on ne bude našao vode, naći će zemlju, koja je čisteća (da uzme tejemmum) i na kojoj se može klanjati.* U jednom drugom izrazu to je rečeno: *On ima svoju zemlju koja će ga očistiti i prostor na kome će klanjati.*[338]

U hadisu se podrazumijeva da onaj koji nema vode nije dužan da je traži.

Do sada smo ovdje govorili samo o dva elementa pa da spomenemo i ostale:

3. *da mi je dozvoljen ratni plijen.* U verziji o ratnom plijenu Hattabi kaže da su poslanici prije Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) tretirani na dva načina. Jedan je da

---

[338] Ibn Kajjim u *Zadu'l-me'adu* nakon navođenja riječi da se tejemmum može uzeti zemljom i onim što je na zemlji ističe da je to mezheb Malika, Ebu Hanife, Ata'a, Evza'ija i Sevrija. Tako isto uzet će se tejemmum na zemlji na kojoj će se klanjati bila ona plodna, slanača ili pijesak. Ovo se da razumjeti iz hadisa: *Gdje god nekog od moga ummeta dostigne namaz - on ima i mjesto gdje će klanjati i čime će se očistiti.* Ovo jasno govori koga pristigne namaz pa makar i na pijesku jer je i pijesak sredstvo za čišćenje. Pošto su Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i njegovi ashabi u vrijeme Bitke na Tebuku proputovali taj pješčani prostor na svom putu, a vode su imali sasvim malo, nigdje se ne prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nosio sa sobom zemlju, niti je to naredio, niti je tako postupao iko od ashaba sa znanjem da u prostranim pustinjama ima pijeska daleko više nego zemlje (prim. M. Isamu'd-dina).

nekima nije uopće dozvoljen džihad, niti ratni plijen, a nekima je bio dozvoljen džihad i plijen, ali taj plijen nije bio dozvoljen njima da ga koriste, nego bi to stavljali u vatru i spaljivali. Rečeno je: "Meni je dozvoljeno da postupam s plijenom, da plijen dijelim, uzimam i postupam s tim, kao što stoji u Kur'anu:

﴿...قُلْ الأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ...﴾

Reci: Plijen pripada Allahu i Poslaniku.[339]

Dat mi je šefa'at (posredovanje)

4. U Komentaru je nabrojao dvanaest šefa'ata (posredovanja). Svaki od njih, autor kaže, odnosi se na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), mada se neki odnose i na druge. Moguće da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) time htio reći da se radi o općem šefa'atu (eš-šefa'atu'l-'uzma) radi olakšavanja svim ljudima na Sudnjem danu, jer je to savršeni šefa'at čija će se čast ukazati na svakoj osobi na Dan proživljenja.

Upućen sam kao poslanik svim ljudima

5. *da su poslanici upućivani svojim narodima, a da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) upućen svim ljudima,* što znači da je općenitost poslanstva imao samo Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem). Nuh je bio upućen samo svome narodu. Razumljivo je da je bio upućen stanovnicima zemlje, nakon potapanja nevjernika jer su s njim ostali samo vjernici. Ali, u osnovi, njegovo poslanstvo nije imalo karakter univerzalnosti. Ima i drugih mišljenja.

---

[339] El-Enfal, 1 (prim. M. Isamu'd-dina).

Na osnovu ovoga možeš shvatiti da se sve petero navedeno odnosi samo na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), jer on obuhvata sve, a pojedinci su mogli učestvovati u pojedinim od tih blagodati, kao što neki kažu. Međutim, taj sud je odbijen.

U ovom hadisu su velike koristi koje su očito iznijete u drugim djelima, a autor je trebao da kaže poslije riječi: .... *i citira hadis do kraja* da ga prenose Buhari i Muslim, a onda i da hadis Huzejfea navodi do kraja, jer hadisu koga prenosi Džabir ne navodi se izvor, mada se podrazumijeva da su Buhari i Muslim, a na što se veže i slijedeće:

وَفِي حَدِيثِ حُذَيْفَةَ عِنْدَ مُسْلِمٍ: وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا لَنَا طَهُوراً إِذَا لَمْ نَجِدِ المَآءَ

2./116. U hadisu Huzejfea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) zabilježeno kod Muslima stoji: *Njezina površina učinjena nam je sredstvom za čišćenje ako ne nađemo vode.*

Ovo je na neki način kur'ansko određenje koje je došlo do izražaja i u prvom hadisu, kao što smo objasnili.

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ، عِنْدَ أَحْمَدَ: وَجُعِلَ التُّرَابُ لِيَ طَهُوراً

3./117. Prenosi se od Alije hadis koga bilježi Ahmed: *Zemlja mi je učinjena sredstvom za čišćenje.*

Ovaj hadis i hadisi prije njega dokaz su za one koji kažu da se može očistiti samo zemljom, međutim, ovo se odbacuje na osnovu onoga što je ranije rečeno da tekst koji se odnosi na pojedine dijelove općega nemaju značenje posebnosti, i uz to predstavlja dokazivanje na osnovu suprotnosti, što ne prihvata većina usulista.

وَعَنْ عَمّارِ بْنِ يَاسِرٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، فِي حَاجَةٍ، فَأَجْنَبْتُ، فَلَمْ أَجِدِ المَآءَ، فَتَمَرّغتُ فِي الصّعِيدِ، كَمَا تَمَرّغُ الدّابّةُ، ثُمّ أَتَيْتُ النّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَكَذَا، ثُمّ ضَرَبَ بِيَدَيهِ الأَرْضَ ضَرْبَةً وَاحِدَةً، ثُمّ مَسَحَ الشِّمَالَ عَلَى اليَمِينِ وظَاهِرَ كَفّيْهِ وَوَجْهَهُ. متفق عليه وَاللّفْظُ لِمُسْلِمٍ

وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيّ وَضَرَبَ بِكَفّيْهِ الأَرْضَ، وَنَفَخَ فِيهِمَا، ثُمّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفّيْهِ

4./118. Prenosi se od Ammara b. Jasira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je rekao: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao me da obavim jedan posao pa sam osvanuo džunup. Pošto nisam našao vode, ja sam se valjao po zemlji kao što se valjaju životinje. Onda sam došao Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) i prenio mu to. Na to mi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "Bilo ti je dovoljno da postupiš sa svojim rukama ovako", pa onda dotaknu svojim rukama zemlju jedanput, pa potra lijevom desnu, vanjski dio svojih šaka i lice.*

(Prenose Buhari i Muslim. Ovo bilježi Muslim.)

U verziji koju prenosi Buhari stoji: ... *udario je svojim rukama po zemlji, puhnuo u njih, a zatim potrao njima svoje lice i svoje šake.*

Osnovni podaci o Ammaru b. Jasiru

Ammar je Ebu Jakzan, Ibn Jasir. Rano je primio islam, bio stavljen na muke zbog islama u Mekki i iselio se u Abesiniju, a onda i u Medinu. Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem)

nazvao ga je *tajjib* i *mutajjib*. Ubraja se među prve muhadžire. Učestvovao je u Bitki na Bedru i svim ostalim bitkama dok nije poginuo na Siffinu, boreći se uz Aliju (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), a imao je 73 godine. To je osoba za koju je Sallallahu alejhi ve sellem rekao: *Ubit će te nasilnička grupa!*

Za označavanje riječi *odžunupiti se* koristi se termin u arapskom jeziku *edžnebe,* a ne *idžtenebe,* mada se ovaj termin često upotrebljava kod šeriatskih pravnika. A termin *temerrega,* koji je također u ovom hadisu upotrijebljen, znači *valjati se, prevrtati se.*

Način uzimanja tejemmuma

Ammar je upotrijebio analogiju, jer kad je primijetio da je zemlja neka vrsta zamjene za pranje (*gusl*), onda je smatrao da je neophodno da tejemmum obuhvati cijelo tijelo. Tada mu je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objasnio način kako se uzima tejemmum i pokazao propisana svojstva. Pokazao mu je ono što mu je propisano i ukazao da je dovoljno da dotakne jedanput šakama zemlju i da je to dovoljno za dvije ruke potrati dvije šake. Ovo su prihvatili: Mekhul, Evza'i, Ahmed, Ibn Munzir i većina muhaddisa - tako stoji u komentaru Muslima. I da je ajet koji je sažeto rečen Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objasnio svodeći na šake.

Hadis dalje govori da redoslijed između lica i šaka nije obavezan i premda veznik *vav* (i) ne zahtijeva redoslijed, ipak se navodi u rivajetu Buharija: *...zatim,* a kod Ibn Davuda *zatim je potrao svojom lijevom rukom desnu i desnom lijevu po šaci, a onda potrao i svoje lice*. Kod Isma'ilija su upotrijebljeni još jasniji termini: *Dovoljno ti je da dotakneš svojim rukama zemlju,*

zatim otreseš prašinu pa potareš svojom desnom rukom svoju lijevu ruku i svojom lijevom rukom desnu, a onda mesh učiniš po svom licu.

Hadis ukazuje da je tejemmum obaveza - farz za onoga ko je postao džunup, a nije našao vode.

Učenjaci se razilaze i kod broja stavljanja ruku na zemlju i koliko treba obuhvatiti tejemmumom kod ruku. Raniji učenjaci i oni koji su prihvatili njihov stav među kasnijim učenjacima smatraju da je dovoljno samo jedno stavljanje ruku na zemlju.[340] Grupa ashaba i tabi'ina[341] kažu da nije dovoljno jedno stavljanje; oni smatraju da su neophodna dva stavljanja na zemlju na osnovu hadisa koji će uskoro biti naveden. Od onih koji su prihvatili da je dovoljno jedno stavljanje ruku na zemlju većina su učenjaci i muhadisi, a zasnivaju svoj stav na hadisu koga prenosi Ammar. Ovaj hadis svakako je najautentičniji u ovom poglavlju. Hadis koji govori o dva stavljanja ruku na zemlju, koji će doći, ipak se ne može suprotstaviti prethodnom. Oni kažu da je sve osim hadisa koga prenosi Ammar slabo ili mevkuf (vezano za ashaba), kao što će doći.

Koliko treba potrati po rukama - grupa učenjaka i muhaddisi kažu da je dovoljno kod ruku dva dlana i vanjski dio šake, na osnovu ovog Ammarovog hadisa.

Prenose se i druge verzije od Ammara koje su suprotne ovoj njegovoj verziji. Najvjerodostojnije će biti ono što je u dva sahiha. Fetve je donosio Ammar na osnovu ovog hadisa, nakon smrti Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem).

---

[340] Ovo je stav Ata'a, Mekhula, Evza'ija, Ahmeda b. Hanbela i muhaddisa (prim. M. Isamu'd-dina).

[341] To je stav Hadija, Nasira, Ebu Taliba, imama Jahja'a i šeriatskih pravnika (prim. M. Isamu'd-dina).

Drugi kažu[342] da su potrebna dva stavljanja na zemlju, zatim potiranje ruku sa laktovima na osnovu hadisa Ibn Omera, koji će uslijediti. Najvjerovatnije je ovaj hadis mevkuf pa se ne može suprotstaviti hadisu Ammara koji je merfu', koji je naveden radi pouke.

Zbog toga i dolazi do razilaženja u redoslijedu između lica i ruku. Hadis Ammarov, kao što ti je poznato, ukazuje da nije neophodan redoslijed. To su prihvatili oni koji kažu da je dovoljno jednom spustiti ruke na zemlju i dodaju da se veznik *vav* u ajetu ne protivi tome, a oni koji kažu da su potrebna dva stavljanja na zemlju smatraju da je neophodan redoslijed, i to prvo potrati lice, a onda desnu, pa lijevu ruku.

U hadisu koga prenosi Ammar je i dokaz da je propisano staviti ruke na zemlju (*turab*). Hadevije kažu da nije dozvoljeno ništa drugo pridržavajući se hadisa koga prenosi Ammar, kao i neki drugi na osnovu hadisa Ibn Omera koji će uslijediti. Šafije kažu da je dovoljno staviti svoju ruku na zemlju, jer u jednoj verziji hadisa o tejemmumu Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem), koga prenosi Džabir, stoji da je on stavio svoju ruku... U verziji koju prenosi Ammar, a bilježi Buhari stoji da je stavio svoje šake na zemlju (*erd*), puhnuo na njih, zatim potrao njima lice pa šake. Očito je da je ovaj red poput prvog hadisa, ali se javlja ovdje i redoslijed i dodato *puhnuo* - otresao ruke.

Što se tiče samog otpuhivanja prašine sa ruku, to je mendub, dok drugi kažu da nije ni to. Već je ranije bilo riječi o redoslijedu kod tejemmuma. Ovaj tejemmum se navodi da bi potvrdio da je zemlja dovoljna za onoga ko je džunup, a nema

---

[342] To su Alija b. Ebi Talib, Abdullah b. Omer, Hasan Basri, Ša'bi, Salim b. Abdullah b. Omer, Sufjan Sevri, Malik, Ebu Hanife i racionalisti, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

vode. Analogno tome porede i ženu sa menstruacijom i porodilju mada se tome protive Ibn Omer i Ibn Mes'ud.

Pitanje da li zemlja odstranjuje ili ne odstranjuje džunupluk doći će u komentaru hadisa koga prenosi Ebu Hurejre, a to će biti hadis koji će uslijediti.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: التَّيَمُّمُ ضَرْبَتَانِ، ضَرْبَةٌ لِلْوَجْهِ، وَضَرْبَةٌ لِلْيَدَيْنِ إِلَى المِرْفَقَيْنِ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيّ، وَصَحَّحَ الأَئِمَّةُ وَقْفَهُ

5./119. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Tejemmum se sastoji od dva udaranja, stavljanja ruku na zemlju: jedno stavljanje radi lica i drugo stavljanje radi ruku čineći mesh do iza lakata.

Prenosi Darekutni, a istaknuti učenjaci smatraju da je hadis mevkuf (vezan za ashaba, a ne i za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Darekutni poslije navođenja ovog rivajeta kaže u svom *Sunenu* da su ga Jahja Kattan i Hušejm smarali mevkuf hadisom, što je tačno. To je navelo autora da kaže da istaknuti učenjaci smatraju da je hadis mevkuf i da je vezan do Ibn Omera te dodaju da su to njegove riječi. Zatim da je idžtihad i dalje otvoren o ovome. Ima više verzija ovog hadisa, ali sve su one nevjerodostojne: ili su mevkuf ili su slabe.

Mišljenje o tome šta treba obuhvatiti meshom po rukama

Osnova u ovome je hadis Ammara, što je i Buhari kategorički prihvatio u svom *Sahihu,* navodeći naslov: "Poglavlje o potiranju lica i šaka". Autor *Fethu'l-Barija...* kaže da je to vadžib koji je dovoljan, i to je naveo odlučno iako postoji poznati spor o tom pitanju, zbog jačine njegova dokaza. Hadisi koji su navedeni o svojstvu tejemmuma nisu pouzdani osim hadisa Ebu Džuhejmea i Ammara, sve ostalo je slabo ili postoji razilaženje da li je hadis merfu' ili mevkuf, a pretežnije je da nije merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

U hadisu Ebu Džuhejmea spominju se dvije ruke sažeto, bez objašnjenja, a u hadisu koga prenosi Ammar navodi se termin *dvije šake,* a to je navedeno kod Buharija i Muslima, a termini *laktovi* se spominju u Sunenima. U jednoj verziji se spominje do pola podlaktice, u drugoj čak do pod pazuho. Što se tiče verzije vezane za laktove i pola podlaktice, njoj ima i prigovor, a kod verzije u kojoj se govori do pod pazuho, Šafi'i i drugi kažu, ako se to dogodilo po naredbi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), znači da svaki tejemmum koji se autentično prenosi od Poslanika (alejhi's-selam) nakon ovoga dokida ovaj do pod pazuho.

Ako se dogodio bez njegove naredbe, onda je dokaz u onome što je on (sallallahu alejhi ve sellem) naredio. Rivajeti Buharija i Muslima potvrđuje ukratko da se odnose na lice i dvije šake i da je Ammar donosio fetve poslije Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u tom smislu.

Prenosilac ovog hadisa bolje zna šta se pod ovim misli od drugih, a posebno to zna ashab mudžtehid.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: الصَّعِيدُ وَضُوءُ الْمُؤمِنِ الْمُسْلِمِ، وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ سِنِينَ، فَإِذَا وَجَدَ الْمَاءَ فَلْيَتَّقِ اللّهَ، وَلْيُمِسَّهُ بَشَرَتَهُ. رَوَاهُ الْبَزَّارُ، وَصَحَّحَهُ ابنُ الْقَطَّانِ، وَلَكِن صَوَّبَ الدَّارَقُطْنِيِّ إِرسَالَهُ.

6./120. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Gornji sloj površine zemlje je abdest muslimana pa makar ne našao vodu i deset godina. Kada pronađe vodu, onda neka pazi na Allahove propise i opere svoje lice.

(Prenosi ga Bezzar, a Ibn Kattan smatra da je hadis sahih, međutim, Darekutni kaže da je ispravnije reći da je mursel.)

Značenje termina *sa'id*

Značenje termina *sa'id* koji je ovdje upotrijebljen kod većine učenjaka je zemlja, prašina. Kod filologa je to površina zemlje, bila prašina ili nešto drugo, makar to bila i stijena bez imalo zemlje. O tome je bilo riječi. U hadisu se jasno očituje da se i tejemmum naziva abdestom.

Da li *turab* (zemlja) odstranjuje nečistoću ili je to samo dozvoljeno radi namaza

Hadis je dokaz da je, kada čovjek nađe vodu, dužnost upotrijebiti je. To je dokaz i onome koji tvrdi da zemlja, prašina, ne može odstraniti nečistoću (hades) jer se želi da čovjek nakvasi kožu, kao što je to rečeno, zbog nečistoće džunupluka koji i dalje ostaje pri njemu, nego mu je upotrebom zemlje

dozvoljen namaz, a ne drugo, i kada obavi namaz, na njega se i dalje primjenjuje tretman džunupluka, zbog čega ističu da je potreban tejemmum za svaki namaz.[343] Zato koriste hadis Amra b. Asa koji kaže da mu je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Klanjao si sa svojim ashabima, a bio si džunup?!* Ashabi su rekli Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) da je Amr klanjao s njima kao džunup, pa je on prešutno odobrio to njihovo imenovanje Amra džunupom.

Neki kažu da se zemlja tretira kao i voda, da odstranjuje nečistoću, džunupluk i da se uzevši tejemmum zemljom klanja što hoće, a kada pronađe vodu, nije obavezan da je upotrijebi osim za budući namaz. Za to uzimaju dokaz da je Allah (dželle šanuhu) tejemmum učinio zamjenom za vodu, pa se tretira kao što se i voda tretira. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ga je nazvao *tahuren (čisteća),* i *vudu'en* (*abdestom*), kao što je rečeno.

Istina je da tejemmum zamjenjuje vodu, odstranjuje džunupluk privremeno do pronalaska vode, a da tejemmum zamjenjuje vodu to je stoga što ga je Uzvišeni učinio nadoknadom za vodu u slučaju da vode nema. U principu, tejemmum zamjenjuje vodu u svim odredbama i ne može se istupiti iz toga bez nekog dokaza. Kada neko pronađe vodu, okupat će se zbog toga što je Poslanik (alejhi's-selam) nazvao Amra džunupom i zbog riječi Poslanika (alejhi's-selam): ...*Kada nađe vodu ... neka izvršava propise.* Prema tome, očito je da naredba o pranju vodom ima razlog koji prethodi nalaženju

[343] Ovdje se misli na namaz koji je farz. To je stav Šafi'ija, Ahmeda i Malika. Međutim, oni koji smatraju da se tejemmum tretira kao abdest dozvoljavaju klanjati brojne farzove i nafile sa jednim tejemmumom sve dok nešto drugo ne uslijedi što kvari abdest i tejemmum. Ovo je stav Ata', Ibn Musejjeba i Lejsa, a to je prenijeto od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) (prim. M. Isamu'd-dina).

vode. Dakle, pranje vodom koje je nastupilo zbog postojanja jednog od razloga kupanja ili uzimanja abdesta, zasniva se na Kur'anu i Sunnetu.

وَلِلتِّرمِذِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ نَحْوَه، وَصَحَّحَهُ وَالحاكِمُ أيْضاً

7./121. Tirmizi prenosi od Ebu Zerra sličan hadis i smatra ga sahihom.

Osnovni podaci o Ebu Zerru

Ebu Zerr je jedan od uglednih ashaba i muhadžira. On je prvi koji je Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) nazvao selam. Rano je primio islam, još u Mekki. Neki kažu da je on bio peti po redu koji je primio islam, a onda se vratio svome narodu. Došao je u Medinu nakon Bitke na hendeku, a poslije smrti Sallallahu alejhi ve sellemove otišao je u Rebezu, gdje je i umro 32. godine u vrijeme hilafeta Osmana. Dženazu mu je klanjao Ibn Mes'ud. Neki kažu da je Ibn Mes'ud umro deset dana poslije njega.

Hadis u značenju prethodnog hadisa

Ovaj hadis, koji je sličan hadisu Ebu Hurejrea, prenosi Ebu Zerr, a glasi:

Smatrao sam klimu Medine nezdravom za mene, pa mi je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da idem u Ibil i tu sam ostao. Jednog dana sam došao Resulullahu (sallallahu alejhi ve sellem) i rekao mu: "Strada Ebu Zerr!" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) upita: "Kako si?" Rekao sam: "Izložen sam džunupluku, a nema blizu mene vode!"

Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: "Zemlja (sa'id) je čisteća za onoga koji ne može da nađe vode pa makar to trajalo i deset godina!"

Autor u djelu *Fethu'l-Bari* kaže da ovaj hadis sahihom smatraju Ibn Hibban i Darekutni.

وَعَنْ أَبِي سَعِيد الخُدرِيِّ، رَضِيَ اللّهُ تَعالَى عَنْهُ، قَالَ: خَرَجَ رَجُلاَن فِي سَفَرٍ، فَحَضَرَتِ الصّلاَةُ، ولَيْسَ مَعَهُمَا مَآءٌ، فتَيَمّمَا صَعِيداً طَيّباً، فصَلّيَا، ثُمّ وَجَدَا المَآءَ فِي الوَقْتِ، فَأَعَادَ أَحَدُهُمَا الصّلاَةَ، وَالوُضُوءَ، ولَمْ يُعِد الأخَرُ، ثُمّ أَتَيَا رَسُولَ اللّهَ، صلى الله عليه وسلم، فذَكَرا ذَلِكَ لَهُ، فقَالَ لِلّذِي لَمْ يُعِدْ: أَصَبْتَ السّنّةَ، وَأَجْزَأَتْكَ صَلاَتُكَ، وَقَالَ للآخَرِ: لَكَ الأَجْرُ مَرّتَيْنِ. رَوَاه أَبُو دَاوُدَ وَالنّسائِيّ

8./122. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) gdje kaže:

Dva čovjeka su otišla na put i nastupi vrijeme namaza, a pri sebi nisu imali vode. Uzeli su tejemmum na zemlji i klanjali, potom su našli vodu, a vrijeme namaza nije bilo isteklo.[344] *Jedan od njih je obnovio i abdest i namaz, a drugi nije. Potom su došli Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i prenijeli mu to. Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče onome koji nije ponovo klanjao namaz: "Postupio si po sunnetu*[345] *i dovoljan ti je namaz koji si klanjao,*[346]*" a drugom*[347] *reče: "Ti*

[344] Tj. u vrijeme namaza koga je klanjao.

[345] Po propisanom šeriatskom propisu.

[346] Jer se to dogodilo u vrijeme tog namaza, a vode nije bilo pa je obavezno koristiti zemlju (turab).

[347] Onom koji je ponovio namaz.

imaš dvostruku nagradu.[348]" (Prenose Ebu Davud i Nesa'i.)

Es-sa'idu't-tajjib

Ovo znači čista i halal zemlja. Allah (dželle šanuhu) označio je ovaj termin *sa'id* u dva ajeta u Kur'anu, pa je navođenje ovoga u hadisu koga prenosi Ebu Hurejre u općenitom smislu ograničeno ajetima i hadisima.

Termin *postupio si po sunnetu* znači - po propisu, jer je to bilo vrijeme namaza, a vode nije bilo, pa je zbog toga zemlja nadoknada.

Ko navodi hadis

U Muhtesaru *Sunena* Munzirija navodi se da ovaj hadis bilježi i Nesa'i kao mursel (seže do tabije) i musned (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Ebu Davud smatra da je ovaj hadis mursel, preuzet od Ata'a b. Jesara. Autor, međutim, dodaje: *Ovu istu verziju prenosi Ibn Seken u svome Sahihu.* Ovaj hadis ima i svoga šahida (drugi hadis koji ga prati) u hadisu Ibn Abbasa, a navodi ga Ishak u svome musnedu, a glasi:

Allahov se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) pomokrio, a onda uzeo tejemmum. Neko mu je dobacio: "Voda je, Poslaniče, blizu tebe!" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "Možda neću moći do nje doći!"

---

[348] Nagradu za namaz, koristeći zemlju za tejemmum, i nagradu za namaz koristeći vodu.

Hadis je dokaz da je idžtihad bio dozvoljen i u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a ukazuje i da se ne treba tražiti voda, da ne treba obnoviti namaz onome ko je klanjao sa tejemmumom, a zatim pronašao vodu dok još nije bilo isteklo vrijeme namaza, a on taj namaz bio već klanjao.[349] Drugi[350] kažu da će on obnoviti taj namaz u vremenu na osnovu riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Kada pronađe vodu, onda neka pazi na Allahove propise i opere svoje lice,* a ovaj je već našao vodu. Odgovara se da je to općenito za onoga ko je našao vodu poslije namaskog vremena[351] i prije isteka namaskog vremena, i u vrijeme namaza i poslije namaza, a ovaj hadis Ebu Se'ida odnosi se na onoga ko nije našao vodu u namasko vrijeme prije klanjanja namaza i on ograničava općenitost ranijih hadisa te se onda opće treba razumijevati u svjetlu ovog ograničavajućeg, pa bi značilo: kada nađeš vodu prije obavljanja namaza u namaskom vremenu, operi se, tj. kada pronađeš vodu, a džunup si odranije onda je obavezno kao što smo rekli.

Onaj koji smatra da treba obnoviti namaz u vremenu koristi za to dokaz Uzvišenoga:

﴿...إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا...﴾

...kada hoćete da namaz obavite, operite...[352]

Ove riječi upućene su ako je preostalo vremena, a odgovara se da, nakon što je klanjan namaz, nemaju se kome

349 Ovo je mezheb Ebu Hanife, Šafi'ija, Malika, Ahmeda i imam-i Jahja'a (prim. M. Isamu'd-dina).

350 To je stav Hadije, Nasira, Mu'ejjedabillahi, Ebu Taliba i Ibn Sirina prema kazivanju Munzirija (prim. M. Isamu'd-dina).

351 Objašnjenje ovog hadisa da su oni našli vodu poslije tog namaskog vremena je nategnuto, jer je suprotno onome što je rečeno u ovom hadisu, a to je da su oni našli vodu u vrijeme namaza (prim. M. Isamu'd-dina).

352 El-Ma'ide, 6.

usmjeriti ove riječi, a kamoli kada se ovome dodaju riječi Poslanika (alejhi's-selam) onome koji nije obnovio namaz: *Dovoljan ti je namaz,* jer dovoljnost znači da je udovoljeno obavezi i ne zahtijeva ponovno obavljanje ibadeta te je tačno da mu je to dovoljno.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: (وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ) قَالَ: إِذَا كَانَتْ بِالرَّجُلِ الجِرَاحَةُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالقُرُوحُ، فَيُجْنِبُ، فَيَخَافُ أَن يَمُوتَ إِنِ اغْتَسَلَ، تَيَمَّمَ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ مَوْقُوفاً وَرَفَعَهُ البَزَّارُ. وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ وَالحَاكِمُ

9./123. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom), u vezi sa riječima Uzvišenog: ***A ako ste bolesni ili na putu***[353] da je rekao: *Kada čovjek bude ranjen na Allahovu putu*[354] *ili ima čireve,*[355] *pa se odžunupi i boji se*[356] *da ne umre ako bi se okupao, onda neka tejemmum uzme.*

Ovaj hadis prenosi Darekutni, ali kao mevkuf[357] (da nije vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), međutim, Bezzar ga povezuje sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), a Ibn Huzejme i Hakim ga smatraju sahihom.

---

353 En-Nisa', 43.

354 Tj. džihad.

355 Čirevi koji se javljaju na tijelu poput boginja i sl.

356 Pomisli da bi mogao umrijeti...

357 Seže do Abbasa.

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Ebu Zur‘a i Ebu Hatem kažu: *Pogriješio je u ovome Alija b. Asim,* a Bezzar dodaje: *Ne znamo nikog pouzdanog da veže hadis Ata'a za Poslanika (alejhi's-selam) osim Džerira.* Ibn Me‘in ističe da je on slušao hadis kod Ata'a nakon razilaženja, prema tome, ovaj hadis nije merfu‘.

Hadis je dokaz da džunup ima pravo na tejemmum ako se boji smrti. Međutim, ako se boji da će mu naštetiti, tu je podloga ajet: *Ako ste bolesni...,* što ukazuje da je dozvoljeno i bolesnom tejemmum, bojao se on da će nastradati ili ne. U riječima Ibn Abbasa u tekstu govori se o rani i čirevima. Međutim, to je upotrijebljeno samo kao primjer, jer se hadis odnosi na svaku vrstu bolesti. Moguće je da je Ibn Abbas mislio samo na ove dvije vrste bolesti. Isti je slučaj i sa riječima: *Ko bude ranjen na Allahovom putu...* da je to bilo navedeno samo kao primjer, međutim, ako bi čovjek zbog nekog pada bio ranjen, i na njega se proteže isti sud. Prema tome, ako su ovo samo primjeri, onda je tejemmum dozvoljen i kada se čovjek boji štete.

Kada je dozvoljen tejemmum

Sentenca u tekstu hadisa *en jemute* ukazuje da je dozvoljen tejemmum samo kada se čovjek boji smrti ako bi koristio vodu. To je stav Ahmeda i jedno mišljenje Šafi‘ija. Što se tiče stava hadevija, Malika i drugog mišljenja Šafi‘ija, zatim hanefija, tejemmum se dozvoljava i kad se čovjek boji štete ako bude koristio vodu na osnovu općenitog značenja ovog ajeta.

Davud i Mensur dozvoljavaju bolesniku da tejemmum uzme pa i ako se ne bi bojao da mu korištenje vode može nanijeti štetu, što govori ovaj ajet.

وَعَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: انْكَسَرَتْ إِحْدَى زَنْدَيَّ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ،صلى الله عليه وسلم، فَأَمَرَنِي أَنْ أَمْسَحَ عَلَى الجَبَائِرِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه بِسَنَدٍ وَاهٍ جِدًّا

10./124. Prenosi se od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Ozlijedio sam jedan od svoja dva zgloba*[358] *pa sam pitao*[359] *Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) šta da radim? i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mi je naredio da mesh činim po zavoju.*[360]

(Prenosi Ibn Madže, ali sa veoma slabim senedom.)

Hadis osuđuju Jahja b. Me'in, Ahmed i drugi govoreći da je to verzija Amra b. Halida Vasitija, a on je nepouzdan, lažac. Ovaj hadis prenose Darekutni, Bejheki u drugim verzijama, ali su one još slabije. Nevevi ističe da su se hafizi hadisa složili da je ovaj hadis slab.

Šafi'i dodaje: *Kad bi bio poznat sened ovog hadisa da je autentičan, prihvatio bih ga.*

Ovo spada u domen istihare (obraćanja Allahu, dželle šanuhu). Postoje i drugi hadisi u istom smislu, ali Bejheki ističe

---

[358] *Zend* je zglob na ruci iznad šake.

[359] Tj. da li je obaveza abdest u takvom slučaju.

[360] Po zavoju (*džebiri*), a to je ono čime se povezuje slomljena kost i omota oko nje. Ovaj hadis ukazuje da je valjano činiti mesh po zavoju, a to su prihvatili kao obavezu Mu'ejjedbillah, Hadi, u jednoj svojoj verziji, Ebu Hanife, Šafi'i, ali pod uvjetom da se postavi zavoj na čisto i da ostane pod zavojem od zdravoga samo ono što je najnužnije. Ebu Abbas i Hadi u jednom svom mišljenju, a prenosi se i od Ebu Hanife, misle da je dozvoljen mesh bez razvezivanja, jer to otpada kao kad se vrši ibadet zbog neke isprike, pošto se zavoj smatra kao drugi organ, mada ajet koji govori o abdestu ne uključuje i ovo (prim. M. Isamu'd-dina).

da od toga nema ništa ispravno osim što ga potkrepljuju riječi u slijedećem hadisu:

وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّهُ تَعالَى عَنْهُ, فِي الرَّجُلِ الَّذِي شُجَّ فَاغْتَسَلَ فَمَاتَ: إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَتَيَمَّمَ وَيَعْصِبَ عَلَى جُرْحِهِ خِرْقَةً ثُمَّ يَمْسَحَ عَلَيْهَا, وَيَغْسِلُ سَائِرَ جَسَدِهِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ فِيهِ ضَعْفٌ, وَفِيهِ اخْتِلاَفٌ عَلَى رَاوِيهِ

11./125. Prenosi se od Džabira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) kazivanje o čovjeku koji je razbio glavu, zatim se okupao i umro. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) na to je rekao: *Bilo bi mu dovoljno da je uzeo tejemmum, povezao ranu platnom, zatim mesh po tom zavoju učinio, a oprao ostale dijelove tijela.*

Mišljenje o senedu hadisa

Prenosi Ebu Davud sa senedom u kome ima izvjesna slabost, jer ga prenosi samo Zubejr b. Hurejk, a Darekutni kaže da Zubejr nije pouzdan, dok Zehebi ističe da je on iskren, *saduk.* Razilaze se u vezi sa ravijom Ata'om od koga prenosi Zubejr b. Hurejk, pa dalje od Džabira i od njega Evza'ija prenoseći od Ata'a, od Ibn Abbasa. U jednom od ova dva rivajeta nalazi se i ono što nema u drugom. Ovaj hadis i prvi hadis Alije podupiru jedan drugog da je vadžib mesh učiniti po zavoju vodom. I kod ovoga se ulema razilazi. Neki kažu da će mesh činiti na osnovu ova dva hadisa, makar oni bili i slabi, ali se međusobno podupiru, jer se radi o organu tijela koje ima razlog da se ne pere vodom, pa se onda čini mesh na ono što je iznad rane, kao po kosi glave, analogno meshu po gornjim dijelovima mestava i po ahmediji. Ova analogija potkrepljuje tekst. Onaj ko ističe da se

može činiti mesh po mestvama i po ahmediji - to mu potkrepljuje njegov stav da se mesh čini i po zavoju što je očito.

Ko misli da je potrebno spojiti tejemmum, mesh po zavoju i pranje

U hadisu Džabira je dokaz da se spajaju tejemmum, mesh i pranje. Ovo je veoma problematično kada se radi o tejemmumu i pranju. Moguće je da je na organima tijela koja se peru kod abdesta bila rana pa postoji opravdanje da se ne potiru vodom, pa se pristupilo tejemmumu, a onda se prelili vodom ostali dijelovi tijela.

Što se tiče ranjavanja glave, razumljivo je da je obavezno i glavu prati, ali zbog rane je opravdan mesh, odn. bilo je potrebno povezati ranu i po njoj mesh učiniti.

Međutim, autor u djelu *Et-Telhis* ističe da se u verziji koju prenosi Ata od Ibn Abbasa ne spominje tejemmum pa je potvrđeno da je Zubejr b. Hurejk jedini prenosilac, na što upozorava Ibn Kattan i dodaje: *U verziji Ata'a ne spominje se mesh po zavoju. To navodi samo Zubejr. Zatim tekst hadisa koga prenosi Džabir ukazuje da riječi: "...bilo bi mu dovoljno..." nisu merfu', a, ustvari, jesu. Pošto je autor sažeo tekst promakla mu je izjava koja ukazuje da je hadis merfu'.*

Događaj vezan za ovaj hadis

U vezi s ovim hadisom postoji jedno kazivanje koje glasi kod Ebu Davuda, a on prenosi od Džabira i kaže:

Izašli smo na jedno putovanje i jednog čovjeka pogodi kamen i rasiječe mu glavu, potom se on odžunupio, pa je pitao svoje saputnike da li mu mogu dozvoliti kakvu povlasticu pa da

uzme tejemmum. Oni su mu odgovorili da ne nalaze nikakvog opravdanja za olakšicu jer je u stanju da se koristi vodom. Ovaj se okupa i strada, umre. Kada smo došli do Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), on je bio obaviješten o tome i on dodade: *Ubili su ga, Allah ih ubio! Zašto nisu pitali ako nisu znali? Pitanje je lijek kad se ne zna. Bilo mu je dovoljno da uzme tejemmum, a da poveže ili stegne - sumnja ravija Musa - ranu zavojem, zatim da mesh po njoj učini, a ostale dijelove tijela opere.*

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ تعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ أَنَ لاَّ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ بِالتَّيَمّمِ إِلاَّ صَلاَةً وَاحِدَةً, ثُمّ يَتَيَمّمُ لِلصّلاَةِ الأُخْـرَى. رَوَاهُ الـدَّارَقُطْنِيّ بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ جِدًا

12./126. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom): *Sunnet*[361] *je Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da čovjek ne klanja*[362] *sa tejemmumom više od jednog namaza, a onda da uzme tejemmum za svaki drugi namaz.*

(Prenosi Darekutni sa dosta slabim senedom.[363])

Ko kaže da tejemmum kvari samo ono što kvari abdest

U ovom poglavlju se prenose dva hadisa od Alije i Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom), ali su oni slabi. Ako bi neko rekao da je hadis koga

---

[361] Tj. sunnet Vjerovjesnika (alejhi's-selam), a misli se na njegov način postupanja i njegov propis.

[362] Misli se i na ženu.

[363] Jer se prenosi u verziji Hasana b. Ammara, a on je veoma slab.

prenosi Ibn Omer autentičiniji, ipak je to hadis mevkuf, a ovi hadisi se ne smatraju dokazom. Osnovni je princip da je Uzvišeni zemlju učinio umjesto vode, a poznato je da je abdest obavezno uzeti samo kada se izgubi abdest, a takav je slučaj i sa tejemmumom. Ovo je prihvatila jedna grupa istaknutih muhaddisa i drugih učenjaka, a njihov dokaz je jači.

X. POGLAVLJE

O HAJZU (MENSTRUACIJI)

Termin *hajz* je infinitiv od glagola *hada,* a znači tečenje krvi kod žene, a pošto ovo pitanje ima i svoje šeriatske odredbe vezane za ono što treba činiti i ono što treba ostaviti, to je autor posvetio jedno cijelo poglavlje navodeći odredbe o tome.

عَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: إِنّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ, فَقَالَ لَهَا رَسُولُ الله «صلى الله عليه وسلم»: إِنّ دَمَ الحَيْضِ دَمٌ أَسْوَدُ يُعْرَفُ, فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَأَمْسِكِي عَنِ الصّلاَةِ, فَإِذَا كَانَ الآخَرُ فَتَوَضّئِي وَصَلّي رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنّسَآئِيّ, وَصَحّحَهُ ابنُ حِبّانَ وَالحَاكِمُ, وَاسْتَنْكَرَهُ أَبُو حَاتِمٍ

1./127. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Fatima, kćerka Ebu Hubejša, krvarila tj. izljev krvi imala, pa joj je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Krv žene koja ima menstruaciju je crna i po tom se poznaje... I kada bude takva, onda ostavi namaz, a kada bude druge boje, uzmi abdest i klanjaj...

(Prenose Ebu Davud i Nesa'i.)

Ibn Hibban i Hakim smatraju ga sahih hadisom, mada Ebu Hatem kaže da je munker (slab), jer ga prenosi Adijj b. Sabit koji ga prenosi od svoga oca i nadalje od djeda, a djed mu je nepoznat. Ebu Davud smatra da je hadis slab.

Definiranje termina *istihada*

Ranije je iznijeto da *istihada* znači tečenje krvi iz spolnog organa žene, kada nije vrijeme za to. Rečeno je da je Fatima došla do Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) i rekla mu: *Ja sam žena koja ima odljev krvi, nisam čista, pa hoću li ostaviti namaz? Tada je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) izrekao gornji hadis.*

U ovom hadisu se govori o svojstvima krvi *mustehade* (žene koja ima odljev krvi iz spolnog organa) i krvi žene koja ima menstruaciju.[364] Ovo je stav Šafi'ija u vezi sa ženom koja po prvi put ima menstruaciju, a iznijeto je u poglavlju "Šta kvari abdest" da joj je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: "To je obična krv (*irk*), a kada dobiješ hajz, ostavi namaz, a kada prestane, operi krv sa sebe i klanjaj." To nije u suprotnosti s ovim hadisom jer Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) u njemu kaže: *Krv menstruacije je crna, prepoznaje se...,* a to je objašnjenje za vrijeme kada nastaje, a kada prestaje menstruacija.

Prema tome, žena koja ima izljev krvi raspoznaje dane kada ima menstruaciju, bilo pomoću boje krvi ili po vremenu kada dobiva menstruaciju ako je to kod nje uobičajeno i ako zna red tome.

Ova Fatima možda je imala uobičajenu menstruaciju pa su zbog toga i riječi Poslanikove bile: *Kada nastupi menstruacija,* tj. po običaju ili mimo običaja, onda prema boji krvi. Istina, žena može koristiti i jedno i drugo, i boju krvi i svoj običaj, kada dobiva menstruaciju.

[364] Ovo se saznaje na osnovu ustaljenog običaja (prim. M. Isamu'd-dina).

Odredbe vezane za mustehadu (ženu koja ima krv u nevrijeme)

Na ženu koja ima odljev krvi proteže se pet odredbi i na neke je već ukazano.

1. Dopušta se spolni snošaj i u slučaju odljeva krvi po mišljenju većine uleme, jer se ona tretira kao da je čista i kod namaza i kod posta i kod drugoga pa, prema tome, ona je čista i za spolni akt. Spolni akt može biti zabranjen kada ima dokaz, međutim, ovdje nema nikakvog dokaza da je njoj zabranjen spolni akt. Ibn Abbas kaže da sa ženom koja ima odljev krvi njezin muž može spolno općiti jer ona klanja, a namaz je važniji.

2. Njoj je naređeno da se za svaki slučaj očisti od onečišćenja i nečistoga, tj. da opere svoj spolni organ prije uzimanja abdesta i prije tejemmuma, zatim da ispuni spolni organ pamukom ili platnom (uloškom) koje bi sprečavalo nečistoću ili je bar smanjilo. Ako krv ne bi stala ni na taj način, ona će preko toga i spolnog organa povezati zavoj, kao što je poznato u djelima koja govore o tome. To nije obaveza njoj nego je bolje i preče da bi se smanjila nečistoća koliko je moguće, a onda da uzme abdest.

Među te odredbe spada da ona ne može uzeti abdest prije nastupa vremena za namaz, po mišljenju većine, jer je njezino čišćenje rezultat nužnosti i ne može uzeti abdest prije nego je potrebno.

وَفِي حَدِيثِ أَسْمَآءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ عِنْدَ أَبِي دَاوُدَ: وَلْتَجْلِسْ فِي مِرْكَنٍ, فَـإِذَا رَأَتْ صُفْرَةً فَوْقَ المَآءِ فَلْتَغْتَسِلْ لِلظّهْرِ وَالعَصْرِ غُسْلاً وَاحِداً, وَتَغْتَسِـلْ لِلْمَغْـرِبِ وَالعِشَآءِ غُسْلاً وَاحِدًا, وَتَغْتَسِلْ لِلْفَجْرِ غُسْلاً وَاحِداً, وَتَتَوَضّأُ فِي مَا بَيْنَ ذَلِكَ

2./128. U hadisu Esme, kćerke Umejsije, a kod Ebu Davuda stoji: *Neka sjedne u lavor (kadu) i kada primijeti žutilo iznad vode,*[365] *neka se okupa radi podne i ikindije, jedno kupanje, neka se okupa radi akšama i jacije, jedno kupanje, i neka se okupa za sabah, jedno kupanje, a između toga neka uzima abdest.*

Osnovni podaci o Esmi b. Umejs

Esma b. Umejsova je supruga Džaferova. S njim se iselila u Abesiniju i rodila mu tamo djecu, među kojima i Abdullaha. Kada je Džafer poginuo, s njom se oženio Ebu Bekr Siddik i ona mu je rodila sina Muhammeda. Kada je umro Ebu Bekr, s njom se oženio Alija b. Ebi Talib (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i ona mu je rodila sina Jahja'a.

Kod Ebu Davuda stoji: *...neka sjedne...,* a to je vezano za ono što je prije navedeno u hadisu, jer ovaj autor navodi da je ovo samo dio hadisa vezan za Esmu, ali se kod Ebu Davuda nalazi kada se govori o njoj i ovo: *Subhanallah, ovo je đavolsko, pa neka sjedne...,*

U djelu *Bulugu'l-meram* stoji *fi mirken,* a to je posuda u kojoj se pere veš.

Ovaj hadis i hadis Hamne, koji će kasnije doći, govore o naredbi kupanja u toku 24 časa tri puta. U hadisu koga prenosi Hamna pojašnjeno je da se misli kada odgodi podne i akšam, a razumljivo je da se ona kupala za svaki obavezni namaz, ako ih je klanjala na vrijeme.

---

[365] U kojoj sjedi i izlijeva na sebe vodu tako da se javi žutilo iznad vode.

Tretman abdesta žene koja ima izljev krvi (mustahade)

Učenjaci se razilaze o ovom pitanju pa neki ashabi i tabi'ini kažu da je potrebno kupati se za svaki namaz.[366] Većina učenjaka smatra da to nije potrebno.[367] Oni ističu da je verzija u kojoj se prenosi da joj je naređeno da se kupa za svaki namaz slaba. Bejheki je objasnio tu slabost dok neki kažu da je taj hadis dokinut hadisom Fatime b. Ebu Hubejš, da se takva osoba treba abdestiti za svaki namaz. Ističem da je za derogaciju potrebno znati koji je posljednji hadis. Ibn Munziri kaže da je hadis Esme b. Umejs hasen. Usklađivanje njezinog i hadisa Fatime b. Ebu Hubejš postiže se na način da se kaže da je kupanje mendub (pohvalno) našto ukazuje činjenica da to Fatimi nije naređeno nego se naredba ograničava samo na abdest; abdest je obavezan, i to je Šafi'i prihvatio.[368]

وَعَنْ حَمْنَةَ بِنْتِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً شَدِيدَةً, فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ،صلى الله عليه وسلم، أَسْتَفْتِيهِ, فَقَالَ: إِنَّمَا هِيَ رَكْضَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ, فَتَحَيَّضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ, ثُمَّ اغْتَسِلِي, فَإِذَا اسْتَنْقَأْتِ فَصَلِّي أَرْبَعَةً وَعِشْرِينَ أَوْ ثَلَاثَةً وَعِشْرِينَ, وَصُومِي وَصَلِّي, فَإِنَّ ذَلِكَ يُجْزِئُكِ, وَكَذَلِكَ فَافْعَلِي كُلَّ شَهْرٍ, كَمَا تَحِيضُ النِّسَاءُ, فَإِنْ قَوِيتِ عَلَى أَنْ

[366] To je stav imamija, a prenosi se od Ibn Zubejra i Ata'a b. Ebi Rebaha (prim. M. Isamu'd-dina).

[367] Prenijeto je od Aiše, da je ona rekla: *Kupaj se svakog dana jedanput.* Ibn Musejjeb i Hasan kažu da će se kupati radi podne namaza. Većina kaže da nije potrebno kupanje uopće radi namaza, bilo u namaskom vremenu ili izvan njega, osim jednom, - kada prestane krv menstruacije (prim. M. Isamu'd-dina).

[368] Ovo se prenosi i od Urvea b. Zubejra, Sufjana Sevrija, Ahmeda b. Hanbela i Ebu Sevra (prim. M. Isamu'd-dina).

تُؤَخِّرِي الظُّهْرَ وَتُعَجِّلِي الْعَصْرَ, ثُمَّ تَغْتَسِلِي حِينَ تَطْهُرِينَ, وَتُصَلِّينَ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعاً, ثُمَّ تُؤَخِّرِينَ الْمَغْرِبَ وَتُعَجِّلِينَ الْعِشَاءَ, ثُمَّ تَغْتَسِلِينَ وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلاَتَيْنِ, فَافْعَلِي, وَتَغْتَسِلِينَ مَعَ الصُّبْحِ وَتُصَلِّينَ, قَالَ: وَهُوَ أَعْجَبُ الأَمْرَيْنِ إِلَيَّ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلاَّ النَّسَائِيَّ, وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيُّ, وَحَسَّنَهُ الْبُخَارِيُّ

3./129. Prenosi se od Hamne b. Džahš koja kaže: *Bila sam žena koja je jako i dugo vremena krvarila*[369] *tokom hajza, pa sam došla Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) pitajući ga za mišljenje (fetvu), pa mi reče: "To je iskušenje*[370] *šejtana! Vodi računa da imaš menstruaciju šest ili sedam dana, a onda se okupaj! Kada se očistiš, klanjaj namaz 24*[371] *ili 23 dana.*[372] *Posti i klanjaj,*[373] *to ti je dozvoljeno. Tako isto čini*[374] *svakog mjeseca kao što čine žene koje imaju menstruaciju.*[375] *Ako možeš da otehiriš podne*[376] *i ubrzaš ikindiju, tada se okupaj kada se očistiš*[377] *i klanjaj podne i ikindiju zajedno,*[378] *zatim otehiri*

---

[369] U *Sunenu* Ebu Davuda objašnjava se ta žestina krvarenja i ona kaže: *Esedždžu sedždžen, a znači: jako sam krvarila...*

[370] Termin koji je upotrijebljen u hadisu *rekda* znači da je šejtan pronašao način kako da joj pomuti vjerske odredbe, njezino čišćenje i namaz, tako da ona zaboravi i svoj običaj, pa je proisteklo kao da je to đavolsko iskušenje. Ovo se ne protivi da je to obično krvarenje (*irk*), jer je moguće da je to iskušenje koje je izazvao šejtan tako da se ono manifestovalo, što se može tako i objasniti.

[371] Ako je menstruacija trajala šest dana.

[372] Ako je menstruacija trajala sedam dana.

[373] Tj. što hoćeš, obavezne i dobrovoljne namaze koliko hoćeš.

[374] Za preostali dio mjeseca. Kod Ebu Davuda stoji: *čini to svakog mjeseca.*

[375] U *Sunenu* Ebu Davuda stoji dodatak: *..kao što se čiste žene u vrijeme svojih menstruacija...* što ukazuje da je to pretežno prema situaciji žena.

[376] Tj. da ga klanjaš na kraju njegova vremena, ali prije isteka i da požuriš sa ikindijom i klanjaš je na početku njezinog vremena, na taj način bi ti klanjala svaki namaz u njegovo vrijeme i povezala ih samo naizgled.

[377] Ovo se ne nalazi u *Sunenu* Ebu Davuda, nego kod njega stoji: *...okupat*

akšam i ubrzaj jaciju,[379] *onda se okupaj i poveži dva namaza, i to klanjaj. Sa sabahom se okupaj i klanjaj sabah, i reče (Poslanik, alejhi's-selam): "Ovo mi se najviše dopada!"*[380]

(Prenose peterica, samo ne Nesa'i. Tirmizi ovaj hadis smatra autentičnim, a Buhari dobrim.)

Osnovni podaci o Hamni b. Džahš

Hamna, kćerka Džahša, sestra je Zejnebe, majke vjernika i žena Talhe b. Abdullaha.

Mišljenja učenjaka o ovom hadisu

Munziri u *Muhtesaru Sunen* Ebu Davuda kaže da Hattabi ističe da su neki učenjaci zanemarili poruku ovog hadisa, jer Ibn Ukajl, prenosilac toga, nije jak.

Ebu Bekr Bejheki kaže da to prenosi samo Abdullah b. Muhammed b. Ukajl, i kod njega se razilaze kod prihvatanja za dokaz njegovih hadisa.

Mišljenje o senedu hadisa

Hadis navode Tirmizi i Ibn Madže. Tirmizi kaže da je hadis *hasenun sahih* i dodaje: *Pitao sam Muhammeda (tj. Buharija) za ovaj hadis i on mi reče da je hasen.* Ahmed ističe da je hasenun sahih...itd.

ćeš se i povezati dva namaza, podne i ikindiju, što znači opet ih naizgled povezati.

378 Ovo se ne nalazi kod Ebu Davuda.

379 Kod Ebu Davuda glasi: *Otehiri akšam i ubrzaj jaciju.*

380 Očito je da su ovo Poslanikove riječi. Ebu Davud, međutim, kaže prenoseći od Omera b. Sabita, od Ukajla, da je Hamna rekla: *Ovo mi je od te dvije mogućnosti draže,* a ne Vjerovjesnik (alejhi's-selam).

Primjećuješ da je mišljenje da hadis nije vjerodostojan netačno, jer brojni imami kažu da je sahih.

Prema rivajetu Ebu Davuda koji smo iznijeli primjećuješ da autor ne prenosi riječi Ebu Davuda, nego riječi jednog od peterice koji prenose ovaj hadis. Međutim, nužno je ograničiti ono što je došlo u bezuvjetnoj formi u drugim rivajetima gdje stoji: *Požuri sa jacijom, ili požuri sa ikindijom,* jer nju upućuje Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) na to da bi klanjala oba namaza u njihovom vremenu. Ovaj na kraju svog vremena, a ovaj drugi na početku svoga vremena.

U riječima *šest ili sedam dana* nema nikakve sumnje da su to riječi ravije ili su za odabir, jer je poznato da trajanje menstruacije kod nekih žena je šest, a kod nekih sedam dana, i svaka od njih se vraća na ono što je kod nje običaj.

Kako će postupiti žena koja ima izliv krvi da bi se očistila i pripremila za namaz

Termin *ako možeš* upotrijebljen u ovom hadisu govori da to nije njezina obaveza, nego da je to nešto pohvalno (mendub). Uostalom, njoj je obaveza samo abdest za svaki namaz poslije kupanja radi menstruacije, sa protokom šest ili sedam dana.

To je naredba na koju ukazuje Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), jer na početku hadisa stoji:

Naređujem ti dvoje, koje god od tog dvoga uradiš - uredu je, a ako možeš oboje - ti to najbolje znaš.[381]

[381] Hadis koga navode Ibn Madže, Darekutni, Hakim i Tirmizi ima dužu verziju. Ovdje ga radi saznanja navodimo: *Prenosi se od Hamne, kćerke Džahša, koja kaže: "Mnogo sam i jako krvarila, pa sam došla do Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da ga upitam za mišljenje. Našla sam ga u kući moje sestre Zejnebe b. Džahš i rekla:*

Zatim joj je spomenuo prvu naredbu, a to je da smatraš da ti menstruacija traje šest ili sedam dana, a onda se okupaj i klanjaj, kako je i spomenuo autor.

Zna se da je ona uzimala abdest za svaki namaz, jer trajnost tečenja krvi kvari abdest, mada se to u ovoj verziji ne spominje, ali se spominje u drugim verzijama, potom joj daje drugu naredbu, a to je da spaja namaze i kupa se.[382]

U hadisu je dokaz da nije dozvoljeno spajati namaze u jedno vrijeme zbog izvjesne isprike, jer kada bi bilo dozvoljeno zbog bilo kakve isprike, onda bi to bilo prije svega dopušteno ženi koja stalno krvari. Njoj nije to bilo dozvoljeno, nego je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da vodi računa o vremenu, da klanja svaki namaz u njegovu vremenu.

"Allahov Poslaniče, ja mnogo i jako krvarim, pa šta ti kažeš o tome, to me sprečava da klanjam i postim?" Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Stavi uložak (pamuk), on odgađa krvarenje!" i dodala je: "Rekao je i više od toga, govoreći: "Uzmi platno, pa je još govorio, *pa se poveži.* Krv jako curi, Poslanik (alejhi's-selam) dodaje: *Naredit ću ti dvoje pa koje od toga uradiš, dovoljno ti je, a ako možeš oboje, ti to najbolje znaš* i dodao je: *To je jedno od đavolskih iskušenja, nego smatraj da je menstruacija šest ili sedam dana, to je u Allahovoj odredbi, zatim se okupaj i kada primijetiš da si se očistila, klanjaj 23 ili 24 dana i posti. To će ti biti dovoljno. Tako radi svakog mjeseca kao što rade za vrijeme menstruacije žene i kao što se čiste u vremenu svoje menstruacije. Ako možeš da otehiriš podne i ubrzaš ikindiju, pa okupaj se i klanjaj podne i ikindiju zajedno. Zatim ako možeš da odgodiš akšam i ubrzaš jaciju, ti se potom okupaj i klanjaj ih zajedno. To uradi i okupaj se sabahom i klanjaj. Tako isto čini klanjaj i posti, ako možeš. Ovo mi se najviše dopada* - rekao je Allahov Poslanik (alejhi's-selam).

Prenošenje hadisa na ovakav način da su riječi: *Ovo mi se najviše dopada* su riječi Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a nisu umetnute na kraju hadisa kao što to komentator misli (prim. M. Isamu'd-dina).

[382] Iako ima onih koji to dozvoljavaju u slučaju isprike (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا، أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ شَكَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، الدَّمَ, فَقَالَ: امْكُثِي قَدْرَ مَا كَانَتْ تَحْبِسُكِ حَيْضَتُكِ، ثُمَّ اغْتَسِلِي، وَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلاَةٍ . رواه مسلم وَفِي رِوَايَةِ الْبُخَارِيِّ وَتَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلاَةٍ وَهِيَ لأَبِي دَاوُدَ وَغَيْرِهِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ

4./130. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da se Ummu Habiba, kćerka Džahša, potužila Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) na krvarenje pa joj je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ne klanjaj u vremenu kada imaš menstruaciju.[383] *Onda se okupaj.*[384] Ona se kupaše za svaki vakat.[385]

(Prenosi Muslim. U verziji Buharija stoji: *Abdesti se za svaki namaz.* Tako prenosi i Ebu Davud, a i drugi, ali na drugi način.)

Ummu Habiba b. Džahš - kažu da je njezino pravo ime Habiba, a kun'ja Ummu Habib, bez *te* na kraju. Ona je sestra Hamne, čiji je hadis malo prije iznijet.

Ummu Habiba je bila žena Abdurrahmana b. Avfa i jedna je od tri Džahšove kćeri, imao je još Zejnebu i Hamnu. Neki kažu da su sve tri imale jača krvarenja. I Buhari spominje neke elemente koji ukazuju da su neke majke vjernih imale krvarenje, pa ako je tačno da su tri imale krvarenje, među njima je i Zejneba. Učenjaci su nabrojali da je u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) bilo deset žena koje su imale jače krvarenje.

---

[383] To je prije nego nastavi da teče krv.

[384] Tj. kada istekne vrijeme menstruacije.

[385] A da joj to nije naredio Poslanik (alejhi's-selam).

Obraćanje žene koja krvari na jedan od znakova raspoznavanja te bolesti i šta će raditi da joj bude dozvoljen namaz

Hadis ukazuje da će se žena koja ima stalno krvarenje vratiti na dane svoga običaja koliko je imala menstruaciju. To se može otkriti ili po običaju koliko je trajalo prije pojave stalnog krvarenja ili na osnovu boje krvi koja je kod menstruacije jako crna, a zna se po običaju žena da traje šest ili sedam dana, ili da zna kada nastaje i kada prestaje vrijeme menstruacije. Sve ovo je izloženo u hadisima koji govore o stalnom krvarenju pa na bilo koji način da spozna vrijeme menstruacije, a ovdje je po pretežnom mišljenju, a ne po potpunom uvjerenju, postupit će po tome, bez obzira bio to njezin običaj ili ne, kao što nagovještavaju i hadisi, a cilj je samo da ona ima pretežno mišljenje da je menstruacija. Ako bi bilo više znakova, to bi joj bio snažniji pokazatelj. I kada misli da je menstruacija prestala, ona je obavezna da se okupa i da uzima abdest za svaki namaz ili da formalno spaja namaze uz kupanje. Međutim, može li ovo spajati sa abdestom, o tome se u tekstu ništa ne govori, ali je poznato svakome da je to dozvoljeno na osnovu drugih dokaza.

Pitanje je da li će ona klanjati i nafile sa abdestom koga je uzela za propisane namaze (farze), i o tome se ništa ne govori, a učenjaci se oko toga razilaze.[386]

[386] Ono što bi bilo prihvatljivo jeste da će ona klanjati nafile koje želi i farzove. Njezin abdest će biti pokvaren samo nastupom vremena drugog propisanog namaza ili sa izlaskom vremena prvog namaza, mada se fekihi i kod ovoga razilaze pa je posljedica tog razilaženja vidljiva kod izlaska sabahskog vremena, a to znači da namasko vrijeme podneva nastaje tek poslije protoka dužeg vremena (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا لاَ نَعُدُّ الْكُدْرَةَ وَالصُّفْرَةَ بَعْدَ الطُّهْرِ شَيْئاً رَوَاهُ الْبُخَارِيّ وَأَبُو دَاوُدَ, وَاللَّفْظُ لَهُ

5./131. Prenosi se od Ummu Atijje (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvjema), koja kaže: *Mi nismo smatrali da je zamućeni sekret*[387] *niti žutilo*[388] *nakon čišćenja*[389] *menstruacija.*

(Prenosi Buhari i Ebu Davud, ovo su riječi Ebu Davudove.)

Osnovni podaci o Ummu Atijji

Ime Ummu Atijji je Nusejba i kćerka je Ka‘ba, a neki kažu kćerka Harisa ensarije. Dala je prisegu Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) među prvim ženama koje su primile islam. Učestvovala je u bitkama sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), njegovala bolesne i liječila ranjene.

Kod ovoga hadisa se učenjaci razilaze pa neki kažu da ima tretman merfu‘ hadisa, jer se ovo *Mi nismo smatrali* misli na period vremena Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a to je njemu bilo poznato, i to je pristanak ili odobrenje Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Ovo je stav Buharija i drugih učenjaka, prema tome, to bi bio dokaz. Hadis ukazuje da krv koja nije jaka i crna nema norme koja se odnosi na nju i ne smatra se menstruacijom, nakon što žena primijeti bijelu sluz kako teče iz maternice, po prestanku krvarenja.

---

[387] Tj. ono što čini prljavom vodu.

[388] To je voda koju primijeti žena, kao što je sukrvica, gdje preovlađuje žutilo.

[389] To znači nakon primjećivanja bijele sluzi ili zasušivanja.

Ovo se podrazumijeva poslije čišćenja na bilo koji način, pa se mutni i žuti sekret ne smatraju hajzom, i kod ovoga postoji razilaženje među učenjacima koje je izloženo u djelima koja tretiraju ovu materiju.[390]

وَعَنْ أَنَسٍ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ الْيَهُودَ كَانُوا إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ فِيهِمْ لَمْ يُؤَاكِلُوهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ،صلى الله عليه وسلم،: اِصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلاَّ النِّكَاحَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ

6./132. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da Jevreji ne bi jeli sa ženom kada bi ona imala menstruaciju pa je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Činite sve, samo ne spolni snošaj!*

(Prenosi Muslim.)

Naredba o izolaciji od žene sa menstruacijom

Ovaj hadis objašnjava šta se misli u riječima Uzvišenoga:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾

[390] Kaže se da mutna sekrecija i žuta tečnost koja se javlja nakon čišćenja nije menstruacija, a ako se to javi u toku menstruacije, onda je to menstruacija. U djelu *El-Bahr* ovo se pripisuje Zejdu b. Aliju, Hadiju, Ebu Hanifi, Muhammedu, Maliku i Lejsu. A u rivajetu Nasira i Šafi‘ija od Ebu Jusufa da se mutni sekret i sekret žute boje smatraju menstruacijom poslije krvarenja jer nastaju poslije krvarenja, a ne prije. U verziji Šafi‘ija stoji, ako se to dvoje primjećuje po običaju, onda je menstruacija, a ako nije uobičajeno, onda nije (prim. M. Isamu'd-dina).

I pitaju te o mjesečnom pranju. Reci: "To je neprijatnost." Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio. - Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste...[391] da je naređena izolacija i zabranjeno približavanje, ustvari, spolni snošaj.[392]

Nemojte im se približavati, u smislu općiti, a sve ostalo: jelo, sijelo, spavanje i sve drugo je dopušteno. Jevreji ne bi boravili sa ženom za vrijeme menstruacije u istoj sobi, ne bi se sastajali s njima i jeli, kao što to iznosi verzija Muslima. Međutim, zabavljati se s njima ovaj hadis to dozvoljava, kao i slijedeći hadis:

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ،صلى الله عليه وسلم، يَأْمُرُنِي فَأَتَّزِرُ، فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

7./133. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome):

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naređivao bi mi pa sam oblačila donji veš, doticao me je, a ja sam imala menstruaciju.

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

---

[391] El-Bekare, 222 (prim. M. Isamu'd-dina).

[392] Ovo je na osnovu konsenzusa, zatim Kur'ana i hadisa. Onaj koji smatra to dopuštenim nevjernik je. Onaj koji ne misli da je dopušteno, a bude zaboravio ili ne znao da žena ima menstruaciju, ili ne znao da je to zabranjeno ili je prisiljen, on nije griješan niti treba dati keffaret. Ako bi namjerno, svjesno spolno općio, on je počinio veliki grijeh. Sačuvaj nas, Bože, toga! (prim. M. Isamu'd-dina).

...doticao me je... tj. spajao bi svoje lice sa mojim licem, odnosno svoju kožu sa mojom kožom, osim do ispod donjeg veša. Nije jasno da li se on naslađivao time, nego samo da je spajao tijelo uz tijelo.

Mišljenje o naslađivanju sa ženom kada ima menstruaciju

Naslađivanje tijelom između koljena i pupka, ali bez spolnog organa neki dozvoljavaju i dokaz im je za to: *Činite sve osim spolnog akta.* Ovaj hadis je razumljiv. Neki kažu da je to mekruh, a drugi da je haram. Prvi sud se smatra da je bolji jer ima i dokaz, međutim, ako bi čovjek spolno općio sa ženom dok je sa menstruacijom, griješan je na osnovu konsenzusa, ali ne treba ništa učiniti, dok drugi kažu da treba podijeliti sadaku, na što ukazuje slijedeći hadis:

وَعَنِ ابْنِ عَبّاسٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُما، عَنْ رَسُولِ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، فِي الّذِي يَأْتِي امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَآئِضٌ، قَالَ: يَتَصَدّقُ بِدِينَارٍ أَوْ بِنِصْفِ دِينَارٍ. رَوَاهُ الخَمْسَةُ، وَصَحّحَهُ الحَاكِمُ وَابْنُ القَطّانِ، وَرَجّحَ غيرُهُمَا وَقْفَهُ

8./134. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao za čovjeka koji bi općio sa suprugom, a ona imala menstruaciju: *Neka podijeli jedan zlatnik ili pola zlatnika!*

(Prenose peterica, a Hakim i Ibn Kattan smatraju da je hadis autentičan. Drugi misle da je hadis mevkuf do Ibn Abbasa (nije vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Verzije ovog hadisa i mišljenje o njima

Ovaj hadis ima više verzija, a ovo je jedna, a to je hadis za koga se kaže da mu se prenosioci spominju u sahih hadisima.[393]

Pa i pored toga, verzija ovog hadisa je konfuzna. Šafi'i kaže: *Kad bi ovaj hadis bio potvrđen, primijenio bih ga,* a autor ističe da se konfuznost nalazi i u senedu ovog hadisa i u tekstu, i da je ima mnogo.

Obaveznost sadake na onog ko je imao spolni snošaj sa ženom dok je imala menstruaciju

Hasan i Se'id smatraju da je obavezno podijeliti sadaku u ovom slučaju, ali kažu da treba osloboditi zarobljenog analogno propisu za osobu koja ima spolni snošaj za vrijeme ramazana. Drugi kažu da će podijeliti sadaku u iznosu od jednog ili pola zlatnika, dok Hattabi ističe da većina učenjaka misli da ne treba podijeliti ništa.[394] Neki smatraju da je ovaj hadis mursel ili, možda, mevkuf; u oba slučaja nije vezan za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a Ibn Abdulberr kaže: *Dokaz je za onoga koji kaže da nije obaveza sadaka konfuznost ovog hadisa i da je osnovno da nema obaveze siromahu ili drugom, osim sa jakim dokazom koji se ne može odbiti ili osporiti, a toga ovdje nema.*

---

[393] Kod Tirmizija ovaj hadis glasi: *Kad je krv crvena, podijelit će sadaku u iznosu od jednog zlatnika, ako je krv žute boje, podijelit će na ime sadake pola dinara.* U verziji koju prenosi Ahmed stoji da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) odredio za spolni odnos sa ženom koja ima menstruaciju zlatnik, a ako to učini kad je prestala krv a nije se okupala a imala spolni snošaj, pola zlatnika (prim. M. Isamu'd-dina).

[394] Među one koji zastupaju ovaj stav je i Lejs b. Sa'd, Malik i Ebu Hanife. Ovaj stav je potvrđeniji od stavova Šafi'ija i Ahmeda, da za to nema keffareta (iskupa), nego je potrebno tobe istigfar, jer je to veliki grijeh (prim. M. Isamu'd-dina).

Želim reći da onaj koji smatra da je hadis sahih, kao što je Ibn Kattan, koji je pažljivo razmotrio njegovu autentičnost i odgovorio na sve kritike ovog hadisa, što je potvrdio i Ibn Dekik Id i osnažio u djelu *El-Ilmam,* nema isprike da ne radi po njemu. Međutim, oni koji smatraju da nije autentičan, kao što su Šafi'i i Ibn Abdulber, pozivaju se da je osnovni princip oslobođenost od obaveze, a ovaj hadis nije dokaz.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: "أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتِ المَرْأَةُ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تَصُمْ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ

9./135. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Nije li tačno da žena kada ima menstruaciju ne klanja niti posti?

(Hadis prenose Buhari i Muslim u nešto dužoj verziji.)

Dopuna ovog hadisa glasi: *To je zbog nepotpunosti, manjkavosti njezine vjere.* Ovo bilježi Muslim prenoseći hadis od Ibn Omera riječima: *Ona provodi dane, ne klanja i mrsi u vrijeme ramazana, eto, to je manjkavost njezine vjere!*[395]

Ovaj hadis govori da žena ostavlja post i namaz i da joj tada nije obaveza postiti i klanjati, i ovo je zaključeno

---

[395] Spominjanjem manjkavosti pameti kod žena, ne misli se njihova osuda zbog toga, jer je to nešto gdje one nemaju izbora, nego se želi upozoriti da se ne bi stavljalo na iskušenje zbog njih. Nedostatak vjere nije ograničen samo na grijeh nego je nešto općenitije od toga. Tim što ona dobija menstruaciju i što njezino svjedočenje vrijedi pola svjedočenja čovjeka u čemu ona nema izbora, to je odredba i ona nema ništa s tim (prim. M. Isamu'd-dina).

konsenzusom, ali je dužna da nadoknadi post na osnovu drugog dokaza. Što se tiče njezina neulaska u džamiju, to se zasniva na hadisu: *Nije dozvoljeno ući u džamiju ženi sa menstruacijom, niti džunupu,* o čemu je bilo ranije riječi.

Zabrana da uči Kur'an zasniva se na hadisu Ibn Omera koji glasi: *Žena sa menstruacijom i džunup osoba ne uči ništa iz Kur'ana.* Mada ovom hadisu ima prigovora. Ona istovremeno ne može doticati ni mushaf na osnovu hadisa Amra b. Hazma o kome je bilo ranije riječi, a navedeni su i njegovi prateći hadisi (šahidi).

Tretman spomenutih radnji u odnosu na ženu koja ima menstruaciju

Ovi hadisi u najmanju ruku ukazuju da je to mekruh na osnovu svega što je spomenuto mada ta pokuđenost ne dostiže stepen harama, jer svim ovim verzijama ima prigovora, a i sami oni ne ukazuju izričito na zabranu.

وَعَنْ عَائِشَة رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا جِئْنَا سَرِفَ حِضْتُ, فَقَالَ النَّبِيّ ،صلى الله عليه وسلم،: افْعَلِي مَا يَفْعَلُ الحَاجّ, غَيْرَ أَنْ لاَ تَطُوفِي بِالبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ

10./136. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) koja kaže:

Kada smo stigli (za vrijeme Hadždžetu'l-veda'a) do mjesta Serif, dobila sam menstruaciju i Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) mi reče: "Radi sve što radi hadžija, samo ne tavafi sve dok se ne budeš očistila!"

(Hadis prenose Buhari i Muslim u nešto dužoj verziji.)

Ženi koja ima menstruaciju dozvoljeni su svi poslovi hadžije osim tavafa, i smisao te zabrane njoj

Ovaj hadis je dokaz da žena koja je u ihramu i dobije menstruaciju može činiti sve što čini jedan hadžija osim tavafa, i ovo je prihvaćeno jednoglasno, ali se razilaze u razlogu zašto da i ne tavafi, pa kažu jer je uvjet (šart) tavafa čistoća, a neki kažu zbog toga što je ženi sa menstruacijom zabranjen ulaz u džamiju. Što se tiče dva rekjata (koji se klanjaju poslije tavafa), poznato je da i to neće biti ispravno da čini jer su ta dva rekjata vezana za tavaf i čistoću.

وَعَنْ معاذٍ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنّهُ سَأَلَ النّبِيّ ،صلى الله عليه وسلم، مَا يَحِلّ لِلرّجُلِ مِنَ امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَآئِضٌ فقَالَ: مَا فَــوْقَ الإِزَارِ رَوَاهُ أَبُــو دَاوُدَ. وضَعّفَهُ

11./137. Prenosi se od Mu‘aza b. Džebela (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je on pitao Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem): *Šta je čovjeku dopušteno da čini sa ženom dok ona ima menstruaciju, pa je rekao: “Ono što je iznad donjeg veša.”*

(Prenosi Ebu Davud, ali smatra da je hadis slab.)

Osnovni podaci o Mu‘azu b. Džebelu

Mu‘az je Ebu Abdurrahman, Mu‘az b. Džebel, ensarija, Hazredžija. Jedan od ensarija koji su prisustvovali prisegi na Akabi. Učestvovao je u Bitki na Bedru i u drugim bitkama. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao ga je u Jemen kao kadiju i vjeroučitelja. Povjerio mu je preuzimanje zekjata od sakupljača u Jemenu. Bio je veoma ugledni ashab i jedan od

istaknutih alima. Omer ga je postavio za guvernera Sirije (Šama), nakon Ebu Ubejde. Umro je 18. godine po H., a drugi kažu 16., kada je imao 38 godina.

Tretman doticanja mjesta ispod donjeg veša supruge koja ima menstruaciju

Ovaj hadis ukazuje da je zabranjeno (haram) doticati ženi ono što je ispod donjeg veša, a to je prostor između pupka i koljena. Međutim, ovom hadisu se suprotstavlja hadis: *Činite sve samo ne spolni snošaj!*

Ovaj hadis je ranije spomenut i on je vjerodostojniji od ovoga, a da ga je autor spojio sa tim hadisom, mislim da bi bilo bolje.

O tome je bilo riječi i u hadisu koga prenosi Aiša: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naređivao bi mi pa sam oblačila donji veš...*

وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كَانَتِ النُّفَسَآءُ تَقْعُدُ علـــى عَهْــدِ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم، بَعْدَ نِفَاسِهَا أَرْبَعِينَ يَوْماً رَوَاهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ النَّسَـائِيَّ، وَاللَّفْظُ لأَبِي دَاوُدَ

وَفِي لَفْظٍ لَهُ: وَلَمْ يَأْمُرْهَا النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، بِقَضَـاءِ صَـلاَةِ النِّفَاسِ وَصَحَّحَهُ الحَاكِمُ

12./138. Prenosi se od Ummu Seleme (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Žene porodilje bi sjedile u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) poslije porođaja četrdeset dana.*

(Prenose peterica osim Nesa'ija. Ovo su riječi Ebu Davuda.

Riječi su Ebu Davuda također da im Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nije naređivao da nadoknade propuštene namaze za vrijeme trajanja ovog perioda porodilje.)

Hakim smatra da je hadis sahih.

Jedna grupa smatra da je hadis ipak slab, ali Nevevi kaže da se riječi grupe pravnika da je ovaj hadis slab ne prihvataju, jer on ima svog pratioca (šahida) koga bilježi Ibn Madže, a prenosi Enes, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Vrijeme trajanja porodilje je četrdeset dana osim u slučaju da primijeti čistoću prije tog perioda.*

I Hakim bilježi hadis koga prenosi Osman b. Ebi'l-As: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odredio je vrijeme trajanja porodiljama dok krvare četrdeset dana.*

Ovi hadisi podupiru jedan drugog i ukazuju da se krv koja se izlijeva nakon porođaja tretira da traje četrdeset dana, kada žena ne klanja niti posti. Iako se otvoreno ne govori, ipak postoje hadisi koji to potvrđuju, tako hadis koga prenosi Enes kaže: *Kada žena primijeti čistoću prije tog perioda, ona je čista, a nema donje granice.*

II. GLAVA

NAMAZ

I. POGLAVLJE

VREMENA POJEDINIH NAMAZA

Namaz znači dova, molitva; ovaj šeriatski propis nazvan je dovom jer u sebi i sadrži dove.[396]

Pod vremenom pojedinih namaza podrazumijeva se vrijeme koje je odredio Allah (dželle šanuhu) za vršenje ovog ibadeta, a to je ograničeno vrijeme.

عَنْ عَبْدِ الله بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ الله تَعَالَى عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: وَقْتُ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ, وَكَانَ ظِلُّ الرَّجُلِ كَطُولِه, مَا لَمْ يَحْضُرِ الْعَصْرُ, وَوَقْتُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ, وَوَقْتُ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ مَا لَمْ يَغِبِ الشَّفَقُ, وَوَقْتُ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ الأَوْسَطِ, وَوَقْتُ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوعِ الفَجْرِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

---

[396] A neki kažu da je namaz nazvan *salatom* jer dolazi odmah poslije očitovanja šehadeta, kao što pojam *musli* označava drugog konja u trci. Neki kažu da dolazi od riječi *milost (rahme).* Jedni kažu da je osnova ove riječi okretanje prema nečemu, a ima i drugih mišljenja (prim. M. Isamu'd-dina).

1./139. Prenosi Abdullah b. Amr (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Vrijeme podneva je kada Sunce krene prema zapadu (sa zenita) i sjena čovjeka dostiže dužinu samog čovjeka, tj. dok ne stigne vrijeme ikindije. A vrijeme ikindije je od tada pa do vremena kada Sunce izgubi sjaj. Vrijeme akšama je od zalaska Sunca pa do iščeznuća crvenila (šefek). Vrijeme jacije je od tada pa do pola noći. Vrijeme sabah-namaza je od pojave zore pa do izlaska Sunca.

(Prenosi Muslim.)

Vrijeme podneva

Vrijeme podneva je, prema ovom hadisu, kada Sunce krene prema zapadu, a to je *duluk* :

﴿أَقِمْ الصَّلاَةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْـــرِ إِنَّ قُـــرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾[397]

Obavljaj propisane namaze kad Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine, i namaz u zoru jer namazu u zoru mnogi prisustvuju

koga spominje Uzvišeni u Kur'anu, a traje sve dok sjena svake stvari ne postane kolika je i sama stvar. Ovo je definicija kada nastupa podne i kada je kraj podneva.

Vrijeme ikindije

Vrijeme ikindije počinje kada sjena svake stvari postaje dugačka koliko i sama ta stvar, a krajnje vrijeme je, kako stoj' na

[397] El-Isra, 78.

drugom mjestu, kada sjena svake stvari dostigne dvostruku dužinu te stvari.

Vrijeme akšama

Akšam nastaje kada zađe Sunce i traje dok traje i crvenilo, a o crvenilu će biti riječi u daljnjem tekstu.

Vrijeme jacije

Vrijeme jacije je kada iščezne crvenilo i traje do prve polovine noći.

Vrijeme sabah-namaza

Vrijeme sabah-namaza, tj. traje od pojave zore do izlaska Sunca. Dopuna ovog hadisa je kod Muslima, a glasi: *Kada Sunce izađe, prestani klanjati jer se ono rađa između rogova šejtanskih.*

Ovaj hadis definira većinu pet dnevnih namaskih vremena, njihov početak i kraj, tako da je vrijeme podneva kada Sunce krene sa sredine neba, a kraj podneva kada sjena dostigne sjenu samog predmeta. Ovdje je spomenut čovjek u hadisu kao primjer.

Zajedničko vrijeme za podne i ikindiju

Ako je to tako, onda je to početak ikindije, ali početak vremena ikindije ima zajedničkog sa podnevom u dužini koliko se mogu klanjati četiri rekjata. Ovo znači da je to vrijeme i podneva i ikindije, kao što se može zaključiti na osnovu hadisa Džibrila, koji je klanjao sa Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) podne prvog dana nakon kretanja Sunca poslije zevala, a klanjao je

ikindiju kada je sjena nekog predmeta dostigla dužinu tog istog predmeta, a drugog dana klanjao je sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) podne kada je sjena nekog predmeta dostigla njegovu dužinu, a to je vrijeme kada je klanjao ikindiju prvog dana. Ovo znači da je ovo vrijeme zajedničko za podne i ikindiju. O ovom zajedničkom vremenu postoji razilaženje.

Onaj koji to prihvaća[398] uzima za dokaz hadis koji si čuo, a oni koji to negiraju[399] protumačili su Poslanikove (sallallahu alejhi ve sellem) riječi da je *Džibril klanjao podne drugoga dana kada je sjena nekog predmeta dostigla dužinu tog predmeta,* da znače da je završio podne-namaz u to vrijeme, što bi bilo daleko.

Vrijeme slabljenja svjetla Sunca, da li je tada valjano klanjanje ikindije na vrijeme

Vrijeme ikindije traje sve dok Sunce ne izgubi sjaj (dok ne požuti), i smatra se da to nije pravo vrijeme za klanjanje ikindije-namaza na vrijeme (*edaen*), nego je klanjanje na kaza kao što kaže Ebu Hanife. Neki kažu da klanjanje ikindije na vrijeme traje sve do vremena u kome bi čovjek mogao klanjati devet rekjata prije zalaska Sunca. To zasnivaju na hadisu: *Ko klanja jedan rekjat ikindije prije nego zađe Sunce on je stigao da klanja ikindiju.*[400]

---

[398] Da postoji zajedničko vrijeme podne i ikindije zastupaju: Hadi, Malik, jedna grupa učenjaka koji kažu: *Vrijeme ikindije nastupa, a ne iščezava vrijeme podneva i kažu da je to trajanje koliko bi čovjek mogao klanjati četiri rekjata, vrijeme koje odgovara da se može klanjati i podne i ikindija na vrijeme* (prim. M. Isamu'd-dina).

[399] Negiraju šafije i većina učenjaka - i misle da nema tog zajedničkog vremena između namaza podne i ikindije (prim. M. Isamu'd-dina).

[400] Nevevi ističe da ikindija ima pet vremena, a ta su:

Prvo vrijeme akšama je kada Sunce zađe, kako navode Buhari, Muslim i dr., pa sve dok ne iščezne crvenilo (*šefek*). U ovom hadisu je dokaz koji govori o dužini vremena akšama, ali mu se susprotstavlja hadis Džibrila koji glasi da je on sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao akšam u isto vrijeme u oba dana, a to je neposredno po zalasku Sunca. Dovođenje u sklad između ova dva hadisa znači da u hadisu Džibrila nije ograničenje samo na to vrijeme, jer hadisi koji govore o klanjanju akšama kasnije, tj. do iščeznuća crvenila, rečeni su kasnije, tj. u Medini, a imamet Džibrila je bio u Mekki, a to je produženje namaskog vakta za akšam kao dar Božiji. Neki kažu da hadis Džibrila govori da nema drugog vremena za akšam do ovog u kojem je on klanjao.[401]

Početak jacije je iščeznuće crvenila (*šefek*) i traje do pola noći. U jednom hadisu definirano je posljednje vrijeme jacije, da je to jedna trećina noći, međutim, hadisi koji govore da vrijeme jacije traje do polovine noći su autentični i treba postupati po njima.

Početak sabahskog namaskog vremena je pojava zore i traje do izlaska Sunca. Ovaj hadis, koga bilježi Muslim, govori o početku i kraju svakog od pet namaza.

- odabrano vrijeme klanjanja, a to je početak ikindijskog namaskog vremena,
- vrijeme izbora traje sve dok sjena nekog predmeta ne poraste i ne dostigne dvije njegove dužine,
- vrijeme kada se može klanjati bez pokuđenosti pa do isteka sjaja Sunca,
- vrijeme kada je dozvoljeno klanjati, ali je mekruh, a to je kada Sunce izgubi sjaj i približi se zalasku,
- vrijeme sa isprikom, a to je podne za onoga koji ima pravo da spoji ikindiju i podne za vrijeme puta ili kada je kiša (prim. M. Isamu'd-dina).

[401] Šafi'i kaže da akšam ima samo jedno vrijeme, a to je početak njegovog namaskog vremena (prim. M. Isamu'd-dina).

U hadisu je dokaz za svako namasko vrijeme, kada počinje i kada se završava, zatim da li se može klanjati poslije iščeznuća sjaja i poslije pola noći i da li se može klanjati ikindija i jacija u ta vremena ili ne.

Ovaj hadis ukazuje da to vrijeme nije za klanjanje ikindije i jacije, nije njihovo pravo vrijeme, ali jedan drugi hadis koji kaže: *Ko stigne da klanja jedan rekjat ikindije prije zalaska Sunca, on je stigao da klanja ikindiju* ukazuje da je i poslije iščeznuća sjaja Sunca vrijeme klanjanja ikindije. Međutim, termin koji je ovdje upotrijebljen: *Ko stigne (edreke)* ukazuje da je to vrijeme za onoga koji ima neku ispriku pa nije stigao klanjati u pravo vrijeme, a i za sabah se govori nešto slično, o čemu će biti riječi kasnije, a za jaciju ne postoji takvo nešto, međutim, kod Muslima stoji: *Neće iščeznuti vrijeme namaza za onoga ko je zaspao i nije klanjao sve do dolaska vremena drugog namaza.* To je dokaz da se vrijeme svakog namaza proteže do nastupa vremena drugog namaza, samo što je za sabah nešto posebno, a to je da je kraj sabahskog vremena izlazak Sunca, a ne poslije njegova izlaska. I za jaciju se, također, smatra da je kraj namaskog vremena polovina noći, a ne vrijeme koje slijedi poslije te polovine.

Vrijeme je podijeljeno na izborno i prinudno[402], a nema nekog drugog dokaza koji govori suprotno. O namaskim vremenima mi smo nadugo govorili u traktatu koga smo nazvali *El-Jevakit fi'l-mevakit.*

---

402 Za onoga koji ima neku ispriku. Bolje ti je, pak, da klanjaš na početku namaskog vremena i to u džematu, pa da u tom slučaju sakupiš dva dobra, dao Bog i nama i vama da to radimo (prim. M. Isamu'd-dina).

وَلَهُ مِنْ حَدِيثِ بُرَيْدَةَ فِي الْعَصْرِ: وَالشَّمْسُ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ

2./140. Muslim prenosi hadis u vezi sa ikindijom[403] od Burejdea: *...a Sunce je sjajno i čisto.*[404]

Osnovni podaci o Burejdeu b. Husajbu

Burejde je Ebu Abdullah, ili Ebu Sehl, ili Ebu'l-Husajb, Burejde b. Husajb. Islam je primio prije Bitke na Bedru, ali u njoj nije učestvovao. Dao je prisegu Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) na Hudejbiji. Stanovao je u Medini, a onda odselio u Basru, potom u Horasan kao ratnik i umro je u Mervu u vrijeme Jezida b. Mu'avija 62. ili 63. godine.

وَمِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى: وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ

3./141. Muslim bilježi hadis koga prenosi Ebu Musa: *...a Sunce je visoko (nije krenulo prema zalazu).*[405]

Osnovni podaci o Ebu Musa'u

Ebu Musa je Abdullah b. Kajs, Eš'arija. Rano je primio islam u Mekki, odselio je u Abesiniju. Neki kažu da se vratio u svoju domovinu, a onda produžio u Medinu sa dolaskom muhadžira iz Abesinije. Omer b. Hattab ga je postavio za guvernera Basre nakon što je 20. godine po Hidžri skinut Mugire. Ebu Musa je osvojio

---

403 Tj. o objašnjenju ikindijskog namaskog vremena.

404 Tj. bez imalo žutila.

405 Namasko vrijeme ikindije nastupa dok je Sunce visoko i nije krenulo prema zalazu.

Ahvaz i ostao je kao guverner Basre sve do početka hilafeta Osmana. Osman ga je smijenio, pa se preselio u Kufu i tu nastanio. Potom ga je Osman postavio za guvernera Kufe, na tom položaju je ostao do ubistva Osmana, a poslije Arbitraže je preselio u Mekku, gdje je ostao do smrti 50. godine. Neki kažu da je umro poslije te godine. Tada je imao 60 i nekoliko godina.

Požuriti sa klanjanjem ikindije-namaza

U ovim hadisima je dokaz da treba požuriti sa ikindijom, a za određivanje početka njenog vremena najjasniji je hadis Džibrila, gdje stoji da je on klanjao ikindiju sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), a sjena čovjeka je dostigla njegovu dužinu. A drugi hadisi, kao što je hadis Burejdea i hadis Ebu Musa'a, tumače se u tom smislu.

وَعَنْ أَبِي بَرْزَةَ الأَسْلَمِيِّ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم، يُصَلِّي الْعَصْرَ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى رَحْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ، وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخِّرَ مِنَ الْعِشَآءِ، وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا، وَكَانَ يَنْفَتِلُ مِنْ صَلاَةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ الرَّجُلُ جَلِيسَهُ، وَكَانَ يَقْرَأُ بِالسِّتِّينَ إِلَى الْمَائَةِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

4./142. Prenosi se od Ebu Berzea Eslemija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao bi ikindiju, a neko od nas bi se vratio svojoj kući na kraju grada Medine, a Sunce je bilo

još sjajno.[406] *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) volio je da kasnije klanja jaciju,*[407] *a prezirao*[408] *bi spavanje prije jacije,*[409] *a također bi prezirao i razgovor poslije jacije.*[410] *Vraćao bi se sa sabah-namaza kada bi čovjek mogao prepoznati onoga koji sjedi pored njega,*[411] *a učio bi između 60 i 100 ajeta (na sabah-namazu).*

(Prenose Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Ebu Berzeu Eslemiju

Ebu Berze je Nadle b. Ubejd, a neki kažu Ibn Abdullah. Primio je rano islam i učestvovao u osvajanju Mekke. Stalno je prisustvovao bitkama sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) sve do njegove smrti. Odsjeo je u Basri, zatim je ratovao u

---

406 Tj. došao bi do svoje kuće dok je Sunce još bilo žarko, tj. jako svijetlilo i bilo žestoko.

407 Nije objasnio do kada, nego kao da se željelo reći općenito kasnije, a to će objasniti drugi hadisi.

408 Da ne bi utonuo u san, tako da bi otišao da klanja kada je najbolje vrijeme za jaciju.

409 Tirmizi kaže: *Većina muhaddisa osuđivali bi spavanje prije jacije, a neki su to i dozvolili, ali smatrajući to mekruhom* (prim. M. Isamu'd-dina).

410 Kraj njegovog djelovanja bila bi jacija, kako ga ne bi razgovor odveo od klanjanja jacije kasnije, međutim, potvrđeno je da je on sijelio sa Ebu Bekrom i razgovorao o poslovima muslimana. (prim. M. b. Isma'ila es-San'anija).

Poznato je da je mekruh razgovarati poslije jacije namaza ako nema kakve potrebe za tim, ali ako je nešto od interesa, onda nije loše (prim. M. Isamu'd-dina).

411 Tj. vraćao bi se sa sabaha, kako stoji u hadisu, kada bi čovjek mogao prepoznati onoga koji sjedi pored njega zahvaljujući svjetlu zore, jer Poslanikova džamija nije imala osvjetljenje, što govori da su ljudi ulazili u džamiju, a jedan drugog ne bi mogli prepoznati. Ovo upućuje da su rano klanjali sabah. Zatim da bi učio 60 ajeta kada bi kraće učio na sabahu, i do 100 ajeta kada bi duže učio.

Horasanu i umro u Mervu, a neki kažu na nekom drugom mjestu, 60. godine.

U ovom hadisu govori se o vremenima namaza: ikindije, jacije i sabaha, ali se ne definira vrijeme. O tome je ranije bilo riječi, što je jasnije i obuhvatnije.

وَعِنْدَهُمَا مِنْ حَدِيثِ جَابِرٍ: وَالعَشَاءُ أَحْيَاناً يُقَدِّمُهَا, وَأَحيَاناً يُؤَخِّرُهَا, إِذَا رَآهُمُ اجْتَمَعُوا عَجَّلَ وَإِذَا رَآهُمْ أَبْطَؤُوا أَخَّرَ, وَالصّبْحُ كَانَ النَّبِيّ، صلى الله عليه وسلم، يُصَلِّيهَا بِغَلَسٍ

5./143. Buhari i Muslim bilježe hadis koga prenosi Džabir:

Jaciju bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) katkada rano klanjao - u nastupu njena vremena, a katkada kasnije klanjao,[412] *a to je kada je primijetio da se sakupio džemat*[413] *- požurio bi,*[414] *a kada bi primijetio da kasne - otehirio bi.*[415] *Sabah je Sallallahu alejhi ve sellem klanjao početkom*[416] *nastupa zore.*

وَلِمُسْلِمٍ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى: فَأَقَامَ الفَجْرَ حِينَ انْشَقَّ الفَجْرُ, وَالنَّاسُ لاَ يَكَادُ يَعْرِفُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً

[412] Kao što to objašnjavaju njegove riječi.

[413] Tj. ashabi.

[414] Iz sažaljenja prema njima.

[415] Vodeći računa o onome što bi bilo najlakše za njih, a potvrđeno je u hadisu da je rekao *da se nije bojao da će im teško biti klanjati jaciju kasnije, on bi im odgodio klanjanje jacije za kasnije.*

[416] Tj. tama koncem noći, kao što stoji u rječniku, a to je početak zore. Kasnije će doći hadis Rafi'a b. Hadidža koji se protivi tome, a to je hadis 7/145.

6./144. Muslim bilježi hadis koga prenosi Ebu Musa:

Klanjao bi sabah u cik zore i kada ljudi skoro da ne prepoznaju jedan drugog.

Ovaj hadis govori slično prethodnom hadisu.

وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم, فَيَنْصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيُبْصِرُ مَوَاقِعَ نَبْلِهِ مُتَّفَقٌ عَلَيْه

7./145. Prenosi se od Rafi'a b. Hadidža (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) slijedeće:

Klanjali bismo akšam sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) i vraćao bi se neko od nas u vrijeme kada bi mogao primijetiti mjesta gdje bi pala njegova strijela.

(Bilježe Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Rafi'u b. Hadidžu

Rafi' b. Hadidž je Ebu Abdullah, a neki ga nazivaju Ebu Hadidž, Hazredži, ensarija iz plemena Evs, iz Medine. Nije učestvovao na Bedru jer je bio suviše mlad, ali je učestvovao na Uhudu i svim drugim bitkama. Bio je ranjen na Uhudu. Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) za njega kaže: *Ja ću svjedočiti za tebe na Sudnjem danu.*

Živio je do vremena Abdulmelika b. Mervana, zatim se pogoršala njegova rana i umro je 73. ili 74., kada je imao 86. godina. Neki kažu da je umro u vrijeme Jezida b. Mu'avija.

Požuriti sa klanjanjem akšama

Ovaj hadis ukazuje da treba požuriti sa klanjanjem akšam-namaza kako bi se čovjek vratio iz džamije nakon klanjanja, a svjetlost još prisutna. Mnogi hadisi insistiraju na što ranijem klanjanju akšama.

وَعَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: أَعْتَمَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم ذَاتَ لَيْلَةٍ بِالعِشَآءِ, حَتَّى ذَهَبَتْ عَامَّةُ اللَّيْلِ, ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى, وَقَالَ: إِنَّهُ لَوَقْتُهَا, لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي . رَوَاهُ مُسْلِمٌ

8./146. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) odgodio je klanjanje jacije (atame) jednom dok nije prošao veći dio noći, i tada je rekao: "To je (odabrano) vrijeme jacije. Kada ne bi bilo teško mome ummetu, (ja bih to odabrao)."*

(Prenosi Muslim.)

Značenje upotrijebljene riječi *e'ateme*

Neki kažu da *e'ateme* znači prolazak prve trećine noći poslije iščeznuća crvenila.

Ovaj hadis je dokaz da se vrijeme jacije proteže i da je posljednji dio namaskog vremena jacije bolji, zatim da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) vodio računa o onome što će biti lakše za ummet pa je zbog toga i ostavio vrijeme koje bi bilo bolje, za razliku od akšama kada je bolje klanjati akšam u početku namaskog vremena. Tako isto je bolje klanjati ostale namaze u početku namaskog vremena, osim podne kada je jaka žega:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: إِذَا اشْتَدَّ الْحَرّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلاَةِ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ. مُتَّفَقٌ عَلَيْه

9./147. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada nastupi jaka žega, odgodite namaz[417] *dok zahladni, jer žestina toplote izbija iz Džehennema.*[418]

(Prenose Buhari i Muslim.)

Značenje riječi *ibrad*

U hadisu je upotrijebljen glagol *ebrede* (zahladniti). Hadis ukazuje na obaveznost odgađanja podne-namaza dok ne zahladni kada je jaka žega, jer u principu naredba podrazumijeva obavezu, a neki kažu da je to lijepo učiniti. Ovo prihvaća većina, a očito je da se proteže i na pojedinca i na džemat, i na tople i na druge krajeve. Ima i drugih mišljenja. Neki kažu da je ibrad (odgađanje podne-namaza dok zahladni) sunnet, a ubrzati sa klanjanjem je bolje zbog općeg dokaza koji govori o fadiletu - prednosti klanjanja namaza u nastupu njegova vremena. Odgovara se da je općenita, ali je ta općenitost specificirana hadisima o zahlađenju.

---

[417] Misli se na podne-namaz, tj. odgodite ga od tog vremena i klanjajte ga kad zahladni, a to je vrijeme u kome se objašnjava da se smanjuje žestina toplote (prim. M. Isamu'd-dina).

[418] Kadi Ijad kaže: *Učenjaci se razilaze o njegovu značenju. Neki kažu da je to o čemu i govori, neki kažu da je to metafora, a pretpostavlja se da žestina te toplote jare sliči džehennemskoj vatri pa se čuvajte i klonite njegove štete. Prvo značenje je očiglednije* (prim. M. Isamu'd-dina).

Šta se suprotstavlja hadisu o *ibradu* (odgađanje podne-namaza dok zahladni) i odgovor na to

Hadis o odgađanju podne-namaza zbog jake žestine protivan je hadisu Habbaba koji glasi:

Potužili smo se Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) zbog toplote pijeska koji nas prži po čelima i dlanovima, i nije udovoljio našem traženju.

Ovaj je hadis sahih. Prenosi ga Muslim. Odgovara se na to sa nekoliko odgovora od kojih je najbolji da su se potužili na prženje pijeska po dlanovima i čelima, a toplota ne iščezava sa zemlje sve do pred kraj namaskog vremena, ili čak poslije isteka njegovog posljednjeg vremena, pa im je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Klanjajte namaz u njegovo vrijeme* kao što je potvrđeno u rivajetu Habbaba riječima: *Nije nam usvojio pritužbe nego je rekao: "Klanjajte namaz u njegovo vrijeme."* Ovo prenosi Ibn Munzir. Ovo ukazuje da su oni insistirali da klanjaju kasnije više od vremena kada nastupa zahlađivanje (*ibrad*) pa se ne protivi hadisu koji govori o odgađanju namaza dok zahladni.

Obrazloženje *ibrada* (zahlađivanje) u podne-namaza ljeti

Obrazloženje *ibrada* činjenicom da jaka žestina proistječe iz džehennemske žestine znači da jaka žestina eliminira skrušenost koja je duh namaza i najviše što se želi postići. Neki kažu, ako je to tako, onda se *ibrad* (zahlađivanje) ne propisuje u hladnim predjelima.[419]

---

[419] Hadis jasno govori da nema razlike. Ovo su prihvatili Ahmed, Ishak i učenjaci Kufe, a Hadi i Kasim kažu da je požuriti sa klanjanjem podne-namaza apsolutno bolje (prim. M. Isamu'd-dina).

Ibn Arebi kaže u djelu *Kabes* za termin *ibrad (zahlađenje)* da nema nikakvog preciziranja osim u hadisu koga prenosi Ibn Mes'ud, a to je hadis koga bilježe Ebu Davud, Nesa'i i Hakim prenoseći ga od Esveda, a glasi: *Dužina podne-namaza u toku ljeta bila je tri do pet stopa sjene, a u zimi pet do sedam stopa.* Ovo spominje autor u djelu *Telhis.* Mi smo već objasnili da se ne može to uzimati za dokaz o namaskim vremenima. Poznato ti je da hadis o zahlađenju specificira fadilet podne-namaza u početku njegova vremena tako da se izuzima vrijeme jake žestine, kao što neki kažu da se i sabah izuzima iz fadileta namaza u prvom vremenu o čemu govori slijedeći hadis:

وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم: أَصْبِحُوا بِالصُّبْحِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لأُجُورِكُمْ. رَوَاهُ الخَمْسَةُ وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ حِبَّانَ

10./148. Prenosi se od Rafi'a b. Hadidža (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Klanjajte sabah-namaz pred svitanje; time vi stičete veću nagradu.

(Prenose peterica, a Tirmizi i Ibn Hibban ga smatraju sahihom. Ovo su riječi Ebu Davuda.)

Ko uzima za dokaz da se sabah odgodi do isfara (pred izlazak Sunca)

Ovaj hadis hanefije uzimaju kao dokaz za odgađanje sabah-namaza do pred svitanje.

Odgovor hanefijama

Odgovara se da ustrajavanje Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u klanjanju sabaha u cik zore, kao što navodi Ebu Davud prenoseći hadis Enesa "da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao sabah-namaz u svitanje samo jednom, ali je poslije toga nastavio sa klanjanjem sabah-namaza u cik zore sve do smrti",[420] sugerira da se pod pojmom "esbihu" (klanjajte namaz pred svitanje) ne misli na njegov vanjski smisao.

Neki kažu da se time podrazumijeva ustanovljenje da je nastala zora, a termin *veća* ne znači da je to zbog fadileta. Neki kažu da se time misli na duže učenje Kur'ana na sabah-namazu dok ne svane. Neki misle da se pod tim misli na noći kada je mjesečina pa se ne može da raspozna kada je početak zore zbog Mjesečeve svjetlosti koja nadvladava sjetlost zore, ili da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uradio samo jedanput zbog neke isprike, a onda da je ustrajao suprotno od toga kao što govori hadis koga prenosi Enes. Odgovor na hadis koji govori o svitanju hadisom koga prenosi Aiša, a bilježi Ibn Ebi Šejbe i drugi, riječima "da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije klanjao sabah u posljednjem vremenu sve dok nije umro" nije potpun, jer svitanje nije posljednje vrijeme sabah-namaza, o posljednjem vremenu govori hadis koji slijedi, a glasi:

---

420 U usulskim djelima potvrđeno je da naredbi koja se odnosi na nas ne može oponirati postupak Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Naredba da se klanja sabah u svitanje ne obuhvata i Poslanika (alejhi's-selam), niti izričito, niti neizričito. Prakticiranje Poslanikovo da klanja sabah u cik zore i njegovo ustrajavanje na tome do smrti ne povrjeđuju propis o klanjanju sabaha ummetu u svitanje. Da on to nije činio, i ashabi s njim, to bi sugeriralo da se ovaj propis (isfar) ne odnosi na njega. Otuda se mora pristupiti tumačenju i usaglašavanju, kao što kažu učenjaci usula, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أَبِي هرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصبْحَ, وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ العَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ العَصْرَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

11./149. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko stigne da klanja jedan rekjat sabah-namaza prije nego što izađe Sunce,[421] *on je stigao klanjati sabah-namaz,*[422] *a ko stigne da klanja jedan rekjat ikindije-namaza prije nego što zađe Sunce on je stigao da klanja ikindiju.*[423]

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Ko stigne da klanja jedan rekjat u to vrijeme dodat će i drugi rekjat po izlasku Sunca. Ovdje je nužno klanjati i drugi rekjat, a ne samo jedan.

Ko stigne da klanja jedan rekjat kompletno prije izlaska namaskog vremena stigao je da klanja namaz

Hadis nam govori, kao što smo rekli, da se misli da se prvom rekjatu doda i drugi po izlasku Sunca, odnosno kod ikindije da se dodaju i ostala tri rekjata po zalasku Sunca. Ovo je prihvaćeno konsenzusom, a ne misli se da se klanja samo jedan rekjat kod oba namaza.

---

[421] Tj. dodat će i drugi rekjat poslije izlaska Sunca.

[422] Ne misli se time da je klanjao samo jedan rekjat, nego da je stigao namaz klanjajući jedan rekjat u namaskom vremenu.

[423] Makar tri rekjata ikindije klanjao po zalasku Sunca.

Kod sabaha se to otvoreno ističe u verziji koju navodi Bejheki riječima: *Ko stigne na sabah da obavi jedan rekjat prije izlaska Sunca i jedan poslije izlaska Sunca on je stigao da obavi sabah-namaz.*

U jednom drugom rivajetu stoji:

Ko stigne na sabah da klanja jedan rekjat prije izlaska Sunca neka tome doda i drugi rekjat.

Kod ikindije imamo hadis Ebu Hurejrea koji kaže: *Ko klanja jedan rekjat ikindije prije zalaska Sunca, a onda klanja i ono što je preostalo po zalasku Sunca - nije ga prošla ikindija.*[424]

Kad se govori o rekjatu, misli se da se obavi sve što je propisano, da se prouči Fatiha, upotpune ruku' i sedžda. Hadisi očito govore da se ovo sve izvrši prije nego istekne namasko vrijeme, a ono što se klanja po izlasku smatrat će se Allahovim darom.

Iz ovoga se dalje razumije da onaj koji nije stigao da klanja ni jedan potpun rekjat nije stigao klanjati namaz. Međutim, u slijedećem hadisu stoji:

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا نَحْوَهُ, وَقَالَ: سَجْدَةً بَدَلَ رَكْعَةً ثُمَّ قَالَ: وَالسَّجْدَةُ إِنَّمَا هِيَ الرَّكْعَةُ

12./150. Muslim bilježi prenoseći od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) slično ovome da je rekla:

424 Učenjaci se razilaze kod ovoga. Šafi'i, Ahmed i Ishak kažu: *Ko stigne da klanja jedan rekjat sabah-namaza on će ga dopuniti u vrijeme kada je mekruh klanjati.* Ebu Hanife kaže: *Onaj koji klanja sabah-namaz, a sunce izlazi, bit će mu namaz pokvaren.* Prihvaćen je prvi sud (prim. M. Isamu'd-dina).

Sedžda, umjesto rekjata, zatim je dodao[425]: *a sedžda se podrazumijeva rekjatom*[426].

Šta se misli pod pojmom *sedžda* kod stizanja na namaz

Hattabi ističe: *Pod pojmom sedžda se podrazumijeva rekjat sa svojim sedždama i ruku'om, jer rekjat će biti kompletan tek sa svojim sedždama te je na ovaj način rekjat i nazvan sedždom.* Kad bi sedžda imala značenje samo sedžde, proisteklo bi da onaj ko je stigao da obavi rekjat sa samo jednom sedždom značilo bi da je stigao obaviti namaz, međutim, nije tako na osnovu drugih hadisa u kojima se spominje rekjat, pa se podrazumijeva u rivajetu u kojem se spominje sedžda da je to *rekjat.* Na taj način proističe da onaj ko je stigao da obavi jedan rekjat u cjelini, a ne ako bi izostavio nešto što bi govorilo da rekjat nije kompletan.

Moguće je da će neko reći da je onaj koji stigne na samo jednu sedždu stigao klanjati namaz, odn. da je u ravni onoga ko je stigao da obavi rekjat. Ovo se ne protivi riječima u hadisu: *Ko stigne da obavi rekjat*, jer ovdje ne važi "razlog suprotnosti" na osnovu dokaza: *onaj koji stigne da obavi sedždu,* pa bi značilo da je Allah (dželle šanuhu) Svojom dobrotom učinio da onaj koji je uspio da obavi jednu sedždu stigao na namaz, kao onaj koji je klanjao rekjat. U ovom slučaju značilo bi da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govori o prispjeću klanjanja jednog rekjata prije nego ga je Allah (dželle šanuhu) podučio da onaj koji stigne da učini sedždu stigao je i da obavi namaz, a ne stoji primjedba da je poznato da onaj ko je stigao da obavi rekjat stigao i da obavi namaz.

---

[425] Tj. ravija, a možda i Vjerovjesnik (alejhi's-selam).

[426] Govori da to nije samo sedžda, jer ovo objašnjenje, ako su riječi Poslanika (alejhi's-selam), onda nema nikakvog problema, a ako su riječi ravija, onda on najbolje zna šta prenosi.

Riječi *Sedžda u ovom slučaju znači rekjat...* moguće je da su izrečene od strane prenosioca i ne služe kao dokaz. Njihove riječi da komentar prenosioca ima prednost je paušalna ocjena, jer hadis u kome se kaže: *Mnogi od onih do kojih dopre vijest svjesniji je od onoga koji je čuo,* a u jednom rivajetu *bolje razumije* ukazuje da će doći poslije prvog pokoljenja neko ko će bolje shvatiti od njih.

Hadis dalje govori da za onoga koji *stigne da obavi jedan rekjat sabah-namaza ili ikindije-namaza* neće biti mekruh namaz prilikom izlaska Sunca ili zalaska Sunca mada su to dva vremena u kojima je pokuđeno klanjati, međutim, to se odnosi samo na onoga koji klanja nafile.[427] A o tome govori slijedeći hadis:

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لاَ صَلاَةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَلاَ صَلاَةَ بَعْدَ العَصْرِ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَلَفْظُ مُسْلِمٍ: لاَ صَلاَةَ بَعْدَ صَلاَةِ الفَجْرِ

13./151. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Čuo sam Allahovog Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako govori: "Nema namaza[428] poslije sabaha sve dok ne izađe Sunce, niti ima ikakva namaza poslije ikindije[429] sve dok ne zađe Sunce.*

(Prenose Buhari i Muslim, a Muslim kaže i ovo: *Nema namaza poslije sabah-namaza.*)

Određeno je ovdje šta se misli pod pojmom "poslije sabaha". Možda se ovdje podrazumijeva ono što smo spomenuli u

---

[427] To je ono što se naziva *Namaz sa povodom,* kao što su strah da ne prođe farz (prim. M. Isamu'd-dina).

[428] Tj. nafile namaza.

[429] Tj. namaza ikindije i njegova vakta.

jednom rivajetu: *Nema namaza poslije ikindije*, što je Ibn Esir pripisao Buhariju i Muslimu i u verziji koja glasi: *Nema namaza poslije pojave zore osim dva rekjata sabah-namaza*, o čemu će kasnije biti riječi.

Negacija se ovdje odnosi na klanjanje poslije klanjanja sabah-namaza i poslije klanjanja ikindije-namaza, ali poslije rađanja zore nema druge nafile do sunneta sabah-namaza. Kada nastupi vrijeme ikindije, očito je da je nafila apsolutno dozvoljena ukoliko nije klanjana ikindija. Ovo negiranje propisanog namaza je u smislu zabrane (nehj), a to podrazumijeva haram.

Hadis govori da je klanjanje nafila u ova dva vremena apsolutno zabranjeno.[430] Neki kažu da ima ponekad i uzrok koji dozvoljava nafilu kao što je npr. namaz *tehijjetu'l-mesdžid,* a ono što nema povoda nije ni dozvoljeno. Objasnili smo u glosi na *Šerhu'l-Umde* da nema dokaza za to.

Dozvoljeno naklanjavanje nafile ako prođe njeno vrijeme

Što se tiče dva rekjata namaza koje je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao poslije ikindije u svojoj kući, a što navodi Buhari prenoseći hadis Aiše, koji glasi: *Ne bi ostavio dvije sedžde poslije ikindije kod mene nikada,* ili *Ne bi ih ostavio ni javno ti tajno,* odgovara se na to da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao ta dva rekjata kao *kada* (naklanjavanje) nafile podne-namaza koja su ga prošla pa je ustrajao na tome, jer Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi radio nešto, to bi i potvrđivao, što govori da je

[430] Ebu Hanife kaže da je mekruh klanjati nafilu poslije sabah-namaza pa dok ne izađe Sunce i poslije ikindije-namaza dok ne zađe Sunce. Neha'i ističe: *Osuđivali su klanjati nafilu u to vrijeme*, a to je sud i jedne grupe ashaba. Omer (Allah, dželle šanuhu, bio zadovoljan njime) činio bi dva rekjata poslije ikindije-namaza u prisustvu ashaba, a ne bi mu prigovorili (prim. M. Isamu'd-dina).

dozvoljeno naklanjati ispuštene namaze i u vremenu kada je mekruh klanjati i da je posebno Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) dozvoljeno da klanja i nafile u to vrijeme, kao što ističe hadis koga bilježi Ebu Davud prenoseći od Aiše: *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi klanjao poslije ikindije, a zabranjivao je to drugima. Postio bi uzastopce dan i noć, a drugima je to zabranjivao.*

Jedna grupa učenjaka smatra da nije mekruh klanjati nafilu poslije sabah-namaza i ikindije zbog toga što je klanjao poslije ikindije Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), i na osnovu njegova odobravanja kada je vidio nekoga kako klanja poslije sabah-namaza sabahski sunnet.

Međutim, neki kažu da su ova dva dokaza znak za dopuštanje naklanjavanja nafile i u vremenu kada je mekruh to činiti, a ne da su to dva dokaza da nafila u to vrijeme nije apsolutno mekruh,[431] jer ono što je posebno ne odstranjuje ono što ima općeniti smisao, nego ga sužava, a to je sužavanje riječi djelima, premda će kasnije doći tekst koji govori da onaj koga prođe nafile podne on je neće naklanjati poslije ikindije, jer u slučaju da dođe do proturječnosti između riječi i djela, daje se prednost riječima.

Prema tome, ispravno je da je u ova dva vremena zabranjena nafila kao što je zabranjena u druga tri vremena, o kojima govori slijedeći hadis:

---

[431] Ibn Arebi smatra da se u ova dva vremena obavljaju samo farzovi ta dva obligatna namaza, a ne i nafila po učenju Malika, a Šafi'i smatra da se u ta dva vremena obavljaju i farzovi i nafile, ali nafile koje imaju uzrok. Jedno drugo mišljenje je da se u ta dva vremena ne može klanjati ni u kom slučaju ni farz, ni nafila. Neki uče da je to dozvoljeno u Mekki, ali ne i u drugom mjestu (prim. M. Isamu'd-dina).

وَلَهُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: ثَلاَثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِنَّ وَأَنْ نَقْبُرَ فِيهِنَّ مَوْتَانَا: حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَازِغَةً حَتَّى تَرْتَفِعَ, وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ, وَحِينَ تَتَضَيَّفُ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ

14./152. Muslim bilježi prenoseći od Ukbea b. Amira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da su tri momenta u kojima je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio da klanjamo u njima i zakopavamo naše mrtvace:

- kada se Sunce rađa punim sjajem pa dok se ne podigne,[432]
- kada je Sunce u zenitu[433] sve dok ne krene sa polovine neba, i
- kada se Sunce približi zalazu.

Ukbe je Ebu Hammad, ili Ebu Amir. Ukbe b. Amir Džuheni bio je guverner Mu'avijev u Egiptu i umro je u njemu 58. g. Hadži Halifa spominje da je on ubijen u toku Bitke na Nehrevanu sa Alijom (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) a da je Ibn Abdulberr pogriješio.

Ovo su ta tri vremena kojima, kada dodamo i prva dva, bit će ih pet, ali tri se odnose da je mekruh dvije stvari, a to je kopanje mrtvaca i namaz, a prva dva vremena odnose se samo na zabranu klanjanja namaza.

---

[432] Odredio je visinu podizanja Sunca kada iščezava zabrana klanjanja hadis Amra b. Absa, koji glasi: ... *da se podigne jedno koplje, ili dva.* Ovo navode Ebu Davud i Nesa'i.

[433] Dok sjena koplja bude jednaka tom koplju, tj. kada krene od sredine neba.

Razlog te zabrane u ova vremena

U hadisu Ibn Absc spominje se uzrok zabrane ovih djela u ova tri vremena i kaže se da se Sunce pri izlasku rađa među rogovima šejtana i tada se nevjernici klanjaju Suncu, a kada dođe vrijeme podneva, razbuktava se Džehennem, koji otvara svoja vrata, i da Sunce zalazi između rogova šejtana, i tada se njemu klanjaju nevjernici, pa su tada zabranjena ova djela da bi se izbjegla sličnost s nevjernicima.

Riječi *kaimu'z-zahire* koje su upotrijebljene u hadisu označavaju vrijeme kada Sunce stoji u zenitu pa kada dođe na sredinu neba, uspori hod sjene, sve dok ne krene sa zenita, pa posmatraču koji to gleda izgleda da Sunce stoji, a ono se, ustvari, kreće.

Zabrana je opća, a njena odredba se odnosi na nafile

Zabrana obavljanja farza i nafila u ova tri vremena je opća. Kao što je zabranjeno i kopanje mrtvih u to vrijeme. Međutim, za farz se prenosi hadis u kome stoji: *Ko prespava svoj namaz...* stoji: *vrijeme toga namaza je kada se sjeti njega,* tj. u koje god vrijeme se sjeti ili probudi obavit će taj namaz. Isti je slučaj kada neko prispije da klanja jedan rekjat prije zalaska Sunca ili prije izlaska Sunca, nije mu zabranjeno, nego mu je dužnost da ih obavi u to vrijeme. Prema tome, ta zabrana se odnosi samo na nafile, a ne i na propisane namaze, farzove.

Neki kažu da obuhvata i farzove i nafile na osnovu dokaza da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada je zaspao u dolini (Vadi) i prespavao sabah-namaz, zatim se probudio, nije klanjao odmah u to vrijeme nego je odgodio dok nije isteklo vrijeme u kome je mekruh klanjati.

Na ovo se odgovara: prvo, da se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), i njegovi ashabi nisu probudili sve dok nisu osjetili jaru Sunca, kao što se to navodi u hadisu, a jara Sunca ih nije probudila prije nego se Sunce podiglo i iščezlo vrijeme u kome je mekruh klanjati; drugo, što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) već objasnio zašto je otehirio obavljanje tog namaza odmah kada se probudio, pa kaže da su oni bili u dolini u kojoj se nalazi šejtan, pa je Poslanik (alejhi's-selam) izašao iz te doline i klanjao sabah-namaz na drugom mjestu. Ovo objašnjenje pokazuje da odgađanje namaza nije radi vremena u kome je mekruh klanjati, ako je vjerodostojno da su se oni probudili, a vrijeme namaza nije bilo isteklo.

Iz ovih hadisa proističe da je zabranjeno obavljati nafile u tih pet vremena, a da je dozvoljeno naklanjati nafile poslije sabah-namaza i ikindije-namaza.

Što se tiče ikindije-namaza, to je na osnovu namaza Poslanikova (sallallahu alejhi ve sellem), što je ranije rečeno, naime, da je on naklanjao nafilu podne-namaza poslije ikindije iako ne možemo reći da je to posebno za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). A kod sabah-namaza, to je na osnovu odobravanja Poslanikova čovjeku nafile sabaha poslije klanjanja sabah-namaza (farza), a govori da se farzovi klanjaju u bilo koje vrijeme od tih pet vremena, za onoga koji je prespao i koji je zaboravio, kao i za onoga koji je zakasnio namjerno iako je griješan zbog svog zakašnjenja...

Hadis govori i o specificiranju vremena kada je Sunce na sredini neba petkom, kada je dozvoljeno klanjati nafilu u to vrijeme, o čemu govori i slijedeći hadis:

وَالْحُكْمُ الثَّانِي عِنْدَ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ وَزَادَ: إِلاَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

15./153. Druga odredba se nalazi kod Šafi'ija, a koju prenosi Ebu Hurejre sa slabim senedom gdje dodaje: *...osim petkom.*

Ova druga odredba je zabrana obavljanja namaza u vrijeme kada je Sunce na sredini neba, a prva odredba zabranjuje klanjanje kada se Sunce rađa, premda autor toleriše kod naziva tog vremena odredbom; odredba u tri vremena je jedna te ista, a to je zabrana da se klanja u ta tri vremena namaz. A ova druga je, ustvari, dio odredbe, a ne da je ona druga odredba.

Komentator objašnjava ovu drugu odredbu da je zabranjeno obavljati namaz u ta tri vremena kao što govori i hadis Ebu Se'ida i hadis Ukbea, premda se u tom hadisu misli na prvu odredbu, jer druga odredba je zabrana kopanja mrtvaca i ona je navedena kao druga u hadisu Ukbea. Iz ovoga se podrazumijeva da se dodatak u kojem se izuzima petak da u njemu nije mekruh klanjati odnosi na sva tri vremena, međutim, ovo je neprihvatljivo po jednoglasnom mišljenju, nego je jedina razlika u času kada je Sunce na sredini neba.[434]

Ovaj spomenuti hadis navodi Bejheki u *Ma'rifi* preko Ataa b. Adžlana senedom Ebu Nadr, Ebu Se'id i Ebu Hurejre, koji kažu:

---

[434] Šafi'ijeve su riječi: *Klanjati namaz kada je Sunce na sredini je mekruh osim petkom, jer je dokazano da je Poslanik (alejhi's-selam) osuđivao klanjanje namaza u pola dana, osim petkom.* Ajni u komentaru Buharija odgovara mu: *Nije to potvrđeno za petak, jer hadis koji govori o tome je garib (usamljen),* a Malik kaže: *Nisam zapamtio ni jednog odabranika i uglednika, a da oni nisu klanjali namaz u pola dana.* Šafi'i i Ebu Jusuf, učenik Ebu Hanife, izuzimaju posebno petak, jer petkom Džehennem ne plamti, a ne u sličnim vremenima kada po običaju plamti (prim. M. Isamu'd-dina).

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranjivao bi da se klanja namaz u pola dana osim petkom. Bejheki dodaje: *Hadis je slab, jer se u njegovu senedu spominje ravija Ibrahim b. Jahja i Ishak b. Abdullah b. Ebu Ferva, a njih dvojica su slabe ravije.* Međutim, taj hadis potkrepljuju riječi:

وَكَذَا لأَبِي دَاوُدَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ نَحْوَهُ

16./154. Takvo nešto slično navodi i Ebu Davud prenoseći od Ebu Katadea.

Namaz u pola dana petkom

Ovaj hadis Ebu Davuda od Katadea glasi:

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) osuđivao bi da se klanja namaz u pola dana osim petkom i dodao: "Džehennem plamti svakim danom osim petkom"!

Ebu Davud smatra da je ovaj hadis mursel (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam), zatim u senedu je i Lejs b. Ebu Selim, a on je slab. Međutim, ovaj hadis podupiru djela ashaba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) jer su oni klanjali džumu-namaz u pola dana, kao i to što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podsticao da se što ranije ide u džamiju i da se klanja sve do izlaska imama na minber, bez ikakvog izuzetka i specificiranja.

Zatim hadisi o zabrani su općeniti za svako mjesto gdje se klanja, osim klanjanja u Mekki, na što ukazuje hadis:

وعَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم،: يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لاَ تَمْنَعُوا أَحَداً طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ، وَصَلَّى أَيَّةَ سَاعَةٍ شَآءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ رَوَاهُ الخَمْسَةُ، وَصَحَّحَهُ التِّرمِذِيّ وَابْنُ حِبَّانَ

17./155. Prenosi se od Džubejra b. Mut'ima da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *O, Abdumenafije, nemojte sprečavati nikoga da tavafi ovu kuću i klanja u bilo koje vrijeme dana ili noći on želi.*

(Prenose peterica, a Tirmizi smatra da je hadis autentičan, kao i Ibn Hibban.)

Osnovni podaci o Džubejru b. Mut'imu

Džubejr b. Mut'im je Ebu Muhammed Džubejr b. Mut'im b. Adijj b. Nevfel, Kurejšija, Nevfelija. Imao je nadimak Ebu Umejje. Primio je islam prije oslobođenja Mekke i nastanio se u Medini gdje je i umro 54., ili 57., ili 59. po Hidžri. Bio je znalac u oblasti ensaba (genealogije) Kurejševića. Neki ističu da je to učio pred Ebu Bekrom.

Ko bilježi ovaj hadis

Ovaj hadis bilježe Šafi'i, Ahmed, Darekutni, Ibn Huzejme i Hakim, također, preko Džubejra, a Darekutni ga bilježi navodeći ga od Ibn Abbasa. Ovaj hadis navode i drugi.

Hadis ukazuje da nije mekruh tavafiti niti klanjati u haremu Mekke, u bilo koje vrijeme dana i noći, mada se tome protivi ono što smo ranije rekli. Većina primjenjuju hadise o zabrani dajući prednost mišljenju da je mekruh. Osim toga, hadisi o zabrani nalaze se u djelima Buharija i Muslima, pa i drugih, a ta djela su

pouzdanija od drugih. Šafi'i i drugi prihvaćaju postupak po ovom hadisu i kažu da su hadisi koji govore o zabrani specificirani dozvolom klanjanja proteklih i prespavanih namaza, kao i nafile koje se naklanjavaju pa su zbog toga i smatrali slabom poruku općenitosti spomenutih hadisa, te su ih specificirali i ovim hadisom. Prema tome, nije mekruh klanjati nafilu u Mekki u bilo koje vrijeme.

Ovo se ne odnosi samo na dva rekjata tavafa, nego obuhvata svaku nafilu na osnovu verzije Ibn Hibbana u njegovu *Sahihu*, a glasi: *O, Abdulmuttalibije, ako imate bilo kakvu nadležnost, niko od vas neka ne sprječava nekome ko hoće da klanja kod Bejtullaha u svako vrijeme dana i noći kad on želi.*

U djelu *En-Nedžmu'l-vehhadž* stoji: Ako bismo rekli da je nafila dozvoljena kod Mesdžidu'l-harama u vrijeme u kome je mekruh klanjati, da li se to odnosi samo na Mesdžidu'l-haram ili je to dozvoljeno u svim kućama harema Mekke?

Kod ovoga su dva stava, a mislim da je ispravnije da obuhvata cjelokupni Harem.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ:
الشَّفَقُ الحُمْرَةُ رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيّ, وَصَحَّحَ ابْنُ خُزَيْمَةَ وَغَيْرُه وَقَفَهُ

18./156. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Šefek je crvenilo.

(Prenosi Darekutni, Ibn Huzejme smatra da je hadis autentičan, a drugi ga smatraju mevkufom, a doseže do Ibn Omera.)

Dopuna ovog hadisa glasi: *Kada iščezne šefek (crvenilo), treba klanjati!*

Ko navodi hadis i ko su mu ravije

Hadis navodi Ibn Huzejme u svom *Sahihu* prenoseći ga od Ibn Omera, kao hadis merfu' (koji seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) i dodaje: *Vrijeme akšam-namaza proteže se dok ne iščezne crvenilo (šefek)*, a Bejheki ističe: *Ovaj hadis se prenosi i od Alije, Omera, Ibn Abbasa, Ubadea b. Samita, Šeddada b. Evsa i Ebu Hurejrea ali ništa od toga nije autentično.*

Želim reći da je rasprava o ovome filološke prirode, i kod toga se treba obratiti na filologe, a Ibn Omer je jedan od njih, znalac, i njegove riječi su dokaz makar hadis bio i mevkuf (ne seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

U rječniku stoji da je *eš-šefek* kretanje crvenila horizontom od akšama do jacije, ili bar približno do jacije, ili do *atame*, protoka prve trećine noći.

Vrijeme akšama

Šafi'i smatra da je vrijeme akšama odmah poslije zalaska Sunca, pa koliko se može klanjati pet rekjata, dodavši uz to još tahare (čišćenje), opremanje, ezan i ikamet i ništa drugo, a njegov dokaz je hadis Džibrila u kome se kaže da je s njim Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao akšam u dva dana zajedno i u isto vrijeme neposredno po zalasku Sunca, i dodaje, kada bi za akšam bilo duže vrijeme, onda bi on otehirio do tada kao što je otehirio kod podne dok sjena nečega nije porasla koliki je i sami predmet, drugog dana. Odgovara se da je hadis Džibrila rečen na početku propisivanja obaveznih namaza u Mekki, što je

jednoglasno mišljenje, a hadis koji govori da je krajnji rok za obavljanje akšama iščeznuće crvenila, izrečen je kasnije i praktično se dogodio u Medini, pa će se on uzimati u obzir. Osim toga, kod ovog hadisa sened je vjerodostojniji od hadisa koji govori o vremenu klanjanja Džibrila i on ima prednost kod proturječnosti.

Što se tiče odgovora da su to riječi, a hadis Džibrila je postupak, to nije dovoljan dokaz, jer hadis Džibrila je i praktični i verbalni. Džibril je rekao Poslaniku (alejhi's-selam) nakon što je klanjao s njim pet dnevnih namaza: *Između ova dva namaska vremena je vrijeme za tebe i za tvoj ummet.*

Tačno je da između akšama i jacije nema razmaka prema hadisu Džibrila pa bi se moglo odgovoriti da je to praksa s obzirom na vrijeme akšama, a riječima se daje prednost nad praksom kada dolazi do proturječnosti, što je ispravnije. Međutim, ovdje nema nikakve proturječnosti jer se riječima proširilo vrijeme za akšam kao dar od strane Allaha (dželle šanuhu).

Mislim da je bilo bolje staviti ovaj hadis na prvo mjesto u poglavlju o namaskim vremenima, odn. odmah poslije prvog hadisa o tome, a to je hadis koga prenosi Abdullah ibn Omer (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime). Znaj da je ovo novi mezheb Šafi'ija, a njegov stari mezheb je bio da akšam ima dva vremena, jedno od njih je ovo, a drugo je da se proteže sve do iščeznuća crvenila, što su njegovi sljedbenici proglasili ispravnim, poput Ibn Huzejme, Hattabija, Bejhekija i dr.

Nevevi navodi u komentaru *Muhezzeb* dokaze da se vrijeme akšama proteže do šefeka, pa ako imaš u vidu autentične hadise, oni će ti potvrditi ovaj sud odlučno, jer je i Šafi'i to izričito prihvatio u starom mezhebu, a u *Imlau* ga je uvjetovao vjerodostojnošću hadisa. To je potvrđeno ne u jednom već u više hadisa.

وَعَنِ ابْنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللّهَ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم: الفَجْرُ فَجْرَانِ, فَجْرٌ يُحَرّمُ الطّعَامَ وَتَحِلّ فيه الصّلاَةُ, وَفَجْرٌ تَحْرُمُ فِيهِ الصّلاَةُ, أيْ صَلاَةُ الصّبْحِ, وَيَحِلّ فِيهِ الطّعَامُ رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ والحَاكِمُ, وَصَحّحَاهُ

19./157. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Zore su dvije, zora u kojoj je zabranjeno jesti,[435] *a dozvoljeno u njoj klanjati,*[436] *i zora u kojoj je zabranjeno klanjati sabah-namaz,*[437] *a dozvoljeno je u njoj jesti.*

(Prenose Ibn Huzejme i Hakim, a on smatra da je hadis autentičan.)

Pošto zora u sebi ima dva vremena, to se u nekim hadisima o namaskim vremenima govori da je početak sabah-namaza zora. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objašnjava da se misli time i da ono ima jasan i uočljiv znak, a to je ono na što ukazuje slijedeći hadis:

وَلِلْحَاكِمِ مِنْ حَدِيثِ جَابِرٍ نَحْوهُ, وَزَادَ فِي الّذِي يَحْرّمُ الطّعَامَ: إنّه يَذْهَبُ مُسْتَطِيلاً فِي الأُفُقِ وَفِي الآخَر: إنّهُ كَذَنَبِ السّرْحَانِ

[435] Misli se na onoga koji posti.

[436] Tj. vrijeme nastupa sabah-namaza.

[437] Objašnjava to da ne bi čovjek pomislio da je u njemu namaz apsolutno zabranjen. Neki komentarišu da su to možda Poslanikove (alejhi's-selam) riječi, što bi bilo vjerodostojnije, a možda su i riječi prenosioca.

20./158. I Hakim bilježi hadis prenoseći od Džabira nešto slično i dodaje u vezi s onim kome je zabranjeno jesti da se zora tada proteže horizontom, a za drugu kaže: *Ona je poput repa vuka.*

Dvije su zore

Hakim bilježi hadis prenoseći od Džabira slično hadisu Ibn Abbasa, koji je zabilježen u *Mustedreku*, a glasi: *Zore su dvije; jedna zora je poput repa vuka i tada nije dozvoljeno klanjati, a dozvoljeno je jesti, a druga se proteže horizontom i tada je dozvoljen namaz, a zabranjeno jesti.*

Zora u kojoj je zabranjeno jesti

Mišljenje da se zora proteže horizontom - u rivajetu Buharija stoji da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) praktično pokazao pružajući svoju ruku nadesno i nalijevo.

U hadisu gdje se objašnjava da namaz nije dozvoljeno klanjati, a nije zabranjeno jesti spominje se vučiji rep, a misli se da vuk ne ide protegnutog, ispruženog repa, nego ga diže prema nebu poput stuba. Između ove dvije zore je nešto oko sahat. Ova zora se javlja prva, a druga zora se javlja sasvim jasno. U ovom hadisu se objašnjava vrijeme zore, a to je početak sabaha, zatim kraj vremena sabaha koji se proteže koliko se može klanjati jedan rekjat, kao što ti je poznato, a pošto svaki namaz ima svoje prvo i posljednje vrijeme, Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objašnjava koje je bolje u slijedećem hadisu:

وَعَنِ ابْنِ مَسعودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَفْضَلُ الأَعْمَالِ الصَّلاَةُ فِي أَوَّلِ وَقْتِهَا رَوَاهُ التِّرمِذِيّ وَالحَاكِمُ, وَصَحَّحَاهُ, وَأَصْلُه فِي الصَّحِيحَيْنِ

21./159. Prenosi se od Ibn Mes'uda (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Najbolje djelo je namaz obavljen u početku namaskog vremena.

(Prenose Tirmizi i Hakim, koji ga smatra sahihom. Osnova ovog hadisa nalazi se u Buhariji i Muslimu.)

Buhari bilježi prenoseći od Ibn Mes'uda riječima: *Pitao sam Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) koje je djelo najdraže Allahu (dželle šanuhu) i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "Namaz u njegovo vrijeme", a ne spominje se "u početku".*

Prednost namaza u početku njegova vremena

Ovaj hadis ukazuje na prednost i odabranost klanjanja namaza u početku njegova vremena nad svim ostalim djelima. Ovom hadisu proturječi hadis: *Najbolje djelo je vjerovanje u Allaha (dželle šanuhu).* Očito je, što se da primijetiti, da se misli pod pojmom djela u hadisu Mes'uda sve drugo osim vjerovanja, jer je on pitao koje je najbolje djelo vjernika, prema tome, on ovdje isključuje vjerovanje.

Najbolja djela

Ibn Dekik Id kaže: *Djela koja se spominju ovdje u ovom hadisu Ibn Mes'uda odnose se na tjelesna djela i ne ulaze u obzir unutarnji osjećaji (osjećaji srcem).* Prema tome, ovaj se hadis ne protivi hadisu Ebu

Hurejrea koji glasi: *Najbolje djelo je vjerovanje u Allaha (dželle šanuhu).* Međutim, navode se i drugi hadisi koji se odnose na razna dobročinstva da su to najbolja djela, pa bi izgledalo da se formalno ti hadisi protive uvodnom hadisu.

Odgovara se da bi se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) obraćao svakom sagovorniku sa onim što mu je priličnije, što je snažnije, draže i u čemu je veća korist za njega, pa je hrabrome najbolje djelo džihad - borba, jer je džihad bolji od predaje ibadetu. Imućnom je najbolje djelo - sadaka itd., ili je ovdje ispuštena riječ "min" (od), koja se pretpostavlja, tj. od najboljih i najvrijednijih djela, ili ne znači dodatak, višak, povećanje, nego vrlinu uopće. [438]

Prednosti namaza u početku namaskog vremena suprotstavlja se hadis o jaciji gdje Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: *Kad ne bi bilo teško mom ummetu, ostavio bih jaciju za kasnije, to znači, do pola noći ili blizu pola noći.* Isto se protivi hadisu koji kaže da se sabah klanja u vrijeme kad se razvidi i hadisima o odgađanju podne-namaza u vrijeme žege. Odgovor je da je to uposebnjavanje općenitosti prvog vremena, a nema proturječnosti između općeg i posebnog. Što se tiče stava da riječi gdje se spominje početak namaskog vremena prenosi samo Alija b. Hafs između pratilaca Šu'bea, a oni svi prenose taj hadis riječima: *...u njegovo vrijeme,* bez dodavanja *u početku,* na njega se odgovara, s obzirom na rivajet, da osamostaljenje u prijenosu Alije b. Hafsa ne šteti jer je on prihvatljiv prenosilac, koga prihvata Muslim, zatim ovaj rivajet smatraju vjerodostojnim Tirmizi i Hakim, a navodi ga i Ibn Huzejme u svome *Sahihu.*

---

[438] Neki kažu: Klanjanje namaza van namaskog vremena je zabranjeno, a termin *ef'alu* zahtijeva udruženost djela, pa se želi upozoriti da se namaz ne obavlja na kraju vremena, kao što se kaže: *Muhammed je bolji od Mahmuda, a i jedan i drugi učestvuju u dobroti, makar Muhammed u tome nadmašio Mahmuda* (prim. M. Isamu'd-dina).

A s obzirom na razumijevanje hadisa odgovara se da riječi: *u svoje vrijeme* znače u početku vremena, jer riječ *'ala* traži nadvišenje nad ostala vremena, i rivajet *li vaktiha* sa prijedlogom *li* govori da se misli na nastupanje namaskog vremena, a poznato je kao šeriatska neminovnost da se namaz ne može klanjati prije namaskog vremena. Na to ukazuju i riječi Uzvišenoga:

﴿...إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ...﴾

Oni su se žurili da što više dobra učine...[439], jer je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uvijek nastojao da klanja namaz u početku njegova vremena, a on je uvijek radio ono što je vrijednije i bolje, osim onoga što smo spomenuli kod sabaha i jacije. I hadis Alije koga bilježi Ebu Davud govori: *Troje se ne otehiruje...*, zatim navodi to i kaže:

- *namaz, kada nastupi njegovo vrijeme,* što znači da je klanjati tada bolje, jer otehiriti sa namazom, nakon što je nastupilo njegovo vrijeme, dozvoljeno je, na što ukazuje i hadis:

وَعَنْ أَبِي مَحْذُورَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: أَوَّلُ الوَقْتِ رِضْوَانُ اللهِ، وَأَوْسَطُهُ رَحْمَةُ اللهِ، وَآخِرُهُ عَفْوُ اللهِ أخرَجَهُ الدَّارَقُطْنِيّ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ جِدّاً

22./160. Prenosi se od Ebu Mahzurea, da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

[439] El-Enbija, 90 (prim. M. Isamu'd-dina).

Početak namaskog vremena[440] *je zadovoljstvo Allahovo,*[441] *sredina namaskog vremena*[442] *je milost Allahova, a kraj namaskog vremena*[443] *je Allahov oprost.*

(Bilježi Darekutni sa veoma slabim senedom.)

Osnovni podaci o Ebu Mahzureu

Kod imena Ebu Mahzure razilaze se. Najvjerodostojnije mišljenje je da mu je bilo ime Semure b. Mi'jen. Ibn Abdulberr kaže: *Oni koji poznaju genealogiju Kurejša složili su se da je Ebu Mahzureu bilo ime Evs.* Ebu Mahzure je bio mujezin Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), primio je islam u godini osvajanja Mekke, ostao da živi u Mekki sve do smrti i tamo je bio mujezin. Umro je 59. g.

Početak namaskog vremena

Darekutni bilježi ovaj hadis slabim senedom, jer u njegovu rivajetu učestvuje i ravija Jakub b. Velid Medeni, za koga Ahmed kaže da je bio jedan od velikih lažova, a to je smatrao i Ibn Me'in. Nesa'i ga izostavlja, Ibn Hibban ga pripisuje onima koji su izmišljali hadise; tako stoji u djelu *Havaši'l-Kadi.*[444]

---

440 Tj. propisanog namaza.

441 Tj. dobit će Allahovo zadovoljstvo onaj koji to obavlja.

442 Dobit će onaj koji obavlja namaz u to vrijeme Allahovu milost, a zna se da je položaj zadovoljstva veći.

443 Samo se grijeh može oprostiti.

444 Ebu Hatem Razi kaže: *Ovaj hadis je apokrifan, mevdu'*, a Mejmuni ističe: "Čuo sam Ebu Abdullaha kako kaže: *Ne znam ništa potvrđeno o namaskim vremenima što kaže da je "početak namaskog vremena takav i takav, kraj takav i takav, tj. oprost i zadovoljstvo"* (prim. M. Isamu'd-dina).

U ovom komentaru stoji da se u senedu ovog hadisa nalazi i Ibrahim b. Zekerijja Bedžcli, a i on je optužen. Zbog toga autor ovog djela i kaže da je veoma slab, da bi potvrdio njegovu slabost, pa se ne bi moglo reći da ovaj hadis potkrepljuje slijedeći:

وَلِلتِّرْمِذِيِّ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوُهُ دُونَ الأَوْسَطِ وَهُوَ ضَعِيفٌ أَيْضاً

23./161. Tirmizi bilježi prenoseći od Ibn Omera nešto slično, ali bez ...*sredina*...; i ovaj hadis je slab.

Spominjanje početka i kraja namaskog vremena

U ovom hadisu spominje se početak i kraj namaskog vremena, a nema sredine, a slab je jer je u njemu Ja'kub b. Velid, o kome je bilo riječi. Mi mislimo da ovaj hadis ne može biti šahid (prateći hadis), jer u njima ima ravija za koje imami kažu da su lažovi, pa kako onda mogu jačati jedan drugog?

U poglavlju se spominju hadisi od Ibn Abbasa i Enesa i oni su slabi, a zatim se navodi hadis od Alije u rivajetu od Musaa b. Muhammeda b. Alija b. Husejna, pa dalje od njegova oca, a zatim od djeda, pa Alije.

Bejheki kaže: *Po mom mišljenju, ovaj sened je najbolji među hadisima o ovom pitanju, mada i on ima skrivenih mahana, jer je sačuvana verzija koju prenosi Dža'fer b. Muhammed od svoga oca, ali kao mevkuf hadis (nije vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).* Hakim dodaje: "Ja ne znam ni jedan hadis o tome koji bi bio sahih i vezan do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), niti za bilo kog od ashaba." Prema tome, hadis se prenosi od Dža'fera b. Muhammeda, od njegova oca, kao mevkuf hadis.

Ja mislim, ako je ovaj mevkuf-hadis autentičan, on ima tretman merfu'-hadisa (vezanog za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), jer se o vrlinama ne može govoriti na osnovu mišljenja.

Ovi hadisi, iako nisu autentični, ali to što je Poslanik (alejhi's-selam) ustrajavao na klanjanju namaza u početku vremena ukazuje da je to bolje, a zatim postoje i prateći hadisi o kojima smo govorili.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا, أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لاَ صَلاَةَ بَعْدَ الفَجْرِ إِلاَّ سَجْدَتَيْنِ أَخْرَجَهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ النَّسَآئِيَّ

وَفِي رِوَايَةِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ: لاَ صَلاَةَ بعْدَ طُلُوعِ الفَجْرِ إِلاَّ رَكْعَتَيِ الفَجْرِ

24./162. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Nema namaza poslije sabah-namaza osim dvije sedžde (rekjata).

(Bilježe peterica, osim Nesa'ija. U verziji koju prenosi Abdurezzak stoji: *Nema namaza po izlasku Sunca do dva rekjata sabah-namaza.*)

Ko navodi hadis

Hadis prenose Ahmed i Darekutni, a Tirmizi kaže da je ovaj hadis garib (usamljen), poznat je samo u verziji Kudama b. Musaa.

Hadis ukazuje da je zabranjena nafila poslije pojave zore, prije sabahskog farza, osim dva rekjata sunneta sabah-namaza. Ovdje, iako je upotrijebljeni termin negacija, on znači zabranu, a ona je haram. Tirmizi ističe: *Učenjaci su se složili da je mekruh klanjati*

poslije zore, osim dva rekjata sabah-namaza, a autor ističe: "Tvrdnja Tirmizija da je to prihvaćeno konsenzusom je malo čudna, jer je razilaženje o ovom pitanju poznato." To prenosi Ibn Munzir i drugi, a Hasan Basri kaže da to ne smeta, a Malik smatra da će klanjati onaj koga je prošao noćni namaz.

Pod riječima *poslije zore* misli se poslije pojave zore, na što ukazuje verzija Abdurrezzaka, a na što ukazuje i slijedeći hadis:

وَمِثْلُهُ لِلدَّارَقُطْنِيِّ عَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ

25./163. Nešto slično bilježi i Darekutni prenoseći od Amra b. Asa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime).

Ova dva hadisa objašnjavaju šta se misli riječima *poslije zore.* Ovo bi bilo šesto vrijeme namaskih vremena u kojima je zabranjeno klanjati. Ranije je iznijeto kojih je pet namaskih vremena, osim što se zabrani klanjanja namaza poslije ikindije, a to vrijeme se smatra jednim od šest namaskih vremena, suprotstavlja slijedeći hadis:

وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ بَيْتِي، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: شُغِلْتُ عَنْ رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُهُمَا الآنَ قُلْتُ: أَفَنَقْضِيهِمَا إِذَا فَاتَتَا قَالَ: لاَ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ.

26./164. Prenosi se od Ummu Seleme (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao je ikindiju, potom ušao u moju sobu, klanjao dva rekjata, pa sam ga upitala za to, a on reče: "Bio sam zauzet i nisam klanjao*

dva rekjata namaza poslije podne, pa sam ih sada klanjao.[445]*" Ja sam ga upitala da li ćemo ih i mi naklanjavati kada nam prođu. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je odgovorio: "Ne!"*

(Citira Ahmed.)

U ovom njenom pitanju nalazi se odgovor koji ukazuje da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije klanjao ta dva rekjata prije toga kod nje, ili je ona znala da je to zabranjeno pa joj je bio čudan Poslanikov suprotni postupak.

Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objasnio je čime je bio zauzet pa kaže da su mu došli neki ljudi iz plemena Abdu Kajs, a u verziji koju prenosi Ibn Abbas a bilježi Tirmizi stoji da su Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) donijeta sredstva pa je bio zauzet time i izostavio je dva rekjata poslije podneva.

O hadisu, iako ga navodi Ahmed, autor ništa ovdje ne govori, ali u kontekstu ovog hadisa u djelu *Fethu'l-Bari* ističe da je ova verzija hadisa slaba i da ne može koristiti za dokaz, ali ne objašnjava uzrok slabosti ove verzije. Smatram da nije trebao ovdje prešutiti ono što se o ovoj verziji kaže.

Da li je klanjati namaz poslije ikindije specifično za Poslanika (alejhi's-selam)

Hadis ukazuje, kao što je ranije navedeno, da je naklanjavanje namaza u to vrijeme bilo specifično samo za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Na to je ukazao i hadis Aiše, koji glasi "da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao poslije farza ikindije, a

---

[445] Tj. na kaza, a Ummi Selema je razumjela da su oni na kaza pa je zbog toga i pitala: *Da li ćemo ih i mi naklanjavati kada nam prođu, kao što si ih ti naklanjao u ovo vrijeme* Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je odgovorio: "Ne, nećete ih naklanjati u ovo vrijeme," što se da vidjeti iz konteksta.

zabranjivao je drugima da klanjaju, postio je neprekidno dva dana, a zabranjivao drugima." Navodi ga Ebu Davud. Bejheki kaže: *Ono što je specifično za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) jeste ustrajavanje u klanjanju dva rekjata poslije ikindije, a ne samo naklanjavanje.*

Očito je da hadis Ummu Seleme odbija spomenuti sud i ukazuje da je i naklanjavanje bilo posebno za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). To je ono što bilježi Ebu Davud, na što ukazuje i autor slijedećim hadisom:

ولأبي دَاوُدَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا بِمَعْنَاهُ

27./165. Ebu Davud bilježi prenoseći od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) hadis u istom smislu.

O ovome je bilo riječi.

II. POGLAVLJE

O EZANU

Ezan filološki znači oglas, jer Allah (dželle šanuhu) kaže:

﴿وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ...﴾

...i proglas od Allaha i Njegova Poslanika...[446] a u šeriatu znači oglas namaskog vremena sa određenim terminima.

Ezan je propisan u Medini prve godine po Hidžri, a ima i hadisa koji ukazuju da je propisan u Mekki. Pouzdanije je da je propisan u Medini. [447]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدِ بن عَبْدِ رَبِّهِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: طَافَ بِي وَأَنَا نَائِمٌ رَجُلٌ, فَقَالَ: تَقُولُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ فَذَكَرَ الأَذَانَ بِتَرْبِيعِ التَّكْبِيرِ بِغَيْرِ تَرْجِيعٍ, وَالإِقَامَةَ فُرَادَى, إِلاَّ قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ قَالَ: فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم, فقال: إِنَّهَا لَرُؤْيَا حق, الحديث أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَصَحَّحَهُ التِّرمِذِيّ وَابْنُ خُزَيْمَةَ

1./166. Prenosi se od Abdullaha b. Zejda b. Abdi Rabbihi, koji kaže: *Kružio je neko oko mene dok sam ja spavao i rekao: Izgovori: "Allahu ekber, Allahu ekber..."* i navede ezan, učeći tekbir četiri

---

[446] Et-Tevba, 3 (prim. M. Isamu'd-dina).

[447] Ibn Abbas kaže: *Ezan je propisan zajedno sa namazom* (prim. M. Isamu'd-dina).

puta bez terdži'a,[448] a ikamet izgovarajući riječi pojedinačno,[449] osim riječi: *Kad kameti's-salatu.*[450] Kada je svanulo, otišao sam do Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i on reče: *To je istiniti san.*

(Hadis navode Ahmed i Ebu Davud, a sahihom ga smatraju Tirmizi i Ibn Huzejme.)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Zejdu

Abdullah b. Zejd je Ebu Muhammed Abdullah b. Zejd b. Abdu Rabbih, ensarija, Hazredžija. Prisustvovao je Zakletvi na Akabi, Bitki na Bedru i svim drugim bitkama. Umro je u Medini 32. g.

Povod ovom hadisu

Ovaj hadis ima svoj povod, a to je prema onome što je u rivajetima: *Kada se namnožio svijet, govorili su da se na neki način oglasi vrijeme namaza, da bi se sakupili, pa su neki rekli da uzmemo zvono, a Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) im odgovori: "To je za kršćane!" Tada rekoše prisutni: "Da uzmemo trubu?" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: "To je za Jevreje!" "Da naložimo vatru?" Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "To je za vatropoklonike." Na kraju su se razišli te je Abdullah b. Zejd sanjao i potom došao do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i prenio ovaj hadis.*

---

[448] Tj. u dva Šehadeta, a u komentaru Muslima se kaže: *To je povratak na izgovore dvaju Šehadeta podignutim glasom, nakon što su izgovorena dva puta spuštenim glasom, o čemu će biti uskoro riječi.*

[449] Ne ponavljaju se termini u ikametu.

[450] One se ponavljaju.

U *Sunenu* Ebu Davuda stoji: *Kružio je oko mene, dok sam ja spavao, neko noseći sa sobom zvono u ruci i ja sam ga zapitao: "Božiji robe, hoćeš li mi prodati to zvono?" A on upita: "Šta ćeš raditi tim zvonom?" Odgovorih: "Pozivat ću njime na namaz."* Nakon toga će on reći meni: *"Hoćeš li da ti ukažem na ono što je bolje od toga?"* Pristadoh i rekoh: *"Svakako"*, i tada je citirao do kraja ezan izgovarajući tekbir četiri puta, a doći će i hadis koji ga potkrepljuje i hadis koji mu proturječi.

Šeriatska utemeljenost ezana

Hadis ukazuje na šeriatsku propisanost ezana radi namaza, sa namjerom da pozove odsutne da prisustvuju namazu, pa se zbog toga i zainteresirao Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) da razmotri o onome što bi sakupilo vjernike na namaz, tj. kako da oglasi da je došlo vrijeme namaza.

Učenjaci se razilaze o obaveznosti ezana. Nema sumnje, ezan je obilježje muslimana i nešto lijepo, nešto što je Allah (dželle šanuhu) propisao. Što se tiče same obaveznosti ezana i dokaza u vezi s tim, oni su mogući, što će doći kasnije, a i o broju izgovorenih riječi u ezanu postoji razilaženje.

Broj izgovorenih riječi u ezanu

Ovaj hadis ukazuje da se tekbir na početku uči četiri puta. Međutim, postoji razlika u rivajetima, pa u hadisu koga prenosi Ebu Mahzure spominje se da se uči dva puta i da je tako u nekim rivajetima, a u drugim rivajetima četiri puta. Većina je prihvatila da se tekbir uči četiri puta zbog opće raširenosti verzije koja govori da se uči četiri puta, što je dodatak pouzdanog prenosioca, pa se prihvata.

Hadis ukazuje da se ne propisuje *terdži'*; i kod ovoga se razilaze pa neko kaže da nije propisano postupati po ovom rivajetu, a drugi da je propisano postupati po hadisu Ebu Mahzurea, koji će biti naveden kasnije.

Broj izgovorenih riječi kod ikameta

Hadis ukazuje da se kod ikameta ove riječi izgovaraju pojedinačno osim riječi *Kad kameti's-salat,* koje se ponavljaju.

Ovaj hadis jasno govori da je tekbir na početku jedanput, međutim, većina daje prednost mišljenju da se tekbir u početku izgovara dva puta, pa kažu, s obzirom da se on u ezanu izgovara četiri puta, a i na kraju ezana ponavlja se dva puta, *Kad kameti's-salatu* se ponavlja, a ostale riječi su pojedinačne.

Buhari navodi hadis u kome se naređuje Bilalu *da kod ezana izgovara riječi dva puta, a kod ikameta jedanput osim Kad kameti's-salah,* što će doći kasnije.

Ovaj hadis koriste oni koji kažu da se kod ezana svugdje uče sve riječi dva puta, a kod ikameta po jedanput osim *Kad kameti's-salah.* Oni koji misle da treba izgovarati tekbir četiri puta kažu da je gornja verzija ispravna i ukazuju na ono što je spomenuto, međutim, verzija koja govori o izgovaranju tekbira četiri puta također je ispravna, bez ikakve sumnje, to je dodatak pouzdanog prenosioca, pa se prihvata.

Oni koji govore da se tekbir na početku ezana izgovara četiri puta postupaju po oba ova hadisa, a doći će i verzija koja govori da se i kod ezana riječi uče po dva puta, ali ona ne ukazuje da se tekbir kod ezana ne uči četiri puta.

Riječi tevhida *La ilahe illallah* na kraju ezana i ikameta uče se jedanput

Poznato je da se riječi tevhida *La ilahe illallah* na kraju ezana i ikameta izgovaraju samo jedanput, svi su saglasni, i ovo je izvan odredbe koja govori da se kod ezana riječi izgovaraju dva puta. Učenjaci kažu da se smisao ponavljanja riječi kod ezana i pojedinačno izgovaranje tih riječi kod ikameta ogleda u tome što je ezan oglašavanje odsutnima da prisustvuju namazu, pa je potrebno te riječi ponoviti; zbog toga je propisano kod ezana povišenim glasom izgovaranje, zatim da se uči sa izdignutog mjesta, što nije slučaj kod ikameta, jer je ikamet oglašavanje prisutnima i nema potrebe da se ponavljaju riječi ikameta; zbog toga je propisano da se kod ikameta spusti glas i uči brzo, samo se ponavlja rečenica *Kad kameti's-salah,* jer je to cilj ikameta.

وَزَادَ أَحْمَدُ فِي آخِرِهِ قِصَّةَ قَوْلِ بِلَالٍ فِي أَذَانِ الفَجْرِ الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ

2./167. Ahmed na kraju kazivanja Bilala u vezi sa ezanom na sabahu dodaje riječi: *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm.*

Ovo je očito da se misli na hadis Abdullaha b. Zejda.[451]

Bilježe Tirmizi, Ibn Madže i Ahmed prenoseći hadis od Abdurrahmana b. Ebi Lejle, a on od Bilala koji kaže: *Rekao mi je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem): Nemoj udvostručavati ništa kod namaza osim kod sabah-namaza.* Međutim, u ovom hadisu postoji

[451] Taberani prenosi u svom *Kebiru* da je Bilal došao Poslaniku (alejhi's-selam) pozivajući ga na sabah, pa ga je našao da spava i tom prilikom je rekao: *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm* dva puta. Poslanik (alejhi's-selam) je na to dodao: *O, kako je to lijepo, Bilale, unesi to u svoj ezan!* (prim. M. Isamu'd-dina).

izvjesna slabost, a on je, pored toga, i *munkati'*. Autor bi trebao to spomenuti po svom običaju, a termin *tesvib* znači izgovarati riječi dva puta kao što se navodi u *Sunenu* Ebu Davuda.

U hadisu Abdullaha b. Zejda ne spominje se *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm,* pa je moguće da je zaboravio tekst sami autor jer kažc na kraju da je Ahmed naveo rivajet Abdullaha b. Zejda, a uz to povezao i rivajet Bilalov.

وَلابْنِ خُزَيْمَةَ عَنْ أَنسٍ قَالَ: مِنَ السّنَّةِ إِذَا قَالَ المُؤَذِّنُ فِي الفَجْرِ حَيّ عَلَى الفَلاَحِ قَالَ: الصّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النّوْمِ

3./168. Prenosi Ibn Huzejme od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i kaže: *Sunnet*[452] *je kada mujezin kaže na sabahu: Hajje ale'l-felah*[453] *da kaže poslije toga: Es-Salatu hajrun mine'n-nevm.*

Ovaj hadis Ibn Seken smatra sahihom, a u verziji Nesa'ija stoji *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm Es-Salatu hajrun mine'n-nevm* da se spominje samo kod prvog ezana na sabahu. Ovo ograničava ono što se navodi općenito u drugim verzijama.

Ibn Reslan ističe, a Ibn Huzejme smatra ovu verziju sahihom i kaže: *Propisano dvaput izgovaranje riječi "Es-Salatu hajrun mine'n-nevm" je kod prvog ezana na sabahu, jer je to buđenje čovjeka koji spava. Kod drugog ezana to bi bio oglas da je nastupilo vrijeme i poziv na namaz.*

Prema Nesa'ijevom navodu u njegovom *Sunenu kubra,* a što se prenosi od Ebu Sufjana, Ebu Dža'fera, pa dalje od Sulejmana od Ebu Mahzura, stoji:

---

[452] Hoće reći da je to bio običaj Poslanika (alejhi's-selam).

[453] Termin *felah* znači pobjedu i opstanak, tj. Hajdete onome što je uzrok tome.

Ezanio sam Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i govorio bi kod prvog sabahskog ezana: "Hajje ale's-salah, hajje ale'l-falah, es-salatu hajrun mine'n-nevm, es-salatu hajrun mine'n-nevm.

Ibn Hazm kaže da je sened ovog hadisa sahih. (Završen citat is djela *Tahridžu'z-Zerkeši li ehadisi'r-Rafi'i*) Nešto slično navodi se i u *Sunenu kubra* Bejhekija prenoseći verziju Ebu Mahzura, da je i on učio po dva puta kod prvog ezana na sabahu na osnovu naredbe Poslanikove.

Riječi *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm* nisu dio ezana

Ja mislim na osnovu izloženog da riječi *Es-salatu hajrun mine'n-nevm* nisu sastavni dio propisanog ezana koji služi za poziv na namaz i obavještenje da je nastupilo vrijeme namaza, nego da su to riječi koje su propisane radi buđenja onog koji spava pa bi mogle biti poput posljednjeg tespiha koga su uobičajili ljudi u posljednje vrijeme, kao naknada za prvi ezan.

Kada si spoznao sve ovo, onda ti je lahko shvatiti uobičajenu polemiku pravnika u vezi ovog dodatka u ezanu, spada li u ezan ili ne, da li je bid'at ili ne; time se želi reći da je probuditi se radi namaza bolje nego spavati, tj. odmor kojeg ćete kasnije imati bolji je od spavanja. Mi smo o ovome opširnije govorili u jednom traktatu.

وَعَنْ أَبِي مَحْذُورَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم عَلَّمَهُ الأَذَانَ, فَذَكَرَ فِيهِ التَّرْجِيعَ أَخْرَجَهُ مُسلِمٌ, وَلَكِن ذَكَر التكبِيرَ فِي أَولِهِ مَرَّتَيْنِ فَقَطْ, وَرَوَاهُ الخَمْسَةُ فَذَكَرُوهُ مُرَبَّعاً

4./169. Prenosi se od Ebu Mahzurea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da ga je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) podučavao ezanu, pa je između ostalog spomenuo i *terdži'* (ponavljanje).

(Navodi Muslim, ali ističe da je to kod tekbira na početku ezana, ali samo dva puta. Prenose ga peterica, a neki kažu: četiri puta.)

Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) sobom je podučavao Ebu Mahzurea učenju ezana, o čemu govori jedno kazivanje koje glasi da je Ebu Mahzure izašao poslije osvajanja Mekke na Hunejn, on i deveterica Mekkelija, i kada su čuli ezan, ismijavali su se vjernicima učeći i sami ezan, pa Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Čuo sam da među ovima ima neko ko ima lijep glas za učenje ezana,* pa nas je pozvao i mi smo učili ezan, jedan po jedan, i ja sam bio posljednji od njih, i kada sam ja proučio ezan, on reče: *Dođi,* posadio me preda se, pogladio me po glavi i blagoslovio me tri puta, a onda dodade: *Idi i ti prouči ezan kod Mesdžidu'l-harama,* tada sam rekao: *Božiji Poslaniče, pa podući me ezanu...*

Termin terdži' upotrijebljen u hadisu odnosi se na dva Šehadeta, a te riječi glase kod Ebu Davuda: I zatim ćeš reći: *Ešhedu en la ilahe illellah, Ešhedu en la ilahe illellah, Ešhedu enne Muhammeden resulullah, Ešhedu enne Muhammeden resulullah spuštajući kod ovoga u tome svoj glas.*

Neki kažu da je cilj ovoga da čuje onaj koji je blizu, a drugi tvrde da je smisao toga da prvi put to izgovori sa razmišljanjem i iskreno, a to može doći samo sa spuštanjem glasa, pa dodade: *Zatim podigni glas kod Šehadeta (Ešhedu en la ilahe illallah, Ešhedu en la ilahe illallah, Ešhedu enne Muhammeden resulullah, Ešhedu enne Muhammeden resulullah)*; ovo je terdži' (ponavljanje) za koji većina učenjaka smatra da je propisan na osnovu autentičnog hadisa, a to je kao dodatak na hadis Abdullaha b. Zejda, a dodatak pouzdanog

- prihvaća se.[454] Ovaj sud ne prihvaćaju hadevije i Ebu Hanife i neki drugi pridržavajući se hadisa Abdullaha b. Zejda o kome je ranije bilo riječi, a to je da hadis navodi Muslim i spominje tekbir *ali samo kod prva dva*, ali ne kao što je to spomenuo Abdullah b. Zejd gore. Ovog rivajeta pridržavaju se hadevije, Malik i još neki, a hadis Ebu Mahzurea prenose peterica, tj. autori četiri *Sunena* i Ahmed, i spominju da se tekbir na početku ezana uči četiri puta kao što je i u verzijama hadisa Abdullaha b. Zejda.

Ibn Abdulberr ističe u djelu *Istizkar* da se tekbir uči na početku ezana četiri puta, a i ta verzija je sačuvana preko pouzdanih ravija - hadis koga prenosi Ebu Mahzure i Abdullah b. Zejd. I ovaj se dodatak mora prihvatiti.

Znaj da Ibn Tejmije u djelu *Munteka* pripisuje ova četiri učenja koje se spominje u hadisu Ebu Mahzurea da je u rivajetu Muslima, međutim, autor ga ne pripisuje njemu, nego rivajetu koga bilježe peterica. Pogledao sam *Sahih* Muslima i njegov komentar i primijetio da Nevevi kaže: *U većini glavnih djela spominje se da je tekbir na početku samo dva puta.* Kadi Ijad navodi da se u nekim verzijama Farisija Muslimova *Sahiha* spominje da se tekbir na početku ezana uči četiri puta. Prema tome shvaćaš da je autor uzeo u obzir više rivajeta, a Ibn Tejmije se oslonio na neke verzije tog hadisa, pa ipak ne treba pogrešno shvatiti da postoji suprotnost između autora i Ibn Tejmije.

---

454 Tirmizi smatra da je hadis Ebu Mahzurea autentičan i navodi da je hadis Ebu Mahzurea dokinut hadisom Bilala, jer je ezan Bilalov bio posljednji od ova dva ezana. Međutim, neki kažu da nije pouzdano da je dokinut, jer je hadis Bilalov bio prvi kada je propisan ezan, na što ukazuje hadis koga prenosi Enes, a hadis koga prenosi Ebu Mahzure rečen je za vrijeme Bitke na Hunejnu, a između jednog i drugog je proteklo dosta vremena (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: أُمِرَ بِلاَلٌ أَن يَشْفَعَ الأَذَانَ، وَيُوتِرَ الإِقَامَةَ إِلاَّ الإِقَامَةَ يَعْنِي إِلاَّ قَوْلَهُ قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وَلَمْ يَذْكُرْ مُسْلِمٌ الاسْتِثْنَاءَ.

5./170. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Bilalu je naređeno da ezan uči u paru (dva po dva ili četiri po četiri), a ikamet po jednom, osim kod ustajanja, tj. kod riječi: "Kad kameti's-salah".*

(Hadis prenose Buhari i Muslim; Muslim ne spominje izuzimanje, *osim*).

Mada je ovdje upotrijebljen pasiv, zna se da u temeljnim šeriatskim postavkama može narediti samo Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), na što ukazuje hadis koji će uskoro uslijediti. Kod ezana riječi se izgovaraju dva ili četiri puta, na što ukazuje termin *u paru*. Ovdje je načelno iznešeno, a pojašnjeno je u hadisu koga prenosi Abdullah b. Zejd i Ebu Mahzure. Termin *u paru* znači da se kod tekbira u ezanu u početku izgovara četiri puta, a ostale riječi po dva puta. Ovo je s obzirom na većinu riječi ezana, jer se *tehlil* (La ilahe illallah) na kraju ezana uči jedanput, svi se slažu.

Rečeno je da se kod ikameta uči samo po jedanput osim *Kad kameti's-salah* gdje se uči dva puta, a ne jedanput.

Učenjaci se razilaze kod ovog pitanja na tri stava. Prvo, hadevije[455] kažu da se riječi ikameta uče po dva puta na osnovu hadisa *da je Bilal udvostručavao riječi i u ezanu i u ikametu.* To prenose Abdurrezak, Darekutni i Tahavi, mada Hakim tvrdi da je sened prekinut. Ovaj hadis ima i druge verzije koje su također slabe.

---

[455] *Tehlil* će mujezin izgovarati na kraju, a glasi *La ilahe illallah.* To su prihvatile hanefije, Sevri, Abdulah b. Mubarek i učenjaci Kufe (prim. M. Isamu'd-dina).

Ukratko, ne protivi se verzija izgovaranja tekbira na početku četiri puta i verzija izgovaranja jedanput kod ikameta, koja je autentična, pa se ne kaže da je izgovaranje po dva puta riječi u ikametu dodatak pouzdanog prenosioca koji se treba prihvatiti, jer[456] si shvatio da ta verzija nije vjerodostojna.

Drugi je stav Malika koji kaže da se u ikametu riječi izgovaraju po jednom, čak i *Kad kameti's-salah.*[457]

Treće je mišljenje većine da se riječi u ikametu uče pojedinačno osim *Kad kameti's-salah,* ono se uči dva puta na osnovu potvrđenih hadisa o tome.

وَلِلنَّسَائِيِّ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِلَالًا

6./171. Nesa'i bilježi: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio je Bilalu...*

Autor navodi ovaj hadis da bi potvrdio da je prvi spomenuti hadis merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) pa makar bio izražen u pasivu.

Razilaženje o riječima ezana

Hattabi kaže da je sened hadisa o izgovaranju riječi u ezanu po dva puta, a u ikametu po jedan put autentičniji, tj. da su rivajeti autentičniji. To je prihvatila većina učenjaka raznih krajeva i to se primjenjuje u Mekki i Medini, Hidžazu, Šamu, Jemenu, Egiptu,

---

456 Hadisi koji govore o udvojenosti riječi ukazuju na povećanje pa se treba to i prihvatiti pogotovo što se zna da su neki od tih hadisa uslijedili kasnije (prim. M. Isamu'd-dina).

457 Šafi'i je bio prihvatio u ranijem svom stavu riječi Malika (prim. M. Isamu'd-dina).

nekim oblastima Magreba, pa i u najdaljim islamskim zemljama, pa onda nabraja ko od imama zastupa ovaj sud.

Ja smatram da je on mislio, kada je rekao da se ovo primjenjuje u Jemenu, samo na one koji prihvaćaju šafijski mezheb, a poznat ti je mezheb hadevija koji čine većinu stanovnika Jemena.

Lijepo je ono što kažu neki kasniji učenjaci, a spomenuto je razilaženje kod riječi u ezanu, da li se uče po dva puta ili četiri puta kod tekbira na početku, da li ima podizanja i spuštanja glasa kod dva Šehadeta ili nema, razilaženje kod ikameta: Ovo je veoma čudno pitanje, i malo je pitanja sličnih u šeriatskim propisima, pa čak i u običaju, a to je što su ove riječi i kod ezana i kod ikameta malobrojne, određene i definirane, koje se izgovaraju svakoga dana pet puta sa najuzvišenijeg mjesta, da je istovremeno, naređeno da svaki onaj koji čuje ezan ponavlja riječi mujezina da se radi o najboljoj generaciji u islamu koja je strogo pazila na islamske vrline, da se pored toga ne spominje uopće da su se ashabi i tabi'ini razilazili o ovom pitanju, i da nakon svega toga uslijedi veliko razilaženje kod kasnije generacije. Zatim, svaka od grupa koja se razišla iznijela je nešto što je pozitivno u cjelini, mada se razilaze, a među rivajetima nema kontradiktornosti, jer nema smetnje da se sve to smatra sunnetom, kao što mi kažemo. Slično je rečeno u slučaju Tešehhuda i forme namaza u strahu (salatu'l-havf).

وَعَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ بِلَالاً يُؤَذِّنُ, وَأَتَتَبَّعُ فَاهُ هَهُنَا وَهَهُنَا, وَإِصْبَعَاهُ فِي أُذُنَيْهِ رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيّ, وَصَحَّحَهُ

وَلِابْنِ مَاجَه: وَجَعَلَ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ ولأبِي دَاوُدَ: لَوَى عُنُقَهُ لَمَّا بَلَغَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ يَمِيناً وَشِمَالاً, وَلَمْ يَسْتَدِرْ وَأَصْلُهُ فِي الصَّحِيحَيْنِ

7./172. Prenosi se od Ebu Džuhajfea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Vidio sam Bilala kako uči ezan prateći njegova usta ovamo i ovamo, a njegovi prsti u njegova dva uha.*

(Prenose Ahmed i Tirmizi, koji smatra da je hadis sahih.)

Ibn Madže bilježi ovaj hadis i kaže: *...stavio je svoja dva prsta u dva uha,* a Ebu Davud ističe: *...okrenuo bi svoj vrat kada bi izgovarao Hajje ale's-salah desno, i lijevo, a nije se okretao.*

Osnove ovog hadisa se spominju u Buhariji i Muslimu.

Osnovni podaci o Ebu Džuhajfeu

Ebu Džuhajfe je Vehb b. Abdullah, a neki kažu Ibn Muslim Suva'i Amiri. Napustio je Kufu i bio je jedan od mlađih ashaba. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je umro, a on još nije bio punoljetan, ali je slušao hadise od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Alija ga je postavio za upravitelja Bejtu'l-mala. Učestvovao je s njim u svim bitkama. Umro je u Kufi 74. g. po Hidžri.

U hadisu nije definirano koje je prste stavio u uši. Nevevi kaže da su to bila dva kažiprsta.

Okretanje mujezina prilikom učenja ezana je lijep postupak

Hadis ukazuje na lijepo ponašanje mujezina, a to je da se okrene na desnu i na lijevu stranu, na što ukazuju riječi koje navodi Ebu Davud kada kaže: *...okrenuo bi svoj vrat kada bi izgovarao Hajje ale's-salah desno, i lijevo.* Hadis koga bilježi Muslim još je jasniji, gdje kaže: *Pratio sam usta Bilalova tamo i amo, desno i lijevo, kad govori Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah.*

U ovom hadisu je objašnjenje kako se treba okretati kod izgovora Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah; zbog toga je u naslovu Ibn Huzejme rekao: *Okretanje mujezina kod riječi Hajje ales's-salah i Hajje ale'l-felah je ustima, a ne cijelim tijelom*, i dodaje da je moguće okretanje usta samo sa okretanjem lica, zatim nastavlja sa verzijom koju prenosi Veki': *Govorio bi u svom ezanu ovako i okrenuo bi svoju glavu desno i lijevo.*

Rivajet u kome stoji da se Bilal okretao učeći ezan nije vjerodostojan.[458]

Tako isto je slab rivajet u kome se kaže da mu je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da stavi svoja dva prsta u uši.

Prenosi se od Ahmeda b. Hanbela da je rekao: *Okretat će se mujezin samo kada je na munari u namjeri da ga čuju ljudi obiju strana.*

Učenjaci smatraju da okretanje mujezina ima dvije koristi: jedna je da on time podiže svoj glas, a druga je da se uoči mujezin da bi ga mogao prepoznati onaj koji ga vidi iz daljine, ili da ga primijeti onaj koji je gluh, da je to upravo mujezin. Ovo je kod ezana. A kod ikameta Tirmizi kaže da Evza'i smatra da je okretanje lijepo.

وَعَنْ أَبِي مَحْذُورَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَعْجَبَهُ صَوْتُه فَعَلَّمَهُ الأَذَانَ رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

[458] U svakom slučaju, moguće je uskladiti ovo da onaj ko prihvata okretanje, da to znači da je okretao svoju glavu, a ko negira misli na cijelo tijelo (prim. M. Isamu'd-dina).

8./173. Prenosi se od Ebu Mahzurea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) bio oduševljen njegovim glasom pa ga je podučio Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kako se uči ezan.

(Prenosi Ibn Huzejme.)

Ibn Huzejme smatra da je ovaj hadis autentičan. Ranije smo iznijeli slučaj kako se Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) dopao glas Ebu Mahzurea pa mu je i naredio da uči ezan u Mekki. Hadis ukazuje da je lijepo da mujezin ima lijep glas.

وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الْعِيدَيْنِ, مِنْ غَيْرِ مَرَّةٍ وَلاَ مَرَّتَيْنِ, بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلاَ إِقَامَةٍ رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

9./174. Prenosi se od Džabira b. Semurea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Klanjao sam sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) dva bajrama više puta bez ezana i bez ikameta.*

(Prenosi Muslim.)

Ovaj hadis ukazuje da nije propisan za bajram-namaz ni ezan ni ikamet. Ovo je kao konsenzus. Suprotno od ovoga spominje se od Ibn Zubejra, Mu'avija, Omera b. Abdulaziza, analogno da se čini kod bajrama kao i kod džume. Ova analogija nije vjerodostojna, nego je to bid'at pošto nije propisano od strane zakonodavca, niti od hulefa-i rašidina, što potvrđuju njegove riječi:

وَنَحْوَهُ فِي المُتّفق عَلَيْهِ عَن ابْنِ عَبّاسِ وَغيْرِهِ

10./175. Slično[459] tome se nalazi kod Buharija i Muslima od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) i drugih.[460]

Nisu propisane riječi *es-salatu džami'a* za namaze dvaju bajrama

Za mišljenje koje kaže da se kod bajrama umjesto ezana izgovara *Es-Salatu džami'a (Namaz se obavlja zajednički)* nije naveden ni jedan hadis.

U *Zadu'l-me'adu* stoji: Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi stigao na musallu, počeo bi da klanja, tj. bajram bez ezana i ikameta, i ne bi govorio *Es-salatu džami'a.* Sunnet je da se ništa ne čini od toga. Pa i pored toga, u komentaru stoji: *Lijepo je pozvati na namaz za vrijeme dva bajrama i drugim namazima gdje nema propisa o ezanu, kao što je kod dženaze, a to je da se kaže "Es-Salatu džami'a",* što nije ispravno, jer nema dokaza da je to lijepo, a da je to bilo mustehab, ne bi ga zanemario Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) niti hulefa-i rašidini poslije njega. To je potvrđeno samo kod *kusuf* namaza (kod pomračenja Sunca i Mjeseca), a nigdje drugdje.

Kod ovoga ne bi bila ispravna ni analogija, jer ako se ustanovio uzrok u njegovo vrijeme, a on to nije radio, onda je to činiti poslije njegova vremena bid'at, pa otuda nije dozvoljeno dokazivati ga analogijom ili čime drugim.

---

[459] Tj. slično hadisu koga prenosi Džabir b. Semure.

[460] Tj. od ashaba.

وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ فِي الحَدِيثِ الطَّوِيلِ فِي نَوْمِهِمْ عَنِ الصَّلاَةِ: ثُمَّ أَذَّنَ بِلاَلٌ, فَصَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم كَمَا كَانَ يَصْنَعُ كُلَّ يَوْمٍ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

11./176. Prenosi se od Ebu Katadea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) u dužem hadisu u vezi sa njihovim prespavanim namazom: ... *a potom je Bilal proučio ezan i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je klanjao kao što bi činio svakog dana.*

(Bilježi Muslim.)

Ovaj hadis je vezan za sabah, kada su se povratili iz Bitke na Hajberu. Ibn Abdulberr kaže da je ispravno da je Bilal ezan proučio po naredbi Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), kako stoji u *Sunenu* Ebu Davuda: ...*zatim je naredio Bilalu da pozove na namaz i on je pozvao.*

Tretman ezana za propušteni i zaboravljeni namaz

U ovom hadisu je dokaz o propisanosti ezana i za propušteni namaz zbog sna. Ovako se tretira i propušteni namaz zbog zaborava jer je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) spojio ta dva namaza u tretmanu kada je rekao: *Ko prespava namaz ili ga zaboravi...*

Muslim bilježi prenoseći hadis od Ebu Hurejrea da je Poslanik (alejhi's-selam) naredio Bilalu da prouči ikamet, a ne spominje ezan kada je propustio namaz zbog Bitke na Hendeku, pa je naredio da se prouči ikamet, a ne spominje se tu i ezan, kako se navodi u hadisu koga prenosi Ebu Se‘id, a bilježi Šafi‘i.

Ovo se ne protivi verziji Ebu Katadea jer je ona afirmativna, a u hadisima koje prenose Ebu Hurejre i Ebu Se‘id se nc spominje ezan, niti se negira, niti potvrđuje, prema tome, tu nema nikakve

proturječnosti, jer ako se ne spominje, ne suprotstavlja se spominjanom.[461]

وَلَهُ عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللّهُ عنهُ: أَنّ النّبيّ صلى الله عليه وسلم أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ, فَصَلّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالعِشَآءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وإقَامَتَيْنِ

12./177. Muslim bilježi, također prenoseći od Džabira, da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) došao na Muzdelifu,[462] klanjao ovdje akšam i jaciju,[463] s jednim ezanom i dva ikameta.

Buhari bilježi, prenoseći hadis Ibn Mes'uda, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao na Muzdelifi akšam sa ezanom i ikametom i jaciju sa ezanom i ikametom. Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje to čini.

Ovome se protivi hadis koji slijedi:

وَلَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالى عَنْهُمَا: جَمَعَ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالعِشَآءِ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: لِكُلّ صَلاَةٍ وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: وَلَمْ يُنَادِ فِي وَاحِدَةٍ مِنْهُم

[461] Kod ispuštanja spominjanja ezana u hadisu Ebu Hurejrea, odgovara se na dva načina:

- jedan od njih je da proističe iz nespominjanja ezana da on nije ni ezanio. Možda je on njega i proučio, međutim, ravija ga nije spomenuo ili nije znao da ga je proučio;
- možda je on ostavio ezan ovaj put da bi objasnio da je dozvoljeno izostaviti ezan i da je time htio ukazati da ezan nije vadžib, posebno na putu (prim. M. Isamu'd-dina).

[462] Tj. vraćajući se sa Arefata.

[463] Spojio ih je.

13./178. Muslim bilježi, prenoseći od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom): *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) spojio je akšam i jaciju sa jednim ikametom.*

Ebu Davud dodaje:... *za svaki namaz.* U jednom njegovom rivajetu stoji: *Nije proučio ezan ni kod jednog od njih.*

Ko kaže da se uči jedan ezan i jedan ikamet za akšam i jaciju na Muzdelifi

Očito je da ovdje nema ezana kod akšama i jacije. To izričito stoji kod Muslima, a da je bilo na Muzdelifi, o čemu kaže Se'id b. Džubejr: *Krenuli smo sa Ibn Omerom dok nismo stigli zajedno na Muzdelifu. Tamo smo klanjali akšam i jaciju sa jednim ikametom, potom se vratili, i on kaže: "Ovako je klanjao s nama Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) na ovom mjestu."*

Ovo ukazuje da nema ezana za akšam i jaciju i da je samo jedan ikamet za oba namaza na Muzdelifi. Na to ukazuju i riječi Ebu Davuda, koji prenosi od Ibn Omera, gdje stoji: ...*za svaki namaz*... tj. da je proučen ikamet za svaka od ta dva namaza, jer kaže izričito sa ikametom za svaki od tih namaza. Ovo dalje ukazuje da i akšam i jacija imaju ikamet. Verzija koju bilježi Muslim vezana je za ovu verziju Ebu Davuda koju prenosi od Ibn Omera.

Očito je da se ovim negira ezan. Ove verzije su kontradiktorne. Hadis Džabira potvrđuje da se učio jedan ezan i dva ikameta, verzija Ibn Omera negira ezan, a potvrđuje dva ikameta, a hadis Ibn Mes'uda koga smo ranije spomenuli potvrđuje dva ezana i dva ikameta; ako kažemo da onaj koji ustvrđuje ima prednost nad onim koji negira, postupit ćemo po hadisu Ibn Mes'uda.

Komentator (neka mu se Allah, dželle šanuhu, smiluje) kaže da se daje prednost hadisu Džabira, tj. da on potvrđuje ezan, i daje

se prednost nad hadisom Ibn Omera, jer on negira ezan. Međutim, mi kažemo da dajemo prednost hadisu Ibn Mes'uda zato što on utvrđuje više stvari.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ, قَالاَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِنَّ بِلاَلاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ, فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ, وَكَانَ رَجُلاً أَعْمَى لاَ يُنَادِي حَتَّى يُقَالَ لَهُ: أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَفِي آخِرِهِ إِدْرَاجٌ

14./179. Prenosi se od Ibn Omera i Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Bilal mujezini noću,[464] *pa jedite i pijte dok ne bude učio ezan Ibn Ummi Mektum.*[465] *Ibn Ummi Mektum je bio slijep i ne bi učio ezan dok mu se ne bi reklo: "Asbahte, asbahte*[466] *(Vrijeme je sabaha)."*

(Prenose Buhari i Muslim; na kraju ovog hadisa je nešto dodato.)

Riječi ubačene u hadisu

U tekstu hadisa spominje se i da je nešto ubačeno. Dodato nisu Poslanikove riječi, a misli se na riječi u hadisu: *Ibn Ummi Mektum je bio slijep...* pa do kraja.

---

[464] To objašnjava rivajet Buharija da se time misli da je učio prije zore, jer se dodaje u tom rivajetu: *...a između ta dva ezana bilo je toliko vremena da je neko mogao ustati, a drugi sići...* a kod Tahavija stoji: *...samo da se ovaj digne, a ovaj spusti.*

[465] Ime Ibn Ummi Mektuma je Amr.

[466] Tj. ušao si u sabahsko vrijeme.

Kod Buharija stoji ovako: *Bio je slijep,* uz dodatak riječi *Buhari je rekao.* U komentaru se objašnjava ko je to rekao, pa kažu da je to Ibn Omer, a neki kažu da je Zuhri; u svakom slučaju, to su ubačene riječi jednog od njih dvojice.

U hadisu se govori o propisivanju ezana prije zore, ali ne zbog razloga zbog koga je propisan ezan za namaz, jer je rečeno ranije da je ezan za namaz oglašavanje za ulazak u vrijeme određenog namaza i poziv slušaocima da pristupe namazu, a ovaj ezan koji je prije zore, o njemu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govori i o njegovom propisu riječima: *...da bi probudio vas koji spavate i povratio one od vas koji klanjate.* Bilježi grupa muhaddisa, osim Tirmizija.

Pod sintagmom *onaj koji klanja* misli se na onoga koji klanja noćni namaz, a pod riječima *i povrati one od vas* da se vrati da prilegne ili da prestane sa namazom kada čuje ezan, a taj ezan nije oglašavanje nastupa namaskog vremena, niti poziv za prisustvovanje namazu, to je poput posljednjeg tespiha koji se čini u ovo naše vrijeme čiji je cilj da bude u skladu sa riječima koje su u ezanu, i to bi bilo poput ezana koga je uveo Osman petkom radi džume-namaza. On bi naređivao da se prouči ezan za džumu-namaz sa mjesta tzv. Zevra da bi se ljudi sakupili radi namaza. Mujezin bi pozivao riječima koje su bile propisane za ezan, pa su to ljudi učinili kasnije kao tespih učeći ajete iz Kur'ana i donoseći salavate na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Nije potrebno da se na spominjanje razilaženja u vezi sa ovim pitanjem i dokazivanje onoga koji dozvoljava i onog koji ne dozvoljava osvrće onaj ko je zainteresiran da radi po onome što je potvrđeno.

Kod riječi u hadisu: ... *jedite i pijte...* govori se onima koji hoće da poste, da jedu dok ne bude učio ezan Ibn Ummi Mektum. Ovo ukazuje da je dozvoljeno jesti sve dok ne bude Ibn Ummi Mektum učio ezan. Njegove riječi: *On ne bi učio* ... tj. Ibn Ummi

Mektum, *...sve dok mu se ne bi reklo: Asbahte - Vrijeme je namaza* ukazuju da je dozvoljeno jesti i piti i poslije nastupa zore. To neki kažu, a oni koji to sprečavaju kažu da *asbahte - svanulo je, svanulo je* znače: Približilo se vrijeme sabaha, i da su to oni njemu govorili pri posljednjem trenutku noći, a on bi učio ezan u prvom dijelu nastupa zore.

Dozvoljeno je imati dvojicu mujezina u jednoj džamiji

Hadis ukazuje da je dozvoljeno imati dvojicu mujezina u jednoj džamiji.[467] Oni bi učili jedan poslije drugoga. Međutim, učenje ezana od strane dvojice u isto vrijeme zabranili su i kažu: *Prvi koji su to uveli bili su Benu Umejje.* Neki kažu da nije mekruh osim ako pri tome ne nastupi zbrka.

Mislim da je ovo upitno, jer Bilal nije bio mujezin za propisane namaze nego je bio mujezin za namaz Ibn Ummi Mektum.

Hadis ukazuje da je dozvoljeno da bude mujezin i slijep čovjek, kao i onaj koji vidi. Da je dozvoljeno jesti i piti kada se sumnja da li je nastala zora, jer je princip da noć još traje, zatim da je dozvoljeno osloniti se na glas ravije u rivajetu ako čovjek zna taj glas iako nije vidio raviju.

Dozvoljeno je spomenuti čovjeka i sa njegovim mahanama ako je cilj toga da se odredi ko je on i sl., a dozvoljeno ga je pripisati i njegovoj majci ako je poznat po tome.

---

[467] Učenjaci ističu da je Bilal učio ezan prije zore, on bi čekao poslije svog ezana učeći dove i sl., a kada bi se približila zora, on bi sišao i obavijestio Ibn Ummi Mektuma. Pripremio bi se Ibn Ummi Mektum, uzeo abdest, a onda se ispeo i počeo učiti ezan s nastupom zore (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا: أَنَّ بِلاَلاً أَذَّنَ قَبْلَ الْفَجْرِ, فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَنْ يَرْجِعَ فَيُنَادِي: أَلاَ إِنَّ الْعَبْدَ نَامَ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ, وَضَعَّفَهُ

15./180. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Bilal učio ezan prije zore i da mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da spušta i podiže glas, pa bi govorio: *Ela inne'l-'abde name* - *Eto, čovjek spava.*

(Prenosi Ebu Davud i smatra da je hadis slab.)

Poslije navođenja ovog hadisa Ebu Davud kaže da ga ne prenosi od Ebu Ejuba niko drugi osim Hammada b. Selemea. Munziri ističe da je Tirmizi rekao: *Ovaj hadis nije sačuvan, zapamćen,* a Alija b. Medini ističe da hadis Hammada b. Selemea nije sačuvan. Tu je pogriješio Hammad b. Seleme.

Ko uzima za dokaz ovaj hadis da ezan nije propisan

Ovaj hadis uzima za dokaz onaj koji kaže da ezan prije zore nije bio propisan, i jasno je da on nije na nivou hadisa koga su prihvatili Buhari i Muslim. Kad bi bilo potvrđeno da je to vjerodostojno, moglo bi se protumačiti da je to bilo prije propisivanja prvog ezana, jer je Bilal bio onaj koji je bio prvi mujezin koga je podučavao Abdullah b. Zejd riječima ezana po naredbi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a poslije toga uzet je i Ibn Ummi Mektum da bude mujezin zajedno sa Bilalom. Prema tome, Bilal bi prvi učio ezan na osnovu koristi njegova ezana koju spominje Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), a onda, kada bi se zora pojavila, ezan bi učio Ibn Ummi Mektum.

وعنْ أَبِي سَعِيدِ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ المُؤَذِّنُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

16./181. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada čujete ezan, i vi govorite poput onoga što govori mujezin.

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Mišljenje o ponavljanju mujezinovih riječi i kada to nije dozvoljeno

U ovom hadisu je propisano da onaj koji čuje mujezina govori isto što govori i mujezin bez obzira bio čist ili ne, sa abdestom ili bez abdesta, bio džunup ili žena sa menstruacijom, osim u stanju spolnog snošaja i obavljanja nužde, jer je u ta dva momenta zikr činiti mekruh. Međutim, ako bi taj koji čuje ezan bio u namazu, o tome je najprihvatljivije mišljenje da onaj koji klanja treba odgoditi ponavljanje tih riječi sve dok ne završi sa namazom.

Tretman ovog ponavljanja

Ova naredba ukazuje na obavezu ponavljanja onome koji čuje ezan, a ne na onoga koji vidi mujezina na munari, a nije ga čuo ili bude gluh. Razilaze se kod obaveze ponavljanja kad se čuje ezan pa hanefije, zahirije i neki drugi kažu da je ponavljanje istih riječi vadžib. Većina misli da nije vadžib, i uzimaju za dokaz to što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) čuo mujezina, pa kada je ovaj učio tekbir, Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao *Ale'l-fitre - Naravno,* a kada je učio Šehadet, uzviknuo je: *Haredžte mine'n-nar - Spašen si.* Ovo navodi Muslim.

Oni kažu, kad bi ponavljanje istih riječi bila obaveza, vadžib, i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi ponovio riječi mujezina, a pošto to nije ponovio, ukazuje da ta naredba u hadisu Ebu Se'ida ukazuje da je to preporučljivo (mustehab), a ne vadžib. Ovome se prigovara da se u riječima ravija ne nalazi ono što bi ukazalo da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije rekao ono što je rekao mujezin, pa je dozvoljeno da je i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao ono što je rekao mujezin, a da to ravija nije prenio jer je to nešto uobičajeno nego je prenio samo ono što je dodato.

Ponavljanje riječi koje izgovara mujezin

Rečenica *da izgovara ono što kazuje mujezin* ukazuje da treba slijediti svaku riječ koju čuje i da kaže to isto.

Ummu Selema (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) prenosi da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio isto što bi govorio i mujezin dok mujezin ne bi zašutio.

(Ovaj hadis navodi Nesa'i.)

A ako ne bi pratio mujezina sve dok ne završi sa ezanom, bilo bi lijepo da on to naknadno kaže ako nije prošlo dosta vremena. Očito je da riječi *u ezanu* ukazuju da je potrebno odgovoriti svakom drugom mujezinu koji je učio poslije prvog, ali odgovoriti na riječi prvoga je bolje. U komentaru se spominje da je to tako osim kod sabaha i džume, jer su oba ezana propisana. Ja mislim da se ovdje odnosi na ezan prije zore i ezan prije prispijeća na džumu, a poznato je da je ezan koji se uči prije zore propisan i njega je i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nazvao ezanom govoreći: *Bilal uči ezan noću* i ulazi pod hadis Ebu Se'ida. Što se tiče ezana prije džume, on je uveden kasnije, poslije smrti Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i šeriatski se ne tretira ezanom.

Kada se kaže da ponavlja *iste riječi,* ne misli se da uči glasno kao i mujezin, jer je namjera mujezina sa podizanjem glasa oglas namaza, što nije slučaj sa onim ko ga čuje i nije dovoljno onom ko ga čuje da odgovora u mislima, jer to nisu riječi, na što ukazuje hadis koga prenosi Ebu Se'id:

وَلِلْبُخَارِيِّ عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ مِثْلُهُ

17./182. Bilježi ga Buhari prenoseći od Mu'avija slično gornjem hadisu, a to je da će i slušač govoriti isto što i mujezin ponavljajući sve fraze osim kod *Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah,* a tada će govoriti prema onome što se navodi u slijedećem hadisu:

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فِي فَضْلِ القَوْلِ كَمَا يَقُولُ المُؤَذِّنُ كَلِمَةً كَلِمَةً سِوَى الحَيْعَلَتَيْنِ، فَيَقُولُ: لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ

18./183. Muslim prenosi od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) o značaju riječi koje govori slušalac kao što govori i mujezin riječ po riječ osim *Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah,* kada će reći *La havle ve la kuvvete illa billahi* - Moć i snaga pripadaju samo Allahu (dželle šanuhu).

Ovo će reći onaj koji čuje kod svake riječi *Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah.* Ove riječi prenosi Mu'avi kako bilježi Buhari i prenosi Omer, kako bilježi Muslim, samo što je ovdje skraćeno donio autor i kaže: *Buhari prenosi od Mu'avija da su to iste riječi koje izgovara i mujezin do kraja, kao što je rečeno u rivajetu Muslima od Omera.*

Izgovarati riječi *La havle ve la kuvvete illa billahi'l-alijji'l-azim* kod riječi *Hajje ale's-salah*

Kada imaš u vidu to, slušalac će reći četiri puta *La havle ve la kuvvete illa billahi.*

Kod Muslima stoji: *Kada mujezin kaže "Allahu ekber, Allahu ekber", reći će i svaki od vas "Allahu ekber, Allahu ekber", a kada kaže "Hajje ale's-salah" reći će "La havle ve la kuvvete illa billah", a kada kaže Hajje ale'l-felah reći će "La havle ve la kuvvete illa billah".*

Moguće je da je on pod ovim mislio da, kada mujezin kaže, *Hajje ale's-salah,* da će reći: *La havle ve la kuvvete,* a kada kaže drugo *Hajje ale'l-felah,* da kaže to isto, pa bi bilo četiri puta. A moguće je, kad on kaže *Hajje ale's-salah* prvi put, da se zadovoljio sa jednim *La havle ve la kuvvete.*

Nesa'i i Ibn Huzejme bilježe hadis Mu'avija u kome stoji: *Reći će slušalac isto.*

O značaju ove riječi autor kaže na kraju hadisa: *Kada slušalac od srca kaže to, ući će u Džennet.* Autor ne citira hadis nego se zadovoljio njegovim smislom.

Havl znači kretanje, a u ovom slučaju znači: *Nema kretanja niti moći bez Allahova htijenja.* Neki kažu da *La havle* znači odstranjenje zla, a *la kuvvete* da se dobro može postići samo Allahovom voljom.

Drugi kažu da *la havle* znači: Nema zaštite od griješenja prema Allahu bez Allahove zaštite, a *la kuvvete:* Nema pokornosti Allahu (dželle šanuhu) bez Njegove pomoći. Ovo prenosi Ibn Mes'ud kao hadis merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Ovaj hadis ograničava općenitost riječi da se kaže isto što i mujezin

Ovaj hadis ograničava hadis Ebu Se'ida u kome stoji: *Izgovarajte što i mujezin izgovara, osim: Hajje ale's-salah,* a neki kažu: Ponovit će za mujezinom riječi *Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah* izgovoriti *La havle ve la kuvvete illa billah* postupajući po oba hadisa. Prvi način je bolji jer on specificira opći hadis ili ograničava njegovu općenitost, jer je primjereno da slušalac odgovori na mujezinove riječi *Hajje ale's-salah i Hajje ale'l-felah* sa *havkalom,* tj. sa *La havle ve la kuvvete illa billah.*

Pošto mujezin ovim poziva na ono u čemu su pobjeda, spas, uspjeh i ostvarenje dobra, onda odgovara da i slušalac kaže: *Ovo je nešto uzvišeno, ja to zbog svoje slabosti ne mogu učiniti bez Allahove pomoći.* Zatim, pošto su riječi u ezanu zikrullah, bilo bi uredu da slušalac izgovori ove riječi jer i one predstavljaju zikrullah. Međutim, kod *Hajje ale's-salah* imamo poziv na namaz koga mujezin čini, a slušalac će samo poslušati poziv i krenuti da izvrši ono na što se poziva, i njegov odaziv je zikrullah i ništa drugo.

Postupanje prema ova dva hadisa koje smo spomenuli ostavruje se poznatim načinom, a to je da se opće ograničava posebnim, ili da posebno ima prednost nad općim, i to treba slijediti.[468]

---

[468] Prenosi se od nekih kasnijih usulista da posebno i opće, ako je moguće uskladiti, da je nužno postupati po oba izraza, i dodaje: *Zašto se ne bi reklo da je lijepo da slušalac spoji i jedno i drugo (haj'ale i havkale), a to je jedno od mišljenja kod hanbelija.* Haj'ale i havkale su termini u arapskom jeziku, a znače spajanje dvije ili više riječi u jednu. Haj'ale za *Hajje ale's-salah (Hajde na namaz) i Hajje ale'l-felah (Hajde na spas),* a havkale za La havle... -Nema moći niti snage bez Allaha (dželle šanuhu) (prim. M. Isamu'd-dina).

Mišljenje da li će se ponavljati riječi ezana i kod *terdži'a* i *tesviba*

Da li će ponavljati riječi koje se izgovaraju četiri puta i riječi *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm* ili neće, tu postoji razilaženje. Neki kažu da će se kod poziva *Es-Salatu hajrun mine'n-nevm* reći *Sadakte ve bererte.* Ovo je samo na osnovu *istihsana* onoga koji to kaže, ali nema ni jednog hadisa koji bi to potkrijepio.

Ebu Davud navodi od nekih ashaba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) da je Bilal učio ikamet, i kada je došao do riječi "Kad kameti's-salah", Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao: *Ekamehallahu ve edameha -| Neka ga Allah (dželle šanuhu) uspostavi i da traje,* a kod ostalih riječi kod ikameta da kaže poput riječi Omera u hadisu o ezanu. Pod pojmom hadis Omera autor podrazumijeva ono što je on spomenuo, a što smo mi naveli u komentaru o tome šta će se izgovarati dok se uči ikamet.

وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ الله اجْعَلْنِي إِمَامَ قَوْمِي, فَقَالَ: أَنْتَ إِمَامُهُمْ وَاقْتَدِ بِأَضْعَفِهِمْ, وَاتَّخِذْ مُؤَذِّناً لاَ يَأْخُذُ عَلَى أَذَانِهِ أَجْراً أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ وَحَسَّنَهُ التِّرمِذِيّ, وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ

19./184. Prenosi se od Osmana b. Ebi'l-Asa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: "Allahov Poslaniče, odredi me imamom moga naroda" i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je to popratio riječima:

Ti si njihov imam i povedi se u tome za najslabijim od njih, a uzmi za mujezina osobu koja neće tražiti nikakvu nagradu za svoj ezan.

(Bilježe peterica, a Tirmizi smatra da je hadis dobar, a Hakim da je autentičan.)

Osnovni podaci o Osmanu b. Ebi'l-Asu

Osman b. Ebi'l-As je Ebu Abdullah Osman b. Ebi As b. Bišr Sekafi. Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) odredio ga je za guvernera u Taifu i tamo je ostao cijelo vrijeme života Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), za vrijeme hilafeta Ebu Bekra i dvije godine hilafeta Omera. Omer ga je tada smijenio i postavio za guvernera Omana i Bahrejna. Osman je bio u delegaciji plemena Sekif koja je došla Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem). Bio je najmlađi među njima i imao je 27 godina. Kada je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) umro, pleme Sekif odlučilo je da se odmetne od islama i on im reče: *O, narode Sekifa, vi ste posljednji primili islam i nemojte biti prvi koji će se odmetnuti od islama,* pa su odustali od odmetanja. Osman b. Ebi'l-As je umro u Basri 51. g.

Dozvoljeno je da se traži vođenje u dobru

Hadis ukazuje da je dozvoljeno tražiti imamstvo ako je u dobru. U dovama onih koji ibadet čine Milostivom i koje je Allah (dželle šanuhu) opisao tim svojstvima navodi se da su govorili:

﴿...وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا...﴾

Učini nas da budemo imami bogobojaznima...[469] Nije dozvoljeno tražiti starješinstvo/rukovođenje koje je prijezirno, ono koje je vezano za starješinstvo/rukovođenje na ovom svijetu, jer onaj ko ga traži neće biti potpomognut, niti zaslužuje da mu se to da, o čemu će objašnjenje doći kasnije.

Imam treba da vodi računa o stanju klanjača koji su iza njega i da najslabijega smatra kao da je on njegov muktedija i da olakša u klanjanju zbog njega. U poglavlju o imametu u namazu doći će osvrt u kojem se govori o olakšici.

---

[469] El-Furkan, 74.

U hadisu se dalje govori da imam treba angažirati mujezina da bi se ljudi sakupili radi namaza, a jedna od osobina tog mujezina je da neće tražiti nikakvu nagradu što uči ezan.[470]

Hadis ukazuje da onoga koji uzima nagradu za svoj ezan ne treba uzimati za mujezina. Postavlja se pitanje da li je mujezinu dozvoljeno da ipak uzme neku nagradu. Šafije[471] smatraju da je dozvoljeno uzeti nagradu, ali je mekruh. Hadevije i hanefije ističu da je zabranjeno uzeti nagradu ili platu na osnovu ovog hadisa.

Mislim da nema ničega ovdje što ukazuje da je uzimanje nagrade haram. Neki kažu da je dozvoljeno uzeti nagradu za mujezinjenje na posebnom mjestu, ali to nije tada radi ezana nego radi vezanosti za mjesto, kao naknada za ovu vezanost.

وَعَنْ مَالِكِ بْنِ الحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ لَنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: إِذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ, فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ الحَدِيثُ, أَخْرَجَهُ السَّبْعَةُ

20./185. Prenosi se od Malika b. Huvejrisa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) slijedeće: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nam je rekao: Kada nastupi namaz, neka neko od vas mujezini.* (Hadis navode sedmerica.)

---

470 Ibn Sejjidunnas spominje u komentaru na Tirmiziju prenoseći od Ibn Mes'uda slijedeće: *Za četvoro se ne uzima nagrada ili plata:*

- *za učenje ezana,*
- *učenje Kur'ana,*
- *podjelu, i*
- *sudstvo* (prim. M. Isamu'd-dina).

471 Šafi'i u svom djelu *El-Umm* kaže: *Volio bih da mujezini budu dobrovoljci. Imam nije dužan da ih plaća, ako može naći dobrovoljce za mujezine, od osoba u koje ima povjerenje, osim ako ih plaća iz svojih ličnih sredstava. Mi smo ovo prihvatili* (prim. M. Isamu'd-dina).

Osnovni podaci o Maliku b. Huvejrisu

Malik b. Huvejris je Ibn Sulejman Malik b. Huvejris Lejsi, posjetio je Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) i ostao kod njega dvadeset dana. Stanovao je u Basri i umro u njoj 94. g. po H.

Tekst hadisa

Ovaj hadis sažetak je dugog hadisa koga navodi Buhari u raznim verzijama. Jedna od njih glasi: Malik kaže: *Došao sam Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) sa grupom svojih sugrađana i ostali smo kod njega dvadeset dana. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bio je milostiv i sažaljiv prema nama. Kada je primijetio našu težnju za porodicom, rekao nam je: "Idite, budite s njima, podučavajte ih i klanjajte! Kada prispije namaz, neka neko od vas mujezini i neka bude imam najstariji među vama!* U jednoj verziji se dodaje: "*Klanjajte kao što ste vidjeli da ja klanjam!*"

Tako autor navodi dio ovog hadisa na mjestu gdje bi htio da bude kao dokaz za bodrenje na učenje ezana. Dokaz obaveznosti ezana je naredba da se on uči. U hadisu se primjećuje da se uvjetuje za mujezina samo iman (vjerovanje) na osnovu riječi: *neka bude neko od vas...*

وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ لِبَلَالٍ: إِذَا أَذَّنْتَ فَتَرَسَّلْ, وَإِذَا أَقَمْتَ فَاحْدُرْ, وَاجْعَلْ بَيْنَ أَذَانِكَ وَإِقَامَتِكَ قَدْرَ مَا يَفْرُغُ الآكِلُ مِنْ أَكْلِهِ, الحديث رَوَاهُ التِّرمِذِيّ, وَضَعَّفَهُ

21./186. Prenosi se od Džabira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao Bilalu:

Kada učiš ezan, izgovaraj riječi glasno i ne žuri,[472] *a kada učiš ikamet, uči brže*[473] *i daj vremena između ezana i ikameta koliko bi čovjek koji jede mogao završiti svoje jelo*[474] (i citira hadis do kraja).

(Hadis bilježi Tirmizi i smatra ga slabim.)

Mišljenje muhaddisa o terminu *hadis*

Kada se spomene termin hadis u akuzativu, to znači proučiti hadis, dopuniti hadis i sl. Ovaj termin muhaddisi navode kada ne dovrše hadis u cjelini, a tako se koristi i kod Kur'ana *el-ajet,* i kod poezije *el-bejt.*

Ovaj hadis autor ovog djela nije do kraja naveo, a kraj mu je: *... i onaj koji pije dok ne završi s pićem, i onaj koji je ušao u zahod dok ne obavi nuždu, i ne ikametite dok me ne vidite.*

Tirmizi ga smatra da'ifom, jer kaže da mu je poznat ovaj hadis koga prenosi samo Abdu'l-mun'im, a lanac mu je nepoznat. Hadis navodi i Hakim, a on ima i svog pratioca u hadisu Ebu Hurejrea, zatim u hadisu Sulejmana koga citira Ebu Šejh, u hadisu Ubejja b. Ka'ba koga citira Abdullah ibn Ahmed. Svi su oni nepouzdani, ali ih pojačava smisao radi koga je ezan propisan. Ezan je poziv za odsutne da prisustvuju namazu, i za to je potrebno predvidjeti dovoljno vremena da bi se moglo otići na namaz i prisustvovati; u protivnom, ne bi bilo nikakve koristi od poziva. Buhari je naslovio poglavlje "Koliki je razmak između ezana i ikameta", ali nije odredio trajanje.

---

[472] Tj. izgovaraj jasno riječi ezana i nemoj da žuriš kod učenja ezana.

[473] I požuri.

[474] Tj. daj vremena koliko bi mogao da završi jelo onaj koji jede.

Ibn Bettal ističe da nema granice za to osim koliko bi se omogućilo da se prispije na namaz i saberu klanjači. U hadisu je dokaz da je kod ezana propisano glasnije i sporije učenje svih fraza, jer je cilj ezana oglašavanje onome koji je daleko, i kada se uči glasno i dugo, više se čuje, kao što ukazuje na propisanost bržeg učenja ikameta i spuštenim glasom, jer je cilj ikameta oglašavanje početka namaza prisutnima, pa je primjerenije požuriti sa učenjem ikameta da bi se što prije završilo i da se otpočne sa onim što se namjerava, a to je namaz.

وَلَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لاَ يُؤَذِّنُ إِلاَّ مُتَوَضِّىءٌ وَضَعَّفَهُ أَيْضاً

22./187. Tirmizi bilježi od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ezan uči samo osoba koja je sa abdestom, ali ga smatra slabim[475] zbog prekinutog lanca, jer se prenosi od Zuhrija, a on od Ebu Hurejrea, pa je Tirmizi prokomentarisao da Zuhri nije slušao hadis od Ebu Hurejrea, a ravija koji prenosi dalje od Zuhrija je slab. Verzija koju bilježi Tirmizi prenoseći od Junusa pa dalje od Zuhrija je mevkuf (nije vezana za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), osim riječi *...la junadi - neće ezan učiti...* što je najvjerodostojnije, a prenosi ga Ebu Šejh u *Kitabu'l-ezan,* od Ibna Abbasa, a glasi: *Ezan je spojen sa namazom, pa neka ga uči samo onaj ko je čist!*

---

[475] Kao što smatra slabim i prethodni.

Mišljenje o uvjetovanju abdesta za mujezina

Ovaj hadis služi kao dokaz da je uvjet čistoća, tj. abdest za učenje ezana, a samo po sebi se razumije da mora biti čist od velikog hadesa (džunupluka). Hadevije uvjetuju da osoba nije džunup, a ne uvjetuju abdest. Prema tome, oni kažu da ezan neće biti ispravan ako ga prouči džunup, a da će ezan biti uredu ako ga prouči osoba bez abdesta; tako stoji u komentaru. Mislim da je očito da ovaj hadis ukazuje da je uvjet za mujezina da bude sa abdestom, i nema nikakvog smisla što ističu da prave razliku između dva hadesa.

Njihov dokaz da će ezan biti ispravan i bez abdesta zasniva se na analogiji da je dozvoljeno učiti Kur'an bez abdesta, a analogija nasuprot tekstu – i po njihovom usulu - neprihvatljiva je. Ahmed i drugi smatraju da neće ezan biti uredu onoga koji ga prouči bez abdesta primjenjujući ovaj hadis. Tirmizi, kao što je poznato, smatra da je ovaj hadis mevkuf, vezan za Ebu Hurejrea. Kod ikameta većina smatra da je potrebno da mujezin bude sa abdestom, i kažu da se nije dogodilo da je ikada proučen ikamet bez abdesta u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), međutim, neki kažu da je dozvoljeno učiti ikamet i bez abdesta, pa makar to bilo i mekruh. Ima ih koji misle da se može proučiti ikamet i bez abdesta i da se to neće tretirati mekruhom.

وَلَهُ عَنْ زِيَادِ بْنِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: وَمَنْ أَذَّنَ فَهُوَ يُقِيمُ وَضَعَّفَهُ أَيْضاً

23./188. Bilježi Tirmizi također, prenoseći od Zijada b. Harisa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko uči ezan proučit će i ikamet. (Tirmizi ga smatra slabim.)

Osnovni podaci o Zijadu b. Harisu

Zijad b. Haris je Suda'i, koji je dao prisegu Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i proučio ezan pred njim. Ubraja se u stanovnike Basre, a Suda'i je ime plemena. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: *Ko prouči ezan...* veže se za ono što je bilo prije njega, a to su riječi Allahova Poslanika (alejhi's-selam): *Brat Suda'ov je već proučio ezan.*

Mišljenje o senedu ovog hadisa

Tirmizi smatra da je hadis slab kao i onaj prije njega i kaže da je poznat samo kao hadis Zijada b. En'ama Afrikanca, koga Kattan i drugi smatraju slabim.[476] Buhari smatra da je ovaj prenosilac blizu da se prihvate njegovi hadisi, a Ebu Hatem i Ibn Hibban ga smatraju slabim.

Tirmizi navodi: *Postupak na osnovu ovoga je kod većine muhaddisa da onaj koji uči ezan prouči i ikamet.* Dalje hadis ukazuje da je ikamet pravo i onoga koji je proučio ezan i, prema stavu hadevija, ikamet ne može proučiti niko drugi do osoba koja je proučila ezan.[477] Podupire hadis u ovom poglavlju hadis Ibn Omera koji glasi: *Polahko Bilalu, ikamet će učiti onaj koji je proučio ezan.* Ovo citiraju Taberani, Ukajli i Ebu Šejh, mada ga Ebu Hatem i Ibn Hibban smatraju slabim. Hanefije i neki drugi smatraju da je dozvoljeno da ikamet prouči osoba koja nije učila ezan jer nema očitog dokaza protiv toga, a na što ukazuju riječi u slijedećem hadisu:

---

[476] U djelu *El-Bedru'l-munir* stoji: *Smatra ga slabim zato što mnogo prenosi munker (slabe) hadise, iako je on bio učen i bogobojazan. Prenošenje munker hadisa često je bilo i od pobožnih, jer su malo istraživali biografije ravija, a imali su povjerenja u njih* (prim. M. Isamu'd-dina).

[477] Šafi'i kaže: *Kada neko prouči ezan, volio bih da on uči i ikamet* (prim. M. Isamu'd-dina).

ولأبي دَاوُدَ من حَدِيث عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ, أَنَّهُ قَالَ: أَنَا رَأَيْتُهُ, يَعْنِي الْأَذَانَ, وَأَنَا كُنْتُ أُرِيدُه, قَالَ: فَأَقِمْ أَنْتَ وَفِيهِ ضَعْفٌ أَيْضاً

24./189. Ebu Davud bilježi hadis Abdulaha b. Zejda,[478] koji je rekao: *Ja sam ga sanjao, tj.* ezan, *i ja sam ga htio proučiti,* pa reče (Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem): *Prouči ikamet ti.*

(I ovaj hadis je slab.)

Sud o senedu hadisa

Komentator ne objašnjava zašto je slab, niti to objašnjava Ebu Davud, nego prelazi preko toga, ali hafiz Munziri kaže da Bejheki navodi da i o njegovu i senedu i tekstu postoji razilaženje. Ebu Bekr Hazimi ističe da se njegovu senedu može prigovoriti,[479] prema tome, ne može se ovaj hadis koristiti kao dokaz.

Da, princip je da je dozvoljeno da prouči ikamet druga osoba, a ne mujezin, a ovaj hadis potvrđuje taj princip.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: الْمُؤَذِّنُ أَمْلَكُ بِالأَذَانِ, وَالإِمَامُ أَمْلَكُ بِالإِقَامَةِ رَوَاهُ ابْنُ عَدِيٍّ, وَضَعَّفَهُ, وَلِلْبَيْهَقِيِّ نَحْوَهُ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ مِنْ قَوْلِه

[478] Tj. Ibn Abdu Rabbih, čiji je hadis naveden na početku, da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao kada mu je naredio da poduči Bilala.

[479] Jer ga prenosi Hakem od Muksima, a on od Ibn Abbasa, a ovo je jedan od hadisa za koji se kaže da ih Hakem nije slušao od Muksima (prim. M. Isamu'd-dina).

25./190. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem): *Mujezin raspolaže ezanom,*[480] *a imam ikametom.*[481]

(Prenosi Ibn Adijj, ali ga smatra slabim.)

Nešto slično prenosi Bejheki od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime).

Ibn Adijj je veliki znalac, hafiz hadisa, poznat kao Ebu Ahmed Abdullah b. Adijj, Džurdžani, poznat je i pod imenom Ibn Kisar, autor je djela *El-Kamil fi'l-džerh ve't-te'adil.* Bio je veliki znalac. Rođen je 279. g., učio je hadis pred brojnim muhadisima i od njega su prenosili mnogi. Ibn Asakir ističe da je bio pouzdan mada je griješio u prenošenju, a Hamza Sehmi kaže da je Ibn Adijj bio hafiz hadisa, veoma stručan. U njegovo vrijeme mu nije bilo ravnoga, a Halili za njega kaže: *Nije imao primjera u memorisanju i uzvišenosti. Pitao sam Abdullah b. Muhammeda, hafiza hadisa, za njega, i on mi reče: "Dugme košulje Ibn Adijja bolje memoriše od Abdulbakija b. Kani'a."* Umro je u mjesecu džumade'l-ahiru 365. g.

Sud o senedu ovog hadisa

Hadis je slab jer ga prenosi u biografiji Šerik b. Kadija, a Šerik je jedini koji ga prenosi. Bejheki smatra da hadis nije zapamćen, a prenosi ga Ebu Šejh, ali je i u njemu izvjesna slabost.

---

480 Tj. vremenom. Vrijeme namaza je njemu povjereno.

481 I mujezin može učiti ezan samo kad mu imam pokaže.

Mujezin raspolaže ezanom

Hadis ukazuje da mujezin raspolaže vremenom kada će učiti ezan, tj. kada nastupa vrijeme ezana, jer je to njemu povjereno, a imamu je povjeren ikamet i ikamet se ne može proučiti sve dok imam ne da znak za to.

Buhari bilježi: *Kada se prouči ikamet za namaz, nemojte se dizati dok ne vidite mene,* što znači da onaj koji uči ikamet može početi učiti makar i ne bio prisutan imam i ikamet ne ovisi o imamovu dopuštenju, tako stoji u komentaru, međutim, navodi se *da bi Bilal prije nego bi učio ikamet odlazio do prostorije Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i obavijestio ga o namazu.* Obavještenje o namazu nakon ezana je traženje dozvole da uči ikamet.

Autor ističe da se hadis Buharija suprotstavlja hadisu Džabira b. Semurea da Bilal ne bi učio ikamet sve dok Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ne bi izišao. Autor dalje dodaje da se ova dva hadisa dovode u sklad da je Bilal pratio vrijeme kada Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) izlazi i onda kada bi primijetio da je izišao, počeo bi učiti ikamet, prije nego bi to primijetili ostali ljudi, jer oni, kada bi ga vidjeli, ustali bi.

Vrijeme ustajanja musallija na namaz

Za moment dizanja musallija da pristupe namazu Malik kaže u *Muvetta'u: Nisam čuo ništa definirano kada je vrijeme da ljudi ustanu na namaz, pa smatram da to ovisi o moći ljudi, jer neki od njih su teški, neki lahki.* Neki smatraju, ako je imam s njima u džamiji, da oni neće ustati sve dok se ne završi ikamet, a Enes smatra da će se ljudi dizati kada mujezin kaže: *Kad kameti's-salah.* Ovo prenosi Ibn Munzir i drugi, a prenosi se od Ibn Musejjeba da je, kada mujezin prouči *Allahu ekber,* obavezno ustati, kada kaže *Hajje ale's-salah,* safovi se izravnavaju, a kada kaže *La ilahe illallah,* imam će donijeti

iftitah-i tekbir. O ovom njegovom mišljenju u sunnetu se ništa ne govori. Bejheki prenosi hadis sličan hadisu Ebu Hurejrea.

وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عنهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: لاَ يُرَدّ الدّعَاءُ بَيْنَ الأَذَانِ وَالإِقَامَةِ رَوَاهُ النّسَآئِيّ وَصَحّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَنْ قَالَ حينَ يَسْمَعُ النّدَاءَ: اللّهُمّ رَبّ هَذه الدّعْوَة التّامَة, وَالصّلاَة القَآئمَة, آت مُحَمّداً الوَسيلَةَ وَالفَضيلَةَ, وَابْعَثْهُ مقَاماً مَحْمُوداً الّذي وَعَدتّهُ حَلّتْ لَهُ شَفَاعَتي يَوْمَ القيَامَة أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ

26./191. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Dova se ne odbija između ezana i ikameta.

(Bilježi ga Nesa'i, a Ibn Huzejme ga smatra autentičnim.)

Prenosi se od Džabira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko kaže kada čuje ezan: Allahume rabbe hazihi'd-daveti't-tameti ve's-salati'l-ka'ime, ati Muhammedeni'l-vesilete ve'l-fadilete veb'ashu mekamen mahmudenillezi ve'adtehu - Allahu moj, Gospodaru ovog cjelovitog poziva i namaza koji se upravo uspostavlja, podari Muhammedu veliki stepen u Džennetu i svako dobro i uzdigni ga na uzvišeno mjesto koje si mu obećao - bit će mu dozvoljen moj šefa'at na Sudnjem danu.

(Hadis bilježe četverica.)

Ovaj hadis je merfu' (vezan do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), a nalazi se i u *Sunenu* Ebu Davuda. Gornje fraze su, kako

navodi Enes b. Malik, Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a Munziri ističe da ga navode i Tirmizi i Nesa'i u poglavlju *Amelu'l-jevm ve'l-lejl*[482]

Ovaj hadis je dokaz da se dova prima u ova dva momenta, jer ako se dova ne odbija, znači da je primljena i uslišana. Ovo se odnosi na svaku dovu, ali dovu treba ograničti prema hadisima koji govore da ta dova nije ona koja govori o grijehu ili prekidanju rodbinske veze. U hadisu se tačno definira kad se uči dova pa se kaže: poslije ezana, a to je između ezana i ikameta.

Dove koje se uče između ezana i ikameta

Dove koje se uče između ezana i ikameta su:

- da musallija kaže: *Reditu billahi rabben, ve bi'l-islami dinen, ve bi Muhammedin resulen* - Zadovoljan sam da mi je Allah (dželle šanuhu) Gospodar, islam vjera, a Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) - poslanik. Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dodaje: *Ko kaže to bit će mu grijesi oprošteni*;[483]

---

[482] On kaže da je neko rekao: *Allahov Poslaniče, mujezini imaju prednost nad nama,* i Poslanik (alejhi's-selam) reče: *Reci i ti kao što on kaže, a kad se završi ezan, moli, traži - dat će ti se* (prim. M. Isamu'd-dina).

[483] Citiraju Muslim, Nesa'i, Ibn Madže i Tirmizi koji kaže da je dobar, a Ja'meri ga smatra sahihom u verziji koju prenosi Sa'd b. Ebi Vekas i da je istovremeno merfu' i kaže: *Ko kaže kada čuje glas ezana "Ve ene ešhedu en la ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu ve enne Muhammeden abduhu ve resuluhu reditu billahi rabben ve bi Muhammedin resulen ve bi'l-islami dinen - gufire lehu zenbuhu - I ja svjedočim da nema drugog Boga osim Allaha (dželle šanuhu), da On nema sudruga, i svjedočim da je Muhammed (alejhi's-selam) Njegov rob i poslanik, zadovoljan sam da mi Allah (dželle šanuhu) bude gospodar, Muhammed - poslanik, islam - vjera - bit će mu oprošteni grijesi* (prim. M. Isamu'd-dina).

- da donese salavat na Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) nakon što završi sa ponavljanjem riječi mujezina. Ibn Kajjim u *Zadu'l-me'adu* kaže: *Najbolji je salavat kojem je Poslanik (alejhi's-selam) podučavao svoj ummet, jer nema potpunijeg salavata na Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) od njega.* O tome će biti kasnije govora;

- da kaže poslije proučenog salavata na Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Allahume rabbe hazihi'd-daveti't-tammeti ve's-salati'l-ka'ime, ati Muhammedeni'l-vesilete ve'l-fadilete veb'ashu mekamen mahmudenillezi ve'adtehu.* Drugi mimo Buharija dodaju: *inneke la tuhlifu'l-mi'ad - ...doista Ti ne iznevjeravaš obećanja;*

- da moli za sebe poslije toga i traži dobro od Allaha (dželle šanuhu) kao što se navodi u hadisima Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Reci kao što kaže mujezin, a kada završiš s tim, moli, dat će ti se.* Prenosi Ahmed b. Hanbel od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je rekao: *Ko kaže kada mujezin uči ezan: Allahumme rabbe hazihi'd-da'veti'l-ka'imeti ve's-salati'n-nafi'a salli ala Muhammedin verda anhu riden, la sehata ba'dehu - Bože, Gospodaru ovog poziva i korisnog namaza, blagoslovi Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem), budi zadovoljan njime zadovoljstvom poslije kojeg nema srdžbe - uslišat će Allah (dželle šanuhu) njegovu dovu.*

Tirmizi bilježi hadis Ummu Seleme koja kaže: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podučio me je da kažem kada se uči ezan za akšam namaz: "Allahumme haza ikbalu lejlike ve idbaru neharike ve asvatu du'a'ike fagfirli - Bože moj, ovo je nastup noći, odlazak dana i glasovi tvoje dove, pa mi oprosti."* Hakim navodi prenoseći od Ebu Umame hadis merfu' gdje kaže da bi rekao kada bi čuo mujezina:

Bože moj, Gospodaru ovog poziva koji se uslišava, uslišava poziv Istine, riječi bogobojaznosti, daj da umrem na tome i oživi me na tome. Učini me da budem od dobrih ljudi na Sudnjem danu.

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je odredio s čime će se moliti kada je rekao:

Dova između ezana i ikameta se ne odbija. Prisutni zapitaše: *Šta da kažemo, Allahov Posla niče?* On reče: *Molite od Allaha (dželle šanuhu) oprost i zdravlje na ovom i budućem svijetu.* Ibn Kajjim smatra da je ovaj hadis sahih. Bejheki spominje da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio kada bi se učio ikamet: *Ekamehallahu ve edameha* - *Uspostavio ga Bog i dao da traje!* Postoje i druge dove kod ikameta.

III. POGLAVLJE

UVJETI NAMAZA

Šart (uvjet) u arapskom jeziku znači znak, na što ukazuju i riječi Uzvišenoga:

﴿... فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا...﴾

... a već su predznaci njegovi tu...[484] tj. znaci Sudnjeg dana, a u jeziku šeriatskih pravnika označava ono iz čijeg nepostojanja nužno proističe nepostojanje.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ طَلْقٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ صلى الله عليه وسلم: إِذَا فَسَا أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ، فَلْيَنْصَرِفْ، وَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيُعِدِ الصَّلَاةَ رَوَاهُ الخَمْسَةُ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّان

1./192. Prenosi se od Alije b. Talka (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas pusti vjetar u namazu, neka se vrati, uzme abdest i obnovi namaz.

(Prenose ga peterica, a Ibn Hibban ga smatra sahihom.)

[484] Muhammed, 18 (prim. M. Isamu'd-dina).

Alija b. Talk

O ovoj osobi je bilo ranije govora u poglavlju "Šta kvari abdest". Ibn Abdulberr ističe da je Alija b. Talk otac Talka b. Alije Hanefije, a Ahmed i Buhari skloni su da kažu da je Alija b. Talk i Talk b. Alija jedna te ista osoba.

Hadis navodi Ibn Hibban i smatra ga sahihom

Autor je citirajući gornji hadis rekao: Ibn Hibban ga smatra autentičnim. Kao da je ovo naveo sažeto, jer u osnovi treba da stoji: Ibn Hibban ga navodi i kaže da je sahih. Ovakva fraza je navedena više puta. Moguće je razumjeti iz nje da je Ibn Hibban smatrao sahihom hadise koji su navodili drugi, ne on, a to je daleko.

Mišljenje o senedu hadisa

Ibn Kattan smatra da hadis ima skrivenu mahanu, a to je što je u senedu Muslim b. Selam Hanefi, koji je nepoznat. Tirmizi ističe da je Buhari rekao: *Meni je poznat samo ovaj hadis koga prenosi Alija b. Talk.*

Hadis ukazuje da puštanje vjetra kvari abdest. To je konsenzusom prihvaćeno, analogno tome je i ostalo što kvari abdest, a hadis koga prenosi Aiša ranije je iznijet: *Koga zadesi povraćanje u namazu taj će otići, abdestiti se i nastaviti da klanja ako nije govorio.* Ovo se protivi navedenom hadisu. I jednom i drugom hadisu neki prigovaraju. Komentator daje prednost ovom hadisu i ističe da on potvrđuje obavljanje namaza nanovo, a drugi hadis to niječe. Neki kažu ovaj niječe ispravnost namaza, a onaj ga potvrđuje, pa je bolje dati prednost ovom hadisu na osnovu vjerodostojnosti, jer za njeg Ibn Hibban kaže da je sahih, a za onaj

ne kaže niko da je autentičan, pa je prcče dati prednost ovom hadisu.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: لاَ يَقْبَلُ اللَّهُ صَلاَةَ حَائِضٍ إِلاَّ بِخِمَارٍ رَوَاهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ النَّسَائِيَّ وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

2./193. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Allah (dželle šanuhu) ne prima namaz punoljetne žene[485] *ako nema mahrame*[486] *(bez pokrivanja glave i vrata).*

Ko navodi hadis i mišljenje o senedu hadisa

Hadis prenose peterica osim Nesa'ija, a Ibn Huzejme ga smatra autentičnim. Hadis bilježe Ahmed i Hakim, a Darekutni ga smatra slabim, dodajući da bi možda mogao biti mevkuf (nije dosegao do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), a Hakim ga smatra murselom (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam). Njega prenosi Taberani u djelima *Sagiru i Evsatu* u verziji Ebu Katadea riječima: *Allah (dželle šanuhu) neće prihvatiti od žene namaz sve dok ne pokrije svoj ukras (zinet), niti od punoljetne djevojke služavke sve dok ne pokrije mahramom glavu i vrat.*

---

[485] Misli se na punoljetnu ženu, a upotrijebljen je termin *ha'id* (žena sa menstruacijom) s obzirom da se menstruacija javlja kod punoljetnosti.

[486] Ovdje se misli na nešto što će prekriti glavu i vrat.

Misli se pod pojmom neprihvatanja negiranje valjanosti namaza, a katkada se *kabul* odnosi na ibadet koji urodi sevapom, pa ako se to negira, onda se negira sevap, a ne valjanost, kao što stoji: *Allah (dželle šanuhu) ne prima namaz odbjegle osobe, niti osobe u čijoj je utrobi vino.* Tako se kaže, a mi smo objasnili u traktatu *El-Isbal* i glosi *Šerhu'l-Umde* da negacija prihvatanja neminovno podrazumijeva negiranje ispravnosti.

U hadisu se spominje: ... *bez mahrame...* što ukazuje da je žena obavezna pokriti ono što pokriva mahrama ili šal.

Kasnije će doći u hadisu Ebu Davuda koga prenosi Ebu Seleme o namazu žene u ženskoj haljini sa prekrivačem koja nema donjeg veša. Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao: *Kada je košulja dugačka da pokriva njezina stopala.* Ovo ukazuje da je za ženu neophodno da u namazu pokrije glavu i vrat, kao što govori hadis o šalu/mahrami, zatim prekrivanju i ostalog dijela tijela do stopala, kao što govori hadis Ummu Seleme. Ženi je dozvoljeno da otkrije svoje lice, jer nigdje se ne govori o njegovom pokrivanju u namazu. Pod otkrivanjem lica žene misli se na otkrivanje u namazu, tako da ne vidi stranac te dijelove tijela, i to je njezino stidno mjesto u namazu. A kada se radi o stidnom mjestu za pogled stranca, onda je cjelokupno tijelo žene - stidno mjesto, kao što će biti i kasnije riječi.

Spominje se ovdje da je njezino stidno mjesto u namazu istovremeno njezino stidno mjesto za pogled stranca. Ima i suprotnih mišljenja, međutim, ovo nije mjesto za raspravljanje o tome, jer postoji njezino stidno mjesto u namazu i stidna mjesta u odnosu na pogled stranaca. Za sada govorimo o stidnom mjestu u namazu, a stidno mjesto u odnosu na stranca ostavljamo za kasnije.

وَعَنْ جَابِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُ:
إِنْ كَانَ الثَّوْبُ وَاسِعاً فَالْتَحِفْ بِهِ، يَعْنِي فِي الصَّلَاةِ وَلِمُسْلِمٍ: فَخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ،
وَإِنْ كَانَ ضَيِّقاً فَاتَّزِرْ بِهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

3./194. Prenosi se od Džabira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da mu je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada je odjeća prostrana, zamotaj se njome, tj. u namazu, a Muslim dodaje: *...stavi jedan dio odjeće na rame, - a ako je tijesna, zagrni se njome.*

(Prenose Buhari i Muslim.)

Pod ogrtanjem misli se da se ogrne jednim krajem odjeće, a drugi prebaci preko ramena.[487]

Značenje riječi *irtida'* i *iltihaf*

Ove riječi, tj. *u namazu,* očito da je ubacio neki od ravija, jer u hadisu stoji, između ostaloga, da je Džabir rekao: *Došao sam Božijem Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) dok je klanjao, a imao sam na sebi neku odjeću pa sam se zagrnuo njome i klanjao pored Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Kada se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) okrenuo, reče mi: "Kakvo je to ogrtanje koje vidim?" Rekao sam: "Odjeća." Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dodade: "Ako je široka, prekrij se njome, ako je tijesna, ogrni se njome."*

Hadis ukazuje, ako je odjeća prostrana, prekriti se njome nakon ogrtanja jednim njenim dijelom, a ako je odjeća tijesna,

[487] Misli se da se ne veže odjeća po sredini pa da klanja otkrivenih ramena, nego da se zagrne time, a jedan dio odjeće podigne i zamota njime, tako da bi to izgledalo kao i donja i gornja odjeća (prim. M. Isamu'd-dina).

ognuti se njome da bi se pokrila stidna mjesta. Kod čovjeka su stidna mjesta od ispod pupka do koljena prema najprihvatljivijem sudu.

وَلَهُمَا مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ: لاَ يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي الثَّوبِ الوَاحِدِ, لَيْسَ عَلَى عَاتِقِهِ مِنْهُ شَيْءٌ

4./195. Buhari i Muslim bilježe hadis Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Neka niko od vas ne klanja u jednoj odjeći a da nema od te odjeće ništa preko ramena*[488].

Većina učenjaka smatra da je ovo lakša zabrana, kao što su protumačili i riječi: *zamotaj se time,* da su mendub, dok Ahmed misli da je vadžib i ističe da namaz neće biti uredu onome koji ima mogućnosti da prekrije ramena, a to ostavi. U jednoj od njegovih verzija stoji da će namaz biti uredu, ali će činilac biti griješan, tako da je ove uvjete povezao za prvu verziju, a kod druge verzije da je vadžib.

Hattabi potkrepljuje zaključak većine učenjaka time što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao a bio u jednoj odjeći, od koje je jedan njezin dio bio na jednoj od njegovih žena dok je ona spavala i dodaje: *Poznato je da dio odjeće koju bi on obukao ne bi bio dovoljno prostran da se prekrije njime, a preostali dio da prekrije svoja ramena.* Mislim da bi se moglo odgovoriti na to da je Ahmed htio reći: *Ko ima mogućnosti da se zagrne,a ne da mu namaz neće biti uopće ispravan ili da će biti griješan, kao što se to vidi u njegovim riječima: Neće biti namaz uredu onoga koji ima mogućnosti da to uradi,* moguće je da se misli

[488] Tj. kada je odjeća prostrana, kao što na to ukazuje prvi hadis. Što znači da ne omotaje odjeću po sredini i veže jedan njen kraj oko struka, slabina, nego neka je prebaci preko ramena i na taj način prekrije gornji dio tijela.

u tom slučaju da ne raspolaže drugom odjećom nego je klanjao u njoj, a situacija da je jedan dio od njegove odjeće bio na osobi koja je spavala najbolji je dokaz da on nije imao druge odjeće do te.

وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا أَنَّهَا سَأَلَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم: أَتُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي دِرْعٍ وَخِمَارٍ بِغَيْرِ إِزَارٍ قَالَ: إِذَا كَانَ الدِّرْعُ سَابِغاً يُغَطِّي ظُهُورَ قَدَمَيْهَا أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ, وَصَحَّحَ الأَئِمَّةُ وَقْفَهُ

5./196. Prenosi se od Ummu Seleme (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je pitala Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem): *Da li žena može klanjati sa jednom košuljom i mahramom - šalom, bez donjeg veša, i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče:*

Ako je košulja duga[489] *da prekriva njezina stopala.*[490]

(Citira Ebu Davud, a imami smatraju da je hadis mevkuf, ostao pri ashabu.)[491]

Ovaj hadis prenose Malik i Ebu Davud, ali kao mevkuf. Riječi ovog hadisa koji se prenosi od Ahmeda b. Zejda Kunfuza, od njegove majke, da je ona pitala Ummu Selemu: *U kakvoj odjeći će žena klanjati*, pa joj je odgovorila: *Klanjat će sa mahramom (šalom) i u dugoj haljini.*[492]

---

[489] Tj. prostrana.

[490] Ovo je dokaz za onoga koji nije izuzeo stopalo iz sramnih dijelova tijela žene, jer hadis ukazuje da se to ne izuzima (prim. M. Isamu'd-dina).

[491] Ranije je objašnjen tretman mevkuf hadisa, a ovaj se tretira kao merfu', iako je mevkuf, jer bi se moglo reći da nema prostora idžtihadu u tome.

[492] To je haljina žene koja pokriva njezino tijelo i njezine noge, pa se i kaže *sabig* (duga, prostrana), ako se proteže odozgo pa do dolje (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ, فَأَشْكَلَتْ عَلَيْنَا الْقِبْلَةُ, فَصَلَّيْنَا, فَلَمَّا طَلَعَتِ الشَّمْسُ إِذَا نَحْنُ صَلَّيْنَا إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ, فَنَزَلَتِ الآيَةُ (فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ الله) أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيّ, وَضَعَّفَهُ

6./197. Prenosi se od Amira b. Rebi'a (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Bili smo sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) jedne tamne noći, pa nam je bila problematična Kibla i mi smo klanjali.*[493] *Kada je Sunce izašlo, primijetili smo da nismo klanjali prema Kibli i tada je objavljeno:*

﴿...فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ...﴾

... kuda god se okrenete, pa tamo je Allahova strana...[494]

(Hadis navodi Tirmizi i smatra ga slabim.)

Osnovni podaci o Amiru b. Rebi'i

Amir b. Rebi'a je Ebu Abdullah Amir b. Rebi'a b. Malik Anzi, a neki kažu Anezi. Pripisuje se plemenu Aneza b. Va'ila, a neki ga zovu i Adevi. Rano je primio islam i dva puta se iseljavao. Učestvovao je u svim bitkama. Umro je 32., 33., ili 35. g. po Hidžri.

Mišljenje o senedu hadisa

Tirmizi smatra da je ovaj hadis slab jer se u njegovom senedu nalazi Eš'as b. Se'id Seman, a on je slab prenosilac. Hadis ukazuje da će osobi koja klanja u drugom smjeru, a ne prema Kibli zbog

---

[493] Očito je da oni nisu istraživali znakove da bi otkrili pravac Kible.

[494] El-Bekare, 115 (prim. M. Isamu'd-dina).

tame ili kiše, namaz biti primljen bez obzira istaživao on znakove pravca Kible ili ne i bez obzira otkrila mu se greška da je bio okrenut u drugom pravcu u vrijeme namaza ili poslije njegova isteka.

Na to ukazuje i hadis koga bilježi Taberani prenoseći ga od Mu'aza b. Džebela, koji je rekao: *Klanjali smo za Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) jednog oblačnog dana na putu, a nismo bili okrenuti prema Kibli. Kada je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao Sunce je zasjalo i mi smo rekli: "Poslaniče, klanjali smo a nismo bili okrenuti prema Kibli", a on dodade: "Vaš namaz je podignut ka Allahu (dželle šanuhu) ispravan u svojoj biti."*

U senedu hadisa se spominje Ebu Ajle za koga Ibn Hibban kaže da je pouzdan.

Učenjaci se razilaze u ovom sudu, pa oni koji kažu da je namaz uredu pripadaju školi ša'bija, hanefija i nekih Kufanaca,[495] osim onoga koji je klanjao bez istraživanja pa se otkrila greška.

U djelu *El-Bahr* spominje se konsenzus da je nužno obnoviti namaz ako je klanjano bez okretanja prema Kibli. Ako je idžma' prihvaćena, sužena je time općenitost hadisa. Neki kažu da nije potrebno obnoviti namaz ako ga je čovjek klanjao istražujući pa mu se kasnije javi da je pogriješio, a vrijeme bude izašlo. Međutim, kada uvidi da je pogriješio, a vremena da klanja ovaj namaz ima, on je dužan ponoviti namaz zbog upućenog zahtjeva da se mora tako klanjati ako je ostalo vremena. Ako se nije uvjerio niti je siguran da neće počiniti grešku ponovo i ako je vrijeme isteklo, onda neće obnoviti namaz, na osnovu ovog hadisa.

---

[495] Da je okretanje prema Kibli bilo šart (uvjet) onda bi bila obaveza ponovo klanjati namaz u njegovo vrijeme ili poslije njegova isteka (prim. M. Isamu'd-dina).

Ulema smatra uvjetom istraživanje jer je vadžib uvjeriti se da je čovjek okrenut prema Kibli, a ako nije u stanju da se uvjeri, istraživat će koliko je moguće, a ako izostavi istraživanje, onda on nema isprike osim ako je potrefio Kiblu.

Šafi'i kaže: *Njemu je potrebno da obnovi namaz u njegovom vremenu ili kasnije, jer je okretanje prema Kibli kategorički vadžib. Hadis o izvidnici (koga prenosi Amir) ima izvjesnu slabost.* Ja mislim da je postupiti po hadisu o izvidnici (hadis Amira) najispravnije, jer je on pojačan i hadisom Mu'aza, štaviše, on je jedini dokaz, a i radi konsenzusa. Njihovo često pozivanje na konsenzus je poznato, ali nije uredu.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيَّ, وَقَوَّاهُ الْبُخَارِيَ

7./198. Prenosi se od Ebu Hurejrca (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi vc sellem): *Kibla je između istoka i zapada.*

(Prenosi Tirmizi, a Buhari ga smatra pouzdanim.)

Ko prenosi hadis

U djelu *Et-Telhis* autor navodi ovaj hadis i kaže: Bilježi ga Tirmizi od Ebu Hurejre, kao merfu', i kaže da je on hasenun sahih (autentičan, ali ima i drugi dobar hadis koji ga prati).

Autor je ovdje trebao reći da je sahih po njegovoj metodi, jer smo pronašli kod Tirmizija poslije navođenja ovog hadisa u jednoj od verzija da je hasen, a on je smatra sahihom, i dodao da i drugi prenose ovaj hadis od ashaba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) među kojima su Omer, Alija i Ibn Abbas.

Određivanje strane Kible

Ibn Omer kaže: *Kada ti bude zapad na desnoj strani, istok će ti biti na lijevoj, i sve ono što je između njih je Kibla, kada se okrećeš prema Kibli,* a Ibn Mubarek dodaje: *Ono što je između istoka i zapada je Kibla za istočnjake...*

Hadis ukazuje da je obavezno okrenuti se prema Kibli, ali ne direktno s obzirom da je to skoro nemoguće. To je prihvatila jedna grupa učenjaka[496]. Način dokaza toga je da se misli da je Kibla između ova dva pravca za onoga koji se ne može tačno uvjeriti u pravac Kible, jer onaj koji se uvjerava u stranu Kible ne ograničava se njegova Kibla istokom i zapadom, sve strane za njega su Kibla, jednako da li je pravo potrefio Kiblu ili dio Kible.

Hadis ukazuje da je sve što je između ove dvije strane Kibla i da je ta strana dovoljna pri okretanju Kibli. U hadisu nema dokaza da je nužno potrefiti tačno, jer za to treba da postoji dokaz. Riječi Uzvišenoga:

﴿... فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾

...okreni zato lice svoje prema Časnome hramu...[497]

-to su riječi Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) dok je on bio u Medini i okrenuti se tačno prema Kibli bilo je poteško osim kada je bio u mihrabu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem). Naredba je da se okrene licem prema Mesdžidu'l-haramu općenito kada klanja u mihrabu i drugim mjestima, što je izraženo riječima Uzvišenog:

﴿... وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ...﴾

[496] Mezheb Malika, Ebu Hanife i Ahmeda. Ovo prenosi Muzeni od Šafi'ija (prim. M. Isamu'd-dina).

[497] El-Bekare, 144 (prim. M. Isamu'd-dina).

... *i gdje god se nalazili, vi lica svoja prema toj strani okrenite...,*

što ukazuje da je dovoljno okrenuti se prema strani Kible, jer je teško svugdje i svakom klanjaču da se usmjeri direktno prema Kibli, a njihove riječi podijelit će strane tako kako bi mu bilo moguće da se okrene direktno, za što nema dokaza, niti su to radili ashabi, a oni su najodličniji. Istina je da je dovoljna samo strana pa makar to bilo i u Mekki i okolo nje.

وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, زَادَ الْبُخَارِيّ: يُومِيءُ بِرَأْسِهِ, وَلَمْ يَكُنْ يَصْنَعُهُ فِي الْمَكْتُوبَةِ

8./199. Prenosi se od Amira b. Rebi'a (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Vidio sam Allahovog Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako klanja na jahalici kako god je ona bila okrenuta.*

(Prenose Buhari i Muslim; Buhari dodaje: ...*dajući znak svojom glavom, a ne bi ovo činio kod propisanih, farz namaza.*)

Ko navodi hadis

Ovaj hadis kod Buharija koga prenosi Amir b. Rebi'a glasi: *Tesbih bi činio na jahalici,* a od Ibn Omera prenosi riječima: *Tesbih bi činio jašući na jahalici.* Nešto slično bilježi i Šafi'i prenoseći od Džabira koji kaže: *Vidio sam Allahovog Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako klanja nafile, a on na svojoj jahalici,* znači da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) saginjao glavu kod sedžde i ruku'a, a Ibn Huzejme dodaje: ...*ali bi mu sedžde bile niže od ruku'a.*

Nafila-namaz bit će ispravna na jahalici makar ona i ne bila okrenuta prema Kibli

Hadis ukazuje da će nafila biti ispravna i ako se klanja na jahalici, pa makar klanjač i ne bio okrenut prema Kibli. Jednako je da li on bio u sedlu ili ne, bio na dužem ili kraćem putu, osim što u rivajetu Rezina koga prenosi od Džabira stoji i dodatak: ...*na putovanju na kome se skraćuje namaz*. Jedna grupa učenjaka uzima ovo kao uvjet, a drugi kažu da nema uvjeta. Čak je dozvoljeno i onom ko je kod kuće. Ovo se prenosi od Enesa i verbalno i praktično.

Jahalica je ovdje bila deva. Hadis ukazuje da je dozvoljeno nafilu činiti jahaču.

Da li je nafila-namaz uredu i za pješaka

Za pješaka se ne govori ništa; neki učenjaci kažu da je i njemu dozvoljeno klanjati poredeći to sa jahačom da bi se olakšalo onome koji klanja dobrovoljne namaze, a drugi kažu da se njemu ne može dopustiti da se ne okrene prema Kibli kada čini ruku' i sedždu, jer čovjek može ići samo kada je na kijamu i tešehhudu. Dva su suda o dopuštanju čovjeku da hodi nakon ispravljanja sa ruku'a, međutim, kada se vrati i ispravlja između dvije sedžde, u tom periodu on ne ide, jer hodati može samo stojeći, a ovdje je obavezan da se zadrži sjedeći između dvije sedžde, na što ukazuju riječi: ...*kud god se ona okrene*...

On se neće ispravljati radi okretanja prema Kibli, niti u namazu, niti na početku, mada stoji u slijedećem hadisu:

وَلِأَبِي دَاوُدَ مِنْ حَدِيثِ أَنَسٍ: وَكَانَ إِذَا سَافَرَ فَأَرَادَ أَنْ يَتَطَوَّعَ اسْتَقْبَلَ بِنَاقَتِهِ الْقِبْلَةَ، فَكَبَّرَ ثُمَّ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَجْهُ رِكَابِهِ وَإِسْنَادُهُ حَسَنٌ

9./200. Ebu Davud bilježi hadis koga prenosi Enes (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi putovao i želio da čini nafile (dobrovoljne namaze), okrenuo bi svoju jahalicu prema Kibli, donio iftitah-i tekbir i klanjao bi bez obzira kuda bi bila usmjerena njegova jahalica.*

(Sened ovog hadisa je dobar.)

Nafila-namaz na jahalici i kada će se u tom namazu okrenuti prema Kibli

Ovaj hadis ukazuje da bi se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kod donošenja iftitah-i tekbira okretao prema Kibli. Ovo je prihvatljiv dodatak. Njegov hadis je dobar i po njemu se postupa. U ovom hadisu se spominje deva, a u prvom jahalica; i jedno i drugo imaju isto značenje i nije uvjet da klanjač bude samo na devi. Štaviše, imamo pouzdan hadis u rivajetu koga bilježi Muslim *da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao na svome magarcu.*

U hadisu se spominje *kada bi putovao,* što znači da je put uvjet kod neke uleme, što se može uzeti i iz ovog hadisa, ali nije očito da je uvjet. Ovaj hadis i onaj prije njega govori da je ovo bilo samo u nafilama, a ne i u farzovima; štaviše Buhari kaže da to Poslanik (alejhi's-selam) ne bi činio kod propisanih namaza.

U rivajetu koga bilježe Tirmizi i Nesa'i ipak se spominje *da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) jednog dana došao sa svojim ashabima u jedan tjesnac, kiša iznad njih, mokrina ispod njih, a namaz prispio. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je naredio da se prouče ezan i ikamet, a onda je istupio na svojoj jahalici i klanjao sa ashabima dajući znak glavom i čineći sedždu niže od ruku'a.*

Tirmizi dalje kaže da je hadis garib, da nema druge verzije. Potvrđeno je da je ovako činio Enes. Abdulhakk kaže da je hadis sahih, a Nevevi da je hasen. Bejheki ga smatra slabim. Neki

učenjaci prihvatili su i da će farz klanjan na jahalici biti ispravan, kada se bude okrenuo prema Kibli klanjajući u nosiljci, makar ona išla kao brod. Namaz je u takvom slučaju valjan - prihvaćeno je konsenzusom. Ja mislim da se katkada pravi razlika i da musallija ima ispriku kada je na moru, tada mu je oprošteno, za razliku od putnika koji je u nosiljci. Kada jahalica bude stajala, kod Šafi'ija je farz-namaz valjan, kao što je valjan i kod onih koji su u nosiljci vezanoj užadima ili nošenoj u krevetu na ljudima kada oni stoje.

Pod pojmom *propisani namazi* misli se na namaze koji su obavezni svim zaduženima-punoljetnima i ne može se ovome prigovoriti da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao i vitr-namaz na jahalici, jer je vitr vadžib.[498]

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: الأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدٌ إِلاَّ المَقْبَرَةَ وَالحَمَّامَ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَلَهُ عِلَّةٌ

10./201. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Božiji Poslanik (sallallahu alejhi vc sellem) rekao: *Cijela zemlja je mjesto gdje se klanja osim groblja i hamama.*

(Prenosi Tirmizi, hadis ima skrivenu mahanu.)

Razilaze se oko toga da li je hadis vezan za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ili je mursel (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam). Hammad ga prenosi senedom do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): Amr b. Jahja, njegov otac od Ebu Se'ida, a Sevri ga prenosi do tabi'ina, hadis mursel, senedom Amra

---

[498] Što se tiče savremenih pronalazaka, hanefije su donijele fetvu da se ta nova sredstva saobraćaja tretiraju kao jahalica, a kod šafija se tretiraju kao brod (prim. M. Isamu'd-dina).

b. Jahjaa, njegov otac i dalje do Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem). Verzija Sevrija je ispravnija i potvrđenija. Darekutni kaže da je hadis sačuvan kao mursel i tu mu daje prednost i Bejheki.

Hadis je dokaz da se svugdje na zemlji može klanjati namaz osim na groblju, tj. tamo gdje se kopaju umrli. Na groblju namaz neće biti uredu. Ovdje se podrazumijeva klanjalo se na mezaru ili između mezara, bio mezar vjernika ili grob nevjernika. I to iz počasti prema vjerniku i što dalje od nevjernika.

Ovaj hadis specificira riječi drugog hadisa: *...data mi je cijela zemlja za mjesto za klanjanje.* Namaz u hamamu neće biti ispravan i kažu da je to zbog prljavštine. Neki kažu da je to samo mekruh. Ahmed b. Hanbel ističe da namaz neće biti u hamamu valjan pa makar bio i na krovu, oslanjajući se na ovaj hadis. Većina kaže da će namaz biti uredu, ali popraćen mekruhom. Navodi se da je razlog zabrane klanjati u hamamu to što je on mjesto šejtana, ali prihvatljivije su riječi Ahmedove.

Ovo specificiranje hadisa: *...učinjena mi je zemlja mjestom za klanjanje ...* ne odnosi se samo na ova dva mjesta, nego i na druga mjesta, na što ukazuje slijedeći hadis:

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهما، قَالَ: نَهى رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم، أن يُصَلَّى فِي سَبْعَةِ مَوَاطِنَ: المَزْبَلَةِ, وَالمَجْزَرَةِ, وَالمَقْبَرَةِ, وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ, وَالحَمَّامِ, وَمَعَاطِنِ الإبِلِ, وَفَوْقَ ظَهْرِ بَيْتِ الله رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ, وَضَعَّفَهُ

11./202. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio da se klanja na sedam mjesta:

- smetljištu,[499]
- klaonici,[500]
- groblju,
- prolaznom putu,[501]
- hamamu,[502]
- pojilištu deva[503] i
- iznad Bejtullaha.

(Prenosi Tirmizi i kaže da je hadis slab. Hadis koga prenosi Ibn Omer - kaže Tirmizi - nije tako snažan, jer se prenosi od Se'ida b. Džubejra, a njemu se prigovara zbog memorisanja, a Buhari kaže da se on izostavlja, metruk.)

Razlog zabrane klanjanja na ovim mjestima neki kažu je: groblje i klaonica zbog prljavštine, kao i pojilište, a neki kažu zato što na to imaju pravo i drugi te zbog toga nije dozvoljen namaz, bio taj prostor prostran ili tijesan[504] zbog općenitosti zabrane, kao i pojilište deva. Razlog tome je što je to sklonište šejtana - kako navodi Ebu Davud - u riječima: *Tamo gdje kleknu deve* - da piju vodu. U nekim verzijama stoji: *torovi deva*, što bi imalo općenitije značenje od pojilišta deva.

499 Tj. mjesto gdje se skuplja smetlje.

500 Tj. mjesto gdje se kolje stoka.

501 Tj. mjesto gdje ljudi gaze stopalima po njemu prolazeći preko njega.

502 O ovome je bilo riječi.

503 To je mjesto gdje deve padaju na koljena oko vode.

504 Neki kažu zbog dekoncentracije klanjača i gubitka skrušenosti (prim. M. Isamu'd-dina).

Zabrana namaza iznad Bejtullaha

Zabranu namaza iznad Bejtullaha obrazložili su i ograničili time ako bi klanjao na nekoj strani tako da izađe van vazdušnog prostora Bejtullaha, tada namaz ne bi bio valjan; u protivnom, bio bi valjan. Međutim, ovo obrazloženje bi pokvarilo smisao hadisa, jer ako se čovjek nije okrenuo prema Kibli, neće mu biti valjan namaz jer nema uvjeta, a ne zato što je on iznad Kabe. Ako bi ovaj hadis bio valjan, onda bi zabrana ostala kako je to očito nad svime što je spomenuto, a to je vadžib, i onda bi ovo specificiralo općenitost značenja hadisa: *Zemlja mi je učinjena sva mjestom za klanjanje, mesdžidom,* međutim, saznao si šta je o hadisu rečeno, osim što je hadis koji govori o greblju među ovim spomenutim mjestima ispravan kao što govori slijedeći hadis:

وَعَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الغَنَوِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لاَ تُصَلُّوا إِلَى القُبُورِ, وَلاَ تَجْلِسُوا عَلَيْهَا رَوَاهُ مُسْلِمٌ

12./203. Prenosi se od Ebu Merseda, Ganevija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje kaže: *Nemojte klanjati prema kaburovima, i nemojte sjediti na njima.*

(Prenosi Muslim.)

Osnovni podaci o Ebu Mersedu

Ebu Mersed Ganevi je Mersed b. Ebi Mersed, primio je zajedno sa ocem islam i pao kao šehid na Bedru. Neki kažu da je ubijen u Bitki Redži' u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

Zabrana klanjanja prema kaburu i na njemu

Ovaj hadis je dokaz da je zabranjeno klanjati prema kaburu, kao što je zabranjeno klanjati i na kaburu. Zabrana ima značenje harama. U hadisu se ne govori koliko treba biti odstojanje od kabura pa da namaz bude zabranjen. Očito je da je to udaljenost koja se smatra okretanjem po običaju za klanjača. Hadis govori i da je zabranjeno sjediti na kaburu, o čemu se navode i drugi hadisi, tako npr. hadis Džabira da je zabranjeno gaziti po njemu, a hadis Ebu Hurejrea ističe: *Da neko od vas sjedne i na žeravicu pa mu spali odjeću i dosegne do njegove kože, bolje bi mu bilo nego da sjedne na kabur.* (Bilježi Muslim.)

Jedna grupa učenjaka smatra da je to zabranjeno, dok Malik ističe da nije mekruh sjediti na greblju, nego se misli da je zabranjeno sjediti i obavljati nuždu.

U *Muvetta'u* se spominje, a preneseno od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je uzimao kabur kao jastuk i ležao na njemu. Nešto slično se nalazi u Buhariji što se prenosi od Ibn Omera i dr. Ova zabrana ima smisao stroge zabrane, kao što je rečeno više puta, a postupak jednog ashaba ne protivi se hadisu koji je merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), ali neki kažu da postupak ashaba ukazuje da je ta zabrana mekruh, a takvo tumačenje je daleko.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأَى فِي نَعْلَيْهِ أَذًى أَوْ قَذَرًا فَلْيَمْسَحْهُ, وَلْيُصَلِّ فِيهِمَا أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

13./204. Prenosi se od Ebu Se'ida (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi

ve sellem) rekao: *Kada neko od vas dođe u džamiju, neka pogleda pa ako primijeti na svojoj odjeći nečistoću ili prljavštinu,*[505] *neka to obriše i neka klanja u njima.*[506]

(Navodi Ebu Davud, a Ibn Huzejme ga smatra sahihom.)

Učenjaci se razilaze kod ovog hadisa da li je spojenog seneda do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ili je mursel, Ebu Hatem daje prednost da je vezan do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Ovaj hadis prenosi i Hakim preko Enesa i Ibn Mes'uda i Darekutni ga prenosi preko Ibn Abbasa i Abdullaha b. Šihhira, ali je sened ove dvojice slab.

Ovaj hadis ukazuje da je dozvoljeno klanjati namaz u obući.[507] Brisanjem će obuća na kojoj je prljavština postati čista. U hadisu se govori od nečistoće općenito, bila ona vlažna ili suha, na to ukazuje povod donošenja ovog hadisa, a to je da je Džibril (alejhi's-selam) obavijestio Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da mu je na obući nečistoća pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) skinuo obuću u namazu i nastavio klanjati. Tako da onaj koji klanja, kada uđe u džamiju, a bude uprljan nečistoćom, a što mu je nepoznato ili bude zaboravio na to, a onda to spozna za vrijeme svog namaza, dužan je da to odstrani i da nastavi klanjati namaz. I u ovome ima razilaženja, ali se ne navodi razlog tome, pa se nećemo na tome zadržavati.

---

505 Sumnja ravija da li je bilo jedno ili drugo.

506 Tj. u obući, kao što ukazuju riječi: *ako primijeti na svojoj odjeći nečistoću ili prljavštinu...*

507 Stavovi ashaba, ranijih učenjaka i tabija razilaze se o ovom pitanju, da li je to mustehab ili mubah, ili čak mekruh. Prenosi se od Omera da je on osuđivao skidanje obuće. Tako nešto i od Ibn Mes'uda, kao i od Osmana i Enes b. Malika, a Abdullah b. Omer ne bi klanjao u obući, kao ni Ebu Musa Eš'ari (prim. M. Isamu'd-dina).

Čišćenje obuće brisanjem o zemlju potvrđuje slijedeći hadis:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا وَطِىءَ أَحَدُكُمُ الأَذَى بِخُفَّيْهِ فَطَهُورُهُمَا التُّرَابُ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ

14./205. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas nagazi na nečistoću svojom obućom,[508] *bit će očišćena zemljom.*[509]

(Navodi Ebu Davud, a Ibn Hibban ga smatra sahihom, autentičnim hadisom.)

Hadis navode Ibn Seken, Hakim i Bejheki preko Ebu Hurejrea. Sened ovog hadisa, koga prenosi Bejheki, slab je. Njega citira i Ebu Davud prenoseći od Aiše. U ovom pitanju ima i drugih seneda, ali nisu bez slabosti, ali ti hadisi podupiru jedan drugoga. Evza'i smatra da treba postupiti po ovim hadisima, a to misli i Neha'i, i njih dvojica kažu da će mu biti dovoljno da obriše svoju obuću zemljom ako bude bilo na njoj nečistoće i klanjat će u toj obući. To potvrđuje i to što je Ummu Selema pitala Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) slijedeće: *Ja sam žena čiji su skuti dugi pa idem i po mjestu koje je je prljavo.* Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) joj odgovori: *Očistit će to ono što je poslije toga.*

Hadis navodi Ebu Davud i Tirmizi, a Ibn Madže navodi slično tome i kaže da je neka žena iz plemena Beni Abdu'l-Ešhed

[508] Na obući ili na bilo čemu što se oblači na noge.

[509] Tj. mestve.

rekla: *Božiji Poslaniče, naš put do džamije je pun kaljuže, pa šta da radimo kada pokisnemo?* Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: *Zar nema poslije te kaljuže neki put koji bi bio čišći od toga?* Ona odgovori: *Da,* i na to će Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem): *Ovo za ono.*

Hadis navode Ebu Davud i Ibn Madže, a Hattabi ističe da senedu ovih dvaju hadisa ima i prigovora. Šafi'i je prokomentarisao da ono po čemu se ide, ako je suho, na odijelo od toga ništa se neće prilijepiti. Mislim da njezine riječi *kada pokisnemo* ne odgovaraju tome.

Malik kaže: *Značenje je da zemlja čisti jedna drugu. I kad neko nagazi na nečisto tlo, zatim dođe na čisto i suho tlo, onda će ovo suho očistiti ono ranije. Prljavština koja zadesi odijelo ili tijelo može se očistiti samo vodom - to je usvojeno konsenzusom.* Neki kažu da očito značenje hadisa naslova ovog poglavlja potvrđuje hadis koga navodi Bejheki preko Ebu Mu'alle, a on od svog oca, od djeda, gdje stoji: *Krenuo sam sa Alijom b. Ebi Talibom (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da klanjam džumu. On je išao pješice, a između njega i džamije je bila baruština sa vodom i blatom. On je skinuo svoju obuću i zasukao odjeću. Ja sam mu rekao: Emiru'l-muminin, daj da ja to prenesem umjesto tebe*, a on reče: *Ne,* pa zagazi i kada pređe baruštinu, obu obuću i spusti odjeću i pristupi namazu sa ljudima ne opravši svoje noge, a poznato je da voda koja se skuplja po selima nije bez nečistoće.

وَعَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الحَكَمِ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ، صلى الله عليه وسلم: إِنّ هَذِهِ الصّلاَةَ لاَ يَصلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلاَمِ النّاسِ إِنّمَا هو التّسْبِيحُ وَالتّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ القُرْآنِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

15./206. Prenosi se od Mu'avije b. Hakema (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

U ovom namazu ne može se ništa od običnog govora ljudi govoriti, namaz je tesbih (veličanje Allaha) i tekbir, zatim učenje Kur'ana.

(Prenosi Muslim.)

Osnovni podaci o Mu'aviju b. Hakemu Sulemiju

Mu'avi b. Hakem Sulemi nastanio se u Medini, pa su ga ubrajali u Hidžazlije.

Povod ovog hadisa

Ovaj hadis ima svoj povod, a to je *da je neko kihnuo u namazu, pa mu je nazdravio Mu'avi, a i on je bio u namazu, ashabi koji su bili pored njega osudili su to, što je i on shvatio, a nakon toga Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) Mu'aviju reče: U ovom namazu...*

Hadis ima nekoliko verzija.

Šta se misli pod *ademu's-salahijje* - *neispravnost namaza* u kome se govori

Pod riječima: *...ne može se ništa govoriti* podrazumijeva se da namaz neće biti valjan. Bilo šta da se kaže iz oblasti ljudskog, običnog govora i obraćanja jednog drugom, kao što je ovdje jasno ukazano na povod. Hadis dalje ukazuje da će razgovor u namazu pokvariti namaz bez obzira bilo to u korist namaza ili nešto drugo.[510] Kada je potrebno da se upozori neko koji ulazi, sud o tome će biti kasnije iznijet, kao i ono što će to potvrditi.

---

[510] Evza'i i jedna grupa učenjaka kažu da je dozvoljen govor ukoliko je u prilog namaza i za to navode dokaz hadis Zu'l-jedejna, koji, kada je govorio sa Resulullahom (alejhi's-selam) u prilog namaza "ustali su i dovršili što je nedostajalo namazu", tako da se oprašta ono što je u prilog namazu, a ne oprašta ostalo (prim. M. Isamu'd-dina).

Govor neukog u namazu

Ovaj hadis dalje ukazuje da riječi neukog u namazu neće pokvariti namaz, jer ima ispriku neznanja, pošto Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije naredio Mu'aviju da ponovi namaz nego je rekao da je dozvoljeno u namazu govoriti ono što odgovara namazu, a to je tesbih, tekbir i učenje Kur'ana, tj. to je propisano da se izgovara u namazu, a i dova i slično što se priključuje namazu za šta se kao dokaz uzima i slijedeći hadis:

وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: إِنْ كُنَّا لَنَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم: يُكَلِّمُ أَحَدُنَا صَاحِبَهُ بِحَاجَتِهِ, حَتَّى نَزَلَتْ (حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا للهِ قَانِتِينَ) فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ, وَنُهِينَا عَنِ الْكَلَامِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ

16./207. Prenosi se od Zejda b. Erkama (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Ako bismo govorili u namazu u vrijeme Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), to bi govorio neko od nas onom do sebe o svojoj potrebi, to smo činili sve dok nije objavljeno:*

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾

Redovno namaz obavljajte, naročito onaj krajem dana, i pred Allahom ponizno stojte...,[511] *čime nam je bilo naređeno da šutimo i zabranjen nam je svaki govor.*

(Prenose Buhari i Muslim, a riječi su Muslimove.)

Ono što se misli pod nužnim govorom je kao odgovoriti na selam, otpozdraviti i sl., a ne da su oni govorili kao što govore ljudi kad sijele, na što ukazuje gore citirano: *To bi govorio neko od nas*

---

[511] El-Bekare, 238.

onom do sebe o svojoj potrebi, to smo činili sve dok nije objavljeno: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى *Redovno namaz obavljajte, naročito onaj krajem dana* ... a to je ikindija, prema većini mišljenja. Neki tvrde da o tome postoji konsenzus.

Naređen je mir i da prekinemo sa razgovorom.

Mišljenje o govoru u namazu

Nevevi u komentaru Muslima kaže da je ovim hadisom zabranjen svaki ljudski govor u namazu, a ulema je prihvatila da će onome koji namjerno govori u namazu, a zna da je zabranjeno i ne ide u prilog namaza, niti u prilog spašavanja nekog davljenika ili sl., namaz će biti pokvaren.

Kod riječi koje idu u prilog namaza spominje se razilaženje, što će biti spomenuto u komenatru hadisa Zu'l-jedejna u poglavlju o sehv-i sedždi. Ashabi su shvatili naredbu da treba šutiti u namazu iz riječi وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ jer je šutnja jedno od značenja *kunuta,* a on ima jedanaest poznatih značenja. Oni kao da su uzeli posebno ovo značenje na osnovu indicija, ili stoga što im ih je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) tako protumačio.

U ovom hadisu su brojna raspravljanja koja smo mi naveli u glosi na komentar *Umde.* Ako je klanjač prisiljen da upozori nekog drugog, zakonodavac je to dozvolio, ali posebnim riječima kao što iznosi slijedeći hadis:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ مُتَّفَقٌ عليهِ. زَادَ مُسْلِمٌ: فِي الصَّلَاةِ

17./208. Prenosi se od Ebu Hurejrea, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Tesbih je za muškarce, a za žene tasfik (udariti rukom o ruku).*

(Hadis prenose Buhari i Muslim, s tim što Muslim dodaje: *Kad je u namazu.*)

Propis tesbiha za muškarca i tasfika za ženu u namazu

Hadis ukazuje da je propisano za osobu koja je prisiljena u namazu na nešto, kao da upozori imama na nešto što je imam zaboravio, ili prolaznika koji hoće da prođe, ili nekog koji traži nešto, a ne zna da dotični klanja, tada će ga ovaj upozoriti da je na namazu. Ako klanjač bude muškarac, reći će *subhanallah,* kod Buharija se nalaze ove riječi, a ima i drugih riječi. Ako je žena ta koja klanja, ona će upozoriti tasfikom,[512] a način izvođenja tasfika je, kako kaže Isa b. Ejjub,[513] da udari sa svoja dva prsta desne ruke po dlanu lijeve ruke.

Većina učenjaka prihvatila je sud ovog hadisa, a neki su to detaljnije razjašnjavali bez jasnog dokaza pa kažu: *Ako to bude oglašavanje da je on u namazu, neće pokvariti namaz, a ako bude zbog nečeg drugog, pokvarit će namaz pa makar to bilo i otpočinjanje učenja imamu.* To kažu na osnovu hadisa koga bilježi Ebu Davud, a glasi: *O, Alija, ne počinji sa učenjem imamu (ne uvodi ga u kiraet u namazu)!*

Na ovo se odgovara da je Ebu Davud smatrao ovaj hadis slabim nakon što ga je naveo, pa hadis u naslovu ostaje općenitog

[512] Neki kažu da će namaz žene biti pokvaren ako to ona učini u namazu, a drugi da je tesbih propisan i za jedno i za drugo bez tasfika, što ovaj hadis opovrgava (prim. M. Isamu'd-dina).

[513] Ispravno je ono što prenosi Ebu Davud u svom *Sunenu* od Isaa b. Ejjuba da je to *tasfih, a to znači udariti sa svoja dva prsta desne ruke po dlanu lijeve, a ne tasfik kao što stoji ovdje* (prim. M. Isamu'd-dina).

značenja i ni jedan način se ne može izuzeti bez dokaza. Hadis dalje ukazuje da nije nužno upozoriti tesbihom ili tasfikom, jer u hadisu nema naredbe, osim što je naveden naredbom u verziji: *Kada vas nešto prisili, onda neka muškarci tesbihom upozore, a žene tasfikom.* Kod ovoga se ulema razilazi.

Komentator djela *Takrib* kaže: *Ono što kažu naši istomišljenici, među kojima su Rafi' i Nevevi, jeste da je ovaj postupak sunnet, a to je stav sljedbenika Šafi'ija.* Nakon toga ističe da je ispravno ovo upozorenje u namazu podijeliti na ono koje je vadžib (obavezno), mendub (pohvalno) i mubah (dozvoljeno), a to ovisi o situaciji.

وَعَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ أبيهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أزِيزٌ كَأَزِيزِ المِرْجَلِ، مِنَ البُكَاءِ أخْرَجَهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ ابْنَ مَاجَه، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبّانَ

18./ 209. Prenosi se od Mutarrefa b. Abdullaha b. Šihhira, a on od svoga oca i kaže: *Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje klanja, a u grudima mu nešto poput krkljanja lonca, zbog plača.*

(Hadis navode peterica, osim Ibn Madže, a Ibn Hibban ga smatra sahih hadisom.)

Osnovni podaci o Mutarrefu i njegovom ocu

Mutarref b. Abdullah b. Šihhir je ugledni tabija, a Abdullah b. Šihhir je osoba koja je doputovala Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) iz plemena Benu Amir i smatra se da je Basrićanin.

Njega prenose, kao što je rečeno, peterica, osim Buharija i Muslima, a to su priređivači *Sunena* i Ahmed, međutim, ovdje se

misli nešto drugo, a to su trojica autora *Sunena* i Ahmed, kao što je objašnjeno.

Ibn Huzejme ovaj hadis smatra sahihom, a i Hakim. Međutim, preletio je onaj koji kaže da ovaj hadis navodi Muslim, a glasi *da je Omer klanjao sabah-namaz i učio suru Jusuf dok nije dostigao do:*

﴿...إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ...﴾[514]

Ja tugu svoju i jad svoj pred Allaha iznosim..., *kada je čuo ridanje Poslanikovo.*

Ovaj hadis navodi Buhari, ali je prekinut, a spaja ga sa Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) u senedu Se'id b. Mensur. Hadis navodi i Ibn Munzir. Ovaj hadis je dokaz da slično tome ne kvari namaz. Analogno tome se tretira i jecanje.

وَعَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: كَانَ لِي مِنْ رَسُولِ اللهِ، صلى الله عليه وسلم مَدْخَلَانِ, فَكُنْتُ إِذَا أَتَيْتُهُ وَهُوَ يُصَلِّي, تَنَحْنَحَ لِي. رَوَاهُ النَّسَائِيّ وَابْنُ مَاجَهْ

19./210. Prenosi se od Alije: *Ja sam imao dva ulaska*[515] *do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), i on bi se, kad bih ja ušao a on klanja, meni nakašljao.*

(Prenose Nesa'i i Ibn Madže.[516])

Postoji jedna druga verzija koja glasi da bi rekao subhanallah (*sebbeha*) umjesto termina *tenahnaha* (nakašljao se), ali je verzija slaba.

---

[514] Jusuf, 86.

[515] Dva vremenska ulaska.

[516] Za ovaj hadis kaže Ibn Seken da je sahih.

Mišljenje uleme o nakašljavanju (tenehneha) u namazu

Ovaj hadis je dokaz da nakašljavanje ne kvari namaz. To su prihvatili Nasir i Šafi'i postupajući po ovom hadisu. Stav je hadevija[517] da će pokvariti namaz ako je to izgovorio više od dva slova. Neki kažu da je hadis konfuzan, međutim, čuo sam da Ibn Seken smatra da je rivajet u kojem stoji *tenehneha* vjerodostojan, a rivajet *sebbeha* slab. Prema tome, ne može se tvrditi konfuznost; ako su potvrđena oba hadisa, onda bi se oni mogli međusobno uskladiti da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) katkada rekao *subhanallah,* a katkada bi se nakašljao.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قُلْتُ لِبِلَالٍ: كَيْفَ رَأَيْتَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَرُدُّ عَلَيْهِمْ حِينَ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ, وَهُوَ يُصَلِّي قَالَ: يَقُولُ هكَذَا وَبَسَطَ كَفَّهُ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيّ, وَصَحَّحَهُ

20./211. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom): *Pitao sam Bilala: "Kako si vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) da se odziva na selam kada bi mu oni selam nazvali dok on klanja?' Bilal odgovori: "Rekao bi ovako" i prostre svoj dlan.*

(Hadis navodi Ebu Davud i Tirmizi koji smatra da je sahih; hadis prenose Nesa'i, Ahmed i Ibn Madže.)

Osnova hadisa

Hadis u osnovi glasi *da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) izašao na Kuba da klanja tamo kad dođoše ensarije i nazvaše mu*

[517] Ovo je stav i Ebu Hanife (prim. M. Isamu'd-dina).

selam i tada sam upitao Bilala: Kako si vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) da se odziva...(i navodi hadis).

Ahmed i Ibn Hibban i Hakim prenoseći od Ibn Omera kažu da je on pitao Suhejba o tome, umjesto Bilala. Tirmizi smatra da su i jedan i drugi hadis sahih.

Hadis ukazuje da, ako neko nazove selam nekome koji klanja, on će mu se odazvati na selam išaretom bez govora.

Muslim bilježi prenoseći od Džabira da ga je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao da obavi neki posao pa je po povratku rekao: *Vratio sam se kad Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanja i ja sam mu nazvao selam, on mi je dao znak, a kada je klanjao, pozvao me i rekao: "Ti si mi nazvao selam", pa mu se izvinio nakon što mu je išaretom odgovorio na selam.*

Hadis koji prenosi Ibn Mes'ud da je nazvao selam Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) dok je klanjao i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mu nije odgovorio na selam, niti spominje išaret, nego je rekao po završetku namaza: *U namazu je čovjek zauzet.* Međutim Bejheki spominje u hadisu koga prenosi *da mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dao znak glavom.*

Stav učenjaka o načinu odgovora osobe koja klanja na selam

Učenjaci se razilaze kako musallija treba odgovoriti na selam onome ko mu ga nazove dok klanja. Jedna grupa kaže da će mu odgovoriti riječima, a druga da će mu odgovoriti, ali po završetku namaza, jedni kažu da će mu odgovoriti u sebi, a drugi znakom,[518] kao što ukazuje ovaj hadis.

---

[518] Ovo je stav Šafi'ija i većine (prim. M. Isamu'd-dina).

Ovo je najprihvatljiviji sud obzirom na dokaz, a za ostalo ne postoji dokaz.

Neki kažu da je odgovor išaretom na selam mustehab (lijepo) na osnovu dokaza da Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije odgovorio na selam Ibn Mes'udu nego mu je rekao: *U namazu je čovjek zauzet.*

Mislim da si shvatio iz rivajeta Bejhekijeva da mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovorio na selam davši znak glavom, a potom mu se izvinio što nije odgovorio riječima, pa je na taj način i odgovorio; pošto je zabranjen govor, to je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovorio znakom. Zatim je obavijestio da je Allah (dželle šanuhu) naredio da se ne govori u namazu, otuda čudi mišljenje onih koji kažu da će klanjač odgovoriti riječima, premda Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže da je Allah (dželle šanuhu) naredio da se ne govori riječima, pa se izvinio Ibn Mes'udu što mu nije odgovorio na selam riječima i protumačio da bi selam u namazu bio govor, a govor u namazu je Allah (dželle šanuhu) zabranio.

Mišljenje da onaj koji nazove selam čovjeku u namazu ne zaslužuje odgovor ni išaretom ni riječju odbacuje odgovor Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ensarijama i Džabiru išaretom, a da je bilo da to oni ne zaslužuju, Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi im to rekao i ne bi im se odazvao na selam.

Način išareta kod odgovora na selam

U *Musnedu* se govori kako izgleda taj išaret jer Suhejb kaže: *Prošao sam pored Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) dok je klanjao, nazvao mu selam i on mi odgovorio išaretom.* Ravija kaže da ne zna kako, osim što kaže: *dao mi znak svojim prstom...*

U hadisu koga prenosi Ibn Omer kod opisa odazivanja Sallallahu alejhi ve sellem na selam ensarijama da je on rekao: *Ovako*, i Dža'fer b. Avn, ravija koji prenosi od Ibn Omera, prostrije ruku, tj. svoju šaku, tako da je dlan okrenuo dolje, a drugu stranu šake gore.

Iz ovoga proističe da je to vadžib, a isprika je što je namaz, pa je preostalo odgovoriti na selam onako kako je moguće, a moguće je išaretom. Zbog toga zakonodavac i naziva to odgovorom na selam, a i ashabi, pa taj odgovor ulazi u smisao riječi Uzvišenoga:

﴿... أَوْ رُدُّوهَا...﴾[519]

... *ili ga uzvratite*...

Što se tiče hadisa Ebu Hurejrea gdje on prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ko je dao znak na selam u namazu išaretom i to se shvati kao odgovor, taj neka ponovi namaz*, koga navodi Darekutni, neispravan je, jer ga prenosi Ebu Gatafan od Ebu Hurejrea, a Ebu Gatafan je nepoznata osoba.

وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي، وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا، وَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَلِمُسْلِمٍ: وَهُوَ يَؤُمُّ النَّاسَ فِي الْمَسْجِدِ

21./212. Prenosi se od Ebu Katadea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao, a nosio Umamu, kćerku Zejnebe,[520] a kada bi sedždu činio, spustio bi je, kada bi stajao, nosio bi je.

---

519 En-Nisa, 86.

520 Zejneba je njezina majka, a Zejneba je kćerka Allahova Poslanika (alejhi's-selam), a otac Umame je Ebu'l-As b. Rebi'a.

(Prenose Buhari i Muslim, a Muslim dodaje: *a on je imamio ljudima u džamiji.*)

Riječi *kane jusalli - klanjao je* ne ukazuju da se ovo stalno ponavljalo, jer ovo nošenje Umame od strane Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) desilo se samo jednom.

Ovaj postupak se nije ponavljao

Hadis ukazuje da klanjačevo nošenje živog ljudskog bića, ili nečega drugog ne šteti namazu, bilo to nošenje neophodno ili ne, bilo ono u namazu nafili ili farzu, bilo da taj klanja u džematu ili sam. U verziji koju prenosi Muslim očito se vidi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bio imam, pa se izvlači zaključak kada je dozvoljeno nositi ljudsko čeljade dok je imam, dozvoljeno je i kada je sam, i kada je dozvoljeno u farz-namazima, onda je svakako dozvoljeno i u nafilama.

U hadisu se dalje govori da je čista odjeća djece i njihovo tijelo sve dok se ne uoči nečistoća, i ovakvi postupci neće pokvariti namaz, jer je i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podizao i spuštao Umamu. Ovo je prihvatio Šafi'i, a drugi su odbacili. Neki su otišli sasvim daleko u komentarisanju ovog hadisa pa kažu da se odnosi samo na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a drugi da se Umama vješala o Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) bez njegove pomoći. Neki kažu da je to za nevolju, a drugi da je hadis dokinut.[521] Sve su to tvrdnje bez jasnog dokaza. Ibn Dekik Id dugo govori o tome u komentaru *El-Umde,* a i mi smo nešto dodali u glosi na to djelo.

---

[521] I ovo se također odbija jer se nesh (dokidanje) ne može potvrditi na osnovu pretpostavke, nego mora imati svoje uvjete. V. *Nihajetu'l-vusul* (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: اُقْتُلُوا الأَسْوَدَيْنِ فِي الصَّلاَةِ: الحَيَّةَ وَالعَقْرَبَ أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ

22./213. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ubijte dvoje crnih u namazu, zmiju i akrepa!

(Hadis bilježe četverica, a Ibn Hibban ga smatra sahihom.)

Ovaj hadis ima i hadise koji ga prate, a *dvoje crnih* se odnosi na zmiju i akrepa, bez obzira koje boje bili, kao što kažu filolozi, i ne treba se prevariti pa pomisliti da se ovo odnosi samo na crnu boju kod ovog dvoga.

Tretman ubijanja zmije i akrepa u namazu

Hadis je dokaz da je vadžib (dužnost) ubiti zmiju ili akrepa dok je čovjek u namazu, jer je ovdje naredba. Neki kažu da je to lijepo, a dokaz za to je da se ubistvo njih dvoga može izvršiti samo sa angažmanom, i to ne kvari namaz, bio čovjek zauzet duže ili kraće vremena. Ovo je prihvatila jedna grupa učenjaka.

Hadevije smatraju da će to pokvariti namaz. Oni su protumačili ovaj hadis na način da je to izlazak iz namaza analogno sa ostalim brojnim radnjama, koje čovjek treba uraditi i kojima bude izložen dok je u namazu, kao što su spašavanje utopljenika i sl. To znači da je on izišao iz namaza radi toga, i o tome imaju i druga objašnjenja koja se ne uzimaju kao dokaz.

Hadis je neoborivi dokaz za prvi sud. U ovom poglavlju je 22 hadisa, dok ih komentar broji 26.

IV. POGLAVLJE

O SUTRI (PERDI) MUSALLIJE

عَنْ أَبِي جُهَيْمِ بْنِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لَوْ يَعْلَمُ المَارّ بَيْنَ يَدَيِ المصَلّي مَاذَا عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ, لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْراً لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرّ بَيْنَ يَدَيْهِ مُتَفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللّفْظُ لِلْبُخَارِيّ وَوَقَعَ فِي البَزّارِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ: أَرْبَعِينَ خَرِيفاً

1./214. Prenosi sc od Džuhejma b. Harisa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kad bi prolaznik ispred musallije znao kakav je to za njega grijeh, bilo bi mu bolje da stoji 40[522] *nego da prođe ispred klanjača.*

(Hadis bilježe Buhari i Muslim, a ovdje su riječi Buharijeve.)

Kod Bezzara se spominje na drugi način,[523] a to je: *40 godina.*[524]

---

[522] Riječi *bilo bi mu bolje da stoji 40...* Kermani objašnjava navođenje broja četrdeset spominjući dva mišljenja; jedan je da je četiri osnova svih brojenja, a kada se hoće navesti nešto mnogo, onda se on pomnoži sa deset, a drugo je da faze stvaranja čovjeka traju po 40 dana, kao što su embrij, zakvačak, ugrušak, itd (prim. M. Isamu'd-dina).

[523] Tj. u verziji Ebu Džuhejma čije su ravije sasvim druge, a ne ravije koje se spominju kod Buharija i Muslima.

[524] U tekstu je termin *harif* (*jesen*), a upotrebljava se u smislu godina, to je kada se spomene dio a odnosi se na cjelinu.

Osnovni podaci o Ebu Džuhejmu

Ebu Džuhejm je Abdullah b. Džuhejm, a neki kažu Abdullah b. Haris b. Simmet, ensarija. Prenio je dva hadisa. Ovo je jedan od njih, a drugi se odnosi na nazivanje selama osobi koja mokri. O njemu Ebu Davud kaže da je on Ebu Džuhejm b. Haris b. Simmet. Neki kažu da je ravija koji prenosi hadis o mokraći drugi čovjek, a to je Abdullah b. Haris, a ovdje je Abdullah b. Džuhejm, a to su dvije osobe.

Riječ *grijeh* spomenutu u hadisu ne bilježe ni Buhari ni Muslim nego se ona, kako kaže autor u djelu *Fethu'l-Bari*, nalazi u Buhariji, samo kod nekih prenosilaca, koji su kritikovani da nisu učeni. On prigovara Taberaniju što je to pripisao Buhariju u svom djelu *El-Ahkam,* a prigovara autoru *El-Umde* što je pripisao i Buhariju i Muslimu. Otuda je i začudo što je ovaj autor ovog djela pripisao ovaj hadis Buhariju i Muslimu. On je tu preletio kao što je preletio i autor djela *El-Umde*.

Hadis ukazuje na zabranu prolaska ispred klanjača, tj. između mjesta gdje spušta čelo kad čini sedždu i mjesta gdje stoje noge. Ima i drugih mišljenja. Ovo važi za svakog musalliju, bez obzira da li on klanjao farz ili nafilu, bio on imam ili sam klanjao. Drugi kažu da se odnosi samo na imama i na onoga koji klanja sam, ali ne i na muktediju, jer mu neće ništa štetiti onaj koji prođe ispred njega jer je imam njegova sutra, samo što se to mišljenje odbacuje u smislu da sutra otklanja grijeh od onoga koji klanja, a ne od prolaznika.

Ova prijetnja očito se odnosi na prolaznika, a ne na onoga koji je stao namjerno ispred klanjača, ili sjeo ili legao. Međutim, ako to prouzrokuje kakvo remećenje klanjaču, taj će se tretirati poput prolaznika.

وَعَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ عَنْ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي، فَقَالَ: مِثْلُ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

2./215. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, džclle šanuhu, zadovoljan njome) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) bio upitan u vrijemc Bitke na Tebuku o sutri klanjača, pa je odgovorio: *Bit će koliko je unkaš sedla.*

(Hadis bilježi Muslim.)

Kako bi trebala izgledati sutra

U hadisu se govori da je lijepo da musallija scbi postavi sutru i da mu je sutra dovoljna koliki je unkaš, a to su dvijc trećina aršina (lakta). Sutra može biti od bilo čega što čovjek stavi preda sc. Učenjaci misle da je smisao postavljanja sutre odvraćanje poglcda od svega onoga što je iza nje, pa kažu da je bolje približiti je. Na osnovu toga se misli da linija ispred klanjača neće biti dovoljna kao sutra, mada se navodi u hadisu koga bilježi Ebu Davud, ali je taj hadis slab i konfuzan. Ahmed b. Hanbel je prihvatio da linija može biti dovoljna za sutru. Sutru treba postaviti blizu tako da ne bude razmaka između nje i klanjača više od tri lakta. Ako klanjač ne bi mogao naći štap ili nešto slično, on će sabrati kamenice ili zemlju ili svoju robu.

Približavanje sutre ako ne bi našao štap ili nešto slično

Nevevi ističe da su muhaddisi smatrali lijepim da sc sutra približi toliko da između nje i klanjača bude koliko se može činiti sedžda. Tako isto da bude razmak između safova. Navedena je naredba o približavanju sutre i objašnjenje smisla zašto se ona

postavlja, a to je prema onome što bilježe Ebu Davud i dr. prenoseći hadis Sehla b. Ebi Hasme, hadis merfu': *Kada neko od vas klanja uza sutru, neka je približi kako mu šejtan ne bi prekinuo namaz.*

U 4./217. hadisu će doći ono što govori o tome. Mišljenje koje kaže da najmanja sutra može biti koliko je unkaš sedla opovrgava slijedeći hadis:

وَعَنْ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدِ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لِيَسْتَتِرْ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ وَلَوْ بِسَهْمٍ أَخْرَجَهُ الحَاكِمُ

3./216. Prenosi se od Sebre b. Ma'beda Džuhenija da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Neka postavi sutru svaki od vas u namazu pa makar to bila strijela.*

(Hadis navodi Hakim.)

Osnovni podaci o Sebri

Sebre je Ebu Surejje b. Ma'bed Džuheni, stanovao je u Medini, a neki ga ubrajaju među Basrijce.

U ovom hadisu je naredba da treba postaviti sutru ispred sebe, a većina kaže da je to mendub. Već je rečeno da je korist od postavljanja sutre da ništa ne može prekinuti namaz, a ako se ne postavi, namaz će prekinuti ono o čemu će kasnije biti govora.

Upotreba makar strijele govori da i strijela može biti sutra, bila ona debela ili tanka, ali da nije manja od unkaša sedla, kao što je rečeno. Neki kažu da je odabrano da se sutra stavlja s desne ili s lijeve strane, a ne direktno ispred.

وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: يَقْطَعُ صَلَاةَ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ إِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلُ مُؤَخِّرَةِ الرَّحْلِ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ الْأَسْوَدُ الْحَدِيثَ وَفِيهِ: الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ شَيْطَانٌ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

4./217. Prenosi se od Ebu Zerra Gifarija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Prekinut će namaz muslimana ako ne bude bilo ispred njega (sutre) koliko je unkaš sedla: žena,*[525] *magarac, crno pašče...*

U hadisu se još navodi: *...crni pas je šejtan...* (Hadis bilježi Muslim.)

Pod pojmom "bit će pokvaren namaz" misli se da će se umanjiti sevab namaza.

Unkaš se spominje kao primjer, jer je dozvoljeno da i strijela bude sutra, kao što ti je poznato.

Dopuna hadisa

Dopuna ovog hadisa glasi: "*...pitao sam: "A šta je razlika između crnog, crvenog, žutog i bijelog?"* pa reče: "*Sine brata moga, ja sam pitao Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) za to što ti mene pitaš i on mi reče: "Crni pas je šejtan!"*"

(Hadis prenose Tirmizi, Nesa'i i Ibn Madže skraćeno i u dužoj verziji.)

[525] Tj. ako prođe.

Šta će prekinuti namaz ako ne bude sutre

Hadis ukazuje da će namaz prolaskom ovih spomenutih biti prekinut onome koji nema sutre, a *biti prekinut* znači biti pokvaren.

Mišljenja učenjaka o tome

Učenjaci se razilaze o postupku prema ovom hadisu pa neki kažu da će pokvariti namaz žena i crni pas, ali ne i magarc, na osnovu hadisa koga prenosi Ibn Abbas, a u kome se kaže da je on prošao jednog dana ispred safa jašući na magaretu, a Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) klanja, i on nije ponovio namaz niti je naredio svojim ashabima da ga ponove.

Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim i smatraju da specificira ovdje navedeni hadis.

Ahmed kaže: *Namaz će prekinuti crni pas, ali nisam potpuno siguran za ženu i magare.* Za magare kao podlogu navodi hadis Ibn Abbasa, a za ženu hadis Aiše, koji bilježi Buhari, a glasi da je rekla: *Božiji Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao je jedne noći, a ona je bila poprijećena ispred njega, i kada bi sedždu činio, dotaknuo bi njezine noge, i ona bi ih povukla, a kada bi ustao sa sedžde na kijam, ona bi ih ispružila.* Da namaz prekida prolazak žene, onda bi ga pokvarilo i njezino ležanje ispred klanjača.[526]

Većina smatra da namaz neće prekinuti ništa pa protumačiše ovaj hadis da se misli pod *prekinuti* - umanjiti nagradu, a ne pokvariti namaz, i dodaju da je to zbog toga što je srce u tom slučaju zauzeto ovim stvarima.

---

[526] Zahirije smatraju da će namaz pokvariti kod troje spomenutih kada pas i magarac stoje ispred klanjača, jednako prolazili pas i magarac ili ne prolazili, bili mali ili veliki, živi ili mrtvi. Ovo su prihvatile i hanefije (prim. M. Isamu'd-dina).

Ima ih koji kažu da je ovaj hadis dokinut hadisom Ebu Se'ida koji glasi: *Namaz neće ništa prekinuti,* o čemu će biti govora, a već je navedeno da će namaz prekinuti: Jevrej, kršćanin, vatropoklonik i svinja. Ovaj hadis je slab, a njega bilježi Ebu Davud u verziji Ibn Abbasa, ali ga i on smatra slabim.

وَلَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ نَحْوَهُ دُونَ الكَلْبِ.

5./218. Muslim prenosi od Ebu Hurejrea slično gornjem hadisu, ali ne spominje *psa.*

Hadis sličan prošlom hadisu

Ovako stoji u *Bulugu'l-meramu,* a hoće da kaže da se riječ pas ne nalazi u hadisu Ebu Hurejrea, međutim, ja sam konsultirao ovaj hadis i primijetio sam ovu istu riječ i kod Muslima, gdje kaže: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Namaz će pokvariti: žena, magarac i pas, a od toga će ga zaštititi sutra veličine unkaša."*

ولأَبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ نَحْوَهُ دُونَ آخِرِهِ، وَقَيَّدَ المَرْأَةَ بِالحَائِضِ

6./219. Bilježe Ebu Davud i Nesa'i prenoseći od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) slično gornjem hadisu, ali bez riječi *ahirehu,* a ženu je ograničio na onu sa menstruacijom.

Kod Ebu Davuda stoji, prenoseći od Šu'bea, da je rekao: "Prenio nam je Katade govoreći: Čuo sam Džabira b. Zejda kako prenosi od Ibn Abbasa, od Šu'bea, kao merfu' hadis: *Namaz će pokvariti žena sa menstruacijom i pas.* Ovo navode i Nesa'i i Ibn Madže.

Šta se misli pod pojmom *dune ahirehu*

Pod pojmom *dune ahirehu* (osim kraja hadisa) želi se reći da se u hadisu Ibn Abbasa ne spominje posljednji dio hadisa Ebu Hurejrea koji je kod Muslima, a glasi:..*od čega će ga zaštititi koliko unkaš sedla,* a zamjenica kod *ahirehu* u tekstu koji navodi autor odnosi se na posljednji dio Ebu Hurejreovog hadisa, mada nije naveo to kao što ti je poznato i nije ispravno da on time misli na posljednji dio hadisa Ebu Zerra, a poznato je da se prisvojna zamjenica vraća na ono što je najbliže. Potom sam konsultirao i Sunen Ebu Davuda kada tamo doslovno stoji: *Namaz će pokvariti žena sa menstruacijom i pas...*

Prema tome, moguće je da se u tekstu autora misli da je on htio riječima *dune ahirehu* dio hadisa Ebu Zerra, a koji glasi: ...*crni pas je šejtan,* ili je možda mislio bez posljednjeg dijela hadisa Ebu Hurejre, kao što smo spomenuli u komentaru. Prvo je prihvatljivije jer on spominje riječi hadisa Ebu Zerra, a ne riječi hadisa Ebu Hurejrea, ako je vjerodostojno da se na nj vraća lična zamjenica.

Ko je označio ženu terminom *haid*

Označavanje žene kao *haid* (koja ima menstruaciju), pod pretpostavkom vjerodostojnosti hadisa, podrazumijeva razumijevanje općenitog u svjetlu ograničavajućeg, pa namaz može pokvariti samo žena sa menstruacijom, kao i kod psa označavajući ga kao crnog u nekim hadisima, tako da je u nekim od tih hadisa pojmu apsolutnog dato značenje određenog, pa kažu da će namaz pokvariti samo crn pas, a kod žene namaz će pokvariti samo žena sa menstruacijom.[527]

---

527 Ibn Arebi kaže da nema dokaza da se ograniči na ženu koja ima menstruaciju, jer je ovaj hadis slab, a menstruacija žene nije u njenoj ruci, stomaku ili nogama.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ, فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ, فَلْيَدْفَعْهُ, فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ, فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِين

7./220. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas klanja uz nešto što će ga zaštititi od prolaznika, pa ako neko hoće da prođe ispred njega, neka ga odgurne, a ako insistrira da prođe, neka mu se suprotstavi, jer je dotični šejtan.

(Prenose Buhari i Muslim, a u jednoj verziji stoji: ...*s njim je šejtan.*)

Spriječiti onome koji hoće da prođe ispred musallije koji je postavio sutru

Rečeno je šta može biti sutra i kolika treba biti, zatim koliko treba biti odstojanje između nje i onoga koji klanja.

U hadisu se govori da je obavezno odgurnuti onoga koji hoće da prođe, a kad se kaže da je to šejtan, objašnjava se da je potrebno i suprotstaviti se ako nije dovoljno odgurnuti ga.

Na to mu odgovara Iraki da ako misli pod pojmom slab na slabost prenosilaca, to nije tako jer su svi prenosioci pouzdani. Ako je time mislio da je većina taj hadis vezala za Ibn Abbasa, odgovara se da ga je Šu'be povezao do Poslanika (alejhi's-selam). Vezanje hadisa za Poslanika (alejhi's-selam) od strane pouzdanog ravije ima prednost nad onim za koga kažu da je mevkuf, makar oni činili većinu kako stoji u *Terminologiji hadisa* (prim. M. Isamu'd-dina).

Pojam *karin*

U rječniku je *karin* šejtan koji je uz čovjeka i ne rastavlja se od njega. Očito je da autor ovim riječima *muttefekun alejhi* misli da ga prenose Buhari i Muslim, u verziji Ebu Se'ida, međutim, mi to nismo našli kod Buharija nego kod Muslima, ali ga prenosi Ebu Hurejre.

Hadis ukazuje, što se da razumjeti iz teksta, da ako ne bude klanjač imao sutru, on nema ni pravo odgurnuti prolaznika ispred sebe, a ako ima sutru, onda će ga odgurnuti.

Način odstranjenja prolaznika

Kurtubi kaže da će dati znak prolazniku i na lijep način mu spriječiti prolazak, a ako se ne bude zadovoljio s tim upozorenjem i odstranjenjem, suprotstavit će mu se, tj. jače će ga odgurnuti nego prvi put. Kurtubi dodaje da su svi prihvatili da mu se ne treba suprotstaviti fizički, oružjem, jer bi to bilo suprotno pravilu namaza onoga koji se predao namazu i od koga se traži puna skrušenost. Ima mišljenja pojednih skupina koji kažu da mu se treba i fizički suprotstaviti, na što ukazuje i upotrijebljeni termin, a mišljenje koje kaže da će mu se suprotstaviti proklinjanjem i grdnjom ovaj hadis odbacuje, a potvrđuje ga postupak Ebu Se'ida, ravije ovog hadisa, sa mladićem koji je htio nazor da prođe ispred njega dok on klanja. Njega bilježi Buhari prenoseći ga od Ebu Saliha Semana gdje se kaže: *Vidio sam Ebu Se'ida Hudrija jednog petka kako klanja postavivši sebi sutru, a jedan mladić iz plemena Ebu Mu'ajt hoće da prođe ispred njega, pa ga Ebu Se'id gurnu u prsa, a mladić ne nađe izlaza do da prođe ispred njega i ponovo htjede da prođe, pa ga Ebu Se'id žešće otisnu...*

Neki kažu da se pod *odgurnu ga* misli da će ga odstraniti na najljepši način, a ako insisitira, bit će žešći, pa makar to vodilo tuči, jer je to zakonodavac dozvolio.[528]

Tretman odstranjenja prolaznika

Ova naredba u hadisu, iako je očito vadžib (obavezna), ipak Nevevi kaže da ne zna ni jednog fakiha koji kaže da je obavezno ovako prolaznika odgurnuti, nego naši istomišljenici misle da je to lijepo, dok autor ističe da zahirije smatraju da je vadžib.

Kada se govori da je on (prolaznik) šejtan, daje mu se interpretacija da je njegov postupak đavolski, postupak koji želi da unese poremećaj kod klanjača. U hadisu je i dokaz da je dozvoljeno upotrijebiti termin šejtan za čovjeka koji namjerava pokvariti namaz klanjača i unijeti smutnju u njegovu vjeru, kao što Uzvišeni kaže:

﴿...شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ...﴾

...šejtane u vidu ljudi i džinova...[529]

Neki kažu da se misli pod tim da ga na to navodi šejtan, na što ukazuje i rivajet Muslima u riječima: ... *s njim je šejtan.*

Razilaze se kod smisla koji zahtjeva da se prolaznik odgurne pa kažu da je to radi odstranjenja grijeha od prolaznika. Drugi kažu da je to zbog toga da se spriječi remećenje koje nastaje prolaskom dok je čovjek u namazu. Ovo je prihvatljivije, jer nastojanje

---

[528] Kadi Ijad napominje, ako bi ga odgurnuo na način kako mu je dozvoljeno i on stradao, ovaj neće odgovarati za to, na osnovu suglasnog mišljenja uleme. Postavlja se pitanje da li će biti potrebno platiti krvarinu ili ne, i tu su dva stava, oba se navode u mezhebu malikija (prim. M. Isamu'd-dina).

[529] El-En'am, 112.

klanjača da sačuva i zaštiti namaz preče je od odstranjenja grijeha drugoga (prolaznika). Ja kažem, kada bi se reklo da se odnosi i na jedno i na drugo, ne bi bilo daleko, a onda bi značilo da se tim postupkom odstranjuje grijeh od prolaznika, na što ukazuju riječi hadisa: *...kad bi znao prolaznik...*, zatim da se sačuva namaz od umanjenja njegove nagrade. Ebu Nu'ajm prenosi od Omera: *Kada bi musallija znao koliko mu se umanjuje vrijednost njegova namaza sa prolaskom ispred njega, on ne bi klanjao sve dok ne bi postavio nešto kao sutru.* Ibn Ebi Šejbe navodi prenoseći od Ibn Mes'uda: *Prolaženje ispred čovjeka koji klanja pokvarit će mu pola njegova namaza.* I jedan i drugi hadis imaju tretman merfu' (vezan za Poslanika, alejhi's-selam) hadisa, mada su oba mevkuf (sežu do ashaba), s tim što se kod prvog odnosi na onoga koji nije sebi postavio sutru, a kod drugog ima opće značenje pa može da se odnosi i na njega. Onaj koji postavi sutru neće mu se umanjiti vrijednost njegova namaza sa prolaskom nekoga, jer hadis otvoreno govori da kada klanjač postavi sebi sutru, niko mu ko bi prošao neće štetiti pa je zbog toga ovim hadisom naređeno da odgurne prolaznika. Možda je smisao toga da se osudi nedolično djelo prolaznika, koji prekoračuje granicu i čini ono što zakonodavac zabranjuje, zbog toga se i daje prednost lakšem nad drugim postupkom.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ شَيْئاً، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَنْصِبْ عَصاً، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَلْيَخُطَّ خَطّاً، ثُمَّ لاَ يَضُرُّهُ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ. أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ وَابْنُ مَاجَهْ، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّان، وَلَمْ يُصِبْ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مُضْطَرِبٌ بَلْ هُوَ حَسَنٌ

8./221. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas klanja, neka postavi ispred sebe bilo šta; ako nema ništa, neka postavi štap; ako nema ni to, onda neka povuče liniju, i tada mu neće naštetiti namazu neko ko bi prošao ispred njega.

(Hadis prenose Ahmed i Ibn Madže, a Ibn Hibban ga smatra sahihom. Nije u pravu onaj koji ga smatra konfuznim (a to je Ibn Salah), naprotiv, hadis je hasen.)

Sud o senedu hadisa

Hadis je hasen, ali se autor protivi ovoj ocjeni u djelu *Nuket*. Ahmed i Ibn Medini smatraju ga sahihom, a u *Muhtesaru Sunena* Sufjan b. Ujejne kaže da nisu našli ništa što bi pojačalo ovaj hadis i on je naveden samo na ovaj način, a Isma'il b. Umejje, kada bi prenosio ovaj hadis, govorio bi: *Imate li vi nešto što podržava ovaj hadis?* Šafi'i ukazuje na slabost ovog hadisa, a Bejheki ističe da nije loš u sličnim propisima.

Hadis ukazuje da za sutru može poslužiti bilo šta. U djelu *Muhtesaru Sunen* Sufjan b. Ujejne kaže: *Vidio sam Šerika kako klanja s nama dženazu za vrijeme ikindije pa je stavio svoj ćulah ispred sebe,* a u *Sahihima* Buharija i Muslima stoji u rivajetu koga prenosi Ibn Omer da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) *poprijećio svoju jahalicu i klanjao prema njoj.* Rečeno je da klanjač, ako nema ništa za sutru, on će sakupiti zemlje, prašine ili kamenja. Ahmed b. Hanbel daje prednost da bude linija u okviru polukruga/polumjeseca.[530]

[530] Imam Ahmed b. Hanbel je odabrao da ocrtana linija bude u formi luka poput mihraba i da klanjač klanja u njoj kao da je u mihrabu. Musedded smatra da bi linija trebala biti pravo povučena ispred klanjača prema Kibli. Nevevi o formi linije kaže: *Odabrano je ono što iznosi šejh Ebu Ishak* da je linija usmjerena prema Kibli, a u *Tehzibu* da je lijepo da bude povučena od istoka prema zapadu.

Riječi *...i tada mu neće naštetiti namazu ništa* ukazuju da će mu štetiti ako ne bude uradio nešto od toga, bilo da umanji vrijednost njegova namaza ili da ga pokvari, s obzirom da se govori da će mu namaz biti pokvaren.

Ovo važi ako musallija bude imam ili ako bude klanjao sam, a ne ako bude muktedija, jer je imam sutra muktediji, ili sutra imamova je njegova sutra, o čemu je bilo riječi.

Buhari je time naslovio poglavlje, kao i Ebu Davud, a Taberani ga u *Evsatu* navodi kao hadis merfu' prenoseći od Enesa riječima: *Sutra imama je i sutra za onoga ko klanja za njim.*

Hadis ima opću poruku postavljanja sutre na otvorenom polju i drugdje

Znaj da ovaj hadis ima opću poruku u naredbi postavljanja sutre na otvorenom polju i drugdje. Potvrđeno je "da bi Vjerovjesnik (alejhi's-selam) kada bi klanjao prema zidu ostavljao razmak koliko bi mogla proći ovca." Od sutre se ne bi udaljavao, nego bi joj se približio i naredio je da se bude blizu sutri.

Mjesto sutre i šta je može zamijeniti

Kada bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao pored drveta ili kakvog stuba ili stabla klanjao bi tako da to bude na njegovoj desnoj ili lijevoj strani, a ne bi se direktno prema njemu usmjerio. Na putu bi postavljao za sutru koplje ili štap i tako prema tome klanjao. To bi mu bila sutra, a stavljao bi i svoju jahalicu

---

Imam Malik i fakihi općenito ne spominju uopće liniju jer je ovaj hadis konfuzan, jer je cilj obavještenje prolazniku, a to obavještenje ne može se ostvariti linijom. Različiti su stavovi koji se prenose od Šafi'ija, da je jednom rekao da je lijepo povući liniju, a drugi put da se linija ne može povući (prim. M. Isamu'd-dina).

poprijeko i klanjao prema njoj, Šafi'i poredi s tim da klanjač može postaviti sedžadu u džamiji, kao znak da je u namazu što je ispravno.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله، صلى الله عليه وسلم،: لاَيَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيْءٌ، وَادْرَءُوا مَا اسْتَطَعْتُمْ. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، وَفِي سَنَدِهِ ضَعْفٌ.

9./222. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Namaz neće ništa pokvariti, a odstranjujte koliko možete.

(Hadis bilježi Ebu Davud, ali u senedu ovog hadisa ima izvjesna slabost.)

Mišljenje o senedu hadisa

U *Muhtesaru* Munzirija stoji da se u senedu ovog hadisa nalazi i Mudžalid, a on je Ebu Se'id b. Umejr Hemedani Kufi, kojem mnogi prigovaraju. Muslim navodi od njega hadis uz druge hadise koje prenosi od Ša'bijevih kolega. Nešto slično bilježi i Darekutni prenoseći to od Enesa,[531] i Ebu Umame, a Taberani bilježi prenoseći hadis Džabira, a i u jednom i u drugom senedu je slabost.

---

[531] Hadis koga prenosi Enes glasi *da je Poslanik (alejhi's-selam) imamio ljudima i ispred njih je prošlo magare.* Ijad b. Ebi Rebi'a uzviknu *subhanallah* dva puta. Kada je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) predao selam, reče: *Ko je malo prije rekao subhanallah? Reče: Ja, Allahov Poslaniče, jer sam čuo da magare kvari namaz, i Poslanik (alejhi's-selam) uzvrati: "Ništa neće pokvariti namaz!"* (prim. M. Isamu'd-dina).

Ovaj hadis proturječi hadisu Ebu Zerra u kome stoji da će namaz pokvariti onome koji nije postavio sebi sutru: žena, magare i crni pas.

Mišljenje učenjaka šta se misli pod pojmom *prekinuti* namaz

Pošto ova dva hadisa proturječe jedan drugom, i stavovi učenjaka se razilaze u vezi sa ta dva hadisa. Neki kažu da se pod pojmom *prekidanje namaza* u hadisu Ebu Zerra misli na umanjenje vrijednosti namaza zbog toga što je srce čovjeka bilo zauzeto prolaskom gore spomenutih, a da se pod pojmom *neprekidanje namaza* u verziji hadisa koju prenosi Ebu Se'id misli da namaz neće biti pokvaren, tj. namaz neće ništa pokvariti makar sevab tog namaza bio umanjen prolaskom onoga što je spomenuto u hadisu Ebu Zerra.

Neki kažu da ovaj hadis Ebu Se'ida dokida hadis Ebu Zerra. Ovo je slab sud, jer nema derogiranja hadisa ako ih je moguće dovesti u sklad, zatim da se derogacija ne može provesti bez poznavanja vremena donošenja hadisa, a ovdje se ne zna koji je prije, a koji kasnije rečen, pa i onda kada je nemoguće uskladiti dva hadisa, onda se daje prednost pretežnijem. Hadis koga prenosi Ebu Zerr je pretežniji jer ga navodi Muslim u svom *Sahihu*, a u senedu koga prenosi Ebu Se'id je izvjesna slabost, kao što je već rečeno.

V. POGLAVLJE

PODSTREKAVANJE NA SKRUŠENOST U NAMAZU

Smisao skrušenosti

U rječniku *hudu'* znači skrušenost ili ono što je blisko tom stanju, ili se skrušenost odnosi na tijelo, pa se odražava u glasu, vidu, mirovanju, poniznosti. U komentaru skrušenost katkada znači poniznost u srcu, a katkada tjelesno, kao što je šutnja. Neki kažu da su i jedno i drugo poželjni, kako kaže Fahruddin Razi u svome tefsiru. Hadis koga prenosi Alija ukazuje da je to djelo srca. On kaže: *Skrušenost je u srcu.* Bilježi ga Hakim. Ja mislim da na to ukazuje i hadis koji glasi: *Kada bi bilo skrušeno srce ovoga, bili bi skrušeni i njegovi organi tijela.* I hadis koji izražava dovu traženja utočišta: *Utječem Ti se od srca koje nije skrušeno.*

Tretman skrušenosti u namazu

Učenjaci se razilaze kod obaveze skrušenosti u namazu. Većina kaže da nije obavezno, Gazali u svome djelu *Ihjau'l-'ulum* nadugo govori o tome, gdje navodi dokaze da je skrušenost obavezna u namazu, a Nevevi tvrdi da postoji idžma' da nije vadžib.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِراً مُتَفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ, وَمَعْنَاهُ أَنْ يَجْعَلَ يَدَهُ عَلَى خَاصِرَتِهِ

1./223. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio da čovjek klanja podbočen.

(Prenose Buhari i Muslim, a ovdje su riječi Muslimove, a to znači da klanja stavivši svoje ruke na svoje slabine.)

Hadis Ebu Hurejrea govori da je takav postupak Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio, ali ne navodi riječi koje ukazuju na zabranu. Ovaj hadis ima tretman merfu' hadisa, a važi i za ženu kao i za muškarca. Autor ovog djela je prokomentarisao riječ *muhtesir/podbočen,* tj. da stavlja svoju ruku na desnu ili lijevu stranu, ili obje (jednu na desnu, drugu na lijevu stranu).

Zabrana o klanjanju u podbočenom položaju i šta znači *ihtisar* (podbočenje)

Značenje koje se navodi u *Kamusu* i koje je spomenuto suprotstavlja se hadisu u kome stoji: *Muhtesiri će na Sudnjem danu imati na svojim licima svjetlo, što znači, oni koji klanjaju noću pa kada se umore, stave svoje ruke na svoje slabine.* Međutim, ja nisam pronašao ko bilježi ovaj hadis, a ako je hadis autentičan onda usklađivanje između njega i hadisa koji je naveden znači da se zabrana odnosi na onoga koji to čini bez umora, kao što je rečeno i u njegovu komentaru riječima: *...kada se umore.* Ovo proturječi donekle i komentaru koji se nalazi u djelu *En-Nihaje,* gdje se kaže da se misli pod tim da oni dolaze i donose sa sobom dobra djela na koja se oslanjaju.

Značenje riječi *hasire (slabina)*

U *Kamusu* termin *hasire* znači slabina, prostor između vrha kuka i rebara. Autor ističe da je ovo objašnjenje najprihvatljivije, a

neki kažu da *ihtisar* u namazu znači da čovjek uzme svojom rukom štap i osloni se na njega, a neki kažu da objesi neku suru i čita otpozadi ajet po ajet, a neki kažu da znači da se ukida nešto od namaza, što znači da se ne zadrži dovoljno na kijamu, ruku'u i sedždama. Na smisao zabrane ukazuje slijedeći hadis:

وَفِي الْبُخَارِيِّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا: أَنَّ ذَلِكَ فِعْلُ الْيَهُودِ

2./224. Buhari bilježi prenoseći od Aiše da tako postupaju Jevreji u svojoj molitvi.

Podbočenost u namazu je praksa Jevreja u njihovoj molitvi

Nama je zabranjeno da oponašamo Jevreje u svim situacijama. Ovo je smisao zabrane, a ne kao što kažu da je to postupak šejtana ili da je tako izbačen Iblis iz Dženneta, ili da je to postupak oholih, jer bi to bila interpretacija otprilike, a ono što je navedeno tekstom, tj. od ashaba, to je oslonac, jer ashab zna šta je povod hadisa. Moguće je da je ovaj hadis merfu', a onome što je navedeno u *Sahihu* daje se prednost u odnosu na drugo, jer je sve ovo navedeno kao tradicija.

Razlog zabrane klanjanja u podbočenom položaju

U hadisu koga navodi autor u poglavlju "Skrušenost" primjećuje se da je razlog zabrane klanjati podbočen to što proturječi skrušenosti.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم: قَالَ:
إِذَا قُدِّمَ الْعَشَاءُ فَابْدَءُوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا الْمَغْرِبَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

3./225. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada je prigotovljena večera, počnite sa jelom (večerajte) prije nego što klanjate akšam.

Hadis prenose Buhari i Muslim. Ovdje je upotrijebljen izraz namaz uopće, a Ibn Dekik Id kaže da se apsolutno treba razumjeti u svjetlu ograničenog, a u hadisu se kaže: *Kada se postavi večera, a neko od vas posti...* pa se ne ograničava samo na postača, kao što se navodi u usulskim djelima, da spominjanje neke posebne norme koja je u skladu sa postojećom ne zahtijeva ograničavanje i specificiranje.

Hadis ukazuje da je obavezno dati prednost večeri kada je postavljena nad akšam-namazom. Većina učenjaka misli da je to mendub, a zahirije ističu da je vadžib dati prednost jelu/večeri; ako bi se prvo klanjalo pa tek onda jelo, bio bi pokvaren namaz. Hadis otvoreno ističe da se daje prednost večeri bez obzira da li čovjek bio gladan ili ne, bez obzira bojao se on da li će se jelo pokvariti ili ne, bez obzira bilo malo prezalogajiti ili ne.

O ovom hadisu imaju i drugih objašnjenja, ali su ona bez dokaza. Istražujući razlog naredbe da se daje prednost jelu oni kažu: To je radi skretanja pažnje na prigotovljeno jelo što vodi gubitku skrušenosti u namazu. To je razlog koji nema dokaza osim što se to da shvatiti iz riječi nekih ashaba. Ibn Ebi Šejbe navodi prenoseći od Ebu Hurejrea i Ibn Abbasa *da su njih dvojica jeli neko jelo, a na peći je bilo i pečenje, pa je mujezin htio da ikameti, a Ibn Abbas mu reče: "Ne žuri, nećemo ustati, a u nama bilo kakva želja za njim,"* a u drugoj verziji stoji: *...kako nam to ne bi naumpadalo dok smo u namazu.*

Prenosi se od Hasana b. Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je rekao: *Večera prije namaza odgoni dušu koja sama sebe kori.* U ovim eserima (hadisima vezanim za ashabe) navodi se razlog koji je spomenut, i ovo je kada ima vremena.

Kada je tijesno vrijeme za namaz

Učenjaci se razilaze kada je tijesno vrijeme, pa kada bi se prvo večeralo, isteklo bi namasko vrijeme. Neki kažu da će se dati prednost jelu, makar i isteklo vrijeme namaza, insistirajući da se sačuva skrušenost u namazu, a neki kažu da je to na osnovu suda da je skrušenost u namazu obavezna. Neki kažu da će se početi sa namazom da bi se očuvala čast vremena, i ovo je sud većine učenjaka. U hadisu se govori da je prisustvo jela neka vrsta isprike da se džemat izostavi. To smatraju oni koji kažu da je džemat vadžib, a drugi kažu da riječi: *požurite...* ukazuju da je namaz prispio i da ne treba odugovlačiti sa jelom. Potvrđeno je, prenoseći od Ibn Omera, da bi on, kada bi bila prigotovljena večera, a čuo kiraet imama kako uči u namazu, ne bi ustao dok ne bi pojeo svoje jelo.

Sa jelom se poredi i sve drugo čije bi odgađanje skretalo pažnju, pa je bolje početi s tim.[532]

وَعَنْ أَبِي ذَرّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ فِي الصّلاَةِ فَلاَ يَمْسَحِ الحَصَى, فَإِنّ الرّحْمَةَ تُوَاجِهُهُ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ, وَزَادَ أَحْمَدُ: وَاحِدَةً أَوْ دَعْ

[532] Neki izvlače zaključak na osnovu ovog hadisa da džemat nije vadžib.

4./226. Prenosi se od Ebu Zerra (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko klanja, neka ne briše pijesak/kamenčiće, jer se na njega spušta Allahova milost.

(Prenose peterica autentičnim senedom, a Ahmed dodaje *samo jednom ili ostavi.*)

Ovdje se misli: brisati pijesak sa čela ili mjesta gdje se sedžda čini. A verzija gdje stoji *jedanput ili ostavi* nosi u sebi nesigurnost jer se razumije iz toga da je Ahmed dodao na ovaj izraz koji je naveo autor pa bi značilo: *Ne briši jednom, ili ostavi,* a ne misli se to. Ovo se navodi kod Ahmeda, a koji prenosi Ebu Zerr glasi: *Pitao sam Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) o svemu, pa sam ga upitao i za brisanje kamenčića. I on je rekao: "Jedanput ili ostavi",* tj. obriši jedanput ili ne briši nikako, i autor je ovo skratio, što remeti značenje kao da se on oslonio u objašnjenju značenja ovog hadisa na riječi onoga koga je znao, a da je rekao: "U rivajetu Ahmeda ima dozvola za brisanje jedanput", bilo bi jasno.

Brisanje pijeska sa čela od strane klanjača

Hadis ukazuje na zabranu brisanja pijeska nakon stupanja u namaz, a ne prije, i to bi mu bilo bolje da uradi kako ne bi skretao pažnju na nešto drugo, a on u namazu. Pod pojmom *hasa,* koji je ovdje upotrijebljen (kamenčić, pijesak, šljunak), misli se i na zemlju, kao što stoji u rivajetu Galiba, a to ne ukazuje da negira sve ostalo. Neki kažu da je razlog zabrane brisanja da bi se očuvala skrušenost, našto ukazuje navođenje ovog hadisa od strane autora u ovom poglavlju, ili da ne čini nešto više puta u namazu. Zakonodavac je tekstom predvidio razlog govoreći: .... *jer se na njega spušta Allahova milost...* tj. da susreće Allahovu milost i da ne

skida prašinu i pijesak koji su mu prionuli za lice niti ono na čemu sedždu čini, osim ako ga to muči, kada ima pravo. Zabrana je ovdje stroga.

وَفِي الصَّحِيحِ عَنْ مُعَيْقِيبٍ نَحْوَهُ بِغَيْرِ تَعْلِيلٍ

5./227. U *Sahihu* se prenosi od Mu'ajkiba slično bez navođenja razloga.

Osnovni podaci o Mu'ajkibu

Mu'ajkib je Ibn Ebi Fatime Devsi, učestvovao je na Bedru, primio je islam rano u Mekki, iselio u Abesiniju dva puta. Ostao u Abesiniji sve dok nije Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) preselio u Medinu. Bio je čuvar pečata Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem), koga su kasnije postavili Ebu Bekr i Omer nad finansijama (bejtu'l-mal). Umro je 46. g. a drugi kažu za vrijeme Osmanova hilafeta.

Drugi hadis sličnog sadržaja prethodnom hadisu

Nešto slično tome prenosi se u hadisu Ebu Zerra, koji glasi: *Ne briši pijesak dok klanjaš, a ako moraš to učiniti, uradi to jedanput da bi izravnao tlo,* ne objašnjavajući da se na njega tada spušta Allahov rahmet.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الالتِفَاتِ فِي الصَّلاَةِ, فَقَالَ: هُوَ اخْتِلاَسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاَةِ العَبْدِ رَوَاهُ البُخَارِيّ

وَلِلتِّرمِذِيِّ عَنْ أَنَسٍ وَصَحَّحَهُ: إِيَّاكَ وَالالتِفَاتَ فِي الصَّلاَةِ, فَإِنَّهُ هَلَكَةٌ, فَإِنْ كَانَ لاَ بُدَّ فَفِي التَّطَوّعِ

6./228. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: "Pitala sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) o okretanju u namazu", pa je rekao: *To je ugrabljenje, koje šejtan ugrabi iz čovjekovog namaza.*

(Prenosi Buhari, a i kod Tirmizija, koji ga smatra sahihom, stoji: *...čuvaj se okretanja u namazu, jer je okretanje totalno upropaštenje,*[533] *ako je već nužno okrenuti se, onda uradi to samo u dobrovoljnim namazima.*)

Ugrabljenje znači uzimanje nečega dok je ovaj nemaran, a termin *ihtilas* ovdje je upotrijebljen[534] jer je klanjač okrenut prema svom uzvišenom Gospodaru, a šejtan vreba kako bi to ugrabio, i kada se čovjek okrene, šejtan mu to zgrabi.

Osuda okretanja u namazu

Hadis je dokaz da je mekruh okretati se u namazu. Većina učenjaka smatra da namaz zbog toga neće biti pokvaren kada čovjek ne bude bio okrenut grudima ili vratom u cjelini od Kible. U protivnom, namaz će mu biti pokvaren. Razlog mekruha je smanjenje skrušenosti, kao što govori i autor koji navodi hadis u ovom poglavlju, ili ostavljanja okretanja prema Kibli jednim

---

[533] Jer se upropaštava najbolji ibadet, pa zar može biti veća propast od upropaštavanja vjere? To je zbog toga što u okretanju iščezava skrušenost i odvraćanje čovjeka od Allaha (dželle šanuhu), a znači i neiskreni pristup suprotstavljanju šejtanskom zavođenju (prim. M. Isamu'd-dina).

[534] Znači ugrabiti nešto na brzinu, a u djelu *Nihaje ihtilas* znači nešto što je uzeto kao plijen, pa se to pripisuje šejtanu da bi time zaveo musalliju (prim. M. Isamu'd-dina).

dijelom tijela, ili zbog toga što nije predan, usmjeren prema Allahu (dželle šanuhu), kao što govori hadis koga citiraju Ahmed i Ibn Madže u hadisu koga prenosi Ebu Zerr, a glasi: *Allah (dželle šanuhu) je stalno okrenut prema čovjeku koji je u namazu sve dok se čovjek ne okrene, a kada čovjek okrene svoje lice od Allaha (dželle šanuhu), i Allah (dželle šanuhu) se okrene.* (Hadis navode i Ebu Davud i Nesa'i.)

Kada je dozvoljeno okrenuti se u namazu

Kažu da je zabranjeno okretati se u namazu kada nema potrebe, jer je potvrđeno *da se Ebu Bekr okrenuo zbog dolaska Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kod podne-namaza, i ljudi se okrenuli zbog izlaska Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada je bio teško bolestan i kada im je dao znak, a da se oni nisu okrenuli, ne bi znali da je on izišao niti bi znali da je dao znak potvrđujući da ostanu tako, da klanjaju.*

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ فَلاَ يَبْصُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلاَ عَنْ يَمِينِهِ, وَلَكِنْ عَنْ شِمَالِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَفِي رِوَايَةٍ: أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ

7./229. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas bude u namazu, on tada moli Allaha (dželle šanuhu), pa neka ne pljuje preda se ni na desnu stranu, nego na lijevu stranu, pod svoje stopalo.

(Prenose Buhari i Muslim, a u jednom rivajetu stoji: *ili pod svoje stopalo.* U drugom rivajetu kod Buharija stoji: *Njegov Gospodar je između njega i njegove Kible...*)

Pojam *munadžat* koji je ovdje upotrijebljen znači da se Allah (dželle šanuhu) okrenuo prema njemu milošću i zadovoljstvom.

Razlog da se ne pljuje na desnu stranu

Razlog koji se navodi u hadisu koga prenosi Ebu Hurejre da se ne pljuje na desnu stranu nalazi se u tome što je tamo melek.

Hadis zabranjuje da se pljuje prema Kibli ili desnoj strani dok je čovjek u namazu; zabrana je opća. Prenosi se od Ebu Hurejrea i Ebu Se'ida da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) primijetio ispljuvak na zidu džamije, uzeo kamenčić i ostrugao ga i tada rekao: *Kada neko pljuje, neka ne pljuje okrenut licem prema Kibli, niti na desnu stranu, neka pljune na lijevu stranu ili pod svoju lijevu nogu.* (Prenose Buhari i Muslim.)

Tretman pljuvanja u džamiji prema Kibli

Nevevi odlučno stoji na stanovištu da je u svakom slučaju zabranjeno pljuvati u namazu i izvan namaza, bilo to u džamiji ili drugdje. Hadis koga prenosi Enes daje pravo klanjaču, ali drugi hadisi govore da je apsolutno zabranjeno pljuvati prema Kibli bilo u džamiji i drugdje. U *Sahihu* Ibn Huzejmea i Ibn Hibbana koji se prenosi od Huzejfea, kao merfu' hadis, stoji: *Ko pljune prema Kibli pojavit će se na Sudnjem danu, a njegova pljuvačka će biti između njegovih očiju.* Ibn Huzejme prenosi hadis od Ibn Omera, također, merfu': *Onaj koji pljuje prema Kibli bit će proživljen na Sudnjem danu sa ispljuvkom na svom licu.*

Ebu Davud i Ibn Hibban bilježe hadis prenoseći ga od Sa'iba b. Hallada koji glasi *da je neko imamio ljudima i pljunuo prema Kibli, pa kada je završio namaz, Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao: "Neka vam on ne imami!"*

Zabrana pljuvanja na desnu stranu

Slično pljuvanju prema Kibli je pljuvanje na desnu stranu, i to je apsolutno zabranjeno. Abdurrezak navodi prenoseći hadis Ibn Mes'uda, koji glasi da je Ibn Mes'ud osuđivao pljuvanje na desnu stranu pa i kad čovjek nije u namazu. Prenosi se od Mu'aza b. Džebela: *Nisam pljunuo na desnu stranu otkakako sam primio islam.* Prenosi se od Omera b. Abdulaziza da je i on to zabranio. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je ukazao na koju stranu se može pljunuti: ... *na lijevu stranu, pod svoje stopalo,* čime je objasnio koja je to strana i samo mjesto.

U hadisu Enesa, koga bilježi Ahmed i Muslim, poslije riječi: *...nego na svoju lijevu stranu ili pod svoje stopalo* stoji dodatak: *zatim je uzeo mahramicu, pljunuo u nju i zatvorio je i rekao: "Uradite, eto, ovako!"*

Riječi *ili pod svoje stopalo* posebno se odnose na onoga koji nije u džamiji, a ako je u džamiji, onda u mahramicu na osnovu hadisa: *Pljuvanje u džamiji je grijeh.* Međutim, kaže se da je grijeh pljuvanje na desnu stranu ili prema Kibli, a nije grijeh pljunuti pod stopalo ili na lijevu stranu svoju, jer je to zakonodavac dozvolio, a on ne dozvoljava ono što je grijeh.

Čuo si da je razlog da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio pljuvanje na desnu stranu to što je na desnoj strani melek, pa se ovdje postavlja pitanje: Da li je i na lijevoj strani melek, melek koji piše loša djela? Odgovara se da se ovdje podrazumijeva samo melek desne strane iz poštovanja prema njemu i ukazivanja časti njemu.

Odgovorili su neki kasniji učenjaci da je namaz glavni tjelesni ibadet, i melek koji piše loša djela nije prisutan, i zato navode dokaz koga citira Ibn Ebi Šejbe prenoseći hadis Huzejfea, kao hadis mevkuf (vezan za ashaba) u hadisu koji glasi: *...niti na desnu stranu, jer je na desnoj strani pisar dobrih djela,* a kod Taberanija koga

prenosi od Umamea kod ovog hadisa stoji *da on stoji pred Allahom (dželle šanuhu) i melek s desne strane, a šejtan s lijeve strane.* Ako je ovo potvrđeno, onda pljuvanje pada na sudruga, a to je šejtan, dok meleka koji je na lijevoj strani neće ništa pogoditi, ili možda melek dok čovjek klanja prelazi na desnu stranu.

وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ قِرَامٌ لِعَآئِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا، سَتَرَتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا, فَقَالَ لَهَا النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم: أَمِيطِي عَنَّا قِرَامَكِ هَذَا, فَإِنَّهُ لاَ تَزَالُ تَصَاوِيرُهُ تَعْرِضُ لِي فِي صَلاَتِي رَوَاه البُخَارِيّ

8./230. Prenosi se od Enesa da je rekao da je Aiša imala zavjesu kojom je zastirala jednu stranu svoje odaje, pa joj je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao: *Odstrani od nas tu svoju zavjesu, jer njene slike stalno mi iskrsavaju pred oči dok sam u namazu.* (Navodi Buhari.)

(Neki kažu da je zavjesa bila prozirna, a drugi da je bila od vune različitih boja.)

Odstraniti ono što remeti namaz

U hadisu je dokaz da je potrebno odstraniti sve što remeti klanjaču njegov namaz, bilo to u njegovoj kući ili na mjestu gdje klanja. U hadisu nema dokaza da bi namaz u tom slučaju bio pokvaren, jer se ne prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ponovo klanjao taj namaz.

وَاتَّفَقَا عَلَى حَدِيثِهَا فِي قِصَّةِ أَنْبِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ, وَفِيهِ: فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي عَنْ صَلاَتِي

9./231. Buhari i Muslim prenose hadis Aiše u vezi sa enbidžanijom (grubim ogrtačem crveno-bijele boje[535]) Ebu Džehma i u tom hadisu stoji: *...ona me, doista, odvraća od moga namaza.*

Ebu Džehm je Amir b. Huzejfe. Ovaj ogrtač (hamisa) imao je na sebi znakove crveno-bijele boje, a poklonio ga je Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) Ebu Džehm.

Termini hadisa

U hadisu koga prenosi Aiša stoji da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao u ogrtaču (hamisi) na kome su bili crvenobijeli znaci pa je bacio pogled na te znake i kada se završio namaz, rekao je: *Nosite ovaj moj ogrtač Ebu Džehmu, a donesite mi grubu odjeću (tzv. enbidžaniju) od Ebu Džehma, jer me ova malo prije zabavi od namaza.* (Ovo donosi Buhari.)

Iz teksta autora se razumije da se zamjenica odnosi na grubu odjeću enbidžaniju, tako isto i zamjenica kod riječi *elhetni* odnosi se na to. Ebu Džehm je poklonio Vjerovjesniku (sallallahu alejhi ve sellem) ogrtač (hamisu) sa znacima crvenobijele boje, kako bilježi Malik u *Muvetta'u* prenoseći od Aiše, koja kaže da je Ebu Džehm b. Huzejfe poklonio Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) jedan ogrtač (hamisu) crvenobijele boje. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je u tome klanjao namaz, a kada je završio, rekao je: *Vrati ovaj ogrtač Ebu Džehmu.*

U jednom drugom rivajetu koji se također prenosi od Aiše stoji: *Gledao sam na znakove koji stoje na tom ogrtaču, a bio sam na namazu, pa sam se pobojao da me ne dovede do pometnje.* Ibn Bettal kaže da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) tražio od Ebu Džehma

---

[535] Gruba odjeća bez znakova.

drugu odjeću da bi mu dao do znanja da nije odbio njegov poklon omalovažavajući ga.

Osuda svega što zaokuplja pažnju čovjeka u namazu i druge odredbe

U hadisu je dokaz da se slikanje, rezbarija, klesanje (*nakš*) i sl., a što remeti namaz smatra mekruhom, kao i sve ono što zabavi srce. U hadisu se primjećuje da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) žurio da zaštiti namaz od svega što odvraća od njega, da odstrani ono što bi mu skretalo pažnju kod okretanja prema njemu. Tibi kaže da ovaj hadis sugerira da slike i primijetne stvari utječu na čista srca i duše, a pogotovo na one slabije. U hadisu se ističe da je mekruh klanjati na našaranoj prostirci i sedžadama i da je mekruh krasiti/molirati džamije i sl.

وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لِيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ, أَوْلَا تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

10./232. Prenosi se od Džabira b. Semurea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Narod će zaista prestati da podiže svoje poglede prema nebu u namazu, ili se oni njima neće vratiti.

(Bilježi Muslim.)

Zabrana gledanja prema nebu u vrijeme klanjanja namaza

Nevevi u komentaru Muslima kaže: *U hadisu je potvrđena stroga zabrana i žestoka prijetnja zbog takvog postupka. To je prenijeto i konsenzusom. Ova zabrana se tretira strogom zabranom.* Ibn Hazm kaže da gledanje u nebo kvari namaz. Kadi Ijad dodaje da se razilaze kod gledanja u nebo u dovi izvan namaza i ovo jedni osuđuju, a većina to dozvoljava.

وَلَهُ عَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لاَ صَلاَةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ, وَلاَ وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ

11./233. Muslim bilježi prenoseći od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Čula sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje kaže: "Nema namaza kada je jelo prigotovljeno niti kada čovjek trpi jednu od dvije nužde!"*

Ranije je bilo govora u hadisu da se ne može klanjati na mjestu gdje je postavljena hrana. Ovo ima opće značenje, bilo da se radi o nafili, farzu, bio čovjek gladan ili ne. Ono što je ranije rečeno iznosi specificiraniju normu od ove.

Mekruh je klanjati namaz trpeći nuždu

Nema namaza ni kada musallija trpi mokraću, veliku nuždu ili sprečava puštanje vjetra. Međutim, kada klanjač osjeti poteškoću od toga, a nije mu još prizorilo, onda nije zabranjen namaz u takvom slučaju, a ako mu prizori, mekruh je klanjati.

Neki kažu da je to lakša zabrana jer se smanjuje skrušenost u takvom slučaju. Ako bi se čovjek bojao da mu neće isteći vrijeme ako bi otišao da obavi jednu od dvije nužde, u tom slučaju dat će

prednost namazu, namaz je sahih, ali mekruh. Tako kaže Nevevi i smatra da je lijepo obnoviti taj namaz. Zahirije kažu da je namaz obavljen u takvom slučaju pokvaren.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم: قَالَ: التَّثَاؤُبُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيّ، وَزَادَ: فِي الصَّلَاةِ

12./234. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Zijevanje je šejtanski posao i kada neko od vas zijeva, neka to priguši - spriječi koliko može.*

(Prenose Muslim i Tirmizi koji dodaje: ...*u namazu.*)

Kaže se da je zijevanje šejtanski posao zbog toga što nastaje zbog punog stomaka i lijenosti, a i jedno i drugo drago je šejtanu, pa kao da je zijevanje šejtanovo. Naredba prigušivanja i sprečavanja odnosi se na namaz, međutim, tome se ništa ne protivi da se zabrana odnosi na sve situacije.

Ovaj dodatak *u namazu* nalazi se i kod Buharija, gdje poslije toga stoji: ...*neka to ne izražava i glasom haaa, jer je to također šejtansko i ismijava čovjeka koji zijeva.*

Sve ovo protivi se skrušenosti. Kada čovjek zijeva, treba da stavi ruku na usta, na osnovu hadisa:

Kada neko od vas zijeva, neka stavi ruku na usta, jer šejtan ulazi sa zijevanjem.

(Hadis bilježe Ahmed, Buhari, Muslim i dr.)

VI. POGLAVLJE

O DŽAMIJAMA

Mesadžid je množina od riječi *mesdžid* i ako se time misli na poseban prostor, bit će *mesdžid,* a ako se želi označiti mjesto gdje se sedžda čini i spušta čelo na zemlju, bit će *mesdžed.*

Značaj džamija

O značaju džamija govore mnogi hadisi. Džamije su najdraže mjesto Allahu (dželle šanuhu), a u hadisu se kaže: *Ko sagradi džamiju radi Allaha (dželle šanuhu) svojim sredstvima halal steknutim, Allah (dželle šanuhu) će mu podići prostoriju u Džennetu.*

Svi ovi hadisi nalaze se u *Medžme'u'z-zevaidu* i u drugim djelima.

عَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم بِبِنَآءِ المَسَاجِدِ فِي الدَّوْرِ وَأَنْ تُنَظَّفَ وَتُطَيَّبَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيّ، وَصَحَّحَ إِرْسَالَهُ

1./235. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio je da se podižu džamije u kućama, da se čiste i osvježe mirisom.*

(Prenose Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi koji kaže da je hadis mursel (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam).

Podizanje džamije u kućama

Moguće da se pod pojmom kuća podrazumijevaju stvarno kuće, a moguće je da se misli na mjesta (naselja) na kojima se podižu kuće.

Naredba o izgradnji džamija je mendub

Naredba za ovu izgradnju je mendub (pohvalna) na osnovu riječi *gdje god te stigne namaz, klanjaj.* (Prenosi Muslim, a i drugi slično tome.) Neki kažu da se misli na prvo značenje, u kućama.

U hadisu je dokaz da je uvjet za izgradnju džamija izgradnja na Allahovom Putu, jer kad bi se džamija završila, ta mjesta koja su bila kao stanovi prestaju biti vlasništvo onih koji su to izgradili. U komentaru *Sunena* stoji da se pod pojmom mjesta misli na mahale u kojima su kuće, na što ukazuje ajet iz Kur'ana:

﴿...سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾

A pokazaću vam i zemlju griješnika...[536] jer su svojevremeno nazivali mjestima na kojima se sakupljala plemena *dar* (kućom), a Sufjan kaže da izgradnja džamija u kućama znači izgradnju kod plemena.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ, اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَزَادَ مُسْلِمٌ: وَالنَّصَارَى .

[536] El-E‘araf, 145.

2./236. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Bog ubio Jevreje: uzeli su groblje svojih vjerovjesnika za bogomolje.*

(Prenose Buhari i Muslim, a Muslim još dodaje: ... *i kršćane.*)

Smisao riječi *Bog ubio Jevreje*

Ovo *Bog ubio Jevreje* podrazumijeva Bog ih prokleo, kao što stoji u jednom rivajetu, a u drugom rivajetu stoji da to znači: Bog ih stvarno ubio i upropastio.

Povod ovom hadisu

Muslim bilježi prenoseći od Aiše da je rekla: *Ummu Habiba i Ummu Seleme spomenuli su Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) neku crkvu koju su one vidjele u Abesiniji i u kojoj su bile slike i kipovi, pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: "Oni, kada među njima bude jedan dobar čovjek pa umre, sagrade na njegovom grobu bogomolju pa iscrtaju slike i kipove. To su najgora stvorenja kod Allaha (dželle šanuhu) na Sudnjem danu!"*

Činiti grobove bogomoljom ima općenitije značenje od značenja klanjati prema njima, ili značenja klanjati na njima, jer kod Muslima stoji: *Nemojte sjedati na kaburove, nemojte klanjati prema njima, niti na njima.*

Razlog zabrane klanjanja na kaburu i prema kaburu

Bejdavi kaže: *Pošto su se Jevreji i kršćani klanjali grobovima svojih vjerovjesnika iz poštovanja prema njima, oni su ih učinili sebi Kiblom, okretali se prema njima u molitvi i uzeli ih za toteme. Allah (dželle šanuhu)*

ih prokleo, pa je muslimanima zabranio to, i dodaje ...: *međutim, ko podigne džamiju u susjedstvu nekog dobrog čovjeka sa namjerom blagoslova njegovom blizinom, a ne radi iskazivanja njegova veličanja i okretanja prema njemu, to ne ulazi u ovu prijetnju.*

Kažem: Međutim, podizanje džamije u susjedstvu dobrog čovjeka s namjerom traženja blagoslova njegovom blizinom predstavlja veličanje tog čovjeka.

Hadisi o ovoj zabrani imaju opće značenje i nema potrebe objašnjavati kako je to rečeno, a očito je da je razlog ovoj zabrani preventivno djelovanje kako bi se bilo što dalje od poistovjećivanja sa onima koji obožavaju kipove i sa onima koji veličaju materiju koja niti čuje niti daje korist ili štetu[537] - pošto je to trošenje sredstava uzalud i bez ikakve koristi u cjelini - zatim i onaj koji pali svijeće na groblju je proklet. Štete od brojnih kubeta, turbeta i mauzoleja koji se podižu na grobovima ne mogu se ni pobrojati.

Poslanikovo (alejhi's-selam) proklinjanje žena koje posjećuju kaburove i onih koji uzimaju kaburove za džamije i paljenje svijeća

Ebu Davud, Tirmizi, Nesa'i i Ibn Madže navode hadis prenoseći od Ibn Abbasa da je rekao: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prokleo je žene koje posjećuju kaburove i one koji podižu na njima džamije i pale svijeće.*

Muslim je u ovom hadisu dodao: ... *i kršćane* poslije riječi Jevreje, što je problematično jer kršćani nemaju drugog vjerovjesnika do Isa'a (sallallahu alejhi ve sellem), a nema ni drugog vjerovjesnika između njega i Muhammeda (sallallahu alejhi ve

[537] Prenosi se da je zabrana graditi džamije na groblju bila donijeta kada je Poslanik (alejhi's-selam) bio teško bolestan, i to na pet dana prije njegove smrti. Hadis nije dokinut (prim. M. Isamu'd-dina).

sellem), a Isa istovremeno živi na nebesima. Odgovara se da je među njima bilo vjerovjesnika, ali ne i poslanika, kao što su havarijjuni i Merjema, a da se pod riječima *njihovi vjerovjesnici* misli na grupu Jevreja i kršćana, ili se misli na vjerovjesnike i istaknute njihove sljedbenike, pa se autor ovdje zadovoljio navođenjem riječi vjerovjesnici. To potvrđuju njegove riječi u rivajetu Muslima da su uzimali grobove vjerovjesnika i dobrih ljudi za bogomolje. Ovo su činili samo kršćani, kao što kaže slijedeći hadis:

وَلَهُمَا مِنْ حَدِيث عَآئِشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا: كَانُوا إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِداً وَفِيهِ: أُولَئِكَ شِرَارُ الخَلْقِ

3./237. Buhari i Muslim bilježe prenoseći od Aiše: *Oni bi (kršćani), kada umre među njima dobar čovjek, podigli na njegovu grobu bogomolju,* u hadisu još stoji: *...oni su najgora stvorenja.*

U hadisu koga prenosi Ebu Hurejre spominju se njihovi vjerovjesnici, tj. vjerovjesnici Jevreja, a bolje bi bilo da je rekao vjerovjesnici Jevreja su vjerovjesnici kršćana, jer je kršćanima naređeno da vjeruju u svakog poslanika i poslanici Israelićana se zovu vjerovjesnicima obje grupe.

Oni su najgora stvorenja

Pokazna zamjenica i kuđenje se odnosi na obje grupe. Smisao riječi *uzimanje* općenitiji je od toga da se odnosi na unošenje novotarija ili slijeđenje; Jevreji su uveli novotarije, a kršćani su ih slijedili.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم خَيْلاً, فَجَآءَتْ بِرَجُلٍ, فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِ الْمَسْجِدِ, الحَدِيث مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

4./238. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao je konjicu i ona je dovela jednog čovjeka pa su ga svezali za jedan stup džamije.*

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Spomenuti zarobljenik u hadisu

Ovaj čovjek zvao se Sumame b. Usal, što se navodi u dva Sahiha i u drugim djelima. Hadis ne govori da je vezan po naredbi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), nego da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) šutnjom odobrio, pošto se u kazivanju prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prolazio pored njega tri dana i pitao ga: *Šta je s tobom, o, Sumame?...* U hadisu se govori da je dozvoljeno vezati zarobljenika u džamiji pa makar on bio i nevjernik. Ovo predstavlja specificiranje riječi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) koje glase: *Džamije su radi zikra i pokornosti,* pa ipak Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dao je da odsjedne delegacija plemena Sekif u džamiji. Hattabi kaže da je dozvoljeno da politeist uđe u džamiju kada za to ima kakvu potrebu, npr. da se u džamiji nalazi njegov dužnik i neće da izađe, ili da vodi sudski proces pred kadijom, a kadija u džamiji. Nevjernici su ulazili u džamiju Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i dugo se zadržavali u njoj. Ebu Davud bilježi hadis prenoseći od Ebu Hurejrea da su Jevreji došli Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) a on bio u džamiji, a što se tiče riječi Uzvišenog:

﴿...فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ...﴾

... i neka više ne dolaze na hadždž časnom hramu...[538] misli se da im se ne omogući hadždž ili umra, kao što je to upućeno Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) u ajetima Bera'eta da mušrici ne hodočaste poslije te godine:

﴾...مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلا خَائفِينَ...﴿

...Takvi bi trebalo da u njih samo sa strahom ulaze...[539]

Nije u tome dokaz da je zabranjena džamija politeistima, jer je ovaj ajet objavljen u vezi sa onima koji vladaju Harem-i šerifom i imaju potpunu moć, kao što se govori u povodu objave ovog ajeta.

Ovaj ajet je objavljen u vezi sa kršćanima i njihovim zauzimanjem Jerusalema i unošenja u njega prljavštine i smetlja, ili je on objavljen u vezi sa Kurejšijama i njihovom zabranom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) da obavi umru u godini Ugovora na Hudejbiji, međutim, ovaj ajet ne govori o njihovom ulaženju bez zauzimanja i rušenja. Kao da je autor ovo naveo da bi objasnio dopuštanje ulaska politeista u džamiju, i to je učenje njegova imama, ali ne i ulaska u Mesdžidu'l-haram.

وَعَنْهُ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى مَرَّ بِحَسَّانَ يُنْشِدُ فِي المَسْجِدِ, فَلَحَظَ إِلَيْهِ, فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أُنْشِدُ فيه, وَفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

5./239. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Omer prošao pored Hassana dok

[538] Et-Tevba, 28 (prim. M. Isamu'd-dina).

[539] El-Bekare, 114 (prim. M. Isamu'd-dina).

je citirao poeziju u džamiji, pa je Omer oštro pogledao[540] na Hassana, našto je ovaj rekao: "Ja sam citirao poeziju u džamiji u prisustvu onoga koji je bolji od tebe."[541]

(Prenose Buhari i Muslim.)

Osnovni podaci o Hassanu b. Sabitu

Hassan b. Sabbit je pjesnik Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), koji je imao nadimak Ebu Abdurrahman. Ibn Abdulberr dugo govori u djelu *Isti'ab*[542] o Hassanu b. Sabitu. On kaže da je Hassan umro prije 40. g. po H., tj. u vrijeme hilafeta Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime). Neki kažu da je umro 50. g. po H. kada je imao 120 godina.

Dozvola citiranja lijepe poezije u džamiji i uvjet za to

Buhari ukazuje u poglavlju *Bed'u'l-halk* o ovom kazivanju da je Hassan citirao pjesme u džamiji u kojima je u ime Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) odgovorio mušricima. U hadisu je dokaz da je dozvoljeno citirati poeziju u džamiji. Međutim, njemu se suprotstavljaju drugi hadisi. Ibn Huzejme navodi, a Tirmizi smatra sahihom, hadis Omera i hadis Ibn Šu'ajba koji prenosi od svoga oca, pa dalje od djeda i kaže: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio je citiranje poezije u džamiji.* Ovaj hadis ima svoje pratioce.

Ovaj hadis i hadis u naslovu usklađuju se tako što se zabrana možda odnosi na citiranje džahilijjetske poezije ili poezije

---

540 Tj. pogledao ga i Hasan kao da je iz toga razumio da on to osuđuje.

541 Misli se na Allahova Poslanika (alejhi's-selam).

542 Pogledaj *Zejlu'l-Isabe* od Ibn Hadžera (prim. M. Isamu'd-dina).

pokvarenjaka i poezije čiji cilj nije dobar, a dozvoljeno je da se citira poezija koja nema lošu namjeru. Neki kažu da je dozvoljeno citirati poeziju u džamiji pod uvjetom da se ne remete oni koji su u džamiji.

وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ سَمِعَ رَجُلاً يَنْشُدُ ضَالَّةً فِي الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ: لاَ رَدَّهَا اللَّهُ عَلَيْكَ, فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهَذَا رَوَاهُ مُسْلِمٌ

6./240. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Ko čuje nekoga u džamiji da oglašava da je nešto izgubio, neka kaže: "Allah (dželle šanuhu) ti to ne povratio," jer džamije nisu podignute za to.

(Prenosi Muslim.)

Ovdje se misli: Ko traži životinju i kao kazna za takav postupak i činjenje grijeha u džamiji, a što nije dozvoljeno, reći će mu: *Allah (dželle šanuhu) ti to ne povratio.* Očito je da će on to kazati naglas jer je to vadžib, pošto je džamija podignuta radi zikra, namaza, nauke, konsultacija o dobru i sl.

Je li zabranjeno svako raspitivanje u džamiji

Hadis ukazuje da je zabranjeno pitati o izgubljenoj životinji u džamiji. Ovdje se postavlja pitanje da li se ovoj zabrani pridodaje zabrana traženja neke druge robe, makar ona nestala u džamiji. Kažu da se pridodaje radi istog razloga, a to je da džamije nisu građene radi toga i onaj čija je kakva roba ili dobro nestalo u džamiju ili na nekom drugom mjestu neka sjedi na ulazu džamije i pita o tome one koji ulaze i izlaze.

Podučavanje djece u džamiji

Učenjaci se također razilaze oko podučavanja djece Kur'anu u džamiji, i kao da je zabranjeno zbog zabrane podizanja glasa u džamiji, na osnovu hadisa koga prenosi Vatile: *Odstranite iz džamija vaše poremećene i djecu i ne podižite glasove.*

(Prenosi Abdurrezak i Taberani u *Kebiru,* a također i Ibn Madže.)

وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنّ رَسُولَ الله، صلى الله عليه وسلم، قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي المَسْجِدِ فَقُولُوا: لاَ أَرْبَحَ اللّهُ تِجَارَتَكَ. رَوَاهُ النَسَآئِيّ وَالتِّرْمِذِيّ، وَحَسّنَهُ

7./241. Prenosi Ebu Hurejre (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) također, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada vidite nekoga koji prodaje ili kupuje u džamiji, recite mu: Ne dao ti Allah (dželle šanuhu) da zaradiš u svom trgovanju.*

(Prenose Nesa'i i Tirmizi koji kaže da je hadis dobar.)

Ovaj hadis ukazuje da je zabranjeno kupovati i prodavati u džamiji i da je obavezan onaj koji to primijeti da kaže i prodavcu i kupcu: *Ne dao ti Allah (dželle šanuhu) da zaradiš u svom trgovanju*... i to naglas, osuđujući postupak činioca.

Razlog za to je u riječima Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) o kojima je ranije bilo govora: *Džamije nisu podignute radi toga.* Ovdje se postavlja pitanje da li su ugovori o kupoprodaji valjani i Maverdi odgovara da je na osnovu jednoglasnog mišljenja ugovor valjan.

وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لاَ تُقَامُ الحُدُودُ فِي المَسَاجِدِ، وَلاَ يُسْتَقَادُ فِيهَا. رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ.

8./242. Prenosi se od Hakima b. Hizama (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

U džamiji se ne izvršava hadd - određena kazna, niti se ubija za ubijenog.

(Prenose Ahmed i Ebu Davud sa slabim senedom.)

Osnovni podaci o Hakimu b. Hizamu

Hakim b. Hizam je sahabija, a bio je ugledni Kurejšija i u vrijeme predislamskog perioda i u vrijeme islama. Islam je primio u godini osvajanja Mekke, a živio je 120 godina, 60 godina u predislamskom periodu i 60 godina u vrijeme islama. Umro je u Medini 54. g. po Hidžri, a imao je četvericu sinova, svi su bili ashabi: Abdullah, Halid, Jahja i Hišam.

(Hadis bilježe Hakim, Ibn Seken, Ahmed b. Hanbel, Darekutni i Bejheki; autor u djelu *Et-Telhis* kaže da sened ovog hadisa nije loš; hadis ukazuje na zabranu izvršenja kazni (hudud) u džamijama i zabranu vršenja odmazde.)

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: أُصِيبَ سَعْدٌ يَوْمَ الخَنْدَقِ, فَضَرَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم خَيْمَةً فِي المَسْجِدِ, لِيَعُودَهُ مِنْ قَرِيبٍ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

9./243. Prenosi se od Aiše da je rekla: *Sa'd je bio ranjen u Bitki na Hendeku pa mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podigao šator u džamiji da bi ga obilazio izbliza.*

(Bilježe Buhari i Muslim.)

Sa'd b. Mu'az je Ebu Amr, Sa'd b. Mu'az, Evsi. Islam je primio u Medini između prvog i drugog ugovora na Akabi. Zahvaljujući njegovom primanju islama, islam su primili Benu Abdi'l-Ešhel. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nazivao bi Sa'da prvakom ensarija. Bio je hrabar i ugledan u svom narodu i jedan od velikih ashaba. Prisustvovao je bitkama na Bedru i Uhudu, a ranjen u Bitki na Hendeku u venu i krv nije prestala sve dok nije umro poslije mjesec dana, u zu'l-ka'de, 5. g. po Hidžri.

Poslovi koji su dozvoljeni u džamiji

U hadisu je dokaz da se može spavati u džamiji, ostaviti da boravi bolesnik, makar bio i ranjen, zatim da se može postaviti i šator, bez obzira što bi sprečavao klanjanje namaza.

وَعَنْهَا قَالَتْ: رَأَيتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَسْتُرُنِي, وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الحَبَشَةِ يَلْعَبُونَ فِي المَسْجِدِ, الْحَدِيث مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

10./244. Aiša, također, prenosi: *Vidjela sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako me zaklanja, a ja posmatram Abesince kako igraju u džamiji.*

(Hadis bilježe Buhari i Muslim.)

U rivajetu Buharija stoji da su igrali sa kožnim štitovima i kopljima, a kod Muslima da su igrali sa kopljima u džamiji. U verziji koju prenosi Buhari stoji još da je to bilo na Bajram.

Tretman igre sa kopljima u džamiji

Hadis ukazuje da je dozvoljen sličan postupak u džamiji na dan veselja. Neki kažu[543] da je ovo dokinuto i Kur'anom i sunnetom. Što se tiče dokidanja Kur'anom, to su riječi Uzvišenog:

﴿فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ ...﴾

U džamijama koje se voljom Njegovom podižu i u kojima se spominje Njegovo ime...[544] a sunnetom je dokinut na osnovu hadisa: *Odstranjujte malu djecu iz vaših džamija...* Hadisu se prigovara da je slab. U njemu se, kao ni u ajetu ne govori otvoreno o onome što se tvrdi, a ne zna se ni datum donošenja hadisa pa da bi mogao biti dokinut.

Ima kazivanja da su igrali izvan džamije, a Aiša da je bila u džamiji. Ovo je neprihvatljvo na osnovu toga što je potvrđeno u nekim verzijama ovog hadisa da je Omer osudio njihovu igru u džamiji, pa mu je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ostavi ih.* U nekim verzijama ovog hadisa stoji da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao Omeru: *Neka znaju Jevreji da u našoj vjeri ima širine i da sam ja poslan sa tolerantnom vjerom.* Kao da je Omer gradio svoj sud na principu da džamije moraju biti čiste pa mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) objasnio da se krutost i žestina protive njegovom (sallallahu alejhi ve sellem) šeriatskom propisu o olakšanju.

Ovo se protivi stavu Taberija koji kaže da se Abesincima oprašta ono što se drugima ne oprašta, a odbija i riječi onog koji kaže da igra sa kopljima nije samo igra nego je u njoj uvježbavanje hrabrih ratnim vještinama i priprema protiv neprijatelja, a u tome je

---

543 Prenosi ovo Ibn Tin od Ebu Hasana Lahmija (prim. M. Isamu'd-dina).

544 En-Nur, 36 (prim. M. Isamu'd-dina).

interes koji se odnosi na sve muslimane. To je potrebno i radi opstojanja vjere pa je to dozvoljeno raditi u džamiji.

Što se tiče gledanja Aiše na Abesince dok oni igraju, ona je bila za njih strankinja, i to ukazuje da žena može gledati na skupinu ljudi ne raspoznajući pojedince među njima, kao što ih gleda kada iziđe da klanja u džamiji i pri susretu na cesti.

O ovom pitanju bit će govora kasnije na određenom mjestu.

وَعَنْهَا أَنَّ وَلِيدَةً سَوْدَآءَ كَانَ لَهَا خِبَاءٌ فِي الْمَسْجِدِ, فَكَانَتْ تَأْتِينِي, فَتَحَدَّثُ عِنْدِي الْحَدِيثَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

11./245. Prenosi se od Aiše da je crnkinja Velida imala šator ili sklonište u džamiji pa bi dolazila i meni kazivala...

(Prenose Buhari i Muslim.)

Dopuna hadisa

Hadis u cjelini donosi Buhari prenoseći od Aiše, koji glasi da je crnkinja Velida bila iz jednog beduinskog naselja pa su je muslimani oslobodili i ona je bila s njima, a jednog dana je izašla jedna njihova djevojčica na kojoj je bilo šalče od crvenog platna pa ova kaže: *Ona ga je stavila - ili je spalo sa njene glave - pa je proletjela lunja, dohvatila to smatrajući da je to meso i ugrabila je - i dodaje: "Tražili su to šalče i nisu ga našli i mene su optužili za to pa su me svu pretresli, čak i prednji dio, pa ona nastavlja: "Tako mi Boga, dok sam ja stajala s njima, proleće lunja i baci šalče i dodade Velida: "Šalče je palo među njih." I tada sam rekla: Ovo je to zbog čega ste vi mene optužili smatrajući da sam ja to uzela, a ja sam potpuno nevina. Evo vam šala.* Aiša dalje dodaje da je ona otišla do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i primila islam.

Aiša veli da je Velida imala sklonište ili šator u džamiji i ona bi dolazila njoj i kazivala. Aiša dalje dodaje: *Nikada ne bi sjela a da ne bi rekla: Dan šala je čudo našeg Gospodara, eto, to me je spasilo nevjerovanja.*

Aiša dalje kaže da joj je rekla: *Zašto nikada ne sjedneš, a da ne kažeš to,* pa mi ona prenese ovaj hadis.

Ovo je to na što ukazuje autor riječima *hadis*.

Tretman noćivanja i postavljanja šatora u džamiji

Ovaj hadis ukazuje da je dozvoljeno prenoćiti i popodne počivati u džamiji muslimanu koji nema stana, bio on muško ili žensko, ali uz punu sigurnost. Dozvoljeno je postaviti i šator i sl.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ الله تَعَالَى عَنْهُ قال: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: الْبُصَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ, وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

12./246. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem): *Pljuvati u džamiji je grijeh, a otkupnina za ispljuvak je očistiti ga.*

(Hadis bilježe Buhari i Muslim.)

Tretman pljuvanja u džamiji

Hadis ukazuje da je grijeh pljunuti u džamiji, a otkupnina za to je - očistiti ispljuvak. Ovome se suprotstavlja hadis ranije rečen, a glasi: *..neka pljune sa svoje lijeve strane ili pod stopalo.* Taj postupak tretira se jednako bez obzira u džamiji ili izvan nje. Nevevi kaže da i jedno i drugo imaju opće značenje, međutim, ovo drugo se posebno odnosi na onoga koji nije u džamiji, a pljunuti u džamiji je grijeh općenito rečeno.

Kadi Ijad kaže da je pljunuti u džamiji grijeh ako ga dotični nije očistio, a ako bi ga htio očistiti, onda ne bi bio grijeh. Ovo su prihvatili istaknuti muhaddisi, na što ukazuje hadis Ahmeda i Taberanija sa dobrim lancem prenošenja preko hadisa Ebu Umamea koji je merfu', a glasi: *Ko pljune u džamiji i nije to zagrnuo - loše je, a ako zagrne - uredu je.* On smatra da je loše jedino ako ga nije zagrnuo. Nešto slično donosi hadis Ebu Zerra koga bilježi Muslim, kao hadis merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem): *Nalazim da su loša djela moga ummeta pljuvanje u džamiji, čiji ispljuvak nije zakopan.* Ovako su shvatili i raniji učenjaci, a u *Sunenu* Se'ida b. Mensura, prenoseći od Ebu Ubejdea b. Džerraha, stoji *da je jednom prilikom pljunuo u džamiji noću i zaboravio da to zakopa i otišao je kući, a onda uzeo baklju, ponovo došao, tražio ispljuvak dok ga nije zagrnuo, tada je rekao: "Elhamdulillah, jer mi nije upisan grijeh ove noći."* Ovo ukazuje da je on shvatio da je grijeh posebno za onoga koji ispljuvak ostavi, a mi smo rekli kako se dovodi u sklad, a to je da je grijeh onda kada ispljuvak bude na desnoj strani ili prema Kibli, a ne kada čovjek pljune lijevo ili pod stopalo. Hadis se posebno odnosi na ovo i vezan je za to.

Šta se misli pod pojmom *zagrnuti ispljuvak u džamiji*

Većina učenjaka kaže da se misli pod pojmom *zagrnuti ispljuvak* u prašinu, pijesak ili šljunak džamije, a neki kažu da je cilj sa zagrtanjem ispljuvka iznijeti ga iz džamije daleko.[545]

---

[545] Međutim, sada su džamije bez prašine i pijeska. One su prostrte ćilimima, pa neka tada ko je prisiljen pljune u svoju mahramicu i sl. (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ أَخْرَجَهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ التِّرْمِذِيَّ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

13./247. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Sudnji dan neće doći sve dok se ljudi ne budu hvalisali džamijama.

(Hadis prenose peterica, osim Tirmizija, a Ibn Huzejme smatra da je hadis autentičan.)

Hvalisanje bi bilo da neko kažc: Moja džamija je bolja od tvoje džamije, viša je, bolje ukrašena itd. Ovaj hadis se smatra znakom poslanstva.

Znaci Sudnjeg dana i gradnja džamije iz pokornosti, a ne iz licemjerstva

Iz ovoga se izvlači zaključak da su znaci Sudnjeg dana hvalisanje, bilo riječima, kao što ti je poznato, ili praktično, kao da svaki pojedini pregoni u ukrašavanju svoje džamije, njenoj visini itd. U hadisu je razumljiv dokaz da je to mekruh i da je to znak Sudnjeg dana. Allah (dželle šanuhu) ne voli da se podižu i grade džamije bez pokornosti.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: مَا أُمِرْتُ بِتَشْيِيدِ المَسَاجِدِ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ

14./248. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Nije mi naređeno da se podižu džamije.*

(Hadis navodi Ebu Davud, a smatra ga sahihom Ibn Hibban.)

Dopuna ovog hadisa

Dopuna ovog hadisa je: *Vi ćete njih ukrašavati kao što Jevreji i kršćani ukrašavaju svoje bogomolje,* ovaj dio je dodat od strane Ibn Abbasa, a to je kao da je on razumio da će i ovaj narod krenuti smjerom Izraelićana.

Značenje termina *tešjid* (podizanje džamija)

Termin koji je ovdje upotrijebljen je *tešjid,* a znači podizanje zgrada i njihovo ukrašavanje malterom, a to je krečom, kao što stoji u komentaru, a u *Kamusu* znači glačati krečom zidove, a to je kreč kojim se prekriva zid i sl.

Hadis ukazuje otvoreno da je mekruh ili možda i haram na osnovu riječi Ibn Abasa koji ističe da je to ukršavanje džamija kao što su krasili Jevreji i kršćani jer oponašati ih i sl. je zabranjeno.[546] To zbog toga što cilj izgradnje džamije nije ništa drugo do da se skloni svijet od toplote i hladnoće, a ukrašavanje džamija odvraća srca od skrušenosti, koja je duh ibadeta.

---

[546] Neki kažu da su oni ukrašavali svoju bogomolju kada su izmijenili svoju vjeru i izmijenili svoje knjige, i vi idete njihovim stopama. Vaš čin će prerasti u licemjerstvo, natjecanje u gradnji i ukrašavanju. Ebu Derda kaže: *Kada ukrašavate vaše mushafe i dekorišete vaše džamije, slijedi i vama rušenje. La havle ve la kuvvete illa billah (Moć pripada samo Allahu)* (prim. M. Isamu'd-dina).

Tretman ukrašavanja mihraba

Mišljenje da je dozvoljeno ukrasiti mihrab je batil (ništavno). Mehdi u djelu *Bahr* kaže: *Kada su dogonjena i ukrašavana Dva harema (Mekka i Medina), to nije bilo po mišljenju učenih, niti je šutnja učenjaka značila zadovoljstvo. To su uradili državnici nasilnici bez uzimanja dozvole od bilo koga čestitoga. Muslimani i učenjaci su šutili, ali su bili nezadovoljni.* Ovo su lijepe riječi, a u riječima Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) stoji: *Nije mi naređeno...* što znači da on to nije odobravao, jer da je to bilo dobro, njemu bi Allah (dželle šanuhu) to naredio. Buhari bilježi hadis Ibn Omera koji glasi *da je džamija Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) bila sagrađena u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) od ćerpića, krov od granja (palme), a stubovi džamije od drveta palme. Ebu Bekr nije ništa dodao toj džamiji, a dodao je nešto Omer, ali ju je izgradio na način kakva je bila u vrijeme Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), od ćerpića i granja, i obnovio stubove i postavio drvene. Džamiju je zatim izmijenio Osman, mnogo proširio, podigao joj zidove od klesanog kamena i kreča, stubove džamije također od klesanog kamena, a krov od drveta tikovine.*

Sunnet kod izgradnje džamije

Ibn Bettal kaže da je ovo dokaz da sunnet predviđa kod izgradnje džamije šta je njena namjera, zatim insistira na zanemarivanju pregonjenja u uljepšavanju džamija. Omer, uprkos brojnog osvajanja u svoje vrijeme i mnoštvu sredstava, nije izmijenio izgled ove džamije, ostala je kakva je bila. Međutim, bilo je potrebno da se obnovi jer je granje palme stradalo tokom vremena pa je rekao kod njene izgradnje "da sačuvam svijet od kiše, ali se čuvaj da je bojiš u crveno, žuto, pa da izazivaš smutnju kod ljudi." Tada je došao Osman, a sredstva u njegovo vrijeme bila su još veća pa je on džamiju uljepšao, ali nije ukrasio, pa i pored toga, neki ashabi su njegov postupak osudili. Prvi koji je ukrasio

džamiju je Velid b. Abdulmelik, a to je bilo krajem vremena ashaba i mnogi učenjaci nisu izrazili svoju osudu, nego su šutili bojeći se kakve smutnje.

وَعَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم:
عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي، حَتَّى القَذَاة يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ المَسْجِدِ رَوَاهُ أبُو
دَاوُدَ و التِّرْمِذِيَ، وَاسْتَغْرَبَهُ، وَصَحَّحَهُ ابنُ خُزَيْمَةَ

15./249. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Predočena mi je nagrada moga ummeta, čak i nagrada za prljavštinu koju bi čovjek iznio iz džamije.

(Prenose Ebu Davud i Tirmizi, koji ga smatra garib hadisom (nema drugoga). Ibn Huzejme ga smatra sahihom.)

Značenje prljavštine (*kaza*)

Pod pojmom prljavština (*kaza*) misli se na sve što se može dogoditi u nekoj kući ili na drugom mjestu, a ovdje se misli na nešto neznatno, neku prljavštinu koju neko iznese iz džamije, imat će nagradu za to jer to izražava čišćenje Allahove kuće i odstranjenje onoga što uznemirava vjernike.

Iz ovoga se podrazumijeva da će onaj koji unese neku prljavštinu u džamiju biti odgovoran.

وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلاَ يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

16./250. Prenosi se od Ebu Katadea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada neko od vas uđe u džamiju neka ne sjeda dok ne klanja dva rekjata namaza.*

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

Tretman dva rekjata namaza kod ulaska u džamiju

Ovaj hadis zabranjuje da onaj koji ulazi u džamiju sjeda dok ne klanja dva rekjata namaza, a to je tehijjetu'l-mesdžid (pozdrav džamiji). Očito je da je ovo vadžib. Većina učenjaka smatra da je mendub.[547] Za to uzimaju kao dokaz riječi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada je primijetio čovjeka koji korača pa mu je rekao: *Sjedi, već si uznemirio,* a nije mu naredio da klanja dva rekjata. Zatim da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao onome koga je podučavao pet temelja islama, a on dodade: *Neću dodati ništa na to,* a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: *Spašen je, ako je istinu rekao!*

Prvi dokaz se odbacuje, jer ne ukazuje da on nije klanjao ta dva rekjata, jer je moguće da ih je klanjao na drugom kraju džamije, a onda je počeo prelaziti preko vratova ljudi. Drugi se dokaz

[547] Ibn Bettal kaže: *Donosioci fetvi su svi složni da ovaj hadis govori da je mendub i ukazuju da je lijepo da to svako učini kada ulazi u džamiju, jer se prenosi da su ugledni ashabi Poslanika (alejhi's-selam) ulazili u džamiju, a onda izilazili, a nisu klanjali. Zahirije smatraju da je to farz za svakog muslimana koji ulazi u džamiju u vrijeme kada je dozvoljeno klanjati dva rekjata. Neki kažu da je vadžib klanjati dva rekjata u svako vrijeme* (prim. M. Isamu'd-dina).

odbacuje činjenicom da ima obaveza i mimo onoga što je tada spomenuto, kao što je dženaze namaz i sl. i nije nemoguće da su propisane i druge obaveze nakon riječi beduina *Neću dodati* i da ga je Božiji Poslanik njima podučio.

Ova dva rekjata namaza ne klanjaju se u vrijeme kada je pokuđeno klanjati

Hadis jasno kaže da će klanjati ta dva rekjata u koje god vrijeme hoće pa i u vrijeme kada je mekruh klanjati. O ovome se učenjaci razilaze i mi smo to razradili u glosi komentara *El-Umde,* da ih neće klanjati onaj koji uđe u džamiju u vrijeme kada je mekruh klanjati. Zatim smo istakli da su ta dva rekjata vadžib, što je očito na osnovu brojnih naredbi koje su donijete u vezi s tim, a očito je da onome koji sjedne, a nije ih klanjao nije propisano da ustane i da ih klanja. Jedna grupa učenjaka kaže: Propisano mu je da ih nadoknadi, na osnovu onoga što prenosi Ibn Hibban u svom *Sahihu* u verziji Ebu Zerra, da je on ušao u džamiju pa mu je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao: *Klanjao si dva rekjata? - Ne, nisam.* - odgovori. Tada mu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Ustani i klanjaj ih.*

Ibn Hibban je na osnovu ovoga naslovio poglavlje i Tehijjetu'l-mesdžid se ne može propustiti sjedanjem. To isto govori i kazivanje Sulejka Gatafana.

Poslanikove riječi *dva rekjata* ne treba shvatiti da se ne može klanjati više od dva rekata, nego da se ne može klanjati manje od dva, pa se ne može klanjati tehijjetu'l-mesdžid sa jednim rekjatom. U komentaru stoji da se od ovoga izuzima Mesdžidu'l-haram jer tehijjetu'l-mesdžid za Mesdžidu'l-haram je tavaf, jer je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kod Mesdžidu'l-harama uvijek prvo počinjao tavafom. Ovako navodi Ibn Kajjim u djelu *Zadu'l-me'ad fi hedji hajri'l-ibad.*

Moguće je da neko kaže da on nije sjeo, prema tome, nema tehijjetu'l-mesdžida za Mesdžidu'l-haram, nego je tehijjetu'l-mesdžid propisan za onoga koji hoće da sjedne, a čovjek koji ulazi u Mesdžidu'l-haram počinje tavafom, a potom klanja dva rekjata kod Mekam-i Ibrahima i on ne sjeda dok ne klanja.

Da, kad bi neko ušao u Mesdžidu'l-haram i htio da sjedne prije tavafa, njemu je propisan tehijjetu'l-mesdžid Bejtu'l-harama kao što je propisano i za druge džamije.

Bajram-namaz u džamiji i da li će se tehijjetu'l-mesdžid klanjati prije bajram-namaza

Izuzeli su i bajram-namaz, jer Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije klanjao ništa, ni prije ni poslije bajram-namaza. Na ovo se može odgovoriti da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije sjeo sve dok ne bi ispunio ono što je trebao ispuniti pa da se smatra da je ostavio tehijjetu'l-mesdžid, nego je dolazio na musallu ili u džamiju, a klanjao je u džamiji bajram samo jedanput i tada nije sjeo nego je po dolasku u džamiju odmah klanjao bajram. Na otvorenom polju, musalli, ne klanja se tehijjetu'l-mesdžid jer ona nije džamija.

Kada neko ko ulazi u džamiju hoće da klanja nafilu, a uspostavljen je farz, i on će pristupiti farzu i to mu nadomješta dva rekjata tehijjetu'l-mesdžida, štaviše, njemu je zabranjeno da klanja tehijjetu'l-mesdžid kada je uspostavljen namaz, na osnovu hadisa: *Kada je uspostavljen namaz, tada se može klanjati samo propisani namaz.*

VII. POGLAVLJE

O NAČINU OBAVLJANJA NAMAZA

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصّلاَةِ فَأَسْبِغِ الوُضُوءَ, ثُمّ اسْتَقْبِلِ القِبْلَةَ فَكَبِّرْ, ثُمّ اقْرَأْ مَا تَيَسّرَ مَعَكَ مِنَ القُرْآنِ, ثُمّ ارْكَعْ حَتّى تَطْمَئِنّ رَاكِعاً, ثُمّ ارْفَعْ حَتّى تَعْتَدِلَ قَائِماً, ثُمّ اسْجُدْ حَتّى تَطْمَئِنّ سَاجِداً, ثُمّ ارْفَعْ حَتّى تَطْمَئِنّ جَالِساً, ثُمّ اسْجُدْ حَتّى تَطْمَئِنّ سَاجِداً, ثُمّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاَتِكَ كُلِّهَا أَخْرَجَهُ السّبْعَةُ, وَاللّفْظُ لِلْبُخَارِيّ

1./251. Prenosi Ebu Hurejre (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada ustaješ da klanjaš uzmi abdest kako valja, zatim se okreni prema Kibli, izgovori iftitah-i tekbir i uči ono što znaš iz Kur'ana, onda se pregni na ruku' i zadrži se smireno na ruku'u, potom se ispravi dok se ne izravnaš stojeći, a onda sedždu učini i zadrži se dok se ne smiriš čineći sedždu, potom se podigni i zadrži dok se ne smiriš sjedeći, ponovo učini sedždu i zadrži se dok se ne smiriš čineći sedždu, zatim to isto učini u svom cijelom namazu.

(Hadis bilježe sedmerica, riječi su Buharijeve, a Ibn Madže ga prenosi senedom Muslimovim i kaže: *..dok se ne smiriš stojeći.*[548])

Ovo je Ebu Hurejre rekao obraćajući se onome koji je pogriješio u namazu dok je klanjao, a ta osoba je Hallad b. Rafi'.

---

[548] *Hatta tatmeine kaimen* su zamjena za riječi Buharija koje glase *...hata ta'tedilu,* što ukazuje na obaveznost smirenja kod ispravljanja sa ruku'a.

U ovom hadisu se ne spominje obaveza dove prilikom ulaska u namaz, jer da je ona obavezna, Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi to naredio. Očito je da mu je dovoljno iz Kur'ana proučiti bilo šta, što će kasnije biti rečeno. U hadisu se govori da je ruku' obaveza i da je potrebno smiriti se na ruku'u. Također se ističe da su sedžde i zadržavanja na sedždi obavezni. Ovo su svojstva jednog rekjata namaza, a to su: stajanje (kijam), učenje Kur'ana, ruku', ispravljanje sa ruku'a, zatim druga sedžda i smirenost na sedždi kao i kod prve. Ovo su svojstva jednog kompletnog rekjata.

Ostali rekjati su slični samo što nema iftitah-i tekbira

U hadisu se govori da se i kod ostalih rekjata čini to, tj. sve što je spomenuto u riječima i djelima osim uvodnog tekbira.[549] Iftitah-i tekbir je poseban za prvi rekjat, jer je poznato da se on ne ponavlja kod ostalih rekjata u namazu.

Svaki od sedam muhaddisa koji bilježi ovaj hadis bilježi ga sa približno istim terminima, a ovo gore je samo kako to Buhari navodi.

---

[549] Većina učenjaka smatra da otpočinjanje klanjanja namaza može biti samo tekbirom, a ne nekim drugim zikrom. Ebu Hanife kaže da se namaz može započeti svakim terminom kojim se izražava veličanje, međutim, ovaj hadis to odbija. Postoji razilaženje i kod tretmana tekbira tako da Hafiz kaže da je iftitah-i tekbir rukn (sastavni dio) namaza kod većine, a kod Ebu Hanife šart (uvjet za ispravnost) namaza, a to je i jedno mišljenje Šafi'ija, a sunnet kod Zuhrija. Ovo zastupa on, niko drugi (prim. M. Isamu'd-dina).

وَلابْنِ مَاجَهْ بِإِسْنَادِ مُسْلِمٍ: حَتّى تَطْمَئِنّ قَآئِماً وَمِثْلُهُ فِي حَدِيث رِفَاعَةَ ابْنِ رَافِعِ بْنِ مَالِكِ عِنْدَ أَحْمَدَ وَابْنِ حِبّانَ وَفِي لَفْظٍ لأَحْمَدَ: فَأَقِمْ صُلْبَكَ حَتّى تَرْجِعَ العِظَامُ

وَلِلنّسَآئِيّ وَأَبِي دَاوُدَ مِنْ حَدِيث رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ: إِنّهَا لَنْ تَتِمّ صَلاَةُ أَحَدِكُمْ حَتّى يُسْبِغَ الوُضُوءَ كَمَا أَمَرَهُ اللّهُ تَعَالَى, ثُمّ يُكَبّرَ اللّهَ تَعَالَى, وَيَحْمَدَهُ, وَيُثْنِي عَلَيْهِ وفيها: فَإِنْ كَانَ مَعَكَ قُرْآنٌ فَاقْرَأْ, وَإِلاّ فَاحْمَدِ اللّهَ, وَكَبّرْهُ, وَهَلّلْهُ ولأَبِي دَاوُدَ ثُمّ اقْرَأْ بِأُمّ القُرْآنِ, وَبِمَا شَآءَ اللّهُ وَلابْنِ حِبّانَ: ثُمّ بِمَا شِئْتَ

2./252. Slično gornjem hadisu prenosi se od Rifa'a b. Rafi'a koji bilježi Ahmed i Ibn Hibban i kažu: *dok se ne smiriš stojeći,* a kod Ahmeda: *ispravi svoja leđa tako da se vrati svaka kost na svoje mjesto.*[550]

Kod Nesa'ija i Ebu Davuda, oslanjajući se na hadis Rifa'a b. Rafi'a stoji: *Ni jednog od vas namaz neće biti kompletan sve dok ne uzme abdest kako valja, kako je to naredio Allah (dželle šanuhu), a onda donese tekbir Uzvišenom Allahu i zahvali Mu.*[551] U ovom istom hadisu stoji: *Ako znaš nešto iz Kur'ana, ti prouči, ako ne znaš, ti zahvali Allahu (dželle šanuhu), donesi tekbir i kaži La ilahe illallah.* Kod Ebu Davuda stoji: *Prouči Fatihu (Ummu'l-Kitab) i drugo što hoćeš,* kod Ibn Hibbana: *zatim prouči što hoćeš (iz Kur'ana).*

Osnovni podaci o Rifa'u b. Rafi'u

Rifa'a b. Rafi' je jedan od ashaba, ensarija, učestvovao je u bitkama na Bedru i Uhudu i svim ostalim bitkama sa Božijim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), učestvovao je i sa Alijom u Bitki kod deve i na Siffinu. Umro je na početku vladavine Mu'avija.

---

550) Tj. kosti koje su se spustile za vrijeme ruku'a i da se povrate na položaj na kijamu za vrijeme učenja i to sa potpunim ispravljanjem.

551 Tj . izgovarajući *elhamdu lillah.*

Nesa'i i Ebu Davud prenose ovaj hadis kao merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).

Tretman zahvale (hamd i sena) poslije iftitah-i tekbira

Iz sentence koja glasi: *...ako znaš nešto iz Kur'ana...* primjećuje se da je cilj u izraženim riječima da Mu se zahvali nečim što nije iz Kur'ana, a to je uvodna dova (Subhaneke). Iz ovoga se zaključuje da je vadžib zahvaliti Allahu (dželle šanuhu) nakon uvodnog tekbira, o čemu će biti više govora.

Ovo ukazuje da je izgovaranje Elhamdulillah, Allahu ekber, La ilahe illallah nadoknada za učenje kiraeta osobi koja ne zna ništa napamet iz Kur'ana.

Ovo je hadis Rifa'a poznat kao hadis onoga koji je pogriješio u namazu. On sadrži sve što je nužno znati, a što je vadžib u namazu i bez čega se ne može klanjati namaz. On ukazuje i da je abdest vadžib za svakog koji hoće da klanja. To se shvaća i iz drugih hadisa. Ovaj hadis detaljno objašnjava ono što je sažeto u rivajetu Buharija i Nesa'ija riječima: *...dok se ne uzme abdest kako valja, kako je naredio Allah (dželle šanuhu), pa opere svoje lice, opere ruke do iza lakata, potare glavu i opere noge do članaka.*

Ovo objašnjenje ukazuje da nije vadžib ispiranje usta i nosa pa naredbu da se to čini treba tako shvatiti, tj. da je mendub.

Hadis govori da je vadžib okrenuti se prema Kibli prije iftitah-i tekbira. Ranije je bilo govora o tome, a iznijeto je i objašnjenje da je čovjek koji klanja nafilu na jahalici oslobođen okretanja prema Kibli.

Hadis dalje ukazuje na nužnost iftitah-i tekbira, definira riječi iftitah-i tekbira rivajetom Taberanija u hadisu Rifa'a, a glasi: *...onda kaže Allahu ekber.*

Verzija Ibn Madže za koju Ibn Huzejme kaže da je sahih kao i Ibn Hibban prenoseći hadis Ebu Humejda, odn. njegov postupak (alejhi's-selam) gdje kaže: *Kada ustane da klanja, ispravit će se stojeći i podići svoje ruke i tada će reći Allahu ekber.* Nešto slično bilježi i Bezzar prenoseći hadis Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) autentičnim senedom po uvjetima Muslima, a glasi da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi ustao da klanja, rekao: *Allahu ekber.* Ovo objašnjava da se pod iftitah-i tekbirom misli na izgovaranje riječi Allahu ekber.

Obaveznost učenja Kur'ana u namazu i mišljenje o obaveznosti Fatihe

Hadis ukazuje i na obavezu učenja Kur'ana u namazu, bila to Fatiha ili nešto drugo.[552] Na osnovu riječi *prouči ono što ti je lahko iz Kur'ana,* ili njegovih riječi: *prouči ono što znaš iz Kur'ana,* međutim, rivajet Ebu Davuda glasi: *Prouči Ummu'l-Kitab (Fatihu),* a kod Ahmeda i Ibn Hibbana stoji: *zatim prouči Fatihu i drugo što hoćeš.* Ibn Hibban je ovo prokomentarisao kao poglavlje da je klanjaču propisano da uči Fatihu na svakom rekjatu sa jasnim rivajetom u kojem se kaže *Ummu'l-Kur'an.* Njegove riječi *što znaš* mogu se odnositi na Fatihu, jer ona je nešto najlakše što može zapamtiti musliman, ili je možda Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) znao kakva je situacija sa sagovornikom, tj. da on ne zna ni Fatihu. Onaj koji je kao takav, a zna nešto drugo može da to uči, ili je to dokinuto hadisom u kojem je određeno da se Fatiha uči na svakom rekjatu. Ili se misli reći ono što ti je lahko da dodaš na Fatihu; to potvrđuje verzija koju prenose Ahmed i Ibn Hibban, jer je Fatiha određena da se uči i dato je da se prouči ono što je lahko pored

---

[552] Malik, Šafi'i i veća grupa učenjaka ashaba smatraju da je Fatiha propisana u namazu i da je ne može zamijeniti ništa drugo (prim. M. Isamu'd-dina).

Fatihe, a moguće je da pod *ono što je lahko* ravija misli da nije spomenuo Fatihu previdivši je.

Hadis dalje ukazuje da je nužno učiti pored Fatihe i nešto drugo na osnovu riječi: *sa Ummu'l-Kitab i ono što Allah (dželle šanuhu) hoće ili što ti hoćeš.*

Hadis dalje ukazuje da je dozvoljeno onome koji ne zna ništa iz Kur'ana da kaže Elhamdullillah, Allahu ekber, La ilahe illallah. Njemu nije određeno koliko tačno da kaže, niti poseban termin, mada se navode određene izreke, kao što su: Subhanallah, Elhamdulillah, La ilahe illallah, Allahu ekber, Ve la havle ve la kuvvete illa billahi'l-'alijji'l-'azim.[553]

Hadis dalje ukazuje da je i ruku' obaveza, a obaveza je i smiriti se na ruku'u. U riječima Ahmeda objašnjeno je kako to izgleda gdje kaže: ...*kada se pregneš na ruku', stavi svoje šake na koljena, ispruži leđa i obavi ruku'*, a u drugom rivajetu stoji: *zatim izgovori tekbir i pregni se dok se potpuno ne smire zglobovi i ohlabavi se.*

Hadis dalje govori da je vadžib podići se sa ruku'a, ispraviti se stojeći i smiriti na osnovu riječi: ...*dok se ne smiriš uspravno ili stojeći.* Autor kaže da je ovaj rivajet prenijet senedom kakvog zahtijeva Muslim, a navodi ga i Siradž, kako zahtijevaju uvjeti Buharija. Prema tome, ovaj je rivajet prenijet metodom kako zahtijevaju i Buhari i Muslim.

Hadis dalje ukazuje da su sedžde obavezne, da je obavezno i smiriti se na sedždi, a to je objasnila verzija Nesa'ija koju on prenosi od Ishaka b. Ebi Talhe, a glasi: ...*zatim neka rekne Allahu*

[553] Ovo učenje (zikr) dozvoljeno je onome koji ne može ništa da nauči iz Kur'ana i nema ponavljanja ovih riječi nego se zadovoljava samo sa jedanput. Međutim, oni koji kažu da je Fatiha vadžib na svakom rekjatu smatraju da se ovo mora izgovarati na svakom rekjatu (prim. M. Isamu'd-dina).

ekber i sedždu čini, tako da smjesti svoje lice i čelo kako bi se smirili njegovi zglobovi i oblabavili se.

Hadis ukazuje i na obaveznost sjedenja između dvije sedžde, da je i to obaveza. U rivajetu Nesa'ija stoji: *donese tekbir, podigne svoju glavu tako da se izravna sjedeći na svojoj zadnjici i ispravi svoju kičmu.*

U jednom drugom rivajetu stoji: *Kada podižeš glavu sjedni na svoje lijevo stegno.* Prema tome, hadis ukazuje i na način sjedenja između dvije sedžde, a to je prostiranje lijeve noge.

Svi su rekjati isti i šta se dodaje prvom rekjatu

Hadis dalje ukazuje da je vadžib da onaj koji klanja čini sve što je spomenuto i u ostalim rekjatima svoga namaza osim što ne donosi iftitah-i tekbir.

Uostalom, poznato je da je vadžib donošenje tekbira kod stupanja u namaz, kod prvog rekjata. Hadis ukazuje i na obaveznost učenja Kur'ana na svakom rekjatu i ono što znaš i što bi ti bilo lahko proučiti uz Fatihu.

Fatiha je vadžib na svakom rekjatu, a i da prouči još nešto iz Kur'ana, što hoće sam musallija na svakom rekjatu. O tome će biti riječi šta je vadžib učiti pored Fatihe na posljednja dva rekjata i na trećem rekjatu na akšamu.

Ovaj hadis je veoma cijenjen i kruži među učenjacima kao dokaz da je obaveza sve ono što je spomenuto u njemu, a da nije obavezno sve ostalo što nije spomenuto. Što se tiče dokaza da je sve ono što je spomenuto u ovom hadisu obaveza, to je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) izrazio riječima naredbe, poslije riječi: *neće namaz biti kompletan bez učenja onoga što je spomenuto.*

Što se tiče dokaza da sve ono što nije spomenuto u ovom hadisu nije obaveza, to je stoga što je ovo mjesto - mjesto poduke obavezama u namazu, pa da je ispušteno spomenuti nešto što je obaveza, bilo bi to prolongiranje objašnjenja u trenutku kada je ono potrebno. A to nije dozvoljeno konsenzusom. Kada se svi ovi hadisi spoje, uzet će se po onom u kojem ima dodatak, pa ako bi se neki drugi jači hadis suprotstavio obavezi na koju ukazuje ovaj hadis ili da to nije obaveza, po njemu će se postupiti.

Ako je navedeno nešto u formi naredbe, a nije spomenuto u ovom hadisu, onda ovaj hadis može poslužiti kao indikacija da se ova forma shvati kao preporuka (mendub). A moguće je i da se razumijeva kao naredba pa je u tom slučaju potreban dokaz da je jedan od njih pretežniji kako bi se postupalo po njemu.

Vadžibi koji nisu spomenuti u ovom hadisu

Vadžibi koji su jednoglasno prihvaćeni a nisu spomenuti u ovom hadisu su: nijet; tako stoji u komentaru. Ovom bi se moglo prigovoriti da riječi Uzvišenog: *Kada ustaneš da klanjaš* ukazuju da je nijet vadžib, jer nijet nije ništa drugo do namjera da se radi nešto; a u riječima gdje stoji: *uzmi abdest,* to znači namjeravaš da uzmeš abdest; onda posljednje sjedenje, i ono je vadžib, prema jednoglasnom mišljenju, a u hadisu se to ne spominje. Sporno je da li spada u vadžibe posljednji tešehhud, salavat koji se donosi poslije Tešehhuda i selam na kraju namaza.

وَعَنْ أَبِي حُمَيدِ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا كَبّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ, وَإِذَا رَكَعَ أَمكنَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ ثُمّ هَصَرَ ظَهْرَهُ, فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى, حَتّى يَعُودَ كُلّ فَقَارٍ مَكَانَهُ,

فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلاَ قَابِضِهِمَا، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى، وَنَصَبَ الْيُمْنَى، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَةِ الأَخِيرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى، وَنَصَبَ الأُخْرَى، وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَتِهِ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيّ

3./253. Prenosi se od Ebu Humejda Sa'idija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada izgovara iftitah-i tekbir, učinio bi svoje ruke prema svojim ramenima, a kada bi ruku' činio, smjestio bi svoje ruke na koljena i onda bi presavio leđa. Kada bi se podigao (sa ruku'a), ispravio bi se tako da svaki pršljen dođe na svoje mjesto, a kada bi sedždu činio, stavio bi svoje ruke ne prostirući ih, niti ih pribijajući uz tijelo, okrenuo bi vrhove svojih nožnih prsta prema Kibli. A kada bi sjeo na dva rekjata, sjeo bi na svoju lijevu nogu i uspravio desnu. Kada bi sjedio na posljednjem rekjatu, on bi povukao naprijed svoju lijevu nogu, a uspravio drugu nogu i sjeo bi na zadnjicu.*

(Bilježi Buhari.)

Osnovni podaci o Ebu Humejdu Sa'idiju

Ebu Humejd je Ibn Abdurrahman b. Sa'd, ensari, Hazredži, Sa'idi, pripada plemenu Sa'idetu, a on je Ebu Hazredž Medeni. Više je poznat po kun'ji. Umro je pri kraju vladavine Mu'avija.

Način donošenja tekbira kod ihrama

U hadisu stoji: *Vidio sam Allahova Poslanika (alejhi's-selam) kada izgovara tekbir,* tj. iftitah-i tekbir, *da je stavio ruke,* tj. svoje šake *prema ramenima.* Ovo je način podizanja ruku kod iftitah-i tekbira. A kada bi ruku' činio, smjestio bi svoje ruke na koljena, što je navedeno u

verziji Ahmeda, hadisa o onome koji je pogriješio u namazu, a glasi: *...kada odeš na ruku', stavi svoje dlanove na svoja koljena, istegni leđa i smiri se na ruku'u...*

U hadisu se spominje riječ *hesare,* a znači poviti, presaviti leđa, tj. previti ih ravno ne praveći nikakav luk. U verziji Buharija stoji: *...summe hana...,* a to ima isto značenje. U jednom drugom rivajetu stoji: ... *ne spuštajući svoju glavu, niti podižući..*

U jednom od rivajeta stoji: *...rastavio je svoje prste...*

Kada bi digao glavu sa ruku'a - dodaje Ebu Davud - *rekao bi: Semiallahu limen hamideh, Allahumme Rabbena leke'l-hamd,* uz podizanje svojih ruku, a u verziji koju prenosi Abdulhamid ima i dodatak koji glasi: *..tako da bi dotakao njima svoja ramena ispravljajući se...*

Sentenca *...hata je'ude kullu fikar...* znači dok se ne vrati svaka kost leđa na svoje mjesto, a to je ono o čemu govori hadis Rifa'a riječima: ... *dok se ne vrate kosti.*

Kod Ibn Hibbana stoji *...ne prostirući svoje podlaktice...;* ovo će biti objašnjeno u komentaru hadisa u kome stoji: *Naredio sam da se sedžda čini na sedam kostiju.*

Objašnjenje Poslanikova (alejhi's-selam) namaza

Ovaj hadis Ebu Humejda prenosi se i verbalno i praktično od njega i u njemu se opisuje kako je klanjao Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), a to je da bi kod uvodnog tekbira podigao svoje ruke prema ramenima.[554]

---

[554] Muhammed b. Nasr Meruzi kaže: *Sva ulema gradova prihvatila je to kao propis osim učenjaka Kufe.* Ibn Hakem kaže: *Niko ne prenosi od*

U ovom hadisu je dokaz da i to spada u djela namaza, da podizanje ruku ide sa izgovorom iftitah-i tekbira, na što ukazuje hadis Va'ila b. Hudžra koga bilježi Ebu Davud. Već je navedeno da se ruke podižu prije tekbira i obratno. U hadisu je navedeno: *Podigao bi svoje ruke, zatim bi rekao Allahu ekber,* a u drugom bi rekao Allahu ekber, a zatim podigao ruke.

Učenjaci imaju dva suda; prvi je da se tekbir izgovara zajedno sa podizanjem ruku, a drugi je da se podignu ruke prije izgovaranja tekbira, a niko ne kaže da se prije izgovara tekbir, a onda da se podižu ruke.

U djelu *Minhadž* i njegovu komentaru *En-Nedžmu'l-vehhadž* stoji:

1. *Prvo bi podigao ruke,* što je i vjerodostojnije, na samom početku, kako bilježe Buhari i Muslim od Ibn Omera, gdje stoji: *da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) podizao svoje ruke prema ramenima kada bi izgovarao iftitah-i tekbir.*

U ovom slučaju početak dizanja ruku bio bi istovremeno i početak izgovaranja tekbira, a ne da se slažu na kraju. Kada bi završio sa tekbirom, prije dizanja ili obratno, onda bi priključio i drugo, a kada bi završio i jedno i drugo, spustio bi ruke i ne bi ih dugo držao podignute.

2. Podigao bi ruke bez iftitah-i tekbira, zadržao bi ruke, a kada bi završio, pustio bi ih, jer Ebu Davud to prenosi sa dobrim senedom, a za njega Bagdadi kaže da je sahih. Ovo je prihvatio i Šejh, a dokaz mu je rivajet Ibn Omera, koga bilježi Muslim.

3. Podigao bi ruke sa počinjanjem izgovaranja iftitah-i tekbira, tako da bi kraj izgovaranja tekbira bio istovremeno i kraj

---

Malika da je on ostavio podizanje ruku, osim Ibn Kasim (prim. M. Isamu'd-dina).

držanja ruku gore, spustio bi ruke poslije završetka tekbira, ne prije završetka, jer je podizanje ruku radi tekbira. Autor smatra da je ovo sahih i pripisuje ga većini učenjaka.

Hadis završava riječima u kojima se govori o mišljenjima i dokazima, a dokazi ukazuju da je postupak izboran tako da nije ništa precizno određeno.

Tretman podizanja ruku sa iftitah-i tekbirom

Podizanje ruku sa izgovorom iftitah-i tekbira Davud, Evza'i, Humejdi, šejh Buharija i jedna grupa smatraju vadžibom, jer je to potvrđeno praksom Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a autor kaže da hadis o podizanju ruku na početku namaza prenosi 50 sahabija, među njima i onih 10 kojima je obećan Džennet. Bejheki prenosi od Hakima da nije poznato da postoji sunnet koga od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) prenose četverica halifa, zatim deseterica ashaba kojima je obećan Džennet i brojni ashabi, koji su se razišli u razne krajeve do samo ovaj hadis.

Bejheki kaže: "Tako je kao što je rekao naš profesor Ebu Abdullah. Oni koji smatraju da je vadžib podizanje ruku kažu da je podizanje ruku potvrđeno kod uvodnog tekbira, a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam,* zbog toga mi kažemo da je podizanje ruku vadžib."

Drugi kažu da je to jedan od sunneta namaza i ovo je prihvatila većina, a među njima Zejd b. Ali, Kasim, Nasir, Imam-i Jahja, a to kažu i četverica imama, predstavnika mezheba, i kod toga se ne razilaze. Samo Hadi kaže da to nije sunnet. Na osnovu toga znaš da onaj koji prenosi da zejdije smatraju da to nije sunnet, prenosi bez znanja.

Mjesto podizanja ruku kod uvodnog tekbira

Postavlja se i pitanje na kom mjestu se podižu ruke. U ovom rivajetu Ebu Humejda govori se da se podižu prema ramenima,[555] i to su prihvatile šafije. Neki kažu da se ruke podižu sve dotle dok se njima ne dotaknu resice uha, na osnovu hadisa koga prenosi Va'il b. Hudžr riječima: *sve dok ne dotakne svoje uši*. Dovođenje u sklad ova dva hadisa je na način da se pod doticanjem ušiju misli da on vanjskim dijelom šaka dotiče ramena, a vrhovima prstiju uši, kao što na to ukazuje rivajet Va'ilov koga bilježi Ebu Davud riječima: *...tako da budu nasuprot njegovih ramena, a velikim prstima dotiče uši...*

On dalje kaže: *Stavi svoje ruke na koljena...* Ovo stavljanje objašnjavaju riječi Ebu Davuda: *kao da ih je obuhvatio.*

Značenje upotrijebljenih termina

Hesare zahrehu - značenje ovoga iznio je Hattabi u rivajetu koji je ranije donijet.

Summe hana - u istom značenju. U jednom rivajetu stoji: *...ne podižući svoju glavu, niti spuštajući...*, a u drugom rivajetu stoji: ... *rastavio bi svoje prste.* Pod *hatta je'ude kullu fikar* misli se na potpuno ispravljanje, a što je objašnjeno u rivajetu, zatim da se zadrži stojeći kako bi svaki organ zauzeo svoje mjesto. U hadisu se spominje kako će sjediti na dvije sjednice (Et-Tehijjatu) i da između njih postoji razlika, a to je da se kod posljednjeg sjedenja spusti na zemlju, a ispravi svoju desnu nogu. Među učenjacima postoji razlika o tome, o čemu će biti riječi. Prema ovom hadisu postupaju Šafi'i i njegovi sljedbenici.

---

[555] Upotrijebljen termin *menkib* je mjesto gdje se sastaje vrh kosti plećke i mišice.

وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِب، رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ, عَنْ رَسُول الله صلى الله عليه وسلم, أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ, قَالَ: وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ والأَرْضَ إِلَى قَوْلِهِ مِنَ المُسْلِمِينَ اللّٰهُمَّ أَنْتَ المَلِكُ, لاَ إِلاَّ أَنْتَ, أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ, إلى آخره رَوَاهُ مُسْلِم, وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ إِنَّ ذَلِكَ فِي صَلاَةِ اللَّيْلِ

4./254. Prenosi se od Alije b. Ebi Taliba (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kod ustajanja da klanja rekao:

(Allahumme) vedždžehtu vedžhije lillezi fetare's-semavati ve'l-erda ... do riječi ...mine'l-muslimin. Zatim: Allahumme ente'l-meliku, la ilahe illa Ente, Ente rabbi ve ene abduke.. (do kraja).

(Bože moj, okrećem lice svoje prema Onom ko je stvorio nebesa i Zemlju... Bože moj, Ti si Gospodar, drugog gospodara nema, Ti si moj Rabb, a ja sam tvoj rob....

(Prenosi Muslim.)

U jednom rivajetu Muslima stoji: ... *to je u noćnim namazima.*

Dova kod stupanja u namaz

Postoje dva rivajeta gdje se kaže: و انَا أَوَّلُ الْمُسْلمِينَ *Ja sam prvi musliman* (što je dio ajeta), a u drugom: *Ja sam jedan od muslimana,* i na to ukazuje autor riječima: ...Allahumme ente'l-melik...

Dopuna dove kod stupanja u namaz

Dopuna ove dove glasi: *Zalemtu nefsi va'tereftu bi zenbi fagfirli zunubi džemi'an innehu la jagfiru'z-zunube illa Ente, vehdini li ahseni'l-ahlak la jehdi li ahseniha illa Ente. Vasrif 'anni sejji'eha la jasrifu 'anni sejji'eha illa Ente. Lebbejke ve se'adejke ve'l-hajru kulluhu fi jedejke ve'š-*

šerru lejse ilejke ene bike ve ilejke. Tebarekte ve te'alejte estagfiruke, ve etubu ilejke.

(Prema samom sebi sam nasilje učinio i ja priznajem svoj grijeh, pa mi oprosti sve moje grijehe, jer samo mi Ti možeš oprostiti, i uputi me na najbolje ponašanje, jer na najbolje ponašanje možeš uputiti samo Ti. Odagnaj od mene loša djela, jer samo Ti loša djela možeš odagnati. Odazivam Ti se, i svako dobro je u Tvojoj ruci, a zlo nije. Težim k Tebi, blagosiljam Te i uzdižem, tražim oprosta od Tebe i kajem Ti se.)

Smisao termina ovog hadisa

Pod pojmom *fetare's-semavati ve'l-erda* znači početak njihova stvaranja, bez prethodnog primjera, a pod pojmom *hanifen* znači sklon ka istinitoj vjeri, a to je islam. Pod pojmom *ve ma ene mine'l-mušrikin* objašnjava se sklonost ka istinitoj vjeri, istovremeno, obredi ibadeta i sve ono čime se čovjek približava Allahu (dželle šanuhu) vežu ga za namaz, a riječi *mahjaje ve memati* znače moj život i moja smrt, tj. Allah (dželle šanuhu) je Gospodar i života i smrti.

Sintagma *rabbi'l-'alemin* znači Rabb - Gospodar, a *'alemin* je izvedeno od *'alem*, a to je ime za sva stvorenja, tako stoji u *Kamusu*, da je On stvaralac svih stvorenja, a to znači i ono što sadrži utroba svemira.

Sentenca *la šerike leh* potvrđuje Njegove riječi *Gospodar svjetova,* što znači da Njemu pripada ta specifičnost, a sintagma *Allahumme Ente'l-melik* znači vladar svih stvorenja.

Sintagma *zalemtu nefsi* priznaje svoje nasilje prije nego što traži oprost. Značenje *lebbejke* je: Pokoravam Ti se vazda i stalno, a termin *sa'dejke* znači: Sretan sam Tvojom naredbom i slijedit ću je kao sretan neprekidno.

Smisao *el-hajru kulluhu fi jedejke* je potvrđivanje da svako dobro dolazi do ljudi, a i nada da će doći, a to je sve u Allahovoj ruci. A značenje *eš-šerr lejse ilejke* znači da se sa zlom ne može približiti Tebi, pa se ne može reći: "Bože, Gospodaru zla! Neka se zlo ne penje k Tebi. Tebi se podiže samo lijepa riječ."

A *ene bike ve ilejke* znači: Moje pribježište i moj kraj je u Tebe i moj uspjeh je kod Tebe. Riječ *tebarektu* je zahvala ili potvrđivanje da je dobro kod Tebe.

Ovo se govori na početku namaza općenito. U rivajetu Muslima stoji da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio u noćnom namazu, a autor u djelu *Et-Telhis,* prenoseći od Šafi'ija i Ibn Huzejmea, kaže da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio uz propisane namaze. Pa i hadis od Alije govori o tome. Na osnovu njegovih riječi ovdje je moguće da se to odnosi na ovaj zikr, a moguće je da ima opće značenje, pa čovjek može da bira i da kaže poslije tekbira ili ono na što ukazuje slijedeći hadis:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِذَا كَبَّرَ لِلصَّلَاةِ سَكَتَ هُنَيْهَةً قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ, فَسَأَلْتُهُ, فَقَالَ: أَقُولُ: اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ, كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ, اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ, كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ, اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

5./255. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) malo zašutio nakon što bi izgovorio iftitah-i tekbir, zašutio bi prije nego bi počeo učiti Kur'an, ja sam ga pitao i on mi odgovori: "Govorim tada: Allahumme ba'id bejni ve bejne hatajaje, kema ba'adte bejne'l-mešriki ve'l-magrib. Allahumme nekkini min

hatajaje kema junekka's-sevbu'l-ebjedu mine'd-denes. Allahummagsilni min hatajaje bi'l-ma'i ve's-seldži ve'l-bered.

(Bože moj, udalji mene od mojih grešaka[556] kao što si udaljio prostor od istoka do zapada,[557] Bože moj, očisti me od mojih grijeha kao što se očisti bijelo odijelo od prljavštine,[558] Bože moj, okupaj me od mojih grešaka vodom, snijegom i ledom.[559])

(Hadis prenose Buhari i Muslim.)

U hadisu je dokaz da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio ovo u sebi između iftitah-i tekbira i učenja iz Kur'ana, da je on birao ovu dovu ili dovu koja se navodi u hadisu Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) ili je, možda, spajao i jednu i drugu.

وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ, وَبِحَمْدِكَ, وَتَبَارَكَ اسْمُكَ, وَتَعَالَى جَدُّكَ, وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ بِسَنَدٍ مُنْقَطِعٍ, وَالدَّارَقُطْنِيّ مَوْصُولاً, وَ مَوْقُوفاً

6./256. Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je govorio.[560]

---

556 Tj. *Allahumme ba'id bejni*...znači: Zbriši grijehe koji su počinjeni, ili: Zaštiti me grijeha koji mogu doći.

557 Kao što se ne mogu sastati istok i zapad, tako se ne može spojiti ni on sa svojim grijesima.

558 Misli se odstraniti greške na ovaj način.

559 Hattabi kaže: Navodi se snijeg i led kao pojačanje jer je i jedno i drugo voda, makar ih ruke i ne upotrebljavale, a Ibn Dekik Id kaže to je izraz koji ima cilj potpuno brisanje, jer odijelo koje se pere sa tri stvari postaje krajnje čisto. O ovome ima i drugih mišljenja.

560 Poslije uvodnog tekbira.

Subhanekellahume ve bi hamdike ve tebarekesmuke ve te'ala džedduke ve la ilahe gajruke.

(Slava tebi, Bože moj, i sa Tvojom zahvalom[561] *i blagoslovom imena Tvoga.*[562] *Ti si Uzvišen*[563] *i samo si Ti jedini Bog.)*

(Hadis prenosi Muslim senedom koji je prekinut, ali ga prenosi i Darekutni i kao merfu' (hadis koji je vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), i kao mevkuf (koji je vezan za ashaba.)

Druga dova kod uvodnog tekbira

Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi on učio poslije iftitah-i tekbira: *Subhanekellahume ve bi hamdike ve tebarekesmuke ve te'ala džedduke ve la ilahe gajruke.*

Hakim kaže da je ovaj hadis sahih od Omera. U djelu *El-Hedju'n-nebevi* navodi se da je sahih da je Omer otpočinjao time gdje je i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) otpočinjao, učio naglas i podučavao ljude.

Ovaj hadis prenesen na ovaj način ima tretman merfu' hadisa - vezanog za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), zbog toga i kaže Imam-i Ahmed: *Što se mene tiče, ja ću prihvatiti ono što se prenosi od Omera, a ako bi neko otpočeo i sa nečim drugim što se prenosi, bilo bi lijepo.* Oko ovog usmjeravanja navode se brojni načini. Mišljenje da sam čovjek može to birati je lijep sud. Što se tiče usklađivanja između

---

561 Tj. zahvaljujem Ti u svako vrijeme.

562 Potvrđivanje Božanskog dobra u svemu, što ukazuje da su Allahova imena vezana za blagodat.

563 Veličina, uzvišenost, tj. Tvoja je veličina iznad svake druge veličine, a Ibn Esir kaže da znači: *Neka je uzvišena Tvoja uzvišenost i veličina.*

ovoga i dove *Vedždžehtu vedžhi...* (ranije citirane), to se navodi u hadisu Ibn Omera koga bilježi Taberani u djelu *El-Kebir* u kojem ima izvjesna slabost, a Darekutni ga prenosi kao hadis i spojen i mevkuf (veže ga za Omera).

Ebu Davud i Hakim navode ovaj hadis prenoseći od Aiše kao merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) koji glasi: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi otpočinjao da klanja namaz, proučio bi Subhaneke.*

I ovaj hadis i prenosioci u njegovu senedu – sve je pouzdano, ali u njemu je i prijekid, i Ebu Davud smatra da u njemu ima skrivena mahana. Darekutni kaže da hadis nije snažan.

وَنَحْوُهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ مَرْفُوعاً عِنْدَ الْخَمْسَةِ, وَفِيهِ: وَكَانَ يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ: أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ, وَنَفْخِهِ, وَنَفْثِهِ

7./257. Poput hadisa Omerova prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) hadis merfu' kod peterice u kome stoji da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poslije uvodnog tekbira govorio: *E'uzu billahi's-semi'i'l-'alimi mine'š-šejtani'r-radžim min hemzihi, ve nefhihi, ve nefsihi.*

(Utječem se Allahu (dželle šanuhu), koji sve čuje i sve zna, od prokletog šejtana, njegovog nagovaranja, puhanja i oholosti.

Mjesto isti'aze (utjecanja Bogu) u početku namaza

Hadis ukazuje da se uči Euzubilla i to neposredno po iftitah-i tekbiru i nakon dove, jer je Euza radi učenja kiraeta i dolazi prije samog kiraeta.

وَعَنْ عَآئِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَسْتَفْتِحُ الصَّلاَةَ بِالتَّكْبِيرِ, وَالقِرَاءَةَ بِـــ الحَمْدُ لِلّٰه رَبِّ العَالَمِينَ, وكَانَ إِذَا رَكَعَ لَمْ يُشْخِصْ رَأْسَهُ وَلَمْ يُصَوِّبْهُ, وَلَكِنْ بَيْنَ ذَلِكَ وكَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَائِماً, وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ جَالِساً, وكَانَ يَقُولُ فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ التَّحِيَّةَ, وكَانَ يَفْرِشُ رِجْلَهُ اليُسْرَى, وَيَنْصِبُ اليُمْنَى, وكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقْبَةِ الشَّيْطَانِ, وَيَنْهَى أَنْ يَفْتَرِشَ الرَّجُلُ ذِرَاعَيْهِ افْتِرَاشَ السَّبُعِ, وكَانَ يَخْتِمُ الصَّلاَةَ بِالتَّسْلِيمِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ, وَلَهُ عِلَّةٌ

8./258. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: "Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) otpočinjao bi namaz sa iftitah-i tekbirom i kiraetom El-hamdu lillahi Rabbi'l-'alemin...(Fatihe). I kada bi išao na ruku', ne bi podizao glavu niti bi je mnogo obarao, nego bi je držao između toga. Kada bi se vraćao sa ruku'a, ne bi sedždu činio dok se ne bi potpuno ispravio. Kada bi digao glavu sa sedžde, ne bi ponovo sedždu činio dok se ne bi ispravio sjedeći. Na kraju svaka dva rekjata proučio bi Et-Tehijjatu i tada prostirao svoju lijevu nogu i uspravljao desnu. Zabranio je sjedenje na petama, zabranjivao je i da čovjek prostre svoje podlaktice poput krvoločne životinje, a namaz bi završavao selamom."

(Hadis navodi Muslim, a u njemu se krije izvjesna slabost.)

Svojstva namaza Allahova Poslanika (alejhi's-selam)

Hadis govori da bi Allahov Poslanik (alejhi's-selam) otpočinjao namaz sa iftitah-i tekbirom izgovarajući Allahu ekber, kao što se navodi u djelu *Hil'je* od Ebu Nu'ajma. Za ovo se

upotrebljavaju termini tekbiretu'l-ihram i tekbiretu'l-iftitah. Kod termina *el-kirae* želi se reći da bi otpočinjao učenje sa Fatihom, a kada bi išao na ruku', glavu na ruku'u ne bi ni podizao niti je mnogo spuštao, nego je držao u ravni između spuštanja i dizanja, na što ukazuju riječi *ve lakin bejne zalike,* a kada bi digao, tj. svoju glavu sa ruku'a, ne bi išao na sedždu dok se ne bi zadržao stojeći, što je objašnjeno u hadisu Ebu Hurejrea na početku ovog poglavlja koje glase: *...potom ispravi se dok se ne izravnaš stojeći...* A kada bi podigao glavu sa prve sedžde, ne bi činio drugu sedždu dok se ne bi zadržao sjedeći, što je rečeno u riječima: ... *podigni se i zadrži dok se ne smiriš sjedeći....* Na svakom drugom rekjatu učio bi Et-Tehijjatu, kao što će kasnije doći kod namaza sa tri ili četiri rekjata. Očito je iz ovog hadisa da je sjedio između sedždi i kada je učio Et-Tehijjatu, a ranije je rečeno u hadisu Ebu Humejda da bi na drugom rekjatu sjeo na svoju lijevu nogu, a desnu uspravio, a da je zabranio da se spuštaju podlaktice na zemlju za muškarce, a pod pojmom *krvoločne životinje* misli se, ustvari, na psa, što će biti izričito navedeno u drugoj verziji.

Objašnjenje slabosti ovog hadisa

Sentenca *završavao bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) svoj namaz selamom,* što prenosi Muslim, u njoj ima izvjesna mahana, a to je da ga prenosi u verziji Ebu Dževzaa od Aiše. Ibn Abdulberr ističe da je ovaj hadis mursel (da ga tabija veže za Poslanika, alejhi's-selam), jer Ebu Dževza nije imao priliku slušati hadis kod Aiše. Slabost se spominje također i u tome što ga Muslim navodi prenoseći ga od Evza'ija putem korespondiranja (pismenim putem).

Hadis ukazuje da se izgovara iftitah-i tekbir pri ulasku u namaz. O tome je bilo riječi u hadisu Ebu Hurejrea na početku ovog poglavlja, a sa riječima *kiraetom Fatihe* ukazuje se da Bismilla

nije ajet Fatihe, i to zastupaju Enes i Ubejj među ashabima. To ističe i Malik i Ebu Hanife, pa i drugi, i uzimaju kao dokaz za to ovaj hadis. Odgovara se da je cilj sa Elhamdu lillahi Rabbi'l-'alemin sura Fatiha, a ne ove riječi, jer Fatiha se katkad zove sa Elhamdu lillahi Rabbi'l-'alemin, kao što je to potvrđeno u *Sahihu* Buharija, pa otuda nema dokaza o tome da Bismilla nije od Fatihe. O tome će biti više govora u hadisu Enesa uskoro.

Propisanost dvaju Tešehhuda u namazu

Rečeno je da za vrijeme ruku'a musallija ne diže svoju glavu niti je spušta. Pod riječima učio bi Et-Tehijjatu misli se na poznatu zahvalu Allahu (dželle šanuhu) *Et-Tehijjatu lillahi,* što će biti navedeno u hadisu Ibn Mes'uda, ako Bog da.

U hadisu se govori o utemeljenosti Tešehhuda (Et-Tehijjatu), prvog i drugog, a što ne ukazuje da je vadžib jer se radi o postupku Poslanika (alejhi's-selam), međutim, kaže se da je to objašnjenje sveukupnosti namaza koji je u Kur'anu naređen kao obavezan, i djela koja objašnjavaju vadžib su i sama vadžib, jer se u hadisu kaže: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam.*

Pravni tretman dvaju Tešehhuda

Učenjaci se razilaze kod ova dva Tešehhuda (Et-Tehijjatu), pa neki kažu da su vadžib, neki da su sunnet, a ima ih koji kažu da je prvi sunnet, a posljednji vadžib. O tome će biti govora u hadisu Ibn Mes'uda, posebno o poslijednjem Tešehhudu.

Što se tiče Tešehhuda poslije prva dva rekjata, onaj koji kaže da je obavezan koristi ovaj hadis, kao što smo rekli. Koriste Poslanikove riječi: *Kada neko od vas klanja, neka prouči Et-Tehijjatu lillahi...,* a onaj koji kaže da je prvo Et-Tehijjatu sunnet uzima za

dokaz to što Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije ponovo proučio Et-Tehijjatu kada ga je zaboravio nego je sehv-i sedždu činio, a da je bio obavezan, ne bi ga mogao nadoknaditi sehv-i sedždom, kao što je kod ruku'a i kod drugih sastavnih dijelova namaza. Ovaj dokaz se odbacuje i kažu da je dozvoljeno da je Et-Tehijjatu obavezno uz sjećanje, a ako musallija zaboravi i stupi na nešto drugo što je farz, učinit će sehv-i sedždu.

Način sjedenja između dviju sedžde i za vrijeme Tešehhuda (učenje Et-Tehijjatu)

Prostro bi svoju lijevu nogu, a uspravio desnu ukazuje da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) sjedio između dvije sedžde i za vrijeme Tešehhuda. Ovo su prihvatile hadevije i Ebu Hanife, ali hadis koga prenosi Ebu Humejd i koji je ranije naveden pravi razliku između jednog i drugog sjedenja i ovakav način sjedenja smatra se da je poslije prva dva rekjata, a način posljednjeg sjedenja je da isturi svoju lijevu nogu, a uspravi drugu nogu i da sjedne na zadnjicu. Učenjaci se razilaze o ovom pitanju. Očito je da se ovakav postupak pri sjedenju može birati.

Zabranio je sjedenje na petama objašnjava se na dva načina, jedan od njih je da prostre obje noge i spusti svoju stražnjicu na zadnje dijelove nogu. Ovo sjedenje se zove i *ik'a'* pa su i zabranili takav način sjedenja u namazu. To bi istovremeno bio i drugi način sjedenja, a ik'a' znači da čovjek spusti svoju zadnjicu na zemlju, podigne cjevanice i stegna i stavi ruke na zemlju, kao što sjeda pas, a prostiranje podlaktica objašnjeno je ranije, a znači spuštanje podlaktica na zemlju u vrijeme činjenja sedžde, i to je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio zbog sličnosti sa životinjama.

Zabranio je i spuštanje na zemlju poput deve, okretanje u namazu kao što se lisica okreće, prostiranje kao što se prostire krvoločna životinja i sjedenje kao što sjedi pas kao i kljucanje

poput vrane i podizanje ruku za vrijeme selama poput repa azgin konja.

Tretman selama

U riječima da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) završavao namaz selamom ukazuje se na propis predaje selama, a njegova obaveznost objašnjena je ranije.[564]

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ, وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

9./259. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom), da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) dizao svoje ruke prema ramenima kada bi otpočinjao da klanja i kada bi donosio tekbir za ruku' i podizanje glave sa ruku'a.

(Bilježe Buhari i Muslim.)

Hadis ukazuje na propisanost podizanja ruku u ova tri slučaja, a što se tiče podizanja ruku kod iftitah-i tekbira, to je ranije rečeno. Hadis ukazuje na propisanost toga dok Muhammed b. Nasr Meruzi kaže da je ulema raznih gradova prihvatila to, osim učenjaka Kufe.

---

[564] Učenjaci se razilaze da li je predaja selama vadžib ili sunnet te da li je vadžib predaja oba selama ili samo jednog. Ahmed i Šafi'i smatraju da je obavezno predati oba selama, kako to ističe Nevevi, a Malik, i po jednom sudu, Šafi'i smatraju da je obavezan jedan selam (prim. M. Isamu'd-dina).

Ističem da se razilaženje kod toga nalazi i kod hadevija općenito, vezano za ova tri mjesta. Hadi navodi kao dokaz u djelu *El-Bahr* riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Šta mi je, vidim vas...* Ovim se ukazuje na hadis Džabir b. Semurea, a njega bilježe Muslim, Ebu Davud i Nesa'i. Nesa'i kaže: *Kada bismo klanjali sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), mi bismo rekli našim rukama Esselamu alejkum ve rahmetullah - i pokaza svojim rukama na dvije strane. Tada Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: "Zašto dajete znak vašim rukama, šta mi je, vidim vaše ruke da su poput repova azgin konja, smirite se u namazu. Eto, dovoljno je da neko stavi svoju ruku na svoje stegno, zatim nazove selam svome bratu s desne i s lijeve strane."*

Ovaj hadis govori sasvim jasno da se to događalo u davanju znakova rukama kod selama i izlaska iz namaza, i razlog jasno ukazuje na to.

Riječi *smirite se u namazu* odnose se na Poslanikovu osudu svakog njihovog pokreta davanjem znaka u namazu, a poznato je da se namaz sastoji iz kretnje i mirovanja, a zatim i zikrullaha. Mukbili u *El-Menaru* kaže, osvrćući se na riječi Imam-i Mehdije:

> Ako je ovo nemar ovog imama do te mjere, onda je otišao daleko; ako je stvarno po njegovu znanju, on je iznad toga. Pregoniti i govoriti o tome je puko polemisanje. Podizanje ruku je toliko jasno da nema potrebe navoditi posebne hadise. Ti hadisi su brojni i autentični i ne mogu se odbaciti. Zbog toga nije došlo do razilaženja o ovom pitanju osim kod Hadija, a to je jedna od rijetkih njegovih omaški koje se mogu desiti i istaknutim učenjacima kao Maliku, Šafi'iju i drugima i na to se ne treba osvrtati. I hanefije se razilaze osim kod dizanja ruku kod iftitah-i tekbira. Oni uzimaju za dokaz verziju hadisa Mudžahida, da je on klanjao iza Ibn Omera i nije primijetio da je Ibn Omer podizao ruke, i hadis koga bilježi Ebu Davud prenoseći od Ibn Mes'uda, da je vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kako podiže svoje ruke kod iftitah-i tekbira, a onda se nije više na to navraćao.

Odgovara se na to da je prvi prenosilac ovog hadisa Ebu Bekr b. Ajaš koji je bio loše memorije, onda stoga što se ovaj hadis protivi rivajetu Nafi'a i Salima, sinova Ibn Omera. Ova dvojica potvrđuju taj čin, a Mudžahid negira, a predajama koje potvrđuju daje se prednost i zbog toga što, ako je to utvrđeno da je ispustio, a što prenosi Mudžahid, može ukazivati da je to dozvoljeno ispustiti i da to nije smatrao obaveznim.

Drugi, a to je hadis Ibn Mes'uda, nije potvrđen, kao što kaže Šafi'i, a da je potvrđen, verzija Ibn Omera bila bi prioritetnija, jer ona potvrđuje čin, a ova ga negira, a ono što potvrđuje ima prednost.

Prenosi Buhari od Hasana i Humejda b. Hilala da su ashabi to radili.[565] Kaže Buhari: *Hasan ne izuzima nikoga*, a prenosi se od njegovog učitelja Alija b. Medinija da je rekao: *Pravo je muslimana da podižu svoje ruke kod ruku'a i vraćanja sa ruku'a, na osnovu ovog hadisa Ibn Omerova*. Buhari dodaje poslije riječi Medinija: *Alija je bio najučeniji u svome vremenu. Ko kaže da je to bid'at on je povrijedio ashabe, na što ukazuje i slijedeći hadis:*

وَفِي حَدِيث أَبِي حُمَيْدٍ عِنْدَ أَبِي دَاوُدَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ, ثُمَّ يُكَبِّرُ

[565] Ibn Abdulberr kaže: "Od svakog onoga od koga se prenosi da se ruke nisu dizale kod ruku'a i podizanja sa ruku'a prenosi se od njega i da su dizali ruke, osim kod Ibn Mes'uda, i to su prihvatile hanefije. Muhammed b. Nasr Meruzi kaže: "Učenjaci većine gradova složili su se da je propisano podizati ruke kod donošenja tekbira, osim učenjaka Kufe." Ibn Abdulhakem kaže: *Niko od Malikovih učenika ne prenosi od njega da je on izostavljao dizanje ruku osim Ibn Kasim* (prim. M. Isamu'd-dina).

10./260. U hadisu Ebu Humejda, koga bilježi Ebu Davud, stoji: *Dizao je svoje ruke tako da je doticao njima svoja ramena, a onda bi izgovorio tekbir.*

Hadisi potvrđuju podizanje ruku u namazu

Ranije je izložen hadis Ebu Humejda u verziji Buharija, ali se ne spominje u njemu podizanje ruku osim kod iftitah-i tekbira, za razliku kod Ebu Humejdovog hadisa koga bilježi Ebu Davud, gdje je potvrđeno dizanje ruku u tri slučaja, kao što to prenosi i hadis Ibn Omera.

Hadis kod Ebu Davuda glasi: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi ustao da klanja, ispravio bi se, podigao svoje ruke u visinu ramena, i kada je htio da ruku' učini, podigao bi svoje ruke tako da bi njima dotakao svoja ramena...*(nastavak hadisa, koji glasi:) *Zatim bi rekao: "Allahu ekber" i išao na ruku', potom se ispravio, nije podizao niti spuštao svoju glavu. Postavio bi ruke na koljena, a onda rekao Semiallahu limen hamideh, podigao svoje ruke i smirio se dok nije došla svaka kost na svoje mjesto...*

Ovaj hadis govori da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dizao svoje ruke na tri mjesta, pa je autor trebao reći poslije riječi Allahu ekber, cijeli hadis da bi dokazao da je dizao ruke kod svih, a u hadisu koga prenosi Ebu Humejd prevario se i kaže da nije spomenuto podizanje ruku osim kod iftitah-i tekbira, kao što stoji u riječima:

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ الحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ نَحْوَ حَدِيث ابْنِ عُمَرَ، لَكِنْ
قَالَ: حَتّى يُحَاذِيَ بِهِمَا فُرُوعَ أُذُنَيْهِ

11./261. Bilježi Muslim prenoseći od Malika b. Huvejrisa hadis sličan hadisu Ibn Omera, ali dodaje: *...dok ne bi dotakao njima resice svojih ušiju.*

Mjesto podizanja ruku u namazu

Ovome se protivi verzija Ibn Omera i Ebu Humejda samo u terminu i neki su dali prednost verziji Ibn Omera s obzirom da je ta verzija zabilježena i kod Buharija i Muslima, neki drugi to dovode u vezu pa kažu da će dotaknuti poleđinom svojih šaka ramena, a jagodicama svojih prsta uši. To su potvrdili verzijom Ebu Davuda, koju on prenosi od Va'ila riječima: *Tako da su bile nasuprot njegovih ramena, a dotakao svojim palcima uši.* Ovo je lijep način usklađivanja.

وَعَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم, فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى يَدِهِ الْيُسْرَى عَلَى صَدْرِهِ أَخْرَجَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

12./262. Prenosi se od Va'ila b. Hudžra da je rekao: *Klanjao sam za Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) i on je stavio svoju desnu ruku na lijevu ruku na svoja prsa.*

(Hadis navodi Ibn Huzejme.)

Osnovni podaci o Va'ilu b. Hudžru

Va'il je Ebu Hunejd b. Hudžr b. Rebi'a Hadremi, otac mu je bio vladar Hadremevta. Va'il je doputovao do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i primio islam. Kaže se da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) obveselio svoje ashabe veselom viješću prije njegova dolaska govoreći: *Doći će vam Va'il b. Hudžr iz daleke*

zemlje, pokoran i poslušan Allahu (dželle šanuhu) i Njegovu Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem). On je jedan od preostalih sinova vladara. Kada je ušao Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem), Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ga je poselamio, približio sebi, prostro mu svoj ogrtač i posadio na njeg popratívši riječima: Bože moj, blagoslovi Va'ila i njegovo dijete i učini ga da bude poglavica Hadremevta. Prenosi hadise od njega grupa muhaddisa, samo ne Buhari. Živio je do vremena Mu'avija, kojem je dao prisegu. Ovaj hadis prenosi i Ebu Davud i Nesa'i ovako: *Potom je stavio svoju desnu ruku na poleđinu šake svoje lijeve ruke, zgloba i podlaktice.*

Hadis ukazuje na propisanost spomenutog stavljanja ruku u namazu.[566] Mjesto stavljanja ruku su prsa, kao što govori ovaj hadis. Nevevi kaže u djelu *El-Minhadž:* Stavljao bi svoje ruke ispod prsa.[567] Nevevi opet ističe u djelu *Šerhu'n-nedžmi'l-vehhadž:* Naši učenjaci kažu: ...*ispod grudi.* A hadis koji kaže da su stavljali na grudi, on kaže kao da su oni smatrali da je razlika između ova dva načina neznatna.

Mišljenje učenjaka o stavljanju ruku na prsa

Zejd b. Ali i Ahmed b. Isa prihvatili su ovaj propis. Ahmed b. Isa prenosi ovaj hadis Va'ilov u svom djelu *El-Emali,* a to su pruhvatile šafije i hanefije. Hadevije ovo ne prihvataju jer kažu da kvari namaz s obzirom na mnogo posla. Ibn Abdulberr kaže da se

566 Postavljanje šake na šaku prihvatila je većina. Prenosi Ibn Munzir od Ibn Zubejra, Hasana Basrija i Neha'ija da je Poslanik (alejhi's-selam) puštao ruke, a nije stavljao desnu na lijevu, to prenosi i Nevevi od Lejsa b. Sa'da i Kasim od Malika, ali Ibn Hakem prenosi od Malika da je on stavljao ruke (prim. M. Isamu'd-dina).

567 Hafiz kaže da su učenjaci rekli da se svrha ovakvog načina postavljanja ruku ogleda u svojstvu poniznog molitelja. To je način koji je najdalje od neozbiljnosti i najbliži je skrušenosti. Lijepo kažu: *Srce je mjesto nijeta i običaj je da čovjek koji teži da sačuva nešto postavi svoje ruke na srce* (prim. M. Isamu'd-dina).

ne prenosi od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) nikakvo razilaženje u vezi s ovim. To je stav većine ashaba i tabi'ina i dodaje da je to ono što navodi Malik u *Muvetta'u.* Ibn Munzir i drugi ne prenose ništa više od Malika do ovo, a prenosi se od Malika i spuštanje ruku.[568] Ovo je prihvatila većina njegovih pristalica.

وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأُمِّ الْقُرْآنِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

وَفِي رِوَايَةٍ لابْنِ حِبَّانَ وَالدَّارَقُطْنِيِّ: لاَ تُجْزِىءُ صَلاَةٌ لا يُقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَفِي أُخْرَى لأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيِّ وَابْنِ حِبَّانَ: لَعَلَّكُمْ تَقْرَءونَ خَلْفَ إِمَامِكُمْ قُلْنَا نَعَمْ قَالَ: لاَ تَفْعَلُوا إِلاَّ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ, فَإِنَّهُ لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا

13./263. Prenosi se od Ubadea b. Samita da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Nema namaza onome ko nije proučio Ummu'l-Kur'an (Fatihu).* (Prenose Buhari i Muslim.)

U verziji koju bilježe Ibn Hibban i Darekutni stoji: *Nije dozvoljen namaz onome ko ne prouči u namazu Fatihatu'l-Kitab (Fatihu).*

U jednoj drugoj verziji kod Ahmeda i Ebu Davuda, Tirmizija i Ibn Hibbana stoji: *Možda vi učite za imamom?* Mi smo rekli: "Da, učimo." I Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Ne učite osim Fatihatu'l-Kitab, jer nema namaza onaj koji ne uči Fatihu.*

---

[568] Spuštanje ruku niz tijelo suprotno je od vezanja, a povezivanje je staviti ruku na ruku. V. šta se kaže o povezivanju i spuštanju ruku u posebnim fikhskim djelima (prim. M. Isamu'd-dina).

Osnovni podaci o Ubadeu b. Samitu

Ubade je Ebu Velid, Ubade b. Samit b. Kajs, Hazredži, ensarija, Salimija. Bio je ugledni ensarija. Prisustvovao je prvoj, drugoj i trećoj Akabi, učestvovao u Bitki na Bedru i u svim drugim bitkama. Omer ga je uputio u Siriju da bude kadija i učitelj. Boravio je u Himsu i poslije preselio u Palestinu. Umro je u Palestini u mjestu Remla. Neki kažu da je umro u Kudsu 34. g. po H. kada je imao 72 godine.

Tretman učenja Fatihe u namazu

Ovaj hadis je dokaz da namaz neće biti valjan ako musallija ne bude proučio suru Fatihu, jer je namaz sastavljen iz riječi i djela. I ono što je sastavljeno iščeznut će sa iščeznućem svih njegovih dijelova i sa iščeznućem nekih. Nema potrebe da se ovdje pretpostavlja da se negira potpunost namaza, jer procjenjivanje može biti samo kod istinitog opravdanja negiranja suštine, međutim, u hadisu koji glasi u rivajetu Ibn Hibbana i Darekutnija: *Nije dozvoljen namaz onome ko ne prouči u namazu Fatihatu'l-Kitab (Fatihu)* nalazi se dokaz da je negacija usmjerena na valjanost, a to je u konačnici kao i negiranje suštine, jer ono što nije dovoljno ne može se šeriatski ni smatrati namazom.

Hadis ukazuje da je obavezno učiti Fatihu u namazu,[569] ali ne kazuje da je vadžib na svakom rekjatu, nego u namazu u cjelini.

[569] Obaveznost učenja Fatihe u namazu i da nema namaza bez Fatihe prihvatili su Malik, Šafi'i i većina ashaba i tabi'ina. Nevevi kaže da hanefije i manja grupa smatraju da nije farz, nego je farz proučiti ajet iz Kur'ana, ali tačno je ono što je prenio Hafiz, da hanefije govore da je Fatihu proučiti vadžib u namazu, pa prema njihovom pravilu, iako je vadžib, nije uvjet valjanosti namaza, jer je obaveznost Fatihe utvrđena sunnetom, a ono čime neće biti namaz upotpunjen je farz, a farz se po njihovom shvatanju ne može potvrditi nečim što nije Kur'an (prim. M. Isamu'd-dina).

Moguće je, prema ovom hadisu, da se uči na svakom rekjatu, jer se katkada rekjat naziva namazom. Hadis o onom ko je pogriješio u namazu ukazuje da se svaki rekjat može nazvati namazom, na osnovu riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), nakon što ga je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podučio šta da radi na svakom rekjatu: *Čini to tokom cijelog svog namaza,* što znači da je dužnost učiti Fatihu na svakom rekjatu jer mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da uči na svakom rekjatu Fatihatu'l-Kitab. Šafije i drugi smatraju da je učiti Fatihu vadžib na svakom rekjatu, a kod hadevija i nekih drugih nije obavezno učiti na svakom rekjatu, nego u namazu u cjelini. Dokaz je jasan da je pravilan prvi sud iz dva razloga:

Prvo, što u nekim terminima onog koji je pogriješio u namazu, nakon što ga je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podučavao i spominjanju: kiraeta, ruku'a, sedžde i smirenosti,... pa do kraja, ravija kaže: *...pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) opisao namaz ovako: četiri rekjata do završetka, zatim je rekao: "Neće biti kompletan namaz nikog od vas dok ne bude uradio ovako,"* a poznato je da se pod riječima *uradio ovako* misli na sve što je spomenuto, učenje Fatihe i drugoga na svakom rekjatu, i tako je opisao namaz da se klanja na sve četiri rekjata.

Drugo, ono što je spomenuo Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uz kiraet i načine ruku'a, sedžde, ispravljanja itd., naređeno je kod svakog rekjata, na što ukazuje ovaj hadis. Onaj koji ima drugačije mišljenje o učenju Fatihe na svakom rekjatu ne kaže da su dovoljni ruku', sedžda i smirenost na jednom rekjatu namaza, ili da pravi razliku na njegovim rekjatima, pa kako onda neko može reći da je učenje Fatihe nešto posebno među ovim naredbama i da je ona obavezna samo na jednom rekjatu ili da pravi razliku među rekjatima? Ovakvo razlikovanje među dijelovima jednog dokaza je bez dokaza, pa se onda može zaključiti

da se riječima: ...*radi tako u svom cijelom namazu*... misli na svim rekjatima. Pročitao sam u nekim knjigama da su Ahmed, Bejheki i Ibn Hibban zabilježili autentičnim senedom da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao Halladu b. Rafi', a on je onaj koji je pogriješio u namazu, kako da klanja: ...*zatim čini tako na svakom rekjatu*... jer je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio Fatihu na svakom rekjatu, kako prenosi Muslim i rekao: *Klanjajte kako vidite da ja klanjam.*

Hadis dalje govori da je obavezno učiti Fatihu i u sebi i naglas i osobi koja klanja sama i osobi koja klanja za imamom. Što se tiče osobe koja klanja sama, to je jasno, a i za osobu koja klanja za imamom je jasno. Još više se rasvetljavaju njegove riječi u drugoj verziji u rivajetu Ubadea koju bilježi Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Hibban gdje kaže: *Možda vi učite za vašim imamom.* Mi smo rekli: Da, učimo i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) doda: *Učite samo Fatihatu'l-Kitab, jer nema namaza onome ko ne prouči Fatihu.*

Sud o učenju Fatihe od strane muktedije

Ovaj hadis je dokaz da je obavezno proučiti Fatihu i za imamom, kao što se to ukazuje kod Buharija i Muslima. Ovo je također jasno da je obavezno učiti u svim namazima, bilo da se uči naglas ili u sebi, i na svakom rekjatu.

Ovo su prihvatile šafije.[570] Hadevije ističu da muktedija neće učiti Fatihu iza imama kada uči naglas i kada čuje njegov kiraet, a učit će kada uči u sebi i kada ne čuje da uči glasno. Hanefije kažu da muktedija neće učiti Fatihu ni kada se uči u sebi ni kada se uči naglas. Hadis Ubadea je dokaz za sve. Oni uzimaju sebi za dokaz

---

[570] Šafije uče da je obavezno proučiti Fatihu i muktediji bez obzira učila se Fatiha naglas ili u sebi, čuo muktedija imama ili ne čuo. Ovo je prihvatio Nasir između ehlu bejta (prim. M. Isamu'd-dina).

hadis koji glasi: *Ko klanja za imamom - imamovo učenje je i njegovo učenje,* mada je ovaj hadis slab. Autor u djelu *Et-Telhis* kaže da je hadis poznat u verziji Džabira. Ovaj hadis ima nekoliko verzija preko ashaba, ali u svima ima skrivena mahana. U djelu *Munteha* ovaj hadis citira Darekutni preko nekoliko verzija, a sve su slabe, a istina je da je ovaj hadis mursel (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam) i on se ne može koristiti kao dokaz, pošto ima opću poruku.

Također se oslanjaju na riječi Uzvišenog:

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani... i na hadis: *Kada se uči - šutite.* Ovo ima općenito značenje, proteže se i na Fatihu i na drugo, a hadis Ubadea posebno na Fatihu, pa se opće ograničava posebnim.

Razilaze se oni koji kažu da je obavezno učiti Fatihu iza imama, pa neki kažu da će učiti Fatihu muktedija kada imam pravi pauzu kod ajeta, a drugi da će učiti Fatihu kada imam prouči Fatihu u cjelini. Ni jedan od ova dva suda nema podloge u hadisu, nego hadis Ubadea ukazuje da se Fatiha uči kad imam uči Fatihu.

Još više ovo objašnjava hadis koga bilježi Ebu Davud prenoseći od Ubadea da je on klanjao iza Ebu Nu'ajma, a Ebu Nu'ajm je učio naglas, i Ubade je učio Fatihu, a kada su završili namaz, rekao je Ubadeu neko ko je čuo njegovo učenje: *Čuo sam da učiš Ummu'l-Kur'an (Fatihu), a Ebu Nu'ajm je učio naglas,* pa on odgovori*: Da, Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao je s nama neke namaze u kojima je učio naglas, pa mu je to zasmetalo; kada je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) završio namaz okrenuvši se prema nama licem, reče: "Učite li vi kada ja učim naglas?" i neko od nas reče: "Da, mi tako činimo" i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odvrati: 'Ne činite to, a ja govorim sebi: 'Šta mi je, kao da se neko takmiči sa mnom u učenju Kur'ana?' Ne učite ništa kada ja učim naglas osim Ummu'l-Kur'an".* Ovaj Ubade,

ravija ovog hadisa, učio je naglas klanjajući za imamom, jer je shvatio iz riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da se uči za imamom naglas, makar ga i ometao.

Što se tiče Ebu Hurejrea, od njega bilježi Ebu Davud riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Ko klanja neki namaz i ne prouči u njemu Ummu'l-Kur'an - taj namaz je nepotpun, nepotpun, nepotpun.* Ebu Hurejreu je rekao ravija koji prenosi od njega, a to je Ebu Sa'ib, oslobođeni rob Hišama b. Zehra: *Ebu Hurejre, ja sam ponekad klanjam iza imama, i on mu dotaknu ruku i reče: "Uči Fatihu, Perzijancu, u sebi!"*

Prenosi se od Mekhula da je govorio: *Uči Fatihu kod akšama, jacije i sabaha na svakom rekjatu u sebi,* a onda Mekhul dodade: *Učim Fatihu u namazu u kojem imam uči naglas kada prouči Fatihatu'l-Kitab i malo zastane, a ako ne bi zašutio, onda bi učio s njim ili poslije njega, ali je ne ostavljaj ni u kom slučaju.*

Ebu Davud bilježi hadis Ebu Hurejrea *da mu je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da oglasi u Medini da nema namaza bez učenja Fatihatu'l-Kitaba, pa više,* a riječi: *...bez učenja, pa makar Fatihatu'l-Kitab, pa više,* govori kao da se odnosi na onoga koji klanja sam. Ovo znači da hadis njegov i hadis Ubadeov govore da se za imamom uči samo Fatihatu'l-Kitab.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانُوْا يَفْتَتِحُونَ الصّلاَةَ بِـــ الحَمْدُ لِلّهِ رَبّ العَالَمِينَ مُتّفَقٌ عَلَيْهِ

زَادَ مُسْلِمٌ: لاَ يَذْكُرُوْنَ بِسْمِ اللهِ الرّحْمنِ الرّحِيمِ فِي أَوّلِ قِرَاءَةٍ وَلاَ فِي آخِرِهَا

وَفِي رِوَايَةٍ لأَحْمَدَ وَالنّسَائِيّ وَابْنِ خُزَيْمَةَ: لاَ يَجْهَرُوْنَ بِبِسْمِ اللهِ الرّحْمَنِ

الرَّحِيمِ وَفِي أُخْرَى لابْنِ خُزَيْمَةَ: كَانُوا يُسِرُّونَ وَعَلَى هَذَا يُحْمَلُ النَّفْيُ فِي رِوَايَةِ مُسْلِمٍ، خِلافاً لِمَنْ أَعَلَّهَا

14./264. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da su Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), Ebu Bekr i Omer otpočinjali namaz učenjem Elhamdu lillahi rabi'l-'alemin (Fatihom).

(Prenose Buhari i Muslim, i Muslim dodaje: ...Nisu spominjali *Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim* ni na početku ni na kraju učenja, a u rivajetu Ahmeda, Nesa'ija i Ibn Huzejmea: ... *nisu naglas učili Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim.* U drugoj verziji Ibn Huzejmea stoji: ...*učili su u sebi.*

Ovako treba protumačiti negaciju u verziji Muslima, nasuprot onome koji smatra da ovo ima skrivenu mahanu.)

Ovdje se ne iznosi ono što smo rekli u hadisu Aiše, da se pod pojmom *Elhamdu lillahi rabbi'l-'alemin* misli na suru Fatihu, ali se ne ukazuje da je Bismilla ukinuta, nego je dokaz da se Bismilla uči, jer spada u ono što se naziva *ova sura*, pri čemu se navode riječi Muslima *da oni nisu spominjali Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim ni na početku ni na kraju učenja*, - a to je pojačano negiranje, međutim, nema na kraju sure Bismillah, i možda je mislio da poslije Fatihe nema Bismille kod učenja druge sure koja se uči poslije Fatihe također naglas uz mogućnost da su učili Bismillu u sebi, ili je ne uče uopće, mada u rivajetu Enesa, a koga bilježi Ahmed, Nesa'i i Ibn Huzejme stoji: *Bismillu nisu učili naglas,* što znači da su učili u sebi. I druga verzija koju prenosi Enes, a bilježi je Ibn Huzejme, govori da su učili Bismillu u sebi. I zbog toga autor i zaključuje da je učenje Bismille od strane Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem), Ebu Bekra i Omera bilo u sebi, pa je zbog toga moguća negacija u rivajetu Muslima, gdje se kaže: ...*nisu spomenuli,* tj. nisu je spomenuli (učili) naglas, suprotno onome što neki kažu da

postoji skrivena mahana u ovome što je dodao Muslim, a ta skrivena mahana je da Evza'i prenosi ovaj dodatak, koga navodi Muslim, od Katadea na način korespondiranja (pismenim putem). Ovaj prigovor se odbacuje jer to ne prenosi samo Evza'i, nego ga prenose i drugi autentičnim rivajetom.

Ko kaže da se Bismilla ne uči naglas

Hadis je dokaz za onoga koji kaže da se Bismilla ne uči naglas kod Fatihe, niti kod učenja drugih sura, na osnovu riječi: ...*ni na kraju sure,* misli se na početku druge sure, a onaj koji tvrdi da se Bismilla nije učila naglas kaže: *Nije se učila Bismilla naglas kada se učila Fatiha, nego se učila u sebi kao što to tvrdi autor.*

Učenjaci su nadugo raspredali o ovom pitanju i o tome neki pisali uz objašnjenje da je hadis koga prenosi Enes konfuzan. Ibn Abdulberr kaže u djelu *El-Istizkar,* nakon što je naveo rivajete ovog hadisa koga prenosi Enes: Ovo je konfuzno i ni jedan od fakiha ga ne uzima kao dokaz, koji uče *Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim*, pa i oni koji ga ne uče. O tome je bio upitan Enes pa je odgovorio: *Ostario sam i zaboravio.* Prema tome, ovo se ne može koristiti kao dokaz. Istina je da je Bismilla ajet iz Kur'ana, i o ovome su dugo raspravljali učenjaci različitih mezheba. Najvjerovatnije je da je Bismillu Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) katkada učio naglas, a katkada u sebi. O tome smo mnogo govorili u glosi na djelo *Šerhu'l-Umde.* Jedna grupa učenjaka istraživača smatra da je Bismilla kao i ostali ajeti iz Kur'ana, i da se Bismilla uči naglas kada se uče ti ajeti, a u sebi kada se uče u sebi i ostali ajeti. Što se tiče dokaza da Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije učio Bismillu kod Fatihe niti kod drugih ajeta u svom namazu i da ona nije ajet, ipak - učenje te sure ukazuje da je ona ajet i ne može se uzeti za dokaz da je ispušteno učenje Bismille u namazu, i čak kad bi se dokazalo, to ipak ne može poslužiti kao dokaz da Bismilla nije

kur'anski ajet. Prema tome, nije dokaz njena pripadanja Kur'anu učenje naglas u namazu, nego je dokaz općenitiji od toga, pa ako nestane dokaz koji ima posebnu poruku, neće iščeznuti dokaz koji ima opću poruku.

وَعَنْ نُعَيْمِ المُجْمِرِ قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَآءَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فَقَرَأَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ثُمَّ قَرَأَ بِأُمِّ القُرْآنِ، حَتَّى إِذَا بَلَغَ وَلاَ الضَّآلِّيْنَ قَالَ: آمِينَ وَيَقُولُ كُلَّمَا سَجَدَ، وَإِذَا قَامَ مِنَ الجُلُوسِ: اللَّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ يَقُولُ إِذَا سَلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لأَشْبَهُكُمْ صَلاَةً بِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم

رَوَاهُ النَّسَائِيّ وَابْنُ خُزَيْمَةَ

15./265. Prenosi se od Nu'ajma Mudžmira koji kaže: "Klanjao sam iza Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i učio je *Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim*, onda je proučio Ummu'l-Kur'an (Fatihu) i kada je došao do riječi: *Veleddallin,* rekao je *amin,*[571] a svaki puta kada bi sedždu činio i kada bi ustao sa sedžde,[572] rekao bi: Allahu ekber, zatim bi rekao[573] kada bi predao selam: *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život,*[574] *moje klanjanje je najsličnije klanjanju Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).*

(Prenose Nesa'i i Ibn Huzejme.)

---

[571] Izgovara se sa dužinom i bez tešdida prema svim rivajetima učača Kur'ana. Prenosi Ebu Nasr od Hamze i Kisaija, da se izgovara a kao e (imala). Tri ostala izgovora su šaz: kratko - kojeg prenosi Sa'leb, sa tešdidom (pojačanjem) kratko i pojačanjem dugo. Amin znači po mišljenju većine: Bože, uslišaj! (prim. M. Isamu'd-dina).

[572] Tj. poslije prvog Tešehhuda i također kada bi ustao poslije prve i druge sedžde, rekao bi: Allahu ekber, a to je prijelazni tekbir.

[573] Tj. Ebu Hurejre.

[574] Tj. mojom dušom On raspolaže.

Osnovni podaci o Nu'ajmu

Halebi navodi u komentaru *El-Umde* da je Nu'ajm ebu Abdullah, oslobođeni rob Omera b. Hattaba, slušao hadis kod Ebu Hurejrea i drugih, prozvan je Mudžmirom, jer mu je bilo naređeno da nakadi džamiju u Medini svakog petka oko podne.

Ovaj hadis navodi i Buhari, ali kao mu'allek, a citiraju ga i Siradž, Ibn Hibban i drugi, a Nesa'i je dao naslov: "Učenje naglas Bismille."

Najpouzdaniji hadis kod učenja Bismille

Ovo je najautentičniji hadis koji govori o tome. On potvrđuje osnovno, a to je da se Bismilla tretira kao i Fatiha kod učenja naglas ili u sebi, jer je očito da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio Bismillu na osnovu hadisa koga prenosi Ebu Hurejre: *Ja vam predočavam namaz Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem)* iako je moguće da je on time htio da kaže da predočava većinu djela i riječi u namazu, ali to bi se protivilo onome što je očito i bilo bi daleko da neki sahabija unosi bid'at u namaz, da unosi nešto što nije činio Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) u namazu, a zatim da kaže: *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, ja vam predočavam namaz Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).*

U ovom hadisu je dokaz o propisivanju izgovora amin od strane imama, a Darekutni navodi u Sunenu citirajući hadis Va'ila b. Hudžra: "Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada je govorio: *Gajri'l-magdubi alejhim veleddallin,* rekao bi *amin* otegnuvši svoj glas.

Darekutni kaže da je ovaj hadis sahih. Hadis je dokaz i o donošenju tekbira kod prijelaza iz položaja u položaj u namazu, a doći će dopuna toga u hadisu Ebu Hurejrea.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قال رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا قَرَأْتُمُ الفَاتِحَةَ فَاقْرَؤُا بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، فَإِنَّهَا إِحْدَى آيَاتِهَا رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيّ وَصَوَّبَ وَقْفَهُ

16./266. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada učite Fatihu, proučite i Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim, jer je Bismilla jedan od ajeta Fatihe.*

(Bilježi Darekutni, koji tvrdi da je ovaj hadis mevkuf.)

Mišljenje o učenju Bismille u namazu - glasno

Ovaj hadis ne ukazuje da je Bismillà učena naglas niti u sebi, nego ukazuje na naredbu da se apsolutno uči. Darekutni navodi u svome Sunenu više hadisa o učenju Bismille u namazu naglas, hadisa koji su merfu', prenoseći od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), Ammara, Ibn Abbasa, Ibn Omera, Ebu Hurejrea, Ummu Seleme, Džabira i Enes b. Malika, a nakon navođenja ovih hadisa, on kaže: "Prenosi se da je Bismilla učena naglas od strane Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), ashaba i njegovih supruga, pored hadisa koji se u našoj knjizi u poglavlju *Kitabu'l-džehr* spominju, tu su i hadisi o učenju Bismille naglas pojedinačno, a mi smo se ograničili ovdje da bismo skratili i olakšali ovo.

Hadis ukazuje na učenje Bismille, zatim da je ona jedan ajet Fatihe, o čemu je bilo govora.

وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ أُمِّ القُرْآنِ, رَفَعَ صَوْتَهُ وَقَالَ: آمِينَ رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيّ وَحَسَّنَهُ, وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ

17./267. Prenosi se od Ebu Hurejrea da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podigao glas kada bi završio učenje Ummu'l-Kur'an i rekao bi *amin*.

(Bilježi ga Darekutni i smatra da je hadis dobar, citira ga Hakim i drži da je hadis *sahih* ističući da je sahih po principu Buharija i Muslima. Bejheki kaže da je hadis hasenun sahih.)

I za imama je propisano da kaže *amin*

Hadis ukazuje da je propisano da imam kaže *amin* poslije učenja Fatihe naglas. Očito je da se izgovara amin i kad se uči naglas i u sebi - stav je Šafi'ija, a hadevije misle da nije propisano, kao što će uslijediti, a hanefije kažu da će ga izgovarati u sebi kada se uči Fatiha naglas. Malik ima dva suda, jedan je kao i kod hanefija, a drugi je da se neće izgovarati amin. Ovaj hadis je jasan dokaz za šafije.

Predmetni hadis uopće ne tretira pitanje izgovaranja amin od strane muktedije i onoga koji klanja sam. Buhari bilježi da je propisano reći amin muktediji na osnovu hadisa koga prenosi Ebu Hurejre i kaže da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada imam kaže amin, i vi kažite amin; čija se riječ amin poklopi sa izgovaranjem amin od strane meleka, Allah (dželle šanuhu) će mu oprostiti grijehe koje je počinio.* On navodi i hadis da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: "*Kada imam kaže veleddallin, vi recite amin.*

On navodi još jedan hadis vezan za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje kaže: "Kada neko od vas kaže amin, meleci na nebesima reći će amin, pa kad se poklope njihove riječi, Bog će njemu oprostiti učinjene grijehe."

Hadisi ukazuju i na propis izgovora amin muktediji. Ovo se odnosi i na onoga koji sam klanja. Mnogi su protumačili da je ovo

mendub (lijepo), a prenosi se od nekih zahirija da je vadžib (obavezno), postupajući prema naredbi, pa su oni to propisali, da je obaveza izgovarati amin svakom klanjaču.

Hadevije uzimaju za dokaz[575] da je izgovaranje amin bid'at koji kvari namaz, na osnovu hadisa: *Ovo je namaz u kome ne priliči nikakav ljudski govor*... On ne može poslužiti za dokaz jer je on dokaz za ono što je zikr u namazu, kao što je tesbih i sl., a riječi ljudi - podrazumijeva se njihovo razgovaranje i obraćanje ljudima, kao što je poznato.

وَلأبِي دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيِّ مِنْ حَدِيثِ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ نَحْوَهُ

18./268. Bilježe Ebu Davud i Tirmizi prenoseći hadis Va'ila b. Hudžra slično gornjem hadisu Ebu Hurejrea, koji se navodi u Sunenu, a glasi: *Kada imam prouči veleddallin, on će reći amin i pri tom podići svoj glas.*

Od njega se prenosi i slijedeće: ...*da je on klanjao za Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je izgovarao amin naglas.*

Amin sa dužinom i bez tešdida spominje se u svim rivajetima i od svih učača Kur'ana, a prenosi se da riječ amin ima nekoliko značenja i da znači: *Bože, uslišaj.* Drugi kažu da ima i druga značenja.

575 Prenosi Mehdi u djelu *El-Bahr* od Poslanikovih potomaka da je izgovaranje amin bid'at uzimajući za to dokaz hadis koga prenosi Mu'avi b. Hakem Sulemi *da je ovo naš namaz u kome ne priliči nikakav ljudski govor.* Njima se odgovara da hadisi koji govore o izgovaranju amin imaju posebnu poruku, a ovaj hadis ima opću poruku. Njima se odgovara i riječima koje spominje komentator, a to je da ono što ima posebnu poruku ima prednost nad hadisom koji ima opću poruku, a Bog najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: إِنِّي لاَ أَسْتَطِيعُ أَنْ آخُذَ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْئًا, فَعَلِّمْنِي مَا يُجْزِئُنِي مِنْهُ, فَقَالَ: قُلْ: سُبْحَانَ اللهِ, وَالحَمْدُ لِلّهِ, وَلاَ إِلَهَ إِلاّ اللّهُ, وَاللّهُ أَكْبَرُ, وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ الحَدِيث رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ وَالدَّارَقُطْنِيّ وَالحَاكِمُ

19./269. Prenosi se od Abdullaha b. Ebi Evfa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Dođe neko Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i reče: "Ja ne znam ništa iz Kur'ana, pa poduči me što bi mi bilo dovoljno za to, i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: "Reci Subhanallah, Velhamdulillah ve la ilahe illallahu vallahu ekber ve la havle ve la kuvvete illa billahi'l-'alijji'l-'azim.*

(Prenose Ahmed, Ebu Davud i Nesa'i; Ibn Hibban smatra da je hadis autentičan, kao i Darekutni i Hakim.)

Osnovni podaci o Abdullahu b. Ebi Evfau

Abdullah b. Ebi Evfa je Ebu Ibrahim, ili Muhammed, ili Mu'avi, a ime Ebu Evfa je Alkame b. Kajs b. Hars Eslemi. Učestvovao je na Hudejbiji, Hajberu i svim bitkama poslije Hajbera. Živio je u Medini sve do smrti Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a onda preselio u Kufu. Umro je u Kufi i smatra se posljednjim ashabom koji je umro u ovom mjestu.

Dopuna ovog hadisa

Dopuna ovog hadisa se nalazi u Sunenu Ebu Davuda, a glasi: *Reče, tj. - taj čovjek-: "Allahov Poslaniče, to je za Allaha (dželle šanuhu), a šta je za mene? - Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: "Bože moj, smiluj mi se, opskrbi me, daj mi dobro zdravlje i uputi me,* kada je ustao,

pokazao je svojom rukom, i Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dodade: *Eto, ovaj je ispunio svoje ruke dobrom.* Jedino što se u *Sunenu* Ebu Davuda ne spominju su riječi: *El-'Alijju'l-'azim.* Hadis ukazuje da ove riječi zamjenjuju učenje Fatihe i drugo što se uči u namazu za onoga koji ne zna ništa iz Kur'ana. Očito je da se od njega ne traži da nauči nešto iz Kur'ana da bi ga učio u namazu, jer *ja ne mogu* znači: Ja ne znam sada ništa, pa mu nije ni naredio da nauči nego mu je naredio da koristi ove riječi, mada mu je bilo moguće da nauči Fatihu, kao što je naučio ove riječi,[576] o čemu je bilo riječi u hadisu onoga koji je pogriješio u namazu.

وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي بِنَا فَيَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالعَصْرِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ, وَيُسْمِعُنَا الآيَةَ أَحْيَاناً, وَيُطَوِّلُ الرَّكْعَةَ الأُولَى, وَيَقْرَأُ فِي الأُخْرَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

20./270. Prenosi se od Ebu Katadea, neka je Allah (dželle šanuhu) zadovoljan njime: Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao bi s nama i učio kod podne i ikindije namaza, kod prva dva rekjata, Fatihu[577] i dvije sure.[578] Mi smo katkad čuli ajet[579]

---

[576] Komentator djela *El-Mesabih* kaže: *Znaj da se ovakav slučaj ne dozvoljava za sva vremena, jer onaj ko je u stanju da nauči ove riječi sigurno je u stanju da nauči i Fatihu, nego ovaj slučaj treba protumačiti sa: Ne mogu da naučim ništa iz Kur'ana ovog trena, a vrijeme namaza nastupilo, a kada završi taj namaz, on je obavezan da to nauči.* Ovo su veoma lijepe riječi, jer Fatihu ne može naučiti samo glup čovjek, gluhi ili nijemi, štaviše, među onima koji su gluhi i nijemi ima onih koji su dostigli najveće stepene nauke (prim. M. Isamu'd-dina).

[577] Na svakom rekjatu.

[578] Učio bi na svakom rekjatu po jednu suru.

[579] Kao da su iz toga spoznali koliko je dugo učio u namazu.

kako uči, on bi odužio prvi rekjat,[580] a na druga dva rekjata učio bi Fatihu.[581]

(Prenose Buhari i Muslim.)

Ovaj hadis je dokaz o propisnosti učenja Fatihe na sve četiri rekjata i učenju sure sa Fatihom na prva dva rekjata. Ovo je bio običaj Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), na što ukazuju riječi: *klanjao bi,* što pretežno ukazuje na ustrajnost.

Neobaveznost učenja u sebi u namazima u kojima se uči u sebi

To što su katkada čuli ajet kako Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uči[582] dokaz je da nije obavezno učiti u sebi u namazima u kojima se uči u sebi, a to zahtijeva činjenje sehv-i sedžde. Neki kažu da ovaj pojam *katkada* ukazuje da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ponavljao. Nesa'i bilježi, prenoseći hadis Bera'a, slijedeće:

Klanjali bismo za Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) podne, a čuli smo kako uči ajete iz sure Lukman i Ez-Zarijat.

Ibn Huzejme donosi, prenoseći hadis Enesa, slično gornjem hadisu, ali kaže: *...da su čuli kako uči sure Sebbihisme rabbike'l-e'ala i Hel etake hadisu'l-gašije.*

---

580 Učio bi dužu suru na prvom rekjatu, nego što bi učio na drugom rekjatu.

581 Ne bi ništa drugo dodavao.

582 Ukazuje da je dozvoljeno učiti naglas i kada se uči u sebi. Ovo je odgovor onome ko smatra da je učenje u sebi uvjet za ispravnost namaza gdje se uči u sebi i za onoga koji smatra da je obavezno učiniti sehv-i sedždu ako bi neko naglas učio (prim. M. Isamu'd-dina).

Duže zadržavanje na prvom rekjatu

U hadisu je također dokaz da se na prvom rekjatu uči duže, a razlog je, kako navodi Abdurrezak na kraju hadisa koga prenosi Ebu Katade,: *...mislili smo da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) želio time da ljudi prispiju na prvi rekjat.* Ebu Davud bilježi prenoseći hadis Abdurrezaka pa dalje od Ata'a: *Ja volim da se imam zadrži duže na prvom rekjatu.*

Ibn Hibban tvrdi da to duže znači da uči Kur'an po tertilu, a Muslim bilježi prenoseći hadis Hafse: *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi učio po tertilu suru kako bi bilo duže učenje.* Neki kažu da bi prvi rekjat bio duži zbog učenja dova na početku i Euzubille, a samo učenje na oba rekjata bilo bi jednako.

U hadisu Ebu Se'ida, koji će uslijediti, ukazat će se na to.

Bejheki kaže: *Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi učio duže na prvom rekjatu ako bi iščekivao nekoga, a ako ne bi iščekivao, oba rekjata bi bila jednaka.*

Hadis ukazuje da se u dva druga rekjata četverorekjatnih namaza ne uči ništa više od Fatihe, kao i na trećem kod akšama, iako Malik navodi u *Muvetta'u* citirajući Senabihija da je Senabihi čuo Ebu Bekra kako uči na trećem rekjatu akšama *Rabbena la tuzig kulubena be'ade iz hedejtena...* Šafi'i ima dva mišljenja o pitanju preporučljivosti učenja sure na dva posljednja rekjata.

Obavještenje na osnovu pretpostavke

U hadisu je i dokaz da je dozvoljeno da se čovjek obavijesti na osnovu pretpostavke, jer, spoznaja da je učena sura na namazu nije rezultat kategoričkog uvjerenja, to što čovjek čuje katkada ajet ne ukazuje da se uči cijela sura, a hadis Ebu Se'ida, koji će uslijediti, govori o obavještenju o toj pretpostavci, kao i Hababa kada je bio

upitan: *Kako ste vi saznali šta je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učio na podne i ikindiji namazu?* On kaže: *Saznali smo po podrhtavanju njegove brade*, a da su saznali njegovo učenje i na ova dva rekjata, sa obavještenjem od strane Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), oni bi to spomenuli.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نَحْزُرُ قِيَامَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فِي الظُّهْرِ وَالعَصْرِ, فَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ قَدْرَ (آلم تنزيل) السجدة وفي الأُخْرَيَيْنِ قدر النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ وَفِي الأُولَيَيْنِ مِنَ العَصْرِ, عَلَى قَدْرِ الأُخْرَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ, وَالأُخْرَيَيْنِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

21./271. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Mi smo procjenjivali*[583] *stajanje Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kod podne i ikindije-namaza pa smo procijenili da je stajao na prva dva rekjata podne namaza koliko bi mogao proučiti Elif lam mim, tenzil...* suru Sedžda,[584] *a na druga dva koliko pola od toga.*[585] *Na prva dva kod ikindije zadržao bi se koliko na druga dva kod podne-namaza,*[586] *a kod druga dva kod ikindije-namaza zadržao bi se koliko pola od toga, tj. od prva dva.*

(Prenosi Muslim.)

---

583 Ukazuje da je to džemat procjenjivao. Ibn Madže navodi u jednoj verziji da je 30 ashaba procjenjivalo dužinu namaza Vjerovjesnika (alejhi's-selam).

584 Tj. na svakom rekjatu poslije učenja Fatihe.

585 U tome je dokaz da se učilo pored Fatihe i na druga dva rekjata. Na to ukazuju riječi: *ve fi'l-evelejni mine'l-asri... (na prva dva kod ikindije zadržao bi se koliko na druga dva kod podne- namaza).*

586 A poznato je da je on učio na prva dva kod ikindije po jednu suru pored Fatihe.

Hadisi o ovome se razilaze. Navodi se da je "podne-namaz uspostavljen, a neko bi otišao i do Bekije, obavio svoju potrebu, vratio se ukućanima, uzeo abdest i pristigao Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) na prvom rekjatu, jer je učio dugo." Bilježe Muslim i Nesa'i prenoseći od Ebu Se'ida.

Ahmed i Muslim bilježe prenoseći hadis Ebu Se'ida, također, da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učio u podne-namazu na prva dva rekjata, i to na svakom rekjatu koliko 30 ajeta, a na druga dva koliko 15 ajeta, ili, kako kaže: *pola od toga*, a kod ikindije- namaza na prva dva rekjata učio bi na svakom rekjatu koliko 15 ajeta, a na druga dva koliko je pola od toga. Ovo su riječi Muslima.[587]

U hadisu je dokaz da se na posljednja dva rekjata kod ikindije- namaza ne uči ništa drugo poslije Fatihe, a da se kod podne-namaza pored Fatihe uči još nešto. Ranije je iznijet hadis koga prenosi Ebu Katade, da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio na posljednja dva rekjata podne-namaza Ummu'l-Kitab (Fatihu) da smo mi katkada čuli ajete. Ovo očito govori da u ova dva rekjata ne bi dodavao ništa na Fatihu i možda je ovo pretežnije od hadisa koga prenosi Ebu Se'id s obzirom na rivajet, jer ovo prenose Buhari i Muslim, i s obzirom na značenje jer je odlučna konstatacija njime, a hadis Ebu Se'ida prenosi samo Muslim i to je hadis koji govori o procjeni i mišljenju dužine učenja.

[587] Bejheki dovodi u sklad hadise u kojima se govori da je učio dugo na prvom rekjatu ako bi iščekivao nekoga, u protivnom zadržavao bi se podjednako i na prvom i na drugom rekjatu. Ibn Hibban je ovo doveo u sklad na način da se zadržavao na prvom rekjatu samo kada bi učio Kur'an po tertilu, sa podjednakim učenjem kod prva dva rekjata (prim. M. Isamu'd-dina).

Ova dva hadisa moguće je dovesti u sklad time što je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) katkada to činio i učio na posljednja dva rekjata, pored Fatihe, još nešto, a katkada ih skraćivao, pa ono što se na ova dva rekjata dodaje bilo bi kao sunnet, a sunnet je ono što se katkad čini, a katkad ispušta.

وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: كَانَ فُلَانٌ يُطِيلُ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَيُخَفِّفُ الْعَصْرَ وَيَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِقِصَارِ الْمُفَصَّلِ, وَفِي الْعِشَاءِ بِوَسَطِهِ, وَفِي الصُّبْحِ بِطِوَالِهِ, فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ أَحَدٍ أَشْبَهَ صَلَاةً بِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم مِنْ هَذَا أَخْرَجَهُ النَّسَائِيِّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

22./272. Prenosi se od Sulejmana b. Jesara:[588] *Taj i taj*[589] *bi duže učio na prva dva rekjata podne-namaza, a kraće kod ikindije. Učio bi kod akšam-namaza kraće Mufessal sure,*[590] *na jaciji srednje, a na sabah-namazu duže.*

Ebu Hurejre kaže: *Nisam klanjao ni za kim da klanja namaz sličnije Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) do ovaj čovjek.*

(Hadis bilježi Nesa'i sa autentičnim senedom.)

---

588 On je Ebu Ejjub Sulejman b. Jesar, oslobođeni rob Mejmune, majke vjernih, i brat Ata'a b. Jesara, Medinelija je, a bio je istaknuti tabija. Fakih, odabranik, pouzdan, pobožan, autoritet. On je jedan od sedmerice fakiha Medine.

589 U djelu *Šerhu's-Sunne* od Begavija stoji da se pod pojmom neko misli na jednog emira Medine. Neki kažu da je to bio Amr b. Seleme, a ne Omer b. Abdulaziz, kao što hoće neki da kažu, jer rođenje Omera b. Abdulaziza je bilo poslije smrti Ebu Hurejrea, a ovaj hadis jasno kaže da je Ebu Hurejre klanjao iza njega.

590 Razilaze se kod početka sura koje se ubrajaju u Mufessal, pa neki kažu da počinju od sure Saffat, ili sure Džasije, ili sure Kital, ili sure Feth, ili sure Hudžurat, ili sure Saff, ili Tebareke, ili Sebbihisme ili Ed-Duha, a svi su prihvatili da je kraj tih sureta kraj Kur'ana.

Učenjaci kažu da je sunnet da se uči na sabahu i podne-namazu duže sure, i to kod sabah-namaza duže. Kod jacije i ikindije srednje, kod akšama kraće, i kažu da je smisao učenje dužih na sabah i podne-namazu u tome što su to vaktovi koji se zanemaruju zbog sna na kraju noći i podnevnog počinka, pa se na njima uči duže da bi mogli prispjeti i oni koji su zakasnili zbog nemara, sna ili sl.

Kod ikindije nije tako, jer ikindija pada u vrijeme rada pa se kod ikindije uči kraće, kod akšama se uči kraće jer je kratko vrijeme pa je potrebno još više skratiti učenje. To je i zbog potrebe ljudi da večeraju, zbog onih koji poste i zbog gostiju. Na jaciji se uče srednje sure zbog sna, ali ona ima dosta vremenskog prostora pa sliči i ikindiji-namazu. Ti ćeš shvatiti razlike u situacijama klanjanja namaza Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u hadisima koji slijede uskoro, bez čega se ne može dobiti puno objašnjenje ovoga.

وَعَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

23./273. Prenosi se od Džubejra b. Mut'ima (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako uči suru Tur*[591] *na akšam-namazu.*

(Bilježe Buhari i Muslim.)

---

591 Objašnjeno je u djelu *Fethu'l-Bari* da je on to slušao prije nego je primio islam, a kod Buharija stoji u "Kitabu't-tefsir": *Čuo sam ga kako uči na akšam-namazu suru Tur i kada je završio ajet "em huliku min gajri šej'in em humu'l-halikun", pa do riječi "El-Musajtirun", moje srce kao da je poletjelo. V. Fethu'l-Bari...* Ibn Hadžera (prim. M. Isamu'd-dina).

Nije precizirano da se kod akšam-namaza uče samo kratke sure i šta će se učiti na njemu

Ovaj hadis je dokaz da se na akšam-namazu ne uče samo kratke sure. Navodi se da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio na akšam-namazu i suru Elim lam mim sad, Es-Saffat, Ha mim - Duhan, Sebbihisme rabbike'l-e'ala, Ve't-tini ve'z-zejtun, Muavvizetejn, Murselat, zatim da je učio na akšam-namazu i kraće sure, i svi su ovi hadisi sahih.

Što se tiče ustrajnosti učenja kratkih sura na akšam-namazu, to je radio Mervan b. Hakem. Zejd b. Sabit mu je na to prigovorio riječima: *Šta ti je pa učiš kraće sure, a primijetio si da Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) uči na akšam-namazu u dužini duža dva (tavilejn). Pod duža dva misli na sure El-E'araf i El-En'am.* Sura El-E'araf duža je od sure El-En'am - ovo citira Buhari, a Nesa'i navodi da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) dijelio suru El-E'araf na oba rekjata kod akšam-namaza, a na jaciji učio je Ve't-tini ve'z-zejtuni. Mu'azu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) raspoređivao kod jacije *Ve'š-šemsi ve duhaha, Ve'l-lejli iza jagša, Sebbihi'sme rabbik..* i sl.

Dovođenje u sklad ovih rivajeta je da se to dešavalo Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) u različitim situacijama i vremenima i da je nekada činjeno, a nekada ne.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ (آلم تَنْزِيلُ) السَّجْدَةَ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الإِنْسَانِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

24./274. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio na sabah-namazu petkom *Elim lam mim Tenzil* (suru

Sedžde)[592] i suru *Hel eta ale'l-insan*[593]... (Bilježe Buhari i Muslim.)

Ovo je dokaz da je bio Poslanikov običaj da to uči u tom namazu. Tu njegovu ustrajnost potvrđuje i slijedeći hadis:

وَلِلطَّبَرَانِيِّ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: يُدِيمُ ذَلِكَ

25./275. Taberani bilježi prenoseći od Ibn Mes'uda: ...*ustrajao je na tome.*

Šejhu'l-islam Ibn Tejmije kaže da tajna učenja ove dvije sure na sabah-namazu petkom leži u tome što te dvije sure sadrže ono što je bilo i što će biti na ta dva dana, a govori se o stvaranju Adema, spominje se budući život i okupljanje ljudi, a to će biti u petak, pa učenje ove dvije sure podsjeća slušaoca na ono što je bilo i ono što će biti. Mislim da je to činio da bismo uzeli to kao pouku i opomenu šta je bilo i da se pripremimo za ono što će biti.

وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم فَمَا مَرَّتْ بِهِ آيَةُ رَحْمَةٍ إِلاَّ وَقَفَ عِنْدَهَا يَسْأَلُ، وَلاَ آيَةُ عَذَابٍ إِلاَّ تَعَوَّذَ مِنْهَا. أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ وَحَسَّنَهُ التِّرْمِذِيُّ

26./276. Prenosi se od Huzejfea, (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime): *Klanjao sam za Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) i nikada ne bi prošao pored njega ajet milosti*[594] *a da se Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ne bi zadržao kod tog ajeta i molio, niti*

[592] Tj. na prvom rekjatu.

[593] Na drugom rekjatu.

[594] Tj. tražio je milost od Allaha (dželle šanuhu).

ajet kazne,[595] *a da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ne bi tražio utočište.*

(Bilježe peterica, a Tirmizi smatra da je hadis hasen.)

Hadis je dokaz da je učaču u namazu potrebno da razmišlja šta uči, da moli od Allaha (dželle šanuhu) milost i utočište od azaba.[596]

Možda je ovo bilo u noćnom namazu, a mi navodimo to jer hadis Huzejfea ima opću poruku. To ograničava hadis koga prenosi Abdurrahman b. Ebi Lejla od svoga oca gdje stoji: *Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako uči u namazu, koji nije farz i kada bi spomenuo u učenju Džennet ili Džehennem, rekao bi: "E'uzu billahi mine'n-nar,vejlun li ehli'n-nar (Utječem se Allahu, dželle šanuhu, od Vatre i teško stanovnicima Džehennema!).*

Bilježe Ahmed i Ibn Madžc u tom smislu, a Ahmed bilježi prenoseći od Aiše: *Klanjala sam sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) lejlete't-temami (najduže zimske noći) i on je učio sure Bekare, Nisa i Ali Imran, i ne bi proučio u njima ni jedan ajet u kome se spominje strah a da se ne bi molbom obratio Allahu (dželle šanuhu) i zatražio utočište, a ne bi proučio ni jedan ajet u kojem se govori o radosnoj vijesti a da se ne bi obratio dovom Allahu (dželle šanuhu) u težnji k Njemu.*

Hadisi Aiše i Ebu Huzejfea su vezani za noćni namaz. Nesa'i i Ebu Davud navode prenoseći hadis Avfa b. Malika: *Klanjao sam za Poslanikom (alejhi's-selam) noćni namaz i on je počeo sa čišćenjem zuba misvakom, uzeo abdest, zatim ustao da klanja, klanjao, počeo da uči sure Bekare ne prošavši ni pored ijednog ajeta u kojem se govori o milosti, a da ne bi zastao i molio, niti bi prošao pored ijednog ajeta u kojem se govori o kazni (azabu) a da ne bi zastao i zatražio utočište...* Kod Ebu Davuda se ne

---

[595] Koja se spominje u ajetu.

[596] Šafije smatraju da je to mustehab. V. *Ummu'l-Kitab* od Šafi'ija (prim. M. Isamu'd-dina).

spominje misvak i abdest. Sve se ovo odnosi na nafile, kao što je rečeno kod prvog navoda, i noćne namaze, kao što govore ova poslijednja dva hadisa. Nema ni jedne verzije koja se prenosi od Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je on imamio ljudima učeći Bekare cijelo i Ali Imran u farz-namazu.

Riječ *kumtu (bdio sam na namazu)* podsjeća na noćni namaz, a to potvrđuje[597] naše nadanje izraženo u riječima: *možda je ovo u noćnom namazu.* Ovo je tako s obzirom na ono što je navedeno, a ako bi neko uradio i u namazu koji je farz, možda ne bi bilo loše, niti bi namaz bio pokvaren, posebno ako bude klanjao sam, jer time ne prouzrokuje drugom poteškoću, kao kada bi bio imam. Lejletu'-temam je noć najduža u zimi, ili je ona jedna od tri noći podjednako dugačke, ili je to noć koja dostiže 12 sati pa dalje - stoji u *Kamusu.*

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَلاَ وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعاً أَوْ سَاجِداً, فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ, وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ, فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

27./277. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Eto, meni je zabranjeno da učim Kur'an na ruku'u i sedždi.*[598] *Što se tiče ruku'a, na njemu veličajte Rabba*

---

[597] Tj. upotreba termina "le'alle" (možda) u smislu nade, kao što ga upotrebljavaju gramatičari (prim. M. Isamu'd-dina).

[598] Kao da je neko rekao: *Šta ćeš da govoriš na njima? i Poslanik (alejhi's-selam) kao da je odgovorio: Što se tiče ruku'a na njemu veličajte Rabba - Gospodara...,* a objašnjen je način veličanja u hadisu kojeg bilježi

(Gospodara), a na sedždama se potrudite da proučite što više dova, to je pogodno da vam se usliša.

(Prenosi Muslim.)

Hadis ukazuje na zabranu učenja Kur'ana na ruku'u i sedždi, kao strogu zabranu, zatim da je obavezno na ruku'u tesbih činiti (slaviti Allaha, dželle šanuhu), a na sedždi činiti dovu, jer je i jedno i drugo naređeno.

Ovo su prihvatili Ahmed b. Hanbel i jedna grupa muhaddisa. Većina kaže da je to mustehab (lijepo) na osnovu hadisa onoga koji je pogriješio u namazu, jer ga Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije učio tome, a da je bio vadžib (obaveza), Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi mu to naredio.

Riječi *veličajte vašeg Gospodara* ukazuju da je to dovoljno reći samo jedanput i to bi bilo izvršenje te naredbe, ali Ebu Davud navodi prenoseći hadis Ibn Mes'uda riječima: *Kada neko od vas ruku' čini neka rekne tri puta: Subhane rabbije'l-'azim,* a to je najmanje.

(Bilježe Tirmizi i Ibn Madže, ali kaže da Ebu Davud misli da je hadis mursel (tabija ga veže za Poslanika, alejhi's-selam), da je izgovaranje *Subhane rabbije'l-'azim* najmanje, zastupaju Buhari i Tirmizi, što govori da nije dovoljno izgovoriti to jedanput.)

Propisanost dove u sedždi

Ovaj hadis ukazuje na propisanost dove na sedždi bilo kog sadržaja koji je od koristi za ovaj i budući svijet, na traženje utočišta od zla ovog i onog svijeta i da je to mjesto kada molba biva uslišana.[599]

Muslim od Huzejfe: ... *i počeo je da govori,* tj. Resulullah (alejhi's-selam), *subhane rabbije'l-'azim.*

[599] Lijepo je sastaviti dovu i tesbih - veličanje Allaha (dželle šanuhu), kako bi musallija istovremeno činio sve što je navedeno. Veličanje

Neke od tih dova objasnit će slijedeći hadis:

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: سُبْحَانَكَ اللّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ, اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي مُتَفَقٌ عَلَيْهِ

28./278. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio bi na ruku'u i sedždi Subhanekellahumme rabbena ve bi hamdike,*[600] *Allahumagfir li - Slava Tebi, Bože, naš Gospodaru, i neka Ti je hvala; Bože, oprosti mi!).* (Bilježe Buhari i Muslim.[601])

Allahummagfir li

Hadis ukazuje da se ovaj zikr na ruku'u i na sedždi ne protivi hadisu *što se tiče ruku'a pa na njemu veličajte Rabba - Gospodara,* jer je ovaj zikr dodatak na to veličanje koje je izgovarao Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), pa se zbog toga i usklađuje ovo dvoje, a riječi Poslanikove: *Bože, oprosti mi* izvršenje su naredbe sadržane u riječima Uzvišenoga:

﴿...فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَ اسْتَغْفِرْهُ...﴾

... *ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprosti...*[602]

Gospodara na ruku'u i učenje dove na sedždi je mendub po shvatanju većine (prim. M. Isamu'd-dina).

600 Znači trajno Ti zahvaljujem, a možda da znači: *Zahvaljujem Ti i ja sam taj koji je obuzet Tvojom hvalom, tj. ja sam vazda obuzet time.*

601 Aiša je rekla: *Vjerovjesnik (alejhi's-selam) nije klanjao nakon što mu je bilo objavljeno Iza džae nasrullahi ve'l-feth a da nije rekao Subhaneke rabbena ve bi hamdike, Allahummagfir li.*

602 En-Nasr, 3 (prim. M. Isamu'd-dina).

U hadisu se govori o nastojanju Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da što prije uradi ono što mu je Allah (dželle šanuhu) naredio kao robu i veličanje Allaha (dželle šanuhu) kao Gospodara. Neka poveća Allah (dželle šanuhu) ugled i dobrotu Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), kome je Bog oprostio ranije i kasnije grijehe.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِداً، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلاَةِ كُلِّهَا، وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الثِّنْتَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

29./279. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: Kada bi se digao da klanja,[603] Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) bi donio tekbir za namaz kada ustane,[604] a zatim bi donio tekbir kada ide na ruku',[605] potom bi rekao: *Semiallahu limen hamideh (Allah, dželle šanuhu, čuje onoga ko Mu zahvaljuje)*[606] kada bi se ispravio sa ruku'a,[607]

---

[603] Tj. donio bi tada iftitah-i tekbir, a iftitah-i tekbir se donosi dok stoji, a nije dozvoljeno dok sjedi (prim. M. Isamu'd-dina).

[604] Ovo dokazuje da se neće usmjeriti, niti će jasno bilo šta činiti prije tekbira.

[605] To je tekbir prijelaza (nakl).

[606] Tj. neka Allah (dželle šanuhu) usliša dovu onog ko Mu zahvaljuje i zaista onaj koji zahvaljuje Uzvišenom Allahu tražeći sevab Allah (dželle šanuhu) će mu uslišati dovu i dati ono radi čega se obratio, otuda je lijepo da klanjač kaže: *Rabbena ve leke'l-hamd (Gospodaru, Tebi pripada hvala).*

a onda bi rekao dok još stoji: *Rabbena ve leke'l-hamd* (*Naš Gospodaru, Tebi pripada hvala*),[608] zatim bi donio tekbir kada se spušta na sedždu,[609] donio tekbir kada podiže glavu[610] sa sedžde, donio tekbir kada čini sedždu,[611] donio tekbir kada se diže.[612] To bi radio tako[613] na svim rekjatima[614] namaza. Donio bi tekbir nakon sjedenja nakon drugog rekjata.

(Bilježe Buhari i Muslim.)

Hadis ukazuje na propisanost spomenutih zikrova. Prvi tekbir naziva se iftitah-i tekbir, a da je on obavezan - dokaz je ranije iznijet i bez ovog hadisa. Svi ostali tekbiri koje je ovaj hadis opisao bili su ispuštani od strane nekih emira Benu Umejje olahko, ali se ustrajalo u donošenju tekbira od strane Ummeta kod svakog saginjanja i podizanja, kod svakog rekjata, i to pet tekbira, kao što proističe iz ovog hadisa.

Dodaje se kod namaza četverorekjatnih i trorekjatnih tekbiri za podizanje sa prvog tešehhuda i na taj način dobije se kod propisanih pet dnevnih namaza računajući i iftitah-i tekbir 94 tekbira, a bez iftitah-i tekbira 89.

Stavovi o tretmanu tekbira prijelaza

Učenjaci se razilaze kod tretmana prijelaznih tekbira. Neki kažu da su oni vadžib, jer se prenosi jedno mišljenje Ahmeda b.

---

[607] Ovo će kazati kada ispravi svoju kičmu nakon padanja na ruku'.

[608] Tj. naš Gospodaru, mi Ti se pokoravamo i zahvaljujemo.

[609] To je, također, tekbir prijelaza.

[610] Tj. sa prve sedžde.

[611] Tj. drugu sedždu.

[612] Tj. sa druge sedžde. Sve ovo su tekbiri prijelaza.

[613] Tj. sve će činiti što je rečeno osim iftitah-i tekbira.

[614] Tj. na svim rekjatima namaza.

Hanbela da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ustrajao na tome, a rekao je: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam.* Većina misli da je prijelazni tekbir mendub, jer Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije podučavao onoga koji je pogriješio u namazu prijelaznom tekbiru, nego ga je podučio iftitah-i tekbiru, a to je mjesto gdje se objašnjava vadžib i ne smije se prolongirati za drugo vrijeme. Odgovara se kod ovoga da je u hadisu onoga koji je pogriješio u namazu naveden prijelazni tekbir. Ebu Davud, prenoseći hadis Rifa'a b. Rafi'a, bilježi, a on ga navodi i kaže: *...zatim je rekao Allahu ekber i potom se pregeo na ruku'...*

U njemu se spominje i *Semiallahu limen hamideh* i ostali prijelazni tekbiri. (Ovo navode Tirmizi i Nesa'i.)

Zbog toga Ahmed i Davud uče da su prijelazni tekbiri vadžib, a na to ukazuju riječi Poslanikove: *Donio bi tekbir tada i tada, i tada i tada,* tako da tekbiri idu uporedo sa ovim kretnjama. Tekbir je propisan da se izgovara na početku ovih kretnji (ruknova). Mišljenje koje kaže da se protegne tekbir sve dok se ne završi kretnja, kako stoji u ovom komentaru i drugdje, nema osnove, nego će izreći te riječi bez ikakvog dodavanja ili umanjivanja kod izvršenja ovih kretnji.

Spajanje *semiallahu limen hamideh* i *rabbena leke'l-hamd*

Očite su riječi Poslanikove gdje kaže: *Zatim će reći Semiallahu limen hamideh, Rabbena leke'l-hamd,* da je to propisano za svakog musalliju, bio imam ili muktedija, jer se ovdje govori samo o namazu Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) iako je moguće da se pretpostavi da se odnosi na namaz Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kao imama, jer se pretpostavlja da se radi o vadžib-namazu, jer je taj Poslanikov namaz bio vadžib i obavljao se u džematu, a on je bio imam.

Da je to bilo propisano, onda bi riječi Poslanikove: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam* bile naređene svakom klanjaču da klanja namaz kao što je klanjao i Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), bio on imam ili pojedinačno klanjao.

Šafi'i i hadevije i još neki drugi uče da je izgovaranje *Semiallahu limen hamideh* za onoga koji klanja nafilu ili farz, bio imam ili sam klanjao, a Rabbena leke'l-hamd je obaveza samo za muktediju na osnovu hadisa: *Kada imam kaže: Semiallahu limen hamideh, vi recite: Rabbena leke'l-hamd.* Ovo navodi Ebu Davud, a odgovara se na njegove riječi: Kada imam kaže: *Semiallahu limen hamideh,* vi recite: *Rabbena leke'l- hamd*[615] ne negira riječi muktedije da kaže Semiallahu limen hamideh, nego ukazuje da muktedija kaže *Rabbena leke'l-hamd* poslije riječi imama *Semiallahu limen hamideh.* Ovo zbog toga što imam kaže *Semiallahu limen hamideh* u momentu prijelaza, a muktedija govori *Rabbena leke'l-hamd* kada se ispravi pa se dovodi u sklad između ovo dvoje sukladno prvom hadisu.

Napominjem da Ebu Davud navodi, prenoseći od Ša'bija, slijedeće: *Muktedija neće reći za imamom Semiallahu limen hamideh nego će reći Rabbena leke'l-hamd,* međutim, ovaj hadis je mevkuf, tj. ne ide dalje od Ša'bija i ne može se uzeti za dokaz. Tahavi i Ibn Abdulberr tvrde da postoji konsenzus da će reći i jedno i drugo osoba koja klanja sama, drugi misle da će govoriti i jedno i drugo imam, a muktedija će govoriti Rabbena leke'l-hamd. Ovo je dokaz da će imam govoriti i jedno i drugo, jer sud je jedan te isti i za imama i za osobu koja klanja sama.

---

[615] Nevevi kaže da se ne može dati prednost ni jednom od ova dva rivajeta. A prenosi se od Ahmeda b. Hanbela: *Kada kaže Rabbena... reći će ve leke'l-hamd, a kada kaže Allahumme Rabbena, reći će leke'l-hamd (bez vava)* (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ: اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ مِلْءَ السَّموَاتِ وَالأَرْضِ, وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ, أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالمَجْدِ, أَحَقُّ مَا قَالَ العَبْدُ وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ اللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ, وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ, وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

30./280. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada podigne glavu sa ruku'a, rekao: *Allahumme*[616] *Rabbena leke'l-hamd mil'e's-semavati ve'l- erdi*[617] *ve mil'e ma ši'te min šej'in ba'du, ehle's-sena ve'l-medždi ehakku*[618] *ma kale'l-abdu ve kulluna leke abdun. Allahumme la mani'a lima e'atajte*[619] *va la mu'tije lima men'ate ve la jenfe'u ze'l-džedi minke'l-džed.*[620]

(Bože, naš Gospodaru, Tebi pripada hvala koliko se mogu ispuniti nebesa i Zemlja i još više koliko hoćeš poslije toga, Tebi koji si dostojan hvale i veličanja. Najispravnije što kaže rob, a svi smo mi tvoji robovi: Bože, niko ne može spriječiti ono što Ti daješ,

---

616 Kod Muslima nisam našao *Allahumme* u rivajetu Ebu Se'ida, ali sam ga našao u rivajetu Ibn Abbasa.

617 U Sunenu Ebu Davuda i dr. *ve mil'e'l-erdi,* a u rivajetu Ibn Abbasa koga prenosi Muslim ne nalazi se riječ Ebu Se'ida *Allahumme* na početku, niti termin Ibn Abbasa jer se nalazi *mil'e'l-erd* u toj verziji.

618 Znači: *Bože moj, najpreče je da čovjek Tebi zahvaljuje.*

619 U komentaru *Muhezzeb* prenosi se od Ibn Salaha značenje:.. *najpreče je što kaže čovjek.*

620 Ibn Abdulberr prenosi od nekih sa vokalom *i* . Ibn Džerir ističe da je to suprotno onome što je poznato prenosiocima. Ova riječ sa *fethom* znači sreća, bogatstvo i veličina, to mu neće koristiti nego će mu koristiti dobro djelo, a sa vokalom *i* znači idžtihad, što znači da mu neće koristiti njegov idžtihad (trud), nego samo Allahova milost (prim. M. Isamu'd-dina).

niti iko može dati ono što ti spriječiš, ništa neće koristiti darežljivi bez Tvoje darežljivosti, koliko god bio darežljiv.)

(Prenosi Muslim.)

Nevevi kaže da se u hadisu govori o potpunoj predaji Uzvišenom Allahu (dželle šanuhu), priznavanju savršenstva Njegove moći, Njegove veličine, pobjede i vlasti, priznavanju Njegove jednote i Njegova stvaranja svega stvorenoga.

Ovaj hadis ukazuje na propisanost zikra na ovom ruknu svakom klanjaču. *Hamd* je učinio kao nešto otjelovljeno i da ono ispunjava sve okvire koji su spomenuti ističući mnoštvo zahvale, i uz to je spomenuo *ono što hoće Uzvišeni*, a što čovjek ne zna. Riječ *sena* je zahvala lijepim, pohvala, veličina i ukazivanje krajne časti, a *džedd* znači sreću, tj. neće koristiti sretnom njegova sreća da bi spriječila Tvoju kaznu, nego će mu koristiti dobro djelo.

Kazivanje sa vokalom *i* poslije *dž* (*džid*) je slab rivajet, a značilo bi: Neće mu koristiti njegov trud.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ: عَلَى الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

31./281. Prenosi se od Ibn Abbasa, neka je Allah (dželle šanuhu) zadovoljan njima dvojicom, da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Naredio sam da se sedžda čini na sedam kostiju: na licu, i ukaza svojom rukom na svoj nos,[621] *dvije ruke, dva koljena i nožnim prstima.*[622] (Prenose Buhari i Muslim.)

U jednoj verziji stoji: *Naređeno nam je* ...tj. Ummetu, a u rivajetu: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nam je naredio* i još tri rivajeta nalaze se kod Buharija.

Dijelovi tijela na kojima se sedžda čini

Kurtubi ističe da ovo ukazuje da je čelo osnova kod činjenja sedžde, a nos da slijedi čelo.[623] Ibn Dekik Id kaže da ovo znači da je on i jedno i drugo (čelo i nos) smatrao jednim organom, u protivnom, bilo bi osam organa na kojima se sedžda čini. Pod dvije ruke podrazumijevaju se dvije šake; u jednom od rivajeta spominju se šake umjesto ruku. Ovaj hadis ukazuje da je vadžib sedždu učiniti kako je to spomenuto, jer je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) to spomenuo riječima obavještenja o Allahovoj naredbi i njemu i njegovom Ummetu i naredba se navodi formom *čini,* a to je vadžib.

---

621 To objašnjava rivajet koga bilježi Nesa'i, a Ibn Tavus kaže: *...stavio je svoju ruku na svoje čelo i prevukao je preko nosa i dodao: "Ovo je jedno."*

622 Znači da uspravi svoja stopala na prsta, a pete su podignute tako da pokazuje da su i stopala okrenuta prema Kibli. Ovo se navodi u hadisu Ebu Humejda kada opisuje sedždu. Neki kažu da je mendub spojiti prste ruku, jer ako bi bili prsti ruku rastavljeni, neki njihovi vrhovi bi odstupili od Kible, a prsti nogu objašnjeno je kako će stajati u hadisu Ebu Humejda Sa'idija u poglavlju "Sifetu's-salah" gdje stoji: *...prste svojih nogu usmjeri prema Kibli.*

623 Većina misli da je vadžib učiniti sedždu na čelu, a Ebu Hanife da je dovoljno kada bi sedždu učinio samo nosom, dok Šafi'i misli da se to mora učiniti i vrhom čela i nosa (prim. M. Isamu'd-dina).

Stavovi učenjaka da termin *if'al* znači obavezu

Učenjaci se razilaze kod toga pa hadevije i jedno mišljenje Šafi'ija ističe da je ovakva sedžda vadžib na osnovu ovog hadisa, a Ebu Hanife uči da je sedždu dozvoljeno učiniti samo na nosu koristeći za to kao dokaz riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) ... *i ukaza svojom rukom na svoj nos...* Autor djela *Fethu'l-Bari* kaže da Ebu Hanife ovo koristi kao dokaz za činjenje sedžde na nosu. Ibn Dekik ističe: *Uistinu, činjenje sedžde na ovaj način ne protivi se izjavi ...na čelu...* Ako je moguće da se ova dva organa smatraju jednim organom, to je moguće u imenovanju, ali ne i u tretmanu na koji se ukazuje. Znaj, da se ovdje u komentaru govori da Ebu Hanife, i po jednom stavu Šafi'i, i većina fekiha smatraju da je učiniti sedždu samo na čelu vadžib na osnovu riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u hadisu onoga koji je pogriješio u namazu gdje stoji: ... *i smjesti svoje čelo...* pa je ovo indikacija da se ovom naredbom ne misli na obavezu (vadžib).

Odgovara se da ovo dokazivanje nije valjano osim ako se zna da je ovo bilo prije hadisa onoga koji je pogriješio u namazu pa da bi se to moglo protumačiti da je mendub. Međutim, ako pretpostavimo da je kasnije izrečen, onda bi u ovome bio novi propis pa je moguće da dođe kasnije. Pošto se ne zna datum njihova izricanja, prednost se daje onom tekstu koji obavezuje, što je iz predostrožnosti. Tako ističe komentator. Učinio je obavljanje sedžde na čelu i nosu stavom Poslanikovih potomaka, a mi smo to priključili stavu hadevija, mada je njihov stav da se sedžda čini samo na čelu, kao što stoji u djelu *El-Bahr i* dr.

Mišljenja učenjaka o činjenju sedžde na čelu

U hadisu je dokaz da je vadžib sedždu činiti na organima kao što je spomenuto. Ovo su prihvatili Poslanikovi potomci i po

jednom mišljenju Šafi'i. Shvatio si da je autor preletio kod riječi da je Ebu Hanife smatrao vadžibom da se čini na čelu, nego je on smatrao da je dozvoljeno činiti sedždu na čelu ili nosu i da klanjač može da bira.

Očito je iz ovog hadisa i da je vadžib činiti sedždu cijelim organom, a nije dovoljno dijelom organa. Čelo se postavlja na zemlju koliko je god moguće na osnovu hadisa: *smjesti svoje čelo.*

Očito je da nije potrebno otkriti ove organe, jer time što je rečeno da se sedžda čini na njima potvrđuje se da se oni postave, a ne otkrivaju. Nema razilaženja da otkrivanje koljena nije vadžib iz bojazni da se ne bi otkrio sramotni dio tijela.

Razilaze se kod čela[624] pa neki kažu: Potrebno ga je otkriti, kako navodi Ebu Davud u djelu *Merasil* gdje kaže da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) vidio čovjeka kako sedždu čini na strani, a bio je omotao svoje čelo sarukom, pa je otkrio njegovo čelo.

Međutim, Buhari navodi mu'allek hadis od Hasana i kaže: *Ashabi Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) činili bi sedždu, a ruke bi im bile u odjeći, a neko bi činio sedždu i na svom saruku, ahmediji.*[625]

Hadis Buharija Bejheki povezuje i kaže da je to najvjerodostojnije u pogledu sedžde, ali kao hadis mevkuf (vezan za ashabe).

Više je hadisa koji govore *da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) činio sedždu na omotu svoje ahmedije*; tako hadis Ibn Abbasa

---

624 Šafi'i uči da nije obavezno otkriti bilo koji dio od spomenutih sedam organa, a po jednom mišljenju Šafi'i uči da treba otkriti čelo, a ne druge organe (prim. M. Isamu'd-dina).

625 Ebu Hanife ističe da je dozvoljeno činiti sedždu na omotu ahmedije (prim. M. Isamu'd-dina).

navodi Ebu Nu'ajm u djelu *Hil'je* sa senedom koji je slab, i hadis Ibn Ebi Evfa navodi Taberani u svom djelu *Evsat,* ali i u njemu je izvjesna slabost. U hadisu Džabira koga navodi Ibn Adijj dvojica su odbačenih ravija. U hadisu Enesa koga citira Ibn Ebi Hatem u djelu *El-Ilel* također ima slabosti. Ove i druge hadise navodi Bejheki, a onda kaže: *Hadisi u kojima se govori "da je činio sedždu na omotu svoje ahmedije" – nisu potvrđeni kao merfu' (vezani do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) i ti se hadisi s te strane ne mogu uzeti kao dokaz da je vadžib.*

Rečenica *činio je na svom čelu sedždu* može se odnositi na oboje iako je izvjesnije da se to čini bez neke prepreke, ali su u osnovi dozvoljene obje mogućnosti, a hadis Habbaba koji glasi: *Tužili smo se Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) na toplotu pijeska po našim čelima i dlanovima, pa nam to nije usvojio...* ne dokazuje da se trebaju otkrivati ovi organi, niti da se trebaju ne otkrivati.

U hadisu Enesa koga bilježi Muslim prenosi se da je neko od njih prostirao svoju odjeću i sedždu na njoj činio zbog žestine. Možda u ovome nema razilaženja, nego je razilaženje o onome što nosi na sebi što je mjesto spora, a hadis Enesov je moguće protumačiti na više načina.[626]

وَعَنِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا صَلَّى وَسَجَدَ، فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يبدو بَيَاضُ إِبِطَيْهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

---

626 Moguće je dovesti u sklad ova dva hadisa, da su se ashabi žalili Poslaniku (alejhi's-selam) radi toga da bi se namaz odgodio dok ne zahladni, a ne zbog sedžde na nečemu, a da je bilo tako, dozvolio bi im na nečem odvojenom (prim. M. Isamu'd-dina).

32./282. Prenosi se od Ibn Buhajnea da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi klanjao i sedždu činio, rastavio svoje ruke od tijela tako da bi se pojavila bjelina njegovih pazuha.

(Prenose Buhari i Muslim.)

Ibn Buhajne je Abdullah b. Malik b. Buhajne, a to je ime majke Abdullahove. Ime njegova oca je Malik b. Kišk Ezdi. Abdullah je umro za vrijeme vladavine Mu'avija između 54. i 58. godine.

Hadis ukazuje na ovaj oblik u namazu, a smisao je toga da se jasno istakne i pokaže svaki organ tako da se čini od jedne osobe koja je na sedždi da ih je više.[627] Prema tome, da se osamostali svaki organ i da se ne oslanja jedan na drugi. Ovo značenje donijeto je sasvim otvoreno u hadisu koga bilježi Taberani i drugi prenoseći hadis Ibn Omera slabim senedom u kome on kaže: *Ne prostiri se kao krvoločna životinja (pas), osloni se na svoje dlanove i odstrani svoje strane; kada uradiš tako, svaki tvoj dio sedždu čini.* Kod Muslima stoji u hadisu koga prenosi Mejmuna: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) odstranjivao bi svoje ruke od tijela toliko da, kad bi neka životinja i htjela proći, mogla bi proći.*

Je li ovo rastavljanje ruku od tijela vadžib

Hadis prvi ukazuje - a to je u skladu sa riječima Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam* - da je vadžib rastavljanje, međutim, hadis koga bilježi Ebu Davud,

[627] Neki kažu da je smisao ovog oblika, kako kaže Kurtubi, da se olakša oslanjanje na čelo, da se ne bi odrazilo na nos i čelo i da ne bi bilo teško spustiti se na zemlju. Drugi kažu da je to najbliže skromnosti i najbolja mogućnost smještanja čela i nosa na zemlju. Istovremeno da je to razlikovanje od izgleda lijenog čovjeka (prim. M. Isamu'd-dina).

prenoseći hadis Ebu Hurejrea, ukazuje da to nije vadžib, u riječima: *Ashabi Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) potužili su se Poslaniku (alejhi's-selam) na poteškoću sedžde kada rastave (ruke) pa je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: "Oslonite se na koljena!"* a ovo se objašnjava kao olakšica kod izostavljanja rastavljanja ruku od tijela.

Ibn Adžlan ističe u jednom svom rivajetu: *To je da bi stavio svoje laktove na koljena kada bi odužio sedždu.*[628]

وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا سَجَدْتَ فَضَعْ كَفَّيْكَ، وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

33./283. Prenosi se od Bera'a b. Aziba, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada sedždu činiš, stavi svoje dlanove, a podigni svoje laktove.

(Prenosi Muslim.)

Bera je Ebu Ammare, kako je to najpoznatije, sin Aziba b. Harisa, Evsi, ensari, Harisi. Prva bitka u kojoj je učestvovao je Hendek. Odsjeo je u Kufi, osvojio Rejj po jednom mišljenju 24. g. Učestvovao je sa emiru'l-mu'mininom Alijom b. Ebi Talib u bitkama Kod deve, Sifin i Nehrevan. Umro je u Kufi u vrijeme Mus'aba b. Zubejra.

---

628 Nema u njemu dokaza, kao što neki kažu, da Poslanik (alejhi's-selam) nije imao na sebi košulju, jer ako bi bio obučen, pa katkad se može primijetiti njegovo pazuho jer rukavi košulja stanovnika tog vremena nisu bili dugi, pa se moglo primijetiti pazuho kroz rukav. Hadis ne ukazuje ni na to da njegova pazuha nisu imala dlaku, kao što neki kažu, jer je moguće da se pod ovim misli da se primijeti samo dio njegova pazuha, a ne unutrašnjost pazuha gdje je dlaka, a što se može teško vidjeti, a ako je istina što kažu da je specifičnost Allahova Poslanika (alejhi's-selam) da nije imao dlaka ispod pazuha, onda to nije problematično.

Hadis ukazuje na obaveznost ovakvog oblika, jer je naređen, a učenjaci smatraju da je to mustehab. Oni kažu da je smisao ovakvog oblika da on pokazuje skromnost i omogućava da se spusti čelo i nos na zemlju, i daleko od načina kako to čine lijeni. Onaj koji se prostre sliči psu i podsjeća na lijenost u namazu, na malo ukazivanje pažnje i okretanja prema namazu. Ovo se odnosi na čovjeka, a ne na ženu. Kod nje je sasvim suprotno od toga, na osnovu hadisa koga navodi Ebu Davud u svome *Merasilu,* prenoseći od Zejda b. Ebi Habiba u kome stoji *da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) prošao pored dviju žena koje su klanjale pa im je rekao: "Kada sedždu činite, spustite jedan dio svojih podlaktica na zemlju, jer žena kod činjenja sedžde nije kao čovjek."*

Bejheki kaže da je ovaj mursel hadis bolji od druga dva koja su spojena, tj. hadisa koje spominje Bejheki u svome *Sunenu* i smatra da su slabi.

Rastavljanje prstiju na ruku'u

Sunnet je da se prsti rastave kod ruku'a, na osnovu hadisa koga bilježi Ebu Davud prenoseći hadis od Ebu Humejda Sa'idije: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) stavljao bi svoje ruke na svoja koljena poput stega i rastavio bi svoje prste!*

Odmicanje ruku od strana tijela za vrijeme ruku'a

Sunnet je kod ruku'a da se osame ruke i odvoje od strana tijela, kao što se navodi u hadisu Ebu Humejda, a bilježi ga Ebu Davud. Njega prenosi i Ibn Huzejme riječima: *On bi odvojio svoje ruke od svojih strana,* što je malo prije rečeno. Autor spominje hadis Ibn Buhajnea, koga navodi i u *Bulugu'l-meramu* u sažetku dva puta. Prvi put kod opisa njegova ruku'a i drugi put kod opisa njegove

sedžde gdje je i dokaz da se prsti rastavljaju kod ruku‘a, što je tačno, jer kazuje: *Kada bi klanjao, rastavljao bi svoje ruke tako da bi se pojavila bjelina njegovih pazuha.* Ovaj hadis govori kako izgledaju ruku‘ i sedžda.

وَعَنْ وَائِلِ بنِ حُجْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا رَكَعَ فَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ, وَإِذَا سَجَدَ ضَمَّ أَصَابِعَهُ رَوَاهُ الحَاكِمُ

34./284. Prenosi se od Va’ila b. Hudžra (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) kod činjenja ruku‘a rastavio svoje prste, a kada bi sedždu činio, spojio bi ih.

(Hadis bilježi Hakim.)

Spajanje prstiju za vrijeme sedžde i smisao toga

Učenjaci kažu da je smisao spajanja prstiju kod sedžde da bi svi prsti bili usmjereni prema Kibli.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي مُتَرَبِّعاً رَوَاهُ النَّسَائِيِّ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

35./285. Prenosi se od Aiše (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njome) da je rekla: *Vidjela sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako klanja presavijenih nogu.*

(Bilježi ga Nesa’i, a Ibn Huzejme ga smatra sahihom.)

Bejheki navodi hadis Abdullaha b. Zubejra od njegova oca u kome stoji: *Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem)*

kako se moli ovako i stavi svoje ruke na svoja koljena sjedeći presavijenih nogu.

Hadis navodi Bejheki prenoseći od Humejda na način: *Vidio sam Enesa da klanja presavijenih nogu na svojoj postelji.* Buhari bilježi ovaj hadis kao mu'allek.

Način sjedenja (*terebbu'*) u namazu

Učenjaci kažu da je sjedenje presavijenih nogu da stavi unutarnju stranu svoje desne noge pod stegno svoje lijeve noge, i unutrašnjost lijeve noge pod desnu nogu, smirivši se tako, a ruke bi stavio na svoja koljena rastavljajući prste, kao na ruku'u. Hadis ukazuje kako će sjediti bolesni kada klanja sjedeći, jer hadis govori o tome i opisuje namaz Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kada je pao sa svoga konja i povrijedio stopalo pa je klanjao presavijenih nogu. Ovaj način sjedenja izabrale su hadevije u sjedenju bolesnoga radi namaza, a drugi su izabrali druge načine sjedenja. Ovaj hadis je dokaz za hadevije.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَاهْدِنِي، وَعَافِنِي، وَارْزُقْنِي رَوَاهُ الأَرْبَعَةُ إِلاَّ النَّسَائِيَّ، وَاللَّفْظُ لأَبِي دَاوُدَ، وَصَحَّحَهُ الحَاكِمُ

36./286. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio između dvije sedžde:

Allahummagfir li verhamni, vehdini ve afini, verzukni.

(Bože moj, oprosti mi, smiluj mi se, uputi me na Pravi Put, daj mi dobro zdravlje i opskrbi me.)

(Hadis prenose četverica osim Nesa'ija, riječi su Ebu Davudove, a Hakim smatra da je sahih.)

Tirmizi, prenoseći ovaj hadis, kaže: *...popravi mi stanje*, umjesto ... *smiluj mi se*, a ne spominje *daj mi dobro zdravlje*.

Ibn Madže spaja u svom izrazu ovog hadisa: *Smiluj mi se i popravi mi stanje*, ali ne spominje: *...uputi me i daj mi dobro zdravlje*.

I Hakim povezuje: *smiluj mi se i popravi mi stanje*, ali ne kaže *i daj mi dobro zdravlje.*[629]

Propisanost dove kod sjedenja između dvije sedžde

Hadis ukazuje na propisanost dove kod sjedenja između dvije sedžde. Očito je da je ovu dovu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio naglas.

وَعَنْ مَالِكِ بْنِ الحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالى عَنْهُ, أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي, فَإِذَا كَانَ فِي وِتْرٍ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِداً رواه البخاري

37./287. Prenosi se od Malika b. Huvejrisa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je vidio Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kada bi klanjao da se nakon neparnog rekata ne bi dizao dok se ne bi zadržao sjedeći.

(Prenosi Buhari.)

[629] Muteveili kaže da je lijepo da osoba koja klanja sama doda ovdje: *Allahumme heb li kalben tekijjen, nekijjen mine'š-širk, berijjen, la kafiren, ve la šekijjen (Bože moj, pokloni mi bogobojazno srce, čisto, bez imalo politeizma, nevjerovanja i griješenja).* Ezrei spominje da o ovome ima i jedan hadis (prim. M. Isamu'd-dina).

U drugoj verziji Buharija stoji: *Kada bi podigao glavu sa druge sedžde, sjeo bi, oslonio se na zemlju, a onda ustao.* Ebu Davud bilježi hadis Ebu Humejda u kome govori o načinu namaza Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u kome stoji: *...zatim bi se spuštao na sedždu predvostručio svoje noge i sjeo sve dok se ne bi svaki ud vratio na svoje mjesto, a onda ustao.*[630]

Ovaj način sjedenja spominje se u nekim verzijama hadisa onoga koji je pogriješio u namazu.

Sjedenje radi odmora, njegovo mjesto i tretman

U ovom hadisu je dokaz da je propisano ovo sjedenje poslije druge sedžde prvog rekjata i trećeg rekjata, a onda bi ustao da bi klanjao drugi ili četvrti rekjat i ovo se zove *dželsetu'l-istiraha* (sjedenje radi predaha).

Šafi'i u jednom svom sudu kaže da je ovo propisano, ali ipak nije to njegovo poznato mišljenje. Poznato mišljenje Šafi'ija, kao i mišljenje hadevija, hanefija, Malika, Ahmeda i Ishaka jeste da nije propisano sjediti ovdje koristeći za to dokaz Va'ila b. Hudžra kod opisa namaza Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) u kome stoji: *Kada bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) digao svoju glavu sa druge sedžde, ispravio bi se.* Hadis navodi Bezzar u svom *Musnedu*, ali Nevevi kaže da je slab.

I Ibn Munzir prenosi hadis Nu'mana b. Ebi Ajjaša gdje stoji: *Zapamtio sam više ashaba Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i oni, kada bi podigli glavu sa sedžde kod prvog i trećega rekjata, ustali bi, a ne*

---

[630] Moguće da je ono što je uradio Poslanik (alejhi's-selam), a što stoji u hadisu Malika b. Huvejrisa bilo zbog bolesti Poslanika (alejhi's-selam), pa je zbog toga i sjeo; ovo navodi Ebu Davud (prim. M. Isamu'd-dina).

bi se zadržavali sjedeći. Na ovo sve može se odgovoriti da nema proturječnosti kod činjenja jednog ili drugog jer je to sunnet.[631] Isti je slučaj ako ga neko ostavi, premda njegovo spominjanje u hadisu onoga koji je pogriješio u namazu sugerira da je ono vadžib. Međutim, to niko ne kaže - koliko je meni poznato.

وَعَنْ أنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم قَنَتَ شَهْراً بَعْدَ الرّكُوعِ, يَدْعُوْ عَلَى أحياءٍ من أَحْيَاءِ العَرَبِ, ثُمّ تَرَكَهُ مُتَفَقٌ عَلَيْهِ وَلأحْمَدَ وَالدّارَقُطْنِيّ نَحْوَهُ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ, وَزَادَ: فَأَمّا فِي الصّبْحِ فَلَمْ يَزَلْ يَقْنُتُ حَتّى فَارَقَ الدّنْيَا

38./288. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učio Kunut-dovu jedan mjesec poslije ruku'a u kojoj je činio dovu protiv nekih naselja Arapa,[632] zatim je to ostavio.[633]

(Bilježe Buhari i Muslim.)

Nešto slično[634] bilježe Ahmed i Darekutni, i Ahmed dodaje: ... *na sabahu bi učio Kunut-dovu sve dok se nije rastao sa ovim svijetom.*

---

[631] Ostavljanje ovog sjedenja od strane Poslanika (alejhi's-selam) u nekim slučajevima negira da je zadržavanje i sjedenje vadžib. Tako isto ostavljanje tog sjedenja od nekih ashaba ne povređuje sunnet, jer ostaviti ono što nije vadžib - dozvoljeno je (prim. M. Isamu'd-dina).

[632] Navodi se i koja su to plemena bila, pa kažu da su to: Ri'l, Asit i Benu Lihjan. Neki kažu da je umjesto Benu Lihjan Benu Sulejm. V. *Siru Ibn Hišam* (prim. M. Isamu'd-dina).

[633] Tj. ostavio je učenje Kunut-dove na namazima osim sabah-namaza, našto ukazuje dio hadisa: ...*učio je Kunut-dovu na svakom svom namazu.*

[634] Slično hadisu Enesa.

Ovaj hadis kod Buharija je nešto duži, a prenosi ga od Asima Ahvela i kaže: *Pitao sam Enesa b. Malika o Kunut-dovi, pa je rekao: "Bila je Kunut-dova", pa sam dodao: "Prije ruku'a, ili poslije ruku'a?" On odgovori: "Prije." Rekao sam: "Taj i taj obavijestio me je prenoseći od tebe, da je Kunut-dova bila poslije ruku'a." Tada Enes b. Malik reče: "Slagao je! Allahov Poslanik (alejhi's-selam) činio je Kunut-dovu poslije ruku'a jedan mjesec, a mislim da je bio poslao neke ljude - hafize, oko 70 njih, jednom narodu, politeistima, pa su ih napali i sve pobili, a između Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i tog naroda postojao je ugovor i zbog toga je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) činio dovu protiv tog naroda mjesec dana."*

Hadisi Enesa o Kunut-dovi su proturječni pa i kada je u pitanju sabah. Ovo je dovedeno u sklad u djelu *Zadu'l-me'ad* gdje se kaže: *Svi hadisi Enesa su sahih (autentični), jedan drugog potvrđuju, a međusobno ne proturječe.*[635]

Kunut-dova za koju kažu da je bila prije ruku'a nije ista koja je bila poslije ruku'a, niti je ista ona kojoj je vrijeme ograničeno sa onom kojoj nije. Ono što se spominje da je Kunut-dova bila prije ruku'a je, ustvari, duže učenje kiraeta, o čemu Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) kaže da je najbolji namaz u kome se dugo uči, a ono što se spominje da je Kunut-dova bila poslije, to je duže stajanje radi dove i da je to Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) činio mjesec dana čineći dovu protiv naroda i moleći se za narod, pa je ustrajao dugo stajati na ovom dijelu radi dove i zahvale sve dok se nije rastavio sa ovim svijetom, našto ukazuje hadis: "...da bi se Enes, kada bi podigao glavu sa ruku'a, ispravio stojeći tako da bi čovjek mogao reći: *Zaboravio se...*," pa ih je obavijestio da je to način klanjanja Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem).

---

[635] Kaže Bejheki: "Prenosioci Kunut-dove poslije ruku'a su brojniji i sa boljom memorijom, a to su primjenjivali hulefa-i rašidini" (prim. M. Isamu'd-dina).

Navodi se u *Sahihima* prenoseći od Enesa ova Kunut-dova: ... *to je Poslanik (alejhi's-selam) učio sve dok se nije rastao sa ovim svijetom...* a Kunut-dova koju je on ostavio je ona dova koja je bila protiv spomenutog naroda, a to je učio poslije ruku'a.

Enes pod pojmom Kunut-dova prije i poslije ruku'a misli na Kunut-dovu o kojoj on govori, da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ustrajao, a to je dugo stajanje na ova dva mjesta učeći Kur'an i dove. Ovo je suština njegovih riječi, mada je očito da se ne podudara sa njegovim riječima: *Što se tiče učenja na sabah-namazu, nije prestao učiti Kunut-dovu sve dok se nije rastavio sa ovim svijetom.*

Ovo ukazuje da se to odnosi posebno na sabah, a duže stajanje poslije ruku'a ima opće značenje i odnosi se na sve namaze.[636]

Hadis Ebu Hurejrea, koga navodi Hakim i smatra da je sahih (autentičan), glasi ...*da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kod podizanja glave sa ruku'a kod sabah-namaza na drugom rekjatu podigao svoje ruke i molio učeći ovu dovu: Allahummehdini fimen hedejte...* (do kraja).

(*Bože, uputi me među one koje si uputio...*)

U lancu prenosilaca ovog hadisa nalazi se Abdullah b. Se'id Makberi i on ne može poslužiti kao dokaz.

Grupa ranijih i kasnijih učenjaka (selef i halef) stoje na stanovištu da je učenje dove poslije posljednjeg rekjata sabah-namaza sunnet, a to su: Hadi, Kasim, Zejd b. Ali i Šafi'i mada se razilaze u terminima dove pa tako npr. hadevije kažu da će učiti

[636] U djelu *Nejlu'l-evtar* stoji: *Konsenzusom je zaključeno da se Kunut-dova izostavlja kod četiri namaza bez razloga: podne, ikindije, akšama, jacije. Samo se razilaze kod sabah-namaza i kod vitr-namaza, a ne kod drugih* (prim. M. Isamu'd-dina).

dove iz Kur'ana, a Šafi'i dovu navedenu u hadisu: *Allahummehdini fimen hedejte...*

وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ لاَ يَقْنُتُ إِلاَّ إِذَا دَعَا لِقَوْمٍ أَوْ عَلَى قَوْمٍ وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

39./289. Prenosi se od Enesa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učio Kunut-dovu samo kada bi molio za narod ili činio dovu protiv naroda.

(Ibn Huzejme ovaj hadis smatra sahihom.)

Kunut-dove

Što se tiče njegovih dova za narod, to je kao što je potvrđeno njegovo moljenje za siromahe stanovnika Mekke, a njegovo činjenje dove protiv naroda bilo je kao što je malo prije rečeno.

Odavde neka ulema izvlači zaključak da je sunnet učiti Kunut-dovu u vanrednim okolnostima i da se tada obraća riječima koje su podesne tom događaju. Imajući u vidu ovo mišljenje, da je sunnet obraćati se dovom prilikom nepogoda, to je lijepo povodeći se za onim što je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) radio u svojim dovama protiv arapskih naselja malo prije spomenutih. Međutim, može se prigovoriti da su Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) obuzimale i druge nevolje i događaji kao što je Bitka na hendeku i dr., ali se ne navodi da je on tada učio dovu. Moguće je odgovoriti da je to ostavio da bi objasnio da je dozvoljeno ne učiti Kunut-dovu.

Ebu Hanife i Ebu Jusuf smatraju da je zabranjeno učiti dovu na sabahu i kao da oni za to koriste slijedeći hadis:

وَعَنْ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ الأَشْجَعِيِّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لأَبِي: يَا أَبَتِ إِنَّكَ قَدْ صَلَّيْتَ خَلْفَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَعَلِيٍّ, أَفَكَانُوا يَقْنُتُونَ فِي الفَجْرِ قَالَ: أَيْ بُنَيَّ مُحْدَثٌ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلاَّ أَبَا دَاوُدَ

40./290. Prenosi se od Sa'da b. Tarika, Ešdže'ija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Rekao sam svome ocu: "Oče, ti si klanjao za Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem), Ebu Bekrom, Omerom, Osmanom i Alijom, pa da li su oni učili Kunut-dovu na sabahu." "Sinčiću, to je nešto novo", reče."*

(Prenose peterica, osim Ebu Davuda.)

Ibn Se'id je Ibn Tarik Ešdže'i, a njegov otac je Tarik b. Ešin. Ibn Abdulberr smatra da je on Kufanac. Od njega prenosi njegov sin Ebu Malik Sa'd b. Tarik.

Tretman Kunut-dove u sabah-namazu

U hadisu se prenosi i suprotno od ovih što su spomenuti u navedenom hadisu pa se dovodi u sklad da su nekada učili Kunut-dovu, a katkada izostavljali. Ebu Hanife i drugi koje smo spomenuli s njim su zabranili učenje dove na sabahu na osnovu ovog hadisa, jer ako je to nešto što je uvedeno, to je bid'at, a svaki je bid'at zabranjen.

وَعَنْ الحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ فِي قُنُوتِ الوِتْرِ: اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ, وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ, وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ, وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ, وَقِنِي

شَرَّ مَا قَضَيْتَ, فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلاَ يُقْضَى عَلَيْكَ, إِنَّهُ لاَ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ, تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ رَوَاهُ الخَمْسَةُ, وَزَادَ الطَّبَرَانِيُّ وَالبَيْهَقِيُّ: وَلاَ يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ زَادَ النَّسَائِيُّ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ فِي آخِرِهِ: وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ

41./291. Prenosi se od Hasana b. Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je rekao: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) me je podučio riječima u Kunut-dovi vitr-namaza:*[637] *"Allahummehdini fimen hedejte ve afini fimen afejte, ve tevelleni fimen tevellejte ve barik li fima e'atajte ve kini šerre ma kadajte, fe inekke takdi ve la jukda alejke, innehu la jezillu men valejte, tebarekte rabbena ve te'alejte.*

(Allahu, uputi me među one koje si već uputio, oprosti mi s onima kojima si već oprostio, preuzmi odgovornost nada mnom s onima nad kojima si već preuzeo, blagoslovi mi ono što si mi podario, sačuvaj me od zla odluka koje si već donio, jer Ti propisuješ stvari, a ne obratno, ne biva ponižen onaj koga Ti uzmeš za prijatelja. Blagoslovljen si, Gospodaru naš i Uzvišen.)

(Prenose peterica, a Taberani i Bejheki dodaju poslije: *...ve la jezillu men valejte* ... riječi: *...ve la jeizzu men adejte... (...niti se uzdiže onaj s kim si u neprijateljstvu...)*

Nesa'i dodaje na drugi način na kraju: *ve sallallahu te'ala ale'n-nebijj.*)[638]

---

[637] Tj. u dovi, a ne na mjestu gdje se uči.

[638] Međutim, autor kaže u *Tahridžu ehadisi'l-ezkar da je ovaj dodatak čudan, ne može se potvrditi, jer je u njemu i ravija Abdullah b. Alijj, nepoznata osoba. Jer po jednom mišljenju to bi mogao biti Abdulah b. Alij b. Hasan b. Alijj pa, prema tome, sened je prekinut, osim toga on nije slušao hadis od svog amidže Hasana, zatim on dodaje: "Proističe da ovaj hadis ne ispunjava uvjete hasen hadisa, jer mu je sened prekinut, ili što su mu ravije nepoznate".* On je morao reći i ovo: *Ovaj dodatak nije potvrđen.*

Ebu Muhammed Hasan b. Alij je unuk Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Rođen je u prvoj polovini ramazana 3. g. po Hidžri. Ibn Abdulberr kaže da je to navjerodostojnije što je rečeno o ovome i dodaje da je Hasan bio blag, pobožan i pun vrlina. Takav je bio dok nije napustio ovaj svijet. Po prirodi je težio onome što je kod Uzvišenog Allaha (dželle šanuhu). Njemu su dali prisegu nakon njegova oca (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) i bio je oko devet mjeseci halifa u Iraku i jednom dijelu Horasana. Njegove vrline ne mogu se ni pobrojati. Dobar dio toga mi smo naveli u djelu *Er-Revdatu'n-nedijje*. Umro je 51. g. u Medini i ukopan na Bekiji. Ibn Abdulberr dugo govori u djelu *El-Isti'ab* nabrajajući Hasanove vrline.

Tretman Kunut-dove u vitr-namazu

Hadis ukazuje na utemeljenost Kunut-dove na vitr-namazu. Konsenzus je da se uči u drugoj polovini ramazana. Hadevije i drugi smatraju da je propisano i za ostalo vrijeme, s tim što hadevije ne dozvoljavaju da se u Kunut-dovi uči bilo šta osim Kur'ana. Šafije kažu da se ova dova kao Kunut-dova uči na sabah-namazu, a za to koriste hadis:

وَلِلْبَيْهَقِي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُعَلِّمُنَا دُعَاءً نَدْعُوَ بِهِ فِي الْقُنُوتِ مِنْ صَلاَةِ الصُّبْحِ وَفِي سَنَدِهِ ضَعْفٌ

42./292. Bejheki navodi prenoseći od Ibn Abbasa: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio nas je dovi koju ćemo učiti kao Kunut-dovu za vrijeme sabah-namaza.*

(U senedu ovog hadisa se javlja izvjesna slabost.)

Druge verzije gornjeg hadisa

Ovaj hadis se navodi u *Tahridžu'l-ezkar* u rivajetu Bejhekija gdje stoji: *Allahummehdini...* Bejheki ga prenosi u jednoj verziji i preko Burejda, a on je Ukbe b. Ebi Merjem, da je čuo Ibnu'l-Hanefiju i Ibn Abbasa gdje kažu *da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio Kunut-dovu na sabah-namazu i vitr-namazu ovim riječima...*

I u senedu ovog hadisa je ravija nepoznat. Hadis se prenosi i drugom verzijom koju autor navodi riječima prenoseći od Ibn Džurejdža: *On nas je učio dovi koju ćemo učiti u Kunut-dovi za vrijeme sabah-namaza.* U ovom senedu je Abdurrahman b. Hurmuz, koji je slab, zbog toga autor ističe da u njegovom senedu ima izvjesna slabost.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلاَ يَبْرُكْ كَمَا يَبْرُكُ الْبَعِيرُ، وَلْيَضَعْ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ أَخْرَجَهُ الثَّلاَثَةُ وَهُوَ أَقْوَى مِنْ حَدِيثِ وَائِلِ ابْنِ حُجْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

43./293. Prenosi se od Ebu Hurejrea, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada neko od vas čini sedždu, neka ne klekne, kao što klekne deva, nego neka stavi svoje ruke prije svojih koljena.*

(Hadis navode trojica i on je jači od hadisa koga prenosi Va'il b. Hudžr.)

Mišljenja o senedu ovog hadisa

Ovaj hadis navode autori Sunena. Buhari, Tirmizi i Darekutni smatraju da je hadis slab, a Buhari ističe: *Muhammeda b. Abdullaha b. Hasana u ovom hadisu niko ne slijedi* i dodaje: *Ne znam da li je slušao hadis od Ebu Zinada ili nije,* a Tirmizi kaže da je hadis garib

(usamljen), i nepoznato nam je da je to hadis Ebu Zinada. I Nesa'i donosi ovaj hadis koga prenosi Ebu Hurejre također od Ebu Zinada i kaže da Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) nije spomenuo: *...neka stavi svoje ruke prije koljena...*

Ibn Ebi Davud navodi prenoseći hadis Ebu Hurejrea *da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) kod činjenja sedžde počeo sa rukama prije svojih koljena.* Slično navodi i Deraverdi prenoseći hadis Ibn Omera, a to je šahid (prateći hadis), na koga ukazuje ovaj autor.

Ibn Huzejme navodi u svome *Sahihu* prenoseći hadis Mus'aba b. Sa'da b. Ebi Vekasa, a on od svoga oca: *Stavljali bismo ruke prije koljena pa nam je naredio (Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem) da stavljamo svoja koljena prije ruku.*

Predmetni hadis ukazuje da će klanjač spustititi svoje ruke prije koljena, kada se spušta na sedždu.[639] Prema ovom hadisu, to je vadžib, jer se kaže: *..neka ne klekne,* a to je zabrana, a istovremeno je naredba u riječima: *neka stavi...*[640]

Neki kažu: *Niko ne ističe da je to vadžib pa, prema tome, to je mendub.* Učenjaci se razilaze kod toga. Hadevije misle, a to je rivajet koji se prenosi od Malika i Evza'ija, da treba postupiti po ovom hadisu; Evza'i kaže čak i slijedeće: *Mi smo zapamtili ljude kako stavljaju svoje ruke prije svojih koljena.* Ibn Ebi Davud kaže da su to mišljenja autoriteta hadisa. Šafije i hanefije i po jednoj verziji Malik uče da treba postupiti po hadisu Va'ila, a hadis Ebu Hurejrea je jači po senedu od hadisa Va'ila, koji glasi:

---

[639] Ovo je prihvatila većina. To prenosi Kadi Ebu Tajjib od većine fekiha, a prenosi ga i Ibn Munzir od Omera b. Hattaba i Ahmeda (prim. M. Isamu'd-dina).

[640] Ibn Kajjim kaže u djelu *El-Hedj*: *U hadisu Ebu Hurejre dolazi do inverzije, pa možda glasi: Neka stavi (spusti) svoja koljena prije ruku...* Više v.: *Zadu'l-me'ad...* od Ibn Kajjima (prim. M. Isamu'd-dina).

رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم إِذَا سَجَدَ وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ أَخْرَجَهُ الأَرْبَعَةُ فَإِنَّ لِلأَوَّلِ شَاهِداً مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ وَذَكَرَهُ الْبُخَارِيَّ مُعَلّقاً مَوْقُوفاً

44./294. *Vidio sam Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) kako, kada čini sedždu, spušta svoja koljena prije svojih ruku.*

(Hadis prenose četverica.)

Prvi hadis (koga prenosi Ebu Hurejre) ima svoga šahida (pratioca) u hadisu Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) za koga Ibn Huzejme kaže da je sahih, a Buhari ga navodi kao mu'allek i mevkuf (vezan za ashaba).

Stavljanje koljena prije ruku na seddždi i razilaženje učenjaka kod toga

Buhari kaže da je Nafi' rekao da je Ibn Omer stavljao svoje ruke prije svojih koljena. Hadis Va'ilov navode četverica autora Sunena, zatim Ibn Huzejme i Ibn Seken u svojim Sahihima, preko Šerika, od Asima b. Kulejba, od njegova oca. Buhari, Tirmizi, Ibn Ebi Davud i Bejheki kažu da ovaj hadis prenosi samo Šerik, a on ima svog pratioca u hadisu koga prenosi Asim Ahvel od Enesa riječima: *Vidio sam Allahova Poslanika (alejhi's-selam) kako se spušta sa tekbirom tako da su njegova koljena pretekla njegove ruke.* Ovo navode Darekutni, Hakim i Bejheki, a Hakim ističe da je hadis po uvjetima Buharija i Muslima. Bejheki dalje kaže da ovaj hadis prenosi sam Ala b. Ata', a on je nepoznata osoba. Hadis koga prenosi Va'il je dokaz hanefija i šafija, a prenosi se od Omera. Njega navodi Abdurrezak, a od Ibn Mes'uda navodi ga Tahavi. To su prihvatili Ahmed, Ishak i jedna grupa uleme.

Riječi autora jasno govore da on daje prednost hadisu Ebu Hurejrea, a to je suprotno učenju njegova imama Šafi'ija. Nevevi kaže: *Ne javlja se očita prednost ni jednog učenja nad drugim.* Međutim, pristalice ovog mezheba daju prednost hadisu Va'ila i ukazuju da je hadis Ebu Hurejrea konfuzan jer se od njega prenose i jedno i drugo. Ibn Kajjim je proučavao ovo pitanje i dugo govorio o njemu pa kaže da u hadisu Ebu Hurejrea ima inverzija od strabe ravija, jer se kaže: *neka stavi svoje ruke prije svojih koljena,* a u osnovi je: *neka stavi svoja koljena prije svojih ruku*, pa kaže da na to ukazuje početak hadisa gdje stoji: *Neka ne klekne, kao što klekne deva,* a poznato je da deva, kad hoće da klekne,[641] prvo klekne na prve noge (ruke), a onda na zadnje noge.

Klanjač ne može oponašati životinje u načinu klanjanja

Dokazano je da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) naredio da se kod pozicija namaza postupa suprotno životinjama, pa je zabranio da se čovjek u namazu okreće kao što se lisica okreće, da se prostire kao što se prostire krvoločna životinja (pas), da sjeda kao što sjeda pas, da kljuca kao što kljuca vrana, da podiže ruke kao repovi azgin konja, tj. kod predaje selama, o čemu je bilo riječi, a neko je to sve sročio u stihu pa kaže:

---

641 Neki kažu da su koljena deve na prednjim, a ne na zadnjim nogama, pa kada ona klekne stavi prvo svoja koljena, a to je zabranjeno u namazu. Ibn Kajjim odgovara da to nije uredu zbog toga što deva, kada klekne, prvo spušta svoje ruke, a noge (zadnje) još stoje. I ovo je zabranjeno u namazu. Riječi da su koljena deve na njenim rukama je nepoznata filolozima i da je to bilo tako, Poslanik (alejhi's-selam) bi rekao: *Neka klekne kao što klekne deva.* Više v.: *Zadu'l-me'ad* (prim. M. Isamu'd-dina).

Kada bismo ustali da klanjamo,
bilo bi nam zabranjeno da u namazu činimo šestero:
kleknuti poput deve, okretati se poput lisice,
kljucati poput vrane - u sedždama farz-namaza,
sjediti poput psa, ili ispružiti podlaktice kao pas,
i repovi azgin konja kod pozdrava.

Mi smo dodali na to u komentaru slijedeće:

ispužanje vrata poput magarca
kad on pruži svoj vrat, i spuštanje glave na ruku'u.

Ovaj sedmi termin *tetbih* može se pročitati pogrešno sa tezbih, a značilo bi da klanjač spusti svoju glavu tako da ona bude niža od njegovih leđa. Nevevi kaže: *Hadis u kome se govori o spuštanju glave je slab.* Neki kažu da je bilo spuštanje ruku prije koljena pa je naređeno spuštanje koljena prije ruku. Hadis Ibn Huzejmea koga prenosi od Sa'da b. Ebi Vekasa, koga smo ranije naveli, ukazuje na to.

Autor kaže da hadis Ebu Hurejrea ima svoga šahida (pratioca) kojim se jača suprotstavljanje, ali i hadis Va'ila također ima svoga šahida na koga smo ukazali a za koga Hakim kaže da je po uvjetima Buharija i Muslima. U krajnjem slučaju, iako ne bilo kako kaže Hakim, on je u najmanju ruku poput šahida (pratioca) hadisa Ebu Hurejrea, koga prenosi samo Šerik. Na taj način su hadisi Va'ila i Ebu Hurejre iste vjerodostojnosti.

Prema istraživanju Ibn Kajjima, hadis Ebu Hurejrea se vraća na hadis Va'ilov, samo što je kod njega došlo do premetanja riječi (inverzije), što nije nemoguće da se desi. Preturanje riječi dešava se i u terminima hadisa.

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا قَعَدَ لِلتَّشَهُّدِ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيُسْرَى، وَالْيُمْنَى عَلَى الْيُمْنَى، وعَقَدَ ثَلَاثًا وَخَمْسِينَ، وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: وَقَبَضَ أَصَابِعَهُ كُلَّهَا، وَأَشَارَ بِالَّتِي تَلِي الإِبْهَامَ

45./295. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) *da bi Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi sjeo na tešehhud da uči Et-Tehijjatu, stavio svoju lijevu ruku na svoje lijevo koljeno, a desnu ruku na desno koljeno, odbrojao bi 53 i pokazao svojim kažiprstom.* (Prenosi Muslim.)

U drugom rivajetu Muslima stoji: *...skupio bi sve svoje prste i ukazao bi prstom koji slijedi palac.*

Učenjaci smatraju da je davanje znaka kažiprstom cilj povezivanja sa srcem, a njegovo pokretanje je uzrok njegovoj prisutnosti.

Položaj ruku kod tešehhuda

Postavljanje ruku na koljena smatraju mustehabom, a za riječi: ... *i odbrojao bi 53...*autor kaže u djelu *Et-Telhis* da je oblik toga odbrojavanja da drži palac otvoren ispod kažiprsta, a prste svoje desne ruke pokupi na dlan u šaku i pokazuje sa kažiprstom desne ruke. U rivajetu Va'ila b. Hudžra stoji: *...kružio bi između palca i srednjeg prsta..*

(Navodi Ibn Madže.)

Načini koji se navode o pokazivanju kažiprstom

Ovo su tri načina: prvo, stavljanje palca ispod kažiprsta. Ovdje se ne govori ništa o ostalim prstima, da li će se prikupiti uz dlan ili ostati otvoreni na koljenu. Drugo, prikupiti sve prste na dlan i ukazivati kažiprstom. Treće,[642] pravljenje halke palcem i srednjim prstom i davanje znaka kažiprstom. Termin davanje znaka *(išaret)* navodi se i u hadisu Ibn Zubejra, kao i ovdje gdje stoji da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) davao znak kažiprstom, a ne bi ga pokretao. Ovo navode Ahmed, Ebu Davud, Nesa'i i Ibn Hibban u svom Sahihu. Kod Ibn Huzejmea i Bejhekija u hadisu koga prenose od Va'ila stoji: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) podigao bi svoj prst; vidio sam ga kako ga pokreće moleći njime,* a Bejheki kaže: *Moguće je da se misli pod pojmom pokretanje "išaret", a ne ponavljanje kretnje, kako ne bi došlo do proturječnosti sa hadisom Ibn Zubejra.*

Mjesto išareta prstom i značenje i smisao toga

Mjesto išareta prstom je kod izgovaranja riječi *La ilahe illallah* na osnovu bilježenja Bejhekija, da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) tako postupao. Išaretom se namjerava ukazati na monoteizam, tevhid i iskrenost u tome, tako da se istovremeno poklapaju i djela i riječi i vjerovanje. Zbog toga je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) zabranio da se išareti sa dva prsta i rekao: *Jedan, jedan* čovjeku koga je primijetio da daje išaret sa dva prsta.

---

[642] Ibn Kajjim pretvara sve verzije u jednu i kaže da onaj ko ističe da je Poslanik (alejhi's-selam) sklopio svoja tri prsta, htio je reći da je srednji bio spojen, a ne da je ispružen kao kažiprst. Ko kaže da je skupio dva prsta hoće reći da srednji prst nije bio skupljen sa prstenjakom, nego su mali prst i prstenjak bili savijeni u pesnicu, a ne srednji. V. *Zadu'l-me'ad* (prim. M. Isamu'd-dina).

Hadis ukazuje da musallija može birati između gornjih načina davanja prstom, a smisao je toga da svaki organ bude u ibadetu.[643]

Postavljanje lijeve ruke u momentu sjedanja radi Tešehhuda

Kod Darekutnija se navodi hadis Ibn Omera o lijevoj ruci *da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) postavio svoj lijevi dlan prema svom koljenu*, a postavljanje je prokomentarisao da je povezivanje svih prsta na koljeno. Neki su prihvatili postupak prema ovoj verziji, pa Darekutni kaže da je smisao takvog postavljanja lijeve ruke sprečavanje poigravanja njom.

Odbrojavanje 53, koje je došlo u riječima Ibn Omera, znači ukazivanje na poznati način koji su običavali Arapi kod računanja u jedinicama, deseticama, stoticama i hiljadicama. Jedinice bi izražavali tako da za jedan postave mali prst na najbliži unutarnji dio dlana, za dva bi postavio prstenjak zajedno sa malim prstom na isto mjesto. Kod tri bi postavio srednji prst sa prethodno spomenuta dva na isto mjesto. Kod četiri bi ispružio mali prst, kod pet bi ispružio prstenjak sa malim prstom, ali ne i srednji prst. Kod šest bi povezao prstenjak, a opružio sve ostale prste. Kod sedam bi prostro mali prst na palac, tamo gdje nastaje dlan. Kod osam bi prostro prstenjak iznad palca također. Kod devet bi prostro srednji prst iznad palca također.

Što se tiče desetica, one se izražavaju pomoću palca i kažiprsta. Prva desetica se izražava da se poveže vrh palca na stranu kažiprsta, dvadesetica se izražava tako da se ubaci palac

---

643 Ibn Reslan kaže da je smisao išareta prstom da je samo jedan Uzvišeni koji se obožava kako bi došlo do spajanja u monoteizmu između riječi, vjerovanja i djelovanja. Prenosi se od Ibn Abbasa da je rekao o davanju znaka prstom da je to iskrenost, a Mudžahid kaže da je to prkošenje šejtanu (prim. M. Isamu'd-dina).

između kažiprsta i srednjeg prsta. Tridesetica se izražava da se poveže vrh kažiprsta sa vrhom palca, obratno izražavanju deset. Četerdeset se označava postavljanjem palca na srednji čvor kažiprsta i povezivanje palca sa osnovom kažiprsta. Pedeset se izražava povezivanjem palca sa osnovom kažiprsta. Šezdeset se označava postavljanjem kažiprsta na leđa palca suprotno izražavanju broja četrdeset. Sedamdeset se izražava stavljanjem vrha palca na srednji čvor kažiprsta i vraćanja vrha kažiprsta na palac. Osamdeset se označava vraćanjem vrha kažiprsta na njegov osnov i prostiranjem palca na stranu kažiprsta, ali sa strane palca. Devedeset se označava povezivanjem kažiprsta sa osnovom palca i njegovim pridruživanjem palcu.

Što se tiče stotica, one se označavaju kao i jedinice do 900, ali na lijevoj ruci, a hiljadice kao i desetice, ali na lijevoj ruci.

وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: الْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم, فَقَالَ: إِذَا صَلّى أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ: التّحِيّاتُ لله وَالصّلَوَاتُ وَالطّيّبَاتُ, السّلاَمُ عَلَيْكَ أَيّهَا النّبِيّ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ, السّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصّالِحِينَ, أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَه إِلاّ اللّهُ وَأَشْهَدُ أَنّ مُحَمّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ثُمّ لِيَتَخَيّرْ مِنَ الدّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ, فَيَدْعُو مُتّفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللّفْظُ لِلْبُخَارِيّ

وَلِلنّسَائِيّ: كُنّا نَقُولُ قَبْلَ أَنْ يُفْرَضَ عَلَيْنَا التّشَهّدُ وَلأحْمَدَ: أَنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم عَلّمَهُ التّشَهّدَ, وَأَمَرَهُ أَنْ يُعَلّمَهُ النّاسَ

46./296. Prenosi se od Abdullaha b. Mes'uda (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Prema nama se okrenuo Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i rekao: 'Kada neko od vas*

klanja, neka prouči: 'Et-Tehijjatu[644] *lillahi vessalevatu*[645] *vet-tajjibatu*[646] *esselamu*[647] *alejke ejjuhennebijju ve rahmetullahi ve berekatuhu.*[648] *Es-selamu alejna ve ala ibadillahi's-salihin.*[649] *Ešhedu en la ilahe illallahu*[650] *ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh,*[651] a onda neka izabere dove koje mu se sviđaju i neka moli. (Hadis prenose Buhari i Muslim, a ovo su riječi Buharija.)

---

[644] Množina od riječi tehijje, a znači ostanak, trajnost, ili veličina, ili spas od nesreća, ili svaka vrsta veličanja.

[645] Neki kažu da je to pet namaza, ili da je to općenitije od farza i nafila, svih ibadeta, dova i milosti. Drugi kažu da je *et-tehijjatu* ibadet riječima, *a es-salevat* praktični ibadet.

[646] Tj. svaki lijep govor čime se zahvaljuje Allahu (dželle šanuhu), ili zikrullah, ili lijepe riječi, ili lijepa djela, ili ono što je obuhvatnije od toga, a ono što je lijepo da je kompletno bez ikakvih nedostataka. *Et-Tehijjatu* je subjekt predikata *Lillahi*, a *salevatu ve't-tajjibatu* se veže za to, predikat je ovdje ukinut, a ima i drugih pretpostavki.

[647] Selam koji je svakom poznat. Selam se upućuje poslanicima, vjerovjesnicima, ili selam koji se upućuje svakom, a znači utjecanje Allahu (dželle šanuhu) i traženje zaštite. Više v.: *Šerhu'l-Kafije* od Ibn Hadžiba.

[648] Selam se prvo upućuje na Poslanika (alejhi's-selam) zbog njegove veličine u odnosu na njih i njihova isticanja selama na njega, prije nego na sebe, a onda donose selam na sebe, kao što je to u riječima: *Es-selamu alejna ve ala ibadillahi's-salihin.*

[649] Navodi se da ovo obuhvata svaku dobru osobu i na nebesima i na Zemlji, a pojam *salih* objašnjava da je to osoba koja izvršava obaveze prema Allahu (dželle šanuhu), obaveze prema ljudima, a njihovi stepeni su različiti.

[650] Niko nije zaslužan da mu se čini klanjanje (ibadet) do On, On je sam u tome, jer politeisti su obožavali Njega (dželle šanuhu), ali Mu pripisivali i druge bogove.

[651] Ovako je došlo u svim rivajetima glavnih šest knjiga. Ibn Esir je preletio u *Džami'u'l-usulu* pa je naveo hadis Ibn Mes'uda na slijedeći način: ...*da je Muhammed Resulullah*... i to pripisao Buhariju, Muslimu i drugima. U tom previdu slijedio ga je i autor djela *Tejsiru'l-vusul* pa i Dželal u djelu *Dav'u'n-nehar* i dodao da su to riječi Buharija, kao što je to i autor rekao, pa budi oprezan i to imaj na umu.

Nesa'i bilježi: *Govorili smo prije nego što je nama bio propisan Tešehhud,* a Ahmed bilježi: ...*Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) podučavao njega Tešehhudu i naredio mu da Tešehhudu podučava druge.*

Najpouzdaniji hadis o Tešehhudu

Zatim neka izabere dove koje mu se sviđaju i neka moli... Hadis prenose Buhari i Muslim, a ovo su riječi Buharijeve; Bezzar ističe: *Po meni je najautentičniji hadis o Tešehhudu hadis Ibn Mes'uda.* Od njega se prenosi na dvadeset i više načina. Mi ne znamo da je išta potvrđenije prenijeto od Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) o Tešehhudu do ovaj hadis, niti da neki ima autentičniji, ispravniji sened, niti da su ljudi potvrđeniji, niti da je neki sa više seneda i verzija. Muslim kaže da su ljudi prihvatili Tešehhud koga prenosi Ibn Mes'ud jer se prenosioci ne suprotstavljaju jedni drugima. Muhammed b. Jahja Zehebi kaže da je to najautentičniji hadis koji se prenosi o Tešehhudu. Hadis o Tešehhudu prenose dvadeset četiri ashaba i većina je odabrala između tih rivajeta hadis Ibn Mes'uda.

Tretman Tešehhuda u namazu

Hadis ukazuje na obaveznost Tešehhuda na osnovu riječi: ...*pa neka kaže - neka prouči.*

Imami ehl-i bejta i drugi učenjaci prihvatili su da je Tešehhud vadžib. Jedna grupa kaže da nije vadžib, jer Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije tome učio onoga koji je pogriješio u namazu. Učenjaci se razilaze i u terminima koje treba kao vadžib reći pa neko kaže da su sunnet, međutim, daje se prednost hadisu Ibn Mes'uda i njega je većina izabrala pa se njemu i daje prednost. Jedna grupa daje prednost terminima Tešehhuda koji se pripisuju

drugim ashabima, a ne njemu (Ibn Mes'udu), pa Ibn Ebi Šejbe dodaje: *...vahdehu la šerike leh... (Samo On koji nema sudruga),* u rivajetu koga prenosi Ibn Mes'ud od Ebu Ubejde, a on od svog oca. Sened ove verzije je slab, ali je ovaj dodatak potvrđen hadisom Ebu Musa'a koga navodi Muslim i hadisom Aiše, ali koji je mevkuf (vezan za ashaba), a spominje se u *Muvetta'u.* Zatim u hadisu Ibn Omera, koga bilježi Darekutni, ali slabim senedom, spominje se i u *Sunenu* Ebu Davuda, slijedeće: *Ibn Omer je rekao,* dodao sam u njemu: *Vahdehu la šerike leh.* Očito je da je ova verzija mevkuf (vezana za ashaba), tj. Ibn Omera.

Tretman isti'aze sa Tešehhudom

Kod riječi *onda neka izabere dove koje mu se sviđaju i neka moli* Ebu Davud dodaje *pa neka time moli.* Nešto slično nalazimo i kod Nesa'ija koji kaže:...*pa neka moli.* Ovo očito govori da je vadžib, jer je naređeno i da moli što god hoće a što je od koristi i za ovaj i za budući svijet. Tavus smatra da je obavezno izgovoriti isti'azu koja će biti spomenuta, jer je on naredio svome sinu da ponovo klanja namaz, jer nije zatražio utočište od četvero, što će biti navedeno. To prihvataju neke zahirije. Ibn Hazm smatra da to treba izgovoriti kod prvog Tešehhuda. I ovo je očito da je vadžib izgovoriti. Hanefije, Neha'i i Tavus uče da se ne može moliti u namazu osim dova koje se nalaze u Kur'anu.[652] Neki kažu da će se obraćati dovama koje su tradicionalne, i ta dva suda odbacuju riječi Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje stoji: *onda neka izabere dove koje mu se sviđaju* ... Zatim se spominje *što želi.* Kod Buharija: *zahvala koju hoće.* Ovo sve govori da onaj koji se dovom obraća

[652] Neka se obraća dovom u namazu prije selama, vezanom za ovaj i budući svijet, ali ne i dovom koja bi imala u sebi grijeh; ovo je prihvatila većina.

može da se moli kako želi. Ibn Sirin ističe da će se u dovi u namazu moliti samo za onaj svijet, a Se'id b. Mensur bilježi hadis Ibn Mes'uda gdje kaže: *Učio nas je Tešehhud u namazu (tj. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem), a onda rekao: 'Kada neko od vas završi sa Tešehhudom, neka kaže:*

Allahumme inni es'eluke mine'l-hajri ma alimtu minhu, ve ma lem e'alem, ve e'uzu bike mine'š-šerri kullihi ma alimtu minhu, ve ma lem e'alem. Allahumme inni es'eluku min hajri ma se'eleke minhu ibaduke's-salihune. Ve e'uzu bike min šerri meste'azeke minhu ibaduke's-salihun. Rabbena atina fi'd-dunja haseneten ve fi'l-ahireti haseneten...[653]

(Bože, molim Ti se za dobro koje znam i ne znam, utječem Ti se od svih zala, koje znam i ne znam. Bože, molim Te za dobro na način kako su se za to molili Tvoji dobri robovi. Utječem Ti se od zla, na način kako su se utjecali Tvoji dobri robovi. Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu...)

Dokazi da je Tešehhud vadžib

Da je Tešehhud vadžib ukazuju i riječi koje navodi Nesa'i u hadisu Ibn Mes'uda: *Mi smo govorili prije nego što je nama bio propisan Tešehhud: Es-Selamu alellahi...,* autor nije naveo cijeli tekst, a on glasi: *Es-Selamu ala Džibrile, ve Mika'ile (Selam neka je na Allaha, Džibrila i Mikaila. I Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je rekao: Ne govorite tako, nego učite ovo: Et-Tehijjatu...*(do kraja).

U riječima koje prenosi Ibn Mes'ud da je *propisano* je dokaz da je vadžib Et-Tehijjatu. Međutim, ovaj hadis Nesa'i navodi i preko Ibn Ujejne, a Ibn Abdulberr kaže u djelu *El-Istizkar* da tako prenosi samo Ibn Ujejne, nešto slično navodi i Darekutni i Bejheki i kažu da je to sahih (autentično). I Ahmed prenosi hadis Ibn

653 El-Bekare, 201.

Mes'uda koji ukazuje da je Tešehhud vadžib. To prenosi Ahmed preko Ibn Ubejdea od Abdullaha koji kaže: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio ga je Tešehhudu i naredio mu da podučava ljude Tešehhudu - Et-Tehijjatu...*

وَلِمُسْلِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ: اَلتَّحِيَّاتُ المَبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لله إِلَى آخِرِهِ

47./297. Muslim navodi prenoseći od Ibn Abbasa slijedeće: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) poučavao bi nas Tešehhudu: "Et-Tehijjatu'l-mubarekatu's-salevatu't-tajjibatu lillahi..."* (do kraja).

Dopuna ovog hadisa je:... *es-selamu alejke ejjuhe'n-nebijju ve rahmetullahi ve berekatuhu, es-selamu alejna ve ala ibadillahi's-salihin. Ešhedu en la ilahe illallah ve ešhedu enne Muhammeden resulullah.* Ovo su riječi Muslima i Ebu Davuda. To prenosi Tirmizi i kaže da je hadis sahih, samo što kaže da je spominjanje selama – bez određenog člana. Ibn Madže prenosi isto kao i Muslim, ali kaže: *Ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh.* Njega prenose i Šafi'i i Ahmed bez člana. I jedan i drugi kažu: *..ve enne Muhammeden,* a ne spominju *ešhedu*, ali se dodaje *...mubarekat* ukidajući *vav* (veznik i), kod termina *salevat i tajjibat.*

Šafi'i daje prednost hadisu Ibn Abbasa

Šafi'i je odabrao Tešehhud Ibn Abbasa i autor kaže, kada je neko rekao Šafi'iju: *Kako si prihvatio hadis Ibn Abbasa o Tešehhudu?,* da je on odgovorio:

Prihvatio sam zato što sam primijetio da je veoma raširen, a čuo sam da se prenosi od Ibn Abbasa kao hadis sahih. I on je - po mom mišljenju -

najbogatiji izrazima. Njega sam prihvatio, ali bez imalo tvrdoglavosti i otpora za onoga ko je uzeo drugi Tešehhud, ako je sahih.

وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَمِعَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم رَجُلاً يَدْعُو فِي صَلاَتِهِ, وَلَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ, وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم, فَقَالَ: عَجِلَ هَذَا, ثُمَّ دَعَاهُ, فَقَالَ: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ رَبِّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ, ثُمَّ يُصَلِّيْ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم, ثُمَّ يَدْعُوْ بِمَا شَاءَ رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالثَّلاَثَةُ, وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ حِبَّانَ وَالحَاكِمُ

48./298. Prenosi se od Fedalea b. Ubejda (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je čuo jednog čovjeka kako moli u svom namazu, a nije zahvalio Allahu (dželle šanuhu) niti salavat donio na Vjerovjesnika (alejhi's-selam), pa je Poslanik (alejhi's-selam) tada rekao: "Požurio je ovaj",*[654] *a onda ga pozvao i rekao: "Kada neko od vas klanja, neka počne sa zahvalom svome Gospodaru i pohvalom Njega,*[655] *a onda neka donese salavat na Vjerovjesnika (alejhi's-selam), potom neka moli šta hoće."*[656]

(Prenose Ahmed i trojica, a hadis smatraju sahihom Tirmizi, Ibn Hibban i Hakim.)

Fedale je Ibn Ubejd, ensarija, Evsi. Prvo njegovo učestvovanje u bitki je Uhud, a onda je učestvovao u svim bitkama. Dao je prisegu pod stablom.

---

[654] Tj. dovom za sebe prije nego što je zahvalio Allahu (dželle šanuhu) i donio salavat na Resulullaha (alejhi's-selam).

[655] Moguće je da je time mislio istu zahvalu sa *hamd* i *sena*, a možda se pod pojmom *sena* misli na nešto opširnije od toga.

[656] Od dobara ovog i onog svijeta.

Potom je preselio u Siriju i nastanio se u Damasku. Tamo je postavljen za kadiju, tu je i umro, a neki kažu na drugom mjestu.

Obaveznost hamda, sena'a i salavata u dovi Tešehhuda

Hadis ukazuje da je obavezno tahmid, sena i salat (zahvaliti Allahu, dželle šanuhu), pohvaliti i donijeti salavat na Vjerovjesnika, alejhi's-selam), a onda moliti šta se hoće. To je u skladu sa značenjem hadisa Ibn Mes'uda i dr. Hadisi koji govore o Tešehhudu sadrže ono što govori hadis o hamdu i sena'u, a to je ovdje sve objašnjeno.

Kasnije će biti riječi o donošenju salavata na Božijeg Poslanika (alejhi's-selam). To je ako je potvrđeno da je ova dova koju je čuo Poslanik (alejhi's-selam) od tog čovjeka bila za vrijeme tešehhuda, u protivnom, u ovom hadisu nema dokaza da je to bilo u vrijeme tešehhuda, osim što je to autor ovdje spomenuo i što govori da je upravo bilo za vrijeme sjedenja i učenja Tešehhuda, a on kao da je to spoznao iz konteksta hadisa. U ovom hadisu je dokaz da se moraju podnijeti sredstva prije pitanja, a to je poput *samo Tebe obožavamo i samo od Tebe pomoć tražimo...* gdje je prvo spomenuto sredstvo, a to je ibadet prije traženja pomoći (isti'ane).

وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ بَشِيرُ ابْنُ سَعْدٍ: يَا رَسُولَ الله أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ, فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ فَسَكَتَ ثُمَّ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ, وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ, كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ, وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ, وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ, كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ, إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَالسَّلاَمُ كَمَا عَلِمْتُمْ رَوَاهُ مُسْلِمٌ, وَزَادَ ابْنُ خُزَيْمَةَ فِيهِ: فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ إِذَا نَحْنُ صَلَّيْنَا عَلَيْكَ فِي صَلاَتِنَا

49./299. Prenosi se od Ebu Mes'uda[657] (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Bešir b. Sa'd[658] rekao: *Allahov Poslaniče, Allah (dželle šanuhu) nam je naredio da donosimo salavat na tebe, pa kako da to činimo? Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je šutio,[659] a onda je rekao: "Recite: 'Allahumme salli ala Muhammedin ve ala ali Muhammedin, kema sallejte ala Ibrahime, ve barik ala Muhammedin ve ala ali Muhammedin kema barekte ala Ibrahime fi'l-'alemine. Inneke hamidun medžid,' a selam je onako kao što ste naučeni."*

(Bože, blagoslovi Muhammeda i njegov rod kao što si blagoslovio Ibrahima i izlij blagoslov na Muhammeda, i na rod Muhammedov, kao što si izlio na Ibrahima kroza sve svjetove. Ti si Onaj kome se zahvaljuje, Ti si slavan.[660])

(Bilježi Muslim, a Ibn Huzejme dodaje ovom hadisu: .. *pa kako da donosimo salavat na tebe kada mi činimo salavat na tebe u našim namazima.[661]*)

---

657 Ebu Mes'ud je ensarija, a ime mu je Ukbe b. Amir b. Sa'lebe, Ensari, Hazredži, Bedri. Prisustvovao je drugoj Akabi dok je još bio maloljetan. Nije učestvovao u Bitki na Bedru, nego je odsjeo na Bedru, pa je pripisano da je bio. Stanovao je u Kufi i umro je u Kufi u vrijeme hilafeta emiru'l-mu'minina Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime).

658 Bešir b. Sa'd je Ebu Nu'man, Bešir b. Sa'lebe, ensarija, Hazredžija, otac Nu'mana b. Bešira, prisustvovao je na Akabi i ostalim susretima.

659 Kod Ahmeda i Muslima dodaje se: ... *tako da smo zaželili da ga ovaj nije ni pitao...*

660 Ovo znači i čast.

661 Ovaj dodatak donose Ibn Hibban, Hakim, Darekutni. Njega navodi i Ebu Hatem i Ibn Huzejme u svojim sahihima. Hadis o salavatu na Božijeg Poslanika (alejhi's-selam) bilježe Buhari i Muslim prenoseći od Ka'ba b. Udžrea od Ebu Humejda Sa'idija; njega Buhari prenosi i od Ebu Se'ida, Nesa'i od Talhe, a Taberani od Sehla b. Sa'da, zatim Ahmed i Nesa'i od Zejda b. Haridže.

Kad je rekao u hadisu: *Poslaniče, naređeno nam je da donosimo salavat na tebe.*[662]

Smisao riječi *hamid*

Termin *hamid* može biti i ženskog i muškog roda, a znači Ti si pohvaljen pohvalom kakva dostoji veličini Tvoga bića. To je obrazloženje traženja donošenja salavata na Poslanika (alejhi's-selam), tj. Ti si pohvaljen Tvojim pohvalama, Tvojim izljevanjem raznovrsnih pažnji i blagodati na Tvog Poslanika (alejhi's-selam) koji se približava Tebi primjenjujući ono za što si ga Ti pripremio kod izvršenja poslanstva, a moguće je da termin حميد *hamid* ima značenje حامد *hamid,* tj. ti hvališ onoga koji zaslužuje da se pohvali, a Muhammed (alejhi's-selam) je najzaslužniji Tvoj rob za pohvalu i primanje dove onoga ko moli za njega i njegovu porodicu. Ovo je najprimjerenije ovom mjestu.

Značenje termina medžid

Medžid je intenzivniji oblik od termina madžid, a *medžd* znači čast.

Obaveznost donošenja salavata na Poslanika (alejhi's-selam) na tešehhudu i mišljenje o donošenju salavata na njegov rod

Hadis ukazuje da je vadžib donositi salavat na Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u namazu na osnovu očite

---

[662] Mislio je na ajet:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

Allah i meleki Njegovi blagosilju Vjerovjesnika. O, vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu pozdrav! (El-Ahzab, 56).

naredbe, tj. ...*recite*. Ovo je prihvatila grupa ranijih učenjaka – selefa i imama, zatim Šafi'i i Ishak, a za to im je dokaz ovaj hadis sa dodatkom koji je potvrđen. Hadis predviđa donošenje salavata i na Poslanikov rod. Ovo je stav Hadija, Kasima i Ahmeda b. Hanbela. Nema isprike za onoga koji kaže da je vadžib donijeti salavat na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) oslanjajući se na ovaj hadis, a da nije vadžib donijeti salavat i na njegov rod, jer je ono što je naređeno jedno. Tvrdnja Nevevija i drugih da postoji idžma' da je donijeti salavat na rod Poslanikov mendub nije uredu, nego mi kažemo da donijeti salavat na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) neće biti kompletan sve dok se ne donese ovaj vjerovjesnički izraz u kome se spominje rod Poslanikov, jer čovjek koji je pitao kaže: "Kako da donesemo salavat na tebe", i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) je odgovorio kako, i u tome je došlo do izražaja da je to donošenje salavata na njega i njegov rod i ko u salavatu ne kaže i njegov rod, onda on nije donio salavat onako kako je Poslanik (alejhi's-selam) naredio, taj ne bi izvršio pravu naredbu i ne bi se moglo smatrati da je donio salavat na Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem). Također, i ostatak ovog hadisa: ...*kema sallejte... (...kao što si donosio salavat...)* govori da je sve to vadžib jer i to je naredba kako da se donosi salavat. Ko pravi razliku u terminima ovog načina donošenja salavata na Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je nešto od toga vadžib, a nešto mendub taj nema podlogu za to.

Što se tiče dokaza Mehdija u djelu *El-Bahr* da je donošenje salavata na Poslanikov rod sunnet poredeći to sa ezanom, to je neispravno jer, kao što je rečeno, nema analogije uz postojanje teksta jer se ne spominje rod u riječima ezana, niti kao mendub, niti kao vadžib. Uostalom, u ezanu nema ni dove za Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), nego očitovanje da je on Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), a rod se ne navodi u očitovanju i otuda spoznaješ da izostavljanje riječi rod Poslanikov,

kao što se dešava u hadiskim djelima nije uredno. Ja sam ranije bio upitan o tome pa sam odgovorio da je vjerodostojan kod muhaddisa bez ikakve sumnje način donošenja salavata na Božijeg Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a oni prenose ove hadise. Kao da su neki izostavljali salavat na rod iz tekijje (bojeći se) zato što je to bilo u vrijeme Emevija koji su osuđivali spominjanje roda Poslanikova, zatim su ljudi nastavili da rade prateći jedni druge, čemu nema osnove, ovo sam naširoko odgovorio u glosi na komentar *El-Umde,* što je sasvim dovoljno.

Ko su *al* (rod) Poslanikov (sallallahu alejhi ve sellem)

Ko bi mogao biti rod, Poslanikov o tome postoje razna mišljenja, a najvjerodostojnije je da su to osobe kojima je zabranjeno davati zekjat, što je objasnio Zejd b. Erkam. Sahabija najbolje zna šta je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mislio pa je i prokomentarisao definišući šta se htjelo tim zajedničkim terminom, pa su objasnili da je to rod Alijin, rod Dža'fera, Ukajla i Abbasa.[663] Ako bi se reklo da se misli riječima: *Kada mi donosimo salavat na tebe u našim namazima,* tj. kada mi dovu činimo tebi u našim dovama, a to ne ukazuje da je obavezno donositi salavat na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u namazu. Ja mislim da se ovdje može dati odgovor na dva načina. Prvo, što se u jeziku ashaba termin *salat* odnosi na salavat u šeriatskom, a ne u jezičkom smislu. Običajna upotreba ima prednost kada se koleba između dva značenja.

Drugo, da je potvrđena obaveznost činjenja dove na kraju tešehhuda, kao što ti je poznato iz naredbe o tome i donošenje salavata na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) prije dove je

---

[663] Neki kažu da su al (rod) rođaci, bez bližeg određenja. To je prihvatila većina muhaddisa, a ima ih koji kažu da je to Ummet u cjelini (prim. M. Isamu'd-dina).

vadžib, kako to saznaješ iz hadisa Fedale. Na ovaj način upotpunjuje se obaveznost donošenja salavata na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) poslije Tešehhuda, a prije dove.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ, يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ, وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ, وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ, وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ, وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ مِنَ التَّشَهُّدِ الأَخِيرِ

50./300. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Kada neko od vas prouči Tešehhud (Et-Tehijjatu), neka zatraži utočište kod Allaha (dželle šanuhu) od četveroga:*[664] *Allahumme inni e'uzu bike min azabi džehenneme, ve min azabi'l-kabr, ve min fitneti'l-mahja ve'l-memat, ve min šerri fitneti'l-mesihi'd-dedždžal - "Bože, utječem Ti se od džehennemskog azaba, azaba u kaburu, smutnje života i smrti i smutnje Mesiha Dedždžala."*

(Hadis prenose Buhari i Muslim. U rivajetu koga bilježi Muslim stoji: *Kada neko od vas završi posljednji tešehhud...*)

Ovaj rivajet ograničava apsolutnost prvog rivajeta i objašnjava da je traženje utočišta (isti'aza) naređeno da se uči poslije posljednjeg tešehhuda, a veznik *fe* da će se učiti prije dove po izboru u tome.

---

[664] Govoreći

Tretman isti'aze (traženja utočišta) koja je navedena u hadisu

Hadis ukazuje na obaveznost isti'aze (traženja utočišta), kao što je rečeno. Ovo je stav zahirija. Ibn Hazm, jedan od njih, kaže da je to potrebno učiti kod prvog tešehhuda postupajući prema općenitosti izraza koje su prihvatili Buhari i Muslim i naređenja Tavusa svome sinu da ponovi namaz zato što nije proučio u namazu isti'azu, jer on smatra da ja vadžib i da namaz neće biti valjan onome koji izostavi isti'azu. Većina smatra da je donošenje isti'aze mendub. U hadisu je i dokaz da postoji kazna u kaburu, a pod pojmom *smutnja života* misli se na sve ono što iskrsne čovjeku tokom života, kao povođenje za dunjalukom, strasti, neznanje, a najveća je nepoznanica, da nas Allah (dželle šanuhu) sačuva, konac napuštanja ovog svijeta u času smrti. Neki kažu da je to iskušenje bez strpljivosti.

Smutnja smrti - kažu da se pod tim misli na kušnju na samrti, a vezana je za smrt zbog njene bliskosti, a dozvoljeno je da se time misli i na kušnju u kaburu. Drugi kažu da se misli time na ispitivanje u kaburu uz izgubljenost. Buhari bilježi: *Vi ćete biti stavljeni na kušnju u vašim grobovima, poput ili bar slično kušnji Dedždžala.* Ovo ne bi bilo ponavljanje kaburske kazne, jer kaburska kazna se nadovezuje na ovo.

Pod pojmom *smutnja Mesiha Dedždžala* filolozi kažu da smutnja znači ispit i provjera, a nekad se koristi za označavanje ubijanja, spaljivanja i optužbu itd. Mesih (sa vokalom *e* nakon *m*, *s* bez pojačanja i na kraju *ha* bez tačke), može biti drugačije vokalizirano, ali ovo je najispravnije, a naziva se tim imenom i Dedždžal i Isa (sallallahu alejhi ve sellem). Međutim, kada se odnosi na Dedždžala, uvijek se spominje uz njegovo ime, a nazvan je tako zbog njegova potiranja zemlje, a drugi zbog prolivenog oka. Isau kažu Mesih jer je on izašao iz stomaka svoje majke pomazan

masnoćom, a drugi zbog toga što ga je potrao Zekerija. Ima i mišljenja koja kažu da je dobio ime zbog toga što on ne bi nikog potrao ko ima neki nedostatak, a da ga ne bi izliječio. Autor djela *Kamus* ističe da ima oko 50-tak mišljenja zašto Isa nosi ime Mesih.

وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم: عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كَثِيراً, وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ, فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ, وَارْحَمْنِي, إِنَّكَ أَنْتَ الغَفُورُ الرَّحِيمُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

51./301. Prenosi se od Ebu Bekra Siddika (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je on rekao Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem): *Pouči me dovi kojom ću se moliti u svome namazu. I Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče:* "Reci: *Allahumme inni zalemtu*[665] *nefsi zulmen kesiren ve la jagfiru'z-zunube illa Ente, fagfir li magfireten min indeke verhamni inneke Ente'l-Gafuru'r-Rahim.*

- *Bože, ja sam sebi mnogo*[666] *nasilja učinio, a grijehe možeš samo Ti*[667] *oprostiti, pa mi oprosti sa Svoje strane*[668] *i smiluj mi se.*[669]

---

[665] U *Fethu'l-Bariju* stoji da to znači da je počinio ono što zaslužuje kaznu ili umanjuje sreću (prim. M. Isamu'd-dina).

[666] Ovo *kesiren* prenosi se i sa *kebiren,* što znači veliko nasilje. Međutim, onaj koji uči dovu može spomenuti ili kebiren ili kesiren, ali ne može ih zajedno izgovoriti, jer se u hadisu navodi samo jedno.

[667] Potvrda vahdanijjeta, jednote.

[668] Oprost je upotrijebljen bez člana radi veličanja, a znači veliki oprost pojačavši to *sa Svoje strane* jer se ono što dolazi od Allaha (dželle šanuhu) ne može obuhvatiti niti opisati riječima. (prim. M. b. Isma'ila es-San'anija).

Ibn Dekik kaže: *Mogućnosti su dvije, jedna od njih je ukazivanje na spomenuti tevhid (jednotu), kao da je rekao: To možeš uraditi samo Ti, pa ga*

Ti si Onaj koji oprašta i koji je milostiv." (Prenose Buhari i Muslim.)

Propis o dovi u namazu i mjestu gdje se čini

Hadis ukazuje na utemeljenost dove u namazu, općenito, bez definiranja na kom mjestu. Zatim se spominje i na mjestima nakon Tešehhuda i donošenja salavata na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i traženja utočišta jer se navodi: *neka izabere dovu koju hoće.* Govoreći o nasilju prema sebi, ističe se priznanje da nema ni jednog čovjeka koji nije učinio nasilje prema sebi čineći ono što je zabranjeno ili neupotpunjavanjem onoga što je naređeno da izvrši.

Posredovanje kod Allaha Njegovim imenima

U hadisu se govori o posredovanju kod Allaha (dželle šanuhu) Njegovim imenima kod traženja potreba i zaštite od onoga što je neželjeno, zatim da se donose Njegova svojstva kakva odgovaraju mjestu, kao što su *Onaj koji oprašta, Onaj koji je milostiv* kada se traži oprost itd. i kao *...verzukna ve Ente hajru'r-razikin...(...opskrbi nas, Ti si najbolji opskrbitelj...)* kada se traži opskrba. Slične dove navode se na brojnim mjestima u Kur'anu i Hadisu. U hadisu je i dokaz da znanje treba tražiti od učenoga posebno o dovama jezgrovitim riječima. U nekim dovama koje se uče poslije Tešehhuda navode se i drugi termini, ne ovi koji su spomenuti; tako navodi Nesa'i prenoseći od Džabira riječi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio u svome namazu poslije Tešehhuda: *Ahsenu'l-kelam kelamullah ve ahsenu'l-hedji hedju*

---

uradi, a drugo je što bi bilo bolje, a to je traženje neograničenog oprosta time koji ne prouzrokuje čovjek svojim dobrim radom (prim. M. Isamu'd-dina).

[669] Posredovanje za postizanje Allahova oprosta i milosti izraženo atributom Allahova oprosta i Allahove milosti.

Muhammedin (Najbolji govor je Kelamullah - Kur'an, a najbolja uputa je uputa Muhammeda (sallallahu alejhi ve sellem) - sunnet.)

I Ebu Davud navodi prenoseći od Ibn Mes'uda da ih je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) podučavao dovi poslije tešehuda, koja glasi: *Allahumme ellif ale'l-hajri bejne kulubina ve aslih zate bejnina, vehdina subule's-selami ve nedždžina mine'z-zulumati ile'n-nur. Ve džennibne'l-fevahiše ve'l-fitene ma zahere minha ve ma betane ve barik lena fi esma'ina ve ebsarina, ve kulubina, ve ezvadžina ve zurrijjatina ve tub alejna. Inneke Ente't-Tevvabu'r-Rahim vedž'alna šakirine li ni'metike musnine biha kabiliha, ve etimmeha alejna.*

(Bože, približi naša srca u dobru i popravi odnose među nama. Uputi nas na put spasa, spasi nas, izvedi nas iz mraka na svjetlo, odstrani od nas gnusna djela i smutnje, javne i tajne, blagoslovi nas u našem sluhu, vidu, srcima, supružnicima i našem potomstvu i oprosti nam, Ti si Onaj koji oprašta i koji je Milostiv. Učini nas da budemo zahvalni na tvojoj blagodati, zahvalni na tome, zahvalom koja se prima, i upotpuni nam to.) (Navodi Ebu Davud.)

Ebu Davud navodi, također prenoseći od nekih ashaba, da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) upitao nekog čovjeka: *Šta ti kažeš u namazu?* a on reče: *Donesem Tešehhud, zatim kažem: "Bože moj, molim te za Džennet i utječem ti se od Vatre, eto, ja ne znam tvoje mrmljanje (nabrajanje) i Mu'azovo.* I Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Oko toga i ja i Mu'az mrmljamo i nabrajamo.*

Iz ovog hadisa se može izvući zaključak da se čovjek može moliti kojim hoće terminima, tradicionalnim i drugim.

وَعَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم, فَكَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ, وَعَنْ شِمَالِهِ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ رَوَاهُ أَبُوْ دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

52./302. Prenosi se od Va'ila b. Hudžra (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Klanjao sam sa Vjerovjesnikom (sallallahu alejhi ve sellem) i on je predavao selam na svoju desnu stranu govoreći: Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu, i na lijevu : Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu.*

(Hadis navodi Ebu Davud sa autentičnim (sahih) senedom.)

Tretman selama u namazu na obje strane

Ovaj hadis navodi Ebu Davud i preko hadisa Alkamea b. Va'ila od njegova oca, a autor ga pripisuje u djelu *Et-Telhis* Abduldžebaru b. Va'ilu i dodaje da on nije slušao hadis od svoga oca te ocjenjuje da je hadis munkati' (prekinut), a ovdje kaže sahih.

Mi smo konsultirali *Sunen* Ebu Davuda i vidjeli da on ovaj hadis prenosi od Alkamea b. Va'ila od njegova oca i da je potvrđeno da je Alkame slušao hadis od svoga oca. Prema tome, sened hadisa nije prekinut. Otuda je bolje reći da je sened sahih, makar se on protivio onome što je naveo u *Et-Telhisu.*

Hadis o predaji selama u namazu na obje strane prenosi 15 ashaba na razne načine, neki su sahih, neki hasen, neki daif; a neki metruk. Svi oni su bez dodatka *ve berekatuhu* osim ove verzije Va'ilove i rivajeta Ibn Mes'uda kod Ibn Madžea i Ibn Hibbana i sa vjerodostojnošću seneda Va'ila, kako kaže autor, proističe da se prihvaća dodatak u hadisu, jer je to dodatak pouzdanog prenosioca, a ako se ne spominje u drugim rivajetima, ne znači da tog dodatka nema.

Mišljenje o riječima *ve berekatuhu* kod predaje selama u namazu

Autor kaže da nije naišao na onoga koji kaže da je obavezno dodati *ve berekatuhu*, međutim, on ističe da je Imam-i Jahja rekao: Ako se doda *ve berekatuhu, ve ridvanuhu ve kerametuhu* (Njegov blagoslov, Njegovo zadovoljstvo, Njegova plemenitost) dozvoljeno je, jer je to vrli dodatak.

Shvatio si da je navođenje dodatka *ve berekatuhu* pouzdano, i nema isprike da se i ne govori. Prihvataju to Serahsi i Imam-i Revijani u djelu *Hil'je.* Ibn Salah kaže da taj dodatak nije potvrđen, pa se autor čudi njemu i kaže da je taj dodatak ustanovljen kod Ibn Hibbana u njegovom *Sahihu*, zatim kod Ebu Davuda i Ibn Madžea.

Autor dodaje da i Ibn Reslan kaže u *Šerhu Sunenu: Mi taj dodatak nismo našli kod Ibn Madžea*, a ja na to odgovaram da smo pregledali *Sunen* Ibn Madžea preko vjerodostojnog primjerka i našli smo u njemu slijedeće "Poglavlje o predaji selama u namazu". Prenio nam je Muhammed b. Abdullah b. Numejr lancem: Omer b. Ubejd, Ibn Ishak, Ibn Ahvez od Abdullaha *da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) predavao selam u namazu na svoju desnu i na lijevu stranu tako da se mogla primijetiti bjelina njegova obraza, govoreći: "Es-Selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu".*

U djelu *Telkihu'l-efkar-Tahridžu'l-ezkar* od Hafiza ibn Hadžera stoji, kako navodi Nevevi, da je dodatak *ve berekatuhu* jedinstven dodatak, a Hafiz navodi nekoliko verzija sa dodatkom *ve berekatuhu,* a onda dodaje: *Ovo nekoliko verzija potvrđuje dodatak "ve berekatuhu" nasuprot riječima Šejha koje sugeriraju da je to jedinstvena verzija.*

Mišljenje o obaveznosti predaje selama

S obzirom da je potvrđeno da je predaja dva selama u namazu praksa koju je činio Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) u namazu, a to je potvrđeno i njegovim riječima: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam,* a također je potvrđen i hadis: *Uvod namaza je tekbir, a kraj selam!* Navode ga autori Sunena sa autentičnim ispravnim senedima, pa je otuda i vadžib tako selam predavati. Hadevije i šafije prihvatile su da se selam predaje na obje strane, a Nevevi kaže da je to mišljenje glavnine učenjaka, ashaba i tabi'ina i kasnijih pokoljenja.

Hanefije i još neki smatraju da je to sunnet donoseći dokaz za to riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u hadisu koga prenosi Ibn Omer: *Kada imam podigne glavu sa sedžde i sjedne, zatim izgubi abdest prije nego je predao selam, on je upotpunio svoj namaz.* Ovo ukazuje da selam nije dio namaza, kao vadžib, jer da je bio vadžib, bilo bi potrebno obnoviti namaz, na što ukazuje hadis onoga koji je pogriješio u namazu u kojem se govori da mu Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije naredio selam.

Odgovara se na to da je hadis Ibn Omera slab, na čemu su saglasni hafizi hadisa. Njega navodi Tirmizi i kaže da sened ovog hadisa nije tako snažan. U njegovu senedu kažu da ima konfuznosti, a hadis onoga koji je pogriješio u namazu ne negira obaveznost selama, jer je ovo dodatak, a taj dodatak je prihvatljiv.

Dokazivanje Allahovim riječima:

﴿...ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا...﴾

...činite ruku i sedždu...[670] da selam nije obavezan nije valjano jer ovaj ajet govori sažeto, a Poslanikova (sallallahu alejhi ve sellem) praksa je pojasnila šta se time traži, jer kad bi se samo po

---

670 El-Hadždž, 77 (prim. M. Isamu'd-dina).

ovome radilo, onda ne bi bio obavezan ni kiraet (učenje) u namazu, niti šta drugo.

Tretman predaje dva selama u namazu

Hadis ukazuje da je obavezno predati selam u namazu i na desnu i na lijevu stranu. Ovo su prihvatile hadevije i jedna veća grupa. Šafi'i uči da je obavezno (vadžib) predati jedan selam, a drugi je sunnet.

Nevevi ističe: *Učenjaci na koje se može osloniti saglasni su da je obavezan (vadžib) samo jedan selam, i ako bi se musallija ograničio samo na jedan selam, bilo bi mu lijepo da selam predaje preda se; ako predaje dva selama, onda će prvi predati na desnu stranu, a drugi na lijevu stranu. Možda je dokaz Šafi'iju hadis Aiše koja kaže da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi vitr namaz klanjao od devet rekjata, ne bi sjedao sve do osmog rekjata, tu bi zahvalio Allahu (dželle šanuhu) i zikr činio i molio se, a onda bi ustao bez predaje selama, klanjao deveti rekjat, sjeo, zikr činio i dovu učio, zatim predao jedan selam. Ovo registruje Ibn Hibban, a njegov sened je skladan uvjetima Muslima.*

Odgovara se na to da se ovo ne protivi hadisu koji govori o dodatku, kao što ti je poznato da se dodatak prihvaća ako je od pouzdanog prenosioca. Po Malikovom mišljenju, sunnet je predati jedan selam. Ibn Abdulberr objašnjava slabost dokaza ovog suda.

Malikije uzimaju za dokaz da je dovoljan samo jedan selam u namazu to što su tako radili stanovnici Medine, a to je postupak koji nasljeđuje mlađi od starijeg, i ovdje se odgovara da je potvrđeno u Usulu da njihov postupak nije dokaz, a riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) *na desnu i na lijevu stranu*, znače da se okretao na dvije strane, tako da se mogla primijetiti bjelina njegovog obraza, kao što stoji u verziji Sa'da koja glasi:

Vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako je predao selam na desnu i lijevu stranu, tako kao da ja gledam u obraz njegova lica; rečenicu *tako da ja vidim bjelinu njegova lica* navode Muslim i Nesa'i.[671]

وَعَنِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ، وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اَللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

53./303. Prenosi se od Mugirea b. Šu'bea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio na kraju svakog farz-namaza:

La ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir. Allahumme la mani'a lima e'atajte ve la mu'tije lima mene'ate,[672] *ve la jenfe'u ze'l-dželddi minke'l-džeddu*

(Samo je jedan Allah (dželle šanuhu), nema sudruga, njemu pripada sva vlast, Njemu pripada sva hvala, On je Svemoćan. Bože, nema niko ko bi mogao spriječiti ono što Ti daješ, niti ima iko ko bi mogao dati ono što Ti spriječiš.[673] *Ništa neće koristiti darežljivi bez Tvoje darežljivosti, koliko god bio darežljiv!*[674] (Bilježe Buhari i Muslim.)

[671] Abdullah b. Musa b. Dža'fer, iz ehl-i bejta, smatra da je vadžib tri selama kod predaje selama i to desno, lijevo i preda se (prim. M. Isamu'd-dina).

[672] Kod Abda b. Humejda stoji poslije gornjeg teksta: *niti može iko odbiti ono što si Ti dosudio.*

[673] Tj. ono što si Ti nekoga nečega lišio ne može to njemu niko dati.

[674] Termin *džedd* koji je ovdje upotrijebljen Buhari kaže da znači bogatstvo, a cjelina znači: Neće mu koristiti niti ga spasiti njegov

Taberani dodaje u jednoj drugoj verziji prenoseći od Mugirea poslije riječi *njemu pripada sva vlast, Njemu pripada sva hvala, ...On daje život, On daje smrt, On je živ, ne umire, On daje svako dobro.* Prenosioci ovog hadisa su svi pouzdani. Nešto slično navodi Bezzar prenoseći hadis Abdurrahmana b. Avfa autentičnim senedom, dodajući *kada omrkne i kada osvane,* znači *nema niko ko bi mogao spriječiti ono što Ti daješ, niti ima iko ko bi mogao dati ono što Ti spriječiš,* tj. opskrbu i drugo što On da niko ne može spriječiti.

Pohvalnost ove dove i gdje se uči

Hadis ukazuje da je mustehab (lijepo) učiti ovu dovu poslije namaza, jer ona govori o tevhidu (jednoti Allaha, dželle šanuhu), da se sve Njemu pripisuje, i sprečavanje, i davanje, i kompletna moć.

وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَتَعَوَّذُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ, وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ, وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ, وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا, وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ رَوَاهُ الْبُخَارِيِّ

54./304. Prenosi se od Sa'da b. Ebi Vekasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio isti'azu, utjecao se Allahu (dželle šanuhu) poslije svakog namaza: *Allahumme inni e'uzu bike mine'l-buhli, ve e'uzu bike mine'l-džubni, ve e'uzu bike min en uredde ila erzeli'l-umuri, ve e'uzu bike min fitneti'd-dunja, ve e'uzu bike min azabi'l-kabr.*

---

udio u djeci, veličini i vlasti na ovom svijetu, nego će ga spasiti Tvoja dobrota i Tvoja milost.

(Bože moj, utječem Ti se[675] *od škrtosti, utječem Ti se od straha, utječem Ti se da doživim bijednu starost, utječem Ti se od smutnje ovog svijeta, utječem Ti se od azaba u kaburu.)* (Prenosi Buhari.)

Dova koja se uči poslije svakog namaza

Dubur ovdje znači: možda prije izlaska iz namaza, što prihvata većina muhaddisa, a možda i poslije namaza, što je bliže. Ovdje se misli kod svih propisanih namaza, a o škrtosti se govori u brojnim hadisima, a misli se reći da se sprečava davanje onoga što je obavezno dati, bilo da se radi o šeriatu ili prema običaju.

Značenje termina *džubn (*strah*)*

Strah znači plašiti se nečega ili oklijevati nešto izvršiti. Ovdje se traži utočište od kašnjenja npr. u džihad koji je vadžib, oklijevanja da se naređuje dobro, a odvraća od zla i sl.

Pod riječima *min en uredde ila erzeli'l-umuri* misli se na duboku starost i senilnost tako da se čovjek vraća u vrijeme djetinjstva kada je tjelesno slab, ograničene pameti i malog razumijevanja.

Utjecanja od smutnji ovog svijeta

To je iskušenje strastima i ukrasima tako da čovjek zaboravi izvršenje obaveza radi kojih je stvoren,[676] a to je ibadet Stvaraocu, što se podrazumijeva iz riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ...﴾

---

[675] Pribjegavam Tebi.

[676] Poslanik (alejhi's-selam) spomenuo je ove pojave i traženje utočišta od njih, jer su to najčešći razlozi koji odvode čovjeka u propast s obzirom da raznovrsni grijesi proističu iz njih (prim. M. Isamu'd-dina).

Imanja vaša i djeca vaša su samo iskušenje...[677] a o kaburskom azabu bilo je riječi.

وَعَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلاَتِهِ اسْتَغْفَرَ اللّهَ ثَلاَثاً, وَقَالَ: اللّهُمَّ أَنْتَ السّلاَمُ, وَمِنْكَ السّلاَمُ, تَبَارَكْتَ يَا ذَا الجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

55./305. Prenosi se od Sevbana, koji kaže da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada bi završio namaz,[678] izgovarao *Estagfirullah* tri puta[679] i rekao:

Allahumme ente's-selamu, ve minke's-selam. Tebarekte ja ze'l-dželali ve'l-ikram.

(Bože, Ti si spas i od Tebe je spas. Ti si Uzvišen, o, Uzvišeni i Plemeniti).

(Prenosi Muslim.)

Šta je radio Allahov Poslanik (alejhi's-selam) po završetku namaza

Estagfirullah ukazuje da čovjek ne ibadeti svome Gospodaru kako treba zbog toga što pred njega iskrsavaju razna zavođenja i naumpadanja, pa je zbog toga čovjeku propisan tobe istigfar da bi ostvario pravi ibadet. Njemu je propisano da opisuje svoga Gospodara sa *Es-Selamu*, kao što se i On sam tako opisao, a misli

[677] Et-Tegabun, 15.

[678] Tj. kada preda selam.

[679] U djelu *El-Ezkar* od Nevevija kaže se da je Evza'i upitan, a on je jedan od prenosilaca ovog hadisa, kako se čini tobe istigfar, pa mu je rekao. Reći ćeš: *Estagfirullah, estagfirullah...*

se na Spasitelja, Onoga koji je čist od svakog nedostatka i manjkavosti, itd.

U dovi se spominje i *minke's-selam,* a selam je Allahovo ime, tj. od Tebe je selam, tj. tražim od Tebe spas od zala ovog i budućeg svijeta, a pod *zu'l-dželali ve'l-ikram* da je On apsolutno bogat i raspolaže punom vrlinom.

Neki kažu da je kod Njega svaka uzvišenost i plemenitost prema iskrenim robovima, a Zu'l-dželali ve'l-ikram je jedno od najvećih Njegovih svojstava, zbog čega Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) i kaže: *Neprestano govorite Ja ze'l-dželali ve'l-ikram!* Jednom je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) prošao pored nekog čovjeka koji govori *Ja ze'l-dželali ve'l-ikram* i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: *Već je uslišano tebi!*

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ, عَنْ رَسُولِ اللهِ قَالَ: مَنْ سَبَّحَ اللّٰهَ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ ثَلاثاً وَثَلاَثِينَ, وَحَمِدَ اللّٰهَ ثَلاَثاً وَثَلاَثِينَ وَكَبَّرَ اللّٰهَ ثَلاَثاً وَثَلاَثِينَ, فَتِلْكَ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ, وَقَالَ تَمَامَ المِائَةِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ, وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ, لَهُ المُلْكُ, وَلَهُ الحَمْدُ, وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ غُفِرَتْ لَهُ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ البَحْرِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ, وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: أَنَّ التَّكْبِيرَ أَرْبَعٌ وَثَلاَثُونَ

56./306. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime), a on od Resulullaha (sallallahu alejhi ve sellem): *Ko kaže Subhanallah poslije svakog namaza 33 puta i elhamdulillah 33 puta i Allahu ekber 33 puta, i to iznosi 99*[680] *puta, i kaže dopunjavajući 100*[681] *La ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu lehu'l-mulku*

[680] Broj Allahovih imena (esmau'l-husna)

[681] Prema ovome treba postupiti katkada, a katkada kazati La ilahe illallahu... kako bi se primijenila oba rivajeta. Upotrijebiti oboje,

ve lehu'l-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir - oprošteni su mu njegovi grijesi pa makar ih bilo koliko je morske pjene.

(Prenosi Muslim, a u jednom drugom rivajetu stoji da kaže 34 puta Allahu ekber.)

Tesbih, tahmid i tekbir poslije svakog namaza

Ovaj hadis ima i svoj povod, a to je da su siromasi muhadžiri došli Allahovom Poslaniku (sallallahu alejhi ve sellem) i rekli: *Allahov Poslaniče, bogataši odoše na visoke stepene i stalno uživanje. Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ih zapita: "A otkuda to?" Odgovoriše: Oni klanjaju kao što i mi klanjamo, oni poste kao što i mi postimo, oni dijele sadaku, a mi ne dijelimo, oni oslobađaju neslobodnog, a mi ne oslobađamo. Na to će Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reći: "Nećete li da vas podučim nečem pomoću čega ćete stići one koji su vas pretekli i čime ćete preteći one koji su poslije vas, tako da neće biti niko vrliji i bolji od vas, osim onoga koji bude radio ono što vi činite? Oni odgovoriše: "Dakako, Božiji Poslaniče". I Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) reče: Tesbih činite Allaha (dželle šanuhu)...* i navede ovaj hadis.

Način tesbiha, tahmida i tekbira

Način veličanja, činjenja tespiha, tahmida i tekbira je kao što smo rekli, a neki kažu da će musallije reći Subhanallahi, velhamdulillahi, vallahu ekber 33 puta. Buhari navodi prenoseći hadis od Ebu Hurejrea: *Oni će govoriti Subhanallah 10 puta, Elhamdulillah 10 puta i Allahu ekber 10 puta.* O jednom drugom načinu činjenja tespiha stoji: *Govorit će Subhanallah 25 puta, tako isto i*

---

kako to kaže komentator, a i drugi su tako rekli, nema razloga, jer ne navodi se da se mogu spojiti, a osim toga, broj bi prelazio stotinu.

Elhamdulillah i Allahu ekber i La ilahe illallahu vahdehu la šerike leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir i time će se ispuniti stotina.

Ebu Davud navodi prenoseći hadis Zejda b. Erkama da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio poslije svakog namaza: *Allahumme rabbena ve rabbe kulli šej'in ene šehidun enneke Ente Rabb, vahdeke, la šerike leke, Rabbena ve Rabbe kulli šej'in inna nešhedu enne Muhammeden abduke ve resuluke. Allahumme rabbena ve rabbe kulli šej'in ene šehidun enne'l-ibade kullehum ihve. Allahume rabbena ve rabbe kulli šej'in idž'alni muhlisan leke ve ehli fi kulli sa'atin mine'd-dunja ve'l-ahire, ja ze'l-dželali ve'l-ikram. Istemi' vestedžib, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu nuru's-semavati ve'l-erdi, Allahu ekber, Allahu ekber, Hasbijallahu ve ni'ame'l-vekil Allahu ekber, Allahu ekber. (Bože, naš Gospodaru i Gospodaru svega, ja svjedočim da si Ti jedini Rabb, nemaš sudruga. Bože, Gospodaru naš i Gospodaru svega, mi svjedočimo da je Muhammed (sallallahu alejhi ve sellem) Tvoj rob i Tvoj Poslanik. Bože, naš Gospodaru i Gospodaru svega, ja sam svjedok da su svi robovi braća. Bože, naš Gospodaru i Gospodaru svega, učini da budem iskren prema Tebi i moja porodica, svakog časa na ovom i budućem svijetu, o, Uzvišeni, Plemeniti. Slušaj i uslišaj, Allah je najveći, Allah je najveći, Allah je najveći! Allah je svjetlo nebesa i Zemlje. Allah je najveći, Allah je najveći, dosta mi je Allah i divan li je Oslonac, Allah je najveći, Allah je najveći!)*

Ebu Davud navodi prenoseći hadis Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da bi Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) kod predaje selama u namazu rekao: *Bože, oprosti mi ranije učinjeno i kasnije što bih učinio i ono što sam tajno i ono što sam javno učinio, i ono što sam pretjerao i sve ono što Ti znaš bolje nego ja, Ti unapređuješ, i Ti unazađuješ, nema drugog Boga osim Tebe.*

Ebu Davud i Nesa'i navode prenoseći hadis Ukbea b. Amira: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) mi je naredio da učim mu'avvizat (ihlas, felek, nas) poslije svakog namaza.*

Muslim bilježi hadis Bera'a da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) govorio poslije namaza: *Rabbi kini azabek jevme teb'asu ibadek. (Bože, sačuvaj me Tvoje kazne na dan kada proživiš Svoje robove), a poslije akšam namaza i sabaha posebno: 'La ilahe illallah vahdehu la šerike leh, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir - 10 puta.* (Bilježi Ahmed, a ovo dvoje je dodatak na sve ono što je spomenuto.)

Tirmizi navodi, prenoseći od Ebu Zerra, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ko kaže poslije sabah-namaza, dok je još previjenih nogu, prije nego što progovori: La ilahe illallah vahdehu la šerike leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu juhji ve jumitu, ve huve ala kulli šej'in kadir - deset puta, Allah (dželle šanuhu) će mu upisati deset dobrih i izbrisati deset loših djela. Podići će ga za deset stepeni. Ovoga dana bit će mu to zaštita i čuvanje od svega što je ružno i čuvanje od šejtana, toga dana neće mu se uknjižiti ni jedan grijeh, osim ako bi počinio širk, pripisao sudruga Allahu (dželle šanuhu).*

Tirmizi kaže da je hadis garib hasen-sahih, a Nesa'i navodi hadis Mu'aza i dodaje u tom hadisu: *...bijedihi'l-hajr (...U Njegovoj ruci je svako dobro)* i dodaje također... *on će imati za svaki zikr koga kaže sevab oslobođenja neslobodnog.*

Tirmizi i Nesa'i navode hadis Ammarea b. Šebiba, koji kaže da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ko kaže La ilahe illallah vahdehu la šerike leh. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu juhji ve jumitu ve huve ala kulli šej'in kadir - deset puta neposredno iza akšama, Bog će mu poslati meleke koji će ga čuvati od prokletog šejtana sve do sabaha i uz to upisati mu deset dobrih djela i izbrisati deset nevaljalih, loših djela. To će mu biti u vrijednosti oslobođenja deset vjernika robova.* Tirmizi kaže da je hadis dobar, da mu je poznat samo preko Lejsa b. Sa'da, a ne znam da je Ammare imao priliku slušati hadis od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem).

Tretman učenja Fatihe radi neke namjere

Što se tiče učenja Fatihe radi toga i toga, kao što se to čini sada, za to nema nikakva dokaza, štaviše, to je bid'at.

Salavat na Allahova Poslanika (alejhi's-selam) nakon tespiha

Salavat na Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) nakon donošenja tespiha, tahmida i tekbira je dova poslije zikra koja je sunnet kao i donošenje salavata na Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) prije dove. Ali ako se to uobičaji pa se smatra redovnim sunnetom, kao i dova imama okrenutog prema Kibli, a leđima prema muktedijama to se ne spominje u sunnetu, nego ono što se spominje je da se Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) okretao prema muktedijama kada bi predao selam. Buhari kaže: "Poglavlje o okretanju imama prema ljudima kada preda selam." On navodi hadis Semurea b. Džunduba i Zejda b. Halida i kaže: *Kada bi završio Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) sa klanjanjem namaza, okrenuo bi se prema nama licem.* Očito je da ovaj hadis govori da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ustrajao u ovome.

وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّ رَسولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُ: أُوصِيكَ يَا مُعَاذُ: لاَ تَدَعَنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ بِسَنَدٍ قَوِيّ

57./307. Prenosi se od Mu'aza b. Džebela da mu je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Preporučujem ti, Mu'aze, da nipošto ne izostaviš*[682] *poslije svakog namaza da kažeš: "Allahumme e'inni ala*

[682] To je zabrana izostavljanja gornje dove.

zikrike, ve šukrike, ve husni ibadetike (Bože, pomozi mi da Ti činim zikr, Tebi zahvaljujem i lijepo robujem)!

(Prenose Ahmed, Ebu Davud i Nesa'i jakim senedom.)

Šta će se kazati poslije svakog namaza

Zabrana je u osnovi haram, što ukazuje da je obavezno proučiti ove riječi poslije namaza. Neki kažu da je to samo uputa, a za to je potreban dokaz. Drugi kažu da se to odnosi samo na Mu'aza, da je njemu izostavljanje zabranjeno (haram). Ova je interpretacija daleka, jer same riječi koje su navedene imaju opću poruku za dobro ovog i onog svijeta.

وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الكُرْسِيِّ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ, لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الجَنَّةِ إِلاَّ المَوْتُ رَوَاهُ النَّسَائِيّ, وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ, وَزَادَ فِيهِ الطَّبَرَانِيّ: وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

58./308. Prenosi se od Ebu Umamea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Ko prouči Ajetu'l-kursiju iza svakog obaveznog namaza neće mu ništa spriječiti ulazak u Džennet, do smrt.*[683]

(Prenosi Nesa'i, Ibn Hibban smatra da je hadis autentičan, a Taberani dodaje: ... *i Kulhuvallahu ehad.*[684])

---

[683] Neće ga spriječiti da uđe u Džennet osim iščekivanje smrti.

[684] Slično tome navodi se i u hadisu Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) ali sa dodatkom: *...ko ga prouči kada legne Bog će obezbijediti njegovu kuću, kuću njegova susjeda i stanovnike okolnih kućica.* Prenosi Bejheki u djelu *Šu'abu'l-iman,* ali smatra da je sened ovog hadisa slab.

Ebu Umame je Ijaz, najvjerovatnije, kao što kaže Ibn Abdulberr, zatim, on je Ibn Sa'lebe Harisi, Ensari, Hazredži. Nije prisustvovao Bitki na Bedru, ispričao ga je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) da ne ide u borbu zbog bolesti oca. O Ebu Umameu Bahiliju bilo je riječi na početku ove knjige, i kada se kaže Ebu Umame, misli se na ovu osobu, a kada se hoće Bahili, onda se kaže Ebu Umame Bahili.

Učenje Ajetu'l-kursije i Ihlasa poslije svakog namaza

U vezi s tim, ukazuje se posebno na Kursi dovu zbog toga što ona sadrži osnovna imena i svojstva Allahova, jednotu, život, stalnost, znanje, vlast, moć i volju, a Kulhuvallahu ehad zbog toga što se u toj suri spominju svojstva Uzvišenoga Gospodara.

وَعَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي رَوَاهُ الْبُخَارِيّ

59./309. Prenosi se od Malika b. Huvejrisa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam!*

(Hadis bilježi Buhari.)

Obaveznost slijeđenja Poslanika (alejhi's-selam) u namazu

Ovaj hadis je velika osnova u dokazu da su djela Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u namazu i njegove riječi objašnjenje za ukupne naredbe u namazu koje su navedene u Kur'anu i Hadisu, u čemu je dokaz da je obavezno slijediti Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u onome što je on radio u

namazu. I sva djela i sve riječi na kojima je istrajavao u namazu obavezujući su za Ummet osim ako imaju za to neki posebni dokaz. Učenjaci su dugo govorili o ovom hadisu, i Ibn Dekik Id naširoko govori o tome u komentaru djela *El-Umde,* a mi smo dodali neka istraživanja u glosi toga djela.

وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: صَلِّ قَائِماً, فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِداً, فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ, وَإِلاَّ فَأَوْمِ رَوَاهُ الْبُخَارِيَ

60./310. Prenosi se od Imrana b. Husajna (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Klanjaj stojeći; ako nisi u stanju stojeći, onda sjedeći; ako nisi u stanju sjedeći, onda na strani (ležeći); ako nisi u stanju ni to, onda išaretom!*[685]

(Prenosi Buhari.)

Način klanjanja namaza ko ne može stajati

Buhari navodi ovaj hadis bez riječi ...*išaretom,* a Nesa'i ... *ako nisi u stanju (sjedeći), onda ležeći, jer Allah (dželle šanuhu) obavezuje čovjeka samo onoliko koliko može.*

Darekutni navodi ovaj hadis prenoseći od Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) na slijedeći način: *Ako nisi u stanju da sedždu učiniš, onda davanjem znaka; svoju sedždu učini nižom od svoga ruku'a; ako nisi u stanju da klanjaš sjedeći, klanjaj na svojoj desnoj strani okrenut prema Kibli; ako nisi u stanju da klanjaš na strani, klanjaj*

685 Ovo nismo našli u *Bulugu'l-meramu.*

ležeći ispružen prema Kibli! I u ovom senedu je izvjesna slabost, zbog ravije.

Način išareta u namazu ko je prisiljen na to

Autor kaže da se u ovom hadisu ne spominje davanje znaka, nego to Rafi'a dodaje, ali je naveden u hadisu Džabira, gdje stoji: *... ako možeš, a ako ne, onda daj znak i učini svoju sedždu nižom od ruku'a.* Hadis navode Bezzar i Bejheki u *Ma'rifi,* a Bezzar kaže: *O tome je bio upitan Ebu Hatem pa je rekao: Ispravno je da se prenosi od Džabira, kao hadis mevkuf, a smatrati ga merfu'om nije ispravno.* Prenosi se također od Ibn Omera i Ibn Abbasa, a i u njihovim senedima je izvjesna slabost.

Tretman sjedenja u farz-namazu

Hadis ukazuje da musallija neće klanjati farz sjedeći, ako nema isprike, a to je da ga ne može da obavi stojeći, a s tim je povezano i kada se musallija boji neke štete, na osnovu riječi Uzvišenoga:

﴿... وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...﴾

...i u vjeri vam nije ništa teško propisao...[686]tako isto i riječi Poslanika (alejhi's-selam): *...a ako ne možeš, onda na strani,* a kod Taberanija u hadisu se navodi: *Ako ima kakvu poteškoću, klanjat će sjedeći, ako ima poteškoću i tako, onda ležeći.* U ovome je dokaz protiv onih koji kažu da s onoga koji ne može da sjedi spada obaveza namaza, a ukazuje takođe da onaj koji ima kakvu poteškoću, makar ona bila izazvana samoranjavanjem, može klanjati sjedeći, i to je ispravno.

---

[686] El-Hadždž, 78 (prim. M. Isamu'd-dina).

Hadis ide u prilog onoga koji kaže: *Onaj koji osjeća bol dozvoljeno mu je to, i onaj koji ima poteškoću u namazu zbog vrtoglavice, ako klanja stojeći na brodu ili se boji da se neće utopiti, dozvoljeno mu je da sjedne.*

Ovaj hadis ne objašnjava način sjedenja, pa na koji god to način bude, namaz je ispravan. To je prihvatila jedna grupa učenjaka, a Hadi i grupa učenjaka kaže da će on sjesti, presavivši noge, staveći ruke na koljena. Slično tome misle i hanefije. Zejd b. Ali i jedna grupa učenjaka misli da će sjesti kao što sjedi na tešehhudu. Kažu da se razlika po nekima javlja samo u onome što je bolje. Autor u djelu *Fethu'l-Bari* kaže da se učenjaci razilaze o tome šta je bolje, pa trojica imama kažu da je bolje sjesti presavivši noge, a neki kažu ispruživši noge, a treći oslonivši se na bokove. Za sve ovo postoje hadisi.

Način klanjanja na strani

Riječi koje se navode u hadisu da čovjek može klanjati na strani govore za onog ko to može, kao što je rečeno i ovdje, ima općenito značenje, a u hadisu Alije (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koga registrira Darekutni, određeno je da klanja na desnoj strani okrenuvši se prema Kibli licem. Ovo je dokaz većine učenjaka. Ovo će, prema tome, biti na način kako se okreće mrtvi u kaburu.

Šta će biti ako musallija ne može da klanja ni išaretom (dajući znak)

Iz ovog hadisa se da razumjeti da nije vadžib ništa ako čovjek ne može da daje znak klanjajući na strani, dok Šafi'i i Mu'ejjed kažu da je obavezan da daje znak očima i obrvama, a kod Imam-i Zufera da daje znak u srcu. Neki kažu da će ustrajati na učenju Kur'ana i tesbiha jezikom, zatim srcem, međutim, za ovo nema

podloge u hadisu. U ajetu stoji:

﴿... فاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ...﴾

...Allaha spominjite, i stojeći, i sjedeći, i ležeći...[687] pa nespominjanje ne negira obavezu na osnovu drugih dokaza, jer je namaz propisan općenito, a potvrđeno je i riječima: *Kada vam je nešto naređeno, učinite to koliko možete,* pa ako možete nešto što se čini u namazu, obavezno vam je to učiniti jer ste to u stanju učiniti.

وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ لِمَرِيضِ صَلَّى عَلَى وِسَادَةٍ, فَرَمَى بِهَا, وقَالَ: صَلِّ عَلَى الأَرْضِ إِنِ اسْتَطَعْتَ, وَإِلاَّ فَأَوْمِ إِيمَاءً, وَاجْعَلْ سُجُودَكَ أَخْفَضَ مِنْ رُكُوعِكَ رَوَاهُ البَيْهَقِيّ بِسَنَدٍ قَوِيٍّ, ولَكِن صَحَّحَ أَبُو حَاتِمٍ وَقْفَهُ

61./311. Prenosi se od Džabira (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao nekom bolesniku koji je klanjao na jastuku, pa ga je bacio govoreći: *Klanjaj na zemlji, ako možeš; a ako ne možeš, daji znak; učini svoju sedždu nižu od ruku'a!*

(Prenosi Bejheki pouzdanim senedom, međutim, Ebu Hatem ističe da je hadis mevkuf.)

Hadis koga prenosi Bejheki u djelu *Ma'rife* u verziji Sufjana Sevrija u ovom hadisu ovako: ... *bacio ga je (jastuk), uzeo neko drvo da klanja na njemu, pa je i njega uzeo i bacio. Tada navede ovaj hadis,* a Bezzar kaže: *Samo Ebu Bekr Hanefi prenosi ovaj hadis od Sevrija.* Za njega je bio upitan i Ebu Hatem pa je odgovorio: *Ispravno je da ovaj hadis koji se prenosi od Džabira - mevkuf, a greškom ga je uvrstio u merfu'*

687 En-Nisa, 103 (prim. M. Isamu'd-dina).

hadise. Taberani je prenio hadis Tarika b. Šihaba od Ibn Omera i kaže: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) obišao je jednog bolesnika* (i citira gornji hadis). U senedu ovog hadisa je izvjesna slabost.

Hadis ukazuje da bolesnik neće uzimati nešto na čemu bi sedždu činio kad ne može da sedždu čini na zemlji. Hadis dalje upućuje bolesnika da pravi razliku između svoga ruku'a i sedžde, da mu sedžda bude niža od ruku'a, ako ima ispriku da ne može da stoji na kijamu i ruku' čini, onda će dati znak s položaja sjedenja, s tim što će naginjanje kod sedžde učiniti niže od ruku'a, ili ako nema isprike da stoji, onda će dati znak za ruku' sa kijama pa će u tom sjesti i dati znak za sedždu sjedeći. Neki kažu da će on u ovom slučaju dati znak sa kijama za oboje i sjest će radi Tešehhuda. Drugi kažu da će dati znak i za jedno i za drugo sa sjedenja, a stajat će radi kira'eta. Treći kažu da otpada sa njega obavezno stajanje i on će klanjati sjedeći, a ako bude klanjao stojeći, dozvoljeno je; ako bude imao ispriku za sjedenje, onda će davati znak i za sedždu i za ruku' stojeći na kijamu.

VIII. POGLAVLJE

O SEHV-I SEDŽDI I SEDŽDAMA TILAVET

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى بِهِمُ الظُّهْرَ فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ, وَلَمْ يَجْلِسْ, فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ, حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلاَةَ, وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ كَبَّرَ وَهُوَ جَالِسٌ, وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ, ثُمَّ سَلَّمَ أَخْرَجَهُ السَّبْعَةُ, وَهَذَا لَفْظُ البُخَارِيِّ وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: يُكَبِّرُ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ, وَسَجَدَ النَّاسُ مَعَهُ, مَكَانَ مَا نَسِيَ مِنَ الجُلُوسِ

1./312. Prenosi se od Abdullaha b. Buhajnea,[688] (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao s njima, muslimanima, podne, pa se podigao poslije prva dva rekjata, a nije sjeo,[689] i ljudi su se podigli s njim, a Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem), kada je završio namaz, ljudi su očekivali da će predati selam, međutim, on donese tekbir dok je sjedio, učini dvije sedžde prije nego je predao selam, pa onda predade selam.

(Hadis navode sedmerica, a ovo su riječi Buharija.)

U rivajetu Muslima stoji: ...*Donio je tekbir kod svake sedžde dok je sjedio, sedždu je činio i ljudi su s njim sedždu činili, zato što je zaboravio da sjedne.*

---

[688] O Buhajneu je ranije bilo riječi.

[689] Potvrda da je ustao.

Propisanost sehv-i sedžde

Hadis ukazuje da se izostavljanje zaboravom prvog Tešehhuda popravlja činjenjem sehv-i sedžde. Riječi Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem): *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam* ukazuju da je prvi Tešehhud vadžib.[690] Njegovo popravljanje izostavljanja prvog Tešehhuda ukazuje da, iako je Tešehhud vadžib, klanjač ga može nadomjestiti sehv-i sedždom, a dokazivanje da prvo sjedenje nije vadžib - jer da je bilo vadžib, ne bi ga popravio sedždom, pošto je vadžib takav da se sam mora izvršiti - to dokazivanje nije ispravno jer moguće je da je ono, kako kaže Ahmed b. Hanbel, vadžib, ali ako ga (prvo sjedenje) čovjek zaboravom izostavi, popravit će ga obavljanjem sehv-i sedžde, što znači da dokazivanje da Tešehhud nije vadžib nije valjano sve dok ne dođe dokaz da sehv-i sedžda ne može popraviti vadžib ako se izostavi zaboravom.

Riječi *donio tekbir* ukazuju na propisanost donošenja iftitah-i tekbira kod sehv-i sedžde, a to nije nešto posebno kao što je to kod ulaska u namaz. Klanjač koji je zaboravio nešto i čini sehv-i sedždu donijet će tekbir, bez obzira što nije izišao iz namaza predajući selam.

Što se tiče tekbira prelaženja iz položaja u položaj, ovdje se on ne spominje, ali se spominje u verziji Muslima, koju prenosi Abdullah b. Buhajne.

Propis tekbira prijelaza kod sehv-i sedžde

Hadis ukazuje da je propisano donijeti i tekbir za prijelaz iz položaja u položaj, kao što je rečeno i kod namaza, a riječi: مَكَانَ مَا

[690] Ahmed b. Hanbel kaže da je Tešehhud vadžib (prim. M. Isamu'd-dina).

نَسِـــيَ مِـــنَ الجُلُـــوسِ kao da je to ashab znao iz same situacije, međutim, ovo su ubačene riječi, riječi ravije, a nije kazivanje o postupku Poslanika (alejhi's-selam) koga je ashab vidio, niti su to riječi Allahova Poslanika (alejhi's-selam).

Kada se čini sehv-i sedžda

Hadis dalje ukazuje da se sehv-i sedžda čini prije predaje selama, ali će doći kasnije i ono što se suprotstavlja tome. U rivajetu Muslima je dokaz da je nužno slijediti imama.

U ovom hadisu je dokaz da se imam mora slijediti makar izostavio nešto slično, jer im je Poslanik (alejhi's-selam) prešutno odobrio da ga slijede iako su time namjerno ispustili Tešehhud. Ovo je predmet razmatranja jer postoji mogućnost da su oni to ostavili zato što su počeli obavljati drugi vadžib.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم إِحْدَى صَلاَتَي العَشِيِّ رَكْعَتَيْنِ, ثُمّ سَلّمَ, ثُمّ قَامَ إِلَى خَشَبَةٍ فِي مُقَدّمِ المَسْجِدِ, فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا وَفِي القَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرَ, فَهَابَا, أَنْ يُكَلّمَاهُ, وَخَرَجَ سَرَعَانُ النّاسِ فَقَالُوا: أَقَصُرَتِ الصّلاَةُ, وَرَجُلٌ يَدْعُوهُ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم ذَا اليَدَيْنِ, فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَنَسِيتَ أَمْ قَصُرَتِ الصّلاة فَقَالَ: لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تُقْصَرْ, قَالَ: بَلَى قَدْ نَسِيتَ, فصَلّى رَكْعَتَينِ, ثُمّ سَلّمَ, ثُمّ كَبّر, فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ, ثُمّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَبّرَ, ثُمّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَكَبّرَ, فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ, ثُمّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبّرَ مُتّفَقٌ عَلَيْهِ, وَاللّفْظُ لِلْبُخَارِيِّ

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: صَلاَةَ العَصْرِ وَلأَبِي دَاوُدَ: فَقَالَ: أَصَدَقَ ذُو اليَدَيْنِ فَأَوْمَئُوا أَيْ نَعَمْ وَهِيَ فِي الصّحِيحَيْنِ, لكِنْ بِلَفْظِ: فَقَالُوا وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: وَلَمْ يَسْجُدْ حَتّى يَقّنَهُ اللّهُ تَعَالَى ذَلِكَ

2./313. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao jedan popodnevni namaz sa dva rekjata, predao selam, zatim stao na podijum u prednjem dijelu džamije i stavio ruke na taj podijum. Među ljudima su bili prisutni Ebu Bekr i Omer, pa su se bojali da ga pitaju. Ljudi su požurili da iziđu govoreći: "Skraćen namaz"![691] Među ljudima je bila jedna osoba koju je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nazvao Zu'l-jedejn, i on upita: "Allahov Poslaniče, jesi li ti nešto zaboravio u namazu ili je namaz skraćen?" i Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "Niti sam šta zaboravio, niti je namaz skraćen,[692] i on dodade: "Zaboravio si", pa je klanjao dva rekjata, predao selam, potom donio tekbir, učinio sedžde poput sedždi u namazu, ili nešto duže, podigao glavu i donio tekbir, zatim spustio glavu i donio tekbir, učinio sedždu kao što se čine sedžde ili nešto duže, potom podigao glavu i donio tekbir.

(Prenose Buhari i Muslim, a riječi su Buharijeve.)

U rivajetu Muslima stoji da je to bila ikindija, a kod Ebu Davuda stoji: *...je li Zu'l-jedejn istinu rekao, i oni dadoše znak glavom, tj. da*, i ovo stoji kod Buharija i Muslima, ali u riječima: *Oni rekoše.*

I u verziji Ebu Davuda stoji također: *...nije učinio sedždu dok mu Allah (dželle šanuhu) nije ukazao na to.*

Popodnevni namazi i šta se misli pod tim

Ezheri kaže da je to namaz između kretanja Sunca sa polovine neba pa do zalaska, a Ebu Hurejre misli da se ovdje radilo

[691] Tj. skratio je Allah (dželle šanuhu) četverorekjatne namaza na dvorekjatne.

[692] Tj. po mom mišljenju.

o podne-namazu, dok drugi kažu da se radi o ikindiji, o čemu će kasnije biti riječi. Ovo se da dovesti u sklad time što se ovaj slučaj možda ponovio.

Zaborav u namazu i hadis Zu'l-jedejn

U jednom rivajetu za Zu'l-jedejna se kaže da je to Hirbak b. Amr, a Zu'l-jedejn mu je nadimak. Dobio ga je zato što je imao duge ruke. Među ashabima je bio jedan koji se zove Zu'š-šimalejn, a to nije ista osoba. Zuhri se prevario pa je poistovjetio ove dvije ličnosti. Učenjaci su objasnili njegovu pogrešku.

Stav fekiha o ovom hadisu

O ovom hadisu učenjaci govore nadugo, sa stanovišta usula i sl. Najviše o tome govori Kadi Ijad, zatim Ibn Dekik Id u komentaru djela *El-Umde*. Mi smo o tome govorili u glosi na djelo *El-Umde*. Za nas je važna odredba koja se izvlači iz ovog hadisa, a to je da hadis ukazuje da namjera izlaska iz namaza i prekidanje namaza, kada bude zasnovano na mišljenju da je upotpunjen namaz, ne prouzrokuje pokvarenost namaza pa makar klanjač predao selam.

Pravni tretman onoga koji govori iz zaborava u namazu

Riječi osobe iz zaborava, kao ni riječi onoga koji misli da je upotpunio namaz, ne kvare namaz. Ovo je stav većine učenjaka ranijih i kasnijih pokoljenja. To zastupaju i Ibn Abbas, Ibn Zubejr, njegov brat Urve, zatim Ata, Hasan i dr. To zastupaju i Šafi'i, i Ahmed i svi istaknuti učenjaci hadisa, kao i Nasir, jedan od imama Al-i bejta.

Hadevije i hanefije kažu da će razgovor u namazu iz zaborava i neznanja pokvariti namaz. To tvrde uzimajući za dokaz hadis Ibn Mes'uda, zatim hadis Zejda b. Erkama koji govori o zabrani razgovora u namazu, i kažu da ova dva hadisa derogiraju ovaj hadis. Odgovara se da je hadis Ibn Mes'uda donijet u Mekki, to znači, prije hadisa ovog poglavlja na nekoliko godina, a hadis ranije donijet ne može derogirati kasnije izrečeni hadis. Osim toga, hadis Zejda b. Erkama i hadis Ibn Mes'uda imaju opće značenje,[693] a ovaj hadis je specifičan i odnosi se na onoga koji govori a misli da je namaz završio, pa se njime specificiraju dva spomenuta hadisa te će tako biti usaglašeni dokazi bez odbacivanja bilo kojeg.

Tretman govora radi ispravljanja namaza

Hadis dalje ukazuje da razgovor namjerno, radi ispravka u namazu, neće pokvariti namaz kao što su bile riječi Zu'l-jedejna. U hadisu stoji da su ashabi rekli: "Da," što znači da neće pokvariti namaz iako je rečeno namjerno, ali radi ispravka namaza.

Prenosi se od Malika da imam, kada govori kao što je govorio Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) radi traženja pojašnjenja ili postavljanja pitanja kada sumnja, te muktedija kada odgovori na to, namaz neće pokvariti.

Odgovara se da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) ovdje govorio vjerujući da je namaz završio, a ashabi, uvjereni da je nešto dokinuto, mislili su da je time namaz svršen. Ja kažem da je primijetno da je odlučna tvrdnja da su oni vjerovali da je namaz

[693] Autor, nakon što je naveo hadis Zejda, kaže: "Ovo ukazuje da je zabrana govora u namazu bila donijeta u Medini, nakon Hidžre, jer je Zejd građanin Medine. Rečeno je da su oni razgovarali klanjajući u namazu za Poslanikom (alejhi's-selam) sve dok im nije zabranjeno" (prim. M. Isamu'd-dina).

završen sporna, naprotiv, među njima je bilo onih koji su se kolebali da li je namaz skraćen ili je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nešto zaboravio, kao što je bio i sam Zu'l-jedejn. Ljudi su požurili da iziđu jer su vjerovali da je namaz skraćen, što ne znači da su to svi mislili, i kada se nekom desi nešto ovako, hadis govori da se može postupiti prema ovome.

Lijepe su riječi autora djela *El-Menar* gdje on spominje riječi iz djela *El-Hedj* i njegovu tvrdnju da je hadis dokinut, kao što smo to rekli, a onda to odbacuje, kao što smo i sami odbacili, a onda reče: Ja kažem: "Molim Allaha za čovjeka koji, kada sretne Allaha (dželle šanuhu) radeći to da ga utvrdi u odgovoru riječima: 'Potvrđeno je meni to od Tvoga Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i ne nalazim ništa što bi mi to spriječilo', da ga spasi time i nagradi ga za to djelo, a bojim se za one koji insistiraju da se ponovo obavi namaz. Ovo nije postupanje iz predostrožnosti, kao što vidiš, jer je izlazak iz namaza bez dokaza zabranjen i kvari djelo."

Više postupaka iz zaborava u namazu i tretman tih postupaka

U hadisu je dokaz da više postupaka koji nisu sastavni dio namaza i kada se dogode zaboravom ili sa pomisli da je namaz upotpunjen neće pokvariti namaz. U jednom rivajetu stoji da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) izišao u svoju sobu, a u drugom da povlači svoj ogrtač srdito, kao i brzo izlaženje ljudi. Ovo sve govori sigurno da je bilo dosta postupaka. Ovo je prihvatio Šafi'i.

Tretman nastavka namaza poslije selama

Hadis dalje ukazuje da je ispravno nastaviti namaz nakon selama makar potrajalo i duže vrijeme između jednog i drugog.[694] Ovo se prenosi od Rebi'a, a pripisuje se Maliku, a nije poznato da je od njega. Ima učenjaka koji kažu da je dozvola nastavljanja namaza kada postoji neznatan vremenski razmak, pa kažu da je to otprilike koliko je jedan rekjat, a neki kažu koliko se može klanjati namaz. Hadis dalje ukazuje da je obaveza musalliji u tom slučaju sehv-i sedžda na osnovu hadisa: *Klanjajte kao što vidite da ja klanjam.*

Sehv-i sedžde se ne ponavljaju (nisu brojne)

Ovaj hadis također ukazuje da se sehv-i sedžda čini samo jednom, tj. ne ponavlja se makar bilo i više propusta. Ukazuje, također, da se sehv-i sedžda čini poslije selama, protivno prvom hadisu, o čemu će kasnije biti riječi.

Određivanje namaza u kojem se ovo zbilo

Što se tiče definiranja namaza kada se to dogodilo na to ukazuju riječi kod Muslima, a koje prenosi Ebu Hurejre *...a namaz ikindija* je umjesto riječi iz prvog rivajeta: *...jednog od popodnevnih namaza...* Kod Ebu Davuda, tj. u njegovom hadisu, stoji: *Da li je istinu Zu'l-jedejn rekao, ljudi su rekli: Da,* a Ebu Davud nastavlja da samo u rivajetu Hammada b. Zejda, stoji: *...pa su dali znak glavom...*

[694] A to je da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) govorio u vrijeme zaborava i nastavio da klanja kao što to stoji u hadisu koga prenosi Zu'l-jedejn (prim. M. Isamu'd-dina).

Riječi *nije učinio sedždu dok mu Allah (dželle šanuhu) nije ukazao na to* znače da je to bilo Objavom, ili se sjetio nečega što ga je dovelo do punog uvjerenja, a Bog najbolje zna na što se oslonio Ebu Hurejre kod ovoga.

وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى بِهِمْ فَسَهَا، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ تَشَهَّدَ، ثُمَّ سَلَّمَ رَوَاهُ أبو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيَّ، وَحَسَّنَهُ، وَالْحَاكِمُ، وَصَحَّحَهُ

3./314. Prenosi se od Imrana b. Husajna (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao sa muslimanima i nešto zaboravio, pa je učinio dvije sedžde, potom ponovo proučio Tešehhud i predao selam.

(Ovo prenose Ebu Davud i Tirmizi koji smatra da je hadis hasen; i Hakim ga prenosi i smatra da je hadis autentičan.)

U kontekstu hadisa u Sunenima spominje se da je ovaj zaborav, zaborav Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), bio onaj isti o kome se govori vezano za Zu'l-jedejna, jer je i u ovom hadisu navedeno ono što prenosi Ebu Hurejre, a što je navedeno u tekstu Buharija i Muslima sve do riječi... *a onda se podigao sa sedžde i donio tekbir...*

Neki su rekli Muhammedu, tj. Ibn Sirinu, raviji, da je on predao selam u sehv-i sedždi, i on odgovori: Ja ne znam da se to prenosi od Ebu Hurejrea, ali sam obaviješten da je Imran b. Husajn rekao: *...zatim je selam predao.* U Sunenima se također navodi hadis Imrana b. Husajna, koji je rekao: *Selam je predao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) na trećem rekjatu ikindije, a onda se umiješa neki čovjek, a kažu da je to bio Hirbak - koji je imao duge ruke.* To je sve navedeno do riječi: *...da li istinu govori, pa oni rekoše:*

"Da", pa je Poslanik (alejhi's-selam) klanjao taj rekjat, učinio dvije sedžde, zatim predao selam. A moguće je da se ponovio ovaj slučaj.

Hadis ukazuje da je lijepo učiniti sehv-i sedždu odmah poslije namaza, na što ukazuje veznik *pa.*

Tešehhud za dvije sehv-i sedžde

U hadisu se izričito govori o Tešehhudu. Neki kažu da niko nije rekao da je Tešehhud vadžib, a sama riječ Tešehhud ukazuje da je on donio dva šehadeta, na što ukazuju i neki učenjaci. Ima mišljenja da je dovoljan prvi Tešehhud, međutim, ono što je ranije rečeno je očitije.

Predaja selama poslije sehv-i sedžde

U hadisu se govori o propisanosti selama, na što ukazuje rivajet Imrana b. Husajna, što smo malo prije spomenuli, a ne rivajet koga navodi autor, jer se u tom rivajetu ne kaže otvoreno da je predaja selama bila za sehv-i sedždu, pa je moguće da on nije bio ni predao selam radi namaza pa je sedždu učinio prije selama, a potom predao selam za namaz.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِه فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى أَثَلَاثًا أَمْ أَرْبَعاً فَلْيَطْرَحِ الشَّكَّ, وَلْيَبْنِ عَلَى مَا اسْتَيْقَنَ, ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ, فَإِنْ كَانَ صَلَّى خَمْساً شَفَعْنَ لَهُ صَلَاتَهُ, وَإِنْ كَانَ صَلَّى تَمَاماً كَانَتَا تَرْغِيماً لِلشَّيْطَانِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

4./315. Prenosi se od Ebu Se'ida Hudrija (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada neko od vas sumnja u svoj namaz i ne zna koliko je klanjao, da li tri ili četiri, on neka odagna sumnju i neka gradi svoj sud na onome u šta je uvjeren, zatim neka učini dvije sedžde prije nego što preda selam. A ako bude klanjao pet (u četverorekjatnim namazima), učinit će dvije sedžde da bi mu namaz bio paran,[695] *pa ako je klanjao potpuno namaz, sehv-i sedžda će biti prkos šejtanu.*

(Prenosi Muslim.)

Ko sumnja u svoj namaz postupit će po uvjerenju i činiti sehv-i sedždu

Hadis je dokaz da će onaj koji sumnja u svoj namaz svoj sud graditi na onome u što je uvjeren, a onda je obavezan da učini dvije sedžde. Ovo je prihvatila većina učenjaka, zatim Malik, Šafi'i, i Ahmed, a hadevije i grupa tabi'ina smatraju da je potrebno obnavljati namaz sve dok se ne uvjeri, neki kažu da će to raditi do tri puta, pa ako i četvrti put bude posumnjao, namaz neće više ponavljati. Hadis ide u prilog prvog mišljenja.

Sumnja može biti dvojaka, za početnika i onoga kome se to dešava češće

Ovaj hadis očito govori da se ovaj sud musallije koji sumnja odnosi općenito i na početnika i na onoga kome se to više puta desilo, a hadevije prave razliku između njih i kažu za početnika da je njemu potrebno obnoviti namaz. U drugom slučaju (za onog kome se to desilo više puta), on će istraživati i graditi sud na

[695] Jer su dvije sedžde umjesto jednog rekjata.

znakovima, pa ako bude uvjeren da je upotpunio namaz ili da je skratio, radit će prema tom uvjerenju. Ako, posmatrajući znakove, ne bude bio uvjeren, onda će graditi svoj sud na manjem broju rekjata, kao što je u ovom hadisu, ako je po običaju da mu to koristi. Ali, ako mu ne koristi, u ovakvom slučaju on će obnoviti namaz. Ovo objašnjenje odbacuje hadis koji je sahih, kao i hadis koga prenosi Abdurrahman b. Avf, a bilježi ga Ahmed gdje stoji: *Čuo sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) gdje kaže: "Kada neko od vas sumnja u svoj namaz i ne zna da li je klanjao jedan rekjat ili dva, neka smatra da je klanjao jedan; a ako ne zna da li je klanjao dva ili tri, neka zaključi da je klanjao dva; kada ne zna da li je klanjao tri ili četiri, onda neka računa da je klanjao tri, potom po završetku tog svog namaza, dok još sjedi prije nego što preda selam za namaz, učinit će dvije sedžde.*

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم, فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَحَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ قَالَ: وَمَا ذَاكَ قَالُوا: صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا, قَالَ: فَثَنَى رِجْلَيْهِ, وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ, فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ, ثُمَّ سَلَّمَ, ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: إِنَّهُ لَوْ حَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ أَنْبَأْتُكُمْ بِهِ, وَلَكِنْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ, أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ, فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي, وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ, فَلْيُتِمَّ عَلَيْهِ, ثُمَّ لِيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: فَلْيُتِمَّ, ثُمَّ يُسَلِّمْ, ثُمَّ يَسْجُدْ وَلِمُسْلِمٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ بَعْدَ السَّلَامِ وَالْكَلَامِ

5./316. Prenosi se od Ibn Mes'uda (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao, i kada je predao selam, neko mu je rekao: Allahov Poslaniče, je li se dogodilo nešto u namazu? Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) upita: *A šta to?* Prisutni odgovoriše:

Klanjao si tako i tako. Ibn Mes'ud dodaje da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) previo svoje noge, okrenuo se prema Kibli, učinio dvije sedžde, predao selam, zatim se okrenuo prema ljudima licem i rekao: *Zaista, da se dogodilo nešto u namazu, ja bih vas o tome obavijestio, međutim, ja sam čovjek kao i vi, zaboravljam kao što i vi zaboravljate, pa kada zaboravim, vi me podsjetite. Kada neko od vas sumnja u svoj namaz, neka istražuje ono što je pravo i na tom neka gradi svoj sud, upotpuni svoj namaz, potom neka učini dvije sedžde.*

(Prenose Buhari i Muslim; u rivajetu Buharija stoji: *...pa neka upotpuni, zatim preda selam i učini dvije sedžde.*) Kod Muslima stoji da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učinio sehv-i sedždu poslije selama i razgovora. U jednom rivajetu stoji da je Ibrahim Neha'i pitao da li je povećan ili smanjen namaz.

Tretman slijeđenja muktedije

Hadis očito govori da su ashabi slijedili Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) u obavljanju više rekjata. U hadisu je dokaz da će muktedija slijediti imama u onome što misli da je vadžib, a to neće kvariti namaz, jer im Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije naredio da ponovo klanjaju namaz. Ovo se odnosi na ashabe u ovakvim i sličnim slučajevima, da je dozvoljeno njima to izmijeniti u vrijeme poslanstva. Što se tiče onoga što je danas prihvaćeno, pa imam ustane da klanja peti rekjat, onaj koji je iza njega reći će *Subhanallah,* i ako imam ne sjede, oni će njega sačekati sjedeći sve dok ne prouče Tešehhud s njegovim Tešehhudom i predati selam s njim, i to neće pokvariti njegov namaz, čak se kaže da su oni bili izolirani, jer je on uradio ono što je vadžib za njega.

Mjesto gdje se čini sehv-i sedžda

Ovaj hadis govori da se sehv-i sedžda čini poslije selama, međutim, rečeno je da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije spoznao da je zaboravio u namazu sve dok nije predao selam, prema tome, to nije dokaz.[696]

Mišljenje kada se sehv-i sedžda čini

Hadisi se razilaze u pogledu mjesta gdje se sehv-i sedžda čini, pa se i stavovi imama zbog toga razilaze. Neki kažu da su hadisi o slučaju sehv-i sedžde brojni. Između ostalog, tu je hadis Ebu Hurejrea u kome se govori o sumnji, ne zna čovjek koliko je klanjao, pa je naređeno da se čine dvije sedžde, ali se ne spominje kada. To je hadis koga navodi *džema'a* (grupa muhaddisa: Buhari, Muslim i autori *Sunena*) i oni ne spominju kada se sedžda čini, da li prije ili poslije selama. Kod Ebu Davuda i Ibn Madžea spominje se da se sedžda čini: ... *prije nego što se selam preda.* I hadis koga prenosi Ebu Se'id, u kome se sumnja koliko je klanjao, spominje da će takav dvije sedžde učiniti prije predaje selama. U hadisu Ebu Hurejrea, gdje se spominje da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ustao sa podijuma, da je sedždu činio poslije predaje selama, hadis Ibn Buhajnea spominje sedžde prije selama. Pošto se ovako navodi u hadisima, to su i mišljenja učenjaka nejedinstvena po čemu da se postupi.

---

[696] Hadis također ukazuje da namaz onoga koji klanja pet rekjata iz zaborava i nije sjeo na četvrti rekjat, neće biti pokvaren. Ebu Hanife ističe da će mu namaz biti pokvaren, jer nije sjeo na četvrti rekjat, a ako bi sjeo na četvrti rekjat, zatim klanjao i peti on će njemu dodati i drugi rekjat pa će to biti nafila. Malik kaže: Ako poveća manje od pola namaza, neće mu biti pokvaren taj namaz, namaz će biti ispravan, i mora učiniti sehv-i sedždu (prim. M. Isamu'd-dina).

Davud ističe da će se činiti onako kako je spomenuto u hadisu, i tu nema analogije. Nešto slično kaže Ahmed, da se ovo odnosi samo na ovaj namaz, a drugačije kaže za druge namaze, pa kaže da će se sedžda činiti prije selama za svaki zaborav. Drugi ističu da će sam birati kod sehv-i sedžde; ako hoće, sedžde će činiti poslije selama, a ako hoće prije selama, i kod više klanjanja i kod manje klanjanja. Malik kaže: Ako se sedžda čini zbog više klanjanja, onda će se činiti poslije selama; ako je zbog manje rekjata, sedžda će se činiti prije selama.

Hadevije i hanefije misle da se sedžda čini poslije selama. On imaju svoje tumačenje hadisa koji govore o sehv-i sedždi da se čini prije selama, što će uslijediti kasnije. Šafi'i kaže da je princip da se sehv-i sedžda čini prije selama i odbacuje hadise koji govore suprotno tvrdeći da je dokinuto činjenje sedžde poslije selama. Prenosi se od Zuhrija slijedeće:

Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učinio je sehv-i sedždu prije selama, a i poslije selama, a posljednji slučaj je prije selama. To potvrđuje verzija koju prenosi Mua'vi da ih je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) činio prije predaje selama, a on je kasno primio islam. Slično stavu Šafi'ija, misli i Ebu Hurejre, Mekhul, Zuhri i dr. U komentaru on kaže: *Pravi stav je da u hadisima koji govore o tome, bilo da se radi o riječima ili djelima, ima izvjesnog proturječja, ranije ili kasnije njihovo navođenje, nije potvrđeno ni jednim autentičnim rivajetom vezanim do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da bi se moglo reći da je neki od njih dokinut.*

Najbolje je da se ovo protumači široko, da je dozvoljeno i jedno i drugo. Za hadevije i hanefije je dokaz verzija koju navodi Buhari prenoseći hadis Ibn Mes'uda, što govori da je sehv-i sedžda poslije predaje selama, tako isto i verzija Muslima u hadisu koga prenosi Ibn Mes'ud, da je ona poslije predaje selama.

وَلأحْمَدَ وَأبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيِّ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِاللهِ بْنِ جَعْفَرٍ مَرْفُوعاً: مَنْ شَكَّ فِي صَلاَتِهِ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ وَصَحَّحَهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ

6./317. Ahmed, Ebu Davud i Nesa'i bilježe, prenoseći hadis Abdullaha b. Dža'fera vezan do Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem), a glasi: *Ko sumnja u svoj namaz neka učini dvije sedžde nakon što je predao selam.*

(Ibn Huzejme smatra da je hadis autentičan.)

Dokaz za onoga koji tvrdi da se sehv-i sedžda čini poslije selama

Ovo su dokazi onome ko kaže da se sedžda čini poslije predaje selama općenito. Međutim, njemu se suprotstavljaju ranije izneseni dokazi, pa bi bilo najprihvatljivije da se kod hadisa pravi izbor. Stav o izboru je najbolji način za usklađivanje ovih hadisa.

Hafiz Ebu Bekr Bejheki kaže: *Prenijeto nam je od Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem) da je on činio sehv-i sedždu prije predaje selama i da je on to naredio, a prenijeto nam je da je sedždu činio i poslije selama, i da je i to naredio. I jedna i druga predaja su autentične. Ovi hadisi imaju i svoje šahide (prateće hadise); ako bismo se upustili, o njima bi trebalo puno govoriti* i na kraju dodaje: *Vjerovatno bi bilo najispravnije da je oboje dozvoljeno.* On ističe da je ovo mišljenje većine naših istomišljenika.

وَعَنِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أنّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: إِذَا شَكَّ أحَدُكُمْ، فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، فَاسْتَتَمَّ قَائِماً، فَلْيَمْضِ، وَلاَ يَعُودُ، وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَتِمَّ قَائِماً فَلْيَجْلِسْ، وَلاَ سَهْوَ عَلَيْهِ رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارَقُطْنِيِّ، وَاللَّفْظُ لَهُ، بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

7./318. Prenosi se od Mugirea b. Šu'bea da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Kada sumnja neko od vas i ustane na drugom rekjatu i zadrži se stojeći, neka nastavi, neka se ne vraća, nego neka učini dvije sedžde, a ako se ne bi zadržao stojeći, neka sjedne i tada nema sehv-i sedžde.[697]

(Prenose Ebu Davud, Ibn Madže i Darekutni; riječi su Darekutnijeve; sened hadisa je slab.)

Ni ovdje se ne spominje gdje će takav učiniti sedždu, a ako se nije zadržao, neka sjedne i neka prouči prvi Tešehhud.

Mišljenje o senedu hadisa

Za sened kažu da je slab, a to zbog toga što je on prenijet u svim verzijama preko Džabira Džu'fija, a on je slab ravija. Ebu Davud ističe da u njegovoj knjizi nema ni jednog drugog hadisa koga prenosi Džabir Džu'fi do ovaj.

Ovaj hadis ukazuje da se sehv-i sedžda neće učiniti osim u slučaju kada se ne prouči prvi Tešehhud, a ne radi ustajanja na osnovu riječi: ...*nema sehv-i sedžde za to.* Ovo je prihvatila džema'a (grupa učenjaka).[698] Hadevije i Ibn Hanbel ističu da će on sehv-i sedždu činiti na osnovu hadisa Enesa kojeg bilježi Bejheki, a glasi: ...*da je on pošao da ustane sa drugog rekjata ikindije-namaza zbog zaborava, pa su prisutni rekli "Subhanallah", zatim je sjeo, pa je učinio sehv-i sedždu.* Navodi ga Darekutni.

[697] Ovaj hadis je dokaz onima koji kažu da selam nije sastavni dio namaza, ali se prigovara da obzirom da se selamom izlazi iz namaza, onda musallija kada dođe do selama, kao da je završio sa namazom (prim. M. Isamu'd-dina).

[698] Ovo su prihvatili Neha'i, Alkame, Esved i Šafi'i, izražen u jednom njegovom sudu (prim. M. Isamu'd-dina).

Sve što prenosi Enes je mevkuf hadis (nije vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), samo što on u nekim verzijama kaže: *Ovaj sunnet.* Hadis Mugirea je pretežniji s obzirom da je on merfu' i potkrepljuje hadis koga prenosi Ibn Omer, također merfu', a glasi: *Nema sehv-i sedžde osim kod ustajanja bez sjedenja ili sjedenja bez ustajanja.* Ovo navode Darekutni, Hakim i Bejheki, i kod ovog hadisa se javlja slabost, međutim, njega potkrepljuju brojni hadisi koji govore o malim pokretima Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) i drugih sa njegovim znanjem, a nije naredio da se sehv-i sedžda čini.

Ističem da Nesa'i bilježi hadis koga prenosi Ibn Buhajne da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) klanjao i ustao na drugom rekjatu pa su prisutni rekli "Subhanallah", a on produži. Kada je završio sa namazom, učinio je dvije sedžde i predao selam.

Navode Ahmed i Tirmizi hadis Zijada b. Alakea; Tirmizi ga smatra sahihom i kaže: *Sa nama je klanjao Mugire b. Šu'be, i kada je klanjao dva rekjata, ustao je, nije sjeo, pa je neko iza njega rekao "Subhanallah", a on im znakom pokaza da ustanu. Kada je završio sa namazom, predao je selam, učinio dvije sedžde i opet predao selam. Potom je rekao: Ovako je postupao s nama Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem).* Međutim, ovo što je vezano za onoga koji je nastavio nakon što mu je neko rekao Subhanallah, moguće je da je on učinio sedždu zbog toga što je izostavio tešehhud, a što je očito.

وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ, عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَيْسَ عَلَى مَنْ خَلْفَ الإِمَامِ سَهْوٌ, فَإِنْ سَهَا الإِمَامُ فَعَلَيْهِ وَعَلَى مَنْ خَلْفَهُ رَوَاهُ البَزَّارُ وَالبَيْهَقِيَ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

8./319. Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem)

rekao: *Nema sehv-i sedžde za onoga koji klanja za imamom, ali ako zaboravi imam, sedždu će činiti i imam i onaj koji klanja za njim.*

(Prenose Tirmizi i Bejheki, ali slabim senedom.)

Ovaj hadis navodi i Darekutni u *Sunenu* drugim riječima i nešto šire pa kaže: *Ako zaboravi onaj koji klanja za imamom, on nije dužan da učini sehv-i sedždu, imam mu je dovoljan.* U svim ovim rivajetima se nalazi Haridže b. Mus'ab, a on je slab.

U ovom poglavlju se nalazi i hadis koga prenosi Ibn Abbas, ali i u njemu ima neko ko je odbačen.

Tretman sehv-i sedžde za muktediju ako zaboravi

Ovaj hadis ukazuje da muktedija ne mora činiti sehv-i sedždu ako on, klanjajući za imamom, nešto zaboravi, nego on mora učiniti sehv-i sedždu onda kada imam zaboravi. Ovo su prihvatili Zejd b. Ali, Nasir, hanefije i šafije. Hadi misli da će muktedija, ako zaboravi nešto, činiti sehv-i sedždu zbog opće poruke dokaza sehv-i sedžde koji se odnose i na imama, i na onog koji klanja pojedinačno, i na muktediju. Ovdje se moglo prigovoriti, ako je potvrđen ovaj hadis, onda on specificira opće značenje dokaza sehv-i sedžde, a pošto nije potvrđen, sud Hadija je valjan.

وَعَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنهُ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ ماجَهْ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ

9./320. Prenosi se od Sevbana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao:

Svaki zaborav traži da se čine dvije sedžde nakon što se preda selam.

(Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže slabim senedom.)

Broj sehv-i sedždi i kada se čine

Kažu da se u senedu nalazi Isma'il b. Ajjaš, kome se prigovara i o kome se razilaze. Buhari ističe, ako hadis prenose od svojih zemljaka, tj. Sirijaca, hadis je sahih. Ovaj hadis, koga on prenosi je od Sirijaca, pa tretiranje hadisa slabim zbog njega je sporno.

Hadis je dokaz za dva pitanja. Prvo, ako bude više propusta koji traže sehv-i sedždu, bit će za svaki propust dvije sedžde. Ovo se prenosi od Ibn Ebi Lejla. Međutim, većina misli da se čini sehv-i sedžda (misli se na dvije sedžde – prim. prev.) jedanput, makar bilo više propusta, jer je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) u hadisu Zu'l-jedejna predao selam, govorio i hodao iz zaborava, a činio je samo jednom sehv-i sedždu. A ako se kaže da se verbalnom daje prioritet nad praktičnim, odgovor je da nema dokaza da se čini više sedždi za više zaborava koji traže sehv-i sedždu, nego se odnosi općenito na svaku osobu koja zaboravi.

Hadis govori da su svakome ko zaboravi nešto u namazu propisane dvije sedžde, i nije posebno vezano za mjesto na kojem je zaboravio Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem), niti za vrstu koju je zaboravio. Prihvatiti ovo značenje bolje je nego prvo, iako je prvo značenje očito, čime se usklađuje ovaj hadis i hadis Zu'l-jedejna, ali tada možeš reći da se kod hadisa Zu'l-jedejna nije desio spomenuti zaborav u namazu, a što je predmet spora te on ne može proturječiti prvom hadisu u poglavlju.

Drugo pitanje je da je ovaj hadis dokaz onome ko misli da se sehv-i sedžda čini poslije predaje selama, o čemu je bilo riječi.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ و اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ

10./321. Prenosi se od Ebu Hurejrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: *Sedždu smo činili sa Allahovim Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) kod učenja "Ize'-s-semau'n-šekkat"* i *"Ikre bismi rabbike..."*

(Prenosi Muslim.)

Ovo su sedžde-i tilavet koje autor uključuje u ovo poglavlje.

Činjenje sedžde-i tilaveta i njen tretman

Ovaj hadis ukazuje na propis činjenja sedžde tilaveta. To su prihvatili učenjaci, samo što se razilaze kod pitanja da li su one vadžib, i o mjestima gdje treba činiti sedžde-i tilavet. Većina učenjaka misli da je sedžde-i tilavet sunnet. Ebu Hanife kaže da je vadžib, a ne farz. Ona je sunnet i za učača i za slušaoca ako sedždu učini učač. Neki kažu, i kad ne učini sedždu, slušač mora učiniti. Što se tiče mjesta na kojima se sedžda čini, Šafi'i ističe da se sedžda čini, osim *mufesala,* na 11 mjesta. Hanefije i hadevije kažu na 14 mjesta, osim što hanefije ubrajaju da se u suri El-Hadždž čini samo jedna sedžda. Oni misle da se sedžda čini i kod sure Sad, a hadevije obratno, kako spominje Mehdi u djelu *El-Bahr.* Ahmed i grupa učenjaka kažu da se sedžda čini na 15 mjesta usvajajući dvije sedžde Hadždža i sedžde sure Sad.

Uvjeti sedžde-i tilavet

Učenjaci se razilaze da li je uvjet kod činjenja sedžde-i tilaveta sve ono što je uvjet i kod namaza, čistoća i dr. Veća grupa to traže, a drugi kažu da nije uvjet. Buhari ukazuje da je Omer činio sedžde-i tilavet bez abdesta, a u *Musnedu* Ibn Ebi Šejbea stoji: *Ibn Omer bi silazio sa svoje jahalice, pomokrio se, ponovo uzjahao i učio ajete sa sedždom, sedždu činio, a ne bi uzimao abdest.* S njim se slaže Ša'bi. Od Ibn

Omera se prenosi i slijedeće: *Čovjek ne može činiti sedžde-i tilavet osim ako je čist.*

Dovođenje u sklad njegovih riječi i djela vezanih za taharet je da se odnosi samo na čistoću od hades-i ekbera (čišćenje poslije džunupluka, menstruacije i porođaja).

Ja mislim da je princip da se čistoća ne uvjetuje bez dokaza, a dokazi o obaveznosti čistoće odnose se samo na namaz, a sedžde-i tilavet se ne zove namazom. Oni koji uvjetuju čistoću za ovu sedždu moraju doći sa dokazom. Također, pokuđena vremena za namaz ne protežu se na sedžde-i tilavet, jer se zabrana odnosi na namaz.

Ovaj hadis govori da se sedžde-i tilavet čini kod sura *Mufessal,* međutim, kasnije će doći razilaženje i o tom pitanju. Naišao sam na Ibn Hazmove riječi u komentaru *Muhalla* gdje kaže: *Sedžde-i tilavet kod učenja Kur'ana nije ni rekjat ni dva rekjata, pa prema tome, nije namaz, a pošto nije namaz, onda je sedžde-i tilavet dozvoljeno činiti i bez abdesta i džunupu i ženi sa menstruacijom i ne okrećući se prema Kibli, kao što je i kod ostalog zikra, nema nikave razlike, jer nije potreban abdest osim za namaz. Ni Kur'an ni sunnet ne govore da je obavezno osim za namaz. Na istom stanovištu je i konsenzus i analogija. Ako neko kaže, sedžde su sastavni dio namaza, a dio namaza je namaz, mi kažemo, i tekbir je dio namaza, i sjedenje i stajanje i selam poslije namaza su dijelovi namaza, pa da li je obavezno da neko od nas ne radi ništa od ovoga, praktično ili verbalno, osim sa abdestom. Ovo niko ne tvrdi.*

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: ص لَيْسَتْ مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَسْجُدُ فِيهَا رَوَاهُ الْبُخَارِيَ

11./322. Prenosi se od Ibn Abbasa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) koji kaže: *Sura Sad nije sura u*

kojoj je naređeno sedžde-i tilavet, a vidio sam Allahova Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) kako čini sedžde-i tilavet u ovoj suri.

(Prenosi Buhari.)

Tretman sedžde-i tilavet kod sure Sad

Hoće se da kaže da ova sura, sura Sad, nije ona u kojoj se navodi sedžde-i tilavet, nije naređeno niti se podstrekava da se čini, nego je navedena samo kao informacija o Davudu (sallallahu alejhi ve sellem) da je on činio sedždu pa je i naš Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) činio sedžde-i tilavet povodeći se za Davudom (sallallahu alejhi ve sellem) na osnovu riječi Allaha (dželle šanuhu):

﴿... فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ...﴾

...zato slijedi njihov Pravi Put...[699]

Neki sunneti su potvrđeniji od drugih

Ovaj hadis je dokaz da su neki sunneti potvrđeniji od drugih. Navodi se da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) rekao: *Davud (sallallahu alejhi ve sellem) je ovdje činio sedždu kao tevbu, a mi je činimo kao zahvalu.*

Naređene sedžde-i tilavet

Ibn Munzir i dr. navode dobrim senedom od Alije b. Ebi Taliba da su sure kod kojih se traži da se čini sedžde-i tilavet: *Ha mim, Ve'n-nedžmi, Ikre* i *Elif lam mim, tenzil...*, a na osnovu Ibn Abbasovog prenošenja potvrđene su još tri sure, a neki kažu da su to: El-E'araf, El-Isra, Ha mim, Elif lam.(Bilježi Ibn Ebi Šejbe.)

[699] El-En'am, 90 (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنْه أَنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم سَجَدَ بِالنّجْمِ رَوَاهُ البُخَارِيّ

12./323. Ibn Abbas prenosi da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) sedždu činio kod sure *Ve'n-nedžmi.*

(Bilježi Buhari.)

Sedžde-i tilavet kod sure En-Nedžm i dokaz za sedžde-i tilavet kod sura Mufessal

Ovo je dokaz za to, ali se Malik tome suprotstavlja i kaže da nema sedžde-i tilaveta kod sura Mufessal. Mi smo iznijeli razilaženje na početku Mufessala oslanjajući se na ono što se prenosi od Ibn Abbasa i kaže se da Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) nije činio sedžde-i tilavet kod Mufessala otkako je preselio u Medinu.

Ovo navodi Ebu Davud, ali mu je sened slab; u njemu je prenosilac Ebu Kudame, a ime mu je Haris b. Abdullah Ijadi, Basri; hadis koga prenosi ovaj ravija ne može se uzeti kao dokaz, kako kaže hafiz Munziri u djelu *Muhtesaru's-sunen,* a potvrđen je također riječima u slijedećem hadisu:

وَعَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى النّبِيّ صلى الله عليه وسلم النّجْمَ, فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا مُتّفَقٌ عَلَيْهِ

13./324. Prenosi se od Zejda b. Sabita (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji kaže: *Učio sam pred Poslanikom (sallallahu alejhi ve sellem) sure Ve'n-nedžmi i on nije činio sedždu kod ove sure.*

(Prenose Buhari i Muslim.)

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) nije činio sedždu kod sure Ve'n-nedžmi nekoliko puta

Zejd b. Sabit je Medinelija. Njegovo učenje je bilo u Medini, kaže Malik. To potvrđuje i hadis Ibn Abbasa. Odgovara se da je Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) ostavljao katkada sedžde-i tilavet, a katkada činio sedžde-i tilavet što je dokaz da je to sunnet ili što je imao ispriku za to. Pod pretpostavkom da je hadis Zejda potvrđen, on negira, a drugi, tj. hadis Ibn Abbasa potvrđuje, a onaj koji potvrđuje ima prednost.

وَعَنْ خَالِدِ ابْنِ مَعْدَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: فُضِّلَتْ سُورَةُ الحَجِّ بِسَجْدَتَيْنِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ فِي المَرَاسِيلِ.

14./325. Prenosi se od Halida b. Ma'dana (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) koji je rekao: *Sura El-Hadždž odlikuje se sa dvije sedžde.*

(Prenosi Ebu Davud u *Merasilu.*)

Halid b. Ma'dan je Ebu Abdullah Halid b. Ma'dan, Šami, Kela'i, iz Himsa je, tabija. On kaže: Susreo sam 70 ashaba Vjerovjesnika (sallallahu alejhi ve sellem). Bio je od pouzdanih ravija Sirije. Umro je 104., a neki kažu 103. g.

Odlika sure El-Hadždž da se u njoj čine dvije sedžde-i tilavet

Autor pripisuje ovaj hadis djelu *Merasil* Ebu Davuda, a on se nalazi i u njegovu *Sunenu* kao merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), koga prenosi Ukbe b. Amir, a koji glasi: *Pitao sam: Allahov Poslaniče, u poglavlju El-Hadždž dvije su sedžde-i tilavet? I on odgovori: "Da, pa onaj ko ne bude te dvije sedžde činio onda neka ih ne uči."*

Malo je čudno kako je autor za ovaj hadis rekao da se nalazi u *Merasilu* mada se nalazi i u njegovu *Sunenu* kao merfu' (vezan za Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem), kao što je spojenog seneda i u slijedećoj verziji:

وَرَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيّ مَوْصُولاً مِنْ حَدِيث عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ, وَزَادَ: فَمَنْ لَمْ يَسْجُدْهُمَا فَلاَ يَقْرَأْهَا وَسَنَدُهُ ضَعِيفٌ

15./326. Bilježe Ahmed i Tirmizi ovaj hadis kao spojen preko Ukbea b. Amira, i dodaje (Tirmizi u svom rivajetu): *Ko ne bude sedždu činio kod ova dva ajeta on neka ih i ne uči.*

Sened ovog hadisa je slab. Hadis je slab jer se u njemu nalazi Ibn Lehi'a, neki kažu da ga jedino on prenosi. Njegovu ocjenu potkrepljuje Hakim i kaže da je rivajet pouzdan, autentičan ali kao riječi Omera, njegova sina, Ibn Mes'uda, Ibn Abbasa, Ebu Derda'a, Ebu Musa'a i Ammara, i navodi ove rivajete vežući ih za njih. Bejheki ga potvrđuje prenoseći u djelu *Ma'rife* u verziji Halida b. Ma'dana. U hadisu je odgovor onima koji smatraju da sedžde-i tilavet nije vadžib i Ebu Hanifi koji kaže da u suri El-Hadždž ima samo jedna sedžda, i to na kraju.

U hadisu gdje se kaže:...*a ako ne čini sedždu neka ih ne uči*... je potvrda da se sedžde-i tilavet čini kod ovih ajeta. Ovaj hadis je dokaz onima koji kažu da je vadžib činiti sedžde-i tilavet, a onaj koji kaže da nije vadžib kaže, pošto je ostavio sunnet, a to je sedžde-i tilavet čineći mendub, a to je učenje Kur'ana, bilo bi priličnije pridržavati se sunneta, a ne ostavljati ga, a ako ne obavi sedžde-i tilavet, onda je bolje neka ne uči ovu suru.

وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا نَمُرُّ بِالسُّجُودِ, فَمَنْ سَجَدَ فَقَدْ أَصَابَ, وَمَنْ لَمْ يَسْجُدْ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ رَوَاهُ الْبُخَارِيّ

وَفِيهِ: إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى لَمْ يَفْرِضِ السُّجُودَ إِلاَّ أَنْ يَشَآءَ وَهُوَ فِي الْمُوَطَّإِ

16./327. Prenosi se od Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je rekao Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem):

O, ljudi, mi prolazimo pored ajeta sa sedždom i ko sedždu učini on je uradio po sunnetu, a onaj koji ne učini sedždu nije griješan.

(Prenosi Buhari.)

U hadisu još stoji: ...*Uzvišeni Allah (dželle šanuhu) nije obavezao fardom sedžde-i tilavet osim ako mi to hoćemo.* Ovo se nalazi u *Muvetta'u.*

Dokaz Omera da nije obaveza sedžde-i tilavet

U ovom hadisu je dokaz da Omer nije smatrao da je kod učenja ajeta sa sedždom vadžib[700] - obaveza učiniti sedžde-i tilavet. Njegove riječi: ...*osim što hoćemo* uzimaju za dokaz oni koji kažu da onaj koji započne sedždu mora je završiti, jer je izuzeto iz nekih slučajeva kada nije obavezna ova sedžda. Odgovara se da je to *istisnaun munkati'* (prekinuto izuzimanje), i kao da želi reći da je to prepušteno našem htijenju.

700 Ovaj hadis uzimaju za podlogu oni koji kažu da sedžde-i tilavet nije vadžib. Na to odgovaraju hanefije sa pravljenjem razlike između farza i vadžiba, pa kažu da negiranje farza ne znači da se time negira i vadžib. U *Fethu'l-Bariju* stoji, komentarišući ovaj termin, da ashabi nisu pravili razliku između njih i da je to nova terminologija (prim. M. Isamu'd-dina).

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ عَلَيْنَا الْقُرْآنَ, فَإِذَا مَرَّ بِالسَّجْدَةِ كَبَّرَ وَسَجَدَ, وَسَجَدْنَا مَعَهُ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ فِيهِ لِينٌ

17./328. Prenosi se od Ibn Omera (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njima dvojicom) da je rekao: *Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) bi nam učio Kur'an i kada bi prošao pored ajeta sa sedždom, izgovorio bi tekbir, učinio bi sedždu i mi bismo činili sedždu s njim.*

(Prenosi Ebu Davud, sa senedom u kome je izvjesna slabost, jer se hadis prenosi od Abdullaha Mukebbira Umerija, a on je slab, međutim, njega prenosi Hakim u rivajetu Abdullaha Musaggara, a on je pouzdan, *sika*.)

Tekbir za sedžde-i tilavet

U hadisu je dokaz da se kod sedžde-i tilaveta izgovara tekbir, i to je propisano. Sevriju se jako dopadao ovaj hadis. [701]

Ebu Davud kaže da mu se sviđao tekbir, ali se pita da li je to iftitah-i tekbir ili tekbir prijenosa. Prvo je prihvatljivije, ali je dozvoljeno da to bude umjesto tekbira prijenosa, jer se ne spominje drugi tekbir do ovaj. Neki kažu da se donosi tekbir, jer nespominjanje nije dokaz. Neki kažu da se uči Tešehhud i predaje selam jer se povlači analogija između izlaska i ulaska u namaz. Odgovara se da ovakva analogija nije prihvatljiva pa ne može koristiti kao dokaz u ovom slučaju. U hadisu je također dokaz da je propisana sedžde-i tilavet i za slušaoca na osnovu riječi: *...mi smo sedždu činili...*

[701] Prihvatili su ovo neke šafije i hadevije (prim. M. Isamu'd-dina).

Ovo je očito, klanjali oni zajedno ili jedan od njih bio u namazu. Hadevije kažu, ako je proučen ajet sa sedždom u namazu koji je farz, odgodit će sedžde-i tilavet do predaje selama. Oni kažu, jer bi to bilo nešto što se dodaje u namazu, a to bi ga pokvarilo, a i na osnovu toga što ga prenosi Nafi' od Ibn Omera da je rekao: *Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio bi nam suru izvan namaza i činio sedždu i mi bismo činili sedždu s njim.* (Prenosi Ebu Davud.)

Oni kažu da je propisano da se sedžda čini kada se klanja nafila, jer je nafila nešto što je lakše. Odgovara se na dokazivanje ovim hadisom da je to dokazivanje na osnovu razloga suprotnosti, a potvrđeno je na osnovu prakse Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) da je on proučio suru *El-Inšikak* u namazu, zatim sedždu učinio u tom namazu i s njim oni koji su iza njega bili. Tako isto i suru *Et-Tenzil*, kada je proučio ajet sa sedždom, sedždu je učinio u tom namazu.

Ebu Davud, Hakim i Tahavi prenose hadis Ibn Omera, da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) sedždu činio klanjajući podne-namaz, i njegovi ashabi su primijetili da je on učio neki ajet na kome je sedžda pa su i oni sedždu učinili.

Zikr koji se uči kod sedžde-i tilavet

Znaj da zikr koji se uči kod činjenja sedžde-i tilavet je da dotični kaže: *Sedžede vedžhi lillezi halekahu ve savverehu ve šekka sem'ahu ve besarehu bi havlihi ve kuvvetihi*

(Sedždu čini moje lice Onom koji ga je stvorio, oblikovao, dao mu sluh i vid, Sobom i Svojom Moći.)

(Ovo bilježe Ahmed, autori Sunena, Hakim i Bejheki; Ibn Seken ga smatra autentičnim i dodaje na kraju ovog hadisa

...selasen (tri puta); Hakim dodaje na kraju: *...fe tebarekallahu ahsenu'l-halikin (...neka je blagoslovljen Allah najbolji Stvaralac.)*

U hadisu Ibn Abbasa stoji da je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) učio na sedžde-i tilavetu:

Allahummektub li biha indeke edžren vedž'alha li indeke zuhren, ve da' 'anni biha vizren, ve tekkabelha minni kema tekabbelteha min abdike Davud.

(Bože, upiši mi kod Sebe, zbog ove sedžde nagradu, i daj da ona bude meni kod Tebe hrana, odstrani od mene ovim sedžde-i tilavetom grijeh, primi je od mene kao što si je primio od Svog roba Davuda.)

وَعَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا جَاءَهُ أَمْرٌ يَسُرُّهُ خَرَّ سَاجِداً لله رَوَاهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ النَّسَائِيَّ

18./329. Prenosi se od Ebu Bekrea (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) činio sedždu Allahu (dželle šanuhu) kada bi ga snašlo kakvo dobro koje bi ga obveselilo.

(Prenose ga peterica osim Nesa'ija.)

Propis sedžde-i šukra

Ovo je dokaz i za propis sedžde u znak zahvalnosti. Ovo su prihvatile hadevije, šafije i Ahmed, suprotno Maliku. U verziji koja se veže za Ebu Hanifu stoji da nije ni mekruh, ali ni mendub. Hadis daje prednost prvima, jer je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) sedždu činio u ajetu *Sad* i kaže: *Ona je naša zahvala.*

Da li je uvjet čišćenje radi sedžde iz zahvalnosti i neki njeni uvjeti

Učenjaci se razilaze da li je potrebno čišćenje kod sedžde u znak zahvalnosti ili ne. Neki kažu uvjet je, poredeći to sa namazom, a drugi kažu da nije uvjet jer sedžda u znak zahvalnosti Bogu (dželle šanuhu) nije namaz, i to je mišljenje opravdanije, kao što smo istakli.

Mehdi ističe da će se donijeti tekbir radi sedžde u znak zahvalnosti, a Ebu Talib dodaje: i okrenut će se prema Kibli. Imam-i Jahja kaže: Prema jednom sudu, neće se činiti sedžda u znak zahvalnosti u namazu, jer ona ne pripada namazu. Neki kažu: Sedžda u znak zahvalnosti propisana je da se čini kod kakve blagodati ili odstranjenja kakve nevolje, pa se čini i u namazu, i ona je poput sedžde-i tilaveta.[702]

وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: سَجَدَ النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَقَالَ: إِنَّ جِبْرِيلَ أَتَانِي، فَبَشَّرَنِي، فَسَجَدْتُ للهِ شُكْراً رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَصَحَّحَهُ الحَاكِمُ.

19./330. Prenosi se od Abdurrahmana b. Avfa (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je rekao: Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) učinio je sedždu i dugo se zadržao, a onda podigao svoju glavu i rekao: *Džibril mi je došao i donio mi veselu vijest pa sam sedždu učinio Allahu (dželle šanuhu) u znak zahvale!*

(Bilježi ga Ahmed, a Hakim ga smatra sahihom.)

[702] Očito je da nije mekruh činiti sedžde-i tilavet i u vremenu kada je mekruh klanjati, jer ove sedžde nisu namaz, a hadisi koji se navode o zabrani odnose se na namaz (prim. M. Isamu'd-dina).

Povodi sedžde iz zahvalnosti Allahova Poslanika (alejhi's-selam)

Navodi se i objašnjenje ove vesele vijesti, a to je da je Uzvišeni rekao: *Ko donese salavat na Poslanika (sallallahu alejhi ve sellem) Allah (dželle šanuhu) će donijeti na njega deset puta.* (Prenosi Ahmed u *Musnedu* u nekoliko verzija, a Bezzar i Ibn Ebi Asim navode ga u poglavlju "Fadlu's-salati alejhi, sallallahu alejhi ve sellem,"; kaže Bejhcki da o ovom ima hadisa od Džabira, Ibn Omera, Enesa, Džcrira i Ebu Džuhajfe.)

وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهُ, أَنّ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم بَعَثَ عَلِيّاً إِلَى الْيَمَنِ, فَذَكَرَ الحديث قال: فكتب عليّ بإسلامهم, فَلَمّا قَرَأَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم الْكِتَابَ خَرّ سَاجِداً، شُكْراً للهِ عَلَى ذَلِكَ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيّ, وَأَصْلُهُ فِي الْبُخَارِيّ

20./331. Prenosi se od Bera'a b. Aziba (neka je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan njime) da je Vjerovjesnik (sallallahu alejhi ve sellem) poslao Aliju u Jemen i navede ovaj hadis govoreći: *Alija je pisao o njihovu primanju islama i kada je Allahov Poslanik (sallallahu alejhi ve sellem) pročitao ovo pismo, sedždu je učinio u znak zahvale Allahu (dželle šanuhu) na tome.*

(Prenosi Bejheki, a osnova ovog hadisa nalazi se i u Buhariji.)

Sedžda Allahova Poslanika (alejhi's-selam) je bila znak zahvale što su stanovnici Jemena primili islam tc, prema tomc, ona je utemeljena.

Sedžda Ka'ba b. Malika zbog toga što mu je teoba primljena

U istom značenju je i sedžda koju je učinio Ka'b b. Malik kada je Allah (dželle šanuhu) objavio ajet o njegovoj teobi. Ovo ukazuje da je propisanost ove sedžde bila potvrđena kod njih.[703]

Uz Allahovu pomoć završen je prvi tom djela *Subulu's-selam,* a uslijedit će i drugi tom, ako Bog da, čiji početak je "Preostali dijelovi o namazu" i poglavlje "Dobrovoljni namazi", neka nas Uzvišeni pomogne da i to završimo!

[703] Ova dva hadisa ukazuju na propisanost sedžde u znak zahvalnosti. Ovo su prihvatili Ahmed i Šafi'i, a Allah (dželle šanuhu) najbolje zna (prim. M. Isamu'd-dina).

INDEKS PRENOSILACA HADISA

SADRŽAJ

II. poglavlje
O posudu

III. poglavlje
Odstranjenje nečistoće

IV. poglavlje
Abdest

Hadis 17./45.:
كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا توضأ أدار الماء على مرفقيه 161
Hadis 18./46.:
لا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه 162
Hadis 19./47.:
رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يفصل بين المضمضة والاستنشاق 166
Hadis 20./48.:
ثم تمضمض صلى الله عليه وسلم واستنثر ثلاثا 168
Hadis 21./49.:
ثم أدخل صلى الله عليه وسلم يده فمضمض واستنشق 169
Hadis 22./50.:
رأى النبي صلى الله عليه وسلم رجلا وفي قدمه مثل الظفر لم يصبه الماء 170
Hadis 23./51.:
كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ بالمد 172
Hadis 24./52.:
ما منكم من أحد يتوضأ فيسبغ الوضوء، ثم يقول: أشهد أن لا إله إلا الله 173

V. poglavlje

Mesh po mestvama

Hadis 1./53.:
كنت مع النبي صلى الله عليه وسلم، فتوضأ فأهويت لأنزع خفيه 177
Hadis 2./54.:
لو كان الدين بالرأي لكان أسفل الخف أولى بالمسح من أعلاه 182
Hadis 3./55.:
كان النبي صلى الله عليه وسلم يأمرنا إذا كنا سفرا أن لا ننزع خفافنا ثلاثة أيام 184
Hadis 4./56.:
جعل النبي صلى الله عليه وسلم ثلاثة أيام ولياليهن للمسافر 186
Hadis 5./57.:
بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم سرية فأمرهم أن يمسحوا على العصائب 187
Hadis 6./58.:
إذا توضأ أحدكم ولبس خفيه فليمسح عليهما 189
Hadis 7./59.:
أنه رخص للمسافر ثلاثة أيام ولياليهن 190
Hadis 8./60.:
يا رسول الله أمسح على الخفين قال: نعم 191

VI. poglavlje
Šta kvari abdest

VII. poglavlje
O pristojnom obavljanju nužde

VIII. poglavlje
O kupanju i tretmanu džunup osobe

IX. poglavlje

O tejemmumu

X. poglavlje

O menstruaciji

II. GLAVA
NAMAZ

I. poglavlje
Vremena pojedinih namaza

Hadis 8./146.:
358 أعتمَ النّبيّ صلى الله عليه وسلم ذاتَ ليْلةٍ بالعشاءِ، حتّى ذهبَتْ عامّة الليْل
Hadis 9./147.:
359 إذا اشتدّ الحرّ فأبْردُوا بالصّلاة،
Hadis 10./148.:
361 أصبِحُوا بالصبْحِ، فإنّهُ أعظمُ لأجُورِكُمْ
Hadis 11./149.:
363 مَنْ أدْرَكَ مِنَ الصبْحِ رَكْعَةً قبْلَ أنْ تَطلُعَ الشّمْسُ فقدْ أدْرَكَ الصبْحَ
Hadis 12./150.:
364 وقال: سَجْدةً بَدلَ رَكْعَة
Hadis 13./151.:
366 لاَ صَلاَة بَعْدَ الصبْحِ حتّى تطلُعَ الشّمْسُ
Hadis 14./152.:
369 ثلاَثُ ساعَاتٍ كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم ينْهَانَا أنْ نصلّيَ فيهنّ...
Hadis 15./153.:
372 وزَادَ: إلا يومَ الجُمُعَة
Hadis 16./154.:
373 وكذا لأبِي دَاوُدَ عنْ أبِي قتَادَةَ نحْوَهُ
Hadis 17./155.:
374 يَا بَنِي عَبْدِ منَافٍ لاَ تمْنَعُوا أحداً طَافَ بِهذَا البَيْتِ
Hadis 18./156.:
375 الشّفَقُ الحُمْرَةُ
Hadis 19./157.:
378 الفَجْرُ فَجْرَانِ
Hadis 20./158.:
378 وزَادَ فِي الّذِي يَحرِّمُ الطّعَامَ: إنّه يَذْهَبُ مستَطِيلاً فِي الأفُقِ
Hadis 21./159.:
380 أفضلُ الأعْمَالِ الصّلاَةُ فِي أوّلِ وقْتِهَا
Hadis 22./160.:
382 أوّلُ الوقْتِ رِضوَانُ الله
Hadis 23./161.:
384 وللترْمِذِيّ منْ حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ نحْوهُ دُونَ الأوْسَطِ
Hadis 24./162.:
385 لاَ صَلاَةَ بَعْدَ الفَجْرِ إلاّ سَجْدَتَيْنِ
Hadis 25./163.:
386 ومِثْلُهُ لِلدّارَقُطْنِيّ عَنِ ابْنِ عَمْرِو ابْنِ العَاص
Hadis 26./164.:
386 صلّى رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم العَصْرَ، ثُمّ دَخَلَ بَيْتِي، فصلّى رَكْعَتَيْنِ
Hadis 27./165.:
388 ولأبِي دَاوُدَ عَنْ عَائشَةَ رَضِيَ اللّهُ تَعَالَى عَنْهَا بِمَعْنَاهُ

II. poglavlje
O ezanu

Hadis 19./184.:

417 يا رَسُولَ اللهِ اجْعَلْنِي إمَامَ قَوْمِي

Hadis 20./185.:

419 قَالَ لَنَا النَّبِيّ صلى الله عليه وسلم: إذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ، فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ

Hadis 21./186.:

420 أَنّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ لِبَلاَلٍ: إذَا أَذَّنتَ فَتَرَسَّلْ

Hadis 22./187.:

422 لاَ يُؤَذِّنُ إلاّ مُتَوَضّئٌ

Hadis 23./188.:

423 وَمَنْ أَذّنَ فَهُوَ يُقِيمُ

Hadis 24./189.:

425 أَنَا رَأَيْتُهُ، يَعْنِي الأَذَانَ

Hadis 25./190.:

425 المُؤَذِّنُ أَمْلَكُ بِالأَذَانِ، وَالإمَامُ أَمْلَكُ بِالإقَامَةِ

Hadis 26./191.:

428 لاَ يُرَدّ الدّعَاءُ بَيْنَ الأَذَانِ وَالإقَامَةِ

III. poglavlje
Uvjeti namaza

Hadis 1./192.:

432 إذَا فَسَا أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ، فَلْيَنْصَرِفْ

Hadis 2./193.:

434 لاَ يَقْبَلُ اللّهُ صَلاَةَ حَائِضٍ إلاّ بِخِمَارٍ

Hadis 3./194.:

436 إن كَانَ الثّوْبُ وَاسِعاً فَالتَحِفْ بِهِ

Hadis 4./195.:

437 لاَ يُصَلّي أَحَدُكُمْ فِي الثّوبِ الوَاحِدِ

Hadis 5./196.:

438 أتُصَلّي المَرْأَةُ فِي دِرْعٍ وَخِمَارٍ بِغَيْرِ إزَارٍ

Hadis 6./197.:

439 كُنّا مَعَ النّبِيّ صلى الله عليه وسلم فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمةٍ، فَأَشْكَلَتْ عَلَيْنَا القِبْلَةُ

Hadis 7./198.:

441 مَا بَيْنَ المَشْرِقِ وَالمَغْرِبِ قِبْلَةٌ

Hadis 8./199.:

443 رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ

Hadis 9./200.:

444 وَكَانَ إذا سَافَرَ فَأَرَادَ أَنْ يَتَطَوّعَ اسْتَقْبَلَ بِنَاقَتِهِ القِبْلَةَ

Hadis 10./201.:

446 الأَرْضُ كُلّهَا مَسْجِدٌ إلاّ المَقْبرةَ وَالحَمّامَ

IV. poglavlje

O sutri (perdi) musallije

Hadis 7./220.:

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ 475

Hadis 8./221.:

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ شَيْئاً 478

Hadis 9./222.:

لاَيَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيْءٌ، وَادْرَءُوا مَا اسْتَطَعْتُمْ 481

V. poglavlje

Podstrekavanje na skrušenost u namazu

Hadis 1./223.:

نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِراً 483

Hadis 2./224.:

أَنَّ ذَلِكَ فِعْلُ الْيَهُودِ 485

Hadis 3./225.:

إِذَا قُدِّمَ الْعَشَاءُ فَابْدَءُوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا الْمَغْرِبَ 486

Hadis 4./226.:

إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ فَلاَ يَمْسَحِ الْحَصَى 487

Hadis 5./227.:

وفِي الصَّحِيحِ عَنْ مُعَيْقِيبٍ نَحْوُهُ بِغَيْرِ تَعْلِيلٍ 489

Hadis 6./228.:

سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الالتِفَاتِ فِي الصَّلاَةِ 489

Hadis 7./229.:

إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ 491

Hadis 8./230.:

كَانَ قِرَامٌ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا، سَتَرَتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا 494

Hadis 9./231.:

وَاتَّفَقَا عَلَى حَدِيثِهَا فِي قِصَّةِ أَنْبِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ، وَفِيهِ: فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي عَنْ صَلاَتِي 494

Hadis 10./232.:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلاَةِ، أَوْلاَ تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ 496

Hadis 11./233.:

لاَ صَلاَةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ، وَلاَ وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ 497

Hadis 12./234.:

التَّثَاؤُبُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ 498

VI. poglavlje

O džamijama

Hadis 1./235.:

أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم بِبِنَاءِ الْمَسَاجِدِ فِي الدُّورِ وَأَنْ تُنَظَّفَ وَتُطَيَّبَ 499

VII. poglavlje

O načinu obavljanja namaza

Hadis 4./254.:
535 عَنْ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَة
Hadis 5./255.:
537 كانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا كَبَّرَ لِلصَّلاَةِ سَكَتَ هُنَيْهَةً قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ
Hadis 6./256.:
538 سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ، وَبِحَمْدِكَ، وَتَبارَكَ اسْمُكَ، وَتَعالَى جَدُّكَ، وَلاَ إِلَه غيْرُكَ
Hadis 7./257.:
540 وَكَانَ يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ: أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ العَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ...
Hadis 8./258.:
541 كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَسْتَفْتِحُ الصَّلاَةَ بِالتَّكْبِيرِ ...
Hadis 9./259.:
545 أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ
Hadis 10./260.:
547 يرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا مَنْكِبَيْهِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ
Hadis 11./261.:
548 حَتَّى يُحَاذِي بِهِمَا فُرُوعَ أُذُنَيْهِ
Hadis 12./262.:
549 صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَوَضَعَ يَدَهُ اليُمْنَى عَلَى يَدِه اليُسْرَى ...
Hadis 13./263.:
551 لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأُمِّ القُرْآنِ
Hadis 14./264.:
556 ... كَانُوا يَفْتَتِحُونَ الصَّلاَةَ بِـــالحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ العَالَمِينَ
Hadis 15./265.:
559 صَلَّيْتُ وَرَآءَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فَقَرَأَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ...
Hadis 16./266.:
561 إِذَا قَرَأْتُمُ الفَاتِحَةَ فَاقْرَؤُا بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Hadis 17./267.:
561 كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ أُمِّ القُرْآنِ...
Hadis 18./268.:
563 ولأَبِي دَاوُد وَالتِّرْمِذِيِّ مِنْ حَدِيثِ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ نَحْوَهُ
Hadis 19./269.:
564 إِنِّي لاَ أَسْتَطِيعُ أَنْ آخُذَ مِنَ القُرْآنِ شَيْئاً
Hadis 20./270.:
565 كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي بِنَا فَيَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالعَصْرِ...
Hadis 21./271.:
568 كُنَّا نَحْزُرُ قِيَامَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي الظُّهْرِ وَالعصر
Hadis 22./272.:
570 كَانَ فُلاَنٌ يطِيلُ الأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَيُخَفِّفُ العَصْرَ
Hadis 23./273.:
571 سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي المَغْرِبِ بِالطُّورِ

Hadis 44./294.:
604 رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم إِذَا سَجَدَ وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْه
Hadis 45./295.:
607 أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا قَعَدَ لِلتَّشَهُّدِ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى ...
Hadis 46./296.:
610 الْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَقُل
Hadis 47./297.:
615 كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ
Hadis 48./298.:
616 سَمِعَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم رَجُلاً يَدْعُو فِي صَلاَتِه
Hadis 49./299.:
617 قَالَ بَشِيرُ بن سَعْد: يَا رَسُولَ اللهِ أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ
Hadis 50./300.:
622 إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ
Hadis 51./301.:
624 عَلمنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلاَتِي
Hadis 52./302.:
627 صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَكَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِه
Hadis 53./303.:
631 أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَة
Hadis 54./304.:
632 أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَتَعَوَّذُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلاَة
Hadis 55./305.:
634 كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلاَتِه اسْتَغْفَرَ اللهَ ثَلاثًا
Hadis 56./306.:
635 مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ ثَلاثاً وَثَلاَثِينَ
Hadis 57./307.:
639 أُوصِيكَ يَا مُعَاذُ
Hadis 58./308.:
640 مَنْ قَرَأَ آيَةَ الكُرْسِيِّ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الجَنَّةِ إِلا المَوْت
Hadis 59./309.:
641 صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي
Hadis 60./310.:
642 صَلِّ قَائِماً، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِداً، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ، وَإِلا فَأَوْمِ
Hadis 61./311.:
645 أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ لِمَرِيضٍ صَلَّى عَلَى وِسَادَةٍ، فَرَمَى بِهَا

VIII. poglavlje
O sehv-i sedždi i sedždama tilavet

بسم الله الرحمن الرحيم

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog

Djelo *Subulu's-selam,* komentar *Bulugu'l-merama* danas se izučava na mnogim visokoobrazovnim islamskim institucijama širom Svijeta. Razlog njegovog prihvatanja ogleda se, prije svega, u njegovoj praktičnoj tematskoj raspodjeli tako da čitalac, konsultirajući sadržaj, lahko može pronaći ono što ga interesira. Napominjemo da je ovo samo prvi tom *Subulu's-selama,* a cjelokupna građa raspoređena je u četiri toma.

Mi smo pristupili prijevodu ovog djela prvenstveno zato što se izučava kao prihvaćeni udžbenik na Fakultetu islamskih nauka i što će se svršenik ovog fakulteta njime moći koristiti kasnije u svom praktičnom životu, a istovremeno je od velike koristi i za običnog vjernika našeg područja.

Nekoliko napomena o ovom prijevodu:

- zadržana je terminologija koja se koristi u svakidašnjem govoru vezanom za ibadet;
- kod prijevoda ajeta koji se susreću u ovom djelu koristili smo se prijevodom Kur'ana Besima Korkuta, s tim što smo riječ *molitva* mijenjali u *namaz*;
- hadisi su dati u originalnom obliku i prijevodu; arapski tekst je vokaliziran da bi ga čitalac mogao pravilno pročitati;
- svi citati Kur'ana i verbalnog hadisa dati su u kurzivu, uz navođenje broja sure i ajeta kod Kur'ana, odn. izvor kod hadisa koji se u ovom djelu navodi;
- sened, odn. prvog prenosioca hadisa i izvor koji bilježi taj hadis pisali smo, u arapskom pismu, nešto manjim slovima, dok je tekst hadisa primjetno veći;

- sva objašnjenja u podnožnim napomenama u našem prijevodu, ako drugačije nije naglašeno, su Muhameda b. Isma'ila es-San'anija;
- numerisanje hadisa u našem prijevodu izvršeno je prema numeraciji ovog djela u kairskom izdanja izdavačke kuće Mektebetu'l-iman, s tim što je došlo do ponavljanja broja 77 u originalu pa smo u prijevodu zadržali slijed brojeva, što znači da smo, počev od tog broja, išli naprijed za jedan broj;
- tamo gdje se u arapskom jeziku gramatički analiziraju riječi, koje, po našem mišljenju, opterećuju razumijevanje teksta čitaocu našeg podneblja, dobrim dijelom je to izostavljeno u našem prijevodu, jer ga smatramo nepotrebnim za ovakvu vrstu djela;
- gdje je za Aliju (radijallahu anhu) rečeno *alejhi's-selam* u arapskom pismu izrazili smo to riječima: *Neka je Allah zadovoljan njime*;
- objašnjenja kako se čitaju pojedina imena ili termini u arapskom jeziku izostavili smo, jer je samim pisanjem imena ili dotičnog termina u našem jeziku to nadoknađeno;
- unošenje korijena nekih termina koje autor često koristi, npr. od čega je izvedena riječ وضوء, također je, izostavljeno da ne bi čitaoca opterećivalo.

Sarajevo, 25. 10. 2002. Prof. dr. Omer Nakičević